הלכה · שולחן ערוך · מפרשים · עט סופר

עט סופר חלק ג

רבי אליעזר זוסמן סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עט סופר חלק ג

רבי אליעזר זוסמן סופר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עט-סופר-חלק-ג/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

עט סופר חלק ג כלל סב חצי שיעור 4
פרט א 4
עט סופר חלק ג כלל סג פתיחה לסוגיה מתוך 33
פרט א 33
עט סופר חלק ג כלל סד פתיחה לסוגיה כבשי עצרת 71
עט סופר חלק ג כלל סה פתיחה לכלל חזקה דרבא 82
עט סופר חלק ג כלל סו סריס ואיילנות 104
פרט א 104
עט סופר חלק ג כלל סז פתיחה לסוגיה 110
שלא כדרך הנאתן 110
עט סופר חלק ג כלל סח לאו הניתק לעשה 133
עט סופר חלק ג כלל סט התראת ספק 181
עט סופר חלק ג כלל ע דבר שאין לו קצבה 192
עט סופר חלק ג כלל עא תרי ותרי 207
עט סופר חלק ג כלל עב אין מבטלין איסור לכתחילה 224
עט סופר חלק ג כלל עג פרוטה דרבי יוסף 239
עט סופר חלק ג כלל עד קדשה לשעתה 257
עט סופר חלק ג כלל עה פתיחה לסוגיה וושט 270
עט סופר חלק ג כלל עו קבלנות 281
עט סופר חלק ג כלל עז ירך 292
עט סופר חלק ג כלל עח בריה 305
עט סופר חלק ג כלל עט חתיכה ראוי להתכבד 319
עט סופר חלק ג כלל פ בת קול 331
עט סופר חלק ג כלל פא חק תוכות 341
השמטות לעט סופר כלל יז טריפה חיה 369

עט סופר חלק ג כלל סב חצי שיעור.

פרט א

יומא דף ע"ג, יוהכ"פ אסור באכילה ובשתיה כו' גמ' אסור ענוש כרת הוא, א"ר אילא וא"ת ר' ירמיה לא נצרכה אלא לחצי שיעור, הניחא למ"ד ח"ש אסור מה"ת אלא למ"ד ח"ש מותר מה"ת מא"ל דאיתמר ח"ש ר"י אמר אסור מה"ת רל"ק אמר מותר מה"ת, הניחא לר"י אלא לרל"ק מאי איכא למימר, מודה רל"ק שאסור מדרבנן:

ברש"י ח"ש, כלומר פחות מכשיעור אסור מן התורה לקמן בשמעתא דרש ליה מכל חלב, וכפ"ת כתב ראה כוונתו דבא לתשמועינן דלא תימא דח"ש ממש דהיינו חצי זית ג"כ אסור מה"ת אבל פחות מחצי שיעור דהיינו כ"ש יהיה מותר מן התירה, דא"כ אף אנו נאמר ע"כ לא פליג ר"ל אלא בחצי שיעור כשאר איסורין דלא הוי אלא חצי זית אבל ביותר מחצי זית בשאר איסורין ובחצי שיעור דיוכ"פ דהיינו חצי כותבת דהוי קרוב לכזית דכותבת הגסה היא פחות מעט מביצה א"כ בחצי שיעור דיוכ"פ דהוי קרוב לכזית דלמא מודה ר"ל ולא ק"ל מידי, ע"כ השמיענו דכשאנו אומרים ח"ש אסור מה"ת לאו דוקא אתמר אלא אפי' כ"ש במשמע ע"ב, גם מדקדק למה חזר ואמר הניחא לר"י דהיא שפת יתר ע"ב:

מודה רל"ק שאסור מדרבנן פרש"י ומתני' נמי מדרבנן קאמר, והקשה הנ"ל דדין זה דח"ש לר"י אסור ולרל"ק מותר הוי בכל איסורים שבתורה א"כ מ"ש דהשמיענו תכא דמתני' דח"ש ביוכ"פ טפי משאר איסורין דעלמא, בשלמא לרל"ק ניחא דאשמעי' דאפי' ח"ש דיוכ"פ דהיינו פחות מכותבת דהוא יותר מכזית שרי מה"ת כ"ש בשאר איסורין, אלא לר"י קשיא כו', ואפשר לומר משום דס"ד בשאר איסורי' שאיסור הוא האוכל עצמו לפיכך גם ח"ש אסור מה"ת אבל ביוכ"פ דהאוכל עצמו הוא הותר והאיסור הוא אגברא דחייב להתענות א"כ הו"א דוקא בשיעור דאיכא יתובי דעתא אסור אבל פחות מכשיעור ליכא יתובי דעתא אדרבא יותר צער הוא לו שהתעורר תאות המאכל ופירש ס"ד דליכא איסור דאוריי' קמ"ל. ראיתי בספר לקוטי חבר שרצה לישב עפ"י סברת רא"מ שאכילה משמע כ"ש על כן סובר ר"י ח"ש אסור, אבל ביוכ"פ דלא כתיב אכילה הו"א דח"ש מותר על כן נקיט תנא דמתני' ביוכ"פ שג"כ ח"ש אסור, ע"ב באריכות:

בספר אמרי בינה בסוגי' כתב הגאון מו"ה מנחם ז"ל לישב דהקדמת מש"פ העולם דר"י לטעמיה דס"ל דאם הקיאו ואכלו חייב וא"כ י"ל שפירש חזי לאיצטרופי היינו אותו ח"ש בעצמו שאכל, ורל"ק דסובר אם חזר והקיא ואכלו פטור לא שייך חזי לאיצטרופי ועי' בתשובת תועפות ראם. וח"ס או"ח סי' קכ"ז מחדש גבי יוכ"פ גם ר' יוחנן מודה דהנאת

מעיו בעינן, א"כ הי' לנו לומר דגבי יוכ"פ גם גם לר"י ח"ש מותר מהתורה ומדחזינן דגם גבי יוכ"פ לר"י ח"ש אסור על כרחך אין הפירוש חזי לאיצטרופי אותו חצי זית שאכל, אלא כפי פשט הפשוט שיאכל עוד חצי זית וישלים למה שאכל, לפי"ז מיושב דקדוק הנ"ל שאם הי' משמיענו בשאר איסורין דח"ש אסור ה"א דטעם משום דאותו חצי זית בעצמו יאכלנו עוד הפעם ויהי' חייב לכך אסור וממילא ביוכ"פ לא הי' אסור ח"ש לכך השמיענו התנא גבי יוכ"פ דח"ש אסור ע"ש:

בספר בנין שלום בית ט' חדר א כתב גרסינן בכריתות דף י"ח ת"ר אכל ספק חלב ונודע לו כו' אר"ז כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות כו' איתיבא רבא אכל היום אכל למחר נהנה היום נהנה למחר ואפי' מכאן עד שלש שנים מצטרפין זה עם זה ת"ל למעול מעל ריבה ואמאי הא כיפר עליהם יוכ"פ אמרי כי מכפר יוכ"פ על איסורא על ממונא לא מכפר, ואב"א כי מכפר יוכ"פ על כוליה שיעורא על פלגא לא מכפר, וכן אמר רל"ק כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאת ור"י אמר אין ידיעות כו' ומל"מ פי"ב משגגות כתב שב' תירוצים הם אליבא דהלכתא וכן כתב פ"ג ה"ט דאין יוכ"פ מכפר על ח"ש וכו' יש לתמוה קושי' עצומה בסוגי' דהרי רל"ק נמי סובר דכאן שנה רבי כו' וא"כ אליביה קשה מהאי דמעילה אכל היום כו' וגם אליביה נראה:

מפשיטות הגמרא לתרץ הני תירוצים, וקשה מאוד כי הוא סובר ח"ש מותר והאיך שייך אליביה לומר דאין יוכ"פ מכפר על ח"ש כי הוא מותר לגמרי, ותי' בספר מספר צבאם בשבועות כ"ג הקשה על רמב"ם שפסק מי שנשבע שלא יאכל היום ח"ש אסור מנ"ל לרמב"ם זה גבי שבועה כיון מחלב לא מצינן למילף דהי' לו שעת כושר כו' ותי' די"ל דע"כ לא פליגי ר"י ורל"ק לענין ח"ש אלא דוקא היכא דכתיב לשון אכילה דר"י סבר כיון דחזי לאיצטרופי כו' ורל"ק ס"ל דלאו סברא הוא כיון דאכילה דוקא בעינן וליכא, משא"כ לגביה איסור דלא כתיב גביה לשון אכילה קושטא הוא, דבלא"ה ס"ל לר"י ח"ש אסור כיון דחזי לאצטרופי דומיא דכ"כ דאמרו בפסחים כ"ד הכל מודים שלוקין שלא כדה"נ מ"ט דלא כתיב אכילה א"כ בשבועה דכתיב להרע או להיטיב ודרשינן מינה להרע שלא יאכל להיטיב שאוכל וא"כ לא כתיב ביה לשון אכילה קושטא הוא דבלא"ה אסור מה"ת ח"ש מטעם דחזי לאצטרופי א"כ במעילה ג"כ לא כתיב אכילה רק לשון כי המעל מעל לכן גם רל"ק מודה דח"ש אסור מה"ת ומיושב קושי' הנ"ל, רק קשה מאי מקשה הניחא לר"י אבל לרל"ק מאי איכא למימר, אימא ביוכ"פ מודה רל"ק כיון דלא כתיב ביה אכילה ע"ש שמאריך, שבירושלמי לא מקשה הניחא לר"י אבל לרל"ק מאי איכא למימר כיון דאזיל לטעמא דמודה רל"ק ביוכ"פ:

בספר לחם שמים על משניות ביומא פ"ח כתב לענ"ד דלא פליג ר"י ורל"ק בח"ש אלא בפחות מכזית דס"ל לר"י דאסור, בהא פליג רל"ק כדאמר טעמא דבעינן אכילה באישור תורה ואכילה שיעורה בכזית, הא מיהא בכזית איהו נמי מודה דאסור מה"ת ואפי' ביוכ"פ דלא כתיבא אכילה ובעינן יתובא דעתא, היינו דוקא למיקט עלה בכרת, אבל כזית כיון דאכילה חשובה היא בכל מקום גם רל"ק יודה שאסורה מן התורה עכ"ל ושלום ירושלים הקשה מאי פריך הניחא לר"י כו' הא גם לרל"ק אתא שפיר, ועי' שו"מ ח"ג סי' ת"ב, ודברי שאול דרוש לשבה"ג:

מודה רל"ק שאסור מדרבנן, ואמרי בינה הקשה לפי ס"ד דרל"ק אף מדרבנן מתיר ח"ש א"כ איך הבין מתני' דקידושין דמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת, והרי יכול ליהנות ממנו פחות מכשיעור:

א"ה לא ניחייב עליה קרבן שבועה אלמה תנן שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור"ש פוטר והיכן בה אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא רב ושמואל ור"י דאמרי בכולל דברים מותרים עם דברים איסורן ורל"ק אמר אי אתה מוצא אלא במפרש ח"ש ואליבא דרבנן או בסתם ואליבא דרל"ק דאמר אדם אוסר עצמו בכ"ש: רש"י פי' שבועה שלא אוכל לא בשר שחוטה ולא בשר נבילה דמגו דחיילא אהיתירא חיילא נמי באיסורא, הקדים שנשבע בתחילה על בשר שחוטה ואח"כ בשר נבילה, שפיר אמרי' מגו שכבר התחיל השבועה על היתר חל נמי על איסור, ולא אמרי' להיפך יען שלא חל על איסור לא חל על היתר, אבל אם התחיל על איסר אמרי' להיפך כיון שלא חל על איסר לא חל על היתר, אבל באמת בשבועות פי' רש"י בהיפך וצ"ע:

או בסתם פרש"י מיהו כשאכל לא אכל אלא חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני, ועי' תשובת רעק"א סי' ע"ו שכתב נראה דאינו חייב משום שבועה אלא באוכל ח"ש אבל באוכל כשיעור לא והכי דייקא לשון רמב"ם נשבע שלא אוכל מנבילה ח"ש ואכל ח"ש הרי מבואר דוקא באכל פחות מכזית אבל אכל כזית אינו חייב משום שבועה, ואך יש לדקדק אמאי לא הוי איסור כולל מגו דחייל באוכל ח"ש חייל נמי באוכל כשיעור, וצ"ל דלא מקרי כולל אלא ע"י מין אחר אבל ע"י אכילה דבר זה באופן אחר לא מקרי כולל: שואל ומשיב ח"ג סי' ת"ב כתב קשה לי טובא בהא דפריך א"ה לא לחייב שבועה והיינו אליבא דרל"ק וקשה דהא ר"י לא אמר כר"ל משום דרצה לשנוי' אליבא דכ"ע וא"כ מבואר דלר"י דח"ש אסור מה"ת חל השבועה כמ"ש תוס' וא"כ השתא לר"י דאסור מה"ת חל השבועה מכ"ש לרל"ק והיא תימה גדולה:

גופא ח"ש ר"י אמר אסור מה"ת כיון דחזי לאיצטרופ' איסורא קא אכיל רל"ק אמר מותר מה"ת אכילה אמר רחמנא וליכא, תוס' חזי לאיצטרפי תימא לי אמאי לא קאמר מטעמא דבסמוך כל חלב לרבות ח"ש וי"ל דלהכי איצטרך ליה לר"י לאפרושי האי טעמא משום דאי מקרא דכל חלב הו"א עיקר קרא לכוי איצטרך וח"ש מדרבנן ואסמכהו אקרא אבל השתא דקאמר חזי לאיצטרופי סברא הוא מהאי טעמא דדרשה גמורה היא לח"ש:

איתיביה ר"י לרל"ק אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה כו' וח"ש, ת"ל כל חלב, מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכו' ופלתי בבית הספק כתב דברי הברייתא אין לו קישור ומה ענין כוי לח"ש, נראה בחולץ אמרי' כוי שנחלקו בו חכמים היינו תיש הבא על הצבי או צבי על התיש ונחלקו בו אם גם לזרע אב חוששין או רק לזרע אם לבד כו' ותוס' הקשו הא הוי תערובות דם חיה ודם בהמה וכל טיפה וטיפה יש בו חיה ובהמה ע"ש וא"כ כן הדין לענין חלב כל קורט וקורט יש בו מחיה ומבהמה וא"כ האוכל כזית חלב ממנו אוכל חצי כזית חיה וחצי זית בהמה וא"כ יש לפרש הא דאמרי' בברייתא כל האוכל חלב לרבות הכוי ברייתא חנניא היא דס"ל חוששין לזרע אב וא"כ הולד חציה חיה וחציה בהמה והאוכל כזית מחלבו אוכל ח"ש חיה: וח"ש בהמה ומרבה התורה מכל אוכל חלב לרבות כוי אף דהוא ח"ש ע"ש כי מתוק:

בספר בנין שלום בית כ"ו חדר ה' כתב במעילה דף י"ח אמרי' מניין שמצטרפין במעילה אפי' מכאן עד שני שנים ת"ל למעול מעל ריבה כו' והנה הא דארל"ק ח"ש מיתר מה"ת, צריכין להבין א"כ כזית ביוכ"פ היכי משכחת לה אם נאמר לרל"ק חצי זית קמא אין עליו שום שם איסור עד שנאמר דחזי לאיצטרופי עם חצי כזית בתרא האיך יצטרף ח"ז קמא עם ח"ז בתרא, אע"כ מוכרחין אנו לומר דס"ל לרל"ק דכזית בכא"פ שאני הואיל ואוכל כל הזית בכדי אכ"פ מחשיב כולא לחדא אכילה וע"כ על כל חלק מאותו הזית נקרא שם האיסור כאילו אכל כל הכזית בפעם אחת, ואין אנו צריכין כלל לסברא דחזי לאיצטרופי כיון שכולה חדא אכילה הזא משא"כ אם שהה באכילתו יותר בכדי אכ"פ דאז נחשב לשתי אכילות וכיון בכל חדא אכילה ליכא שיעורא כזית ע"כ מותר מה"ת, א"כ במעילה שמצרף אפי' לזמן מרובה בע"כ נקרא שם האיסור על כל חלק גם רל"ק מודה דח"ש אסור, ומובן הירושלמי מודה רל"ק בשדעת להשלים והוי כינו חדא אכילה דעל כל חלק מחלקי הכזית יש עליו שם איסור, ומדוקדק דברי רש"י ביומא ע"ג ד"ה או בסתם וכתב מיהו לא אכל אלא ח"ש ודו"ק ומיושב קושי' עצומה שהקשה בספר מספר צבאם בשבועות כ"ד מתיב ובא כו' אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואם אית' משכחת חמש שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב ע"ש והקשה אפי' בלא כולל

קשה ליחשוב כגון דאמר שבועה שלא אכל ח"ש דחייל לתוס' על ח"ש אפי' בלא כולל, ובהנ"ל מיושב, דעד כאן ס"ל ר"י דשבועה חל על ח"ש ורל"ק ס"ל שמותר לגמרי היינו היכא דאינו אוכל רק ח"ש אבל היכא דאוכל שיעור שלם בכדי אכ"פ כ"ע מודה דעל כל חלק וחלק מהשיעור יש עליו חומר האיסור של כשיעור, א"כ בין לר"י בין לרל"ק לא חייל שבועה לפ"ז מתני' יש אוכל אכילה אחת מיירי באוכל שיעור שלם בכדי אכ"פ דאל"ה לא מצטרף לחייב חטאת לכך לא מקשה רק לרבא דאית ליה כולל ודו"ק:

פרט ב':

יומא דף פ"א, ארל"ק מפני מה לא נאמרו אזהרה בעינוי משום דלא אפשר היכי נכתב נכתוב רחמנא לא אכל אכילה בכזית כו':

א הקשה המל"מ מה ס"ל לר"י בפי' תענו אי ס"ל דתענו אפי' כ"ש במשמע דומי' דאכילה אלא דאתא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה לעונשין ואוקמי אכותבת, א"כ מאי האי דאמרי' ביומא מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי משום דלא אפשר לא יאכל אכילה בכזית, יש לתמוה דהשתא נמי דכתב רחמנא תענו ומשמעותיה הוא בכל שהוא אלא דאתא הלכתא ואוקמי אכותבת א"כ ליכתב קרא לא תאכל וליתי הלכתא ולוקמיה לקרא לעונשין אכותבת כו' וי"ל דסברת רא"מ אינו אלא לר"י אבל רל"ק חולק בזה וסבירא ליה דסתם אכילה אינה אלא בכזית, ורל"ק הוא דקאמר הכא מפני מה לא נאמרה אזהרה בעונוי ע"ש:

ב שג"א סי' ע"ו מחדש ביוכ"פ חייב שלא כדרך אכילה, משום דלא כתיבא גביה אכילה אלא אשר לא תעונה כתיב והרי לא נתענה, והקשה לכאורה א"כ מאי קאמר נכתב רחמנא לא יאכל וכו', למה לא קאמר מש"ה לא כתב רחמנא לא תאוכל משום דא"כ בשלא כדרך אכילה אינו במשמע באזהרה זו דלא יאכל ואלו יוכ"פ אסור וחייב אפי' שלא כדרך אכילה ע"ש:

ג כ"ס סי' ל"א מחדש מי שאכל קידם יוכ"פ פחות מכותבת וכשנכנס יוכ"פ תכא"פ השלים ואכל עד כותבות חייב יען דכתיב נפש לא תעונה ועד דאכל כותבות מעונה הוא וע"י שמשלים לכותבות אינה מעונה חייב על אכילה דמייתביא דעתי', ויש להקשות דקאמר אי כתיב אכילה ה"א כזית הול"ל דה"א דבעי דוקא שיאכל ביוכ"פ כל השיעור משא"כ עכשיו דכתב עינוי גם כשאכל ח"ש בעיוכ"פ כהכ"ל חייב ע"ש. ולא זכיתי להבין כי לא תעונה קאי על שיעור במה דמתיבא דעתו וכי בעבור ששבע כעת בחצי כזית יהי' חייב: ח"ס בחידושיו בסוג' דח"ש כתב בגמרא אי אתה מוצא אלא במפרש ח"ש, לשון א"א מוצא קשה דהרי משכחת לה נמי שלא כדה"נ כמ"ש תוס' שבועות כ"ב, מכאן נ"ל

דלרל"ק דלא בעי הנאת גרונו אלא אכילה במעיו חייב נמי שלא כדה"נ כיון שנתמלא מעיו נתמלאו, בזה מיושב קושי' שג"א דלא מצי למיכתב אזהרת אכילה ביוכ"פ, כי ביוכ"פ שלא כד"א אסור ולהנ"ל לק"מ דהרי לרל"ק גם בכל אכילות שבתורה חייב שלא כד"א דבעי אכילה במעיו כי', ולא זכיתי להבין בודאי גם לרל"ק צריך הנאת גרונו ג"כ ועי' מל"מ פ"ד ממ"א בכרכו בסיב ועי' כ"ס או"ח סי' צ"ו קי"ז שכתב כ"פ לרל"ק צריך גם הנאת גרונו ע"ש:

שבועות דף כ"ג, שבועה שלא אוכל כו' הא גופא קשיא אמרת שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראויין לאכילה שתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור והדר תני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב מ"ש רישא פטור ומ"ש סיפא דחייב: הא לא קשיא רישא בסתם וסיפא במפרש מפרש נמי גופיה תקשי אמאי מושבע ועומד מהר סיני הוא, רב ושמואל ור"י דאמרי בכולל דברים המותרין עם דברים האסורים, ורל"ק אמר אי אתה מוצא אלא במפרש ח"ש ואליבא דרבנן אי בסתם אליבא דרע"ק דאמר אדם אוסר עצמו בכ"ש, בשלומא ר"י לא אמר כרל"ק דמוקים לה למתני' כדברי הכל, אלא רל"ק מ"ט לא:

אמר כר"י, אמר לך כי אמרי' איסור כולל באיסור הבא מאליו באיסור הבא ע"י עצמו לא אמרי':

תוס' וא"ת ולוקמי במפרש וד"ה, וי"ל דאי במפרש, לא מיתוקמא מתני' כר"ע דמשמע הא סתם פטורי והקשה מהרשש"ך א"כ גם בכולל לא מיתוקמא כר"ע דמשמע בלא כולל פטור, שערי דעה רל"ח ס"ו תי' אם אכל כזית צריך גם לרע"ק כולל ע"ש ותשובת מרי"א יו"ד שי"ג:

וא"ת לימא דה"ט דלא אמר כרל"ק משום דר"י סבר ח"ש אסור מה"ת ובכ"ש נמי מושבע ועומד הוא וי"ל כיון דליכא אלא איסור בעלמא לאו מושבע ועומד חשיב ליה אע"ג דאין איסור לאו חייל על איסור עשה כו' מ"מ ח"ש דליכא אפי' עשה אלא איסור בעלמא לא חשיב מושבע ועומד, ועוד דמצי לא קמי שלא כדרך הנאה דאין אסור אלא מדרבנן כונו ח"ש לרל"ק כו', והקשה מהרש"ל דא"כ מ"ט דר"ש דפוטר היינו משום דמחייב בכל איסורים בכ"ש א"כ תה"ד דמחייב שלכדה"נ ע"ש והקשה מהרש"א דר"י גופי מחמיר טפי בכ"ש מבשלא כדרך הנאתו דח"ש אסור מה"ת שלכרה"נ אינו אסור אלא מדרבנן:

השעה"מ פ"א מיס"ת מישב בשלומא לר"ש דס"ל דלוקין על ח"ש איכא למימר שפיר ה"ה שלא כדה"נ דתרווייהו שוין אבל לר"י דאמר ח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי ואתי לאיסור לאו מש"ה אסור מה"ת אבל שלכדה"נ דלעולם לא אתי לידי איסור לאו

בשלכד"ה מש"ה אינו אלא מדרבנן, מחנה לוי בשבועות כתב עיקר כוונת תוס' דהוי מצי ר' יוחנן לאוקמי שפיר מתני' במפרש ח"ש כרל"ק אלא דמיירי נמי שלא כדה"נ דבכה"ג שאותו ח"ש הוא שלא כדה"נ אפי' לר"י אינו אסור אלא מדרבנן, דהא עיקר טעמא דר"י משום דחזי לאיצטרופי ולבא לידי חיוב מלקות משא"כ שלכדה"נ דלעולם לא חזי לאיצטרופי לבא לחיוב מלקות, משא"כ לר"ש אפי' שלכדה"נ ע"ש: חידושי הרי"ם כתב לישב דודאי פחות מכשיעור לחוד חשוב ג"כ שלא כאכילת בני אדם דמה"ט לא לקו דאין אכילה פחות מכזית ורחמנא אמר לא תאכל, ולכך שפיר לר"ש דכ"ש למכות אף שאינו דרך כן שלא כדרך אכילה דמ"מ אכליה ואחשביה, אבל לר"י דח"ש אסור מה"ת רק משום חזי לאיצטרופי א"כ לענין זה הוי כדרך אכילתו שכשיאכל עוד חצי זית כדא"פ גם ח"ש זה אכל דרך אכילה שפיר אסור מה"ת משא"כ שלכד"ה שאינו כאכילת בני אדם אינו אסור מה"ת ורק לר"ש ע"ש:

על קושי' תוס' לינא ר"י לטעמיה דח"ש אסור מה"ת כתב דבר נפלא כיון דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי והיינו דכשאוכל עד ח"ש חל למפרע גם על ח"ש שאכל בכדי אכ"פ וא"כ כיון דאין איסור חל על איסור י"ל שפיר דבשבועה חל על ח"ש, דא"ל שלא יחול משום דח"ש אסור הא אם תחול השבועה לא שייך כלל חזי לאיצטרופי דא שיאכל עוד חצי זית לא יוכל לחול על חצי זית שאכל דאינו חל על איסור שבועה שקדם על החצי שיעור לחוד ואין אסור נבלה דחצי זית אחרון חל למפרע על חצי זית שאכל שהי' עליו איסור שבועה, ובמעילה אמר דאכל נבילה כזית מטמאה וטהורה אינו מצטרף לפי דאיסור נבילה אינו חל על טמאה נשאר בחצי זית רק איסור טמאה ואינו מצטרף עם ח"ז נבלה כשני שמות ע"ש:

תוס' באיסור הבא מעצמו לא אמרי', וא"ת והא נמי איתא במשנה יש אוכל אכילה אחת וחייב ד' חטאות ואשם וקחשיב מוקדשין אע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא כו', וי"ל דהכא באיסור הבא מעצמו על עצמו קאמר דלא אמרי' אבל מוקדשין שאסורים על כל שראוים: חידושי הרי"ם מסביר בשלמא איסור הבא מאליו כיון דחל יוכ"פ ממילא אסור יוכ"פ על כל מאכל דא"א שיחול לחצאין וכן כל אסור וחשיב כולל, משא"כ גב שביעה דאין האיסור רק מה שאסור על עצמו וכמו כן אם הי' כשבע על שחיטה לחוד הי' שייך לא יחל רק שכלל ונשבע גם על נבלה אבל מה צירף יש לאסור והיתר שנאמר כיון שחל אסור שבועה על ההיתר יחול על האיסור הא כמו אלו נשבע על ההיתר לבד הי' אסר כן עכשיו יחול ג"כ על ההיתר לבד ואף שאינו חל על האסור כאלו לא נשבע על האסור רק אהיתר ע"ש:

אב"מ בתשובות סי' י"ב כתב לישב בהקדים פמג"ד בפתיחה להלכות פסח מתפלא על ש"ך יו"ד רל"ח מי שנשבע על הנבילה דאינו חל וכשהוא חולה אח"כ אין צריך להתיר דאין השבועה חלה ש"מ דסובר דאין אחע"א ואף תרין איסורין לא רביע עליה כלל וביבמות דף ל"ג ומבואר דאין אחע"א היינו לחייב שתים אבל מ"מ תרין איסורין רביעי עליה א"כ בחולה שהותר לו נבילה מ"מ איסור שבועה עליו ולמה יאכל בלא התרה ע"ש, והכה נראה שהבין הרב טעמא דאין שבועה חל על נבילה משום דאין אחע"א, ובאמת בש"ס מעולם לא אמרו טעם זה גבי שבועה אלא הכי פריך מושבע ועומד מהר סיני הוא, ונב"י ח"ר או"ח סי' ל"ו כבר עמד על זה ע"ב, ונראה כל שמושבע ועומד לא מצי למיסר אנפשיה כלל ואין כאן חלות השבועה כלל ואסברא לך טעמא דמלתא אשת אח ואח"כ נעשה אחות אשה ודאי איסורא דרמי רחמנא על אחות אשה לא פקע במה שהיא אשת אח דהרי אכתי היא גם אחות אשתו אלא דאין עונשין על אחות אשה אם אשת אח קדים דאין אחע"א אבל איסורא רביע עליו כמו כן נתנבלה ביוכ"פ איסור נבילה לא כקע בשביל שהיום יוכ"פ אלא דאין עונשין על נבילה אבל מ"מ תרתי איסורי רביעי:

עליה אבל שבועה הוא איסורא דרמי איהו על נפשיה וכל שמושבע ועומד אין בידו לאסור על נפשו וא"כ מעולם לא הי' איסור שבועה רמי עליה ולכך צדקו דברי הש"ך דאין צריך התרה היכא דאין שבועה חלה על שבועה ובזה נשתנה דין מושבע ועומד מדין אין אחע"א, ובזה יש לפרש מה דאמר רל"ק כי אמרי' כולל באיסור הבא מאליו אבל באיסור הבא מעצמו לא אמרי', דבאיסור הבא מאליו אף דאין אחע"א מ"מ תרין איסורין רביעי עליה אלא שאין עונשן על האיסור שני מש"ה אמרי' כולל כאן דאיתי' גם לאיסור השני אמרי' דע"י כולל עונשין אותו גם על השני, אבל גבי שבועה דאי לאו כולל אין האיסור שני חל כלל ואפי' תרין איסורין ליכא וע"י כולל אנו רוצין שיחול איסור שבועה זה לא אמרי' דדוקא היכא דהאיסור ממילא חייל עלי' כינו יוכ"פ על נבילה דבלא כולל נמי איסורא רמי עליה אלא שאין עונשין להכי מהני כולל לעונשין, אבל באיסור הבא מעצמו בלא כולל אין כאן שבועה כלל ס"ל לרל"ק דלא אמרי' כולל לחדש האיסור שלא הי' חל כלל:

תשובת מר"ם שיק או"ח רנ"ד כתב בשמונה שרצים דשיעורן בכעדמה מספקא לי אי מצטרף תוך אכ"פ ופלתי ק"ד כתב בפשיטות דמצטרף ולי הדבר ספק דהרי פמג"ד ס"ה כתב בגיד דאין בו טעם חידש הוא ולא מצטרפין לאכ"פ וא"כ ה"ה בשרצים דמוסרחים, ובזה מיושב קוש' תוס' דהקשו לר"י ח"ש אסור מה"ת ולהפמג"ד י"ל דלא מצטרפין בשרצים לאכ"פ א"כ ל"ש חזי לאיצטרופי וא"כ ח"ש מותר מה"ת אצלם א"כ פריך שפיר

לר"י לתרץ בכולל דברים מותרים בדברים האסורים סגי כיון דאמר שבועה שלא אוכל נבלות ושקצים ובשקצים הי' מותר וחל השבועה א"כ כמפרש ח"ש הוי ליה ממילא כולל ע"ב:

פרט ג':

חולין ק"ג, בעיא מיניה רשב"ל מר"י חלקו מבחוץ מהו [פרש"י חלקו לכזית אבמה"ח נחלק לשנים קודם שיתננו לתוך פיו ואכל זה לבדו ואח"כ חציו השני, מהו מי מצטרפי לחיוביה לכל שאר איסורים דקי"ל דמצטרפי שיעורייהו לחצאין בתוך כדא"פ, או דילמא כיון דחידש הוא דהא גידין ועצמות דעלמא לא מחייב עלייהו והכא מחייב ואימא אין לך בו אלא חדושי וכי אכיל ליה בבת אחת מחייב דסתם אכילה בבת אחת משמע אבל לחצאין לא] :

ח"ס או"ח ק"מ כתב על רש"י בהיפך מזה בזבחים דף ע' דאמרי' ס"ד בבליעת טהור חדוש הוא ואפי' יותר מכדא"פ ליצרף ולפי הנ"ל הו"ל איפכא הואיל וחידש הוא בעי שיכנסו בפ"א לתוך פיו כו' נ"ל בהא פליגי שמעתתא, דפרק ג"ה ס"ל סתם אכילה בכזית והנ"מ דסגי בצירף כדא"פ, ובאמה"ח וה"ה בכל מקום שהוא חידש אין לך בו אלא חידושי וצריך להכניס כלו לתוך פיו וסוגי' דזבחים ס"ל סתם אכילה בכ"ש ואתי הל"מ דעכ"פ צריך לאכול בכדי א"פ כזית ובמיני דחידש הוא סגי לכל הפחות בכ"ש בצירף כל היום ואפי' כזית לא ה"ל למיבע' ועכ"פ לכל הפחות ה"א דסגי לצרף המשהויי' אפי' כל היום קמ"ל, עי' מנחת חינוך קס"א, שואל ומשיב חלק ד' סי' קצ"ה: תוס' פרש"י, חלקו לשנים קודם שיתתנו לתך פיו ואכל זה לבדו ואח"כ אכל חציו השני משמע דאם נתן שני החלקים בפיו ובלען בבת אחת חייב לכ"ע, ואין נראה כו' ונראה לפרש דחלקו מבחוץ פטור ואפי' אכלו בבת אחת דבעיא שיהא מחובר בפיו ויהיה עליו שם אבר משום דהכא חידש הוא אבל חלקו בפנים חייב דדרך הוא שנחלק בפיו בשעת לעיסה ור"ל פטר ואפי' חלקו בכנים:

כי אתא רבין אמר חלקו מבחוץ פטור מפנים רי"א חייב הרי נהנה גרונו בכזית ורל"ק אמר פטור אכילה במעיו בעינן וליכא כו' ארל"ק כזית שאמרו חוץ משל שינים ורי"א אף עם בין השנים אר"פ בשל בין השינים דכ"ע לא פליגי כי פליגי בין החניכיים מר סבר הרי כהנה גרונו בכזית ומ"ס אכילה במעיו בעינן, א"ר אסי א"ר יוחנן אכל חצי זית והקיאו וחזר ואכל חצי זית אחר חייב מ"ט הרי נהנה גרונו בכזית:

טור ס"ב כתב אבמה"ח אסור לאכלו בין אם יש בו כזית בין אם אין בו כזית, וכתב ב"י אע"ג בחולין ק"ב אמר רב אבמה"ח צריך כזית מ"מ איסורא איכא, דקי"ל ח"ש אסור

מה"ת ואינו יודע מי הכניסו לרבינו לכתוב כן שהרי כתב בה' י"ה דח"ש אסור ומהתם ילפי' לכולהו ע"ש, ופממ"ד כתב אי אמרי' ח"ש מטעמא דחזי לאיצטרופי ובאבר מה"ח לא שייך זה דחלקו מבחוץ לכ"ע פטור, עד שהוקשה ב"י למה כתב הטור ח"ש אסור יש להקשות להיפך אמאי אסור ח"ש. ולב אריה ק"ג כתא מצד מי איכא מידי לישראל יהי' מותר ולב"נ אסור כי לא נאמרו שיעורן לב"נ ע"ש, ועי' שלום ירושלים ביומא: פמג"ד מביא שרמב"ם סובר לא נאמרו שיעורין וכ"ש אסור לב"נ, אבל תוס' חולין ל"ג נראה לב"נ צריך כזית, וכתב טעם פלוגתתן תלוי במ"ש רא"מ אם אכילה בכזית והלכתא רביה לח"ש לאיסורא א"כ ב"נ מותר בח"ש ואם אכילה בכ"ש והלכתא אפקא למלקות שיהא כזית א"כ ב"נ דלית ליה הלכתא בכ"ש חייב, לכאורה בפסחים דף כ"ג הקשה מאבמה"ח מאי קושיא דלמא בח"ש, אלא זה אינו דממנ"פ אי קי"ל סתם אכילה בכ"ש א"כ ישראל גופא מיתסר בהנאה בכ"ש, ואי אכילה בכזית והלכתא לח"ש שאסור באכילה ולא בהנאה א"כ פשיטא דאין ב"נ מוזהר ועי' גם בצלח שם שמארך בזה אם איסור הנאה בכזית ועי' במקנה כלל ח' פרט:

ב' פלוגת' דחזקיה עם ר"א נראה עפ"י הנ"ל אם אכילה בכזית ממילא א"א להעמיד בלשון אכילה הנאה כאשר הסביר ה"ה פ"ח ממ"א כל דבר אכילה אין דרך הנאתו אלא באכילה ע"כ אין לוקין על הנאה, אבל אם אכילה כ"ש בודאי הנאה בכלל אכילה כידוע ממהרש"ל אם כ"ש אסור גם שלא כדה"נ אסור, ר"א סובר אכילה בכ"ש ע"כ אמר אחד איסור אכילה אחר איסור הנאה בכלל וחזקי' סובר בכזית אין הנאה בכלל ורל"ק דסובר ח"ש מותר יען אכילה בכזית כאשר כתב ראש יוסף, שפיר מקשה מאבמה"ח ולא קשה דלמא בח"ש אליבא דרל"ק, כי ר"א א"א כרל"ק ע"ש באריכות:

הנה הסכמות אחרונים גם מי שסובר הנאת מעיו חייב אבל צריך גם הנאת גרונו כי אם כרך איסר בסיב ובלע פטור עי' מל"מ פי"ד ממ"א אבל מצאתי בטהרת הקודש דף ע"ח שכתב הא מלתא אי נימא במין במינו רואין תלי' בפלוגתי' דר"י ורל"ק, דלמ"ד על הנאת גרונו א"כ מה שאסרה התורה מין בשאינו מינו עד ס' הי' טעם הדין משום שמרגיש טעם האיסור ונהנה ממנו, לפ"ז ראוי לאמור במין במינו שאינו נרגש דאינו צריך ס', אבל למ"ד על הנאת מעיו הוא דחייב וא"כ מאחר דמעיו אינו מרגיש טעם האוכל א"כ ע"כ טעם הדין הוא שכשמעיו נהנים בדבר שיש בו שיעור כל כך שחיך מרגיש אז חייב, וא"כ הרגשת טעם האיסור אינו רק סימנא בעלמא דשיעור זה אינו מתבטל אבל החיוב אינו מפני הרגשת הטעם כלל וממילא דלפ"ז אין הפרש בין מין בשא"מ ובין מין במינו

ע"ש, ובדף ע"ח מחדש אליבא דרל"ק דסובר ח"ש מותר לא שייך היתר מצטרף לאיסור כיון דאיסור גופו ג"כ היתר הוא והאיך יאסר בהצטרף עוד היתר עמו ופלא:

ח"ס או"ח קנ"ז מחדש בי כ"פ לכ"ע הנאת מעיו בעינן ומביא ראיה מכתובות דף ל"א הגונב חלבו של חבירו ולא אמר לחמו ביוכ"פ אלא ע"כ משום דאגניבה מחייב בבית הבליעה ואאכילה דיוכ"פ לא חייב עד דנחית למעיו משא"כ חלב ע"ב אכל מירושלמי פ"ח דתרומה מבואר להיפך ח"ל ירושלמי שהי' ר"א אומר הלעוס כבלוע אף בשבת כן אף בפסח כן אף ביוכ"פ כן ופי' המפרש מהר"א פולדא ביוכ"פ אם לעס אוכלין ככותבת מיחשב כבלוע וסבר אף דלא בלע מיתב דעתו כאלו בלע, ועי' כ"ס סי' קי"ז באריכות, ואמרי בינה כתב לפי ח"ס פליגו גמרא דידן עם ירושלמי והיינו יכולין לומר כי בזה פליגו ירושלמי וגמרא דידן גבי ח"ש ביוכ"פ ואין להאריך עכ"ל ודבריו סתומים ונראה לפרש כי רל"ק סבר ח"ש מותר יען דסובר הנאת מעיו ואם חזר והקיא פטור ע"כ לא שייך חזי לאיצטרופי אותו חצי זית כאשר הבאתי בפרט [] אבל ביוכ"פ שלועס חייב יען דמיתב דעת גם רל"ק מודה חזר והקיא ואכל ולועס פעם שני חייב ממילא סובר ג"כ ח"ש אסור ודו"ק: כ"ס קי"ז מביא מח"ס בשתיה לכ"ע בתר גרונו וכן ביוכ"פ אזלי' אפי' לרל"ק עי' סוכה מ"ט ע"ב כי שבע אינש חמרא מגרונו שבע ועי' מג"א קפ"ג ע"ש, ולי צ"ע מרש"י כתובות ל"ב ביין תרומה כתב הנאות גרון ומעיו, ובסי' צ"ו מחדש אכילת קדשים צריך הנאת מעיו ולא הנאת גרונו אבל אכילת מצה וליל ראשונה בסוכה וכדומה יוצא בהנאת גרון (צ"ע מרשב"א סוכה ל"ה כתב הנאת גרונו ומעיו דעביד מצוה) מצות אכילת שבת ויו"ט ופורים דבעי עונג שמחה אינו יוצא רק בהנאת מעיו, חיוב בהמ"ז תלי' בהנאת מעיו, אכילת יוכ"פ אינו חייב אפי' איסר דאוריי' ליכא רק בהנאת מעיו עי' סי' קי"ז באריכות:

שו"ת חו"ת יאיר סי' ט"ו נראה לי שאין לאסור חצי שיעור בדבר הנזכר שיעורו בתורה בפי' כגון טלטול ד' אמות דילפינן משבו איש תחתיו כתחתיו או אלפים אמה ממגרשי הערים או מג"פ מאל יצא איש דמחנה ישראל דאם התורה התירה בהדי' לא מצינו שרז"ל יאסריהו מפני חצי שיעור ותחום אלפים דשבת גזרי להרחקה ומצינו סמך עי' פ"ר דעירובין דנ"א ולולי דגזרו בפי' הא מותר בפחות מג' פרסאות, ויש לנו ראי' נכונה מדברי הט"ז בי"ד ר"ס קי"ז, וכן אין ענין חצי שיעור בדבר שאין לו עיקור כלל בתורה בלאו כגון כל שיעורי טומאת אוכלים ומשקים ומת ונבילה ושרץ וכיוצא בהם דאסמכינהו בקרא דארץ חטה בפ' כ"מ דאין דבריהם בענין איסור רק כך אמרו ע"פ אסמכתא וקבלו הל"מ ובפחות ודאי לא אעפ"י דיש בהם מלקות וקרבן כגון כהן ונזיר או נכנס למקדש מ"מ לא

אמרו חז"ל השיעורים רק לענין דאין בהם טומאה בפחות וממילא לא בא לכלל מלקות וקרבן ודו"ק:

פרט ד:

רמב"ם פ"א מחמץ ומצה, החמץ בפסח אסור בהנייה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהי' בה היתר אכילה, הלכה ז' האוכל מן החמץ עצמו בפסח כ"ש הרי זה אסור מן התורה שנאמר לא יאכל ואעפ"כ אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכת מרדות [מתחיל האוכל כ"ש, קאי על גברא ומסיים הרי זה אסיר ולא אמר כ"ש אסור מה"ת וצ"ב]:

א' כ"מ הקשה למה לי קרא בחמץ בפסח הא בכל איסורין שבתורה קי"ל ח"ש אסור מה"ת, ועוד קשה דאי מקרא איפכא ה"ל למילף מיניה דלא יאכל שיעור אכילה משמע וצ"ע על מ"ש והאוכל פחות מכזית למה ליה פחות מכזית דהא אאוכל כ"ש קיימינן:

ב אור חדש הקשה איך דרש תרתי ממשמעות זה דלמא משום איסר הנאה לחוד נכתב בצירי או משום איסור:

כ"ש לחוד ושעה"מ הקשה מנ"ל לחזקיה שחמץ אסור בהנאה מדכתיב לא יאכל נימא לח"ש:

ג כל נשאי כליו הקשו בפ"ח ממ"א פסק כר"א כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע א"כ לאיזה צורך הביא בחמץ דרשת חזקיה:

ד תשובת רלב"ח סי' טוב הקשה שרבינו פסק בזה הפרק שחמץ אסור בי"ד בשעה ו' ולמעלה באכילה ובהנאה מה"ת ושם אין ראיה כי אם מלא תאכל עליו חמץ והוא בפתח. וכתב לישב רמב"ם דאיסור חמץ לא דמי לחלב דמשם למדו ח"ש אסור משום דחלב אסור לעולם ולא הי' לו שעת היתר, מה שאין כן בחמץ שמותר קידם פסח, ולכן הוצרך פסוק בפני עצמו בחמץ לאסור ח"ש כו' ואם זה אמת י"ל בי"ד משעה ו' ולמעלה אין איסור תורה בפחות מכשיעור כו' וביאר איך נלמד מלא יאכל בצירי איסור כ"ש הוא באחד משני פנים, הראשון הוא שסתם אכילה היא כזית וכשתולה התורה הדבר באוכל שאמר לא תאכל בפתח או לא יאכל אין אכילה בפחות מכזית וצריך כל לרבו' ח"ש, אמנם כשאומר לא יאכל בצירי ותולה הדבר בנאכל אפי' פחות מכזית יקרא נאכל ואסור, או שנאמר שכיון שלמדנו מלא יאכל בצירי איסור הנאה ובכ"ש נהנה דהכי אמרי' לענין ברכה דבכ"ש צריך לברך תחלה משום דנהנה א"כ מוכח שפיר דכ"ש אסור מה"ת וצ"ע למה אינו לוקה כיון שיש פסוק מיותר, דבשלמא בשאר איסורין אנו למדים מרבויים דכל חלב האסור מה"ת אבל לא לקי אמנם בכאן הי' ראוי שילקה ע"ש:

קהלת יעקב הקשה אם יש סברא לחלק בין חלב דאיסור עולם לחמץ דיש לו שעת הכושר, א"כ מנ"ל לרמב"ם לומר שר"י סובר ח"ש אסור בחמץ, אפשר דר"י לא קאמר אלא באיסור דומה לחלב כו' וכן ביוכ"פ אף דאיסר אכילה ושתיה אינו איסור עולם ע"ש באריכות:

ג"וו כלל כ"ז כתב, לדעת מהרלנ"ח דחמץ משש שעות עד שתחשך ח"ש מותר מה"ת דאין ללמוד מחלב שלא הי' לו שעת כושר תאמר בחמץ מש"ה איצטרך לא יאכל בצירי יע"ש, ויש לעיין טובא דא"כ בנזיר וכדומה בשאר איסורין שהי' להם שעת כושר מנלן דח"ש אסור, ורמב"ם כתב בפ"ו משבועות האוכל ח"ש שנשבע עליו אסור מה"ת ע"ש, לדעתי הקלושה, בנזיר ובשבועות תמיד אסור למי שנשבע או הי' נזיר, רק הוא לא הי' נזיר אין זה חסרון בחפץ, אבל חמץ מותר הי' ואין שום מציאות שיהי' אסור קודם פסח: דברי ר"ש בפסחים דף מ"ג מחדש איתא בסוכה דף כ"ח דאיצטרך האזרח לרבית נשים בתוספת יוכ"פ כיון דאין עונש הו"א נשים פטורות כו' לפ"ז ח"ש נמי אין בו עונש א"כ נשים פטורות, על כן מביא רמב"ם קרא לא יאכל אע"ג דאין לוקין אעפ"כ דינו כמו לאו שאין בו מעשה וכן איתא בבאר יעקב סי' ק"י בשם סמ"ג בחמץ איכא לאו בח"ש רק ליכא מלקות, א"כ איכא נשים בכלל, ומיושב קישי' עולם ריש ביצה מנפ"מ בפלוגתי' דב"ש וב"ה לענין שאור בכזית דעל בל יראה בלא"ה ליכא מלקות וח"ש אסור מה"ת להנ"ל ניחא דנפ"מ בנשים דעל ח"ש אינם עוברים כלל כיון שזמן גרמא רק לענין אכילה היכא לימוד אבל לא לענין ביעור ועי' תיבת גומא פ' יתרו, אולי לישב רמב"ם שמביא הפסוק לא יאכל, עפ"י שמהרש"א בפסחים דף מ"ג ור"ש פ"ב טבול יום מחדש שחצי שיעור בתערובות לא אמרי', ור"ש הקשה מחולין דף צ"ח בפלוגתא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא כו' ועוד אר"י ח"ש אסור מה"ת, א"כ נראה גם בתערובות ח"ש אסור, עוד מדקדקים על רש"י שכתב ח"ש אסור דרשי' ביומא מכל חלב, מה רצה בזה, אבל בהנ"ל ניחא רש"י סבר ג"כ בתערובות לא אמרי' ח"ש אסור כי לא שייך חזי לאיצטרופי שיאכל איסור עוד, כי רצה לאכול תערובות, זה רק בכל איסורין שצריך לטעם חזי לאיצטרופי כמבואר בתוס' ור"ן ע"י טעם זה נלמד מכל חלב שח"ש אסור, אבל בחלב שיש קרא בפירש לא צריך לטעם חזי לאיצטרופי, ממילא גם בתערובות ח"ש אסור, ומיושב לשונו של רש"י ומיושב גם הטור סי' ס"ד כתב חלב נבילה אסור מצד חלב והקשו למה לא אמר מצד נבילה, בהנ"ל מיושב מצד נבילה יהי' ח"ש בתערובות מותר, אבל מצד חלב גם בתערובות אסור, על כן מביא רמב"ם הפסוק לא יאכל בחמץ ממילא גם בתערובות ח"ש אסורי ב"ה מצאתי במקצת זכיתי לכוין לאדמ"ו כ"ס יו"ד סי' ועי' מנחת

כהן שהוכיח ממה שכתב רמב"ם פ"ה הלכה ז' מנזירות דס"ל לרמב"ם דח"ש בתערובות אינו אסור אלא מדרבנן ועי' כסף נבחר, עי' עט סופר כלל כ"ה פרט בי בשם הגאון מו"ה דניאל ז"ל, קהלת יעקב הקשה על רא"מ אם סתם אכילה בכ"ש מנ"ל דבפחות מכזית ליכא פגול כמבואר זבחים כ"ט, גם על מרלנ"ח שמחלק כשתולה התורה הדבר באוכל שאמר לא תאכל בפתח בין שאמר בצירי לא יאכל אסור אפי' פחות מכזית ובפגול כתיב אם האכל יאכל בצירי ואמאי פחות מכזית כשר הקרבן ע"ב אבל טהרת הקודש דף כ"ט ד"ה לאכול כחצי זית כשר, כתב אף דשיער כזית בפיגול לא ילפי' רק ממה שנאמר בו לשון אכילה ובכל איסורין קי"ל ח"ש מן התורה היינו דוקא בדבר שאיסורו מגופו אבל היכא שעכשיו רוצה לחול עליו שם איסור אינו חל על ח"ש ויש בו נפ"מ לאיסורי שבת וגם לח"ש באיסר שבועה:

צלח פסחים דף מ"ד כתב לישב רמב"ם באכל חמץ סוף יום השביעי באופן שאין שום שהות ביום לאכול כדי להשלימו לא שייך חזי לאיצטרופי ע"כ כתב לא יאכל ע"ש ונב"י מה"ת סי':

פי"ד ממ"א, כל איסורי מאכל שבתורה שיעורן בכזית כי' ושיעור זה עם כל השיעורין הלכה למשה מסיני הם ואסור מן התורה לאכול כ"ש מדבר האסור אבל אינו לוקה אלא על כזית ואם אכל כ"ש פחות מכשיעור מכין אותו מכת מרדות:

פ"ב שביתת עשור האוכל ביוכ"פ מאכלין הראוין לאכול לאדם ככותבת הגסה שהיא פחות מכביצה כמעט ה"ז חייב כו' אכל או שתה פחות משיער זה איני חייב כרת אע"פ שהוא אסור מן התורה בחצי שיעור אין חייבין כרת אלא על כשיעור ואוכל או השותה חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות:

פ"ה משבועות ה"ז, שבועה שלא אוכל כ"ש מנבלות וטרפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה שהרי אינו מושבע על חצי שיעור מהר סיני, שבועה שאוכל פחות מכזית נבלה וטרפה חייב בשבועת ביטוי, כתב כ"מ נלמד ממה שנתבאר בסמוך דח"ש אינו מושבע עליו מהר סיני וכיון שכן כשנשבע שיאכלנו שפיר חיילא שבועה עליה, ורשב"א בשבועות הקשה דמסקינן ביומא כיון דאית בה היתר דאוריי' מחייב עלה קרבן שבועה משמע דכל דלית ליה היתר דאוריי' קרינן מושבע ועומד מסיני ולא חל על ח"ש: פ"א מגניבה, אסור לגנוב כ"ש דין תורה, כתב ה"ה, ודין שוה פחות מפרוטה בממון כדין חצי שיעור באיסורין, פ"א וגזילה, אסור לגזול כ"ש דין תורה וכתב ה"ה דח"ש אסור בגזילה כמבואר בסנהדרין דף נ"ז, בספר שיעורי מצות כתב שמעתי דבר נאה למה בגניבה כתב דהוה כמו שאר איסורין דח"ש אסור ובגזילה צריך ראיה מסנהדרין, דגניבה

דהוה שלא בפני הבעלים ולא מחלוה שייך לומר דחזי לאיצטרופי והוה באמת כשאר איסורין משא"כ בגזילה דהוה בפני בעלים וכבר מחלוה על פחות מש"פ ולא שייך חזי לאיצטרופי לכן צריך ראיה מסנהדרין ע"ש, ועי' מל"מ פ"ו ממלוה מפחות מש"פ לענין ריבית ועי' סמ"ע שמ"ח וארי' דבי עלאי או"ח ה':

פרט ה:

שיטת רא"מ הנדפס אצל סמ"ג:

סמ"ג בסי' ע"ו כתב והאוכל חמץ בפסח כ"ש הרי זה אסור מן התורה שנאמר ולא יאכל חמץ, ואעפ"כ אינו חייב קרבן או כרת אלא על שיעור שהוא כזית והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכת מרדות עכ"ל, וכתב רא"ם שנאמר לא יאכל חמץ, ואכילה כל דהו משמע ואע"ג דאינו חייב כרת או קרבן אלא בכזית, שאני התם דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה אבל לאסורא כדקאי קאי, והא דקאמר בגמרא מ"ט דר"י משום דחזי לאיצטרופי, הכי פרושא, מ"ט לא מוקמי לה להלכתא אאסורא כי היכי דמוקמי לה אעונשין משום דחזי לאצטרופי לעבור עליו בלאו או בכרת, והא דמייתי קרא דלא יאכל לאו משום דשני בלישניה כדחזקיה דדייק הכי לענין אסור הנאה, דהא חצי שיעור דאוריי' בכל איסורין שבתורה הוא ולא בחמץ בלבד אלא משום דקאי בפסח מייתי קרא דלא יאכל דמיירי אתוך זמנו כ אמרן:

בסי' ס"ח כתב הסמ"ג, תניא שיעורין של עונשין הלכה למשה מסיני, ובחצי שיעור נחלקו ר"י אומר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי, רל"ק אמר מותר אכילה בעינן וליכא, והלכה כר"י לגבי רל"ק, ורב אשי נמי דהוא בתראה סבר כר"י בחולין דף צ"ח לפיכך האוכל או השותה ח"ש מכין אותו מכת מרדות עכ"ל, וכתב רא"מ, כיון דחזי לאצטרופי, אע"ג דטעמי דר"י אינו אלא משום דאכילה כל דהו משמע כדמשמע מדברי סמ"ג בהלכות חמץ דהלכה דשערים אינה אלא לעונשים בלבד מ"מ הוצרך לזה הטעם להודעני למה לא נאמר שהלכה היא אף לענין איסורא ע"ש:

גו"ו כלל כ"ז כתב מתוס' שבועות ד"ה דמוקי מוכח נגד רא"ם, דאי כפי' רא"ם ודאי דיש איסור לאו מפורש על ח"ש אלא דהלכתא אפקי' ממלקות וכרת ולדידי' ודאי דאין איסור חל על ח"ש. וח"ס בחידושיו בסוגי' דח"ש כתב על סמ"ג פלא מה לפיכך דהא ע"כ למסקנא מודה רל"ק דאסור מדרבנן מברייתא דכל חלב לרבות ח"ש אע"כ נהי דאסור אבל מרדות אין לוקין מש"ה כתב לפיכך:

מל"מ פ"א מחמץ, הקשה על רא"מ דהא בגמרא מוכח דטעמא דח"ש הוא מריבוי' דכל חלב, וי"ל כונו שכתב תוס', דהכונה כך היא דכל מקום שנאמר בתורה אכילה כל דהו

משמע אלא דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה, ור"ל ס"ל דמוקמינן לה להלכתא אאיסורא כי היכי דמומינן לה אעונשין וליכא בח"ש איסור מן התורה, ור"י ס"ל דלא אתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה אלא לעונשין אבל לאיסורא כדקאי קאי, וראיה לזה מדכתב רחמנא כל חלב לרבות ח"ש, אלא דאי מהאי קרא לחוד ה"א דאתא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה מכל וכל אף לאיסורא וקרא דכל חלב אסמכתא בעלמא אבל השתא דאית לן טעמא דחזי לאצטרופי אמרי' דדרשא דכל חלב דרשה גמורא היא ולא מיעט הלכתא אלא לכרת או לקרבן כ' ואני תמה כפי סברת רא"ם דאית ליה דאכילה בכ"ש משמע, הא דאמרי' בגמרא ורל"ק אמר מותר מה"ת אכילה אמר רחמנא וליכא והלא אכילה בכ"ש משמע, וכי תימא דס"ל דבהא פליגי ר"י ורל"ק דר"י ס"ל דאכילה כ"ש במשמע מש"ה אית ליה ח"ש אסור מה"ת, ורל"ק ס"ל דאכילה הוי כזית מש"ה אית ליה ח"ש מותר מה"ת כו', והנה יש לחקור מה ס"ל לר"י בפי' תענו אי ס"ל דתענו אפי' כ"ש במשמע דומי' דאכילה אלא דאתא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה לעונשין ואוקמי אכותבת, א"כ מאי האי דאמרי' יומא דף פ"א מפני מה לא:

נאמרה אזהרה משום דלא אפשר היכי נכתב לא יאכל אכילה בכזית, יש לתמוה דהשתא נמי דכתב רחמנא תענה ומשמעותיה כ"ש אלא דאתא הלכתא ואוקמי אכותבת א"כ ליכתב קרא לא תאכל וליתי הלכתא ולוקמי קרא ועונשין אכותבת כו' ועי' מל"מ פ"ד משבועות:

קהלת יעקב הקשה מזבחים דף כ"ט, ופסקו רמב"ם פי"ד מפסולי מקדשין דהמחשב בקרבן לאכול חוץ לזמנו פיגול ואין אכילה פחות מכזית ולא הקטרה פחות מכזית, ולפי רא"מ דאפי' לרבנן סתם אכילה בכ"ש, מנ"ל דפחות מכזית ליכא פגול, הא עיקר דין זה מקרא דאם האכל יאכל למדו דבמחשב הכתוב מדבר ואם איתא דסתם אכילה שבתורה היא בכ"ש מנ"ל להכשיר במחשב פחות מכזית ע"ב, לדעתי לישב עפ"י חקירת מוצל מאש עי' סי' נ"א אם צריך לאכול קדשים כזית הבאתי שם בהערות באריכות ח"ס מ"ט באו"ח אחד צריך לאכול כזית ע"ש א"כ נראה רק באופן שיש מצות אכילת קדשים אם חשב מחשבות פיגול לאכול ביום שלישי לא ירצה תה רק כמצוה בכזית ודו"ק ואם הסברה נכונה שפיגל רק אם יחשוב כמו שמצוה, א"כ שרמב"ם פסק אם חשב לאכול למחר יותר מכדי אכילת פרס קרבן פיגול עי' זבחי' דף ל"א, א"כ מוכרח שגם מצות אכילת קדשים ג"כ יוצא אם אוכל יותר מכד"א פרס, ועי' במוצל מאש שם שמסופק בזה ודו"ק ועי' תשובת ריב"א סי' ל"ט: פרט ו'. ח"ש בשבת ובשארי איסורין:

שבת דף ע"ד ת"ר היו לפניו מיני אוכלים בורר ואוכל כו' אלא א"ר חסדא בורר ואוכל פחות מכשיעור כו' מתקיף לה רב יוסף וכי מותר לאפות פחות מכשיעור פרש"י נהי דחיוב חטאת ליכא איסורא מיהא איכא דקי"ל ח"ש אסור מה"ת יומא דף ע"ד והיכי קתני בורר לכתחלה, ועי' הג"א ריש פרק הממציא יין כל השיעורים לענין חיוב חטאת, אבל לאיסור דאוריי' אפי' כ"ש כדאמרי' וכי מותר לאפות פחות מכשיעור, ועי' מל"מ פי"ח משבת, ופלא שלא הביאו ת"כ ומובא בילקוט פ' אמור, מנין שלא יכתב אות אחת ולא יארג חוט אחד ת"ל כל מלאכה ריבה:

ח"צ סי' פ"ו כתב מאי דאתמר בגמרא פחות מכזית אין צריך לבערו היינו דוקא בדבוק בכתלי הבית אי בכלים אבל בעיניה אפי' פחות מכזית צריך לבערו וזה ודאי מסתייע ממאי דקי"ל ח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי' הכי נמי חזי לאיצטרופי' אלא כשהוא דבוק בכתלים או לדפנות נתבטל ונעשה כעץ בעלמא, ולאידך דס"ל דאפי' אינו דבוק אין צריך לבערו, י"ל דשאני איסורי אכילה דאית לן קרא דכל חלב, וכבר תירצו תוס' שם למאי איצטרך כברה וקרח ע"ש, לפ"ז בכל שאר איסורי תורה כגון תולש שער אחד בנזיר או בשבת או מוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה כלל, דטעמא דחזי לאיצטרופי לחוד לא מהני, אי נמי י"ל דאף דבכל איסורין פחות מכשיעור נמי אסור מן התורה היינו דוקא בעושה מעשה שמחשיבו לאותו פחות מחצי שיעור אבל בחמץ פחות מכזית שאינו עושה מעשה אלא מניחו בביתו ואינו מבערו כיון שאינו עושה דבר שמראה בו שמחשיבו לא אמרינן ביה חזי לאיצטרופי עכ"ל, ועי' מג"א ודג"מ בס"י תמ"ב באריכות ועי' מחהש"ק סי' שט"ז ס"ק י"ז, השולה דג מן מים ליתן לתוך מים מרובים, דכיון שיבש בו כסלע הרב א"כ קודם שיבש כסלע ניהו דלא חייב מ"מ איסור עביד דהא בכל רגע כשהוא חוץ למים מתיבש קצת וח"ש אסור מה"ת ע"ש דלא כח"ק:

שג"א סי' פ"א, הא דתנן בש"א שאור בכזית חמץ בכותבת ובה"א זה וזה בכזית, ואמ' דלענין אכילה כ"ע ל"פ דזה וזה בכזית, כי פליגי לענין ביעור, מנפ"מ בהא פלוגתי' כיון דלעולם אין לוקין עליו ולענין איסורא אפי' בכ"ש אסור מה"ת, אלא ודאי דפחות מכשיעור אפי' איסורא גרידא נמי ליכא והשתא נפ"מ טובא בהאי שיעורא, ונראה ליתן טעם לדבר דמ"ש לענין ב"י דליכא איסורא כלל בפחות מכשיעור משא"כ בכל האיסורים משום דהא ח"ש אסור מה"ת היא משום דחזי לאיצטרופי איסורא קאכיל, וה"ט לא שייך אלא באיסורי אכילה דקי"ל אם אוכל כזית בכדי אכילת פרס מצטרף וחייב עליו, הרי שאם אכל עכשיו כ"ש כשיחזור ויאכל בכדי אכ"פ עד שישלם עמו לשיעור כזית, נמצא האי כ"ש שאכל כבר באיסורא אכל למפרע דהא איהו מצטרף ומשלים לשיעור אכילה,

אבל גבי ב"י דאפי' אם ישלים לבתר זמן לשיעור כזית אינו עובר אלא מכאן ולהבא וכל זמן שהוא אצלו פחות מכזית ליכא איסורא כלל למפרע אפי' לבתר שהשלימו לכזית אינו עובר על שהיות פחות מכשיעור כלל דלשעבר אלא על להבא משעה שהשלים לכשיעור וכיון שא"א לעולם שיבא לידי איסור על למפרע לית לן בה, ואע"ג דיליף התם ח"ש מקרא דכל חלב, מ"מ עיקר טעמא הוא משום דחזי לאיצטרופי איסורא קאכיל ועי' פר"ח בסי' תס"ב וסי' תס"ו אע"ג דלא עבר אב"י פחות מכזית, אפשר דחייב מן התורה לבערו מידי דהוי ח"ש דאסור באכילה ע"ש: רמב"ם פי"ב משבת הכ"ג המוציא ח"ש פטור וכן כל העושה מלאכה מן המלאכות ח"ש פטור, וכתב קהלת יעקב בפ"א מהלכות שבת דין ג' כתב וכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור ה"ז פטור מכרת ומסקילה ומן הקרבן אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת ואיסורו מדבר סופרים והיא הרחקה מן המלאכה והעושה אותו בזדון מכין אותו מכת מרדות ע"ש ואם איתא דס"ל דח"ש מן התורה לענין שבת נמי, הו"ל לפרש דהאי פטור דהכא לא הוי כשאר: פטורי שבת דאינו אלא איסור דרבנן, נראה מהכרח דס"ל דלא אמר ר"י ח"ש אסור מה"ת כי אם דוקא במאכלות איסורות דכיון דמכל חלב ילפי' לה מנ"ל לומר הכי בדבר שאינו מאיסורי אכילה, ונראה שזה דעת כ"מ בפ"ה מאיסורי מזבח שתמה על רמב"ם שכתב שאור ודבש אסורין לגבי מזבח בכל שהן שנאמר כל שאור וכו' דהאיך פסק כאביי ולא כרבא כו' ואם איתא דבשאר איסורין נמי שייך דין ח"ש אמאי לא תירץ דאסורין בכ"ש הוא מדין ח"ש, וכן כתב הרב לח"מ פי"ג ממעשה קרבנות דין י"ד ע"ש, הן אמת דראיתי לה"ה פ"א מגניבה דין ב' שעל מש"כ רמב"ם אסור לגנוב כ"ש דין תורה, כתב ודין פמש"פ כדין ח"ש באיסורין עכ"ל אלמא דס"ל בדעת רמב"ם דאפי' בשארי איסורין דין ח"ש, ועי' רמב"ם פ"א מגזילה אסור לגזול כ"ש דין תורה, הלכה וכתב הגוזל פמש"פ אע"פ שעבר אינו בתורת השבה ע"ש באריכות: צל"ח ברכות דף מ"א כתב דקי"ל כר"י דח"ש אסור מה"ת אמנם אם הוא שייך בכל שיעורי תורה או רק במאכלות, מצינו לענין ב"י פלוגתא בזה עי' מג"א תמ"ב ע"ש בדג"מ אבל עכ"פ מדרבנן אסור ח"ש בכל עניני שיעורין ע"ב, ואוהל דוד בברכות שם כתב לדידי קשה משבת דף קנ"ג מוליכו פחות פחות מד"א משמע דליכא איסור תורה, אולי יש לחלק דשאני האי דפחות מד"א דמיד שעמד מבטל עקירה ראשונה תו א"א להצטרף עכ"ל ולא זכיתי להבין, כי הקושיא האיך יתיר להתחיל לילך פחות מד"א הא חזי לאיצטרופי שילך עוד ולא יעמוד, אבל חותני הגאון ב"מ תשובת ריב"א, תירץ כיון שלא עשה עקירה ראשונה ע"מ לילך ד' אמות גם אם ילך אח"כ ד"א אינה עובר כאמר ר"י עוקר חפץ מזויות או לזויות אחר ואח"כ הויא פטור ודו"ק, אבל

עי' בכפ"ת דף מ"ג שכתב הא דאמר ר"י המעביר חפץ כו' דוקא במוציא לרה"ר משום דמלאכת הוצאה מרה"י לר"ה ממשכן גמרי' כו' אבל העברה ד"א בר"ה חייב לא ילפי' ממשכן עי' שבת כ"ו הלכך חייב אפי' של עקירה ראשונה לא הי' להעבירן ד"א א"כ הדריה הקושיא למה פחות מד"א מותר ועי' לחם שמים פ"ק דשבת:

בית יצחק הלכות תפילין סי' יו"ד כתב מה שמותר לטלטל ב' אמות בר"ה ואינו אסור משום חזי' לאיצטרופי, וטעם הדבר נראה לי לפמ"ש ר"ן פרק כלל גדול, דד"א חשוב ברשותו ויותר מד"א חשוב כמוציא מרשות לרשות, ומעתה בפחות מד"א לא הוי שום הוצאה כי הכל ברשות אחד ע"ש, עוד כתב שם ראיה דבשאר איסורין שאינן מאכל ח"ש ל"ה רק איסור דרבנן, מזבחים צ"ה מעיל שנטמא מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, וקשה הרי המכניס כלי טמא למקדש לוקה והאיך מכניס פחות מכשיעור והרי חזי לאיצטרופי דאם מכניס עוד משהו יתחייב, ולדידן ח"ש אסור מה"ת איך פסק רמב"ם דין הנ"ל אלא ודאי דוקא באיסור אכילה כח"ג ע"ש, ולפי סברת שג"א בב"י אין ראיה כלל ודו"ק:

מנ"ח במלאכת הוצאה כתב גבי אסופי במחצה על מחצה כישראל מספק וצריך לשמור שבת ואיך ישבות גוי ששבת חייב, והיכן מקשין על אבות האיך שמרו את השבת כידוע, ואפשר לומר לרמב"ם דשיעורין לא נאמרו לב"נ לא מיבעיא לסוברים דבאיסור שבת ל"א ח"ש אסור מה"ת א"כ משכחת שעושה מלאכה הצריכה שיעור חצי שיעור, ואם הוא ב"נ לא ניתנה שיעורין ואם הוא ישראל לא עשה איסורו ואפי' לסוברים גם בשבת ח"ש אסור מה"ת, מ"מ נראה בכה"ג היכי שעושה לשם מצוה ח"ש אינו אסור כלל כיון עיקר הטעם שחזי' לאצטרופי ויעשה שיעור שלם וכאן בודאי לא יעשה יותר כיון שעושה רק כדי לקיים לצאת ידי מצוה:

שבת דף ע"ו המוציא תבן וכו' והמוצי' אוכלין כגרוגרת עי' בהג"ה אשר ודוקא כגרוגרת אבל פחות אין בו חיוב אבל מ"מ אסור מן התורה דחצי שיעור אסור מן התורה כדמשמע פ' בתרא דיומא ופלא והנה לשונו תמוה ד' כדמשמע פ"ב דיומא ובאמת הדין מבואר שם בפי' עי' בהגהות הגאון ר"ץ חיות:

פרט ז'. ח"ש בשבועה:

רמב"ם פ"ד משביעות, מי שנשבע שלא יאכל היום כלום ואכל פחות מכזית פטור שאין אכילה פחותה מכזית, והרי הוא כאוכל ח"ש מנבלות וטרפות וכיוצא בהן, וכתב המל"מ נראה דס"ל כשם ח"ש אסור מה"ת בכל איסורים ה"נ בנשבע שלא יאכל אסור לאכול פחות מכשיעור ואני תמיה בדין זה בשלמא בשאר איסורים גזה"כ דהאוכל כשיעור

ענש יענש ואם אכל פחות שלא יענש אבל יש איסורא בעלמא אך במי שנשבע שלא יאכל אי אמרת דסתם אכילה היא בכזית א"כ זה לא קיבל עליו שלא לאכול כי אם כזית ולמה יאסר בפחות מכזית, בשלמא לרל"ק דס"ל דח"ש הוא מדרבנן משום סייג אפשר דאף בשבועה נמי אסור מדרבנן לאכול פחות מכשיעור משום סייג, אבל לר"י דאית ליה דח"ש אסור מה"ת בנשבע שלא יאכל מהי תיתי שיאסר בח"ש, שוב ראיתי בר"ן בחידושיו לשביעות שכתב כדברים אלה כו' שוב ראיתי ר"ן בפ"ג דשבועות שחזר בו ממ"ש בחידושיו מדאמרי' ביומא דטעמי דר"י משום דחזי לאיצטרופי ובשבועות נמי אעפ"י שאין בכלל דבריו אלא שיעור שלם ה"מ למלקות ולקרבן אבל כיון דחזי לאיצטרופי ולהשלימה לכזית איסורא מי' איכא, אע"ג דהתם ביומא בריבוי דכל חלב מייתינן ח"ש הא ודאי האי רבוייא לא כתיב אלא גבי חלב ואפ"ה ילפי' מיניה לכל אסורין משום דפשיטא לן דלא אסריה רחמנא אלא משום דחזי לאיצטרופי ולמה לא יהי' דין:

שבועות כדין שאר איסורין, הכלל העולה שדין זה אם בשבועות אסור מה"ת ח"ש מחלוקות בין ראשונים, לרמב"ן מותר לכתחלה לאכול פחות מכשיעור ואפי' איסור דרבנן ליכא ולרמב"ם ולר"ן אסור מה"ת ככל איסורין כו' וטור בסי' רל"א כתב שבועה שלא אכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה אבל אסור אפי' בכ"ש, מ"מ נ"ל דאין דין זה מוסכם, דהא תינח אליבא רבינו דפסק דשבועה חל על ח"ש משום דאינו מושבע עליו מהר סיני, אך לרשב"א בתשובה תרי"ו שכתב דאין שבועה חלה על ח"ש לדידן דקי"ל כר"י, א"כ לדידהו לא יתכן לומר האומר לא אוכלנה דאסור בכ"ש מדין ח"ש דהא בשבועות דף כ"ז אמרינן דאם אמר שלא אכלנה והדר אמר שלא אוכל מחייב תרתי כדרבא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב, שלא אכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה וכל הפוסקים הביאו דין זה להלכה ואם איתא דהאומר שלא אכלנה אסור בכ"ש מדין ח"ש כי הדר אמר שלא אוכל אמאי חיילא שבועה שניה לסברת האומר דאין שבועה חלה על ח"ש ע"ש, ועי' ש"ך רל"ח ס"ק י"ב, רדב"ז ח"ג תקצ"ז כתב אם פירש בשעת שבועה שיהי' מותר בח"ש ה"ז מותר בשלמא כשאומר לא אוכל סתם או לא אוכל כזית דעתו לעשותו כאיסור תורה ושייך טעמא חזי לאיצטרופי אבל היכא דפירש שאינו נשבע על ח"ש דבר ברור שמותר:

המחבר רל"ט ס"ו הנשבע על דבר מצוה דרבנן השבועה חל כו' אבל אם כשבע לעבור על מצות ל"ת אפי' היא דרבנן לא חלה עליו שבוע, והקשה הש"ך לעיל סי' רל"ח פסק כרמב"ם נשבע לאכול פחות מכזית נבילה חייב בשבועה אע"ג דח"ש אסור מה"ת כיון שאין לוקין עליו מן התורה וכאן פסק דאפי' באיסור דרבנן לא חלה השבועה, וי"ל כמ"ש

מר"ל חביב לר"ן דדבר דרבנן חמיר טפי מח"ש שאסור מה"ת, כשהוא אסור מה"ת הוי מרבוי דכל דוקא וליכא לאו מיוחד לאיסורו וכן שאין איסורו מפורש חל עליו שבועה, משא"כ כשהוא אסור מדרבנן דאיכא לאו לא תסור ע"ש, ול"נ עפ"י ריטב"א בסוגי' שכתב דנזירות חיוב גברא הוא דאי איסור חפצא הוא הא קי"ל ששבועה חל על הנדר ונדר על שבועה לקיים דהאי איסור חפצא והאי איסור גברא ע"ב, א"כ על ח"ש חל השבועה כי איסור גברא חל על איסור חפצא דח"ש, אבל איסור דרבנן בלאו לא תסור זה איסר גברא לא חל עליו שבועה שג"כ איסר גברא, אבל באמת זה טעות כי ריטב"א כאן ויותר מבואר בריטב"א קידושין דף נ"ד שכל איסורי תורה רק איסר גברא ראה זה חדש הוא ועי' ר"ן נדרים בסוגי' יש נדר בתוך נדר:

פרט ח'. אם במצות עשה שייך ח"ש:

המל"מ פ"א מחמץ כתב אני תמיה לרא"ם דאית ליה דסתם אכילה בכ"ש אלא דאתא הילכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה לעונש דלא הוי כי אם בכזית, דהא תינח במצות ל"ת דכי אתא הלכתא לא עקריה לקרא מכל וכל דהא לדידיה כי אסר רחמנא בכל שהוא אסור אך במצות עשה אי אמרת דאכילה אפי' כ"ש במשמע א"כ כי אתא הלכתא עקריה לקרא מכל וכל דהא האוכל פחות מכשיעור לא עשה ולא כלום עכ"ל:

כ"ס או"ח סי' צ"ו מאריך בנפלאות וכתב מצאתי חבר למל"מ בשבו"י ח"ב סי' ח"י מי שאין לו מצה רק ח"ש אין צריך לאכול דליכא מצוה כלל באכילת ח"ש ומביא ראיה מסי' תפ"ד הנשבע שלא לאכול מצה כל השנה אסור לו לאכול מצה בפסח, ולפי דקי"ל בשבועה שלא אוכל כזית משמע קשה יאכל פחות מכזית אלא ודאי לאו מצוה כלל באכילת ח"ש עכ"ל ודבריו נפלאו ממני הא רמב"ם ור"ן והכי קי"ל דנשבע שלא יאכל אסור בח"ש ככל ח"ש שבאסורי תורה, ואיך יאכל ח"ש כדי לצאת ידי מצוה קצת ועושה איסור דח"ש מה"ת מאי אולמי האי מצוה קצת מאיסר קל ח"ש ע"ב לענ"ד כאן ח"ש מותר כי אם יצטרף ויאכל עוד עד כזית אז אמרי' עשה דול"ת אם עבר כשיטת ריב"א ונב"י כידוע ועי' שערי תשובה סי' תע"ה באריכות, ועי' ריט"א חלה, דף נ"ה:

וקהלת יעקב כתב אי שייך ח"ש במצות עשה קודם כל ראיתי לחקור לר"ש דס"ל כ"ש למכות אם במ"ע ג"כ ס"ל דבאוכל פחות מכזית ממצה או מקרבן פסח יצא ע"ש באריכות, וברכי יוסף תפ"ב כתב קצת מצוה איכא בח"ש ע"ש, ונראה כי ריטב"א מכות י"ז כתב רבינו מאיר נתן טעם דלמלקות כיון דאכל במזיד אחשביה לחומר איסור להתחייב בכ"ש אבל קרבן שהוא על אכילת שוגג בעי כזית לחשיבות עכ"ל, א"כ במצוה

שהוא מוכרח לעשות לא שייך אחשביה ודו"ק, וכ"ס צ"ו כתב מתוס' שבועות משמע דלא כריטב"א ע"ב:

אם מקיים מצות אכילת קדשים בכזית או אפי' בכ"ש עי' יומא ל"ט וכל כהן מגיע כפול הצנועין מושכין ידיהם, כתב בחו"י אבל בכזית לא היו מושכין לקיים מצות אכילה אבל כאן לא הי' מצות אכילה לגמרי כיון שאין שם אלא כפול ולא הי' שבועין, עי' מנחות דף מ"ה כל נבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים הא ישראל אכלו א"ר יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, רבינא אמר כהנים איצטרף ליה ס"ד הוא"ל ואשתרי מליקה לגבבייהו תשתרי נמי נבילה קמ"ל ותוס' הקשה א"כ גבי כלאים נמי נימא דהותר לכהנים הואיל ואשתרי לה בגדי כהונה, ודורש לציון דרוש א' הקשה מנ"ל דאשתרו נבילה גבייהו דלמא עשה דל"ת אלא דאפשר לקיים שניהם שיאכלו כהנים רבים כל אחד פחות מכזית וח"ש מותר מה"ת מדלא קפדינן בהא ש"מ דהותרה ומיושב קושי' תוס' בכלאים:

הטעם משום עשה דל"ת אבל ר' יוחנן דסבר ח"ש אסור מה"ת א"כ מליקה וכלאים שוים דהטעם משום עשה דל"ת על כן אמר פרשה זו אליהו עתיד לדרשה ע"ש באריכות אם יוצא באכילת קדשים בפחות מכזית, ועי' בהערות לתשובת מוצל מאש סי' נ"א הארכתי בזה, ובהערות לסי' ט"ז הארכתי אם וצא ביותר בכא"פ ואם חייב ברכת המזון באכל יותר מכא"פ ע"ש: פרט ט'. לקוטים:

פלתי בבית הספק, הקשה לרל"ק דאמר ח"ש מותר מה"ת יתענה ב' ימים ביוכ"פ דהיינו שלא יאכל ושתה תוך כדא"פ ככותבת ואין כאן סכנה ע"ש, ומחנה חיים ח"ג על או"ח סי' ט"ל כתב עפ"י פמג"ד סי' ר"י אם אכל עד ששבע חייב בבהמ"ז מה"ת אף שאכל מעט מעט ורק אם אכל כזית אז אמרי' ביותר מכדי אכ"פ אין מצטרף ע"ב, א"כ מי שאוכל ביוכ"פ כל היום ח"ש ביותר מכדי אכ"פ עד שיהי' שבע וחרב לברך בהמ"ז מה"ת חייב כרת כו' ואח"כ כתב שמצא בפמג"ד סי' תרי"ב שכתב שחצי שיעור אסור מה"ת ועיניתם נפשיכם אף ח"ש אסור והלמ"מ לפטרו מעונש לפ"ז דין חדש יש ביוכ"פ דאלו בשאר איסורים ח"ש לית ביה עשה כ"א איסור בעלמא וחייל עליה שבועה משא"כ ביוכ"פ דיש עשה בח"ש אין שבועה חל ע"ש באריכות פלפול נאה: על ק' האחרו' האיך אנו הולכין אפי' פסיע א' בשבת צעק מו"ח הגז"ל דאם אמרה תורה דבשבת אסור לילך יותר מאלפים יש להק' כנ"ל אולם הלא התורה הקפידה על הריחוק מבית שביתתו אלפים אמה ואחר האלפים מתחיל האיסור ואיך נאסר בתוך האלפים:

בפתיחה כוללות להלכות פסח ח"ר אות ח' כתב ודע אם נאמר ח"ש אסור מה"ת דחזי לאיצטרופי וזה דוקא באכילה הא הנאה י"ל דח"ש מותר, א"כ קשה הא דמהני ביטול

הגרוע כתב הר"ן שני דברים אינן ברשותו של אדם ובגילוי דעת סגי, הא מ"ה ממון גמור הוא דפחות פחות מכזית יכול להנות ממנו כמה פעמים, וי"ל כיון דמדרבנן אסור לאו דיליה הוא ומ"מ קשה הלשון ועשאן הכתוב כו':

בפרק ג' אות ד' יש להסתפק בנהנה בח"ש אי אסור מה"ת או מדרבנן דשמא כל חלב לרבות ח"ש זה באכילה לא בהנאה מיהו מדאמרי' שני דברים אין ברשותו של אדם וגם מקדש בחמץ אין חוששין לקידושין ואי מה"ת מותר להנות מח"ש ברשותו מקרי שיהנה פחות מכזית מעט מעט וגם ראוי שיהי' ספק קידושין ע"ש ועי' בפתיחה לבו"ח, כתב ח"ש אסור באכילה ומיבעיא לי' בבשל ובהנאה אי אסור ח"ש מה"ת ואי הפירוש חצי לאיצרופי שיטעה ויאכל כזית כא"פ ויהא חייב ובשול והנאה לא שיך זה הלכתא כא"פ נאמרה על אכילה לא על בשול והנאה, א"ד הפירש חזי לאיצטרופי כפשוטו דראוי להצטרף על חצי זית אחר ויהי' שיעור שלם ועי' בסי' ס"ב:

שבת צ"א בעא מיניה רבא מר"נ זרק כזית תרומה לבית נימא מהו כו' תוס' וא"ת מ"ש כזית תרומה מחצי זית דהא קי"ל כר"י דח"ש אסור מן התורה, וי"ל דמ"מ כזית חמיר טפי שהרי זית הוא שיעור ללקות עליו בכ"מ כו', משמע גם בעשה ח"ש אסיר עי' מהרי"א קסא או"ח שמביא פסקי תוס' אות ש"ך ז"ל ח"ש אסור מה"ת ד"ה כגון עכ"ל ותמוה טובא הא ש"ס ערוך ביומא מימרא דר"י ולא תוס' חידשו כן, אבל כוונתם על מש"כ תוס' דגם באיסר עשה כתרומה טמאה ח"ש אסור מה"ת ע"ש:

במשניות סוף פ"א דשבת תפארת ישראל הקשה לרל"ק, הרי כתב בעשותה בעשה כולה ולא מקצתה שבת דף צ"ב ומדמעיטו מקרבן ש"מ דחייב ע"ש ושו"מ ח"ב סי' ק"כ כתב לישב רל"ק דסובר ח"ש מותר היינו במידי דאכילה שהרי נאכלה קודם שיבא החצי שיעור השני רק שחזי לאיצטרופי בכדי א"פ, אבל בכה"ג שארג ח"ש או אפה ח"ש וכל שנארג אח"כ או יאפה עוד יהי' גם האריגה שעשה בשבת או אפייה הלז עי"ז יצטרף ויהי' נארג בגד שלם ונאפה פת א"כ בכה"ג ר"ל מודה ג"כ דעכ"פ ח"ש הראשון עוד נתקיים בכשיעשה אח"כ ואף ר"ל מודה ומיושב ח"ץ פ"ו ע"ש:

במקנה כלל ל"ט פרט א' הבאתי ט"א סוף מגילה שכתב לרל"ק ח"ש מותר אי אמרת הואיל אין לך דבר שלא חזו לאורחי ישראל אפי' דבר איסור פחות פחות משיעור, ולכם ולא לעכום היכי משכחת, ועי' מחנה חיים ח"ג על או"ח סי' ל"ט פלפול גדול עם אחי מורי הגאון בע"מ מטה נפתלי נ"י אם בעבור ח"ש מותר לעשות מלאכה ביו"ט:

ארע"א דרבנן אות ר"ס ח"ש אין חילוק בין איסורין דאוריי' לאיסורין דרבנן ובעינן ס' לבטלו ואף דהוי דבר שלעולם לא בא לידי מלקות הא חזי לאיצטרופי וכ"כ ריב"ש

רפ"ז ופר"ח ס"ח, וריב"ש רפ"ח כתב דהיינו דוקא באכילה אבל בטעימה ח"ש אינו אלא מדרבנן דלא שייך בזה טעמא דחזי לאיצטרופי:

יד מלאכי אות רנ"ו מביא בשם חו"י ח"ש אסור היינו בדברים שעיקר איסורן מן התורה ורבנן קבעו בהו שיעורא למלקות או לקרבן ואע"ג דאסמכהו אקרא, אבל דבר שנזכר שיעורו בתורה בפירש כגון טלטול ד' אמות וכיוצא, וכן בדבר שאין לו עקר מן התירה בלאו כגון כל שיעור' טומאת אוכלין ומשקין ודומיהם לא שייך בזה לאסור ח"ש, באות רנ"ט כתב בשם ריב"ש ח"ש אסור באיסר דרבנן, ספק בח"ש אי אמרי' ספיקא לחומרא עי' בפתיחה כוללות חלק א' דין ג' ח"ש שלא כדהנ"א עי' כ"ס קי"א, ועי' במר"ם שיק או"ח סי' י"ג אם באיסר דרבנן ח"ש אסור:

פתחי תשובה סי' רל"ח מביא יש להסתפק אם שבועה חל על ח"ש בב"ח וכלאי כרם דלא כתיב בהו אכילה, א"כ י"ל דכ"ש יש לאו מה"ת אלא דלא לקי דשיעורין הלל"מ דפחות מכזית לא לקי א"כ אין שבועה חל עליו או דלמא הלל"מ עקרי לקרא ממשמעותי' וליכא כ"א איסור לחוד, ועי' תיבת גמא פ' תולדות:

פלתי ק"ט כתב הא דח"ש ע"י תערובות דס"ל לרמב"ם אים אוסר, הטעם הוא משום דכל הטעם דח"ש אסור דחזי לאיצטרופי וזה שייך בעין אבל לא כשנתערב ונתבטל דאיך שייך לצרופי הלא כבר נתבטל אך אי אמרי' חתר וניער שפיר שייך בהו חזי לאיצטרופי ע"ש:

כ"ס או"ח קט"ו מביא קושיא ממתני' מכחדת צ"ט החלות הי' מתחלקות לערב לרל"ק דח"ש מותר מה"ת הי' אפשר שיאכל כל אחד כזית בב"א שהוא ח"ש לענין יוכ"פ, והא אין שבות במקדש למה נדחה עד ערב, ותי' כ"ס שנעלם ממנו מהרש"א שבת מ"ב דוקא מה שהוא משום מלאכה לא אסרו במקדש אבל חוץ מזה כל אסורים דדבריהם אסורים גם במקדש ע"ש ועי' ח"ס או"ח מ"ג לא משמע כן ועי' תוס' יומא י"ג ירושלמי והדרי קושי' לדוכתא, אולי יען שנחשב לענין מצוה תשוב גם לענין איסור כעין שכתב שעה"מ על גיד נבילה אבל זה טעות ביוכ"פ שתלוי ביתובו דעת לא שייך אחשביה וכ"כ יש"וי ביוכ"פ לא שיך לר"ש שכ"ש אסור מצד אחשביה:

ח"ס בחידושיו מביא מר"ם מינץ סי' ט"ו כתב בלב עוף שאין בכולו כזית יש להקל בשיעור תערובתו כיון דלא שייך ביה עצמו חזי לאיצטרופי וכתב שזהו טעמו של רבני קלונימוס שהקיל בראש אווזא הואיל ולית ביה שעורו ופר"ח סי' ס"ח מתקשה בו, מהא דאמרי' לא תזלזל בשיעורי דרבנן מוכח דאף ח"ש באיסורין דרבנן צריך ס' לבטלו ואי משום שהוא דבר שלעולם לא בא לידי חיוב מלקות אינו כלום דהא חזי לאיצטרופי ע"ש

בספר בית יצחק יו"ד בסיף הספר רצה לישב עפ"י תוס' יומא פ"א ד"ה כל שטומאתו ע"ש וה"ה שיש לומר בכל איסורין דוקא כשיש כזית מכל אחד מצטרפין אח"כ חצי כזית אבל אם אין כזית ביחד כגון בלב עוף שלא הי' מעולם כזית לא יצטרף באכול ח"ז מזה וח"ז מזה, אמנם אין ללמוד איסור מטומאה גם הוא נגד רש"י חולין ק"ט דבלב עוף ח"ש אסור ע"ש תו"י שו"מ ח"ג סי' ר"ב מישב מר"י מינץ הנ"ל:

פמג"ד בפתיחה כוללות להלכות שבת, נסתפקתי אם בעינן שיהי' ח"ש שעשה שחרית קיים בין ערביים או לאו, ובכתיבה אם כתב אות אחת שחרית ונמחק וכתב אות אחת בין ערביים פטור דאין כאן מלאכה כלל כל שאין אותיות כתובות לפנינו כי מבעיא לי בקצר וטחן וכדומה, והנה בהוצאה אמרי' דף פ' בהוציא ח"ש ונשרף וחזר והוציא ח"ש פטור ואפשר דהוצאה מלאכה גרועה משא"כ בקצה וטחן מנה אכפת לן אי נאכל או נשרף הראשון מ"מ הרי עשה שיעור שלם:

בספר בית יצחק יו"ד סי' פ"ו מביא קושי' בשם ת"ח מו"ה ברוך פאס נ"י למהרש"ל למ"ד כ"ש למכות ה"ה שלא כדא"כ חייב לפ"ז בנכרי דליכא שיעורין ה"ה בשלא כד"א מוזהר ומל"מ פי"ד מאבל כתב היכי דנפסד אוכל ממאכל אדם שכד"א אף איסור הנאה מותר למכור כיון דאיסור הנאה מאכילה נפקא וכיון דליכא איסור אכילה אף איסר הנאה ליכא, א"כ לוקמא הך דלא ישנו לנכרי אמה"ח היכי דנפסד מאכל אדם ומותר למכור ורק משום לפ"ע אסור ולרמב"ם לא ס"ל מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור, ע"ש שמאריך אם בגיד ובאבמ"ח חייב שלא כדהנ"א ועי' פמג"ד סי' ס"ב, ובדרוש וחידש מרעק"א:

מל"מ פ"ג משגגות הלכה ט' מסתפק אם אכל ח"ש חלב ביוכ"פ סמוך לחשיכה ובמצא יוכ"פ אכל ח"ש אחר אם מצטרף וע' שואל ומשיב ח"ד סי' קע"ו קפ"ז:

בכורים פ"ב התרומה ובכורים חייבים עליהם מיתה ואסורים לזרים כתב רע"ב בחנם היא שמיה דכיון שחייבין עליהם מיתה פשיטא שאסורים לזרים, ולר"י דאמר ח"ש אסור מה"ת מצינן למימר דתנן אסורים לח"ש שהוא אסור מה"ת ואין בו לא מיתה ולא חומש שמ"ק ב"מ דף נ"ג כתב ותימא מה חידוש בא להשמיענו כאן מ"ש מכל איסורין שבתורה דח"ש אסור לר"י כולו וי"ל דאיצטרך משום דמרבינן ח"ש מכל חלב וסד"א דומי' דחלב דאיסורי שוה בכל ולר"ל נמי סד"א הכא לא החמירו כיון דשרי לכהנים קמ"ל דאין חילוק ע"ש:

חלה פ"א משנה ט"ו החלה והתרומה חייבין עליה מיתה ואסורים לזרים תויו"ט כתב רע"ב לר"י דאמר ח"ש אסור מה"ת כ"כ הר"ש מטעם ירושלמי וקשה לי דהא אף דמאן דאמר ח"ש דרבנן לא לחנם היא שנויה דנוקים לה מדרבנן ע"ב, וראש שם צ"ע ע"ש:

תרומות ירשלמי פ"ח הא"י רא"א הלועס כבלוע אף בשבת כן, אף בפסח כן, אף ביוכ"פ כן, אף בנזיר כן, אף בנבילות כן, אף בטרפות כן אף בשקצים כן, אף ברמשים כן עכ"ל עי' כ"ס או"ח קי"ז:

פ"ו מ"א, מודה רשב"ל באיסורי הנאה, ומודה רשב"ל ביוכ"נ ומודה רשב"ל בעתיד להשלים, ומראה פנים כתב משמע מהכא דמודה רשב"ל ביוכ"פ דאסור ח"ש מה"ת אבל בבבלי דפריך אלא לרל"ק מא"ל ומשני מודה רל"ק שאסור מדרבנן:

מר"מ שיק או"ח סי' קס"ד מבאר כוונת ירושלמי בעתיד להשלים, אין כוונתו דדעתו למלאות תוך אכילת פרס דזה פשיטא שהוא חייב על ח"ש שלאחרו, אלא הכוונה:

דדעתו שרוצה לאכול כדי שבעו אלא ששוהה בין ח"ש לח"ש יותר מכא"פ, לכאורה זה דבר שאינו מובן דאם אדם רוצה למלאות עצמו כדי שבעו באכילת חזיר אלא שרוצה שלא יצטרפו לכזית לכן שוהה בין ח"ש לח"ש הכי נימא דלרל"ק לא יחייב משום דח"ש מותר מה"ת תה דבר שאין הדעת סבלתו ולכן אמר בירושלמי דבדעתו למלאות כרסו בדבר איסור רק ששוהה באכילתו כנ"ל גם רל"ק מודה, דח"ש אסור מה"ת כן נראה לי ברור בכוונת הירושלמי עכ"ל, מש"כ שם מורי הגאון ז"ל לישב קושיתי ומחדש בדברים טמאים דלא כתיב אכילה גם רל"ק מודה דח"ש אסור מה"ת, עוררני בני המאוה"ג מו"ה יוסף ליב נ"י רב בק"ק דערעטשקע שפלא גדול שיהי' ח"ו נעלם מעין קדשו הסוגי' שבועה שלא אוכל נו"ט שקצים ורמשים:

המאירי ביומא מחדש דאם נשבע שלא יאכל ח"ש איסור חל השבוע אף דגם על ח"ש ה"ה מושבע מהר סיני היינו משום דחזי לאיצטרופי וכשאכל ח"ש גילה דעתו שרוצה לאכול עוד והוי אתחלתא דאיסורא אבל אם בשבע שלא יאכל גילה דעתיה שאינו רוצה לאכול שוב ח"ש מותר ע"ש, ועי' מנ"ח במלאכת הוצאה:

יד מלך פ"א מחמץ, הסביר הענין דחזי לאיצטרופי, תה ראיה דח"ש ישנה בכלל איסור דאם הי' היתר גמור א"כ הרי ראינו בכל התורה לא מצינו דמשני היתרים יהי' בעשה איסור רק בב"ח וכלאים, ועתה הנה הלכה למ"מ כזית בכא"פ מצטרף ואם ח"ש מותר א"כ איך אפשרות צירוף הרי בשעה שאכל ח"ש הראשון הוא היתר ואיך יתחייב אם אכל תוך כד"פ ח"ש השני וע"כ ח"ש הוא איסור ע"ש ועי' מל"מ פ"ד משביעות ה"א, עי'

לקוטי חבר בחלק י"א שמבאר פלוגתי ירושלמי עם ש"ס דידן כי בשבת דף ע"א יש ב' לשוטת אם תמחויין מחלקין לקולא ע"ש שמאריך:

בתשובת מהרי"א הלוי סי' כ"ב מביא עצי אלמוגים בסי' קנ"ח דף ח' דבאיסור עשה לא אמרי' ח"ש אסור, ועי' תוס' שבת דף צ"א ע"ב: ילקוט הרועים אות אבמה"ח כתב פנ"י ביצה דף ז' כתב דלכך אסור לר"י ח"ש אע"ג דלא הוי הנאת מעיו בכ"ז הנאת גרן יש בחשע"ש לפ"ז י"ל בזה פליגי ר"י ורל"ק, ר"י סבר בג"ה הנאת גרון, ורל"ק סבר הנאת מעיו זבח"ש לית הנאת מעיו, לפ"ז ירושלמי שכתב ביוכ"פ מודה רל"ק שאסור ח"ש וכתב המפרש דכוונה היכא שהוא כזית וביוכ"פ צריך ככותבת מודה רל"ק דאסור בכזית מה"ת וה"ט דבכזית דחייב לרל"ק בעלמא מוכח דיש הנאת מעיו בכזית א"כ שפיר חייב ביוכ"פ בכזית דהו"ל הנאת מעיו, וכן הטעם הירושלמי דבאיסר הנאה אסור ח"ש לרל"ק, וה"ט דבאיסור הנאה מודה דאסור הנאת גרונו ע"ב:

פמ"ג בפתיחה כוללת כ' אם ח"ש מה"ת איך התירו בשביל ה"מ וגם להתיר לכתחלה ברה"ר פחות מד"א וניחא לי דוודאי מכל חלב הנאמר במ"א אין ללמוד לאיסורי שבת ולנזיר וכדומה וכמ"ש ח"צ סי' פ"ו אלא דבשבת כתיב לא תעשה כ"ל מלאכה במלת כל משמע אפי' כל דהוא גם לא כתיב מלאכת עבודה א"כ ח"ש נמי במשמע אלא דאתיא הלכתא דאין עונשין בפחות משיעור אבל אסורא ולאו נמי אית בח"ש משא"כ מעביר ד"א ברה"ר דלא מקרא דלא תעשו כל מלאכה נפיק אלא רק מהלכה למשה מסיני כדמסיק בריש הזורק א"כ הלכתא נאמרה דמעביר ד"א ברה"ר חייב ותו לא ומש"ה פחות מד"א לית בי' איסור תורה כלל ומדרבנן נמי מותר אבל למ"ש הר"ן במשנה דאבות מלאכות דמעביר הלכתא גמירי דחייב משום הוצאה ד"א של אדם רשותו הוא א"כ קשה ע"ש באריכות:

ריב"ש סי רפ"ח, כתב טעימה אסורה מיהו משמע דלא אסור מדאורייי' כמו ח"ש דהא טעמא דח"ש משום דחזי לאצטרופי ואין לומר כן בטעמו ולא בממשו דהא לא חזי לאיצטרופי ע"ש:

פמג"ד סי' ס"ה כתב אני מסופק הא דאמרי' חזי לאיצטרופי אי הפי' הואיל אי יאכל מעט מעט כזית כא"פ יבא לידי מלקות מש"ה אסרה התורה ח"ש שלא ישכח דאכל מעט מעט או הפי' חזי לאיצטרופי הוא דאם נתיר לו ח"ש יאכל בב"א עם ח"ש אחר ויהי' שיעד שלם והנה בג"ה קי"ל ען הוא והתורה אסרה ואמרי' בפג"ה חלקו מבחוץ פטור ופרש"י חלקו מבחוץ כזית ואכל כא"פ משום דאין לך בו אלא חידושו, כ"ש ג"ה דעץ בעלמא לומר בי אין לך אלא חידושו, לפ"ז יהי' ח"ש מותר מה"ת בג"ה דלא שייך

חזי לאיצטרופי ע"ב: ברוך טעם דין עדל"ת פ"א מביא ירושלמי בנזיר גבי נבילה ילפי' איסור ח"ש מדכתיב כל נבילה, וילקוט הרועים אות נבילה כתב ונפ"מ היכי דלא שייך חזי לאיצטרופי אסור ג"כ ת"ש מטעם דכתיב כל כמו גבי חלב דכתבו המפורשים דכיון דכתיב כל אסור ח"ש אף שלא שייך חזי לאיצטרופי: תשובת רשב"א סי' תל"ט, מאי זה טעם ח"ש אסור מה"ת ואין בו מלקות כיון שאסור כבר הוזהרנו על אכילתו תשובה, אין לוקין עליו משום דעיקר קרא אכילה כתיבה ביה לא תאכלו כל נבלה כל חלב וכל דם לא תאכלו ואין אכילה פחותה מכזית ומכל מקום מכיון דכתב כל ולא כתב נבלה לא תאכלו חלב ודם לא תאכלו אשמעינן קרא דאפילו ליכא שיעור אכילה לא תאכלו ואחר שריבה מיעט ומאי רבי לאסור ומאי מיעט מיעט מלקות רש לנו כזה בטעמו ולא ממשו עכ"ל:

בני הבחור החרוץ וכו' מו"ה שמואל בנימין נ"י כתב:

נלע"ד דאף אם אמרינן דלר"י לא אסור ח"ש רק בעינא ולא ע"י תערובות כידוע שיטות כמה רבוותא ז"ל מ"מ לדעתי בח"ש מאיסורי הנאה בודאי גם בתערוברת אוסר וחילא דידי מירושלמי (הל' תרומות) דמודה ר"ל באיסורו הנאה דח"ש אסור מה"ה, והנה הטעם בזה דכיון דנהנה אע"ג דרק מח"ש מ"מ הנאה הוי ואסור גם לר"ל א"כ י"ל ה"ה לר"י חע"ג דבכ"מ מודה דח"ש ע"י תערובות מותר אולם אם נתערב ח"ש מאסה"נ בודאי אוסר אף דהר בתערובות כיון דמ"מ נהנה מאסה"נ:

והנה בהצעה זו נלע"ד להסיר קושי' מהרש"א בפסחים מ"ד מעל שכם התוס' שתמה על תוס' שם ד"ה לענין חמץ בפסח דלא מצינו לאסור ח"ש רק בעינא ולא ע"י תערובות ע"ש ולענ"ד גם תוס' מעולם לא פקפק בזה דכן הוא דח"ש ע"י תערובות גם לר"י מותר ולא כתבו כן רק שם גבי חמץ בפסח דהוי אסה"נ דגם ע"י תערובות אסור משום דנהנה:

ויש ליישב בזה דברי הרמב"ם התמוהים בפ"א מה' חו"מ שהביא קרא לאסור כ"ש חמץ (עי' פרט ד' ד' קושיות עליו ועוד צ"ב דמנ"ל האי קרא להאי דרשה כיון דלא מצינו שדרשו כן חז"ל ועוד דאם אית לן קרא מפורשת למה לא לילקי) דהנה על קו' א' הי' אפשר לומר בפשיטות דאף דילפינן לאסור ח"ש מכל חלב אצטריך קרא גבי חמץ בפסח לאסור גם ע"י תערובות וכן מצאתי ראיתי בקונטרס אאמ"ו הגנ"י וכן תי' בס' בני יששכר פסחים פ"ג מ"א וכ' שם וניחא נמי דהרמב"ם סמיך דינים הללו ביחד בהלכה ו' שם כ' דין דתערובות ובהל' ז' כ' דין זה דכל שהוא לומר דעלי' קאי יע"ש אולם קושיות האחרות עומדות חזקים כראי מוצקים, ולפי מש"כ א"ש דהא דהביא הרמב"ם קרא דלא יאכל להורות בא

דחמץ בפסח אסבה"נ וכמו דיליף לי' מהאי קרא בריש הל' חמץ וכקושית או"ח באמת וע"כ גם ע"י תערובות אסור כ"ש חמץ ומעתה יתרועעו אף יסורו כל הקושיות ודו"ק:
ועוד נלע"ד מלתא חדתא דהא דאיכא למילף ח"ש מכל חלב דוקא כשהי' מתחלה שיעור שלם שחל שם האיסר על כל הכזית (ועי' נוב"י מה"ת אבה"ע סי' קמ"א) וא"כ אם נתיר חלק מכזית זו משום דהוי ח"ש א"כ ע"כ צריכין אנו לומר שסר איסורו ממנו ע"כ כיון דיש לנו סברא דחזי לאצטרופי לכזית אמרינן דעוד באיסורו עומד ולא סר ממנו איסורו כיון דחזי לאצטרופי אולם ח"ש דלא הי' מעולם נקרא עליו שם איסר כגון דלא נשאר מערב פסח רק חצי זית שאור או שנתחמץ בפסח מעט חמץ פחות מכשיעור מנלן למימר שיחול עליו שם איסור משום דחזי לאצטרופי כיון דלא הוי מעולם עליו שם איסור והיתר הוי ואי מכל חלב הלא משם אין לנו לימוד רק אם הי' מתחלה שיעור שלם דומי' דחלב שהי' כשיעור וחל האיסור על כל הכזית אולם היכא דלא חל מעולם שם האיסור על חפץ זה ליכא למימר דיהי' אסור משום חזי לאצטרופי:
ויש לדמות ענין זה לסרוחי מעיקרא המבואר בע"ז דף ס"ח דלא יכול לחול עליו האיסר כיון דנפגם מעיקרא ודוקא אם אחר שחל עליו האיסור נפגם אז לא פקע האיסר ע"י הפגם לר"מ דס"ל נטלפ"ג אסור אולם היכא דנפגם דהוי כעפרא בעלמא לא יכול האיסור לחול עליו, וכן חלקו הראשונים בין חלות האיסור לפסיקות האיסור גבי נ"ט בר נ"ט דעל נ"ט בנ"ט דהיתרא אין כח לאיסור דיחול עליו יע"ש וכן הוא לדברינו גבי ח"ש דסברת חזי לאצטרופי פועל רק להחזיק האיסור שלא יסור מחפץ זה אולם שיחול האיסור על ח"ש שלא הי' מעולם בכלל איסור אפשר דגם לר"י מותר (ועי' חולין דף ק"ח בבא מיורה גדולה וברש"י שם, ויש לעיין ברש"י שם דף ק"ט ד"ה הא איסורא איכא פי' דח"ש אסור מה"ת אע"ג דמוקי מתני' בלב עוף שאין בדמו כזית ויש ליישב):
והנה לפי הנ"ל מה מאוד מדויק הלשון "חצי שיעור" ולא אמר כל שהוא אסור מה"ת דנפ"מ טובא לאסור ח"ש אם הי' שיעור שלם מתחלה ודוקא חצי משיעור שלם אסור שכבר הי' בכלל האיסור ולא כל שהוא, ומובן בזה היטב מדוע לכמה רבוותא לא שייך במלאכת שבת לאסור ח"ש דכיון דכל כמה דלא עשה מלאכה שלימה ליכא איסור כלל ולא מלאכה:
ולפי הנ"ל מיושב היטב קושי' כ"מ על רמב"ם הנ"ל שהק' למה לי קרא לאסור חמץ בפסח בכ"ש כיון דרבים פסק כר"י, והא"ש דשפיר אצטריך קרא לאסור כ"ש חמץ דלא הוי מעולם כדת שלם וא"כ לא חל האיסור מעולם על חמץ זה ובאופן זה לא הוי אסרינן חמץ זו ואצטריך קרא דלא יאכל כלל וכלל עכ"ל בני נ"י:

עט סופר חלק ג כלל סג פתיחה לסוגיה מתוך

פרט א

בפ' בא כתיב, וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי קודש יהי' לכם כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו עשה לכם, כאן לא כתיב מלאכת עבודה: בפ' אמור כתיב אלה הם מועדי, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבותן מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שבת היא לה' בכל מושבתיכם, [ואחז"ל מה ענין שבת אצל מועדות עי' רש"י וידוע מש"פ הגאון ז"ל, שקאי: על יו"ט כי ששת ימים ב' של פסח א' שבועות, א' ר"ה ב' של סוכות תעשה מלאכה כי מותר באוכל נפש וביום השביעי בה יוכ"פ שבתון כל מלאכה לא תעשו כי אסור אכילה]:

אלה מועדי ה' כו' ביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו, וספרתם לכם כו' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהי' לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו כו' בחדש השביעי באחד לחודש יהי' לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו אך בעשור לחודש כו' וכל מלאכה לא תעשו שבת שבתון הוא לכם כו', דבר אל בנ"י כו' חג הסכות שבעת ימים לה', ביום הראשון מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו, ביום השמיני כו' כל מלאכת עבודה לא תעשו כו' ביום השמיני כו' כל מלאכת עבידה לא תעשו:

בפ' ראה ביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשו מלאכה, והראשונים האריכו להבין עמקי סוד ה' בתוה"ק בכל מועדים כתיב מלאכת עבודה ורק בפ' בא ובפ' ראה כתיב רק מלאכה ולא מלאכת עבודה, וגם בפ' בא כתיב כל מלאכה ובפ' ראה רק מלאכה ולא כל, ועי' רמב"ן פ' אמור וגור אריה, ורלב"ח סי' כ"ג, ולח"מ פ"א מיו"ט עם ס"ה שם, ולי יש דקדוק עצום שרק בשבת וביוכ"פ כתיב בכפול שבת שבתון וביו"ט רק שבתון:

ביום השביעי מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו:

רמב"ן פ' אמור כתב, פירש מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש כענין שנאמר ששת מים תעבוד ועשית כל מלאכתך ובכל עבודת בשדה, וקין הי' עובד אדמה, ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה תה מתבאר בתורה כי בחג המצוה שאמר תחלה כל מלאכה לא יעשה לכם הוצרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ובשאר כל ימים טובים יקצר ואמר כל מלאכת עבודה לא תעשו לאסור כל מלאכה שאיננה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר בתן ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר יו"ט כל מלאכה ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש כי מלאכת עבודה ילמד על זה אבל בפר' כל הבכור בחג המצות אמר ביום השביעי

עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה, והטעם מפני שכבר התיר בו בפירש אוכל נפש ולא הוצרך לאמור בו כל מלאכת עבודה והזכיר מלאכה סתם ולא אמר כל מלאכה כמו שנאמר בשבת וביוכ"פ הכוונה לא תעשה כל מלאכה אשר הזהרתיך עליה, וכתב ר' אברהם כל מלאכת עבודה מגיד שאינו מתיר אלא במלאכת אוכל נפש כדכתיב בענין הזה במקום אחר וביום הראשון מקרא קודש יהי' לכם כל מלאכה לא יעשה בהם ומהני שמזכיר שם כל מלאכה הוצרך לפרש אך אשר אכל לכל נפש הוא לבדו עשה לכם פי' מלאכת עבודה מלאכה המשתמרת לעבודת קנין כגון זריעה וקצירה וחפירה וכיוצא בהם אבל אוכל נפש אינה מלאכת עבודה ע"ש שמצא ספרי כל מלאכת עבודה לא תעשו מגיד שאסור בעשיית מלאכה מנין להתיר בו אוכל נפש נאמר כאן מקרא קדש ונאמר להלן מקרא קדש מה להלן להתיר בו אוכל נפש אף כאן להתיר בו אוכל נפש, ונראה לי כי עבודה אצל חז"ל טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר מלשון עבודת עבד עבדים יהי' לאחיו וא"כ הי' באפשר שמלאכות קלות שאדם עושה להנאת עצמו מותרות ואע"פ שאינם אוכל נפש שיהי' אוכל נפש מרובה שהשמש עובד בו לרבו אסור, ועל כן שאל מנין שההיתר הזה הוא באוכל נפש עד שנתיר כל אוכל נפש אפי' בטורח ונאסור כל שאר המלאכות שאפי' הקלות שבהם מלאכת עבודה איקרו ת"ל מקרא קדש לג"ש ששם באת כל מלאכה לאיסור וכל אוכל נפש להתיר ע"ש ועי' רא"ה סי' תצ"ח:

בסה"מ מצוה שפ"ג, הזהיר מעשות מלאכה ביום ראשון של פסח והוא אמרו כל מלאכה לא עשה, שכ"ד הזהיר מעשות מלאכה ביום ז' של פסח והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא העשו, שכ"ה הזהיר מעשות מלאכה ביום עצרת והוא אמרו מלאכת עבודה לא תעשו שכ"ו הזהיר מעשות מלאכה ביום ר"ה והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא תעשו, שכ"ז הזהיר מעשות מלאכה ביום הראשון של חג והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא תעשו, שכ"ח הזהיר מעשות מלאכה ביום שמיני של חג והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא תעשו ודע שאלו הו' ימים טובים כל מי שיעשה מלאכה אתו שתהי' באיזה יום מהם לוקה אא"כ יהי' מלאכה ממה שיצטרך באוכל בפש כמו שבא בכתוב אחד מהם אשר יאכל לכם נפש הוא לבדו יעשה לכם ה"ה לשאר י"ט, נראה לענ"ד מלשונו הטהור שמדייק אא"כ יהי' מלאכה ממה שיצטרך באוכל נפש, ולא כתב שעושה מלאכה באוכל נפש, מבואר כסברת ה"ה מלאכות אלו ששייכות באוכל נפש בישול ואפי' וכדומה מותר גם שעושה שלא לצורך אוכל נפש. וז"כ המחבר תצ"ה כל מלאכה אסורה בשבת אסורה בי"ט חוץ ממלאכת או"נ ע"ש במג"א עמ"ש מלאכת או"נ בהנ"ל מובן:

מגן אבות דף י"ג כתב, מ"ש ה"ה דלא אמרי' מתוך רק בהוצאה והבערה ר"ל במלאכת דלא שייך באוכל נפש עצמו כמו הבערה אבל מלאכה דשייך באוכל נפש לעולם שייך ביה מתוך בכל גווני וע"כ גם בשוחט ומבשל אית שם דאמרי' מתוך משום דשייך באוכל נפש וע"כ בהוצאה שייך מתוך כיון דשייך באוכל נפש ובהבערה אע"ג דאינו באוכל נפש גלי קרא דכתיב ביום השבת וקשה לר"י דמתיר בלא"ה במכשירין למ"ל קרא דביום השבת למשרי ביו"ט משום ת"ל דבלא"ה ה"ל מכשירין דשרי וי"ל דגלי קרא דהבערה:

יהי' כאוכל נפש עצמו ונפ"מ דשרינן הבערה לשאר צורך קצת אפי' שלא לגבי אוכל נפש משום מתוך משא"כ אלו הי' רק מכשירין לא אמרי' במכשירין מתוך שהותרה לצורך במכשירין נתיר גם שלא לצורך בצורך קצת, גם י"ל דשרינן בהבערה אפי' באפשר מבע"י דגלי קרא דהו"ל כאוכל נפש עצמו, כלל הדבר כל מלאכה דשייך בו אוכל נפש שייך בו מתוך ושרי לצורך מכשירין דלא גרע מצורך קצת, אפי' לרבנן דר"י שרו וכן שרי אפשר מבעוד יום מה"ט דמתוך, ומלאכה דלא שייך רק במכשירין שרי רק לר"י ולא לרבנן ורק באפשר וכו' ולא אמרי' בי' מתוך מיהו בהעברה י"ל דגלי קרא דלהוי המכשירין כאוכל נפש עצמו והדר שרי אפי' באפשר מבע"י וגם אמרי' ביה מתוך להתיר צורך קצת אפי' שלא לצורך הכשר אוכל נפש ע"ש:

רמב"ם פ"א מיו"ט הלכה א' ששת ימים האלו שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה שהן ראשון ושביעי של פסח, וראשון ושמיני של חג סוכות וביום חג השבועות ובאחד לחודש השביעי הן הנקראין ימים טובים, שביתת כולן שוה שהן אסורין בכל מלאכת עבודה חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה שנאמר אך אשר ואכל לכל נפש וכו', כתב ה"ה מדברי רבינו שבכלל מלאכת עבודה סתם אינה מלאכת אוכל נפש ע"ש:

הלכה ב' כל השובת ממלאכת עבודה באחד מהן הרי קיים מצות עשה שהרי נאמר בהן שבתון כלומר שבות, וכל העושה באחד מהן מלאכה שאינה לצורך אכילה כגון שבנה או הרס או ארג וכיוצא באלו הרי בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו כל מלאכה לא יעשה בהן ואם עשה בעדים והתראה לוקה מן התורה, וצ"ב למה מביא ב' פסוקים. כל מלאכת עבודה לא תעשו די שעובר על לאו, ולמה מביא עוד כל מלאכה לא יעשה בהן, גם לח"מ מאריך למה כתיב בפ' בא כל מלאכה וצריך אח"כ לכתוב אשר יאכל לכל נפש לשתק קרא מאשר יאכל לכל נפש ולימא כל מלאכת עבודה ע"ש: לענ"ד לישב כל דקדוקים, לא מבעי לשיטת תוס' שצריך להיות צורך קצת גם לרש"י כתב הפנ"י צריך להיות צורך יו"ט אבנים לישב עליו, ותורה מרמז בפ' בא כל מלאכה גם מלאכת שלא נקראו מלאכת עבודה, ג"כ רק מותר אם אך אשר יאכל לכל נפש

שיהי' איזה צורך אבל מלאכות שנקראו מלאכת עבודה כתב ה"ה אפי' עשאן לאכילה לוקה אבל מביט כתב וכל שאין בהן צורך אכילה בכתיבה ואריגה אסור מד"ת אפי' עשאן לאכילה דלא התירה התורה אוכל נפש אלא מה שהוא רגיל לעשות לצורך אוכל נפש כאפיה ובשול, ומ"מ נראה דאינו לוקה מדאורייתא דלאו בכלל מלאכת עבודה הוא כיון דעשאו לצורך אכילה, דלא כה"ה דכתב דלקי ע"ש:

אבל לפי ה"ה מדויק לשון רבינו שנקט אם בנה או הרס או ארג שעבר על לאו שנאמר כל מלאכת עבודה, אם עשה שלא לצורך אכילה אז נקרא מלאכת עבודה, אפי' אם עשה לצורך אכילה ואז לא נקרא מלאכת עבודה, בכל זאת עבר על לאו כל מלאכה לא יעשה בהן, כסברת ה"ה על כן מביא שני פסוקים ודו"ק שמיושב בזה כמה קושי' של מפרשים א"כ יש שני שבותן לשבות ממלאכת עבודה וממלאכה והנה ביו"ט מצוה לשבות רק ממלאכת עבודה על כן כתיב רק שבתון פעם אחת, אבל בשבת וביוכ"פ חייב לשבות שני שבותן ממלאכת עבודה, וממלאכה על כן כתיב רק בשבת וביוכ"פ שבת שבתון, מן השמים הניחה לי בזכות הורי ומורי הקדושים ז"ל:

עוד יש לבאר למה בפ' ראה כתיב ביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה, ולא כתיב מלאכת עבודה כמו בשארי ימים טובים ועי' במפרשים, אולי כי פלוגתא בביצה דף ט"ו ר"א ור"י כתיב עצרת לה' או כולו לה' או כולו לכם דברי ר"א, ור"י סובר חציו לה' וחציו לכם, ורמב"ם פ"ו פסק כר"י, ע"ש בהג"מ הא דאמרי' בפסחים דף ס"ח מר בריה דרבינא כולא שתא הוה יתיב בתעניתא וכו' נראה לראביה דס"ל כר"א ע"ש, והנה רמ"א בסי' תקכ"ז פסק מי שמתענה ביו"ט אסור לבשל לאחרים וכתב מג"א, כיון שאינו יכול לבשל לעצמו ואין להתיר מטעם הואיל אלא היכא דמותר לבשל לעצמו בלא הואיל כגון לאפות חלה וכן אופה מיו"ט לחול ועוד אני אומר מי שמתענה בר"ה צריך ללמוד כל היום כיון דאינו מקיים חציו לכם צריך לקיים כולו ל"ה בזה גם ר"י מודה לר"א ע"ש במחהש"ק ועי' צלח שמישב בזה רש"י מי שנשבע להתענות ביו"ט לא אמרי' מתוך לפ"ז מדויק היטב הפסוק ביום השביעי עצרת ל"ה אלקיך מזה דרש ר"א כולו ל"ה, ומי שמתענה בר"ה או ע"י שנשבע צריך לקיים כולו ל"ה ואסור לבשל, על כן כתיב לא תעשה מלאכה אפי' אפי' ובשל שאינה בכלל מלאכת עבודה:

אעתק דבר נפלא מתשובת ריב"א סי' פ"ג שכתב הנה רש"י פסחים דף מז כתב למ"ד אין צרכי שבת נעשין ביו"ט ה"ט דשתי לחם אינן דוחין יו"ט דאין מותר או"נ אלא אם היא ראויה מיד באותו שעה והני לא חזי עד ישחט ויזרק הכשבים עליהן, והקשה תוס' א"כ איך שוחטין שלמי חגיגה הלא אסורין עד שיזרק דמן ואיך אופין הלא אינן ראוין

עד שתאפה ר"ל א"כ לחייב על הלישה, ונ"ל בכוונת רש"י דלשיטה זו דבעי שיהי' ראוי לאלתר ע"כ הא דאופין מיו"ט לשבת משום הואיל דאורחים, וכל מידי דבידו לעשות אעפ"י שמחוסר מעשה אמרי' ביה הואיל, ועי' דף סג, א"כ בשוחט שלמי חגיגה אימת יתחייב על נטילת נשמה כשיגמור שחיטתו דמתחלה מקלקל הוא כמש"כ רמב"ם במשנה השוחט:

בשבת ואז אעפ"י שמחוסר זריקה מ"מ כיון דראוי היו לזריקה אמרי' ביה הואיל וא"ב זרק, וכן בלישת העיסה מיד שנילש כראוי ולא הוי מקלקל אמרי' הואיל וא"ב אפה וחזי לאורחין, אמנם בשתי לחם איתא בירושלמי הובא בתוס' שבת דף כ' אהא דא"ר אליעזר השיער באפיה לענין שבת עד שיקרמו פניה התחתון דמודה ר"א בלחה"פ דלא מקרי לחם עד שיקרמו פניו בתנור ר"ל גם פני דעליון יע"ש, א"כ שפיר קאמר דמטעם זה אין שתי לחם דוחין יו"ט דמיד שקרמה פניה התחתונה מקרי לחם לענין יו"ט דלא הוי תו מקלקל דלמאכל ב"ד קא מחשבי' לה ועבר על לאו ל"ת כל מלאכה דעדיין לא הי' ראוי לאכילה דעדיין לא קרבו מתיריהם והואיל ואי בעי שחיט וזרוק לכבשים לית ליה דעדיין לא מקרי לחם לענין זה ודו"ק [בהנ"ל מיושב כמה קושי' אשר הגאון מר"מ פערלס ז"ל מובא בנחלת בנימין סי' צ"ח, מאריך בו א"כ אם נאמר דאסור לאכול מדאורייי' מבית טביחתה איך מותר לשחוט כל בהמה ביו"ט הא לא חזי למאכל מיניה לאלתר עד שתמות וליכא למימר הואיל ואי בעי שבר לה למפרקתה דתיאסר משום דם ע"ש]:

פרט ב'. הטעם דאמרי' מתוך:

מג"ש כתב דע"כ דה"פ דאך אשר יאכל לכל נפש כגון הבערה ובשול וכי"ב הוא מותר לאפוקי מלאכה שאין עושין בהם כגון אריגה ובונה, א"כ סברי כיון דנקיט קרא המלאכה ולא כתב אך אוכל נפש יעשה לכם ש"מ שכוונת התורה להתיר המלאכה לגמרי אפי' בלא אכילה וכיון דהכי הוא מה לי לצורך קצת או שלא לצרך כלל כיון דאין כוונת הכתוב כ"א המלאכה שעושין בה אוכל נפש עכ"ל:

שמ"ק כתובות דף ז' כתב מתוך מנ"ל ומנין להתיר אלא מה שהתירו הכתוב כל שיש בו צורך אכילה ממש ונראה ממה דכתיב לכם ומשמע לכל צרכיכם, ובשם שיטה ישינה כתב מאי דעתך מתוך שהותרה חבורה, כלומר כל אותן מלאכות שהותרה לצורך אכילה לא הי' בכלל לא תעשה כל מלאכה והאי דכתב רחמנא אשר יאכל לכל נפש לסימנא הוא בעלמא דכתביה שכל המלאכות הצריכות לאכילה יהיו מותרות ביו"ט ע"ש:

בספר יראים סי' קי"ג כתב לאו דוקא אוכל נפש התיר הכתוב אלא כל הנאת נפש כדתנן לא יחם אדם חמין וכו' וב"ה מתירין והלכה כב"ה והטעם דכתיב אשר יאכל ואמרי'

בכל שעה בין לחזקיה בין לר"א כל מקום שנאמר יאכל בין איסור אכילה בין איסור הנאה משמע ודוקא הנאה השוה לכל נפש וכו' ומלאכת מצוה מתוך שהיא הנאת נשמה מותרת כדתנן אין מוציאין לא את הקטן וכו' וב"ה מתירין פי' קטן למולו ולולב לנענע בו וס"ת לקרות בו ואסיקנא טעמא דב"ה מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הנאת הגוף אך שיהי' הנאת וצורך נשמה פי' מתוך אותו מקרא עצמו שאתה למד היתר הנאת הגוף אתה למד היתר הנאת נשמה וטעמא דאך אשר יאכל לכל נפש כתיב פי' יהנה לכל נפש והנשמה בלא גוף נקראת נפש כדכתיב והי' נפש אדני צרורה וכו' ואע"ג דאמר עולא לדברי הכל נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט ואסיקנא תנאי היא ולא קי"ל כוותיה ושריפת קדשים ומילה שלא בזמנה ועולת החול דאסרינן ביו"ט כפ' במ"ד ומקראי דרשינן התם ללמד על עצמן לבד באו ואין למידין מהן במקום אחר דהוי להו מילה שלא בזמנה שריפת קדשים ועולת חול ביו"ט ג' כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין וכו' ורב אשי דתלי טעמא דלא אתי עשה ודחי ל"ת אליבא דב"ש דלית להו מתוך הילכך אין לנו להתיר אלא מטעם דחיית עשה, אבל אביי ורבא ותנא דבי חזקיה אליבא דב"ה דאית לה מתוך קאמרינן הילכך אע"ג דהוי יו"ט עשה ול"ת איכא למשרי מטעם מתוך לב"ה אי לאו דמעטינהו קרא בהדיא ע"ש:

דברי ירמיה כתב לפרש לשון מתוך וכו' כי יש לחקור לב"ש דלית ליה מתוך באם יוכל לעשות אוכל נפש בלי מלאכה אם רשאי לעשות מלאכה, דבר זה מפורש בראש יומא דף פ"ד, מביא רבינו מאיר השיב אוכל נפש ביו"ט יוכיח דשוחטין ביו"ט דאיכא עשה ול"ת באיסור מלאכה ומאכל נבילה רק לאו או נאמר לנכרי לנחור וכו' אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביו"ט הוי לדידן כל אוכל נפש ביו"ט כמו בחול וכו' ב"י סי' שכח כתב שהכל תלוי במחלוקת אם נאמר שבת דחוי אצל חולה או הותרה שאם נאמר הותרה שוחטין לו שלא אסרה תורה מלאכה בשבת אצל חולה שוחטין לחולה בשבת כדרך שאנו שוחטין לעצמינו ביו"ט אבל למ"ד דחויי היא מאכילין לו נבילה ע"ש, ונשמע מזה דביו"ט דמותר במלאכות אוכל נפש ע"כ הותרה וכ"כ ר"ן ביצה דף י"ז שמרבין בקדירה בי"ט ולא בחולה בשבת כי ביו"ט הותרה וא"כ מניה להוכיח בכל שלא לצורך דעלמא במלאכות או"נ ביו"ט דמותר ומדויק שפיר מתוך שהותרה לצורך כיון דאמרי' לצורך הותרה ולא הודחה ואפי' באפשר בלי מלאכה א"כ נשמע ממילא דהותרה ג"כ שלא לצורך ע"ש ועי' תשובת אבני צדק סי' ס"ח:

ח"ס או"ח קמח כתב ואוכל נפש עצמו לרוב שיטות אין חילוק בין אפשר ללא אפשר והטעם משום שהיתרה ביו"ט ולא דחויי ועי' מר"ב ברא"ש פ' יוכ"פ סי' י"ד וכן משמע

לשון ר"ן פ"ב ביצה שכתב ביו"ט או"נ מותר בה דאפי' אפשר מעיו"ט שרי עכ"ל, מבואר מזה דמכשירים דחוים הם ולא הותרו ולכן לא הותרו באפשר לעשותן בעיו"ט, לפ"ז דר"א:

דס"ל אפי' מכשירים שאפשר לעשותן בעיו"ט נמי מותר לעשותן ביו"ט ע"כ גם מכשירים הותרו ולא דחויים, אמנם ר"ח בתוס' פסחים פ"ד משמע או"נ דחוים מטעם עשה דוחה ל"ת אתא עליו וא"כ גם באוכל נפש עצמו יש לחלק בין אפשר ללא אפשר עי' רש"י ר"פ אין צדין ותוס' מגילה ז' ע"ב עכ"ל [רמב"ן פ' אמור מביא מכילתא, אך אשר יאכל לכל נפש, כל אוכל נפש דוחה יו"ט ע"ב]:

פרי ההג כלל ע"ג מביא בשם ח"ס, טעם יפה הא דב"ש ל"ל מתוך, לפי דר"א אמר דאפי' מכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט מותר ביו"ט עי' תוס' שבת כ"ה, וראשונים כתבו הטעם דר"א שמותי משום שהתפאר שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם א"כ כל דבריו דברי שמאי הן, וכיון דב"ש ס"ל דמכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט מותר א"א לומר מתוך דא"כ בטל כל מלאכת יו"ט דכולהו שייכי במכשירי או"נ ע"ש:

להסביר קצת שיטת רמב"ם דסובר המלאכות דשייכים לאוכל נפש גם שעשה שלא לצורך פטור ומלאכו' שאינם באוכל נפש אריגה כתיבה ובונה חייב אפי' שעושה לאוכל נפש עפ"י גמרא מנחות דף ס"ד, פרוש מצודה לעלות דגים והעלה תינוק ודגים רבה אמר פטור ורבא אמר חייב, רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו, ורבא אמר חייב זיל בתר מחשבה, תוס' רבא אמר חייב, לא דמי לאופה לחול דפטרינן מצד הואיל ונימא הכי נמי הואיל ופטר ליה אתינק פטר נמי אדגים, דהתם הוא אפייתו חזייה לצורך יו"ט אבל הכא צידת דגים לא חזי בשבת, וצאן קדשים כתב תמיה לי על דבריהם דאפי' אי הוי דמי לאופה לא קשיא מידי דהתם רבה קאמר דפטור מטעם הואיל דהוא בר פלוגתי' דרבא דהכא, אבל רבא ס"ל כר"ח דהתם דלוקה דלא אמרי' הואיל, ועי' עט סופר כלל ז' פרט ג' הבאתי דבר נפלא מאיגרא רמא, ועי' בעט סופר סוף ח"ב בהשמטות להואיל, ורמב"ם פ"ב משבת פסק נתכוין להעלות דגים והעלה תינוק ודגים פטור ע"ש, וז"כ רמב"ם אם עושה מלאכות דשייכים לאוכל נפש פטור כי המעשה מותר ולא אזלי' בתר מחשבה ולהיפך אם אורג וכותב המעשה אסור אפי' הכוונה לאוכל נפש חייב:

אור זרוע סי' תשנ"ד, מאי דקשה למר מאי דאמר רבא ש"מ מדרע"ק תלת וכו' מאי נפקא מינה דסבר דלחלק יצאת הא יו"ט ליה ביה אלא לאו ואכתי לוקמה ביו"ט וליתי עשה ולידחי ל"ת, ותו אי ס"ל ללאו יצאת הוה מוקמי לה ביו"ט והא יו"ט עשה ודחי את ל"ת ועשה, הכי פירושא אי אמרת לחלק יצאת א"כ הוי מלאכה וחשוב כשאר ל"ט

מלאכות דשבת. אבל אי אמרת ללאו יצאת א"כ אינו אב מלאכה ואינו חשוב מלאכה כשאר מלאכות וביו"ט כתיב ל"ת מלאכה דוקא החשובה מלאכה אצל שבת לוקה עליה ביו"ט אבל אינו חשובה מלאכה אצל שבת אין לוקין עליה ביו"ט מידו דהוה מחמר שאין לוקין ביו"ט אלא ע"כ לחלק יצאת ס"ל לרע"ק ולקה עליה ביו"ט מש"ה אין שורפין חמץ ביו"ט דיו"ט עשה ונ"ת ואין עשה דל"ת ועשה, [עי' שואל ומשיב ח"ד סי' ל' שמגיה בלשונו הרבה]:

ומה שכתב מר ותו אמאי לא קאמר ש"מ חמץ בפסח אסור בהנאה דאי שרי לוקמיה ביו"ט ויסיקנו תחת תבשילו, מאן שרא ליה לשהויי עד שיתקן תבשילו והלא עובר עליו בב"י אם לא ישרפנו מיד מש"ה לא מצי למשמע מיניה הכי, [ועי' שו"מ]:

ומה דכתב מר סברא לומר מתוך מאין יסוד, נ"ל בשני ענינים נאמר מתוך וכו' לאחר שאנו מתירין כל דבר הצריך לגופו לכתחילה אע"פ שאינו צורך אוכל נפש ואמר אפי' דבר שאינו צורך לגופו שלכתחילה שאינו צורך אסור אבל אם עשה אינו לוקה וכו' ונ"ל ליתן טעם לדבר מתוך שהותרה לצורך והוקלש האיסור הוקלש נמי דאפי' שלא לצורך אין לוקה עליו, ע"ש באריכות ושו"מ מתקשה בו:

פרט ג'. ש"מ מרע"ק תלת:

פסחים דף ה' רע"ק אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וכתיב כל מלאכה לא תעשו ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה:

תו' כל מלאכה לא תעשו, אע"ג דכשישרוף ויעשה גחלים הנאתו מותר כדאמר דף כ"ו גבי ערלה בשילה ע"ג גחלים ד"ה הפת מותר וה"ה חמץ והא דתנן לא יסיק בו תנור וכיריים היינו מדרבנן, אור"י דסברא הוא דקרא דתשביתו מיירי בכל ענין אפי' אינו צריך לגחלתו, אי נמי כיון דמתחלת הבערה אינו יכול להנות ממנו אע"ג שיהא לו הנאה ממנו אח"כ אסור כמו נדרים נדבות שאין מקריבין ביו"ט למ"ד ביצה דף כ"א אע"פ שיש בהן מאכל הדיוט לבסוף ומאן דשרי שרי מל"ה:

המחבר תקז עצים שנשרו ביו"ט בתוך התנור מרבה עצים מוכנים וכו' וכתב המג"א אע"ג דשיל"מ לא בטיל הכא כיון שאין נהנה מהם עד אחר שנשרף אופה בהן פת מותר, וצ"ע תוס' כתבו דכל דבר שאין יכול ליהנות מהן בתחילת ביעורן אסור לשרוף ביו"ט וכו', ודג"מ כתב דברי מג"א תמוהים שכוונת תוס' לפי מ"ש בביצה כ"ז ד"ה על חלה שנטמאת דמותר לשרוף תרומה טמאה מה"ת ביו"ט אף שעקרה לצורך גבוה מ"מ מותרת להדיוט ולכן דעת תוס' דהיכי שהיא מותרת תכף להדיוט מותר אף שעקרה לצורך מצוה, והיכי שאין בה צורך גבוה אף שאינה מותר תיכף להדיוט ג"כ מותר:

רק היכי שעקרה לגבוה וגם אסורה בתחלה להדיוט אז אסור ביו"ט ולכן אסור שריפת חמץ שעיקר לשם מצות ביעור וגם אסור להדיוט בתחלת ביעורו: ישו"י תצ"ה כתב דלדידן דקי"ל דאמרי' מתוך וכו' רק בעי צורך קצת וכיון דיכול להינות אחר ביעורו פשיטא דצורך קצת הוא, אבל שם אליבא דרע"ק דלא אמרי' מתוך ובעינן צורך גמור שפיר כתבו תוס' כיון דבתחלת ביעור אסור לא חשוב צורך וזה ברור, וכ"כ ח"ס בחידושיו לפסחים ופמג"ד יו"ד צ"ט סקי"ב:

א' שעה"מ פ"ג מחמץ ומצה, הקשה על תי' תוס' דקרא מיירי אפי' בשאין צריך לגחלתו, דגמרא קאמר ש"מ מרע"ק תלת, לימא ש"מ ארבע דרע"ק לית ליה הואיל דאל"כ נימא הואיל ואי מקלעי אורחים ויצטרך לגחלתו שרי השתא נמי שרי' ועי' בתשובת נחלת בנימין סי' צ"ח שמביא תי' מגאון האדיר ר"מ פערלס זצ"ל:

ב' עוד הקשה השעה"מ ואו"ח לפי דמסקינן דף כ"ז למ"ד אין שבח עצים בפת מותר לאפות אף כשאבוקה כנגדו, א"כ חזי בתחילת ביעורו, וצ"ל דרע"ק ס"ל יש שבח עצים בפת א"כ קשה הול"ל ש"מ מרע"ק ארבע דהיינו דין זה יש שבח עצים בפת:

ג' בעט סופר כלל ל"ה פרט ג' הבאתי קושי' לשיטת הסוברים דאפי' אם יש שבח עצים בפת שייך זוז"ג א"כ יכול ליתן עם חמץ בשריפה עצים אחרים ומותר להינות בתחילת שריפתו עי' מג"א תמה ע"ש, ומצאתי כעת בתוס' רע"ק ביצה פ"ב אות ט"ז כעין זה:

ד' או"ח כתב לשיטת רש"י קושי' תוס' דהכא לק"מ, דראש הקשה בדף י"ב לרש"י דאמרי' מתוך אפי' ליכא צורך כלל למה אסור לשרוף קדשים ותי' מג"ש דרשי לשיטתו דהתורה אחשביה לביער קדשים דאע"פ שהבערה זו אינה מלאכה מחמת דאמרי' מתוך מ"מ הרי הוא מבער קדשים והתורה אחשביה, לפ"ז כיון דר"ג ס"ל אב"ח אלא שריפה התורה אחשביה לשריפת חמץ אע"פ דצריך לגחלתו ע"ש:

ה' ישו"י סי' תל"ה הקשה לריבא אי אמרי' ללאו יצאת אין איסור שריפה ביו"ט מכ"ל בשבת קי"ד דר"י ורע"ק פליגי אי נדרים נדבות קרובן ביו"ט, מדוע לעשות פלוגתי חדשה בין ר"י ורע"ק נימא רע"ק לשיטתי' דס"ל דהבערה לחלק יצאת א"כ הבערה אסורה ביו"ט צריך קרא עולת שבת להתיר חלבי שבת ביו"ט ור"י סובר הבערה ללאו יצאת ואין איסור ביו"ט ולא איצטרך קרא להתיר ביו"ט רק להתיר חלבי שבת ביוכ"פ ע"ש לריבא גם ביוכ"פ אין איסור הבערה כמו ביו"ט:

אמר רבא ש"מ מדר"ע תלת. ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה, ש"מ הבערה לחלק יצאה, ש"מ לא אמרינן הואיל והותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, [פי' רש"י מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון עיו"ט הוא אלא משום דאסור להבעיר ביו"ט ש"מ ס"ל כר"י דאמר

לקמן דף כ"א אין ביער חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר, דאי השבהו בכל דבר ס"ל לאוקמה ביו"ט ויבערנו בדבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים]:

א' הקשה פנ"י רש"י בביצה דף כ"ז מבואר דרחמנא אחשבה להבערתן א"כ גם אכילת כלבים למלאכה יחשבו ותי' אם המצוה בשריפה דוקא שייך אחשביה אבל אם השבתה בכל דבר ולא קפיד קרא רק שלא יעבור ב"י לא שייך אחשביה כיון דלא יליף מנותר:

ב' ונב"י סי' ט"ו תי' הפרש גדול בין ביער קדשים הוא מצוה מצד עצמה ולא מצד בעלים וכל מי ששורף קדשים טמאים הוא מקיים המצוה ומחמת חשיבות קיום המצוה חשוב מלאכה, אבל מצות ביער חמץ אינו מצד החמץ רק מצד בעל החמץ עליו המצוה להשביתו אבל מי ששורף חמצו של אחר לא עשה מצוה כלל א"כ איך נימא רחמנא אחשביה למלאכה לגבי בעלים ולגבי אחר לא נחשב למלאכה:

ג' אור חדש כתב רש"י לשיטתו דאמרי' מתוך אע"פ שאין בו צורך קצת א"כ קשה קושי' ראש למה אין שורפין קדשים ביו"ט וצ"ל אע"ג שמצד מלאכת הבערה ליכא מלאכה מ"מ התורה אחשביה לבערו מן העולם, ומה לי שריפה שאינה מלאכה ואפ"ה אסרה התורה ומה לו שאר ביעורים, אבל הכא גבי חמץ אם נימא דמשבית בכל דבר אמאי לא יהי' מותר להשבית חמץ ביו"ט בשביל לקיים מצוה מאחר דלא מצינו שום איסור בתורה על ביער חמץ מה שהוא אינה מלאכה כדאשכחן בקדשים:

ד' ח"ס או"ח קנ"א כתב דברי רש"י דברי אלקים חיים, כי בתרומה גופיה לא כתיב ביעור אך אתי' משריפת קדשים כאחז"ל כשם שמצוה לשרוף תרומה וכו' שוב אמרי' ביער דאכילת בהמה בתרומה הוה כשריפה בידים א"כ רחמנא אחשביה להההיא אכילה במקום שריפה, ויפה כתב רש"י לרבנן דהשבת, בכל דבר הי' מותר להשבית ביו"ט דאין השבתה במקום שריפה ולא שייך אחשביה משא"כ למ"ד אין ביעור חמץ אנא שריפה מנותר ילפי' הדר אמרי' רחמנא אחשביה כמו בתרומה ע"ש:

ה' בן יהודא סי' ק"ח כתב לישב דרש"י אדל לשיטתו דס"ל דאמרי' מתוך אף דליכא צורך והקשה עליו הראש דא"כ שריפת קדשים אמאי אסרה התורה נימא מתוך מכח זו הכריח רש"י מדאסרה רחמנא אחשביה, ורע"ק לשיטתו דלא אמרי' מתוך ולא אמרי' אחשביה:

ו' ברוך טעם כתב בשם עולם כיון דחמץ של עכו"ם מותר חין חשיבות בהבערת החמץ דעיקר מ"ע מן התורה שלא יהי' לישראל החמץ כי לא גזרה התורה דרך כלל שחמץ יהי' מבואר מן העולם:

ז' ישו"י בסי' תק"ו כתב דהיכי דהמלאכה מצד עצמה אין בה טורח אלא דרחמנא אחשביה להבערתה דאף הוא בכלל ל"ת מלאכה אבל דנימא שאין הגוף שובת במלאכה

כזו א"א לומר ואין בזה עשה דשביתה דהרי גופו שובת וא"ש באמת הי' העשה דשריפת חמץ דוחה ל"ת אלא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה דיו"ט, אבל בזה דרחמנא אחשביה רק ל"ת שפיר אתי עשה ודוחה ל"ת, ועי' ריטב"א יבמות דף במחמר כיון דאינו בגופו של אדם אין בזה עשה בשביתה ביו"ט רק ל"ת לחוד וזה ברור עכ"ל:

ח' דברי ירמיה הקשה דניהו דהוי שריפה ל"ת מ"מ ידחה העשה דתשביתו ל"ת דכל מלאכה, ע"כ צ"ל דרע"ק ס"ל דיו"ט הוי עשה ול"ת א"כ הול"ל ש"מ ארבעה דיו"ט עשה ול"ת:

ט' או"ח כתב קשה לי לתירוצי של פנ"י [עי' אות א'] מנ"ל לרבא להוכיח דר"ע לית ליה מתוך שהותרה דלמא לעולם אית ליה מתוך ואפ"ה אסור לשרוף ביו"ט כיון דס"ל אין ב"ח א"ש י"ל דאחשבה רחמנא לביעור חמץ והוה מלאכה כמו דאמרי' גבי נותר דרחמנא אחשבה אעפ"י דקי"ל מתוך ע"ש, אולי י"ל עי' שבת כ"ד מנה"מ דאין שורפין קדשים ביו"ט רבא אמר אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשירין לבדו ולא מילה שלא בזמנו דאתי בק"ו, פרש"י מה צרעת דוחה עבודה וכו' אתא לבדו לאפוקי מהאי ק"ו דלא תדרש ליה וממילא שמעי' מיניה דמצוה שאין זמנה קבוע ויכול לעשותה למחר אינה דוחה יו"ט וה"ה לשריפת קדשים טמאים, משמע אם הי' זמנה קבוע דוחה, תוס' הקשה לר"י בביצה דף ח' משמע דאית ליה לרבא דעשה דוחה ל"ת ע"ש, ופנ"י כתב דבר חדש אע"ג דסובר רבא בעלמא דיו"ט עשה ול"ת הוא ואפ"ה לענין הדלקת נר בשמן שריפה סובר דלא שייך ה"ט כיון דלאו מלאכה גמורה הוא אפי' בשריפת קדשים ממש נמי לשיטת רש"י לאו מטעמא מלאכה אסרינן להא דהא לשיטת רש"י אמרי' מתוך שהותרה אפי' שלא לצורך כלל אלא דאפ"ה אסור משום דאחשביה רחמנא כמש"פ רש"י גבי חלה שנטמאת מש"ה סובר רבא דלא שייך הכא ה"ט דיו"ט עשה ול"ת ע"ש, א"כ אי אמרי' ביום ראשון ביו"ט וצווה התורה לשרוף היום וזמנו קבוע ולא ילפי' מלבדו ממילה שלא בזמנו ואם הי' סובר מתוך רק אחשביה אין כאן רק ל"ת אז עשה דוחה ל"ת בע"כ דאין סובר מתוך ויש עשה ול"ת ודו"ק:

י' מרם מינץ סי' ח' הקשה ג"כ לשיטת רש"י דהמלאכה הוא מה שמבערו מעולם ובזה לא מצינו שהותרה מלאכה זו לצורך אוכל וליכא הוכחה כלל מרע"ק דל"ח מתוך ותי' תוס' הקשה הא אפשר להנות מגחלים ותי' משום דתחילת הבערה אסור להינות אע"ג שיהי' לו הנאה אח"כ אסור, וקשה לשיטת רש"י כיון דעיקר מלאכה לא נעשה עד לבסוף שנתבער מעולם ובאותו שעה נעשה גחלים ויכול להנות ממנו, שפיר הוכיח רבא מרע"ק דלא אמרי' מתיך דאל"כ דאמרי' מתוך והאיסור הוא מצד הבערתו מעולם א"כ קשה

שיוכל להינות מגחלים אע"כ דלא אמרי' מתוך והאיסור תיכף בעת הבערתו ואז לא יוכל להינות גחלים כ"א עד לבסוף לפ"ז קשה קושי' רא"ש דאיך אסרה תורה לשרוף קדשים נימא מתוך ואין לומר כתי' מג"ש דהא בשעה שנתבער מן העולם יוכל להינות מגחלים דכל נשרפין אפרן מותר ע"ש:

י"א בע"ס כלל ג' הבאתי קושי' מעין חכמה, לר"מ דחייש למועט האיך מותר לשחוט ביו"ט רק אי אמרי' מתוך, אבל קשה לרע"ק דסובר בבכורות דף כ' דחייש למיעט וסובר דלית ליה מתוך, וסובר בביצה דף כ"ה שמותר לשחוט מסוכנת ביו"ט:

אמר רבא ש"מ מדרע"ק תלת אין ביעור חמץ אלא שריפה וש"מ הבערה לחלק יצא, ש"מ לא אמרי' הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך תוס' לחלק יצא מדקרי ליה אב מלאכה, ועוד אומר ריב"א דלמ"ד ללאו יצאת לא הי' אסור ביו"ט כיון דאין שם מלאכה עליה:

מג"א תקי"ח מביא ה"ה שכתב שאמרי' בהבערה מתוך כיון שכתבה התורה לא תבערו אש ביום השבת מכלל ביו"ט שרי, ותימא בפסחים אמרי' מצינו הבערה אב מלאכה, א"כ ש"מ אע"ג דלאו לא תבערו לא נאמר ביו"ט מ"מ אסור מלאו ל"ת כל מלאכה א"כ הדרה הקושיא למה אמרי' מתוך, ואין לומר דזהו דוקא אליבא דמ"ד הבערה לחלק יצא אבל למ"ד ללאו יצא לא אסור ביו"ט [כוונה אם הבערה לחלק יצא צריך הדיוק בשבת יש חילק מלאכות ולא ביו"ט, אבל הבערה אסור ביו"ט, אבל אי אמרי' ללאו יצא שפיר הדיוק בשבת אסור הבערה ולא ביו"ט] א"כ מאי קאמר התם ש"מ לחלק ש"מ לא אמרי' מתוך דהא חדא היא דהא בהא תליא ע"ש:

בספר יהושיע סי' שצ"א כתב לא זכיתי להבין קושתו דכוונת ה"ה פשוטה ומבוארת דבאמת כיון דכתבה התורה בהדיא ל"ת אש בשבת מכלל דהוציאה התורה יו"ט מכלל שבת במלאכה זו וכיון שכתבה התורה ביו"ט ל"ת כל מלאכה ובכלל זה נכלל אף הבערה כמ"ש רע"ק מצינו הבערה שהוא אב מלאכה וא"כ מה מיעטה התורה הבערה במ"ש ל"ת בשבת ואם למעט הבערה במקום אוכל נפש הלא כל מלאכות במכשירי אוכל נפש בא"א לעשותו בעיו"ט מותרין אלא ע"כ דמאי דכתיב ל"ת בשבת למעט הבערה ביו"ט ע"כ שנתנה:

התורה להבערה דין אוכל נפש עצמו ולא יהי' דין מכשירין ולזה קאמר שפיר בגמרא דכיון דיש לזה דין אוכל נפש עצמו א"כ אי נימא מתוך א"כ גבי חמץ נמי רשאי לשורפו מטעם מתוך אלא ע"כ דרע"ק לא סבירא ליה מתוך ודוק היטב עכ"ל:

פרט ד':

א' פנ"י מביא ראש מלוניל הקשה אפי' אי אמרי' מתוך נמי שפיר קאמר רע"ק מצינו להבערה שהוא אב מלאכה ואסור ביו"ט דהא חמץ בשריפה לא ילפי' אלא מנותר שריפת נותר גופא לא דחי יו"ט דקבע לו תורה בקר שני לשריפתו וישו"י תצ"ה כתב בנותר האיסור מצד כיבוי דלא אמרי' מתוך ע"ש שמאריך שרע"ק סובר מלאכה שא"צ לגופו פטור ועי' כתר כהונה סי' חי ובית יצחק יו"ד סי' כ"א:

ב' עוד הקשה פ"י ואו"ח, לרש"י דף י"ב דעיקר פלוגתי' ר"י ורבנן היינו שלא בשעת ביערו דוקא היינו מתחילת שש וא"כ מאי קאמר רע"ק הכא מצינו להבערה שהיא אב מלאכה ות"ל לאחר זמן איסורו השבתו בכל דבר: ג' או"ח כתב קשה לי לפי' ריב"א מה רבותא דייק רבא מכאן דמוכח דרע"ק ס"ל הבערה לחלק יצא, הא בל"ז מוכח זה מדף קי"ד פ' אלה קשרים דדרש רע"ק לקרא דעולת שבת בשבתו דחלבי שבת קריבין ביו"ט. וקשה אם ס"ל הבערה ללאו יצאת ומותר ביו"ט לגמרי וכיון דאין שם מלאכה עליה א"כ קרא למה לו להתיר להקריב חלבו שבת ביו"ט פשיטא כיון דהבערה לגמרי מותר ביו"ט [אולי בהקטרה יש כיבוי עי' שנ"א סי' עא]:

ד' או"ה מביא מגאון רבי אברהם ברודא ז"ל, מנ"ל לרבא דרע"ק ס"ל אין ב"ח אלא שריפה דלמא ס"ל מדכתיב סתם חשביתו פירושו גם שריפה ומוכח נמי דהיינו בעיו"ט דאי ביו"ט קשה איך קאמר קרא לבער חמץ גם בשריפה הא הבערה בי"ט מי שרי ולעולם אימא לך דחשביתו פירושו בין בשריפה בין בשאר ביעורים:

ה' רש"י פי' ש"מ מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון עיו"ט הוא אלא משום דאסור להבעיר ביו"ט ש"מ וכו', הקשו נב"י ואו"ח למה תפס לשון ההיפך מדלא נפקא ליה ולא כפשיטה מדנפקא ליה מהכא דהוא עיו"ט מכח איסור הבערה ש"מ דס"ל אן ב"ח אלא שריפה ונראה לישב קושי' הגאון ז"ל עפ"י רבינו חננאל הנדפס אצל ש"ס שפי' ש"מ הבערה לחלק יצאתה דאי ס"ד ללאו יצאת תיתי עשה דהשבתה לידחי לאו דהבערה עכ"ל, ואי ס"ד דסובר השבתה משמע גם שארי ביעורים זורק לים וכדומה א"כ אפשר לקיים שניהם ולא אמרי' עשה דל"ת בע"כ שאין ביער חמץ אלא שריפה על כן אמר שאב מלאכה שיש בו עשה ול"ת ואם הי' רק לאו אין בו עשה כמבואר ברשב"א יבמות דף ו' דאינה עשה אלא אבות מלאכות, ומדוייק גם לשון רשי יען שאמר מצינו שהבערה אב מלאכה, אבל אם נקוט יען שאמר שהוא עיו"ט לא מוכרח שאין ביער חמץ אלא שריפה כקושי' הגאון ז"ל השבתה בכל דבר וגם שריפה בכלל ודו"ק:

ו' שג"א סי' עא הקשה לפי תוס' פסחים כט שמשהה ע"מ לבערו אינו עיבר עליו כי ניתק לעשה, ורבא אמר ש"מ דלא אמרי' מתוך ופי' תוס' דאי אמרי' מתוך שרי אע"ג דבעינן

צורך קצת הכא מה שמבער הוי לצורך, ועי' מג"א תמו, א"כ מנ"ל דלית ליה מתוך דילמא אית ליה ואפ"ה ביו"ט לא דכיון שיוכל להשהותן ע"מ לבערו א"כ אין בהבערה זו צורך כלל ע"ש באריכות שמעתי לישב כי שג"א סי' פ"ב חקר אם אשה חיבת בעשה חשביתו כיון שחייבת בלאו ב"י ג"כ מחוייבת בעשה כמש"כ בקידושין דף ל"ד דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים אף אנו נאמר איפכא דלאו שיש עמו עשה אף העשה אלים ונשים חייבות, אבל רק אם השבתה בכל דבר א"כ שייכי לאו עם עשה תלוים זה בזה, אבל אם אין ב"ח אלא שריפה ואם מפרר וזורה לרוח אינה עיבר על ב"י אבל עשה תשיבתו אינו מקיים א"כ העשה ול"ת אינם אגודים ביחד ונשים פטורות מעשה. ורמב"ם בתמורה פסק אם לאו כולל יותר מעשה לא הוי ניתק לעשה, א"כ לדידן דקי"ל השבתה בכל דבר א"כ עשה ול"ת קשורין ביחד וגם נשים חייבות אז משהה ע"מ לבערו אינה עובר כי לאו ניתק לעשה שפיר פסק המחבר ומג"א במוצא חמץ כופה כלי כי אינו עובר שמשהה ע"מ לבערו הוא, אבל ר"ע דס"ל אין ב"ח אלא שריפה א"כ העשה ול"ת אין תלויין זה בזה ונשים פטורות מעשה וא"כ הלאו כולל יותר ולא הוי ניתק לעשה ומשהה ע"מ לבערו עובר שפיר כתב תוס' דהבערה צורך קצת הוא: ז' איגרא רמה כתב בחידושיו, העולם מקשים לרבא בשבת דף כ"ד דלא מתרץ כרב אשי דיו"ט עשה ול"ת ע"כ ס"ל דיו"ט ל"ת גרידא הוא, א"כ קשה אעפ"י שהבערה אב מלאכה למה לא ידחה העשה הלאו, ונראה לי דיש לדקדק למה מדייק רע"ק מצינו להבערה שאב מלאכה דהא אע"פ שלא יהי' אב מלאכה אלא ל"ת גרידא מ"מ אסור ביו"ט, ונ"ל תוס' בביצה דף ח' מקשים דבשבת משמע דלית ליה לרבא דיו"ט עשה ול"ת הוא ובסוגי' משמע דס"ל דיו"ט עשה ול"ת הוא, ונראה דלק"מ דרשב"א יבמות דף ו' כתב דעשה שבתון אינו אלא באב מלאכה לפ"ז י"ל ג"כ הכי ביו"ט ומתורץ קושי' תוס' דרבא ס"ל לנפשיה כר' יוסי דהבערה ללאו יצאת אע"פ דקאמר דרע"ק הבערה לחלק יצאת, מ"מ לדידיה לא ס"ל וכיון שכן שפיר צריך רבא בשבת לתרץ שריפת קדשים אינו דוחה מלבדו, דאין כאן עשה כיון שאינו אב מלאכה אבל בביצה בחפירת קרקע לכסות בודאי אב מלאכה:

היא גם רבא מודה דיו"ט עשה ול"ת ומתורץ קושי' עולם דצריך רע"ק לדייק הבערה אב מלאכה עכ"ל בקיצר:

ה' המחבר תמו המוציא חמץ בפסח יכפה עליו כלי ואסור לשרפו במקומו ומ"א מביא כ"מ כתב כיון דלית צורך היום כלל לא אמרי' מתוך ואע"ג דאיכא מצוה בשריפת אפ"ה אסור מידי דהוה שריפת קדשים דאין דוחה יו"ט, מיהו תוס' פסחים דף ה' משמע דמותר לשרפו כיון דיש מצוה בשריפתו מקרי צורך היום, וצ"ל דזה כהס"ד דאך ביום הראשון

תשביתו היינו ביו"ט אבל למסקנא ביום הראשון היינו מעיו"ט א"כ אסור לשרפו עכ"ל וצ"ב ועי' במחהש"ק, ואעתיק מאיגרא רמא גם שלא זכיתי להבין אבל כמה דברים נלמד מצוף אמרותיו, ותוס' כתבו אע"ג דיכול להינות מגחלתו אומר ר"י דסברא היא דקרא דתשביתו מיירי בכל ענין אמנם עדיין קשה לי דהו"ל להתיר הבערה ביו"ט אפי' בענין דאינו נהנה מגחלתו מטעם הואיל אי נהנה מגחלתו יהי' מותר השתא נמי מותר אע"כ דלית לי' לרע"ק הואיל, ותוס' בד"ה לא אמרי' מתוך אע"ג דבעינן צורך קצת הכא מה שמבער הוי צורך, והאשרי כתב לחלק מ"ט דנותר אינו בשריפה ביו"ט וחמץ מותר למ"ד דס"ל מתוך, הוא דבחמץ עובר בכל שעה בבל יראה משא"כ בנותר ע"ש [לא מצאתי] ולמדין מזה דמשום מצות עשה לחוד לא נחשב לצורך קצת דא"כ שריפת נותר נמי יהי' מותר אלא משום לאו דב"י נחשב לצורך קצת, אמנם לדעת תוס' דף כ"ט דמשהה חמץ כדי לבערו אינו עובר בב"י, א"כ לית לן צורך קצת כמ"ש מג"א תמו וא"כ הדרי' קושי' תוס' לדוכתי', ויש לומר סברת התוס' דוקא אם אי אפשר לו לבערו ביו"ט אבל אם אפשר לבערו ביו"ט בודאי עובר בב"י, והנה נדין דידן אפשר לו לבערו ביו"ט בשריפה ולהינות מגחלתו וכיון דאפשר לו לבערו א"כ עובר וכיון דעובר בב"י ממילא מותר להשבותו בשאר השבתות אף לדעת בעל פ"י דהא נמי מלאכה היא דרחמנא אחשביה להבערתו דמותר מטעם מתוך דהוי צורך קצת ע"ש עמוק עמוק, ואולי זה כוונת מג"א בס"ד ביום ראשון דוקא שיוכל לשרוף כי יש צורך במצוה ולא שייך משהה ע"מ לבערו אבל אם ביום ראשון עיו"ט ולא יוכל לשרוף ביו"ט אין בו צורך כי משהה ע"מ לבערו מותר, ועדיין צריך תבלין:

ט' קושיה גדולה מגאון עולם רבי שלמה קיועטש זצ"ל ב"מ תשובת חכמת שלומה, מנ"ל לרבא דרע"ק ס"ל אין ביער חמץ אלא שריפה לפי האמת אפשר דסובר השבתו בכל דבר, רק אי יום ראשון יו"ט ע"כ הי' צריך לומר אין ב"ח אלא שריפה, דהא ר"י יליף לקמן דף כח דחמץ בשריפה מנותר ותוס' הקשה לרבנן אמאי לא יליף מנותר וכתב הפנ"י דרבנן ס"ל כר"ש דחמץ לאחר זמנו מותר אבל נותר אין היתר לאיסורו ורק ר"י לשיטתו דס"ל חמץ לאחר זמנו אסור שפיר יליף מנותר, ורא"ש דף כ"ט פסק דחמץ לפני זמנו אסור כי חד קרא דמייתיר ללפני זמנו שצותה תורה לתשביתו ע"ש, והנה יען שהשבתו לפני זמנו גם חמץ אסור לפני זמנו אבל אי יום ראשון יו"ט ע"כ מוקמי קרא דמייתור לאחר זמנו דהא לית סברא לאוקמי לפני זמנו, ואז שפיר ילפי' מנותר דבעי שריפה, ושפיר קאמר רע"ק דאי כוונת התורה תשביתו ביו"ט ואז ילפי' חמץ מנותר ואין ביער אלא שריפה, אמנם לפי האמת דס"ל יום ראשין בעיו"ט ומוקמי קרא דמייתור אלפני זמנו ולאח"ז ליכא

קרא ומותר לאחר פסח ואז לא ילפי' מנותר כי אין לו היתר לאיסורו ואז השבתו בכל דבר ודו"ק הטיב כי נפלא היא:

רמב"ם פ"ב מחו"מ מצות עשה מה"ת להשבית החמץ קידם זמן איסור אכילתו שנאמר ביום הראשין תשביתו שאור מבתיכם, ומפי השמועה למדו שהראשון זה הוא יום ארבעה עשר ראיה לדבר זה מה שכתב בתורה לא תשחט על חמץ דם זבחי כלומר לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים שחיטת הפסח הוא יום ארבעה עשר אחר חצות, עי' איגרא רמה מש"כ לישב מש"כ מפי השמועה למדו: שבת ל"ט, בש"א לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ ראויין לשתיה וכו' תוס' נראה לר"י דווקא שמחמם לצורך שתיה אבל לצורך רחיצה אע"ג דראויין לשתיה אסרי ב"ש דלית ליה מתוך וכו' וכ"כ רשב"א ומוסיף דב"ש לית להו מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכ"ש דלית להו הואיל, אלא ראוין לשתיה פי' מוכנין כו', אבל עי' בפסחים דף מ"ז בתוס' ד"ה אהבערה לא ליחייב מכאן מוכיח ריבא דרבא דאמר הואיל אפי' לב"ש אמר, עי' במקנה כלל ל"ט פרט א' הבאתי ט"א שהואיל מצד מתוך ע"ב ירושלמי שבת פ"ב, ולא בשמן שריפה, א"ר חסדא זאת אומרת שאסור להציל את האור במדורת קדשים והיא דליקה והולכת בשבת והא תנינן ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולי' כדי שיצת האור ברובן, אר"י בשבת כתיב לא תעש' כל מלאכה נעשית היא מאיליה, ברם הכא התורה אמרה אין שורפין קדשים ביו"ט ואין צריך לומר בשבת וכו' מהי להצית את האור במדירת חמץ, מאן דיליף לה מנותר ואסור ומאן דלא יליף לה מנותר מותר, רב אחא בשם רב חסדא זאת אומרת שמותר להציל את האור במדורת קדשים והיא דליקה והולכת בשבת ע"ש, ומסובר עם נמ"י שהקשה אם אשו משום חציו האיך מדליקין נר בע"ש, ותי' באותה שעה שהדליק או זורק חץ נעשה הכל ע"כ מותר להדליק ע"ש, אבל שריפת קדשים שתורה מקפיד שהבוער אפי' ע"י כלבים חשוב מלאכה ע"כ אסור ועי' באריכות בתשובת ריב"א סו' ובמפתחות ובעט סופר כלל מ"א פרט חי:

פרט ה'. הסוגי':

ביצה דף י"ב, בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לר"ה וב"ה מתירין, עי' במפרשים אם אין מוציאין הקטן למילה או לטייל: תני תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי, השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה א"ל דאמר לך מני ב"ש היא דאמרי לא אמרי' מתוך שהותרה הוציאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, דאי ב"ה הא אמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הכא נמי מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך

ואחרונים מדקדקים למה לא מסיים לב"ש הכא נמי לא אמרי' מתוך כמו שמסיים לב"ה, עי' צלח שאין הכרח לב"ש דלמא בשחיטה מודה ע"ב:

א' תוס' הקשה ה"ה דמצי למימר רע"ק היא דלית ליה מתוך אלא ניחא ליה למנקט ב"ש דסבירא להו הכי בהדי' טפי, וצלח דף כה במשנה בהמה מסוכנת כתב דברי תוס' תמוהים דהרי כאן מוכח דר"ע סובר בשחיטה דאמרי' מתוך ע"ש:

ב' פנ"י הקשה על תוס' דאדרבה לרע"ק מוכח בהדיא ממקרא מלא דלא אמרי' מתוך דהא שמעינן בשבת קי"ד דאמר עולת שבת בשבתו לימד על עולת שבת שקריבן ביו"ט ואי ס"ד דאמרי' מתוך אמאי איצטרך קרא לחלבי שבת אטו מי גרע משלא לצורך ע"ב, [אולי הבערה יש איסר כיבוי דלא אמרי' מתוך]: ג' ישו"י סי' תצ"ה כתב לישב קושי' תוס' עם סברת ה"ה בהבערה אינו באוכל נפש עצמו, א"כ אין ראיה מרע"ק דלא נימא מתיך בשחיטה שהוא באוכל נפש עצמו לכך הביא ב"ש דבהוצאה לא אמרי' מתוך אף שהוא באוכל נפש עצמו ע"ש ועי' בתשובת כתר כהונה סי' חי:

ר' לח"מ הקשה לפי פשטו של ה"ה דטפי יש לנו להתיר בשחיטה ובישל מבהוצאה והבערה שהרי הוצרך לבקש שם טעם, א"כ איך אמרו גבי השוחט מני ב"ש דלא אמר מתוך, אפי' כב"ש לא אתי עד כאן לא פליגי ב"ש על ב"ה אלא בהוצאה דאפי' לצורך אכילה יש לנו להתיר בדוחק, אבל בשחיטה ואפיה מודה ב"ש דאמרי' מתוך:

מר"ם ברבי מביא בשם אור יקרות תירץ נכון תוס' הקשה מה צורך קצת איכא ותי' שלא יהי' שלחנך מלא ושולחן רבך ריקם, ור"י קאמר התם דב"ש לית ליה מתוך גבי הוצאה ה"ה גבי הבערה, והשתא הק' ר' יצחק ב"א, הא ב"ש לית ליה מתוך גבי הוצאה ה"ה דלית ליה מתוך גבי הבערה והשתא שחיטת עולת נדבה ליכא צורך קצת דלא משכחת שלחן רבך אלא הבערה דעולה כולה כליל ובהבערה לא אמרי' מתוך א"כ אסור להעלות עולה נדבה למזבח והוי שחיטה שלא לצורך דאף אי נשחט שולחן רבך ריקם עכ"ל, ולא זכיתי להבין כאשר נראה מאחרונים גם זריקה חשוב שלחן רבך מלא:

ה' טור אבן חגיגה דף ז' אמאי נדונ"ד אין קרבין ביו"ט נימא הואיל ואי בעי מיתשיל עלה וראוי להדיוט דהא אפי' עולות נמי יהי' קריבין ביו"ט מטעם דהואיל למ"ד חולין נשחטה בעזרה לאו דאוריי' ואפי' באכילה מותר עי' שם שמאריך בהקטרה ל"ל הואיל, ומנ"ח סי' רצ"ח מישב קושי' תוס' אליבא דרע"ק קשה נימא הואיל ובעי מתשל ע"כ מוקמי כב"ש דס"ל אין שאלה בהקדש ע"ב:

ו' צלח הקשה לקמן דף כ' איתמר עבר שחט רבא אמר זרק הדם ע"מ להתיר בשר באכילה, רב בר ר"ה אמר זורק ע"מ להקטיר לערב וא"כ אם עבר שחט עולה אין כאן

בשר לאכילה אינו זורק דם ופשיטא שאינו מקטיר אימרין כיון שלא נזרק דם ואין כאן אפי' קצת צורך היום וגם ב"ה אין אומרים מתוך ולוקה ולמה אמר כאן מני ב"ש גם לב"ה אתיא, והפלאה דף ז' כתב כיון דדעתו להקטיר הו"ל צורך קצת ע"ש, וצלח מחלק במבשל גיד שם המבשלו הוא עצמו אוכלו וכיון שכן שפיר כתבו תוס' שמקרי לצורך אבל כאן אם השוחט הוא זר אטו הכהן שמע לו לעבור על איסור ויזרק דם וכיון שכן איכא למימר שזה אינו מקרי צורך היום כלל ולוקה אפי' לב"ה: ז' עוד הקשה דהאי תנא רצה להשמענו דלא אמרי' מתוך הול"ל המקטיר עולת חול ביו"ט לוקה, וצריך לומר דסובר הבערה ללאו יצא ולא נאסר בי"ט והוכרח לומר השוחט ומיושב קושי' תוס' שלא הי' יכול לאוקמי כרע"ק דאיהו סבר לחלק יצא א"כ הדק"ל למה לא תני המקטיר:

ח' פנ"י הקשה שרמב"ם שפסק בהלכות שבת פ"ח החובל חייב משום מפרק א"כ שייך בשחיטה שני מיני איסורין נטילת נשמה ומפרק והא דלא מחייב שוחט משום מפרק כדמוכח השוחט בשבת בחוץ חטאת לא קתני, דהיינו משום דחובל גופא לא מחייב משום מפרק אלא כשצריך לדם לכלבו דאל"כ מקלקל ומלאכה שאין צריכה לגופא, משא"כ בשחיטת קדשים ודאי צריך לדם זריקה וא"כ דלמא ב"ה מודה הלוקה דלענין איסור מפרק לא שייך מתוך שלא הותרה כלל לצורך דהא מפרק תולדה דדש היא והדישה גופא לא הותרה לצורך כדאי' בירושלמי ע"ש ועי' הפלאה כתובות דף ז' באריכות לר"י דסובר מלאכה שאצ"ל חייב א"כ בכל שוחט ביו"ט הו"ל מפרק, הרי הותר מפרק ביו"ט ע"ש: ט' ממאי דב"ש בהא פליגי דלמא בערוב והוצאה, פרש"י אבל שחיטה שהיא אב מלאכה אפי' לב"ה לא הותרה שלא לצורך, ומקשים אחרונים וכי לא ידע מתני' דף כ"א בש"א לא יחם חמין וב"ה מתירין אלמי' דב"ה אית ליה מתוך:

י' ט"א ר"ה כט הקשה לב"ש דלא ס"ל מתוך שהותרה וסובר אין מוציאין וכו' למה לא גזרי' בכל ר"ה וסוכה לתקוע וליטול לולב שמא יעברנה, ותי' א"כ בטלת מצות שופר ולולב לגמרי ע"ש, ותשובת ריב"א סי' מ"ד תי' לבטל מצוה ודאית לא גזרו רק משים דלא בקיאין בקיבוע דירחא והוי ספק שבת ודאי א"כ לב"ש ממנ"פ אם היום יו"ט מצוה לתקוע ולא נבטל מצוה ודאית ואי לא היום יו"ט ליכא חששא, וגם מביא תי' ד"א בר"ה ליכא ביו"ט עי' בינה לעתים הלכות יו"ט, ועי' כ"ס סי' ס"ח שעה"מ הלכות שופר:

תוס' וא"ת אפי' ב"ה מודו דלוקה דס"ל נדרים ונדבות אין קרבים ביו"ט ואמאי מוקים לה אליבא ב"ש, וי"ל מהיכא איתי ליה נדרים ונדבות אין קרבים ביו"ט מלכם ולא לגבוה א"כ הוי לאו הבא מכלל עשה דאין לוקין, וא"ת כיון דאהדריה אהדריה לאיסורא קמא דהא אמרי' גבי גוזז פסולי מקדשין וכו' וי"ל שאני גיזה שלא הותרה בפסולי מקדשין

כלל בהדי' וא"כ הואיל ואישתכח סמך בהו לאיסורי' מוקמי' ליה באיסורא קמא אבל הכא גבי יו"ט דאו"נ הותר דכתיב אשר יאכל, וה"ה נדרים ונדבות מתוך שהותרה וא"כ אשכחנא דהותרה בהדיא ולא אמרי' אהדרה לאיסורי קמא אלא למאי דאהדרה אהדרה ולמאי דלא אהדרה לא אהדרא וקאי דוקא בעשה:

ישו"י תקי"ח, לשיטת ריב"א דסובר אף דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ אם עבר הל"ת נידחת מפני עשה, א"כ בשוחט עולת נדבה דשחיטת קרבן מצות עשה למה ילקה עליו ע"ש, לא זכיתי להבין בדבר שתורה מגלה שלא יעשה כן כי לכם ולא לגבוה, לא שייך עדל"ת עי' במקנה כלל נ"ו אות כ"ח באריכות: תוס' ורש"י קים ליה דב"ה ס"ל הואיל והותרה הותרה לגמרי אלא רבנן דגזור בדבר שאינו צורך יו"ט כלל, וקשה מאופה מיו"ט לחול לוקה ולא אמרי' מתוך וכו' לכ"נ דוקא בהוצאה שיש בה צורך יו"ט קצת אמרי' מתוך, אבל שלא לצורך כלל ודאי אסור מה"ת כו' וכי פליגי ב"ש וב"ה בדברים שאינן לצורך או"נ ואיכא בהן צורך יו"ט קצה וכו' וא"ת השוחט עולה מה צורך יש בו, י"ל דהכא נמי איכא שמחת יו"ט שלא יהא שלחנך מלא ושולחן רבך ריקן:

ישו"י תקי"ח כתב רש"י דף כ"ג סובר מלאכות אונ"פ שאפשר לעשות מעי"ט אינה דוחה יו"ט כ"ש אם אפשר לעשות למחר מה לי עיו"ט או מחר לכך אופה מיו"ט לחול לוקה זה ברור בכוונה רש"י:

מג"ש כתב מה שהקשה מאופה לחול דאע"ג דהתירה תורה כל מלאכות לא התירו אלא בזמן שראוים לעשות בהם א"נ כגון קודם אכילה דאז אמרי' מתוך, אבל מיו"ט לחול שהוא לאחר אכילה ואין המלאכה ראויה בו ביום לאוכ"נ כלל כ"א למחר בהא כ"ע מודו דלא אמרי' מתוך ובהא נחלקו רבה ור"ח אי אמרי' הואיל ומקלעי אורחים דהדר חזי לאוכל נפש, מיהו הבערה והוצאה נראה דשרי כל היום דיש בה' צורך כל היום אע"ג דאינה אכיל' ומ"מ קשיא לי לקמן דרשינן לכם ולא לעכו"ם ולא לכלבים וכי גרעו משלא לצורך כלל ע"כ נרא' דגזירת הכתוב הוא שלא לצורך יו"ט שרי טפי, ורא"ש הקשה על רש"י משריפת קדשים, זה כבר תי' רש"י דף כ"ז דשאני שריפת קדשים דרחמנא אחשביה דכתיב באש ישרופו הלכך מלאכה הוא וכו' ורמב"ם נראה שהוא ג"כ תופס שיטת רש"י וחילק בין הבערה להוצאה לשאר מלאכות אפי' בשחיטה לא אמרי' מתוך אבל צ"ע בשמעתי' דמוכח דגם בשחיטה ובשול אמרי' מתוך וכן בכתובות אמרי' מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך: תני תנא קמיה דר"י המבשל ג"ה בחלב ביו"ט ואכלו לוקה חמש לוקה משום מבשל גיד ולוקה משום אוכל גיד ולוקה משום מבשל בו"ח ולוקה משום אוכל בב"ח ולוקה משום הבערה, א"ל פיק תני לברא הבערה ובשל

אינה משנה ואת"ל משנה ב"ש היא דאמרי לא אמרי' מתוך וכו' ה"נ לא אמרי' מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכו':

צלח מדקדק בברייתא שנויה בשול קודם הבערה, ור"י היפך הסדר והקדים הבערה לבישל גם קשה שפתח בתרתי ומסיים בחדא ופי' הבערה ובשל שחייב שאתה מחייב שתי מלקות אינה משנה, דמאן דיליף חילוק מלאכות ולא תבערו ביום השבת ואין חילק מלאכות ביו"ט, ולא ממעיטן מיום השבת למעוטי יו"ט מהבערה שמותר, והבערה שוה ביו"ט לכל מלאכות, ומאן דס"ל לא תבערו ללאו יצאה ולא לחלק א"כ הבערה ביו"ט מותר גם שלא לצורך, אבל חילק מלאכ' ביו"ט כמו בשבת ואם עשה הרבה מלאכות חייב מלקות על כל אחת, ואלה הדברים הן הן דברי ר"י הבערה ובישל לחייב שתיים על הבערה ובישל משום חילק מלאכות אינה משנה, ממנ"פ או שאמרי' בהבערה מתוך, או שאין חילוק מלאכות ביו"ט ע"ש, ועי' כ"ס סי' ס"ה ס"ו:

הקשו אחרונים דילמא ברייתא המבשל מיירי סמוך לשקיעת חמה ואוכל בלילה ולא שייך מתוך ולא הואיל עי' או"ח פסחים דף מ"ו:

ברוך טעם הקשה, אמאי חייב על בישל גיד תנא דברייתא סובר דיש בגידין נ"ט וגה"נ מותר בהנאה דכשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה ומחמת שבישל הגיד בחלב נאסר הגיד בהנאה וא"כ הוי מקלקל גמור ע"ש ומנ"ח סי' רצ"ח מביא עוד קושי' גדולה בשם פלתי על משנה במכות יש חורש תלם אחד וחייב שמונה לאוין החורש בשו"ח וכלאים בכרם ויו"ט ומקשה הש"ס דיתחייב ביו"ט משום זורע ע"ש מאי מקשה משום זורע כ"כ אסור בתנאה:

א"כ הו' מקלקל ופטור ביו"ט, ותי' במשנה מיירי בשביעית ואין אדם אוסר ד"ש שלו, ומנ"ח תי' דלא הוי מקלקל רק אם הוא דרך השחתה וקלקול כמנה של עולם כמו חובל וקורע שובר כלים אבל מה שמתקן עפ"י מנהגו של עולם רק איסורא רביעי עליו לא נקרא מקלקל, עוד תי' על זריעה חייב תיכף ונאסר בהנאה רק בהשריש ע"ש:

תוס' וא"ת ומה צורך איכא במבשל גיד כיון שהוא אסור, י"ל כיון שהי' בדעתו של זה לאכלו היינו צורך יו"ט, ועי' ט"א סוף מגילה באבני ממלואים, כתב שיש בו צורך יו"ט כהיתר מה"ת כיון שיכול לאכלו שלא כדרך הנאתו ואכילתן וגם לרל"ק שח"ש מותר חזי למיכל ביו"ט פחות פחות מכשיעור אם מבשל דבר אסור והא דממעט לכם ולא לנכרים במבשל מאכל של נכרי ע"ש באריכות ועי' אמרי בינה הלכות יו"ט סי' ג' שכתב באיסור הנאה אף שאוכל שלא כד"ה מ"מ חשוב אח"כ כנהנה דרך הנאה מילוי הכרס מהנאות מעיו, ובאיסור הנאה לא משכחת שלא כד"ה רק בעושה רטיה א"כ אף אם יאכל

הגיד שלא כדה"נ מ"מ הנאות מעיו יש לו וכיון דאסור בהנאה מצד בב"ח לא הוי צורך קצת, ועי' מחנה חיים ח"ג על או"ח סי' טל פלפול גדול אם בעבור ח"ש מותר מלאכה ביו"ט אשר יאכל משמע אכילה בכזית ע"ש, ריטב"א מכות כ"א המבשל גיד וכו' אע"ג מתוך אלא שיש בו צורך יו"ט, י"ל דההיא למשרייה לכתחילה אבל לפטור ממלקות אפי' במבשל כזה אינו לוקה כיון שהבשל בעצמו ראוי ליו"ט ועביד ליה ליו"ט אלא דרביץ עליה אריה דאיסורא:

בינה לעתים על הלכות יו"ט הקשה לשיטת רש"י דבלאו צורך קצת אמרי' מתוך א"כ מה בין ר' יוסף דאמר דהוצאה מותר ביו"ט בלא מתוך לבין רבה דס"ל משום מתוך לשניהם מותר בלא צורך קצת, וכ"ס סי' ס"ה תי' חילוק רב ביניהם לרבה בעושה לצורך חול ונכרי לוקה, משא"כ לר' יוסף ע"ש: ירושלמי פ"ק ביצה הלכה ג', המבשל נבילה ביו"ט ר' חייה בשם ר' יוחנן אינה לוקה שהותר מכלל בשול ביו"ט, רשב"ל אמר לוקה שלא הותרה מכלל בישול אלא לאכילה בלבד התיב רבי בא בר ממל על הדא דר' יוחנן מעתה החורש ביו"ט אינה לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט ע"ש, ופר"ח חצ"ה שלום ירושלים פ"ק דמגילה באריכות:

ראש כתב דטעמא דב"ה דשרו מפרש בגמרא דמתוך שהותרה הוצאה הותרה נמי שלא לצורך ולא שרי במתוך אלא דבר שהוא קצת לצורך כגון הנך שהן לצורך מצוה, דאי לא תימא הכי האופה מיו"ט לחול לא ילקה וכן שריפת קדשים ביו"ט אמאי אסרי' בשבת דף כ"ד, ומוגמר נמי אסרינן כתובות דף ז' ולא שרינן ליה במתוך לפי שאינו שוה לכל נפש כ"ש דבר שאין לצורך היום במקצת ועולת נדבה נמי חשיב ליה צורך היום כדאמר דף כ' שלא יהי' שולחן רבך ריקם ומבשל גדי בחלב אמו ואכלו אע"ג דאסור מ"מ כיון דבאכילתו איכא שמיו"ט חשוב צורך היום וכן בעילת מצוה שרינן במתוך משום דאיכא שמיו"ט, והא דאסר בדף כ"ב לכבות את הנר מפני דבר אחר משום דהוי כעין מכשירין ע"ש:

קרבן נתנאל כתב אבל שיטת רש"י ורמב"ם סברי אפי' דבר שאין לצורך היום כלל אמרי' מתוך וכל הקושי' יש לישבם, מה שהקשה מאופה יו"ט לחול, דלא אמרי' מתוך אלא בזמן אכילה עי' מג"ש, מה שהקשה פ"ח דלא אמרי' מתוך במבשל לעכו"ם התם התורה אסרתה בפירש לכם, מה שהקשה משריפת קדשים קושיא זו אינה אלא לר' אשי דלאידך מ"ד כולהו אפי' מקרא דאין שורפין קדשים ביו"ט וגזירת הכתוב הוא ולרב אשי תי' רש"י בעצמו לקמן כ"ז דרחמנא אחשביה ע"ש, ושעה"מ פ"א מיו"ט מביא בשם מ"ק דה"ט דשריפת קדשים דהוי עשה ול"ת ולא אמרי' מתוך משום דבשרא אגומרי הוי

מכבה ובכיבוי לא אמרי' מתוך ע"ש, וכ"כ שמ"ק וא"ת א"כ דלמ"ד דאית ליה מתוך הותר כל דבר ואע"פ שאין בו צורך כלל לכם ולא לנכרי דאמר רחמנא היכי משכחת לה, וי"ל דאע"פ שהתורה התירה שלא לצורך כלל אפי' הכי אסרה לצורך עכו"ם ואין צריך לתת טעם בדבר הואיל וגלי ביה קרא וגזרת הכתוב הוא ומן הטעם הזה אסר מאן דאית ליה הואיל ואין צריך לידחק ולומר דבדברים האסורין דליכו בהו הואיל מיירי כמ"ש רשב"א ז"ל:

ר"ן פ"ק, יתעסקו בו עמים, כתב רמב"ן דהוצאות המת לקבורה כהוצאת אבנים לבנין שאין לומר בו מתוך כיון שאין בו צורך היום כלל, וכ"ת הא איכא צורך כיון דאיכא מצוה ליתא דהא שריפת קדשים מצות עשה ואפי"ה אינו דוחה יו"ט:

רמ"א תקכ"ז מי שמתענה ביו"ט אסור לבשל לאחרים אפי' לצורך בו ביום, כתב מג"א כיון שאינו יכול לבשלו לעצמו ואין להתיר מטעם הואיל ויכול לשאול על נדרי דלא אשכחן דמותר לבשל מטעם הואיל אלא היכא דמותר לבשל לעצמו בלא הואיל ע"ש:

שבת דף כ"ד, מתני' אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט, גמרא מ"ט לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט, מנה"מ אמר חזקיה אמר קרא ולא תותירו ממנו עד בוקר וכו' אבי' אמר קרא עולת שבת בשבתו, רבא אמר קרא הוא לבדו כו' רב אשי אמר שבת שבתון עשה והו"ל יו"ט עשה ול"ת וכו':

רש"י פי' מנה"מ דאין שורפין דאי לא ממעט לה קרא אית לן למימר ליתי עשה דבאש תשרופו וידחה את ל"ת כל מלאכה, וכתב הפנ"י מלשון רש"י משמע כשיטת התוס' ממה שכתב דאיצטרך קרא דלא נימא עשה דוחה ל"ת ולא כתב בפשיטות דאיצטרך קרא שריפות קדשים מותר מטעם:

מתוך אלא ע"כ בעינן צורך קצת, אלא באמת משום הא לא אר' דהוצרך רש"י לפרש כן משום במתוך פלוגתי' דתנאי רע"ק לא ס"ל מתוך, ועוד דרבה פ"ק ביצה משמע דאפי' ב"ה לית ליה מתוך והוצרך רש"י לפרש כן למאן דגריס הכא רבה:

תוס' לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט, וא"ת היכי ילפי' תרומה מקדשים שאין יכול להינות בשעת שריפה לא אמרי' מתוך וכו' אלא שריפת תרומ' טמאה שמותר ליהנות בשעת שריפה למה יאסר מ"ש מחולין אטו תרומה לפי שיש מצוה מיגרע גרע, ואומר ריב"א דודאי גרע דכיון דאסרה תורה כל הנאות רק הנאת שריפה א"כ הבערה אינה לצורך אלא לשם מצות שריפה, אלא שהתורה לא הקפידה שיהנה ממנה בשעת ביעורה ולהכי לא דחי יו"ט מידי דהוה נדרים ונדבות משום דעיקרן לצורך גבוה, ולמ"ד קרבין היינו משום דקסבר דעיקר שחיטתו נמי לצורך אדם אבל שריפת תרומה טמאה ודאי

לשם מצות ביעור ולא לשם הנאה, ולר"י נראה דלא שייך בשריפת תרומה לומר משלחן גבוה קא זכו ולא דמי לשתי לחם שהאפיה לצורך גבוה שהרי אחר אפיה צריך לעשות הנופה וכן אחר שחיטת נדונ"ד עושין מהן לגבוה אבל תרומ' טמאה אין עושין ממנ' לגבוה כלום וליכא למימר בה משלחן גבוה קא זכו, ומפרש ר"י לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט גזרו תרומה אטו קדשים: פרט ו':

ביצה דף י"ט, בש"א מביאין שלמים ואין סומכין עליהן אבל לא עולות ובה"א מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן, אמר עולא מחלוקת בשלמי חגיגה לסמוך ועולת ראייה ליקרב, דב"ש סברי וחגותם אותו חג לה' חגיגה אין עולת ראיה לא, וב"ה סברי לה' כל דל"ה, אבל נדונ"ד אין קרבין ביו"ט:

תוס' וא"ת לב"ש למה להו למימר טעמא משום וחגותם הא קאמרינן לקמן משום לכם ולא לגבוה, וי"ל משום דלא תטעה לומר לה' כל דל"ה, ומ"מ קשיא לב"ה למה להו למימר כל דל"ה תיפק ליה משום דאית להו לב"ה מתוך והוי שפיר צורך קצת שלא יאמר, שולחנך מלא, וי"ל משום שלא תטעה לומר וחגותם חג חגיגה אין עולה לא:

מהרש"א כתב על תוס', ולא ידענא מאי קשיא להו דהא בהדיא אמרי' לקמן דא"ל ב"ש והלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה א"ל ב"ה והלא כבר נאמר לה' מזה מוכח דאי לאו לה' הוה ממעטין ראייה מלכם דה"ג ממעטי לב"ה נדרים ונדבות מלכם כמ"ש תוס' לעיל ולקמן וצ"ע, ועי' ישו"י תצ"ה שמישב:

דף כ' תניא אמר להם ב"ה לב"ש ומה במקום שאסור להדיוט מותר לגבוה מקום שמותר להדיוט אינו דין שמותר לגבוה, א"ל ב"ש נדונ"ד יוכיחו שמותר להדיוט ואסור לגבוה, א"ל ב"ש והלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה, א"ל ב"ה והלא כבר נאמר לה' כל דלה' אם כן מת"ל לכם לכם ולא לכותים לכם ולא לכלבים, תוס' ב"ה נמי דרשי לכם ולא לגבוה למעוטי נדונ"ד כדפי' דף י"ב אלא נקט כותיים וכלבים דפסיקא ליה, אבא שאול אומרה בלשון אחרת ומה במקום שכירתך סתומה כירת רבך פתוחה במקום שכירתך פתוחה אינו דין שכירת רבך פתוחה וכן בדין שלא יהא שולחנך מלא שלחן רבך ריקן, במאי קמפלגי, מר סבר נדונ"ד קרבין ביו"ט ומ"ס אין קרבין ביו"ט:

שבת צ"ה, הרודה חלת דבש הזיד ביו"ט לוקה ארבעים דברי ר"א וכו' תוס' תימא לר"י אמאי לוקה ביו"ט וכו' וליכא למימר דמיירי ברודה לצורך חול, מ"מ תקשי למ"ד דאית ליה הואיל, ועוד דר"א גופיה אית ליה הואיל אי מקלעי אורחים, ואומר ר"י דאיכא לאוקמי ברודה סמוך לחשיכה דלא חזו לאורחין אי נמי בדבש שהדבש או אסור בהנאה דלא חזי לאכילה, מיהו תימא לר"י כיון דמותר לגבן ביו"ט מה"ת אפי' באפשר, א"כ

נפל בית בי"ט יהי' מותר לבנותו ביו"ט דמתוך שהותר בנין לצורך דמגבן הוי משום בונה היתר נמי שלא לצורך ובלבד שיהי' צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שמש, וי"ל שאסור מדרבן:

פנ"י בביצה כתב יש להקשות למה פסק רמב"ם דבונה ביו"ט חייב מלקות הא שייך בנין באוכנ"פ במגבן, וא"כ לימא מתוך קושיא זו הקשה הב"ח, והי' נ"ל דדעת רמב"ם דבכה"ג לא שייך לומר מתוך אלא דוקא אותה מלאכה גופא דשייך באונ"פ מותר לו לעשות אותה מלאכה אף שלא לצורך כגון שחיטה משא"כ בבונה בנין שאינו מין אוכל נפש לא שייך מתוך וסוגי' דכתובות יש לישב דביאה כאוכל נפש דמי וכו' ואח"כ כתב לכן נראה דלעולם אמרי' מתוך אפי' היכא שלא הותרה באותו ענין עצמו ואפ"ה לא תקשי על רמב"ם דסובר דבונה חייב ולא אמרי' מתוך שהותר במגבן, בעשות גבינה לאכול לאלתר בכה"ג לא שייך בנין כלל ולא גרע מבונה ע"מ לסתור לפ"ז לא מצינו שהותר בנין לצורך ע"ש:

חגיגה דף י"ז ובקצרכם איזה חג שאתה קורא וקוצר הוי אומר זה חג עצרת אימת ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי, עי' ט"א שעה"מ שהקשו אי אמרי' מתוך ולמ"ד דסובר הואיל קצירה מותר ע"ב, שעה"מ הקשה מביצה דף ח' כתישה מי שרי ג"כ:

כתובות דף ז' ר' יודא שרי למיבעל בתחילה ביו"ט א"ר פפא בשמיה דרבא לא תימא ביו"ט דשרי הא בשבת אסור ה"ד דאפי' בשבת שרי' ר"פ בשמיה דרבא אמר ביו"ט שרי בשבת אסור א"ל רב פפי לר' פפא מאי דעתך מתוך שהותרה חבורה לצורך [אוכל נפש כגון:

שחיטה] הותרה נמי שלא לצורך אלא מעתה מותר לעשות מוגמר ביו"ט דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. א"ל עליך אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש, א"ל ר' אחא בריא דרבא לר' אשי אלא מעתה נזדמן לו צבי ביו"ט הואיל ואינו שוה לכל נפש ה"נ דאסור למשחטיה א"ל אנא דבר הצורך לכל נפש קאמינא צבי צריך לכל נפש היא:

תוס' מתוך וכו' ובלבד שיהי' צורך הנאת היום או צורך קיום מצות ביו"ט כקטן למולו וס"ת וכו' ושחיטת עולה נדבה דשרי לב"ה היינו משום שלא יהי' שולחנך מלא וכו' ומוצא חמץ בפסח דכופה כלי ולא שרינן לשרפו משום מתוך היינו משום דאסור לשרפו מדרבנן משום מוקצה דאסור לטלטלו, אבל אין לומר דאיירי כשביטלו דמ"מ מדרבנן מצוה לשרפו והוי צורך היום דבמצות דרבנן נמי שרינן היכא דאיכא למימר מתוך וכו'

ונראה לר"י דהוצאות תינק לטייל הוי צורך היום מיהו לצורך עכו"ם נראת דאסור וכו' ועי' כ"מ פ"ג מחמץ ומג"א תמו על תוס':

תוס' אנא דבר השוה לכל נפש, וצבי צריך לכל נפש וכן ביאה, וא"ת בביצה כ"ב אסור לכבות הנר מפני ד"א והכא שרי וי"ל דוקא ביאה ראשונה דמצוה היא דהוי צורך מצות היום אבל שאר בעילות אין כל כך צורך היום, ועוד י"ל דכיבוי הנר מפני ד"א הוי כמו מכשירין דאפי' באוכל נפש אסור ע"ש: שמ"ק מתוך שהותרה הבערה לצורך פי' מתוך שהותרה הבערה העשויה לצורך אוכל נפש להדליק האש כדי לבשל עליו או כדי לאפות בו הותרת נמי שלא לצורך אוכל כגון ההיא דמוגמר ומ"מ צורך הנאת הגוף איכא, והילכך כל הבערה לצורך תבשיל שרי וכל בשול שרי והיינו מבשל גיד דלא לקי לב"ה ואע"ג דאופה מיו"ט לחול לוקה לרב חסדא היינו משום דמכין לחול וה"ה נמי השוחט לצורך חול אסור דלא התירו אלא כעין שחיטת עולת נדבה שאינו לצורך חול אע"ג דלצורך יו"ט נמי ליתא והא דאמרי' המוצא חמץ כופה עליו כלי ולא שרינן לשרפו היינו משום דלא הוי הבערה לצורך בישול אלא לשרוף ובכה"ג לא שרינן אלא לצורך הנאת הגוף והכי נמי אמרי' גבי הוצאה מתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה וכל הוצאה לצורך אכילה אע"ג דאין בה צורך לישראל שרי כיון דמ"מ הרי כאן צורך אכילה ולכך נהגי להוציא גוי ושלא לצורך אכילה בעי שיהא לצורך הנאת הגוף למצוה גמור' כגון למול או לולב ואי לאו הכי אסור ע"ש: מתוך שהותרה חבורה לצורך הקשה פנ"י שרמב"ם דסובר דחובל חייב משום מפרק שהוא תולדה דדש, א"כ תקשי מהיכן אשכחן דהותרה לצורך דדישה גופא אסורה ביו"ט דלא הותר אפי' לצורך אלא מקצירה ואילך ע"ב עי' הפלאה שמישב, וישו"י תקי"ח כתב רבא לשיטתו דסובר נדרים קריבין ביו"ט ובשחיטת קרבן שייך מפרק:

מהרש"א כתב וצריך ליתן טעם אמאי לא התירו נמי תחומין לצורך דהא אפי' אפי' מלאכה גמורה התירו מטעם מתוך, וח"ס או"ח קמ"ט כתב קושי' גדולה היא אבל אמת יורה דרכו אלו הי' איסור תחומין בכלל מלאכה הי' בכלל היתר אך אשר יאכל לכל נפש, אמנם תחומין אין בכלל מלאכה הוא איסור בפ"ע שאינו ענין לאיסור מלאכה כחמץ וחדש מה ענין זה להיתר אוכל נפש כשם שאין להתיר ביצה שנולדה ביו"ט אחר שבת דהכנה איסור בפ"ע ולא בכלל מלאכה ע"ש:

פרט ז'. רמב"ם:

פ"א מיו"ט, הלכה א, ב, הבאתי בפתיחה:

הלכה ד' כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה ביו"ט שלא לצורך אכילה לוקה חוץ מן ההוצאה מרשות לרשות וההבערה שמתוך שהותרה הוצאה ביו"ט לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה לפיכך מותר ביו"ט להוציאו קטן או ס"ת או מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות וכן מותר להבעיר אע"פ שאינו לצורך אכילה, שאר מלאכות כל שיש בו צורך אכילה מותר כגון שחיטה ואפייה ולישה וכיוצא בהן וכל שאין בהן צורך אכילה אסור כגון כתיבה ואריגה ובנין וכיוצא בהן עכ"ל, וצ"ב מאוד בהלכה א' כתב אם עשה מלאכה ארג כתיבה לוקין, ובהלכה ד' מסיים רק אסור, ונראה ה"ה כתב שדעת רבינו שכל מלאכה שחייבין בשבת ואותה המלאכה היא שלא לצורך אכילה אם עשה אותה ביו"ט לוקה חוץ מן הוצאה וההבערה שאע"פ שאינן לצורך אכילה אינו לוקה ואפי' עשאן שלא לצורך אכילה ופירוש מלאכה שהיא שלא לצורך אכילה נתבאר בדברי רבינו שכולל כל מלאכה שאינה נעשית באכילה שתייה וא"כ הי' מן הדין שיהיו הבערה והוצאה נאסרין כמו כתיבה וארבה אלא שמתוך שהותרו לצורך אכילה הותרו שלא לצורך ונראה טעם לשני אלו, הוצאה לפי שאף היא באוכל ומשקה ואעפ"י שהיא בדברים אחרים אמרי' מתוך, והבערה אע"פ שאינה באוכלין ומשקין כתיב לא תבערו אש בכל משבותיכם ביום השבת בשבת הוא דאסור הא ביו"ט שרו אבל שאר מלאכות שאינן לצורך אכילה כגון הכתיבה והריסה ואריגה ובנין אפי' עשאן לאכילה לוקה ושאר המלאכות שהן באכילה כגון שחיטה ואפיה אפי' עשאו שלא לאוכלן אינה לוקה ע"ש וכבר הבאתי המבי"ט שכתב אם עשאן כתיבה ובנין באוכל נפש אינה לוקה, עד ה"ה, ואולי כך כוונת רמב"ם בהלכה ב' כל עושה מלאכה שאינה לצורך:

אכילה בנה או ארג לוקה, אבל אם עשה לצורך אכילה רק אסור ואינה לוקה ודו"ק:

ונמצא באחרונים בכוונת ה"ה ב' פירושים, הפר"ח בסי' תצ"ה כתב שרמב"ם סובר דוקא בהוצאה והבערה גלי קרא שאמרי' מתוך משום דהוצאה מלאכה גרועה והבערה גלי קרא ע"ש באריכות, ולח"מ ושארי אחרונים ס"ל דכוונת ה"ה בדברי רמב"ם נהפך הוא, דבהוצאה והבערה הי' בדין שההי' כאריגה ובונה שלא לומר בו מתוך לכן כתב ה"ה טעם בהוצאה לפי שהוא באוכל ומשקה. ובהבערה דכתיב ביום השבת, אבל בשחיטה ובישל טפי יש לנו להתיר אפי' שלא לצורך לפי שהוא באוכל נפש עצמו רק הקשה עליו:

הלכה י"ג אין אופין ומבשלין ביו"ט כדי להאכיל עכו"ם או כלבים שנאמר הוא לבדו יעשה לכם לכם ולא לעכו"ם ולא לכלבים:

הלכה ט"ו המבשל ביו"ט לעכו"ם או לבהמה או להניח לחול אינה לוקה שאילו בא לו אורחים הי' אותו תבשיל ראוי להם:

לח"מ כתב המבשל לעכו"ם, האי בשול במאכל הראוי לאכילת אדם דאל"ה לא שייך טעמא דהואיל דמקלעי אורחים כיון דאין ראוי למאכל אדם ובודאי לוקה אבל מטעם דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ראוי להתיר אפי' אינו ראוי למאכל אדם, א"כ קשה על רבינו איך לא הזכיר טעם מתוך, ואפשר דרבינו ס"ל דלכם ולא לעכו"ם ולכלבים אהדרי' ללאו קמא, וא"ת א"כ איך אמרו דשוחט עולת נדבה לוקה דלא כב"ה הא אפי' כב"ה אתי דלכם אהדרי' לאיסור לאו ונתבטל טעמא מתוך וא"כ הי' ראוי לעבור בלאו אי לאו טעמא דהואיל אבל בעלמא דלא שייך הואיל ודאי לקי ע"ש שקשה להבין ועי' שעה"מ:

פ"ג הלכה ח' אין שורפין חלה ביו"ט שאין שורפי' קדשים ביו"ט ששריפת קדשים שנטמאו מצות עשה שנאמר באש ישרף ועשית מלאכה שאינה לצורך אכילה וכיוצא בהן עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה:

לח"מ הקשה היכי הוי ל"ת הא מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ונהי דעשה איכא משום לכם ולא לעכו"ם אבל לא תעשה ליכא, ואפשר דלכם אהדרי וכו' ועוד שאני שריפה דאחשביה רחמנא מלאכה כדכתיב באש ישרף ככתב רש"י דף כ"ז: אמרי בינה הלכות תרומות סי' ט"ז כתב יש להעיר אם מה"ת דוקא בשריפה, האיך א"ר ש"מ מרע"ק אין ביעור חמץ אלא שריפה, י"ל לעולם בחמץ לא צריך שריפה רק התורה צותה להשבית כל שאור ומשכחת בשאור של תרומה ביד כהן והי' טמאה וצריך לקיים מצות שריפה ובתרומה טמאה א"א לבערן באופן אחר רק בשריפה ומהא מוכח דתשביתו קאי על עיו"ט ע"ש באריכות אם יוכל להאכיל תרומה לכלבים:

פ"ג מחמץ ה"ח אם מצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי עד לערב ומבערו, וכתב הכ"מ הקשה בהגהות יבערנו במקומו והא אית ליה לר"י מתוך, ותירצו כשהתירו הבערה שלא לצורך ה"מ בשיש צורך היום קצת, וכ"ת הא איכא צורך היום כיון דאיכא מצוה ליתא דהא שריפת קדשים מצות עשה ואינו דוחה יו"ט ועוד דאמרי' בכתובות דלא אמרי' מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש פי' לכל גוף אדם והכא ליכא הנאה לשום גוף [פלא ממוציא קטן עי' הפלאה וכ"ס סי' ס"ו], ותוס' בכתובות תי' דאסור לשרפו מדרבנן משום מוקצה, וקשה לי וכי משום איסר דרבנן שרינן ליה להשהותו ולעבור עליו בב"י וב"י, וי"ל דאילו לעבור על איסר דרבנן צריך קום עשה ולעבור על ב"י בשוא"ת הוא ורצונו הי' לבערו אלא שחכמים אסרוהו אינו עובר עליו דלא אמרה תורה ב"י אלא כשברשותו הי' לבערו ואינו מבערו אבל אם הי' אונס לא ע"ש:

חגיגה פ"א הלכה ח' עולת ראיה ושלמי חגיגה אינן דוחין לא את השבת וכו' אבל דוחין את יו"ט ואע"פ שאין מקריבין ביו"ט נדונ"ד מקריבין עולות ראיה שלמי חגיגה שלמי שמחה שאין אלו נדרים ונדבות אלא חובות וכתב השעה"מ מסתמיות דברי רבינו נראה דבין עולות נדבה בין שלמי נדבה דאין קריבין ביו"ט, אמנם תוס' ביצה דף י"ב כתבו אבל שלמי נדבה פטור כיון דאיכא צורך הדיוט ע"ש באריכות:

פרט ח'. כיבוי:

ביצה דף כ"ב, בעי' מיניה אבא בר מרתה מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר, א"ל אסור, איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר, א"ל ההיא ר' יודא היא כי קא קאמינא אנא לרבנן, פרש"י ר"י דאמר בדף כח מכשירי או"נ שרי ודרש יעשה לכם לכל צרכיהם והאי נמי צרכיכם הוא וכן תשמיש ואנא דאסרנא ברבנן דדרשי הוא לבדו:

עי' פנ"י למה לא אמרי' מתוך שכיבוי לצורך כבישרא אגומרא מותר לכבות נר ע"ב שמחדש דלא אמרי' מתוך אלא במלאכות שעיקרן לאוכל נפש ורוב דברים שהן אוכל נפש. רק מתוס' שבת צ"ה שמותר לבנות בית מצד מתוך לא משמע כן:

מתני' אף הוא אמר שלשה דברים להקל מכבדין בית המטות ומניחין את המוגמר ביו"ט ועושין גדי מקולס בלילי פסחים וחכמים אוסרין, [בשלשתן ובמוגמר משום דלאו: צורך לכל נפש ומה"ט אמרי' בכתובות דף ז' אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש וזה אינו אלא למפונקים או למי שריחו רע]:

א"ר אסי מחלוקת להריח אבל לגמר אסור, איבעיא להו מהו לעשן רב ירמיה בר אבא אמר רב אסור [דמפניק יתירא הוא ואין שוה לכל נפש אלא לאיסטניס, ובהאי עשן איכא אב מלאכה כדמפרש ר"ה טעמיה דרב מפני שהוא מכבה הגחלים כשנותן אבקת הבשמים עליהן] שמואל אמר מותר [דאוכל נפש הוא וראוי אף לעניים אלא שאינו מצוי להם ודמי לנזדמן לו צבי ביו"ט כדאמרי' בכתובות ז'] ר"ה אמר אסור מפני שהוא מכבה, א"ל רב נחמן ונימא מר מפני שמבעיר א"ל תחלתו מכבה וסופו מבעיר, לכאורה צ"ע מה מקשה לימא מפני מבעיר כי בהבערה שייך מתוך, או שאין איסור הבערה כלל ביו"ט שסובר ללאו יצא ודו"ק:

א"ר יודא ע"ג גחלת אסור, ע"ג חרס מותר [דכבוי ליכא והבערה נמי ע"י שינוי היא כלאחר יד וליכא איסור דאורייי] תוס' הר"ר יצחק פי' דשפיר הוי הבערה כדרבה, ומ"מ שרי דקסבר דהבערה שלא לצורך שרי לעשותם ביו"ט וכן משמע בירושלמי מהו נר של בטלה ביו"ט, ר"י אסר ורבנן שרי והטעם מאן דאסר סבר דהבערה לחלק יצא והוי

מלאכה ואסור ביו"ט ומאן דשרי סבר ללאו יצא והבערה שלא לצורך מותר לעשותה ביו"ט ולא הוי אב מלאכה, מיהו התם קאמר לא תאסור ולא תשרי וכו' ואפי' למאן דשרי הבערה שלא לצורך כלל היינו לפי שישנו פעמים לצורך אונ"פ אבל כבוי לעולם אינו לצורך תיקון אונ"פ ודאי אסור לכ"ע ביו"ט, ורבא דשרי אע"ג גחלים היינו משום דחשיב ליה דבר השוה לכל נפש דאם היו עשירים צריכים הן לכך:

רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר מידי דהוה אבשרא אגומרי, ובשבת קל"ד ת"ר אין ממתקין חרדל בגחלת והתניא ממתקין בגחלת לא קשיא כאן בגחלת של מתכת כאן גחלת של עץ [אסור דשייך בה כיבוי לפי שעושה פחם גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי דאינו נעשה פחם] א"ל אביי לר' יוסף מ"ש מבשרא אגורי [שצולין ביו"ט ואע"ג דמכבה] א"ל התם לא איפשר הכא אפשר: רי"ף כתב איבעיא להו מהו לעשן. פירוש מהו לעשן את הפירות כדי להכשירן לאכילה ואסיקנא רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר מ"ד בשרא אגומרי וכן הילכתא גרסינן פדריא ת"ר אין ממתקין חרדל בגחלת והתניא ממתיקן בגחלת לא קשיא כאן בגחלת של מתכת כאן בגחלת של עץ א"ל אביי לר"י מ"ש מבשרא אגומרי, א"ל התם ליכא כיבוי הכא איכא כיבוי, וכתב ר"ן זו גירסת רב אלפסי אבל רש"י גורס התם כיבוי לא אפשר כלומר לצלות מאתמול דביומא שכיח טפי וכיון שאינו אפשר אלא לעשות בו ביום אין מדקדקין בדבר לומר א"א לצלות בענין אחר אלא בענין זה שמזדמן או הוא רוצה בו התירו משום שמחת יו"ט אבל חרדל אפשר למתקן מעיו"ט שכך דרכו למתוק ממנו הרבה:

בעה"מ כתב אנן לא גרסינן הכי כי כל כבוי שהוא מחמת אונ"פ מותר מה לי הבערה ומה לי כיבוי, אלא ה"ג התם לא אפשר הכא אפשר כלומר אי אפשר באכילת צלי אלא כך כי הוא המובחר שבצלי אבל מתוק החרדל א"א בלעדיו לפי שאין צורך אלא לאנשים מפונקים ומעונגים יותר מדאי ואינו דבר שוה לכל נפש ולא שרי מלאכה בכל כי האי מילתא, ורמב"ן כתב דכל מה שהוא אוכל נפש מותר לכל אדם למה זה דומה לשחיטת צבי ביו"ט, וגרסת רבינו נכונה וכך פירושה שמתוך החרדל תקין הוא ואינו בכלל אפיה ובשול אלא כטחינת חיטים ומפני כך אסרה וט"ז סי' תקו כתב לא ירדתי לסוף דעתו דאם תדמה לטחינת חטים גם האפייה הוא תיקון טפי מטחינת חטים וא"כ מ"ש מותיק חרדל ע"ש:

רמב"ם פ"ד מיו"ט, אע"פ שהותרה הבערה ביו"ט שלא לצורך אסור לכבות את האש אפי' הובערה לצורך אכילה שהכיבוי מלאכה ואין בו צורך אכילה כלל וכשם שאין מכבים את האש כך אין מכבים את הנר ואם כבה לוקה כמו שארג או בנה ועי' פר"ח תצ"ח ולא

אמרי' מתוך בכבוי שמותר לצלות בשר, אבל הכיבוי אין צורך לצליה עי' שעה"מ פ"א שהקשה מכתובות שהקשה ממוגמר הא בכיבוי לא אמרי' מתוך:

אין מכבין את הנר מפני תשמיש המטה וכו' אין מעשנין בקטרת ביו"ט מפני שהוא מכבה ואפי' להריח בה ואצ"ל לגמר את הבית ואת הכלים שאסור ומותר לעשן תחת הפירות כדי שיוכשר לאכילה כמו שמותר לצלות בשר על האש וממתקין החרדל בגחלת של מתכת אבל לא בגחלת של עץ מפני שהוא מכבה ואין מכבין את האש כדי שלא תתעשן הקדרה או הבית [עי' שבילי דוד דין מכשירי אוכל נפש שמאריך בו]:

לח"מ כתב רבינו לא כתב שאסור משום מבעיר משום דקסבר מתוך, ובדברי גמרא קשה האיך הוקשו ונימא משום מבעיר יהי' שרי משום מתוך, וי"ל אלו אמוראים סוברים כרע"ק דלא אמרי' מתוך וסוברים דאפי' ב"ה מודה בהבערה דלא אמרי' מתוך ע"ש, ועי' לח"מ פ"ג הלכה י"ב:

פ"ג הלכה יו"ד אין גורפין תנור וכירים ואם א"א לאפות בו או לצלות אא"כ גרף מותר, ה"ה מביא רשב"א כתב לגרף גחלים לאחר הסקה מותר אע"פ שהוא מכבה כשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אונ"פ והרי זה כמניח בשר על הגחלים:

הפלאה כתובות דף ז' כתב דעת פוסקי' בסי' תקי"ד דמכבה לא הותר ביו"ט אע"ג דהותר בבשרא משום דאין הכיבוי לצורך אוכל נפש ממש, ונראה דס"ל משו דבבשרא אגומרא אין הכיבוי צורך אונ"פ ה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופא וממילא לר"י דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב באמת אף מכבה היתרה ביו"ט ע"ש:

רא"ה סי' רצ"ח כתב, דכי שרינן אוכל נפש דוקא כשאדם משתמש בגופה של מלאכה אבל אם משתמש בסילוקה של מלאכה אסור וזה שאסרו לכבות הבקעת אע"פ שדעתו לכבותה כדי שלא תתעשן הקדרה ולענין צלית בשר על הגחלים דהיינו בשרא אגומרי אע"פ שאש מכבה בלחות הבשר אין זה נקרא משתמש בסלוקה של מלאכה כי צורך הצליה לעשותה כן ומשתמש בגופה של מלאכה הוא ושרי:

המחבר תק"א פסק מסיקין בכלים שלימים רא"ם דייק מזה אפי' סתירה גמורה לא שייך בכלים, ומג"א כתב ס"ק יג דהבערה אב מלאכה והיתרה לצורך ה"ה סתירה ע"ש במחהש"ק שכתב ר"ל דהא בשעת הבערה הותרה אב מלאכה דהבערה כיון דהוי צורך אוכל נפש ומה לי אם עשה באותה שעה מלאכה אחת או שתים דהיינו הבערה וסתירה, וכמג"ד בפתיחה פ"ב שרמב"ם סובר דיש בנין וסתירה בכלים, ולר"מ סתירה לוקה אפי' לצורך אונ"פ כמו בנין ואיך פסק פ"ב מיו"ט דמסיקין בכלים:

ראש מה לכבות הנר מפני ד"א א"ל אסור, אע"פ שהתירו בעילת מצוה ע"י מתוך והכא נמי יתירו כיבוי לצורך בעילה ע"י מתוך שהותר כיבוי לצורך אונ"פ כגריפת תנור או שלא תשרף הקדירה י"ל בעילת מצוה שאני, א"נ כיבוי זה חשוב כמכשירי אונ"פ וכו' והאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה היינו באפשר להצילו מעשון בלא כיבוי שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה ואם לא יכבה תתעשן הקדירה מותר לכבות לצורך אונ"פ כמו שמותר לבשל ולאפות:

שבת דף קי"ד ת"ר עולת שבת בשבתו לומד על חלבי שבת שקרבין ביהכ"פ יכול אף של יהכ"פ בשבת ת"ל בשבתו דברי ר' שמעאל רע"ק אומר עלת שבת בשבתו לומד על חלבי שבת שקרבים ביו"ט יכול אף ביכ"פ ת"ל בשבתו, כשתימצא לומר לדברי ר"י נדונ"ד קרבין ביו"ט וכי איצטרך קרא ליכ"פ, לדברי רע"ק נדונ"ד אין קרבין ביו"ט וכי איצטרך קרא למשרא ביו"ט: ישו"י סי' תצ"ה הקשה דאי נימא בכיבוי לא אמרי' מתוך ומעתה בהקטרת חלבי שבת על אש הוא מכבה ולא שייך להתיר מטעם מתוך אבל בנדרים ונדבות שחיטתן אמרי' מתוך והקטרתן אפשר בלילה לכך קרבים ביו"ט, ואצטרך קרא להתיר עולת שבת ביו"ט והיכא דייק הש"ס לר' ישמעאל לא צריך קרא:

עוד הקשה כי מל"מ פי"א משבת הקשה למה לי קרא להתיר מליחת חלבים בשבת הא אין עיבוד באוכלין ותי' דדבר שאינו נאכל רק קרב למזבח שייך איסור עיבוד, א"כ נראה במליחה לא שייך מתוך שלא לצורך אונ"פ, כי מלאכת עיבוד לא הותר כלל באוכל נפש והאיך נאמר מתוך שהותר עיבוד באוכל נפש כי לא שייך כלל עיבוד באונ"פ וקשהג"כ שצריך קרא להקטרת חלבי שבת ביו"ט כיון בהקטרתן צריך למלוח ואיכא עיבוד, ובנדרים ונדבות רק שחיטתן ובשחיטה אמרי' מתוך:

עוד הקשה לשיטת דסוברים דכיבוי בשרא אגומרי' אסור דבר תורה וא"כ יש בהקטרה שני איסורים משום מכבה ומשום מבעיר, וביבמות דף ל"ג הקשה זר ששימש בשבת חייב, שימש במאי אי בהקטרה האמר ר' יוסי הבערה ללאו יצא' דילמא חייב בהקטרה משום כיבוי שהוא אב מלאכה ותי' ר"י סבר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור וכיבוי מלאכה שאין צריכה לגופה, [וכ"כ שעה"מ פ"ג מיו"ט שהקשה ג"כ דילמא מצד עיבוד במליחה ותי' ג"כ ר"י סובר מלאכה שאין צריכה]:

שג"א סי' ע"א הקשה למה לא אמרו ר' ישמעאל סבר הבערה ללאו יצא ובהקטרה אין איסור רק הבערה וא"כ לא צריך קרא על יו"ט ומוקי על יוכ"פ ורע"ק לשיטתו הבערה לחלק יצאת ואסור ביו"ט צריך קרא על יו"ט, עי' בן אורי לכתב שרמב"ם פ"א מתמידין פסק חלבי שבת אין קרבין ביוכ"פ וא"כ צ"ל שפסק כרע"ק שקרא קאי על יו"ט, ולמה לן

קרא כי מותר מצד מתוך, ותי' כיון דקי"ל נדונ"ד אין קרבין ביו"ט מצד לכם ולא לגבוה ממילא ממעט גם חלבי שבת ביו"ט ובגבוה לא אמרי' מתוך וא"ש דצריך קרא על יו"ט: אמרי בינה הלכות יו"ט סי' ה' מביא פנ"י דף כא הקשה על תוס' דמטעם פת נאפת יפה לא שייך להתיר איסור דאורייי' ע"ש קושטא דמילתא דקי"ל מתוך ומטעם פת נאפה יפה הוי עכ"פ צורך קצת, וכתב דלא אמרי' מתוך רק היכא שמגוף המלאכה יש צורך קצת לישראל, אבל כאן מגוף האפי' פת של נכרים ליכא צורך לישראל רק גרם הנאה שלא יהי' מקום לחמימותו להתפשט ומתוך שהתנור מלא מתמעט חללו, בכה"ג לא אמרי' מתוך ודומה להא דאין מכבין את הבקעת שלא תתעשן הבית וקדירה, והנר מפני ד"א כיון דאינו משתמש בגופה של המלאכה להנות ורק מסילוקו של הדבר נהנה ואסור:

פרט ט'. לשתות טומין:

ביצה דף כ"א בש"א לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ ראוים לשתיה וב"ה מתירין, תוס' וא"ת מאיזה טעם שרי ב"ש ואפי' ראויין לשתיה הא לית להו מתוך, וי"ל דמיירי כגון ששותה ומרבה לרחוץ רגליו והכי איתא בירושלמי דלב"ש צריך לשתות מהן, וב"ה מתירין ודוקא לרגליו אבל לכל גופו מודה דאסור דדבר השוה לכל נפש בעינן וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגין אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש:

רש"י כתב לא יחם אדם חמין לרחוץ רגליו, או"נ התיר הכתוב ולא להבעיר אור בשביל רחיצה, ואחרונים הקשו למה לא כתב רש"י בעבור בשל מים, אבל עי' בפר"ח יו"ד סי' ס"ח ופנ"י שבת דף מ"א דלא שייך במים בשול שאינו ניכר בו פעולת הבישל:

עי' קרבן נתנאל בדף כג שצועק על אנשים ששותין טוטין, ופנ"י שבת דף ל"ט כתב הייתי רגיל לאסור לפי שיטת תוס' דרחיצת כל הגוף אסור מדאורייי' משום דמיקרי דבר שאינו שוה לכל נפש ובתשובת דרכי נועם סי' ט' מן המתירין וכתב מה שאומרים שמי שנוהג לשתותו ביו"ט אסור לשתותו ביום תענית ומי שנוהג לשתותו ביום התענית אסור לשתותו ביו"ט זה לא כלום דמה שייכות יש לתלות זה בזה דלא עדיף האי מטועם אוכל ביום התענית דמותר כל שאינו בולע אע"פ שחיך נהנה ממנו כ"ש בעשן זה שאין בו ממש וכו' מ"מ בט' באב משום חומרי ואבלו של יום ראוי למנוע מלשתותו שלא להסיר דעתו מאבל, וראוי ליזהר בתענית לשתותו בשוקים שלא יראוהו האו"ה ויש בדבר חילל ה' דאינהו אית להו שאסור לשתותו בתענית ע"ש, ועי' ברכי יוסף תקי"א שמביא ק"נ ומשיג כי טאבאק עונג יו"ט שוה לכל נפש משא"כ במוגמר ובסי' תקס"ז שמותר בתענית חוץ ט' באב: מג"א בסי' ר"י כתב צ"ע מי ששותה טוטין אי דמי לטועם ופשוט שאין

צריך ברכה או דלמה דומא לריח שצריך לברך ק"ו כאן שגם גוף נהנה ממנו שהרבה שבעים ממנו כמו שאכל ושתה, ועי' שם בשערי תשובה שמביא אחרונים בענין יו"ט:
בסי' תקי"ד ס"ק ד' מביא כ"ה דאסור לשתות טוטין משום מכבה ול"נ שאסור משום מוגמר דאינה שוה לכל נפש, ועי' נשמת אדם כלל צ"ה, ובינה לעתים פ"ד הלכה ו':
פמג"ד תקי"א כתב והנה אני רגיל לשתות טוטין ביו"ט כמנהג עולם לרפואה ובפרט בהיום ממש שוה לכל נפש ולקרוע הנייר צריך מעיו"ט גם נייר שכתב בו אותיות יש לאסור דהוי מוחק מדרבנן עכ"פ ע"ש:
כ"ס סי' ס"ו מאריך בנפלאות וכתב צריך ליזהר שלא יקח גחלת מן מדורת אש להדליק בו כי מיד כשנוטל הוא מכבה, גם אסור להדליק צינדהעלצל באפר חם, וכן לחכך בברזל מלובן בתנור שפארהערד צ"ע להתיר ע"ש. גם מביא סתירת שעה"מ בהלכות לולב פ"ז הלכה כ"ה האריך למי שנזהר שלא לשתות טוטין אם מותר לטלטל הכלים, וכתב כיון שדרך שמכבדים למכובדים ולא הקשה מדעתו ומותר לטלטל, ובהלכות אישות פ"ז הלכה י"ב העלה דהנמנעים להדליק הטאבטק בנר של חלב דאסור ליתן למי שנוהג היתר שידליקנה דעובר לפ"ע כיון דלדידיה אסור ע"ש:
פי' משניות בש"א לא יחם, אוסרים ב"ש שיבעיר אדם אש להתחמם בו לפי שעיקרה ממה שאמר אך אשר יאכל לכל נפש אינו נכנס תחתיו הנאת הגוף מבחוץ, וב"ה אומרים כי מאמר השם אך אשר יאכל לכל נפש כלל הנאות הגוף כלם:
ירושלמי פרק משילין, מהו להדליק נר של אבטלה, חזקיה אמר אסור מתניתא פליגא על חזקיה, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת בשבת אין את מבעיר אבל מבעיר את ביו"ט, אין תומר בדברים שיש בהם אוכל נפש אנן קיימין והכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, אלא כינן קיימין בנר של אבטלה, א"ר אבונה ותניי תמן, ב"ש אוסרין וב"ה מתירין, ר' נחום אחוי דרב אילא בעא קומי ר' יוחנן א"ל לא תאסר ולא תשרי ועי' כ"ס באריכות כוונת ירושלמי, ועי' כ"ס סי' ס"ה אם מותר להדליק נר יצ"ט ביו"ט:
תשובת ריב"א סי' י"ז בפר"ח במנהגי איסור שלו באו"ח מביא מי שנהג חומרא בדבר אחד משום דחושש לדעת האוסר, דאסור להושיט אותו דבר למי שסומך על המתירין כגון המנוע לעשן טאבאק ביו"ט כיון דלדעתו אסור ועובר על לפ"ע, וק"ל לפי"ז מגמרא ב"ב דף כ"ו דאמר רבב"ח לר"י אנא לא קייצינא אי ניחא לך זיל קוץ ועי' בכ"מ הלכו' מלכים דהוא סבר דלא בעי הרחקה כ"כ לכן אסור הקציצה אבל ר"י סובר דבעי הרחקה

מותר לו לקצוץ, מכ"מ קשה לרבב"ח דסבר דאסור לקצוץ האיך הניח לר"י לכנוס לתוך שדהו לקוץ וצ"ע עכ"ל:

פרט יו"ד. חילוק מלאכות בשבת יו"ט יוכ"פ:

יבמות דף נ' דתניא דבי ישמעאל לא תבערו אש בכל בכל מושבותיכם מת"ל אי לר' יוסי ללאו אי לר' נתן לחלק, דתניא הבערה ללאו יצתה דברי ר' יוסי ר' נתן אומר לחלק [פרש"י לחלק שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות לכך יצתה הבערה מן הכלל לחלק מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה אף כל שהוא אב מלאכה]:

מהרשל כתב דבר תימה פי' לומר שלא יחייב סקיל' כי אם בעשות כל המלאכות יחד דהא כתיב לא תעשה כל מלאכה וכל אחת קרויה מלאכה אלא לעניין חילוק חטאת אייריי דלא תימא שאם עשאן כלן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, וכן פי' בסנהדרין, ועי' תוס' שבת דף ע' מביא מכילתא שומע אני שלא יהי' חייב עד שיעבור ל"ט מלאכות ת"ל בחרש ובקציר ע"ש שלום ירושלים פרק כלל גדול מישב בזה רש"י ע"ש:

פסחים דף ה' פרש"י, ר' נתן אומר לחלק יצאת שלא תאומר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת דהא חד לאו איכא בכולהו וחד כרת לפיכך פרט בה בפני עצמה להקש עליה מה היא מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה לעצמה:

סנהדרין דף ס"ב, לחלק יצא פרש"י, לחלוק ולומר לן מה זו מיוחדת שהיא מאבות מלאכות הנעשים במשכן וחייב עליה הכתוב בפני עצמו שפרט לה לבדה אף כל שהוא אב מלאכה אם עשאן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת: שבת דף ע' ותיפק ליה לחלוק מלאכות מהיכא דנפקא ליה לר' יוסי דתניא ר"י אומר ועשה אחת מהנה פעמים שחייבים אחת על כולן, ופעמים שחייבין על כל אחת ואחת ואר"י בר חנינא מ"ט דר"י אחת מאחת הנה מהנה ע"ש: מזרחי פ' ויקהל הקשה סתירת רש"י מיבמות לפסחים ושארי מקומות, ועוד לפרש"י ביבמות הלא מקושש לא חילל אלא מלאכה אחת וחייב סקילה צ"ל הוראת שעה הי' ע"ש ועי' עט סופר ח"ב בהשמטה לעשה דל"ת אם הוראות שעה הי' א"כ לא הי' התראה:

מכות דף כ"א, אמר רבא יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות בי"ט [אם עשה שתים ושלש מלאכות בהעלם אחד או עשה מלאכה שיש בה שתים אינו חייב אלא אחת, למ"ד הבערה לחלק יצאת ס"ל אין חילוק מלאכות ביו"ט דביו"ט לא יצאת הבערה, ומ"ד נמי הבערה ללאו יצאת ונפקא ליה חילוק מלאכות מועשה אחת מהנה הני מילי באיסור

דאית בהן חיוב חטאת כגון מלאכות דשבת דזדון כרת שגגתן חטאת, דבההיא פרשה דועשה מאחת מהנה קמיירי בחטאת, אבל יו"ט דחיוב מלקות הוא ואין זדונו כרת אין בו חילוק מלאכות] לא זכיתי להבין מש"כ רש"י אם עשה בהעלם אחד ביו"ט אין קרבן רק מלקות במזיד:

א"ל עדא תהא, איתיביה אביי ואין חילוק מלאכות ביו"ט והתנן המבשל גיד בחלב בי"ט ואכלו לוקה חמש, לוקה משום אוכל גיד וכו' ואם איתא משום הבערה לא מחייב דהא איחייב ליה משום בשולו, אפיק הבערה וכו': רמב"ם שבת פ"ז הרי שחרש תרע וקצר בשבת בהעלם אחד חייב שלש חטאת ואפי' עשה מ' חסר אחד בשגגה כגון ששכח שאלו המלאכות אסורות לעשות בשבת חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת אחת:

רמב"ם פ"א יו"ט, העושה אבות מלאכות הרבה ביו"ט בהתראה אחת כגון שזרע ובנה וסתר וארג בהתראה אחת אינו לוקה אלא אחת, חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט:

הנה מבואר דוקא בהתראה אחת אינה חייב אלא אחת אבל בשתי התראות חייב על כל מלאכה ומלאכה, וכן כתב רלב"ח סי' כ"ב, דקדק הרב בהתראה אחת שאם עשה אותם בשני התראות פשיטא דחייב על כל אחד ואחד ומשנה שלימה שנינו נזיר שהי' שותה יין כל יום, א"ל אל תשת אל תשת חייב על כל אחת ואחת, ואין חילק מלאכות ביו"ט הטעם כתב רש"י אית מאן דנפקא ליה מלא תבערו אש ודוקא ביום השבת, ומ"ד ללאו יצאה נפקי לי מהנה וההוא קרא לא כתיב אלא בחיוב חטאת וביו"ט ליכא אלא מלקות כשעבר במזיד ע"ב, לכאורה צ"ע מה מקשה ממבשל הבערה לא מחייב דלמא בשתי התראות חייב על כל אחת ואחת:

חדושי רע"ק מערכה ז' מסתפקנא אם יש חילוק מלאכות ביוכ"פ או לא, דהנה יראה דזהו ודאי למאן דדרש חילק מלאכות מקרא דעושה מאחת מהנה, ממילא אין חילק בין שבת ליוהכ"פ, דאטו האי קרא דוקא בשבת כתוב, אלא מאן דיליף מקרא דלא תבערו, איך הדין ביוהכ"פ ואופן הספק אי מה דאמרי' אין חילק מלאכות ביו"ט, היינו דלא ילפינן יו"ט משבת דשבת חמיר יותר, א"כ גם יוכ"פ לא מצינו למילף משבת דשבת חמיר יותר דבסקילה, או מה דאמרי' אין חילוק מלאכות ליו"ט היינו דלאוין מחטאת לא ילפי', דבקרא לא תבערו ע"כ אתיא רק לחילק מלאכות, לענין חטאת, דלענין מלקות הא ליכא מלקות בשבת דקי"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין וא"כ ע"כ לא תבערו אתיא רק לחילק מלאכות לחטאת ומש"ה אין חילוק מלאכות ליו"ט דלאוין מחטאת לא ילפי' וא"כ י"ל דלענין דיוכ"פ ילפי' משבת דיש חילוק מלאכות, לכאורה

יקשה מאי פריך אביי ממבשל גיד דמוכח שיש חילק מלאכות ביו"ט, דלמא ברייתא אתי' כר' ישמעאל דס"ל מכות דף י"ג דלאו שניתן לאזהרת מיתות ב"ד לוקין, ובשבת דף י"ב א"ר שמעאל אני קריתי והטיתי לכשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמינה, הרי ר"י ס"ל דבהבערה איכא חטאת ולא ס"ל הבערה ללאו יצאת וא"כ מוכח דס"ל הבערה לחלק יצאת וממילא לדידיה דס"ל דיש מלקות בשבת הקרא לא תבערו לחלק יצאת גם לענין מלקות הוא, דהא לא נזכר בקרא דמיירי דוקא בחטאת מש"ה ס"ל לברייתא יש חילק מלאכות ליו"ט דילפי' מלקיות דיו"ט ממלקות דשבת, אבל:

מתני' דחורש אתי' כרע"ק דקי"ל כוותי' דס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין וע"כ לא תבערו אתי' רק לענין חטאת מש"ה אין חילק מלאכות ליו"ט דלא ילפי' לאוין מחטאת ע"ש:

מגילה דף ז' אין בין שבת ליוכ"פ וכו' ט"א כתב, הא לענין חילוק מלאכות זה וזה שוים ומתני' ר"י דיליף בשבת דף ע' לחילק מלאכות מאחת מהנה דכתיב גבי חטאת של כרת סתם בין שבת בין יוכ"פ במשמע ע"ש: ירושלמי שבועות פ"ג הלכה ד' הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביוכ"פ אילו מי שעשה כולם בהעלם אחד כלום חייב אלא אחת על כולן אילו מי שעשה כל אחת בפני עצמה שמא אינו חייב על כל אחת ואחת [מראה פנים כתב שמעינן מהכא הא דנקטינן דאין חילוק מלאכות ביו"ט גם יוכ"פ בכלל יו"ט, ורמב"ם פ"א דשביתת עשר סתם דבריו ועי' שלום ירושלים פ' מפנין שמביא פי' מגאון מר"ש לאנדוי ז"ל ובשעה"מ שמיטה, ושו"מ ח"ד בסוף סי' כ"א]: שעה"מ שמיטה ויובל, מביא רמב"ן במתני' יש חורש תלם אחד, ואי קשיא לך ליחייב נמי משום חורש בשביעית י"ל דאין חילק מלאכות בשביעית כשם שאין חילוק מלאכות ביו"ט ע"ש שמאריך אם יש חילוק מלאכות ביוכ"פ, רמ"ע מפאנו כתב אין חילק מלאכות ביוכ"פ, ע"ש:

פרט י"א. לקוטים:

בעט סופר כלל ג' פרט ג' הבאתי השעה"ת מביא קושי' ממעין חכמה לרע"ק דסובר בבכורות דף כ' דחייש למיעט, ולית ליה מתוך האיך מותר לשחוט בי"ט דלמא טריפה ויעשה מלאכה שלא לצורך ע"ש לכאורה רע"ק דסובר לכל נפש אפי' נפש בהמה יהי' מיושב, וגם פגמ"ד סי' טו מחדש אם שחט ע"מ שימצא כשר אם נמצא טריפה אין כאן חיוב חטאת שהרי מלאכת מחשבת אסרה תורה ע"ש:

רשב"א סוכה ל"ג, הקשה אמאי לא אמרי' מתוך שהותר ללקוט ענבים לצורך יו"ט הותרה נמי שלא לצורך אונ"פ דקי"ל מתוך וי"ל דלא שרינן מתוך אלא מלאכה דעלמא שאינו עשה כלי אבל זה שעושה כלי לא ע"כ, ומוסבר עפ"י יש"ש מובא במחהש"ק תקט ס"ק

ז' אפי' לדידן דקי"ל דמכשירים שא"א לעשות מעי"ט מותר ביו"ט, מ"מ כל שעושה כל אסור לפי דא"א להתיר במכשירים יותר מאונ"פ עצמו וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שרי באונ"פ מלאכות הנעשה לזמן מרובה וכיון שכן א"א להתיר במכשירים יותר מזה וכל שעושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשה לימים הרבה עכ"ל:

ונראה לישב הקושי' כי מתקן מנא כתב כפ"ת אב מלאכה מכה בפטיש ועי' מנ"ח במוסך שבת באוכל לא שייך מכה בפטיש ולא אמרי' מתוך רק במלאכה דשייך באוכל נפש ע"כ אסור ללקוט לתקן מנא ודו"ק, כאשר כתב פנ"י במגבן לא שייך בונה בית מצד מתוך שפיר כתב רמב"ם הבונה ביו"ט חייב: אב"מ בתשובות סי' ב' אם מותר לשחוט לנכרי וישראל יקנה הבשר ממנו, מביא שב יעקב העלה דבר זה לאיסור ונב"י סי' כ"ט העלה להתיר ע"ש שמחדש שאסור לעשות מלאכה בדבר הפקר אע"ג שיוכל לזכות בו אח"כ אם בשעת מלאכה מתכוין שלא לזכות בו ה"ל שלא לצורכו, וה"ט דשריפת חמץ אסור ביו"ט אע"ג שיוכל להינות מגחלת, כי חמץ אסור בהנאה והפקר הוא וכיון עכשיו בשעת מלאכה אינו שלו, ואוכל נפש לא הותר אלא לישראל במה שהוא דידיה, גם אם מבשל של נכרי לא אמרי' הואיל דאי בעי קני ליה או הואיל מקלעי אורחים נגד נב"י, ועי' אמרי בינה הלכות יו"ט סי' ה': צלח מחדש באיסור דרבנן גם ב"ש סובר מתוך:

עי' פרט א' הבאתי גדולי אחרונים משתמשים בסברה אם הבערה ללאו יצאת אז אין בו רק ל"ת ולא עשה כאשר כתב רשב"א יבמות דף ו' ומנ"ח סי' רצ"ח משיג ומחלק בסברא דווקא במחמר ותחומין אי לאו דכתבה התורה בפירש לא הי' אסור בשבת כי לא הי' כלל במשכן ואינם בכלל אבות ואף לא תולדות, רק דהתורה בלאו בפ"ע אסרה הדברים הללו אבל לא מחמת מלאכה, אבל בהבערה אי לאו דגלי קרא לאו בפ"ע היו מחויבים סקילה א"כ הוי בכלל מלאכה רק גזה"כ היא דאינו חייב על מלאכה זו רק מלקות, מ"מ כיון דהוא בכלל מלאכה רק התורה הוציאה מן הכלל דלא יעבור רק בלאו מ"מ העשה כדקאי קאי כי הוי מלאכה חשובה ועי' תוס' יבמות דף ו' דמוקי הברייתא דמיתת ב"ד א"ד שבת כר' יוסי דהבערה ללאו יצאה, והקשו תוס' מה או אינו דקאמר מה"ת לא ידחה כיון דלא הוי רק לאו ותי' דהו"ל עשה ול"ת נראה דגם רשב"א מודה דאף דהבערה אינו רק לאו מ"מ עובר על העשה ג"כ ע"ש:

תוס' חילין פ"ד, א"ל תקיעת שופר בגבולין תוכיח, וא"ת והא טעמא דשופר משום שמא יעברנו ד"א בר"ה והא לא שייך בי"ט, וי"ל דשייך נמי ביו"ט דאם אשה היא זה הטומטום אסור להוציא לצרכה דהא לא מיחייבא ואין להתיר מטעם הואיל והותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך דהיינו דוקא דהוי צורך קצת אבל הכא ליכא צורך היום כלל,

ועי' שג"א סי' ק"ו אם נשים שקבעה תורה על עצמן תק"ש ולולב אם מותר להוציאן שופר ולולב בר"ה, ועי' כ"ס סח, ע"ז באריכות על חקירת ב"ל אם יש ביו"ט וביוכ"פ: איסור ד"א בר"ה, ומצאתי תוס' עירובין דף צ"ז ע"ב מסיים אע"ג דליכא ביו"ט איסור ד"א, ועי' כ"ס יו"ד ח"ב סי' קט"ז:

חגיגה דף ז' תוספות ד"ה עולות נדרים ונדבות וכו' והא דלא מייתי להו נדרים ונדבות לעולא דאמר לב"ה אין קרבין נדונ"ד משום דנפיק בהו משום שלמי שמחה, דאיכא לאוקמי שכבר קרב שמחה, והקשה הט"א אם איתא דקודם שקרב שלמי שמחה נונ"ד קרבין ביו"ט א"כ לבתר דנפיק נמי יהי' קרבין לרבה דאמר הואיל אי מקלעי אורחים חזי ליה הכא נמי הואיל ואי מ"ל אורחים חזי ליה נונ"ד הללי לצרכי שלמי שמחה לאורחים, וכ"ת הא דאין נונ"ד קרבין ביו"ט היינו משום גזה"כ דכתיב לכם ולא לגבוה, ש"מ גבי גבוה לא אמרי' הואיל מגזה"כ דאל"כ ולא לגבוה המ"ל הא איכא לאוקמי בעולות, או בעופות ומנחות דאין יוצא י"ח שמחה בהו אבל קרבנות הנאכלין לא משום הואיל ע"ש:

בית יצחק ח"ר סי' פ"ז מביא קושיא מביצה כ' אהא דנדונ"ד אין קרבין ל"ת מדאוריי' מיחזי חזי ורבנן גזרו שמא ישהו, פרש"י ששהו שיהי' לו בשר מצוי ברגל ע"ש ולתוס' הנ"ל משום שלמי שמחה נדונ"ד קרבין ביו"ט, א"כ האיך ה"א דטעם שמא ישהה, ומה הועילו חכמים בתקנתן והרי עדיין ישהה לצורך שלמי שמחה ע"ש:

בית אפרים סי' נ"ג כתב ט"א באב"מ חגיגה דף י"ח כתב שי"ל מתוך שהותר חרישה לצורך מצוה ע"ש באורך ולענ"ד הדברים תמוהים, דלא אמרי' מתוך אלא היכי שהותר לצורך אונ"פ והיינו כיון שמלאכה הנוהגת באונ"פ לא נכנסה בכלל דל"ת כל מלאכה שהרי חזר הכתוב והתיר מלאכה זו אמרי' דהותרה לגמרי ולא נכנס בכלל זה רק מלאכה שאינו צורך היום כלל, משא"כ דנימא מתוך שהותר מחמת דחיית עשה לא שייך מתוך, ע"ש:

תשובת מהרי"א סי' קפ"ח, מחדש דבר חדש, וכ"ל נלע"ד הא ודאי לכם תרתי משמע, משמע לכם משלכם כמו בסוכה ל"ה אתרוג דערלה ות"ט פסול דלכם שיהי' בו היתר אכילה ולמ"ד שיהי' בו דין ממון בעי' משמע נמי לכם בשבילכם לכל צרכיכם ולא לגבוה או בשביל נכרים א"כ פשיטא מילתא דהא לרש"י אמרי' מתוך, גם בלא צורך קצת היינו רק שלא לצורך כלל ביו"ט אבל ודאי הוא לצורך יום מחר אחר יו"ט שפיר הוא בכלל לכם לכל צרכיכם אבל קדשים פסולים שאסור בהנאה הם ומצוותן בשריפה כמו דלא מקרי לגבוה ה"כ לא מקרי לכם שאין בו היתר אכילה וגם אין בו דין ממון ובעי' לכם דוקא,

לפ"ז לק"מ קושי' ראש על רש"י אמאי אין שורפין קדשים ביו"ט נימא מתוך לפמ"ש ניחא ע"ש שמאריך בסוגי' ש"מ מרע"ק וכו':

שג"א סוף סי' ק"ח מחדש דלא אמרי' הואיל אלא בכה"ג דהאופה מיו"ט לחול דהא אמ"ל אורחים האפיה שרי בלא טעמא דמתוך שהרי אונ"פ ביו"ט שרי, אבל הוצאה לצורך מצוה כגון שופר ולולב דלא שרי אלא משום מתוך, בשלא לצורך מצוה לא שרי אפי' מה"ת משום הואיל דע"כ לא שרי מה"ת אלא היכא דלא צריך אלא לטעמי דמתוך לחוד כגון לצורך מצוה, א"נ אופה מיו"ט לחול דאונ"פ גופי דאין צריך אלא טעמא דהואיל לחוד, אבל הוצאת שופר ולולב דלצורך מצוה גופי לא שרי אלא מטעם מתוך, ואי אמרת דשלא לצורך מצוה נמי שרי משום הואיל כולה האי לא אמרי', והוצאה זו מה"ת אסורה אפי' לרבה ע"ש:

עט סופר חלק ג כלל סד פתיחה לסוגיה כבשי עצרת

פרט א':

פסחים דף מ"ז איתמר האופה מיו"ט לחול רח"א לוקה, רבה אמר אינו לוקה כו' א"ל רבה לר"ח לדידך האיך אופין מיו"ט לשבת וכו' א"ל מדאורייי' צורכי שבת נעשין ביו"ט כו' מתיב ר' מרי שתי הלחם אינן נאכלות לא פחות משנים כו' ואי אמרת צורכי שבת נעשין ביו"ט השתא דשבת ביו"ט שרי דיו"ט ביו"ט מיבעיא שאני התם דאמר קרא לכם לכם ולא לגבוה:

רש"י ביו"ט מיבעיא, אי נמי לא חזו השתא הא חזו לבו ביום ומי גרעו מצרכי שבת של מחר דלכל האי יומא לא חזי ליה דהא סעד כבר אלא לאו ש"מ אין מותר ביו"ט מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה, וצרכי שבת טעמייהו משום הואיל דאורחים ובהני ליכא למימר הואיל משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו כבשים עליהן ויזרוק דמן וכיון דהוה אפשר למיעבד מאתמול לא דחי ליה ליו"ט מידי דלא חזי ליה:

תוס' רש"י פי' גבי שתי לחם דלרבה א"ש דלא שייכי הואיל משום דההיא שעתה לא חזו עד שישחטו עליהם כבשים ויזרוק דמן וקשה לר"י כיון דהגמרא לא יודעת חילק בין גבוה להדיוט וכי בשביל שלא יהא עכשיו ראוי אף ע"פ שיהי' ראוי לבו ביום יהא אסור הלא כשאופה העיסה לאורחים אינה ראוי עד שתאפה ושלמי חגיגה דמותר לשוחטן אע"פ שאסורים עד שיזרק דמן ושחט בהמה נמי בשעת שחיטה אינה ראוי אלא כיון שמותר אחר זמן לבו ביום לאו חסרון הוא וא"כ תיקשי נמי לרבה, מיהו י"ל לפ"ה דשתי

לחם אין להם שום חסרון בגופו, [עי' בסוגי' מתוך כלל ס"ג פרט א' הבאתי מתשובת ריב"א דבר נפלא לישב רש"י]:

ישו"י סי' תצ"ה כתב הבאתי ראיה לתוס' פסחי' דף ה' כיון דבשעת הבערה אינו יכול להינות ממנו לא מקרי צורך אוכל נפש מהא דשתי לחם פרש"י כיון דקודם שחיטתן של כבשים אין הלחם נאכל וא"כ בשעת עשיית המלאכה אינו חשוב אוכל נפש, אמנם לפ"ז קשה הא דקאמר דלמ"ד נדונ"ד אינן קרבין ביו"ט לא תימא מדאורייתא מחזי חזי ורבנן גזרו שמא ישהה דהא שתי הלחם חובת היום ואיני דוחה לא שבת ויו"ט, ומאי קשיא דלמא נדונ"ד חזי מדאוריי' כיון דחשיבי אוכל נפש אבל שתי לחם דאף שנאפו אינו ראוי לאכילה עד שיזרק דם הכבשים ולכך אין דוחין יו"ט והוא קושי' גדולה ע"ש שמחדש לדידן דקי"ל מתוך רק דבעינן צורך קצת, א"כ אף דכעת אינו ראוי לאכילה מ"מ צורך קצת מיקרי כיון דאחר זמן יהי' ראוי באכילה בו ביום, רק בפסחים אליבא דרע"ק דס"ל דלא אמרי' מתיך וכן הסוגי' בשתי לחם קאי לרבה דלא ס"ל מתוך ע"ש באריכות:

רמב"ם פ"ה תמידין ומוספין, הלכה יוד, אין אפיית לחם הפנים דוחה את השבת ולא את יו"ט ובפ"ח הלכה ח' כתב בשתי לחם אין עשייתן דוחה יו"ט ואצ"ל שבת אלא אופין אותן מעיו"ט שנאמר הוא לבדו יעשה לכם ולא לגבוה, ועולת חודש מאמר תקנ"ג הקשה הלא למ"ד דס"ל דאמרי' הואיל ומדאוריי' אין צורכי שבת נעשה ביו"ט, וא"א לאפות שתי לחם דלא שייך בהם הואיל כפי' רש"י, והא דמשני הש"ס שאני התם דאמר קרא לכם ולא לגבוה הוא למ"ד דלית ליה הואיל וע"כ צרכי שבת נעשין ביו"ט, וא"כ רבינו דס"ל הואיל כמבואר בהלכות יו"ט פ"ו הלכה ט, טו, למה ליה להביא הך ראיה מלכם, ועוד למה לא כתב רבינו מקודם בפ"ה אצל לחם הפנים דאין אפיה דוחה יו"ט משום דכתיב לכם ולא לגבוה ע"ש ועי' טעה"מ פ"ג מיו"ט שמאריך לישב עם קושי' פלתי ק"ח אמאי איכה דוחה אפית שתי לחם ביו"ט עם שאר פת מפני שפת נאפת יפ' ביו"ט וכו' וגם עם מל"מ פ"ב משחיטה דדעת רמב"ם שאסור להביא פת בעזרה משום חולין בעזרה ע"ש, ועי' בספר חצי יונתן באריכות:

חגיגה דף ז' תוס' עולות נדונ"ד במועד באות ולא ביו"ט דאף ב"ה מודו דאין קרבין ביו"ט וכו' והא דלא מייתי להו נדונ"ד לעולא דאמר לב"ה אין קרבין נדונ"ד משום דנפיק בהו משום שלמי שמחה, דאיכא לאוקמי שכבר קרב שמחה כדינו, והרב ר' אלחנן ור"י מתרץ דלא אמר בסמוך דנפיק בשלמי שמחה בנדרים אלא היינו היכא שהקריבום משום שמחה אבל הביאום לשם נדרים לא נפיק רק משום הקדשם:

ט"א הקשה אם איתי דקודם שקרב שלמי שמחה נדונ"ד קרבין ביו"ט א"כ לבתר דנפיק נמי יהו קרבין לרבה דאי' ליה הואיל ה"נ נימי הואיל ואי מקלעי אורחים ונו"ד אלו חזי ליה לאורחים לשלמי שמחה, וכ"ת הא דאין קרבין נדונ"ד משום גזה"כ לכם ולא לגבוה, ש"מ גבי גבוה לא אמרי' הואיל מגזה"כ דאל"כ ולא לגבוה המ"ל הא איכא לאוקמי בעולות א"נ בקרבנות דעופות ומנחות דאין יי"ח שמחה בהן אבל קרבנות הנאכלין לא משום הואיל וכו' עוד הקשה מאי עבר שחט דקאמר הא אפי' לכתחילה מותר משום הואיל כו' ונראה דאע"ג דיי"ח ש"ש בנונ"ד בכל ענין אפ"ה אין קרבין ביו"ט דהא בלא"ה כל נדונ"ד חוץ מעולה יש בהן צורך הדיוט ואפ"ה אין קריבין מטעמא דכהנים משלחן גבוה זכו וצרכי הדיוט טפל לגבוה, ה"נ אע"ג דיי"ח ש"ש בנונ"ד מ"מ עיקר השחיטה נעשית משום נדונ"ד שמחוייב ועומד כבר אלא שממילא יצא י"ח ש"ש דהא יש לו בשר במה לשמוח ע"ש:

תוס' פסחים דף מ"ו הואיל א"ב מתשיל עליה, לא שכיח לא אמר להתיר כדמוכח לקמן גבי לחם הפנים שתי הלחם דאין אפייתן דוחה יו"ט אע"ג דאיכא למימר הואיל ואי בעי פריק ליה שאין התנור מקדשה שאם הי' מקדשה א"כ יפסלו בלינה כיון דאופין אותן קודם יו"ט ע"ש:

מנחות דף מח, והא תניא כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן או ששחטן בין לפני זמנן בין לאחר זמנן הדם יזרוק והבשר יאכל ואם הי' שבת לא יזרוק ואם זרק הורצה להקטיר אומרין לערב, ואמאי לימא עמוד חטא בשביל שתזכה, עמוד חטא בשבת כדי שתזכה בשבת אמרינן, עמוד חטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרי':

תוס' תימא יזרוק כדי לאוכלן חי, דכה"ג תנן דף צ"ט, וי"ל דאין זה זכות ואין לחטא בכך, כ"ס או"ח סי' צ"ו כתב דבריהם צריכין ביאור למה אין זה זכות מ"ש חי מ"ש מבושל, ונ"ל דאכילת חי הוא שלא כדה"נ אכילת בני אדם גם לאנשי אפכסנדריא וא"י ידי מצות אכילת קדשים והא דאכלו במיוכ"פ חי כדי לבערו מעולם קודם שיעשה נותר אבל ידי מצוה לא יצאו ולכן לא אמרי' חטא שיאכל חי דהא לא מקיים מ"ע דאכילה ומשום שלא יהו' נותר בלילה הו"ל חטא היום בשביל שתזכה כדי שלא לעבור למחר בב"ת כנ"ל נכון מאוד עכ"ל, סיום דבריו הקדושים לא זכיתי להבין כי בלילה יוכל לאכול במבושל ויקיים העשה ולא רק שלא יהי' נותר, רק חטא היום לזכות בחול לא אמרי':

תוס' ואין לדמות למה שהתירו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב שבת, שבת דף ד' הכוונה שם לא נעשה שום איסור אם רודה מתנור לא עבר למפרע, אבל כאן כבר עבר ששחט בשבת שלא כדת, עי' צלח פסחים דף עח ואמרי בינה הלכות יו"ט סי' ה':

פסחים נ"ט אר"ה בריה דרב נתן לרב פפא והא כמה דלא מתקטרי אימורין כהנים לא מצי אכל:

בשר, דתניא יכול יהי' כהנים רשאין בחזה שוק קודם הקטרת אימורין ת"ל והקטיר הכהן את החלב המזבחה והדר והי' החזה לאהרן ולבניו וכמה דכהנים לא אכלי בשר בעלים לא מתכפרי, דתניא ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין, א"ל כיון דלא אפשר עשאום כמו שנטמאו או שאבדו דתניא יכול נטמאו אומרין או שאבדו לא יהו כהנים זכאין בחזה שוק ת"ל והיה החזה לאהרן ולבני מ"מ:

תוס' עשאום כמי שנטמאו, למ"ד דף ע"ז אין הציץ מרצה על העולין ניחא הא דנקט הכא שנטמאו או אבד, אבל ברייתא לקמן דף פ"ג על מה הציץ מרצה על הדם ועל החלב, צ"ל הואיל מדרבנן לא מרצה הוי כאילו אבדו האימורין:

וכתב מהרש"א, על מה הציץ מרצה על הדם, וא"כ בנטמאו אימורין הציץ מרצה עליהם להקטירן והכהנים אכלין הבשר שפיר ומתכפרין הבעלים, ותרצו כיון דמדרבנן אסור להקטירן ה"ל כאילו אבדו עכ"ל וצל"ח דף כ' בביצה כתב ראיתי במהרש"א שכוונת התוס' מתחלה הוא למ"ד הציץ מרצה מקריב אימורין ואוכל הבשר ובתירץ התוס' חידשו שמדרבנן לא מרצה וכו' אבל פשוט הוא שכך הוא כוונת התוס' שהוקשה להם על גוף הדין למה יהי' מותר לאכול הבשר כשנטמאו אימורין הלא מדאוריי' רשאי להקטיר שהציץ מרצה וא"כ אסור לאכול הבשר, ועל זה שפיר סיימו הואיל ומדרבנן לא מרצה הוי כאילו אבדו ומותר לאכול הבשר ע"ב:

ט"א חגיגה דף ז' כתב על תוס' מרפסין איגרא וכי ע"י חומרי דרבנן אזדא ליה איסור של תורה ועי' שג"א סי' ק"ח:

נזיר נ"ח כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן וכו' תוס' ואם הי' שבת לא יזרוק דהוי כמו תיקונו מדרבנן אסור וכו', ומרם מינץ סי' ח' כתב מבואר דבזריקה איכא איסור שבות דהוי כמו תיקון והוי תולדה דמכה בפטש אולם אכתי לא ידענו טעמא מדוע יהי' בזריקה איסור שבות כיון דתקון מותר ביו"ט כל דבר שהוא לצורכו, ונ"ל לתת טעם לשבח עפמ"ש רמב"ם פכ"ג משבת שני טעמים על הא דאין מפרישין תרומה בשבת א' משום מתקן. ב משום מקדש דקי"ל דאין מקדשין דהוי כמו מו"מ, וכתב הרלב"ח בסי' ט"ז דאלו שני טעמים צריכי משום דנפ"מ דיו"ט דל"ש טעמא דמתקן דכל מכשירי אוכל נפש מותר וטעמא דמקדש שייך אף בי"ט, והנה הצלח ביצה דף י"ב הקשה למה אסור להוליך תרומה לכהן ביו"ט דל"ש שני טעמים, דכבר הקדיש בשעה שהפריש, ותי' משום קודם נתינה לכהן יכול למתשל עלה אבל לאח"כ שנתן לכהן לא יוכל לתשאל ע"ב לפ"ז קודם

שזרק יוכל לתשאל אבל לאחר זריקה עי' תוס' כריתות דף י"ג, א"כ ע"י זריקה נעשה הקדש שפיר הוי שבות דהוי כמקדש ביו"ט ע"ש ועי' צלח פסחים דף ס"ד זריקה אסור מצד צובע: פסחים דף נ"ט, רמי ליה רב ספרא לרבא כתיב לא ילין לבקר זבח חג הפסח לבקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין וכתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט, א"ל הכא בי"ד שחל להיות בשבת עסקינן דחלבי שבת קריבין ביו"ט כו', ומלוא רועים ערך נדונ"ד אות יוד כתב רבא ס"ל נונ"ד קריבין ביו"ט כ"כ תוס' שבת כה, ועי' תוס' ביצה דף ח, וקשה לפ"ז לווה הוצרך רבא לאוקמי הך דלא ילין בי"ד שחל להיות בשבת, דלמ"ד קריבין ס"ל כר' ישמעאל דעולות חול ביו"ט שרי כמ"ש שם בד"ה בארבעה עשר דבן תימא יסבור כר"י דס"ל חלבי חול קריבין ביו"ט: עוד כתב על בי"ד שחל בשבת הקשה ירושלמי דאיך אפשר בשבת דהא כתיב חג וחגיגה אין שוחטין בשבת, ופי' בירושלמי בעבר ושחט החגיגה קמ"ל קרא דלא ילין, וקשה למ"ד א"ע לא מהני א"כ פסולה החגיגה ע"ש בקדשים א"ע מהני או סברת הש"ך דזמן גורם א"ע מהני: יבמות דף צ' א"ל בעאי לאותובך ערל הזאה ואזמל סדין בציצית וכבשי עצרת פרש"י ששנו בתוספתא כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן וכו' ואם הי' שבת שחלה עצרת בשבת וניתנה שבת לידחות אצל לשמן וטעה זה ושגג בשלא לשמן לא יזרק ואם זרק הורצה וכו' והא הכא דזריקה בשבת שבות דעלמא הוא וקתני לא יזרק ועקרא שבות דרבנן ג' עשה דזריקת דם והקטרת אימורים ודאכילת בשר אלא שב וא"ת שאני ע"ש:

פרט הסוג':

ביצה דף כ' אר"ה לדברי האומר נדונ"ד אין קרבין ביו"ט לא תימא מדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דגזרו בהו גזירה שמא ישהא [עד המועד שיהא לו בשר מצוי ברגל שמא כשיבא המועד יארע לו אונס ונמצא מאחר נדרו ומנחות דף ק' כתב רש"י, שמא ישהה קרבנות כל השנה שיהא נודר ונודב ולא יקריבם עד הרגל ונמצא מכוין וממתין מלאכה עד המועד ועוד שמא יעבור בבל תאחר] אלא אפי' מדאורייי נמי לא חזו דהא שתי לחם דחובת היום נינהו וליכא למיגזר שמא ישהא ואינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט: והקשה הצלח, כיון דעל חוה"מ ודאי לא גזרו, כמ"ש ט"ז קיז דדבר המפורש בתורה שמותר אין כח חכמים לאסור וכתיב אלה תעשו במועדיכם ועי' תמורה דף י"ד, א"כ איך אפשר לומר שאיסור הקרבתם ביו"ט אינו מן התורה רק מגזירת חכמים שמא ישהה, ומה הועילו חכמים בגזירתם ואכתי ישהה ויקריבם בחוה"מ:

עוד הקשה תינח ששייך גזירה שמא ישהה בשלמים אבל עולות למה יהי' איסורים ביו"ט, עוד הקשה למה לא פי' רש"י שמא ישהה שלא ירצה להטריח עצמו לעלות

באמצע השנה לירושלים ישהה עד הרגל שבלא"ה עולה לרגל: איבעיא להו לדברי האומר נדונ"ד אין קרבין ביו"ט עבר ושחט מאי, [שיזרק הדם] פנ"י כתב לולי פרש"י נראה לפרש לענין הקטרת איברין נמי מספקא ליה דאפשר דאע"ג נדונ"ד אין קריבין ביו"ט היינו לכתחלה משום דאין להם זמן קבוע שיוכל להקריבן קודם יו"ט או לאחר יו"ט משא"כ כשעבר ושחט דהשתא יש להם זמן קבוע להקטרתן א"כ איכא למימר דיוכל להקטירן ביו"ט דאתא עשה דהקטר' ועשה דאכילת קדשים ודחה ל"ת דיו"ט אע"ג דיוכל להקטירן בלילה אפ"ה הא קי"ל חביבה מצוה בשעתא דמה"ט הקטרת אימרין דוחה שבת כדאיתא בפסחים דף ס"ח:

רבא אמר זורק את הדם ע"מ להתיר בשר באכילה, רבה בר ב"ה אמר זורק את הדם ע"מ להקטיר אימורין לערב [להתיר בשר באכילה, כלומר אם הבשר קיים שתהא זריקתו צורך יו"ט שיאכל הבשר היום זורק ואם לאו אינו זורק, ע"מ להקטיר אימרין אפי' אין כאן אלא לצורך הכשר קרבן להכשיר קרבן שאינו יכול לזרוק בלילה והקטרת אימרין כשרה כל הלילה וימתין עד שתחשך ויקטירן] בני הבחור החריף מו"ה שמואל בנימן נ"י מסביר הפלוגתי' עפ"י ספר יראים ע"י כלל מתוך אם אשר יאכל לכל נפש הנאת נשמה ג"כ במשמע רבא סבר רק צורך הגוף ורבה סבר גם הנאת נשמה מאי בינייהו איכא בינייהו נטמא בשר או שאבד לרבא לא זריק לרבה בר"ה זריק:

תוס' וא"ת נימא דאיכא בינייהו כגון שנטמאו אימורים או שנאבדו לרבא זריק הואיל ואיכא בשר, ולרבה בר"ה לא זריק כיון שנטמאו האימורן, ותי' ה"ר שמשון מקוצי דרבה בר"ה מודה לרבא וכו', אבל קשה האיך יהא בשר מותר באכילה הא אמר בפסחים נ"ט אימורין כל כמה דלא מקטרי בשר לא מתאכיל וכו' וי"ל דהכא הואיל ואין יכול להקטיר אימורין מבעוד יום הוי כאלו נאבדו או נטמאו:

תוס' ועוד דבסמוך משמע אע"ג דאיתנהו דקאמר כבשי עצרת הדם חרק והבשר יאכל וכו', ואוהל דוד כתב והקשה המחנה ראובן דלמא הך ברייתא אתיא כמ"ד הבערה ללאו יצאתו לריב"א פסחים דף ה' דלדידיה ליכא איסור ביו"ט בהבערה ונראה דפנ"י הקשה על הברייתא דכבשי עצרת ששחטן שלא לשמן, הלא ריש זבחים איתא דקרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהן ותי' דאיתא כמאן דלית ליה לב ב"ד מתנה עליהן. ע"ש, ומאן שמעת דלית ליה לב ב"ד הוא ר"ש כדאיתא ריש זבחים, ותוס' יבמות דף ו' כתבו דר"ש דס"ל מקלקל בחבורה חייב לית ליה הבערה ללאו יצאת דאיצטרך על מקלקל בהבערה, א"כ ע"כ סובר הברייתא דהבערה אסור ביו"ט עכ"ל:

מיתיבא כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן או ששחטן בין לפני זמנן בין לאחר זמנן הדם יזרק והבשר יאכל ואם הי' שבת לא יזרק ואם זרק הורצה וכו' פרש"י הבשר יאכל דקי"ל כל הזבחים שנזבח שלא לשמן כשרים ליקרב ונאכלין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, וכתב מהרש"א שגירת לישנא דמתניתין דריש זבחים נקט דקתני בה שלא עלו לבעלים לשם חובה, מיהו דוקא בקרבן יחיד אבל בקרבן ציבור כדהנא עלו להם לחובה, וכ"כ רע"ב ריש זבחים וכ"כ רמב"ם בפי' משניות שם, ועי' תוס' רע"ק אות ה' שעה"מ פט"ו מפמ"ק שפלא שרק בשינוי בעלים אמרי' סכין משכן ולא בשינוי קודש ועי' טהרת הקודש שם, ועי' בפנ"י כאן, ועי' ויקן יוסף מערכת זבחים באריכות:

פרט ג'. אסדר קושית כסדרן:

א' פנ"י כתב יש לדקדק דמאי קמבעיא להו כיון דזריקות דם אינו אלא משום שבות א"כ הא קי"ל אין שבות במקדש, וליכא למימר דבעל אבעיא אסיק אדעתין הך ברייתא דכבשי עצרת דמשמע מינה דאע"ג דזריקת דם הוי שבות אפ"ה לא דחי שבת אלא דאכתי מספקא ליה לבעל אבעיא אי יש לחלק בין שבות שבת לשבות יו"ט, דא"כ דהוי קים ליה הך ברייתא א"כ ודאי איכא למיפשט מרישא דהך ברייתא דקתני להדי' דם יזרוק והבשר יאכל א"כ מאי קמ"ל רבא הא מעיקרא לא מבעיא ליה בכה"ג דהוי פשיטא ליה מהך ברייתא שזורק הדם בשביל הבשר:

ב' צלח הקשה, למה פליגי רק למ"ד נונ"ד אין קריבין ביו"ט, הלא יש מקום למחלוקתם אליבא דכ"ע בעולת נדבה ליכא מאן דשרי, אם עבר ושחט לרבא אינו זורק הדם ולרבה בר ר"ה זורק ע"מ להקטיר בערב:

ג' הקשה צלח, מהרש"א כתב דהמ"ל איכא בינייהו שבת, אבל קשה למה פליגי ביו"ט ולא פליגי בשבת דשייך אליבא דכ"ע, והו"ל למימר עבר ושחט בשבת רבא אמר אינו זורק ורבה בר"ה אמר זורק הדם ע"מ להקטיר בערב, ונראה לישב לכאורה קשה למה לא אמרי' כל מד"ר ל"ת אי עביד לא מהני, ושחיטה פסולה, אבל ידוע תי' של מרי"ט כיון דא"א לתקן האיסור גם אם אמרי' לא מהני עבר על נטילת נשמה בשחט בשבת על כן אמרי' מהני, ושוחט בשבת שחיטתו כשר, אבל לכאורה הפנ"י בדף י"ב [עי' כלל מתוך כתב] כל שוחט עובר גם על מפרק רק בחולין לא צריך לדם אבל בקדשים צריך לדם לזריקה [לכאורה צריך:

להבין השיעור במפרק כגרוגרת וכי צריך דם לזרוק כגרוגרת וצריך לומר גם בפחות חייב מצד אחשביה כמש"כ מגן אבות במילה ועי' בהערות לתשובת ריב"א סי' ה' ודו"ק] א"כ קשה בשוחט ביו"ט יאומר לא מהני ולא צריך לדם ויהי' פטור בעבור לאו מפרק ויש

תיקון אי אמרי' לא מהני, אבל אם לא יזרוק דם ויהי' שלחן רבך ריקם ולא יהי' צורך קצת ויהי' חייב על השחיטה כי לא שייך מתוך, על כן טוב דמהני ויזרק ויהי' פטור מצד מתוך הא תינח ביו"ט דאמרי' מתוך אבל בעבר ושחט בשבת אז אמרי' א"ע לא מהני ויהי' תיקון שלא יעבור גם על מפרק ודו"ק הטיב:

ד' שמ"ק הקשה לרבה לא זריק ואע"פ שאין שבות במקדש וזריקה משום שבות אסרוה, מ"מ בכה"ג שעבר ועשה שלא כדין העמידו דבריהם אפי' במקדש ועי' כ"ט או"ח סי' קט"ו:

ה' ואם זרק הורצה להקטיר אימרין לערב, ושמ"ק הקשה מ"ש דנקט זריקת הדם משום הקטרת אימרין לערב, נימא דליזרק כדי לאכול בשר לערב אולי י"ל כי שמ"ק כתב ואם הי' שבת לא יזרוק פרש"י כיון שאין ראוי לבשל, ולא נהירא דהא חזי למיכל באומצע, והנכון דהכא העמידו שבות דזריקה מפני שעבר ושחט שלא כדין וכיון שלא ניתן להכשיר שום אוכל נפש בשבת לא מזרקי הדם להכשירו עכ"ל, והנה הזריקה אסור מצד שמתקן כמש"כ תוס' בנזיר, ומצינו בביצה דף י"ח בטומאה דרבנן כיון שראוי להשתמש בו אז אין הטבילה תיקון כלי כיון שראוי להשתמש בו ועי' מג"א סי' שכ"ג ס"ק י"א וכן זריקה בעבור אכילת בשר לערב אין זה חידש כיון שיוכל לאכול גם היום באומצע ואין זה חטא בשבת כדי לזכות בחול ויש רבותא להקטיר בערב:

ו' ואם זרק הורצה בשלומא לרבא ניחא אלא לרבה בר"ה קשיא, מדקדקין אחרונים למה הוצרך למידק מסיפא ולא פריך מרישא דקתני להדיא ואם הי' שבת לא יזרק, ואמרי בינה בביצה כתב לתרץ הבית אפרים ביו"ד ל"ט תי' על קושי' משוחט בשבת דלא אמרי' א"ע לא מהני רק אם צריך כוונה כמגרש ומימר כו' אבל אם המעשה מתקיים בלא כוונת העושה לא שייך א"ע לא מהני, [ועי' כלל כ"ד פרט ג' במקנה] אבל בקדשים צריך כוונה אי עביד לא מהני, וקשה לדבריו, מהך דעבר ושחט נדונ"ד לא קשה, דהנה כיון שיכול לעשות איזה הכשר שיוכל לאכול מן הבשר לא עשה איסור כלל, אמנם מהך דכבשי עצרת דשחטן בשבת הרי עבר אמימרא דרחמנא ויהי' זבח פסול, וצריך לאמור התירץ דכל היכא דא"א לתקן המעשה בזה לא אמרי' א"ע לא מהני לפ"ז מתורץ הקושיא דמרישא לא הי' יכול להקשות דהיינו אומרים דלכך לא יזרוק משום א"ע לא מהני אמנם כיון דתני בדיעבד אם זרק הורצה וע"כ דהזבח אינו נפסל ולכך הקשה דאפי' לכתחילה יזרק עכ"ל: ז' צלח דף י"ב, השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה מני ב"ש היא דלא אמרי' מתוך, הקשה לרבא אם עבר ושחט עולה שאין כאן בשר לאכילה אינו זורק דם ופשיטא שאינו מקטיר אימרין כיון שלא נזרק הדם, אין כאן שלחן רבך מלא ואין צורך היום קצת,

ואפי' לב"ה אין אומרים מתוך ולוקה, ולמה אמר כאן מני ב"ש היא, ומרם מינץ סי' ח' כתב ונעלם ממנו תוס' שבת דף ד' שהקשה מאי בעי היא זו אם התירו לרדותה פשיטא שלא ישמע לנו אם נאסור לו, ותי' ריב"א דאם לא התירו לא מחייב סקילה כיון שמניח לרדות ע"י מה שאנו אוסרים לו וכו' וא"כ ה"נ כיון דזריקה אינו אלא שבות בעלמא ומה"ת רשאי לזרוק אך דרבנן גזרו א"א ללקות על שחיטת עולה אליבא דב"ה כ"א אליבא דב"ש דאף אם יזרוק יתחייב כמובן לדעתי הקלושה יש לחלק שם במה שנתן פת בתנור ואח"כ נוטל מתנור לא נעשה שום איסור והוא רצה לרדותה ורק חכמים אוסרים לו הוא אנוס עפ"י דיבור ולא נעשה שום איסור במה שנתן לתוך התנור אבל כאן עבר ושחט הוא עשה איסור והוא רצה לתקן קצת שיזרק שיהי' שלחן רבך מלא ולא יעבור בל"ת רק בעשה, וחכמים אסרו ליזרק ונשאר הלאו כאשר עשה בתחילה, בני הבחור החריף מו"ה שמואל בנימין ני' מסביר עם ירושלמי שמובא בש"ך ח"מ סי' כ"א וח"ס ח"מ סי' א' אנסא כמאן דלא עבד אבל לא אמרי' אנסא כעבד ודו"ק:

ח' בתשובת מהרי"א או"ח סי' קפ"ח מביא בשם חתן סופר שהקשה אם עבר ושחט אמאי לא נימא א"ע לא מהני, וליכא למימר כתי' של מרי"ט על שוחט בשבת כיון מ"מ עבירה נעשה, זה אינו לשיטת רש"י דאמרי' מתוך גם שלא לצורך כלל, והא נדונ"ד אין קריבין משום קרא מיעטי לכם ולא לגבוה, אבל אי נימא לא מהני והוי שחיטה פסולה תו לא מקרי לגבוה ולא עביד איסור חבורה למפרע משום מתוך ע"ש:

ט' צלח דף כ"א מביא תלמידי מו"ה וואלף טרישט השיב לי בק"ק ידע שמשלחן גבוה זכו אבל לא בקדשים קלים, אלא קשה לי לפ"ז מה אמר לא תימא מדאוריי' וכו' שהרי שתי לחם, וכו' ולסברה זו שיש חילוק א"כ מאי ראיה משתי לחם שהם ק"ק ובודאי משלחן גבוה זכו, אבל שלמי נדבה שהם קדשים קלים אולי באמת מותרים משום הנאכל להדיוט ואסירי רק מדרבנן שמא ישהה ע"ב:

י' בית יצחק ח"ר סי' פ"ז מביא קושי' לתוס' חגיגה דף ז' דמשום שלמי שמחה נדונ"ד קרבין ביו"ט א"כ האיך הו"מ דהטעם שמא ישהה ומה הועילו חכמים בתקנתן והרי עדיין ישהה לצורך שלמי שמחה:

י"א פסחים דף ע' שלמים ששחטו מעיו"ט לא יוצא משום חגיגה וראב"ד הלכות חגיגה פסק:

דוקא לשם שלמים אבל אם שחטן לשם חגיגה יוצא משום חגיגה, ורש"י כתב בשתי לחם אין דוחין שבת דלאו דומי' דחגיגה שזמן קבוע ברגל והקשה מרם ברבי לראב"ד אם שחטו שלמים מעיו"ט לשם חגיגה יוצא משום חגיגה, קשה מ"ש שתי לחם או חגיגה:

פרט ד'. רמב"ם:

פ"ב משגגות הלכה י"ג, השוחט בשבת קרבן ציבור שלא לשמו הרי זה חייב חטאת ויקטיר אימורים לערב, וכן אם שחט יתר על חובת היום חייב חטאת על התוס', שחט קרבנות יחיד שאין דוחים את השבת בשגגה חייב חטאת והבשר מותר בהנאה ואין זורקין את הדם ואם עבר וזרק דמם לשמן בין בשוגג בין במזיד עלו לבעלים לשם חובה ויקטיר אימרין לערב והבשר יאכל ויביא השוחט חטאת על שגגתו:

צלח פסחים דף ע"א כתב לחלק שקרבן יחיד שמתחילה לא ניתנה שבת לדחות אצלו לפיכך אפי' עתה שכבר שחטן עדיין הזריקה אסורה אבל קרבנות ציבור שמתחלתן ניתנה שבת לדחות אצלן לשמן אלא שעבר ושחט שלא לשמו הזריקה שיזרק לשמו לא אסרו חכמים ע"ש באריכות:

כאן כתב הצלח מדבריו מוכח בקרבן ציבור זורק לכתחיל' שכתב ויקטיר אימורין לערב ואם לא זרק הדם כבר נפסל ואיך יקטיר לערב, וסותר ממש"כ פט"ו מפה"מ שני כבשי עצרת ששחטו שלא לשמה או ששחטן בין לפני זמנן ובין נאחר זמנן הדם יזרק והבשר יאכל אעפ"י שלא עלו לבעלים לשם חובה ואם הי' שבת לא יזרק ואם זרק הורצה להקטיר אימורין לערב גם דבריו בשגגות צריכין ביאר דלמה בקרבן ציבור זורק לכתחילה ובקרבן יחיד לא יזרק, גם מתפלא מדוע השמיט רמב"ם דין נדונ"ד שעבר ושחטן ביו"ט שנחלקו בו רבא ורבה בר"ה:

אולי סובר רמב"ם חילק בין אם עבר בשוגג אז מותר ליזרק לכתחילה בקרבן ציבור, ובפ' ט"ו שם קאי במזיד לא יזרק לכתחילה:

מל"מ פי"א הלכה ד' מעשה קרבנות, יכול יהי' הכהנים רשאים בחזה ושוק קודם הקטרת אימורין ת"ל כו' ונראה וכן הבעלים אינם אוכלים בשר השלמים קידם הקטרה צלח מאריך בזה שלא מצא דין זה מפורש ברמב"ם, גם לא מצא ברמב"ם שהביא דין דנטמאו אימרין או שאבד שהכהנים אוכלי' חזה ושוק, רק פ"ד הלכה ב' מק"פ כתב נטמאו האימורי' והבשר קיים זורק את הדם והבשר נאכל לערב, א"כ מבואר שהבשר נאכל אע"פ שנטמאו אימרין ולכך לא הוצרך שוב לכתוב נטמאו אימרין שהכהנים רשאים בחזה ושוק דהיינו הך, ומעתה מוכח דס"ל דאין חילק בין אכילת כהנים לאכילת בעלים:

הצלח מאריך כאן, אם יש מצות עשה באכילת קדשים קלים כמשמע מרמב"ם פ"י ממעה"ק שכתב אכילת חטאת ואשם מצות עשה וה"ד לשאר קדשים שאוכלים הכהנים אכילתן מצוה, משמע להדיא שקדשים קלים שנאכלים לכל אדם אין מ"ע באכילתן

ואפי' המורם מהם ג"כ אינו נאכל לכהנים לחוד אלא גם לנשיהם ולעבדיהם וכו' ואולי גם אכילת תרומה ובקדשים קלים אני מסתפק אם שייך לומר עשה דוחה ל"ת:

רא"ה מצוה ק"ב כתב נצטוו הכהנים לאכול בשר מחטאות וכו' ואחז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרין, ובכלל זה ג"כ שיאכלו חלקם המגיע להם מכל קרבנות הנקראים קדשים קלים, וכן אכילת תרומה בכלל המצוה ואולם אין אכילת קק"ל ותרומה כמו אכילת בשר חטאת ואשם שבאכילת חטאת ואשם תשלם כפרת המתכפר, ואכילת קק"ל ותרומה לא יוסיף ולא יגרע במצות המקריב והנותן וכו' ונוהגת מצוה זו בזכרי כהונה ועובר עליה ולא אכל חלקו המגיע מהן בזמן המוגבל לו בטל עשה ונענש עוד מצד כפרת הבעלים שתלוים בו:

ומנ"ח מביא הצלח, וכתב במחכ"ת נעלם ממנו רש"י פסחים כ"ט מפורש להדי' דבין הנאכל לכהנים ובין הנאכל לבעלים הוא מ"ע, וכן מבואר ברא"ש נדרים דף ד', אך מר"ן שם משמע להיפך, ורמב"ן בסה"מ מצוה א' דאכילת קדשים קלים לבעלים מ"ע כמו אכילת ק"ק לכהנים ובאכילת קדשים שלא בד"א תלוי במל"מ כ"ה מיס"ת אם במ"ע יוצא שלכ"א ע"ב, ועי' כ"ס צו' בקדשים דכתיב למשחה בודאי לא יצא שלכ"א ועי' רש"י שמואל כי הוא יברך הזבח ודו"ק:

טהרת הקודש זבחים דף ע"ג ד"ה אמר רבא השתא דאמר רבנן, יש להקשות הא דאמרי' בביצה ואם זרק הורצה, ואמאי ליהוי דיחוי דהא שחוטין לכ"ע נידחין ואמאי יקטיר האימורין לערב הא נידחי האימורין דהא רבא ס"ל לקמן דף פ"ז דלינה מועלת בראשו של מזבח וא"כ נדחה מתחלה לגמרי עכ"ל ועי' תשובת נחלת בנימין סי' קכ"ד שמאריך בו:

חולין דף מ' תוס' חייב שלש חטאת, וא"ת ואמאי חייב משום שוחטי חוץ והא אינו מתקבל בפנים דחטאת עוף ליתא אלא ביחיד ואין קרבן יחיד קרב בשבת וי"ל דכיון דאם זרק הורצה כדאשכחן ביצה דף כ' גבי כבשי עצרת ששחטו שלא לשמן או שלא לזמנן יש לו להתחייב משום שחוטי חוץ ובתשובת מהרי"א או"ח סי' קצ"ו כתב ק"ל מאי ראיה כלל מהתם דלמא קרבן ציבור דוקא שנתנה שבת לדחות אצלו:

בזמנו ולשמו לכן גם שלא לשמו ושלא בזמנו אם זרק הורצה אבל קרבן יחיד שלא ניתן לדחות שבת אצלו כלל מנ"ל דאם זרק הורצה וכה"ג מחלק צלח פסחים ע"א, ועוד עדיפי תמיה לי למה הוצרכה תוס' כלל למילף כן מקרבן ציבור והא בקרבן יחיד עצמו תוספתא פ"ה דפסחים והובא בכ"מ פ"ב משגגות דין י"ד, ועי' צלח פסחים דף צ"ו ודף צ"ז:

רמב"ם תמידין מוספין פ"א הלכה ז' חלבי שבת קריבין בלילי יו"ט אם חל יו"ט במ"ש אבל אין קריבין ביוכ"פ שנאמר עולת שבת בשבתו ולא עולת שבת זו בשבת אחרת ולא

עולת חול ביו"ט, י"ד שחל להיות בשבת מקטירין חלבי הפסחים בלילי יו"ט מפני שהם כחלבי שבת:

עט סופר חלק ג כלל סה פתיחה לכלל חזקה דרבא

פרט א':

תשובת רא"ש כלל ט"ז, ששאלת מאין לו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא דע כי הל"מ הוא, והוא בכלל שיעורן חציצין ומחיצין שהן הלכה למשה מסיני, דשיער קצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה, וכן ההוא דבת שלש ביאתה ביאה פחות מכן לא, וכן בן ט' ביאתו ביאה ולא פחות וכן סריס שהוא קטן עד כ' שנה הוא אז גדול אם נולדו בו סימני סרים ואם לא נולדו בו סימני סריס הוא קטן עד ל"ו שנה כל אלו הלכה למ"מ הן עכ"ל ועי' ח"ס יו"ד שי"ז, ומחנה חיים ח"ר סי' יו"ד כתב ששואל שאל מנ"ל דלא הוי גדול קודם י"ג שנים והשיב הראש שהוא הלכה למ"מ, אבל הא דנעשה גדול בי"ג שנים זה לא שאל השואל וגם רא"ש לא השיב משמע ודאי מה שהוא גדול לאחר י"ג שנים הוא נלמד מכח איש דכתב בתורה משמע בר י"ג כמו בשמעון ולוי ולא צריך הלכה למ"מ ע"ש, בזה מיושב מה שתוס' חדשים אבות פ"ה משנה כ"א כתב רע"ב בן י"ג למצוה נלמד מבני יעקב ות"ח ציין תשובת ראש שהלכה למ"מ ודו"ק ועי' זכרון יוסף סי' ו' ותוס' יוכ"פ דף ט"ז:

שעה"ת ח"ב כלל ל' כתב ויש לחקור אם חזקה זו הוי חזקה כלל מה"ת רק חכמים עשאו לחזקה לכן לא מהני להקל שתחלק רק להחמיר שלא תאמן, וי"ל דחזקה הוא דאורייי' והא דלא מהני לחליצה משום דקי"ל דלא סמכינן על רובא וחזקה היכי דאפשר לברורי וכ"כ רמב"ן ורשב"א פ"ק דחולין ונב"י א"ע סי' ס"א, וכן מוכח דהוי חזקה דאורייי' ר"י ורל"ק סוברים הקדיש ואכלו אחרים לוקין והקשה תוס' דהוי התראה ספק ותי' דאזלי' בתר רוב, ור"ל חזקה דרבא היינו חזקה דאתיא מכח רובא, וכ"כ בפנ"י קידושין ס"ג דהוא חזקה דאורייי' והפלאה תמה עליו דבע"כ הוא חזקה דרבנן כיון דל"מ להקל בחליצה ודבריו תמוהין ע"ש:

פ"א מקרבן פסח הלכה ח' מקטירין חלבי פסחים כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר, במה דברים אמורים כשחל י"ד להיות בשבת שהרי חלבי שבת קרבין ביו"ט אבל אם חל י"ד בחול אין מקטירן חלבי חול ביו"ט:

שו"מ מהדורא ג' ח"א סי' ת"ג מביא קושי' מהגאון ר' יעקב יוטעס במ"ש במנחות דף מ"ח גבי כבשי עצרת ואמאי לימא עמוד חטא בשביל שתזכה ומשני עמוד וחטא בשבת

כדי שתזכה בשבת אמרינן עמוד וחטא בחול כדי שתזכה בחול לא אמרינן ועל זה הקשה דהא שייך כדי שתזכה בשבת והיינו דאל"כ הי' השחיטה למפרע באיסור כל שלא זרק הדם אבל אם יזרוק הדם יהי' השחיטה למפרע בטוב ע"ש:

וש"ש ש"ה פט"ו כתב מטור ח"מ ל"ד משמע דחזקה דרבא אינו אלא ספיקא מדכתב קטן פסול לעדות עד שיבא שערות אחר י"ג שנים וכו' ומחדש דבר נפלא לענין עדות וקידושין לא סמכינן על ספק הרגיל משום דלא אתי ספק ומוציא מידי ודאי קטנות ואמרו בגיטין כ"ח שמא מת לא חיישינין שמא ימות חיישי' פרש"י שמא מת לא חיישי' דאוקי ליה אחזקיה שהניחו חיי אבל זה שנתן גט ע"מ שיחול שעה אחת סמוך למיתתו לשמא ימות חיישי' דלא מרע לחזקה בהך, ומש"ה כשהגיע שנת י"ג ואנו מסופקים אם הביא שערות לא אתי חזקה דרבא ומוציא מידי ודאי קטנות והיינו אין ספק מוציא מידי ודאי אבל מופלא סמוך לאיש דאמרי' מסתמא יביא לו שערות בזמנו שפיר סמכינן על ספק הרגיל דכה"ג לא מרע לחזקה ולא שייך ביה אין ספק מוציא מידי ודאי כיון גם עכשיו קטן הוא שפיר סמכינן על חזקה דרבא ע"ש: שעה"ת פ"ב כתב יש לומר טעמא דלא מהני חזקה דרבא להקל בחליצה דהחמירו חכמים שלא לסמוך על רובא בדבר שבערוה, כמש"כ שמ"ק ב"מ דף ד' דלא מהני ס"ס בדבר שבערוה, ומרדכי בפרק מצות חליצה סי' נ"ט כתב דיבמה לשוק הוי דבר שבערוה וכ"כ הג"מ פ"ב מאשות, אולם לפ"ז יצא קולא דבשאר איסורים אפי' באיסר דאורייי' מהני חזקה דרבא להקל ומפוסקים מוכח דאפי' בשאר איסורים ל"מ חזקה דרבא עי' מג"א ל"ט וסי' קצ"ט וסי' נ"ה: שאלתות פ' בחוקתי, כתבו מיפלג פליגי רב פפי ורב פפא ח"א חיישי' שמא נשרו וח"א אין חוששין שמא נשרו מאן דלא חייש דהא ליכא, ומאן דחייש כיון דרובה בזימניהו מתיין והא לא אייתי איכא למימר מהאיך מיעוטא דלא מתיין בזימניהו ואיכא למימר מהאיך מיעוטא דנתרן והוה ליה ספיקא וחיישינן, שו"מ ח"ג סי' שצ"ט כתב האיר עיניו בקדושת תורתו דיש מיעוטא דלא הביאו:

ויש מיעוטא דנשרו וא"כ יש לחוש אם זו מהמיעוט דלא הביאו או שהיא מהמיעוט דנשרו לכן חיישי' מספק:

והנה לכאורה י"ל דהך מיעוטא דנשרו עדיף טפי מהך מיעוטא דלא מייתין ולא הוה ספק השקול, וביאר הענין דהנה רשב"א יבמות קי"ט כתב דמיעט מפילות מרע הרוב ממש, כלומר שמאותו חלק הרוב שמתעברות יש מקצתן שמפילות ומן הרוב אתה מסלקו וא"כ חשוב לעמוד נגד הרוב ולכך אמרי' סמוך מיעט לחזקה, אבל המיעט שאינן מתעברות אינו ממעט ומגרע כחו של רוב רק שעומד לגמרי נגד הרוב זה אינו חשוב מיעוט ולא

אמרי' סמוך מיעט לחזקה, והיא מרגניתא טבא, ובזה אני אומר שהמיעוט שנשרו מגרע כח הרוב דהיינו שמאותו הרוב שמייתי שערות יש מיעוט דנשרו וא"כ זה מיעוט חשוב שאינו עומד נגד הרוב רק מן הרוב עצמו אתה מסלקו, אבל המיעט דאינן מביאין שערית זה עומד לגמרי נגד הרוב וזה לא חשוב מיעוט וכיון שכן לא חשוב להיות ספק שקול וא"כ שוב מהראוי לחוש לשערות שמא נשרו, בזה נראה מה דאמר רבא חזקה למיאן ולא לחליצה ובעי בדיקה וכל הקדמונים נדחקו בזה, ונראה כבר נודע שמ"ק ב"מ גבי עשירי ודאי דגם רוב היא ספק והתירה תורה, אבל כל דבעי ודאי לא מהני רוב דאינו ודאי לפ"ז דמקשינן אשה לאיש א"כ בעינן שיהי' איש ואשה בודאי, א"כ ניהו דהוה חזקה דרבא היינו חזקה דאתי' מכח רובא דרובן מביאין שערות מ"מ כיון דעכ"פ מיעוט יש שאין מביאין שערות אף דאינו מיעוט חשוב דאינו מגרע כח רוב רק שעומד לנגדו ויותר יש לומר שנשרו מ"מ עכ"פ אנן ודאי איש בעינן וזה לאו ודאי איש וה"ד אשה ודאית לכך לא חלצת אבל לענין מיאן שפיר חיישי' לשמא נשרו דהא המיעט שנשרו חשוב טפי ולא הוה ספק השקול וז"ב כשמש עכ"ל:

תוס' יבמות דף ס"ח ד"ה רישא, וא"ת וספק בן ט' היאך פוסל בביאתו נוקמיה אחזקה קמייתא דהוה פחות מבן ט' ונוקי איתתא בחזקת כשרות וי"ל דהכא כגון דהשתא דאתי קמן הוי ודאי בן ט' אע"פ שהי' ספק כשבא עליה לא מוקמינן ליה אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן ט' דחזקה קמייתא איתרע ליה:

מרי"ט ח"א סי' מ"א כתב דברי תוס' צריך לעמוד עליהם א' ממקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג למפרע טמאות וכו' אי לאו טעמא דהעמד טמא על חזקתו הוי מוקמי' מקוה אחזקתיה אע"ג דחסר לפניך, ב' בפ' בכל מערבין תנן תרומה ונטמאת מחשיכה ה"ז עירוב, ואם ספק ה"ז ספק עירוב משום דאוקי תרומה אחזקתיה, אע"ג דהשתא ודאי היא טמאה לפנינו, ג' מתוספתא טהרות נגע באחד ואינו יודע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצא מת וכו' ומודים חכמים לר"מ אם ראהו חי בערב שהוא טהור משום דמוקמי' לה בחזקה קמייתא שהי' חי אע"ג דהוא מת לפניך, והאיך כתבו תוס' משום דהשתא הוא בן ט' איתרע לה הזקה קמייתא, וכן פנ"י בק"א קידושין סי' צ"ד מתקשה בתוס' ע"ש, לענ"ד לישב עי' יו"ד סי' ח"י שחט בסכין בדוק ונאבד קודם שיבדקנו אחר השחיטה ונמצא פגום שחיטתו כשרה הואיל ויצא בהיתר וכתב הט"ז בזה מתורץ מה שיש להקשות מסעי' ט"ו בנפל הסכין לארץ אין תולין וכאן מקילין, וניחא בכל תורה אנו הולכין אחר החזקה אא"כ הדבר לפנינו לבודקו לא סמכי' על חזקה מש"ה בסעי' ט"ו שלא נאבד הסכין ולא הי' לו שעת הכושר שום פעם עדיין ע"כ יש

להחמיר בספק, משא"כ כשנאבד והי' לו אז חזקה טובא, ואלו בא אותו פעם לשאול היינו מורים לו היתר נמצא שהי' זמן להיתר על כן אמרי' דאף בנמצא אח"כ והוא פגום כיון שאפשר שנפגם אחר השחיטה וכבר הי' לו היתר אין הספק אסרו ע"ב, וכן בכל שלשה מקומות שהביא מרי"ם לא הי' לנו שום ספק בשעת מעשה כאשר הי' נוגע בערב או בשעת טבילה במקוה או בעירב בתרומה רק אח"כ למחר נולד ספק שנראה שמת או חסר תמקוה ונטמא התרומה שפיר אמרי' אוקמי על חזקה קמייתא עד כעת שנשתנה מחזקה אבל בקטן תיכף בשעת ביאה הי' הספק דלמא בן ט' הוא ופוסל אותה ע"כ אזלי' בתר השתא:

פרט ב'. הסוגי':

נדה דף מ"ו איבעיא להו תוך זמן כלפני זמן או כלאחר זמן, רב ור"ח דאמרי תרווייהו תוך זמן כלפני זמן, ר"י ור' יהושע ב"ל דאמרי תרווייהו תוך זמן כלאחר זמן, מתיב רב המנונא אחר זמן הזה אע"פ שאמרו אין אנו וכו' הא תוך זמן כלפני זמן. א"ל רבא אימא רישא וכו' מגופא דמתני' קדייק הא לאחר זמן היכי דמי אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא אלא לאו דאייתי שתי שערות וטעמא דלאחר זמן הוא דגמרא לה למילתיה הא תוך זמן כלפני זמן וכו', והקשה מהרש"א דאימי דאיירי בלא בדקו וכיון שהגיע לכלל שנותיה אוקמה אחזקה שהביא שערות אבל היכא דאיכא שערות אפי' בתוך זמן הוי כלאחר זמן ע"ש:

ומחנה אפרים אשות סי' ב' הקשה דלמא מיירי מתני' כשנבדק ולא נמצא ב' שערות ולאחר זמן דאיכא חזקה דרבא חיישי' שמא נשרו וחל הנדר אף שאין יודע להפלות דהוי איש ובתוך זמן דליכא חזקה דרבא לא חיישי' שמא נשרו אבל אם נמצא ב' שערות בתוך זמן שפיר י"ל דהוי כלאחר זמן עי' בשעה"ת כלל ל' פרט ה':

אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא פרש"י ומופלא סמוך לאיש נמי לא הויא דהא אינו יודע לשם מי נדר וכתב:

הש"ש פי"ג ולישנא דש"ס דאמרו קטן הוא משמע דאינו כלל מופלא הסמוך לאיש ואפי' יודע לשום מי נדר ומחדש בשנ' י"ב ויו' א' מופלא הסמוך לאיש דאוריי' דאמרי' משום חזקה דרבא ודאי יביא שערות בזמנו, אבל אם הגיע לשנות י"ג ויום אחד ולא הביא שערות אין נדרו נדר כלל ולא הוי תו בדין מופלא הסמוך לאיש כיון דלא הביא שערות בזמנו תו לית' לחזקה דרבא וא"כ מנא ידעי' שיביא שערות בשנה שאחריו אפשר יביא שערות אחר ד' או ה' שנים, וניחא דכיון דהוא לאחר זמן ולא הביא שערות קטן הוא לגמרי ואינו בכלל מופלא הסמוך לאיש מי יודע מתי יביא שערות ע"ב: אמר רבא קטנה

כל י"ב שנה ממאנת והולכת מכאן ואילך אינה ממאנת ואינה חולצת הא גופא קשיא אמרת אינה ממאנת אלמא גדולה היא אי גדולה היא תחלץ, צ"ע לשיטת שרוב לא עדיף משני חזקות, א"כ אינה ממאנת כי חזקה דרבא מטעם רוב, ורוב עדיף מחזקת קטנות שיש לה, אבל אינה חולצת כי יש שתי חזקות חזקת קטנות וחזקת איסור לשוק:

וכי תימא מספקא ליה, ומי מספקא ליה והאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה סימנים, ה"מ בסתמא אבל הכא דבדקו ולא אשכחו לא אי הכי תמאן חוששין שמא נשרו הניחא למ"ד חוששין אלא למ"ד אין חוששין מא"ל דאיתמר רב פפא אמר אין חוששין שמא נשרו, רב פפי אמר חוששין, ה"מ לענין חליצה אבל לענין מיאן חוששין, אלא לעולם דלא בדקו ולענין חליצה חיישינן וכי קאמר רבא חזקה למיאון אבל לחליצה בעיא בדיקה:

והקשה בחהר"ן למיאון למה לי חזקה בחששא בעלמא סגי, י"ל דחזקה אהני לן לומר שאין ב"ד צריכין לטרוח ולבדוק אלא מסתמא אמרי' שהביאה סימנים ואין מיאונה כלום אלא שאין סומכין בכך לחליצה:

שעה"ת פרט ד' כתב איכא למידק לשיטת רי"ף ורמב"ם דרבא מיירי רק בבעל לפי מאי דאמר רב דימי בבעל אפי' נבדקה ולא נמצאו סימנים אין יכולה למאן דחיישי' שמא נשרו, א"כ האיך יוצדק הלשון שאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אין צריכה בדיקה דמשמע בדיקה מהני הא לא מהני בדיקה דאפי' נבדקה ואין לה סימנים חיישינן שמא נשרו וכך הול"ל קטנה שהגיע לכלל שנותיה אין יכולה לבדוק חזקה הביאה סימנים לכך אין יכולה למאן ע"ש:

א"ר דימי מנהרדעא הילכתא חוששין שמא נשרו וה"מ היכא דקדשה בתוך זמן ובעל לאחר זמן דאיכא ספיקא דאוריי' אבל מעיקרא לא, ועי' רש"י משפ"י אבל מעיקרא לא ושעה"ת פרט ה' כתב ביבמות דף ק"ט סובר רב ששת המקדש קטנה גדלה קדושין דאוריי' בהדה, ורשב"א ונמ"י שם כתבו קידושיה תלוין עד שתהי' גדולה ואז גמרו הקדושין דהו"ל בשעה שנתן לה כסף קידושין כאילו התנה עמה הרי את מקודשת לי לאחר גדלות כאותו ששנינו הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום מקודשת אע"פ שנתאכלו המעות משום שנשאר עליה שיעבד והכא נמי הרי היא משתעבדת בכסף קדושין ע"ש א"כ לפי מ"מ פ"ז מאישות באומר לשליח צא וקדש לי אשה וקדשה בספק קדושין יש לומר דהוי שינוי בשליחות דמצי המשלח לאמור אני לא עשיתי שליח אלא בקדושין ודאי מן התירה אבל קדושי ספק לא ניחא לי ע"ש, א"כ י"ל דאומדנא דנעשה כאומר כשתגדלו ותביא בודאי סימנים תהי' מקודשת לי, משא"כ היכי שבדקו ולא מצאו סימן דחיישי'

שמא נשרו והוי ספק קידושין לא ניחא ליה, ויש לדחות מש"כ ב"ש בסי' קנ"ה ס"ק ל"ב שכתב בע"כ רב דימי לית ליה דגדלה קידושין בהדה בלא בעל דאל"כ גם בלא בעל הוי ספיקא דאוריי' ואמאי לא חיישי' שמא נשרו וגדלו קדושין בהדה ע"ש לפמ"ש דבנידן דידן גם רב ששת מודה, ומיושב היטיב לשון ר' דימי אמר אבל מעיקרא לא והכוונה אם בעל חל הקידושין מעכשיו, אבל מעיקרא לא, ר"ל הקדושין שנתן לה מעיקרא לא חלין: אולי הכוונה עי' מרי"ט פ"ק קידושין שכתב שכל ספק קדושין לחומרא אף שיש חזקה כנגד כיון דאיתרע חזקה כיון שנעשה מעשה קדושין כסברת תוס' בספק קרוב לו א"כ בשלמא כשבעל ונעשה מעשה קידושין כעת ורק ספק אם היא גדולה רו קטנה אמרי' לחומרא, אבל בלא בעל רק שגידל קידושין ולא נעשה מעשה כעת אמרי' אוקמי על חזקת פנויה, וז"כ מעיקרא על מעשה שנעשה כבר לא:

חהר"ן כתב א"ר דימי הלכתא חוששין שמא כשרו, כלומר ואינה יכולה למאן, וא"ת א"כ הא דאמרי' בודקין לחליצה ולמיאן היכי משכחת לה, ותי' רי"ף בפ' ב"ש, דנפ"מ להגיעה לכלל שנתיה וקודם תוך זמן ולא בעל לאחר זמן דהו"ל ספיקא דרבנן דלא אמרו כי גדלה גדלו קידושין בהדה וכו, ועי' תוס' ב"ב דף קנ"ו הקשה ג"כ אולי י"ל עפ"י שב"ש קנה ס"ק כ"ט מחדש אם נשארו הני שערות ולא נשרו תו לא חיישינן שמא הביאה שאר שערות ונשרו, מאחר ראינו הכי שערות שהי' בה ולא נשרו מהיכא תיתי לומר שהביאה אחרת והם נשרו עכ"ל א"כ מהני הבדיקה אם הי' בודקין לפני הפרק והי' לה שערות שומא, א"כ אם בודקין אח"כ ולא נשרו השומות לא חיישי' שהביא סימנים ונשרו ועי':

נב"י ח"ר א"ע סי' ס"א מחדש מה דאמרי' חזקה דרבא למיאן ולא לחליצה מכח קושי' הגמרא למ"ד שלא חיישי' לנשרו, אבל כיון דמסיק דהלכתא חיישינן שמא נשרו א"כ דברי רבא מתפרשים בריוח דגם לחליצה אומר חזקה שהביאה סימנים, ומה דאמר אינה חולצת ואינה ממאנת מיירי דבדקו ולא אשכחו ע"ב, ושו"מ ח"ג סי' שצ"ח מביא קושיא מדף מ"ח: דאמרו שם כי אמר רבא חזקה רק למיאן ולא לחליצה והרי שם קאי למ"ד דחייש שמא נשרו כמ"ש רש"י ד"ה נשים וא"כ שוב אף לחליצה סמכינן היכא דלא נבדק ע"ש:

בקונטרס חזקות סי' ט' כתב לרי"ף ורמב"ם דחליצה קטנה אינה פסולה רק מדרבנן, קשה דאמרי' כי אמר רבא חזקה למיאן אבל לחליצה בעי בדיקה הרי במיאן בלא בעל אזלי' לקולא משום דהוי ספיקא דרבנן והא גם בחליצה אינו רק ס"ד, וא"ל משום דהיא בחזקת זקוקה ליבם דהרי חזקה דרבא מסייע לה ונוקמי חזקה נגד חזקה ע"ש:

פרט ג':

אר"ה הקדיש ואכל לוקה פרש"י ואכל את הקדשו, ופלא מה רצה בזה, אולי כי מחנה לוי הקשה לקמן על רל"ק אמאי הקדיש ואכלו אחרים לוקה הא תוס' במכות הקשה על נזיר למה לוקה שמא ישאל על נדרו ותי' כמו שלא שאל עד עתה כן לא ישאל לעולם, ומל"מ נזירות פ"ב מסופק אם קטן שהגיע לעונות נדרים יוכל לשאול על נדרו. א"כ קשה עדיין קושי' תוס' שמא ישאל כשיגדל על נדרו, ולא שייך תי' תוס' כמו שלא שאל עד עתה, כיון קטן א"א לשאול כחקירת מל"מ, וא"כ קשה כאן האיך לקה כשאכל, על כן פרש"י שאכל הקדשו, כל מה שהקדיש אכל, ובאכלו כולו אין נשאלין אף דקי"ל אכלה כולו נשאלין עליה, כתב במי נדה היינו רק בשבועה דהוי איסר גברא אבל באיסר נדרים דהוי איסר חפיצא כיון דחפץ אינו בעולם שוב לא מהני שאלה [עי' עט סופר סוף ח"ב בהשמטות לסוגי' קטן א"נ הקשתי האיך לוקה הא אין מעידין על קטן]:

איתמר הקדיש הוא ואכלו אחרים, רב כהנא אמר אין לוקין, ר"י ורל"ק אמרו לוקין והקשה תוס' הא סבר רל"ק התראת ספק לא שמה התראה, ושמא לא יביא שערות עד ב' ג' שנים, וי"ל דאזלי' בתר רוב שמביאין ב' שערות בזמנן דהיינו בני י"ג ויום אחד, ומחנה לוי כתב לכאורה לרמב"ם שבועות פ"ה דכשאין הלאו מפורש לכ"ע ה"ס לא הוי התראה, א"כ קשה קושי' תוס' לכ"ע נהי מופלא סמוך לאיש דאוריי' מדרשא כי יפליא, מ"מ מיקרי אינה מפורש בתורה, ונראה מזה הוציא רמב"ם סברתו דבהגיע י"ג שנים ויום אחד אע"פ שלא הביא שערות נדריו קיימין ע"ב, ועי' כלל התראת ספק: דף מ"ח ת"ר כל נבדקות נבדקות עפ"י נשים וכן הי' ר"א מוסר לאשתו וכו' חדר"ן מביא רמב"ן כתב דאפשר לת"ק נשים נאמנות בין להקל בין להחמיר בין לפני פרק בין לאחר פרק משום דלאו עדות הוא אלא גלויי מלתא בעלמא הוא ובכה"ג אפי' נשים נאמנות כדאמרי' ביבמות ל"ז ואשתמודענוהו אלדין פלניא דאחוה דמהכא דמן אחוהי דאפי' ע"פ קרוב ואפי' ע"פ אשה משום דגלוי מלתא בעלמא הוא, וריי"ף כתב בטעמו של דבר משום דלאו אמלתא דאיסורא ולא אממונא קמסהדי אלא מלתא בעלמא הוא דהדין הוא גבר פלן והא נמי להההיא דמיא ועדיפי מינה משום דמלתא קמן הוא לגלויה הילכך נשים נאמנות בין להקל בין להחמיר והלכה כת"ק ע"ב, ב"י קנ"ז כתב שאין אשה וקרוב נאמן לומר זה אחיו כשמעידין בשעת מעשה אלא שאם אמרו כן קודם למעשה ועי' נב"י א"ע סי' צ"ג: תוס' בשלמא לפני הפרק, פרש"י ולא תחלק, והדין עמו דליכא לפרש שומא נינהו ותמאן, דהא קתני בסיפא דאינה נאמנת לומר קטנה היא ותמאן, לפי סברת הנ"ל באשתמודעונהו שיש חילוק אם תעיד בשעת מעשה אינה נאמנות, אבל קודם מעשה

נאמנת, א"כ לאחר הפרק ועדות בשעת מעשה אינה נאמנת, אבל לפני הפרק נאמנת גם שיהי' קולא לאחר הפרק ודו"ק:

וא"ת אמאי פריך אלא לאחר הפרק למה לי בדיקה הא נפ"מ שאם בדקו ולא מצאו שום שערות או שמצאו אותן שערות עצמן דאינה חולצת כמו שאנו מפרשים בדיקה דלפני הפרק וכו':

ונראה לישב, עפ"י סברת נב"י הידוע שכתב ביו"ד סי' מ"ג ונ"ל דעד כאן לא קאמר רשב"א דהיכא דאפשר לברר לא סמכינן אס"ס אלא היכא שיתברר האיסור בבירור אבל היכא שיתברר ספק אחד ועדיין נשאר ספק השני אף שמשום ספק אחד אין להיתר מ"מ עתה שהוא ס"ס אין צריך בדיקה כלל שאף ע"י בדיקה אכתי ישאר ספק אחד ע"ב, והנה סברה זו ג"כ י"ל ברוב כחזקה דרבא שהוא מצד רוב על כן צריך לחליצה בדיקה לברר כמש"כ ראשונים, כעת בס"ד שגם בחליצה יש חזקה דרבא ושפיר הקשה למה בדיקה לאחר הפרק כי גם אם מברר ולא נמצא שערות יש ספק שמא נשרו וא"א לברר ב' ספיקות, אבל לפני פרק בודקין כדי לידע אם לא נמצא שערות אחרות רק אותן שהי' לפני פרק שומא הם ולא שייך לאמור עדיין ספק שמא נשרו, כסברת ב"ש כיון ששומא לא נשרו גם אחרים לא הי' נשרו בודאי לא הביאה סימנים ודו"ק בזה ג"כ מיושב קושי' חהר"ן על גמרא, בשלומא לפני פרר בעינן בדיקה דאי משתכחי לאחר הפרק שומא נינהו, וא"ה כיון דס"ד השתא דחזקה דרבא מהני אפי' לחליצה אלמא כודאי חשבינן וכיון שכן היכי ניחא לן בדיקה דלפני הפרק משום דאי משתכחי לאחר הפרק שומא ננהו אדרבה כיון דאית לן חזקה דרבא אית לן למימר דודאי אחר הפרק הביאה סימנין אחרים ונשרו ע"ב, בהנ"ל ניחא כיון דיש לה שומא ולא נשרו לא אמרי' על אחרים שנשרו כסברת ב"ש:

תוס' וא"ת אמאי בודקין וכו' דליכא למיחש שמא מלפני פרק באו והוה שומא דהא דוקא כי ראו אותם לפני הפרק קאמר הכא דשומא נינהו אבל אם לא ראו אותם מקודם משמע דאין לנו לחוש, וכן משמע גבי בני ברק ב"ב קנ"ה דקאמר מהו לבודקן אלמא אי משתכחי בהו סימנים לא אמרי' דלפני הפרק באו ע"ב, ובית מאיר סי' קע"ב מתקשה לפי תי' תוס' שם בב"ב לא מוכח מידי דהא א"א מדנבדק אחר הפרק ולא היי לו ע"ב:

גיטין דף ס"ד מתיב רב חיננא וכו' האי שפחה היכי דמי אי דאתיא ב' שערות מאי בעיא גביה אלא לאו דלא אתיא ב' שערות וקתני זוכה לאחרים שאני שיתופי מבואות דרבנן, ישו"י סי' שס"ו כתב, ותמה הר"ן לשיטת רש"י דאף מאן דאית ליה זוכה לאחרים היינו מדרבנן אמאי לא הקשו לכ"ע משתופי מבואות, ונראה לכאורה קשה לפי מדקי"ל חזקה דרבא א"כ מאי הקשו הש"ס כאן אי דאייתי ב' שערות מאי בעי גביה דלמא איירי דלא

אייתי ב' שערות רק שהגיע' לכלל שנתיה ופשיטא דאינה יוצאה לחירות כל זמן שלא הביא' ב' שערות ולענין לזכות לאחרים פשיטא דמהני הך הזקה אף לענין עירוב, ונראה דכיון דהספק אי יהי' מועיל הזכיה שמזכה לו ואי נימא דזכה חבירו יצא מחזקת מ"ק ואי לא זכה חבירו הרי הוא בחזקתו חזקת מרי קמא, וחזקה דרבא לא מהני היכא דאיכא חזקה אחרת דסותרות, ולכך אתי שפיר דלא מהני חזקה דרבא, והיינו למאן דס"ל דאינה זוכה לאחרים אפי' מדרבנן, אבל למאן דס"ל דאף קטן זוכה לאחרים מדרבנן א"כ אזיל לה חזקת מ"ק דהרי אף אם הוא קטן באמת על כל פנים זכיה מדרבנן יש לו בגווי' ממילא מהני חזקה דרבא להחזיקו בחזקת גדול ומועיל אף לדאוריי' וכ"ש לדרבנן, ועי' יד שאול סי' רל"ג:

פרט ד':

אי אמרי' חזקה כיון שיש לה סימנין מסתמא הגיעה לכלל שנים:

קידושין דף ס"ג, תניא כוותיה דר"ח, בני זה בן י"ג ויום אחד בתי זו בת י"ב ויום אחד נאמן לנדרים ולחרמים ולהקדשות ולערכים אבל לא למכות ולעונשים:

תוס' בני זה בן י"ג שנה, פרש"י דמיירי שהביא שני שערות ואפ"ה צריכין אנו לידע שנותיו שהרי שנים בלא שערות אין מועלין עד ל"ו שנה וסימנים בלא שנים דהיינו לפני י"ג שומא נינהו, וקשה דא"כ כל הנשים הבאות לחלוץ האיך יחלצו אע"ג שיש להם סימנים כיון שאין אנו יודעין שטתיהם לא מהני שמא יבם קטן, וכן אנשים הבאים על עריות היאך הן נהרגים ואע"ג שיש להם שערות מ"מ אין אנו יודעין שנותיהן שמא הם קטנים, ואומר ר"י דאי איכא ריבויי שערות סמכינן שאין דרכם לבא קודם י"ג, אי נמי אם הם גדולים בקומה יש לסמוך על סימנים והקונה אפי' אין לו כי אם ב' שערות, עוד פי' ר"י שיטה אחרת דבמקום סימני' אין צריך עדות שנים, וא"ת א"כ מה אנו צריכין לנאמנות של אביו, וי"ל דמיירי שאביו העיד שכבר עבר שנה או שנתים שאכל בנו חלב והי' גדול כשעשה עבירות, אבל אין אנו יודעים אם הי' לו שנים באותו הזמן או סימנים ובא לאשמעינן דהאב נאמן לאמור דאותו הזמן הי' לו סימנים או שנים דהיינו שתי שערות:

ורא"ש כתב בני זה וכו' ומיירי כשהביא ב' שערות דמעיד עליהם שבאו לכלל שנים ואי לאו הכי שומא בעלמא הוא אבל אם לא הביא ב' שערות אפי' עדים מעידים שהוא בן י"ג שנה לא הגיע למכות ולעונשין דהא לחליצה בעי בדיקה אפי' הגיע לכלל שנים כדאיתא בנדה דף מ"ו, ופנ"י כתב לא זכיתי להבין דאדרבא מסוגי' דהתם משמע דשנים לחוד מהני מד"ת האמר רבא קטנה וכו' ולחליצ' בעי בדיקה מדרבנן ולחומרא בעלמא

ע"ב, עוד הקשה הא דאמרי' שנים אומרים א' בגבה ושנים אומרים א' בכריסה מיקרי חצי דבר היכי משכחת לה אי בדליכא עידי שנים אפי' שנים אומרי' שנים בגבה לא מהני כיון דליכא ריבוי שערות, לא מהני סימנים בלא עדי שנים אע"כ דאיכא עדי שנים וא"כ אמאי מיקרי חצי דבר דהא בכה"ג ודאי סגי בעידי שנים לחוד דקי"ל מדאורייי' קטנה שהגיע' לכלל שנתיה אין צריכ' בדיקה חזקה הביאה סימנים וא"כ אטו מי גרע הך בדיקה ששנים אומרים א' בגבה ולא בדקנו בכריסה משנים אומרי' ראינו א' בכריסה ולא בדקנו בגבה מהיכא דלא בדקו כלל ע"ב:

בקונטרס החזקות סי' ט' כתב מה דפשיטא למל"מ בקטנה שנסתפקו בשנותיה והביא' סימנים לא עלתה על דעת לומר שנדון אותה כגדולה ולקולא, לדידי דבריו תמוהין מתוס' קידושין הנ"ל מבואר כיון שהביאה סימנים ראיה גדולה יש דבאה לכלל שנים ע"ב:

תוס' נאמן לנדרים, ע"א נאמן באיסורין, וא"ת הא אין נאמן אלא בדבר שבידו, וי"ל כיון דסופו ליגדל עשאוהו כדבר שבידו, ושעה"ת פרט ב' כתב הנה מרי"ט סי' מ"א כתב דחזקת קטנות לא הוי חזקה כיון שעשוי להשתנות דהשינוי הוא בכל עת ורגע גדל ואתאי, וכ"כ פני"י בק"א סי' צ"ד, מיהו מתוס' משמע דס"ל דחזקת קטנות הוי חזקה שהקשה ע"א אין נאמן אלא בדבר שבידו, וצ"ב הא קי"ל ע"א נאמן באיסורין בספק השקול, בע"כ צריך לומר דקושי' תוס' הוא כיון דעד עתה הי' בחזקת קטן ואין ע"א נאמן נגד חזקה רק בדבר שבידו, ואולם יש לדחות דס"ל קו' תוס' הוא מכח חזקת היתר דהיכי שנדר על איזה דבר קודם לכן:

הי' אותו דבר בחזקת היתר וכן בהקדש ע"ע הי' בחזקת חולין וע"י שיחול הנדר והקדש מפקיע מחזקה זו ואומר נגד חזקה זו, ועי' תוס' יבמות ס"ח משמע להדי' דחזקת קטנות הוי חזקה ע"ש:

בספר תשובה עזרת ישראל סי' י"א מביא ראיתי בספר ת"ח לישב סתירת רא"ש בתשובה פסק כשבדקו אותו לאחר י"ג ומצאו גדול מחזיקין אותו בגדול משנת י"ג, ובקידושין גבי בני זה בן י"ג כתב דאב מעיד על המעשה שהי' כבר דבההוא שעתא הי' בן י"ג שנה וגם הביא ב' שערות ומוכח מדבריו דאע"ג דעכשיו יש לו שערות והאב מעיד שהוא מכבר בן י"ג שנה אין מחזיקין אותו בגדול למפרע וצריך שיעיד האב שהי' לו אז ב' שערות, לפ"ז סתרי דברי רא"ש אהדדי, ותי' כשיש עדים על השנים והוה בירר גמור על השנים בזה דנין דין חזקה דרבא לומר דמסתמא הביא אז גם שערות, אבל במה שהאמינה תורה לאב לומר זה בני גדול זה דוקא כשמעיד על הסימנים ושנים אבל כשאינה מעיד רק על

השנים אין לדון בזה חזקה דרבא כיון דאף על השנים אין לנו בירור גמור דהא אינו נאמן להחזיקן בגדול לעונשין, כעין זה כתב ח"ס א"ע סי' ק"א לענין קידושין בעד אחד ע"ש:
שעה"ת פרט יו"ד כתב שיטת ר"י היכי שנמצאו סימנים ב' שערות איכא חזקה שבאו לכלל שנים ואין צריך עדות על שנים אפי' לד"נ וחליצה בע"כ הוא חזקה אלימא, מיהו רא"ש כתב ועוד מצינו למימר דאי איכא שערות סמכינן אסהדותא דאב אף למכות ועונשין, משמע דסובר ב' שערות לבד לא הוי חזקה שבא לכלל שנים רק כיון דאב מעיד שבא לכלל שנים מהני הסימנים שיהי' האב נאמן אף לעונשין וכו' ויש לנו בזה ארבע שיטות, א שיטת רש"י ותוס' בשי' א' שתי שערות לבד כשאין ידוע השנים לא הוי חזקה כלל שבאה לכלל שנים וצריך עדות על השנים ויש לומר שנשים וקרובים לא מיהמני על השנים, ב שיטת ר"י לפי מריט ב' שערות מהני לענין זה שאפי' נשים וקרובים נאמנים על השנים, ג דעת רשדם בהבנת דברי ר"י דשתי שערות לבד הם ראי' המוכיח שבאו לכלל שנים ואין צריך שום עדות ומהני לחליצה ועונשין, ועדיף חזקה זו מחזקה דרבא דחזקה זו מהני אפי' לקולא ואין צריך שום עדות על השנים, ד דעת בעל העטור בהבאת שתי שערות איכא חזקה שהגיעה לכלל שנים רק חזקה זו הוא כמו חזקה דרבא ולא מהני רק להחמיר ולא להקל עכ"ל:
רמב"ם פ"ב מאישות הלכה חי, הבת שהביאה ב' שערות בתוך י"ב שנה והבן שהביא בתוך י"ג שניהם שומא, אע"פ שאותן שערות במקומן הם עומדת אחר י"ג לזכר ואחר י"ב לנקבה אינו סימן בד"א כשנבדקו בתוך הזמן ונודע שהן שומא אבל אם לא נבדקו אלא אחר זמן ונמצא שם ב' שערות הרי הן בחזקת סימנין ואין אומרין שמא קודם זמן צמחו כדי שיהא שומא, וה"ה הייא רמב"ן כתב וקטנה שלא נודעה אם הגיעה לכלל שנותיה והביאה סימנין לא מצינו בגמרא דינה מפורש, וי"א שמטילין אותן לחומרא כדין כל שאר ספיקות עכ"ל, וכתב המל"מ נראה לפרש דמיירי בקטנ' שלא ידעה מספר שנתיה והביאה סימנים ועכשיו היא גדולה בודאי ויש בה אותן סימנים עצמן בזמן ספק שנותיה ואי אמרי' שהי' קטנה אז הוי להו שומא ולא מהני מה שהגיעה לכלל שנותיה דאין כאן סימני גדלות ולכך נסתפק הרב דלמא חשביננן לה אז כגדולה כיון שבאו לה סימנים ושמא הגיעה לשנותיה כיון שעכשיו בודאי היא גדולה ויש לה סימנים ג"כ ולכך הוצרך לדברי יש אומרין שמטילין אותה לחומרא, אבל בקטנה שנסתפקו בשנותיה והביאה סימנים אם דנין אותה עכשיו כגדולה בודאי כד' שתחלץ להקל לא עלה על דעת הרב לומר שדנין אותה כגדולה דדלמא קטנה היא ושומא בעלמא נינהו ומי מוציאנו מידי חשש זה להקל עכ"ל, וחהר"ן בנדה מביא לענין קטנה שלא נודעה אם הגיעה לכלל

שנותיה והביאה סימנים משמע דאין מיאונה מיאן אע"פ שלא בעל לאחר זמן ואפשר שאף זו בכלל בודקין למיאון לומר שאם הביאה סימנין אע"פ שלא נודע אם הגיעה לכלל שנותיה שוב אינה ממאנת ומטילין אותה לחומרא כדין הספיקות, עי' נב"י א"ע סי' ו' באריכות:

מה שאחרונים האריכו למה לא אמרי' סמוך מיעוט שאינם מביאים שערות לחזקת קטנות, נראה לענ"ד רק אם המיעט דבר לעצמו וחזקה ג"כ דבר אחר לעצמה כמו מיעט שוחטים אינם מומחים, ובהמה בחזקת איסר וכן מיעט מפילות וכדומה, אבל כאן המיעט אינם מביאים שערות והוא קטן מה היא החזקה ג"כ זאת חזקת קטנות ועדיין הוא קטן זה דבר אחד ודו"ק: פרט ה':

אם נמצא עכשיו גדול אם מחזיקין אותו גדול למפרע:

ב"ב דף קנ"ד, מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת ובאו בני משפחה וערערו לומר קטן הי' בשעת מיתה ובאו ושאלו את רע"ק מהו לבודקו א"ל אי אתם רשעים לטולו, ועוד סימנין עשוין להשתנות לאחר מיתה: תוס' וא"ת האיך יכול להיות שאם נראה קטן בחייו שיראה גדול לאחר מיתה ופי' ר"ת שבחייו הי' לבנות והי' שומא ועכשיו הושחרו לאחר מיתה וכו' ואומר ר"י דשמא בחייו לא הי' גומות ומחמת מיתה יש שם גומות, וא"ת למה יש לנו לומר שהוא קטן כיון שהגיע לכלל שנים והא אמרי' קטנה: שהגיעה לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה סימנים וי"ל שאחר שהי' זה גדול שהגיע לכלל שנותיו ולא הי' בו סימני גדלות ולהכי איכא לספוקי שמא קטן הי' עדיין, כתב המהרש"א כבר בגדלתו קודם המכירה בדקו אותו ולא הי' לו סימנים דהמכירה ע"כ הי' סמוך למיתתו שאם חי אחר המכירה אין בדיקתו ללקוחות ראייה שמא אח"כ הביא סימנים ועי' רמב"ן שכתב שמכר בנכסי אביו ומת, פי' מת מיד שאם חיה אין בדיקתו ללקוחות ראיה שמא אחר כן הביא סימנין והיינו דקאמרי קטן הי' בשעת מיתה עכ"ל: הנב"י א"ע סי' ס"ג, הקשה על תוס' הא רבא ל"א רק לחומרא למיאן, ש"מ דס"ל לתוס' חזקה דרבא אלימא ובחליצה לחומרא לא אזלי' בתר חזקה משום דכל דאפשר לברר ושם א"א לברר משום ניוול ומשום דמשתנות לאחר מיתה הקשה תוס' שפיר, וס"ל לתוס' דחזקה דרבא אלימא מרוב דמוציאין ממון ע"י חזקה זו ע"ש אבל כ"ס או"ח ח, ובית אפרים סי' מ"ג, מתפלאים עליו כי אין זה כוונת תוס' לסמוך על חזקה דרבא להוציא ממון כי לשון תוס' למה לנו לומר וגם מהמשך התוס' מה שכתב לעיל מבואר שכוונת התוס' על טעם דחיישי' שמא נעשה גומות לאחר מיתה על זה הקשה למה לנו לומר קטן הי' ולתלות בשינוי ביותר יש לנו לתלות דמחיים סימני גדלות היו

כיון דאיכא חזקה דהביא סימנים הגם שאין להוציא ממון כל זמן שלא נראה סימנים אבל כל שנראים סימנים לפנינו מה לנו לתלות באין מצוי כל כך שנשתנו לאחר מיתה טפי הי' לנו לתלות בסימני גדלות, על זה העלה תוס' שכבר בדקנוהו ולא נמצאו שערות כלל ואזדא החזקה ע"ש, ועי' מחנה חיים ח"ר סי' יו"ד תשובה גדולה בזה, ועי' נב"י ח"ר ח"א סי' ד' שהקשה על רא"ש למה צריכה גם משניהם ע"ש ופלא שרא"ש קאי על קטן שקידש ולא הספק עליה עי' מ"ח מזה:

תשובת רא"ש כלל ל"ג, כתב יראה לי כיון שהגיע לכלל שנותיו ונמצאו לו שערות מחזיקין לו כגדול משעה שהי' בן י"ג שנה ואע"ג דמסקינן בנדה מ"ו לחליצה בעי בדיקה ולא סמכינן על חזקה, מ"מ היכי דבדקוה ונמצאת גדולה מחזיקין לה בגדולה משעה שהגיעה לכלל שנותיה וראיה מב"ב א"ל רע"ק שמא נשתנה לאחר מיתה הא מחיים אמרי' מועלת בדיקה ואמאי דילמא השתא הוא דאייתי סימנין ובשעת מכירה לא הי' לו סימנים אלא ודאי כיון שהגיע לכלל שנותיו מחזיקין ליה בגדול משהגיע לכלל שנותיו ע"ש וכן פסק בטור ח"מ סי' ל"ה, ועי' ב"ש וח"מ סי' ל"ז ס"ק ה':

ב"י א"ע סי' מ"ג מביא תשובת הרא"ש, וכתב מורי ריב"ר שה"ר דורא"ן ורשב"א חולקין על זה וכתב שצריך שיעידו עדים שו' חדשים קודם היי לה שתי שערות וכל זמן שלא יעידו על זה אפי' תהי' בת ט"ו שנים היא בספק קידושין ואם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם, וש"ש מאריך בזה שרמב"ן שפי' שמת מיד חולק על רא"ש ע"ש והקשה על רא"ש מיבמות ל"ד בשופעת וכו' וגם מנזיר דף כ"ט ע"ב:

פרט ו'. רמב"ם:

פי"א נדרים, קטן בן י"ב שנה ויום אחד, וקטנה בת י"א שנה ויום אחד שנשבעו או נדרו בין נדרי איסור בין נדרי הקדש בודקין אותן ושואלין אותן אם יודעים לשם מי נדרו ולשם מי הקדישו ונשבעו נדריהן קיימים והקדשן הקדש, ואם לא ידעו אין בנדריהם ובדבריהם כלום, וצריכין בדיקה כל השנה כולה שהוא שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן כיצד הרי שנדרו או הקדישו בתחלת השנה זו ושאלו אותן ונמצאו יודעין נתקיים נדרן ונדרו נדר אחר אפי' בסוף שנה זו צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכין בדיקה אלא בודקין אותן את כל השנה הזו כולה וכתב הכ"מ בגמרא אמרי' היכא דבדקנא ליה ולא ידעה להפלות אימא תו לא צריך בדיקה קמ"ל, ומשמע משום דלא ידעה להפלות הא אם ידעו להפלות לא צריך תו בדיקה ע"ש, [ועי' ש"ך יו"ד רל"ג שפסק מי"ג ויום אחד לזכר אע"פ שאין יודעין לשם מי נדרים נדריהם נדר אע"פ שלא הביא ב' שערות ועי' שמלת בנימן ויד שאול]:

הלכה ג', קודם הזמן הזה אע"פ שאמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו אין נדריהן נדר ואין הקדשין הקדש, ואחר הזמן הזה שנמצא הבן בן י"ג שנה ויום אחד והבת בת י"ב שנה ויום אחד אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו דבריהן קיימין והקדשן הקדש ונדריהן נדרים ואע"פ שלא הביאו ב' שערות וזו היא עונת נדרים האמורה בכל מקום הואיל והגיעו לשני הגדולים נדריהן קיימין אע"פ שלא הביאו סימנין ועדיין לא נעשו גדולים לכל דבר, ודבר זה מדברי תורה שהמופלא הסמוך לאיש הקדשו ונדרו נדר, אע"פ שנדריהן קיימין אם חללו נדרן או נשבעו והחליפו אינן לוקין עד שיגדילו ויביאו ב' שערות הקדישו ובא הגדול ונהנה מן ההקדש שהקדישו לוקה משום שנדריהם נדרים מן התורה כמו שבארנו, [עי' מקנה כלל ל' פרט ד'] [וס"ל לרמב"ם דתרי גוונא מופלא סמוך לאיש יש, א' בתוך הזמן ב' אחר הזמן עי' קה"י אות מופלא]: מל"מ הקשה על מש"כ אע"פ שלא הביאו שערות, בנדה מ"ו אההיא דתוך זמנו אי כלפני זמן דמוכח בהדיא דכל שלא הביא שערות קטן הוא ונדריו נבדקין ודברי רבינו צ"ע:

ש"ש ש"ה פי"א כתב לישב, דודאי לדידן דקי"ל תוך זמני כלפני זמן ואם הביא שערות תוך זמן אי אפשר להיות גדול ותלוי הגדלות בשנים שפיר מצינו למימר דאיש דנדרים לא בעי שערות אלא סגי לה בשנים ומופלא הסמוך לאיש נמי בשנים אע"ג דודאי לא יבא שערות אח"כ בשנות י"ג, אבל למ"ד תוך זמנו כלאחר זמנו א"כ ס"ל דאין הגדלות תלוי בשנים אלא בשערות דהא אפי' מביא שערות תוך זמנו נמי גדול הוא וא"כ ע"כ איש דנדרים לאו בשנים קאמר אלא בשערות וא"כ מופלא הסמוך לאיש נמי סמוך לשערות ומשום דודאי יביא שערות בזמנו, וא"כ למ"ד תוך זמנו כלאחר זמנו דס"ל ע"כ איש דנדרים בשערות תליא א"כ אפי' הגיע לשנים נמי קטן הוא כל שלא הביא שערות, אבל לדידן דקי"ל תוך זמנו כלפני זמנו שפיר מצינו למימר דאיש דנדרים בשנים תליא וכשהגיע לשנים אפי' בלא שערות איש מיקרי, והש"ס דפריך אי דלא אתי שערות קטן הוא היינו למ"ד תוך זמנו כלאחר זמנו א"כ ע"כ בשערות הוא דקרי איש וא"כ ממילא כל שלא הביא שערות אפי' הגיע לשנים קטן הוא ע"ש, לפי הנ"ל אמרתי להסביר קצת שיטת ר"ח שפוסק דהלכה כר"ש תוך הזמן כלפני זמן מתוך כך פסק נמי דאין הלכה כרבא דאמר חזקה הביאה סימנין, ופלא להבין האיך שייך זה בזה כאשר הקשה תוס' דף מ"ט, לכאורה מר"ה שאמר הקדיש ואכל לוקה ודורש מקרא ומי שסובר מופלא סמוך לאיש דאוריי' סבר גם אחרים לוקה, וקשה קושי' תוס' דשמא לא יביא שערות ולא הוי מופלא סמוך לאיש, בע"כ כתירץ תוס' דאזלינן בתר רוב ועי' ש"ש פי"א דחזקה דרבא כודאי, דאי לא תימא הכי היכא לוקה ע"ב, אבל אי אמרי' תוך זמנו כלפני זמנו ותלוי

הגדלות בשנים ולא צריך שערות ומופלא סמוך לאיש נמי בשנים שפיר לוקה גם אם לא יביא שערות ואין ראיה דהלכה כרבא ודו"ק:

לענ"ד לישב רמב"ם, ואקדים ע"י רמב"ם פ"ב שביתת עשר בן י"ג ויום אחד שהביא ב' שערות משלים מן התורה אבל אם לא הביא ב' שערות אינה משלים רק מדרבנן וכן פסק המחבר תר"ו ועי' מג"א שם. לכאורה צ"ע למה לא אמרי' נשרו כי חזקה דרבא הולכין לחומרא ועי' בישו"י, ונראה סברה אחת, כי חזקה דרבא רק מצד רוב וכל בר ישראל מחויב לילך בתר רוב בכל דיני תורה והא תינח אם הוא גדול בודאי אז מחויב בכל התורה לילך בתר רוב, אבל אם אנו מסופקים אם הוא גדול או קטן ורק מצד אם נילך בתר רוב הוא גדול וב"ד בודאי מחויב לילך בתר רוב במיאן ובחליצה, אבל הקטן בעצמו אינו מחויב לילך בתר רוב שיהי' גדול כדי שמחויב להתענות ביוכ"פ כי עדיין הספק אם צריך לילך בתר רוב, דלמא קטן הוא ולא בר חיוב עדיין, ועי' כעין סברה זו בפנ"י קידושין דף ע"ג לכאורה קשה א"כ למה אר"ה הקדיש ואכל לוקה הא הוי ה"ס כקושי' תוס' ותי' מצד רוב מביאין הא קטן לא צריך לילך בתר רוב מכאן הוכיח הרמב"ם שגם בן י"ג ולא הביא שערות הוא מופלא סמוך לאיש ושפיר לקה:

פי"א מגירושין ה"ד, עד מתי הבת ממאנת כל זמן שהיא קטנה עד שתהי' נערה או עד שיודע שהיא אילונית, בד"א בשלא בא עליה הבעל אחר שנעשית בת י"ב שנה ויום אחד אבל אם הגיעה לזמן הזה ונבעלה הואיל והבעילה קונה מן התורה הרי זו אינה ממאנת ואינה צריכה בדיקה למיאן שחזקתה שהביאה סימנין, הרי שנבדקה ולא נמצאו לה סימנים הואיל ונבעלה אחר שהגיעה לזמן הראוי לסימנין הרי זו חוששין לה שמא הביאה ונשרו ולפיכך צריכה גט מספק, וכתב הלח"מ מדברי רבינו נראה דלאחר י"ב שנה כל זמן שלא נתברר שהביאו ב' שערות יכולה למאן ולא אמרי' חזקה שהביאה ב' שערות והא דאמרי' קטנ' שהגיעה לשנותיה אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה מוקי לה לרבינו כשבעל דהוי איסור דאוריי' א אמרי' חזקה לחומרא, אבל הטור סי' קנ"ה משמע דט"ל הא דרבא אפי' שלא בעל ע"ש:

שבועות פי"ב קטנים שנשבעו והם יודעים טעם השבועה אע"פ שאינן חייבין כופין אותן לעמוד בדבריהן כדי לחנכם וכו' וכ"מ כתב נדה דף מ"ה, וס"ט משיג אדרבה מסוגי' משמע דאפי' מטעם חינך אין מפרישין אותן כמ"ש ב"י או"ח שמ"ג:

קהלת יעקב אות מופלא מביא מרש הלוי כתב דמ"ס לאיש דנדריו נבדקין אינו אלא לענין נדר והקדש אבל לא לשבועה אפי' מופלא ס"ל אין שבועתו שבועה מדכתב רמב"ם

דאינו חייב הקטן לקיים שבועתו כי אם משום חינך ולא חילק בין קטן שהגיע לעונת נדרים או לא, אבל בפי"א נדרים משמע גם לשבועה ע"ב:

פ"ב מאישות כשבודקין הבת בין בתוך הזמן שהוא כל שנת י"ב בין קודם זמן זה בין לאחר הזמן בודקין עפ"י נשים כשרות ונאמנות ועי' לח"מ, והג"מ פי"א מגירושין מביא ה"ר אלחנן אומר הא דאמרי' לאחר הפרק נשים בודקות היינו להחזיקה בגדולה אבל להחזיקה בקטנה להקל אינה נאמנות דכיון שהגיע לכלל שנתיה חזקה הביאה סימנים ולא תמאן: וכתב בית מאיר סי' קנ"ה, והיינו ע"כ בלא בעל דאלו בבעל אפי' אנשים אין פועלים בבדיקתן קולא והמציא טעם אף שספיקא דרבנן הוא מ"מ מדהוא נגד החזקה אינם נאמנות, אבל דעת יחיד הוא ול"מ לו חבר, עי' קונטרס חזקות סי' ט' על רמב"ם:

תרומות פ"ד הלכה ה' קטן שהגיע לעונת נדרים אע"פ שלא הביא ב' שערות ולא נעשה גדול:

אם תרם תרומתו תרומה, ואפי' בתרומה של תורה הואיל ונדריהן והקדשן קיימין מן התורה:

נזיר פ"ב הלכה י"ג, קטן שהגיע לעונת נדרים ונדר בנזיר הרי זה נזיר ומביא קרבנותיו ואע"פ שעדיין לא הביא ב' שערות כשאר נדרים, וראב"ד כתב למאן דאמר מס"ל דרבנן היכא מייתי חטאת שהיא חולין בעזרה, ופלא שרמב"ם פסק מס"ל דאורייי' עי' מל"מ, גם חקר אם מס"ל יוכל למשאל על נדריו ע"ש:

פרט ז'. פסק:

רי"ף פרק בית שמאי, אשכחן לחד מרבות' דכתב דקי"ל כר"ש דסבר תוך זמן כלפני זמן וכיון דקי"ל כוותיה דחי חזקה דרבא ולא סמכינן עלה, ואנן לא סבירא לן הכי דהאי חזקה דרבא הלכה היא וכו' הילכך כל הנבדקות נבדקות עפ"י נשים וכו' ואיכא לאקשויה אדרבא הא דאמר שמואל בודקין למיאן היכי משכחת לה, האמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנתיה אינה צריכה בדיקה ואע"ג דבדקני לאחר זמן ולא אשכחן בה מידי הא הילכתא דחיישינן שמא כשרו, ואשכחנא פירוקא היכא דלא בעל לאחר זמן דהוה נשואין דרבנן לא אמרי' חיישינן שמא נשרו ע"ב, ועי' עוד רי"ף ביבמות ק"ט בסוגי' קטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת:

מרדכי פרק מצות חליצה, דאין להכשיר את הקטן לא לחלוץ ולא ליבם בעדות קרובים שאין להביא ראיה מאישתמודעינהו התם גילוי מילתא בעלמא הוא דבלאו הכי תופסין אותו בחזקת אחיו וכו' ורבינו יואל כתב אב שמעיד על בנו שהוא בן י"ג שנה כדי שיהי'

ראוי לחליצה אין נאמן וכו' דכי היכי דאין נאמן למכות ולעונשין ה"ד לחליצה דהוי דבר שבערוה ולא מהימן ע"ש:

המחבר בסי' קנ"ה, עד מתי קטנה ממאנת עד שתביא ב' שערות אחר י"ב שנה או עד שתלד וכל זמן שלא הביאה ב' שערות ולא ילדה חשובה כקטנה אפי' נולדו לה סימני איילונית אבל אם היא בת כ' ונולדו בה סימני איילונית חשובה כגדולה למפרע מזמן שהי' בת י"ב וכו' והקשה ב"ש איך היא ממאנת ומותרת לאחר ליחש שמא ימצא בה סימני איילונית והרי היא גדולה למפרע אע"ג דלא חיישי' למיעט דקי"ל כחכמים ולא כר"מ מ"מ הכא דאיכא ריעותא דלא הביאו ב' שערות למה תמאן ע"ב:

שו"מ ח"ג סי' שצ"ח מתקשה על רש"י שכתב בפסוק אם אדוניו יתן לו אשה דהיינו שפחה כנענית או אינו אלא ישראלית וכו' כיון דכתיב האשה וילדיה הרי שהי' לה ילדים ובנים הם כסימנים ויוצאת לחירות ואיך תהי' לאדוניה ועי' מזרחי:

כתב רמ"א ספק אם הגיע לי"ב שנים או לא אזלינן לחומרא, כתב ב"ש משמע אפי' לא בעל אע"ג בספק אם נשרו ולא בעיל אחר י"ב שנה אזלי' לקולא הטעם בשלומא בספק אם נשרו מאחר דליכא שערות יותר מסתברא דלא הי' כלל שערות מדהשתא ליכא שערות משא"כ בספק אם היא י"ב שנה ליכא סברא לסייע, ורשב"א כתב אפי' אם יש ס"ס שמא לא הגיע לי"ב שנה ושמא לא נשרו יש להחמיר, והא דמחמיר רשב"א אע"ג בס"ס מקילין אפי' באיסר דאוריי', צ"ל משום דהוי הכל ספק אחד אם היא גדולה או קטנה: או"ח רמ"א סי' ל"ז מש"כ המחבר חייב אביו לקנות ולחנך י"א דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד ותשובת רעק"א סי' ז' כתב לא הבנתי דהא מדאוריי' חייב ואף דבדקו ולא הביא ב' שערות הא בדאוריי' חיישי' שמא נשרו, וא"כ איך שייך בזה דאביו לוקח לו תפילין דמשמע מדין חינוך וכו' ומסיים י"ל בביטל מצוה בשוא"ת לא חיישי' לנשרו וצ"ע לדינא, ועי' פרט ו' שכתבתי שקטן לא צריך לילך בתר רוב כדי שיהי' בר חיוב מיושב בזה כמה קושי' שאכתוב בסמוך, שפיר כתב המג"א שצריך לידע שהביא שערות כי מצד חזקה דרבא עדיין אינה מחויב להניח תפילין ואינה בר קשירה וכן בברהמ"ז וכדומה ומיושב רמ"א שאביו חייב לחנכו:

מג"א סי' ל"ט, נ"ל כיון דילפי' מקרא בעי שיהי' דוקא גדול ממש דהיינו שהביא ב' שערות אחר שהוא בן י"ג שנה אבל מספיקא פסול לכתוב עד שיהא בן ח"י שנה, ואחרונים מתפלאים גם בן י"ח שנה צריך להביא ב' שערות שיהי' גדול ופמג"ד כתב לכאורה לא סמכינן ארובא וחזקה היכא דאיכא לברורי עי' ריש פסחים, וא"כ היכא דליכא לברורי

שכתבן אחד וא"י והלך לו י"ל דסמכינן אחזקה ודוקא לענין מיתה וכדומה י"ל מדרבנן לא סמכי' אחזקה, ועי' כ"ס סי' ח' ומחנה חיים ח"ר סי' יו"ד:

פמג"ד בסי' נ"ה כתב הוי יודע אם כתב מי"ג שנים ואילך ולא בדקהו ואח"כ בדקהו בי"ח תפילין כשירים למפרע מי"ג שנים שכתב דאוקמי אחזקה שהביא מי"ג שנים ב"ש, וכן אם כתב תפילין מיג"ש ואילך ולאחר כ' נראה סימני סריס כל מה שכתב מיג"ש למפרע גדול הוא, וכ"ת בשעה שכתב ובדקוהו ולא הי' לו ב' שערות ובכלל קטן הוה והתורה אמרה וקשרתם וכתבתם ואותה שעה פטור הי' מקשירה י"ל קמיא שמיא גליא ולמפרע הוא גדול:

המחבר סי' נ"ה, אם לא הביא ב' שערות אפי' הוא גדול בשנים דינו כקטן עד שיצא רוב שנותיו וכו' רמ"א כתב ומיהו אין מדקדקין בשערות אלא כל שהגיע לכלל שנותיו מחזיקין אותו כגדול ואומרים לענין זה מסתמא הביא ב' שערות וכתב המג"א לענין זה פי' כיון דתפילה:

היא דרבנן, וכתב הפמג"ד מבואר בפוסקים בכל איסור תורה בעי בדיקה ולא סמכי' אחזקה דרבא, והדבר צריך טעם הא קי"ל בכל מקום סמכי' ארובא וחזקה אף מדרבנן באיסר תורה, וי"ל דקי"ל כל היכא דאיכא לברורי בקל מברירין וח"י טריפות טורח גדול וכההיא ריש פסחים למאי נפ"מ לישייליה מבואר דהיכא דיש לברורי בקל לא סמכי' אחזקה ורובא, ועי' יו"ד קפ"ד סי"א דאין צריך לשאול אותה, כתב בתורת שלמים דס"ס עם חזקה אין צריך לברורי, וראיה להיפך מפסחים דאל"כ מאי פריך נישייליה הא נפ"מ טובא אי חזקה בדוק אין צריך לשיילי ש"מ דכה"ג נמי צריך ע"ב:

לדעתי הקלושה בקטן וקטנה לא סמכי' אחזקה דרבא בעבור שיש חזקת קטנות גם דחזקה דרבא הוא רוב ורובא עדיף מחזקה, זאת צריך לברר המקצת שרוב עדיף מחזקה, עי' הטיב במחהש"ק סי' ח' וסי' תל"ז למדנו הכלל, רוב לא צריך לברר כח"י טריפות רוב בהמות כשירות, חזקה צריך לברר כמו ציצית, ורוב נגד חזקה כרוב שוחטי' מומחים נגד חזקת איסר בהמה בחייה וכו' ג"כ צריך לברר ודו"ק:

המחבר קצ"ט קטן שהגיע לעונת הפעוטות ויודע למי מברכין מזמנין עליו ומצטרף בין לשלשה בין לעשרה, רמ"א וי"א דאין מצטרפין אותו כלל עד שיהי' בן י"ג שנה דאז מחזיקין ליה כגדול שהביא ב' שערות וכן נוהגין ואין לשנות:

מג"א מחזיקין ליה כגדול, פי' אין צריך לבדוק אחר ב' שערות אבל אם ידעינן שלא הביא ב' שערות אין מזמנין עליו ואם הביא שערות קודם י"ג לא מהני, ונ"ל דוקא לאצטרופי

אבל להוציא אחרים בעי שידעינן בודאי שהביא ב' שערות ע"י בדיקה או נתמלא זקינו, דהא ב"ה ג"כ דאוריי' הוא ולא סמכי' על חזקה:

ברכות דף מ"ז, הא גופי' קשיא אמרת הביא שתי שערות אין לא הביא לא הדר קתני אין מדקדקין בקטן והקשו אחרונים דלמא הא דקתני אין מדקדקין בקטן מיירי בהגיע לכלל שנים דאמרי' מסתמא הביא סימנים מטעם חזקה דרבא, עי' ב"י קצ"ט, ומגן גבורים סי' נ"ה:

מג"א רע"א כתב פשוט שאין הקטן מוציא אשה, ועוד נ"ל דאפי' בן י"ג שנה חיישי' שמא לא הביא ב' שערות דבמילי דאוריי' לא סמכינן אחזקה שהביא ב' שערות:

תרי"ו כתב רמ"א אפי' הוא רך וכחוש צריך להשלים שמא נשרו השערות ועי' תה"ד סי' קנ"ה שמישב רמב"ם שפסק דוקא אם הביא שערות, עי' תשובת רבינו משולם איגרא סי' ל"ד, כתב מג"א אבל שאר תעניות משמע דאין צריך להתענות אא"כ יש לו ב' שערות, ובאמת בא"ע קנ"ה איתא דהאידנא יש להחמיר שלא תמאן אחר י"ב שנים וכו' כתב הב"ש משום דקי"ל גומות אע"פ שאין שערות ואין אנו בקיאין בזה אע"ג אם לא בעל אינו אלא מדרבנן מ"מ לא הוי כספק דרבנן כיון שהוא חסרון ידיעה ע"ש וא"כ אפי' באבילות צריך להתאבל אחר י"ב שנים בנקבה וי"ג בזכר ולא הביא ב' שערות, ועי, הגהות רעק"א על מג"א:

פרט ח'. בר עונשין:

א"ה אלקים ראיתי עולים, לענין בר עונשין ואעתיק אשר מצאתי בענין זה: אבות פ"ה בן עשרים לרדוף, פי' רע"ב לרדוף אותו מן השמים ולהענישו על מעשיו שאין ב"ד של מעלה מענשין פחות מבן עשרים, וכתב תויו"ט במ"ר קרח, ונ"ל מדאשכחן במתי מדבר שלא נענשו בפחות מעשרים:

מ"ר קרח, א"ר ברכיה כמה קשה המחלוקות שב"ד של מעלה אין קונסים אלא מבן כ' שנה ומעלה, וב"ד של מטה מבן י"ג ובמחלוקתו של קרח תינוקות בן יומן נשרפו ונבלעו בשאול ע"ש, עי' מזרחי פ' ח"ש:

שבת דף פ"ט אמר יצחק רבש"ע כמה שניתיו של אדם ע' שנה דל עשרין דלא ענשת עלייהו ופרש"י שכן מצינו בדור המדבר שלא ענש הקב"ה אלא מעשרים ולמעלה ע"ש, [ופלא שח"ס יו"ד סי' קנ"ה כתב לא נמצא בש"ס רק בדרושי אגדה וכבר כתבו מזה אחרונים שאין לסמוך על זה כלל וכו' אבל האמת משנעשו בני מצוה בשנים ובסימנים מתחייבים בכל חיובי תורה בב"ד של מעלה ושלמטה דאלת"ה למ"ד יולדת ומצורע ונזיר

חוטאים הם לא מייתי קרבנם קודם עשרים וישתקע הדבר עכ"ל, מירושלמי יבמות פי"ג הלכה ב' את שהוא בנשיאת עץ תורם משמע כח"ס:

ירושלמי בכורים פ"ב ימי שנותינו שבעים שנה, צא מהן עשרים שאין ב"ד של מעלה עונשין וכורתין, ופי' סוף סנהדרין ג"כ:

מש"ט משלי א' עד כמה שנים אדם נקרא נער עד עשרים שנה מעשרים שנה ומעלה מחשבין לו עונותיו כד"א מבן עשרים שנה ומעלה, פי' משניות סנהדרין נ"ד כתב מפי השמועה למדנו שהקב"ה לא יענש החייב כרת אלא אחר עשרים שנה ואין הפרש בין זכרים לנקבות עי' תוס' מ"ק דף כ"ח: פמג"ד בספר תיבת גמא פ' ח"ש כתב, עי, רא"מ בת כ' אין בת ענשין אין חייב כרת ומ"ש הר"מ פ"א מא"ב ה"ג תי' למלקות יע"ש, גם במילה עי' כ"מ פ"א ממילה ה"ב לראב"ד משיגדיל באיסר כרת ושם אין מלקות וחטאת מביא אף פחות מעשרים דבר שזדונו כרת היינו דבר עשרים אבל אשם תלוי אני מסופק לרמב"ם כל ספק מה"ת שריא ואשם תלוי ספק כרת מה"ת אסור אפשר בפחות מבן עשרים:

שאין מענשין אותו לדידיה הותר ספק ונפ"מ האידנא פחות מבן כ' אין אומר יה"ר אחר אשם תלוי וי"ל כיון דבן כ' כרת אחמור בספק אף לפחות מבן כ' עכ"ל:

בספר ארצות החיים סי' א' כתב ראיתי דבר פלא לבעל פמג"ד כתב דפחות מבן עשרים אף שבא לידו ספק חטא כגון חתיכה ספק חלב ספק שומן ואכלה לא יאמר יה"ר אחר פ' אשם תלוי. דרא"ם כתב דפחות מבן עשרים אין נענש כרת, וא"כ לרמב"ם דספק מותר מה"ת והקשו עליו דאיך מביא אשם תלוי על הספק, ותי' דספק כריתות גם לרמב"ם אסור מה"ת, ואחר דפחות מבן עשרים אין נענש כרת לדידי' ספק כריתות מותר מה"ת והאוכל חתיכה ספק חלב ספק שומן אין מביא אשם תלוי עכ"ד, ואין דבריו נכונים, דא"כ מה מקשה ביבמות דף ג' ל"ל עלי' לומר דאחות אשה אין מתיבמות תיפוק ליה דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת והשתא לדעתו הא צריך קרא על פחות מבן עשרים שאין ענש כרת וה"א דמותר ליבם דלדידי' ליכא כרת ואתי עשה ודחי ל"ת, והתינח לתוס' קדושין דף ל"ד י"ל כיון שלגדול יש בו כרת גם לפחות מעשרים הלאו אלים, אבל תוס' חולין קמ"א וכן רמב"ם פ"ז מנזירות לא ס"ל הסברה הלאו אלים קשה, גם מיבמות דף ה' שהקשה מה לפסח שכן יש בו כרת לפי פמג"ד נילף מפסח של פחות מעשרים שאין בו כרת ע"כ צ"ל דאף שאין נענש כרת מ"מ באיסר כרת קאי ולענין ארבעה חלוקי כפרה שהי' ר"י דורש פ"ח יומא גם פחות מבן עשרים שעבר על כריתות תשובה תחלה ויסורין ממרקין וצריך להביא אשם תלוי להגן מן היסורין, וכן לענין ספק בדבר שיש בו כרת ספיקו אסור מה"ת:

מה שהקשה מדף ג' שעשה דוחה ל"ת בפחות מעשרים, נראה לפי רש"י יבמות דף מ"ט מבואר דהיכי דאין קדושין תופסין אפי' הי' תחילת קידושין בהיתר ואח"כ נעשה חייבי כרת פקעי קידושי ראשונים, א"כ כאשר יהי' אח"כ בר עשרים וחייב כרת פקעי קידושי ראשונים והוי כאומר היום את אשתי ולמחר אין את אשתי דלא הוי קידושין כלל עי' ר"ן נדרים כ"ט, וא"א לקנות אשה לשעה, ועי' אב"מ סי' ח"י והבן:

רבינו בחיי פ' כי תצא, כתב חיוב מלקות בב"ד של מטה לא הי' אלא מבן י"ג שנה ולמעלה כו' וכן המלקות בב"ד של מעלה אינו אלא מבן עשרים ולמעלה על כן הוא ששים שלשה פעמים עשרים ע"ש:

בפ' עקב ע"פ כימי השמים כתב לפי בעוה"ז אין ב"ד שלמעלה מענישין עד עשרים שנה ולעתיד כשתחזיר הה"א לא יהי' מענשים עד מאה שהוא חמשה פעמים עשרים שכן כתיב כי הנער בן ק' שנת ימות והחוטא בן ק' שנה יקולל וכיון שיאריכו לרשע ולא יענש עד מאה שהוא חמשה פעמים עשרים אין ספק כי הצדיק המתברך והזוכה יהי' למעיט חמשה פעמים מאה ע"ש: ח"ס קנ"ה כתב באמת בתוס' יבמות פ' גבי אכל חלב מבן י"ב עד ח"י הא הוה ה"ס וקשה אמאי לא נימא לענין חטאת ובשוגג מיירי אע"כ משום דקודם עשרים שנה לא שייך כרת וחטאת וע"כ א"א לפרשו אלא לענין מלקות ע"ש ועי' נב"י ח"ר א"ע סי' ו', ומצאתי בחו"י בהשמטות על תשובה קס"ו, שכתב מה שחייבתו תורה חטאת אף שאינו בן כף אף שאין זדונו כרת ג"כ גזה"כ בלי טעם ונגד כלל כל שאין זדונו כרת אין שגגתו חטאת, ויצא עוד מזה שכל חטאים ועונות ופשעים שעושה אדם עד היותו בן כ' בלי עדים והתראה אין צריך תשובה, והרי אבי הבן מברך ברוך שפטרני בהגיע בנו לי"ג שנה וכו, לענ"ד דכל דמפורש בתורה ודאי ב"ד שלמעלה ושלמטה שווין ועונשין מבן י"ג, האמנם בדבר שלא מפורש כלל אזהרה ומצוה רק דיש ללמוד מסברא דרע ומר הוא כגון מחלוקת קרח לכן שפיר אחז"ל קשה מחלוקת עד שתאבדו אפי' יונקי שדים אף שאין מענישין בידי שמים פחות מכף, וכן שרה שדרז"ל בת ק' כבת כ' קמ"ל שלא חטאה בדברים השכליים שראוי למנוע מהם או שראוי לעבוד ה' ולברכו ולאהבו וליראה אותו וכו' ויתכן מאד מש"כ תוס' בחגיגה דמחיוהו למטטרון ס' פולסא נגד ג' מספר שני בר עונשים של מעלה כמו דמלקות של מטה ע"ש, ועי' ח"ץ סי' מ"ט בזה:

ועי' נב"י או"ח ח"ב סי' ח' לענין קדיש שיתומים של בן עשרים יש קדימה ועי' יד שאול בהגהות ליו"ד שע"י ועי' תוס' מ"ק דף כ"ח ועי' באר הגולה ר"ס ואם לא מל חייב כרת, פי' עובר באיסר כרת וכדעת ראב"ד שמיום שגדל לא מל הוא חייב למות בקיצר שנים, ובהגהות יד אברהם בס' בה"י כתב בשם רא"מ דקודם כ' אין עונשין ב"ד של מעלה ואינו

חייב כרת כשנעשה גדול מבן י"ג אלא מלקות בב"ד של מטה ויש לה"ר להרא"מ מתוס' יבמות דף פ', ומסיים כשמת אז עונשין אותו אף קודם כמ"ש הנב"י: פמג"ד בפתיחה כוללות ח"ג אות כ"א ולענין חטאת אף שקודם עשרים שנה אין בר עונשין בב"ד של מעלה, עי' רא"מ פ' ח"ש, מביא חטאת דכל דבר שזדונו כרת היינו אם הי' בן עשרים ומביא חטאת אפי' חטא קודם כ' ועי' יבמות פ' אכל חלב ופי' תוס' דלקי ורבותא כתבו וה"ה דמביא חטאת: נב"י ח"ב יו"ד קס"ד, כתב לדעתי לא מסתבר שלא יהי' שום עונש שמים על האדם קודם עשרים שנה ונמצא עולם הפקר, לדעתי הכוונה שבעוה"ז אין הקב"ה עונשו בחייו קודם עשרים שנה אבל לאחר מיתה כל מעשה אדם כל ימי חייו משהגיע לכלל דעת אפי' לעונת הפעוטות:

כשכבר יודע שהוא עבירה צריך לסבול לפי מעשיו ומשאחז"ל יצחק אמר דלעשרים וכו' ועוד גם אם יהבינן להו שגם אחר מיתה אין עונש אבל קבלת שכר על המצוה ודאי יש ועבירות שבידו מונעין הטוב ממנו ומנכין משכרו ע"ש, וח"ס מחלק בחטאים קודם מ"ת באלו מצינו שנענשו רק בני כ' אבל בעונשי תורה שיער בן י"ג ע"ש:

ילקוט מי שמך לאיש, שבאותה שעה לא הי' כי אם בן עשרים שמסורת בידינו כ' שנה גדל בפלטין של פרעה, ואמרו מי שמך לאיש שאין אדם נקרא איש עד כ"ה שנים כלומר עדיין לא הגעת לאיש ופלא עי' רע"ב אבות פ"ה בן שלש עשרה למצוה, דכתיב איש אי אשה כי יעשו מכל חטאת אדם וגבי שכם כתיב ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבוולוי באותו פרק בן י"ג שנה הי' וקרי ליה איש:

מ"ד פ' שלח, אם יראו אנשים מבן כ' ומעלה, בן כ' בין שהי' עמהם בעצה בין שלא הי' עמהם בעצה, פחות מכ' שנה ולא הביא ב' שערות בין שהי' עמהם בעצה בין שלא הי' עמהם בעצה ואם הביאו ב' שערות והוא פחות מכ' הי' עמהם בעצה לא הי' נכנס:

גור אריה פ' בראשית פסוק ל"ב, כתב מה שאמר שקודם מ"ת לא הי' ראוי לעונש אלא א"כ הי' בן ק' יש להקשות למה נענשו ער ואונן בידי שמים ולא הי' בני מאה, י"ל שב"ד של מעלה אין מענישים אבל עונש הקבוע לחטא שהמוציא זרע לבטלה עונשו מיתה בידי שמים כדאיתא בפרק כל היד וכיון שאין צריך דין שזה דינו קבוע חייב מיתה דאל"כ אחר מתן תורה ב"ד של מעלה עד כ' שנה אין מענשין אם אוכל חלב לא יהא חייב מיתה בידי שמים או כרת אלא כמו שאמרנו עכ"ל ועי' זכרון אפרים פ' ח"ש בשם פענח רזא:

מר"ם שיק מצוה ר"ז, כתב ביבמות דף ג' ילפי' מדכתיב עליה לגז"ש ללמד דאפי' במקום ייבום אחותה אסורה ובס' נצח ישראל הקשה שם על מאי דפריך הש"ס ל"ל קרא ת"ל דאין לן לימוד לעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת והקשה לפי מה דאמרינן בשבת פרק ר"ע

דעד ך' שנים אין עונשין למעלה וא"כ אין בו כרת עד אחר עשרים ושפיר הו"א דמבן י"ג עד עשרים יהי' רשאי לייבם דעשה דוחה ל"ת דלית בי' כרת קמ"ל ובאמת בגוף הדבר כבר האריכו בשו"ת ח"צ סי' מ"ט ובשו"ת מרן חת"ס סי' קנ"ה דס"ל דרק לדור המדבר לא העניש הקב"ה עד ך' וביקש יצחק שגם באותו דור יעשה השם ככה ובזה עדיין אינו מיושב עי' בס' גור ארי' פ' ח"ש וזה נראה ג"כ כוונת הפרמ"ג באו"ח סי' רי"ט דדוקא על עבירה שאין ב"ד שלמטה עונשין רק הב"ד שלמעלה בהנך הוא רק בעשרים שנים וכן מוכח לכאורה מכל הקרבנות מיהו בירושלמי פ"ב דביכורים מבואר שמן הדין ובכל הדורות הדין כן ועי' בתוס' מ"ק דף כ"ח וברמב"ם בפי' המשנה בסנהדרין ד' מיתות כ' שזה הדין מפי השמועה אלא דמשמע שם דחייב כרת אפי' בפחות רק השי"ת מאריך לו עד ך' אולי כשיתגבר ויתחזק שכלו או כשיגיע לעשרים ישוב ולפ"ז ל"ק קושי' הנ"ל: בספר אש דת פ' בראשית מביא זוהר, אי חייבא הוא ולא מטון יומוי לעשרין שנין במאי עונשיה אמר ליה בדא אתקיים ויש נספה בלא משפט כו' דכד עונשא נחית לעלמא איהו דאיערע בההוא מחבלא איתענש דלא אשגחו עליה מלעילא ועליה כתוב עונותיו ילכדונו את הרשע כו' ולא בדינא דלעילא כו' ע"כ הרי למדנו משם על מי שהוא פחות מבן עשרים שאין עונשין אותו בב"ד של מעלה וכדי שלא יהי' חוטא נשכר עושה כן דעונשא נחית לעלמא ולא אשגחו עליה מלעילא לפי שהוא רשע למות ואיערע בההוא מחבלא ותדבקהו הרעה ומת, וקרובים דברים אלו לדברי הר"ן ז"ל בדרשותיו על ענין המיתה יע"ש. והוא רחום יכפר עון:

עט סופר חלק ג כלל סו סריס ואיילנות

פרט א

נדה דף מ"ז מתני' בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות תביא ראיה שהיא בת כ' שנה והיא איילונית לא חולצת ולא מתייבמת, בן עשרים שנה שלא הביא ב' שערות יביאו ראיה שהוא בן עשרים שנה והוא סריס לא חולץ ולא מיבם:

גמרא ורמינהו אחד לי בן ט' שנים ויום אחד, ואחד לי בן עשרים שלא הביא ב' שערות, א"ר שמואל בר רב יצחק אמר רב והוא שנולדו בו סימני סריס, אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא סריס ש"מ, וכי לא נולדו לו סימני סריס עד כמה. תני ר' חייא עד רוב שנותיו תוס' מכאן ואילך גדול הוא והוי ודאי סריס:

יבמות דף פי, איתמר אכל חלב מבן י"ב עד בן שמונה עשרה ונולדו בו סימני סריס ולאחר מכאן הביא ב' שערות, רב אמר נעשה סריס למפרע ושמואל אמר קטן הי' באותה

שעה, תוס' ולאחר מכאן הביא שערות, רבותא נקט דאע"פ שהביא שערות לא אמרי' דאיגלאי מילתא למפרע שהי' קטן עד עכשיו שהביא שערות אלא חשיב ליה גדול לרב מי"ב ולשמואל מי"ח: תוס' נעשה סריס למפרע ולקי על חלב שאכל ולא הוי התרא' ספק עי' עט סופר לקמן בכלל התראות ספק:

מתקיף רב יוסף לרב איילנות לר"מ יהי' לה קנס [אלמא תנן כתובות דף ל"ה איילנית אין לה:

קנס ומוקמינן לה כר"מ דאמר קטנה אין לה קנס ואיילנית הואיל ואין לה שערות קטנה היא בימים שהי' ראוי' לנערות ולא אמרי' כיון שעברו י"ח ולא הביאה נעשית גדולה לחייב קנס את האונסה בימי נערות]:

תוס' לשמואל ניחא כיון שימי קטנות נמשכים עד י"ח א"כ אין כאן נערות דימי נערות הם בששה חדשים הסמוכים לשתים עשרה כשפוסקין אז ימי קטנות אבל לרב יהא לה קנס שפוסקין בזאת ימי קטנות כמו בשאר נשים: ערוך לנר כתב מש"כ תוס' ששה חדשים הסמוכים לי"ב ודעת רמב"ם פ"ב מאשות אינה כן אלא דכל זמן שפסק הקטנות מתחיל ימי נערות וכו' לכן י"ל דרמב"ם ותוס' לא פליגו דודאי היכי דהביאה ב' שערות אפי' אחר זמן רב מתחיל זמן נערות, דהשערות הם סימן נערות כמש"כ רמב"ם אבל היכי דלא הביאה ב' שערות רק דגדלות שלה מתחיל ע"י סימני סריס ואיילנות, בזה י"ל גם רמב"ם מודה דליכא נערות רק בחדשי נערות של כל אשה דהיינו בששה חדשים שאחר י"ב ע"ב, ועי' בית מאיר סי' קנ"ה באריכות: א"ל אביי מקטנותה יצתה לבגר [לעולם נעשה גדולה למפרע והא דאין לה קנס לר"מ משום דמקטנותה יצתה לבגר דנערות בסימנים תלוין וזו שאין לה סימנים חשבינן כל ימי קטנותה קטנה ובימי נערות בוגרת וזו וזו לר"מ אין לה קנס אבל לרבנן איילנית בימי קטנותה יש לה קנס דרבנן פליגי ואמרו קטנה יש לה קנס ימי קטנות עד י"ב שנה ויום אחד]:

א"ל כל כי הני מילי מעלייתא יתאמרו משמאי, דתניא אין הסריס נידון כבן סורר ומורה וכו' ואין איילנית נידונית כנערה המאורסה שמקטנותה יצתה לבגר:

א"ר אבהו סימני סריס ואיילנות ובן שמונה אין עושין בהם מעשה עד שיהי' בן כ' [להחזיק בגדולים וסריסים עד שיהיו בני עשרים ולא הביאו, ומשנים עשר עד עשרים מצפים להם אם יבואו, הרי הם קטנים עד עכשיו ואם לא יביאו גדולים הם] מבואר ברש"י אם מביא שערות עד עשרים לא אמרי' למפרע נעשה גדול אלא קטן הוא עד עכשיו, ועי' ריב"ש סי' תס"ח שכתב הפרש בין הבאת שתי שערות בן כ' לסימני סריס, דהבאת שערות אינו נעשה גדול למפרע אלא משעת שיביאם ואילך ובסימני סריס אחר

בן עשרים נעשה גדול למפרע מבן י"ג שנה ויום אחד לפי שעתה נתברר שהיא סריס ממעי אמו, ומה שלא הביאה שערות הי' בסבת זה והא דבעינן שערת זהו במי שעתיד להביאם אבל זה שהוא סריס ממעי אמו ואינו עתיד להביאם הרי הוא גדול מי"ג שנה ויום א' כן כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל עי' ב"י ח"מ רל"ה:

כתובות דף ל"ו, הממאנת אין לה קנס, הא קטנה בעלמא אית לה מני רבנן היא דאמרו קטנה יש לה קנס אימא סיפא איילינות אין לה קנס אתא לר"מ דאמר קטנה אין לה קנס והא מקטנתה יצתה לבגר רישא רבנן וסיפא ר"מ וכו' ורש"י כתב אין לה קנס ולפי שאין קנס אלא לנערה וזו שלא תביא שערות לעולם כל כ' שנה היא בחזקת קטנה ומשם ואילך בוגרת, וכתב השעה"מ פ"ב מאישות וצ"ע דנקטיה למילתיה כשמואל ע"ש:

מל"מ מא"ב פי"ז סוף הלכה ט"ו כתב דע דאיילנות נרא' דאסורה לכ"ג משום דמקטנותה יצאת לבוגרת דהא אמרי' למ"ד דקטנה אין לה קנס איילנות אין לה קנס משום דמקטנתה יצאת לבגר וה"נ דכותה, ומ"ח ח"ר סי' יו"ד מאריך בו:

קידושין דף ד' גופא ויצא חנם אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות, ולכתוב רחמנא נערות ולא בעי בגרות וכו' ואמר אביי לא נצרכה אלא לבגר דאיילונית סד"א בנערות תיפק בבגרת לא תיפק קמ"ל, מתקיף לה מר בר רב אשי ולאו ק"ו וכו' אלא אמר מר בר רב אשי לא נצרכה אלא לעיקר זבינא דאיילנות סד"א דאתיא סימני נערות הוי זבינא דלא אתיא סימני נערות לא הוי זבינה קמ"ל:

ריטב"א הקשה הראב"ד אכתי למה לי קרא דהאי גברא אימת קא זבין לה אם בשמכרה קודם י"ב שנה, תיפק ליה דהא מקמי דהוי בוגרת כשהיא בת עשרים נפקה לה בשש, ואם כשמכרה כשהיא בת ט"ז שנה מפני שלא הביאה סימנים והיא קטנה ואלו לתשלום שש הי' לה לעבוד עד בת כ"ב שנה והשתא נפקא כשהיא בת כ' שנה בבגרות הניחה למ"ד דאיילנות וסריס שלא הביאו סימנים כי הוה בני עשרים הוי גדולים מכאן ולהבא, אלא למ"ד נעשה גדולה למפרע היכי ס"ד דלא תיפק דהא איגלאי מלתא למפרע דזבינה לא זבינה דכי זבנה כשהיא בת ט"ז גדולה הוה, ואיכא למימר דלעול' כשמכר' כשהיא קטנה כשהיא בת עשר ומפני שלא הביאה סימנים עבדה עד ט"ז ויוצאה בשש, וכשהגיע לעשרים ויודע שהיא איילנות נעשית גדולה למפרע ואיגלאי מילתא שהי' דינה לצאת בשנת י"ב שנה ומחצה דהוה בוגרת ויש לאדון לשלם לה כל מה שנשתעבד בה מי"ב שנה ומחצה ומעלה עד ט"ז וכו' ויש לראב"ד ז"ל בזה תי' נכון שאינה נעשית גדול או גדולה למפרע אלא כשהביאה סימני סריס ואיילנות ע"ש, ושעה"מ פ"ב מאישות:

תוס' וא"ת ובקטנותה האיך נדע שלא תביא סימני נערות דסימני איילנות היינו כשהיא בת עשרים ולא הביאה שערות וכו' וי"ל דהכי קאמר דלא הוי זבינא וצריך האדון להחזיר מעשיה והאב יחזיר הכסף, ותוס' רי"ד תי' היכא דנמכרה בעודה קטנה שנה או שתים קודם כ' שנה והגיעו כ' שנים והוחזקה איילנות והיא יוצאה מאדון ה"א כיון דלא בא לכלל נערות איגלא מילתא למפרע שלא הי' מכר ע"ש:

רמב"ם פ"ד מעבדים כתב קטנה שהיא איילונית בסימניה ואינה ראויה להבאת שתי שערות יש לאביה למכרה כל זמן שהיא קטנה, ועי' מל"מ שם: פרט ב'. פסק:

רמב"ם פ"ב מאישות הלכה ג', הגיעה לי"ב שנה ויום אחד ולא הביאה ב' שערות אע"פ שנראה בה סימני איילונית עדיין קטנה היא עד כ' שנה וכשתביא ב' שערות אפי' בשנת כ' תהיה נערה ששה חדשים ואח"כ תקרא בוגרת:

הלכה ד', הי' בת כ' שנה פחות ל' יום ולא הביאה ב' שערות ונראו בה כל סימני אילונית הרי היא אילונית ואם לא נראו בה כל סימני אילונית עדיין קטנה היא עד שתביא ב' שערות או עד שתהי' בת ל"ה שנה ויום אחד: הלכה ה' הגיעה לזמן הזה ולא הביאה ב' שערות הרי זו נקראת אילונית אע"פ שלא נראה בה סימן מסימני אילונית נמצאת אתה למד שהאילונית אין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגרות:

פ"א מהלכות נערה בתולה הלכה ח' מאימתי לבת קנס מאחר שלש שנים גמורות עד שתבגרה וכוי, ואלו שאין לה קנס הבוגרת ואיילינות וכו' כתב ראב"ד זה טעות שאילונית לחכמים יש לה קנס עד שתהי' בת עשרים שמקטנת יצאה לבגרות, וכ"כ הטור בסי' קע"ז לא נהירא שהרי הוא פסק כרבנן שקטנה יש לה קנס והאילנית דינה כקטנה עד שתהי' בת כ' שנה ומשם ואילך דינה כבוגרת שמקטנותה יוצאה לבגרת, וב"י כתב רמב"ם סבר דכיון גבי קנס נערה כתיב אע"ג דלחכמים קטנה בכלל כיון דכתיב נערה חסר ה"א איכא למימר דהיינו דוקא קטנה דאתי' לידי נערות אבל אילונית דלא אתיא לידי נערות לא ועי' כ"מ:

פי"א מגירושין הלכה ד' עד מתי הבת ממאנת כל זמן שהיא קטנה עד שתהי' נערה או עד שיוודע שהיא איילונית, בד"א בשלא בא עליה הבעל אחר שנעשה בת י"ב שנה ויום אחד, אבל אם הגיע לזמן הזה ונבעלה הואיל והבעילה קונה מן התורה הרי אינה ממאנת ואינה צריכה בדיקה למיאן שחזקתה שהביאה סימנין:

יש"ש פרק ערל סי' ל"א מש"כ רמב"ם עד שיתודע שהיא איילנות אינו ר"ל סימני איילונית לחוד שהרי כבר כתב בהלכות אישות שאפי' נראה בה סימני איילנות עדיין

היא קטנה עד בת כ' אלא ר"ל עד שיודע שהיא איילנות ממש היינו בת כ', ותימא גדולה למה פסק כשמואל נגד רב באיסורי ע"ב, ושעה"מ פ"ב מאישות:

ראיתי ביד יג"פ הרבני החריף ובקי מו"ה יחיאל אויש כי' קונטרס בסוגי' זו ח"ת מרבינו כ"ס זצק"ל לא אמנע הטוב ואעתיק איזה דברים שרצה לישב רמב"ם שפסק כשמואל, הנה בסנהדרין דף ג' וב"ק כ"א הקשה תוס' לשמואל שאין הולכין בממון אחר רוב, הא אפי' בדיני נפשות הולכין בתר רוב ע"ש והאריכו אחרונים להסביר תי' של תוס' והיותר נכון לענ"ד מש"כ ש"ש ש"ד פ"ח, פ"ט, דאזלי' בנפשות אחר רוב רק אם כבר החזיקי הרוב מקודם שנעשה המעשה, וכן בממון בכה"ג אזלי' בתר רוב אבל אם אנו באין לדון על רוב בתר דנעשה מעשה המכירה סובר שמואל דאין הולכין בתר רוב ע"ב, ומעתה נעיי' בברייתא דתני דאין איילנית נידונית כנערה המאורסה שמקטנותה יצאת לבגרת משמע אבל נידונית כאשת איש שזינתה בחנק לרב דנעשה איילנות למפרע ואם זינתה בת י"ב אז היא ספק קטנה או גדולה, כי קטנה ע"פ רוב דאינה איילנות רק אח"כ כשהגיעה לבת כ' ואית בה סימני איילנות וע"כ היא ממיעט אייליות אמרי' ע"פ חזקה דרבא שנעשה גדולה למפרע, והא מעשה זנות נעשה בת י"ב והרוב בא זמן רב אח"כ איך נהרגה ע"פ רוב שהי' גדולה אז וצ"ע, אלא י"ל כל זה אנו צריכין לחדש לשמואל דס"ל אין הולכין בממון א"ר וקשה קושי' תוס' וצ"ל כתירץ של ש"ש, אבל לרב דס"ל גם בד"מ אזלי' בתר רוב וליכא ראיה לזה הסברא וא"ש הברייתא רב לשיטתו, אבל להלכה דאין הולכין בממון א"ר א"כ קשה, ע"כ פסק כשמואל:

עוד כתב ראיתי בש"ש ש"א פ"ג, וכן אאמ"ו ז"ל הקשה לרמב"ם דספק דאוריי' מה"ת לקולא א"כ מבן י"ב עד כ' שספק אם הוא גדול או קטן מותר לו לאכול חלב מספק ואיך אחר שיתברר אח"כ שנעשה סריס למפרע יהי' לוקה על מה שאכל בהיתר, וש"ש הקשה ג"כ לפוסקים דספק אסור, הא רוב אינם סריסים ומותר לו לאכול, במכ"ת נעלם מש"כ ב"ש קנ"ה כיון דלא הביא ב' שערות תו ליכא רוב ע"ב ורק לרמב"ם קשה, לענ"ד י"ל דאיכא ס"ס, ספק נשרו וספק שמא יהי' סריס, כיון דיצא מרוב כמש"כ ב"ש:

טור ח"מ רל"ה כתב הרמ"ה אע"ג דמכר קידם שנתברר שהוא גדול כגון קודם עשרים ולא הביא ב' שערות ולא נולד לו סימני סריס ולאחר זמן הביא ב' שטרות שעתה נתברר שעכשיו הגדיל אין מכירתו כלום עד עתה קטן הי', מ"מ אם נתברר שהוא סריס כגון בן עשרים שלא הביא ב' שערות ונולדו לו סימני סריס בין הביא אח"כ ב' שערות בין לא הביא אי נמי עברי רוב שנותיו ולא הביא ב' שערות אע"פ שלא נולדו לו סימני סריס בין הביא אח"כ בין לא הביא ב' שערות איגלי מלתא למפרע שהי' סריס ממעי אמו הלכך

כל שאלו הביא ב' שערות קודם שמכר הי' ממכרו מכר עתה נמי שנתברר שהוא סריס הוי מכר למפרע, ב"מ:

סי' קנ"ה ושעה"מ פ"ב מאישות הקשו על טור כאן פסק נעשה סריס למפרע ובא"ע סי' קע"ז פסק קטנה יש לה קנס וה"ה איילנות עד עשרים שנה ע"כ דסובר כשמואל, ועי' מחנה חיים ח"ר סי' יו"ד שמישב בטוב טעם: ריב"ש סי' תע"ד מובא בב"י קע"ב, וידוע שסימני סריס צריך שיהי' בו והוא בן עשרים אבל קודם לזמן הזה אין נקרא סרים אפי' יש בי כל סימני סריס ולא הביא ב' שערות, אמרי' עדיין קטן הוא, וכן אם הוא בן עשרים והביא ב' שערות לא דיינן ליה כסריס אע"פ שנולדו בו סימני סריס אחרי כן אלא אמרי' דכיון שהגיע לעשרים ולא נולדו בו סימני סריס, לא סריס הוא, ומה שלא הביא ב' שערות עד עתה לפי שעדיין קטן היה, ומשעת הבאת סימנים ואילך הוא גדול, ואם אחר כך נולדו סימני סריס חולי הוא ואין זה סריס חמה שהוא לקוי ממעי אמו, ואם הוא בן עשרי' ולא הביא שתי שערות ונולדו בו סימני סריס אע"פ שהביא ב' שערות לאחר מכן הרי הוא כסריס לכל דבריו דכיון שהוא בן כ' וקדמו סימני סריס להבאת שתי שערות כסריס דיינין ליה, ואם הגיע לרוב שנותיו ל"ו שנים ולא הביאו ב' שערות אע"פ שלא נולד בו סימני סריס הוי סריס ואפי' הביא שתי שערות לאחר מכאן מכיון שנתאחרו כל כך דאז סריס הוא:

ריט"א בכורות דף כ"ד בדפי הספר, כתב לישב רמב"ם שפסק כשמואל עפ"י תוס' ריש חולץ מעוברת סבר רל"ק צריכה חליצה מאחים איגלאי מילתא למפרע לא אמרי', כתב תוס' אע"ג בקידש אחת מ"ב אחיות חשבינן בת יבום כיון אם יבא אליהו ויאמר דהא קדיש, לא דמי דהכא אין זה ספק ראוי להתברר עכשיו שא"א לידע עתידות לא אמרי' איגלאי מילתא למפרע ע"ב וכיון דהכא איפסקא הלכתא כרל"ק דלא אמרי' איגלאי למפרע ע"כ כפי סברת התוס' ה"ה הכא כיון בשעת אכילה או בשעת מכירה לא הי' אפשר להתברר אם סריס הי' או לא דא"א לידע עתידות דמאן לימא לן שלא יביא ב' שערות קודם עשרים הכא נמי לא אמרי' איגלאי מילתא למפרע כרל"ק מש"ה פסק כשמואל ע"ב שו"מ סי' שצ"ח, בח"ג:

ירושלמי פ"י יבמות, ר"ש ורבנן פשיטא הדא מילתא פחות מבן עשרים שהביא ב' שערות למפרע נעשה איש, ויותר מבן עשרים שהביא ב' שערות מכאן ואילך הוא איש, מה פליגו בן עשרים, שמואל אמר למפרע נעשה איש רב אמר מכאן ואילך איש, מתניתא פליגי בין על דין ובין על דין הסריס אין נעשה בן סורר ומורה שאין בו הקפת זקן, ויתר בו שמא יביא ב' שערות בתוך ג' חדשים כמאן דאמר אין מקבלין התרייה על הספק, מתניתא

פליגי על שמואל, אחד בן ט' ויום אחד ואחד בן עשרים שנה שלא הביא ב' שערות כמה דתימר בן תשע שנים ויום אחד ועד בן שנים עשר ויום אחד שהביא ב' שערות למפרע נעשה איש ודכוותיה בן עשרים שנה שלא הביא ב' שערות מכאן ואילך הוא נעשה איש, מה עבד לה שמואל פתר לה סמוך לעשרים, עכ"ל, ובית מאיר סי' קנ"ה מרמיז על הנ"ל והקשה מכתובות דף כ"ט קטנה מבת יום אחד ועד שהביא שערות יש לה מכר ואין לה קנס משתביא ב' שערות ועד שתבגר יש לה קנס ואין לה מכר, ומשמע אפי' אם הביאה שערות רחוק מי"ב שנים יוכל האב למכרה וכן פסק רמב"ם פ"ד מהלכות עבדים, שיוכל למכרה עד שתביא שערות, וע"כ דלא אמרי' בשערות נעשה גדולה למפרע ופליגי על ירושלמי הנ"ל:

ומ"ח ח"ר סי' יו"ד כתב לישב ומחדש דבודאי לענין עונשים ומלקות פועלים שערות למפרע להיות גדולה מי"ב שנים אבל לענין מכר דנתנה התורה רשות לאב למכור בתו והי' בסברא שגם אם היא נערה יוכל למכרה ומנא ידעי' שלא יוכל למכרה כמו שיוכל לקדש אותה לאיש בזמן נערות דאמרי' ק"ו השתא מכורה כבר יצאת מכ"ש שלא יוכל למכר' עי' קידושין דף ד' ויצאה חנם ילפי' בוגרת ע"ש ומבואר בכתובות דף מ"ה דבוגרת דהוי נשתנה גופה ה"ה נערות דילפי' מן אין כסף דוקא נערות ע"י שערות שנשתנה הגוף הוא מוציאה מרשות אדון אבל ימים בלי נערות בודאי אין מוציאין אותה מאדון וה"ה שיוכל האב למכרה אפי' היא גדולה לענין מצות שבתורה, ומיושב קושי' בית מאיר ע"ש תשובה ארוכה ונפלאה:

המחבר ח"מ סי' ל"ה, הגיע לעשרים שנה ולא הביא ב' שערות ונולד בו סימן מסימני סרים הרי הוא גדול ויעיד, ואם לא נולד בו לא יעיד עד רוב שנותיו, וכתב הסמ"ע בפרישה כתבתי דאפי' נולד לו סימני סריס קודם שהגיע לבן עשרים דלא נעשה גדול ע"י, מ"מ כשמגיע אח"כ לעשרים שנה נעשה גדול ע"י להבא, וכן מוכח בא"ע סי' קע"ב, גם בס"ס קנ"ה, ועי' שו"מ ח"ג סי' שצ"ח שהקשה הבית יצחק שמבואר שם דנעשה גדול למפרע, וכן בח"מ רל"ה סי"ב ופלא על הסמ"ע:

עט סופר חלק ג כלל סז פתיחה לסוגיה

שלא כדרך הנאתן

פרט א'. פסחים דף כ"א, אמר חזקיה, מנין לחמץ בפסח שאסרה בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהי' בו היתר אכילה ופליגי דר"א דאמר ר"א כל מקום שנאמר לא יאכל

לא תאכל אחד איסר אכילה ואחד איסר הנאה עד שיפרט לך הכתוב בדרך שפרט לך בנבילה:

תוס' א"ת יהי' נהנה מחמץ בכרת דהא כתיב כי כל:

אוכל ונכרתה ע"ש והקשה הג"ה במל"מ פי"ג משגגות בחולין ק"כ ארל"ק נפש לרבות את השותה ואי נהנה חייב כרת למה לי קרא לרבות השותה ת"ל שהרי נהנה מחמץ בפסח, ועי' עט סופר כלל נ"ד מה שתי' השעה"מ:

ח"ס בחידושיו כתב תוס' דף ק"כ ד"ה אלא אם חמץ הוא ענוש כרת הא אכילה כתיב ביה, אע"ג דהוא אסור בהנאה, הנאת חמץ לית ביה כרת אלא לאו ע"ש, האמת כי דבריהם צ"ב לכאורה מה קושיא הא כיון שנמחה ונעשה משקה ומותר לשתותו מה"ת תהי' הנאת אסור, אלא כוונתם דעכ"פ הממחה חמץ לשתותו נהנה מחמץ טרם נמחה שהרי צריך הוא לו לשתותו ואין לך הנאה גדולה מזו ואה"נ למסקנא איצטרך הנפש לחמץ מחוי מכבר קודם פסח בשעה שהי' מותר בהנאה ועתה בפסח כבר הוא משקה ה"א שיהי' מותר איצטרך הנפש לרבית השותה, אבל מ"מ מקשי' תוס' אהמקשן דפריך אלא חמץ אכילה כתיב ביה מאי קושי' דלמא מיירי שהמחה בפסח ונמצא נהנה מחמץ, ועל זה תי' דפשיטא ליה להמקשן דאין כרת על הנאת חמץ והיינו מטעם שכתב תוס' פסחים כ"א ע"ב ד"ה כל מקום יע"ש וראיתי במל"מ שכתב דקושי' תוס' יהי' הנאת חמץ בכרת מתורצת מדאיצטרך הנחש ובמחכ"ת לא דק דהנפש איצטרך לחמץ שנמחה קידם זמן איסורו ע"ש:

לא זכיתי להבין מה שהקשה על תוס' כיון שמותר לשתותו מה"ה תהי' הנאה אסור, הלא כתב בח"ס סי' קי"ד לישב קושי' מורי מדם שיק לרמב"ם שמשקים היוצאים מהקדש אסורי' רק מדרבנן ולמה צריך מריקה ושטיפה ומחלק בטוב טעם הרוטב דבמילתייהו קאי וכגוף האיסור ולא הותר אלא לשתותו לא מצד פחיתות וקלישת האיסר עצמו אלא מצד הפועל שאינו אכלו ע"ב היטיב הבאתי באריכות בעט סופר כלל נ"ז פרט ז', א"כ עדיין חמץ הוא ואם נקרש ונקפו ואוכל חייב, שפיר הקשה תוס' שאסור בהנאה. גם מה שתי' שנהנ' מחמץ טרם שממחה כי צריך הוא לשתותו, א"כ האיך משכחת שנהנה שלא כדה"נ אם זה חשוב הנאה שצריך להינות שלא כדה"נ, ה' יאיר עיני:

ואמרי בינה בפסחים כתב לישב קושי' מל"מ לפמ"ש תוס' בשם ר"ש דהא דפריך מכלאי כרם אע"ג דלא כתיב אכילה היינו משום דאינו אוכל גוף הפרי אלא המשקה היוצא ממנו ואינו דומה להמחה חלב וחמץ דאוכל ממש האיסר אלא שנמחה לכך אי לאו דכתיב אכילה לא הוי צריך קרא, אבל משקין היוצא מפרי אין לנו לאסור אע"ג דלא כתיב אכילה

מבואר מדבריהם דאע"ג דכלאי כרם אסור בהנאה אפ"ה ראוי להתיר משקין היוצאין מהן, ועי' מהרש"א שכתב דע"כ הנפש דכתיב גבי הנך מרבי גם למשקין היוצאין מהן דהרי בעי למילף מיניה, לפ"ז דברי תוס' מבוארים דודאי לעיל דפריך על המחה את החמץ וגמעו דאמאי חייב הא אכילה כתיב ביה אם הי' נהנה בכרת לא הוי פריך מידי דכיון דממחה עצמו של חמץ ודאי ראוי לחייבו משום נהנה, אבל תוס' בפסחים שפיר הקשו דיהי' נהנה בכרת לר"א ולא שייך לדחות א"כ נפש למה לי דהא אצטרך לרבות משקין היוצא מהן שיהי' כמותן וזה ברור עכ"ל:

מלא הרועים כתב לישב דעיקר סברת התוס' דנהנה יהא בכרת הוא דוקא לר' אבוהו אליבא דר"מ דילף מנבילה דכ"מ שנאמר אכילה גם הנאה במשמע א"כ גם לענין כרת דכתיב כי כל אוכל אף הנאה בכלל, אבל לר"א אליבא דר"י דילף מאותו דטריפה אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך כל איסורין שבתורה אין מכאן ראיה רק על האיסור ולא על מלקות וכ"ש על כרת, והנה בפסחים כ"ב מבואר דזה תלוי אי חשנ"ב דאורייי', דמ"ד חשנ"ב דאורייי' ס"ל דאותו אתי למעט חשנ"ב ומ"ד חנש"ב לאו דאורייי' יליף מאותו כל איסורין שבתורה, והנה רל"ק ס"ל חשנ"ב לאו דאורייי' עי' ערך חשנ"ב א"כ יליף כל איסורין דאסורין בהנאה מאותו וממילא אין ראיה מכאן על מלקות ועל כרת ובזה מיושב קושיא הנ"ל דהתם בחולין ר"ל קאמר נפש לרבית שותה לחייב כרת ורל"ק לשיטתו דס"ל חשנ"ב ל"ד ויליף מאותו לכל איסורין א"כ אין לוקין על הנאה וכ"ש דליכא כרת ושפיר איצטרך נפש לרבות שותה לחייב כרת ע"ש ערך הנאה עי' במקנה כלל ל"ב פרט ב' הבאתי עוד כמה תירוצים, ועט סופר כלל נ"ד שייך לכאן:

ט"א סוף מגילה באבני מילואים, ביצה דף י"ב המבשל גה"נ וכו' הקשו בתוס' מה צורך איכא וכו' ותי' שיוכל לאכול מה"ת שלא כדה"נ, ר"י חולין דף קט"ו סובר בב"ח מקרא מבשל דגבי פסח ואכילה כתיב ואין לוקין אלא דרך אכילה ע"ב, ועטרת חכמים בפסחים מחדש שרמב"ם נקוט דבר מר זה שלכד"ה באיסורי אכילה שאין הנאה לחיך אבל באיסר הנאה כחמץ וערלה נקוט רק רטיה ומלוגמא כי בדבר מר אם אוכל גם שאין אכילה אבל יש הנאה במילוי הכרס ואסור מה"ת, ואין סתירה מש"כ פי"ד ממ"א בעירב דבר מר ביין נסך, דשם לענין חיוב מלקות קאי ורמב"ם לשיטתו באיסר הנאה ליכא מלקות, ולאו שמיה אכילה כי ליכא הנאת גרון, וראיה מר"ע ביצה דף כ"ד אפי' יכול לאכול כזית בשר חי מבית טביחה, וקשה לכאורה אכילת בשר חי שלא כד"א ומנ"ל לרע"ק שהותרה מלאכת י"ט שלא כדרך אכילה, אבל להנ"ל ניחא מ"מ הנאה יש במילוי הכרס ולצורך הנאת הגוף מותר לעשות מלאכה ביו"ט, ולפי הנ"ל נסתרה דברי ט"א דאף למ"ד דבב"ח

ליכא לאו באכילה כשאכל שלא כד"א מ"מ אסור מצד הנאה שבמעיו ע"ב באריכות, בספר גורן דוד סי' מ"ג הקשה מפסחים ע"א קאמר הש"ס שעירי רגלים נאכלין חי: והאיך שרי לאכול חי ולבטל עשה דאכילת קדשים, ומחדש במליחה בשר חי ראוי לאכילה ומישב הרבה בזה ומגן אבות דף ל"א כתב לענין מלאכה ביו"ט ודאי גם שלכד"ה מקרי הנאה כמ"ש תוס' פסחים דף ה' דרק הנאת אחר הביער לא מקרי לכם עכ"ל ועי' תשובת מהרי"א יו"ד סי' ק"כ קכ"ז:

ילקוט הרועים אות כלאים מביא או"ח קידושין דף י"ב כתב דשמואל ס"ל דאפי' בכ"כ אין לוקין שלכד"א, ושעה"מ כתב דרבא ס"ל גם בכ"כ פטור שלכד"ה, ובספר מקור מים חיים, דרבה בר אבוה ס"ל דפטור בכלאים בשלכ"א אף דלא כתיב אכילה, ובאמרי בינה לגאון מרם א"ש גיטין דף כ' כתב דר' אשי ס"ל דפטור בכ"כ ובב"ח שלכד"א, ובאר יעקב כתב דירושלמי ס"ל דפטור בכלאים בשלכד"א:

פמג"ד בפתיחה להלכות פסח פ"ג אות ג' כתב יש לעיין הא דנקברין עפרן אסור מה"ת הוא כמשמעות התוס' תמורה ל"ג, ואף למ"ד כל איסורין שלכ"א ליכא איסר תורה עי' פסחים כ"ט ד"ה אין פודין, שאני הנאה דשלכ"ה חמיר טפי משלכ"א דקיל:

מל"מ שבועות פ"ה, כתב כי היכי דלדידן בכזית איכא מלקות ובחצי שיעור איכא איסר תורה וליכא מלקות ושלא כדה"נ ליכא איסר תורה כי אם מדרבנן, הכי נמי למאן דאית ליה בח"ש איכא מלקות בשלא כדה"נ נחות דרגא ומלקות ליכא אבל איסור תורה איכא ע"ש:

ישו"י סי' פ"ז כתב עפ"י מהרש"ל לר"ש כ"ש אסור ה"ד שלכדה"נ אסור, אבל לר"י דח"ש אסור מצד חזי לאיצטרופי ובשלא כדה"נ מותר דלא שייך חזי לאיצטרופי כידוע, ותוס' ביומא הקשה למה לי חצי לאיצטרופי הא מקרא דכל חלב מרבי' מיניה ח"ש, ותי' הרא"ם דבחלב יש באמת קרא לח"ש ולא יליף מיניה לשאר איסורין משום דחלב חמיר דהוא בכרת ולא הי' לו שעת הכושר ולכך בעינן חזי לאיצטרו' בשאר איסורין, א"כ בחלב דילפי' ח"ש מקרא מכל חלב ולא מטעם חזי לאיצטרופי' א"כ גם שלא כדה"נ אסור לכך אין חל איסר בב"ח על חלב דשניהם אסורי' מה"ת שלכה"נ אבל בנבלה שבישלה בחלב מראוי' שיחול איסור בב"ח על נבילה משום שחל שלכדה"נ: שבועות דף כ"ג כתב תוס' דמצי לאוקמי שלכדה"נ, וכתב מהרש"ל וריב"ל לר"ש דאמר כ"ש למכות ה"ה שלוקה שלא כדה"נ ומהרש"א כתב איכא לר"י דח"ש אסור ושלכדה"נ מותר מד"ת, ושעה"מ בית"ת כתב בשלומא לר"ש דס"ל דלוקין על ח"ש איכא למימר ה"ד שלכדה"נ אבל לר"י

דח"ש אסור מצד חזי לאיצטרופי א"כ דוקא גבי ח"ש דחזי לאיצטרופי ואתי לאיסר לאו אבל שלכדה"נ דלעולם לא אתי לידי' איסר לאו מש"ה אינו אסור ע"ב: פרט ב'. הסוגי': פסחים דף כ"ד, אר"א א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן למעוטי מאי א"ר שימי בר אשי למעוטי שאם אכל חלב חי שפטור א"ד אר"א אר"י כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דמן הנאתן למעוטי מאי, אר"ש בר אשי למעוטי אם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שהוא פטור וכ"ש אוכל חלב חי שהוא פטור: או"ח כתב מלשון זה משמע דלישנא קמא דוקא של"כ אכילה הוא דפטור אבל שלא כד"ה חייב ואע"ג דבוודאי אכילה חמור מהנאה ואיך מעלה על הדעת להחמיר בהנאה יותר מבאכילה, זה אינו דבשלמא כי אכל חלב חי הרי אכילה זו לגבי האוכל נמי לאו אכילה חשובה ולית ליה הנאה מנייהו כלל מש"ה פטור, משא"כ אם הניח חלב של ש"ה ע"ג מכתו הרי עכ"פ הוא נהנה מרפואה זו מש"ה לל"ק חייב, רק לל"ב גם בזה פטור דבעינן דווקא דרך הנאה לב"א וחילק זה מבואר במל"מ מיס"ת ע"ש:

פנ"י כתב, עיקר טעמא דר"א דמדאפקי' רחמנא להנאה בלשון אכילה שמעינן דכי היכא דלענין אכילה בעינא דוקא דרך אכילה דשלכ"א לא מיקרי אכילה כלל, ה"נ לענין הנאה שלא כדה"נ פטור אע"ג דמתהני מיניה, מיהו נראה דבכל זה ר"א לטעמי' דלא שני ליה בין לא יאכל ובין לא יאכל, משא"כ אליבא דחזקיה דאמר לעיל דבחמץ ושור הנסקל ילפי' מלא יאכל ופי' רש"י שם לא יאכל משמע לא יהי' בו היתר המביא לידי שום אכילה וסתם הנאות לידי אכילה הם באות שלוקח בדמים דבר מאכל ולפ"ז לא שייך לחלק כלל בשור הנסקל בין דרך הנאה לשלא כדרך הנאה דסוף סוף הנאה הבא לידי מאכל הוא כמו שהקשה תוס' באמת בקידושין דף נ"ו ע"ש, ואו"ח מביא ירושלמי במקומו שר"א בשמיה ר"י דריש כחזקיה מלא יאכל בצירי על איסר הנאה ע"ב:

בספר פרי החג כלל נ"ח, כתב יל"ד האיך אמר כל איסורין שבתורה וכו' הא בחולין ק"כ, אמרי' המחהו חמץ וחלב ח"ב נפש לרבות השותה ואין לך שלא כדרה"נ גדול מזה, ונראה להביא ראיה לצל"ח בדף כ"ד מחדש כאשר האיסור הוא עתה לפנינו צריך שיאכל או יהנה דרך הנאתו כפי שהוא עכשיו, לכן האוכל חלב חי פטור שהרי בידו לבשלו שהוא יותר טוב. וכן אם הניח חלב חי של שור הנסקל ע"ג מכתו שהרי הי' בידו למשוח לעורות או להבערו דרך הנאתו, אבל משקה היוצא מאיסר וכבר נעשה המשקה אפי' תימא שעקר הנאתו לאכילה, מ"מ הרי כבר נעשה משקה ולפי מה שהוא עתה הנאתו היותר חשובה היא השתיה ומקרי דרך הנאתו:

ע"ש, א"כ גם בהמחהו וגמעו דאחר שהמחהו כבר נעשה משקה ותו לא הוי שלכ"ה, אלא דהי' לפטור משום דלאו אכילה הוא ורבי רחמנא מהנפש לרבות השותה ע"ב:

אמר אביי הכל מודים בכלאי כרם שלוקין עליהן אפי' שלא כדרך הנאתן מ"ט משום דלא כתיב בהו אכילה, והקשה או"ח לפמ"ש תוס' בדף כ"ח בד"ה ותנן דגבי עכו"ם לוקין שלא כדה"נ מדלא כתיב אכילה קשה אמאי לא קאמר אביי הכל מודים בע"ז דלוקין שלכד"ה ע"ב, ונראה בע"ז שעובר בכ"ש מלאו לא ידבק עי' רמב"ם א"כ לסברת מהרש"ל אם כ"ש אסור גם שלכדה"נ אסור אין כאן חידש אבל בכ"כ השיער בכזית חידש לנו שאסור שלא כדה"נ:

ח"ס בחידושיו כתב הא דפשיטא למל"מ פי"ד מאבל דמה אסור בהנאה שלכד"ה אע"ג שהדין עמו משום דלא כתיב אכילה בגופי דמת ואנן קי"ל דן מיניה ואוקי באתרא מ"מ למ"ד דן מיניה ומיניה אין לוקין על מת אלא כד"ה ומש"ה לא אמר אביי הכל מודים במת וע"ז והקדש ובב"ח ופסח שלא למנויו משום דתלי' בפלוגתיה הנ"ל ע"ש:

תוס' הכל מודים בכ"כ, הא דלא קאמר הכל מודים בחולין שנשחטו בעזרה משום דכתיב בהו אכילה דמוזבחת ואכלת נפקא לן, והא דלא קאמר הכל מודים בב"ח שמא משום דאין מזהירין מן הדין, וכתב מהרש"א יש לדקדק דהא לאביי קיימינן הכא ואביי קאמר לקמן דלוקין על בב"ח אפי' שלא כדה"נ משום דלא כתיב אכילה בגופיה, וי"ל דלענין איסור אכילה בב"ח לא מן הדין אתי אלא מג"ש מנבילה שפיר לוקין אפי' שלא כדה"א כיון דלא כתיב אכילה בגופו, אבל הכא קאמר אביי בכ"כ דלוקין אף על ההנאה שלא כדה"נ שפיר קאמרי דבב"ח אין מזהירין מה"ד דאיסר הנאה לא אתי אלא מק"ו דערלה עכ"ל, אבל לרמב"ם בע"כ אביי קאי על אכילה והדרא קושי' לדוכתא עי' מל"מ:

פנ"י הקשה מש"כ תוס' הא דלא קאמר מחולין שנשחט בעזרה הלא באוכל מחולין שנשחט בעזרה ליכא מלקות כלל כדאיתא במשנה פרק אותו ואת בנו חולין בעזרה אין סופגין ארבעין, ועל מש"כ תוס' אין מזהירין מה"ד הקשה דהא בדבור הקודם כתבו דאיסור הנאת בב"ח בג"ש אתיא והך ק"ו אלא גילוי מילתא וא"כ לא שייך הכא אין מזהירין מה"ד, נב"י ח"ב ח"מ סי' ס':

במקור חיים בסופו נדפס מאביו הגאון ז"ל על מס' כריתות וכתב בריש הפרק המהרש"א בסנהדרין דף ס"ד כתב טעם דהא דאין עונשין מה"ד דכיון דעבירה חמורה הוא, יש לומר דאין מתכפר בעונש קל, ובספר משנה לחם הקשה עליו מתוס' שתירץ משום אין מזהירין מה"ד, ולפי טעם המהרש"א קשה כיון דמתכפר בעונש מלקות באכילת בב"ח כ"ש בהנאה ע"ש, ולק"מ דיש לחלק בין עונש לאזהרה דהא במכות דף י"ז אמרי'

אפי' מאן דס"ל עונשין מה"ד מ"מ אין מזהירין מהדין ומאן דס"ל עונשין ע"כ לא ס"ל טעם שכתב מהרש"א ואפ"ה ס"ל אין מזהירין, והכא בב"ח באזהרה קיימינן והיינו דאין עונשין מן הדין אא"כ מזהירין דהיינו דבעינן שיכתב לאו בתורה לאזהרה ואין מזהירין מן הדין אף דיש להעניש מן הדין והוא פשוט עכ"ל:

דף כ"ו, אמרו על ריב"ז שהי' יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו והא הכא דלא אפשר ומיכוין ושרי, ורבא אמר שאני היכל דלתוכו עשוי: תוס' פ"ה ואין הנאת צילו נאסרת שאין זה דרך הנאה, וא"ת והא לא כתיב אכילה ואפי' שלא כדה"נ יהא אסור, וי"ל דמעילה ילפי' חט חט מתרומה ובתרומה כתיב אכילה, והא דאסר בע"ז דף מ"ח לישב תחת אשירה, משום דאשירה לצל עשויה והאי דרך הנאה, ועוד דגבי עכו"ם לא כתיב אכילה, ועי' תוס' ע"ז מ"ח, ד"ה אלא בוורד, ואפי' לא הוי עיקרייהו לריחא שמא יש לאסור דאמרי' כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן מ"מ איסורא איכא ושמא בעכו"ם אפי' ללקות נמי לקי מידי דהוה אכלאי כרם דלוקין עליהם אף שלא כדה"נ משום דלא כתיב בהו אכילה ובעכו"ם נמי לא כתיב בהו אכילה בדאורייתא ע"ש ועי' שג"א סי' ע"ו באשם מעילות חייב אף שלכדה"נ משום דלא כתיב אכילה בגופיה אף דאפי' בג"ש חט חט מתרומה ע"ש ומתוס' סנהדרין דף פ' משמע בהקדש שלכד"ה אסור עי' שעה"מ, ומנ"ח סי' רפ"א הקשה אם תרומה דינו ככל איסורים דאינו חייב שלכד"ה דכתיב ביה אכילה, ותוס' כתב דמעילה ילפי' חט מתרומה וביומא דף פ' דזר שאכל אכילה גסה פטור דכי יאכל פרט למזיק, אמאי צריך לאשמעי' הא זה נכלל בכלל כל איסורים שפטור שלכדה"נ, עי' צל"ח ברכות דף ל"ח: אמרי בינה בחידושיו כתב צריך להבין במה דאמר ר"י דכל איסורין שבתורה אין לוקין אלא דרך אכילתן או דרך הנאתן, ר"מ דסובר נט"ל אסור דנבילה שאין ראוי לגר למעוטי סרוח מעיקרא אבל שאינו ראוי לגר באינו סרוח מעיקרא אסור והוא בכלל לא תאכלו כל נבילה, והרי אין שלא כד"ה גדול מזה ואפ"ה אסור, וכ"ת אה"נ לר"מ אסור א"כ מאי פריך לאביי דאמר הכל מודין בכ"כ וכו' מאיסי בן יודא דילמא איסי כר"מ ס"ל וכו' ואולם יש לומר דלעולם כמו שעתה שהיא נסרחה ואין אכילה אחרת רק כמות שהיא סרוחה לא מקריא שלא כד"א ולא פוטר ר"י רק באוכל חלב חי דיכול לבשל זה ודאי שלא כד"א ע"ב:

תוס' פרט לאוכל חלב חי, והא דאכל צפור טהורה בחייה בכ"ש שאני עוף שהוא רך וחזי לאומצא, פמג"ד סי' ס"ב כתב ודע דכל איסורין אין לוקין אלא דרך אכילה וה"ה:

אבמה"ח ולא תימא כיון גידים ועצמות לית בהו טעם הרי חייבה התורה שלכ"א הא ליתא אף ג"ה דאין בו טעם אין לוקה כ"א ד"א לאפוקי עירב לענה ורוש או אכלו חי,

וראיה מרמב"ם שכתב כל אוכלין אין חייב עד שיאכל דרך הנאה חוץ מבב"ח וכ"כ הרי לא הוציא מכלל אבמ"ח וג"ה, ומסתברא דנהי דחייבה תורה שלכד"א גידים ועצמות מ"מ מדכתיב אכיל' בעינן דרך אכילה ע"ש, וחידש שלא הביא מקושי' תוס' כשמע שגם אבמה"ח שלכד"א פטור, ועי' אור חדש, ומרם שיק או"ח רנ"ח:

חולין דף ק"כ, ואלא חלב חיה להדיוט נבילה נמי אשתראי מליקה דחטאת העוף לכהנים, ע"ד חידוד לכאורה מליקה דחטאת לא אשתרי אלא עשה דאכילת קדשים דוחה לאו דנבילה, ונראה במנחות דף מ"ה כל נבילה וטריפ' לא יאכלו הכהנים הא ישראל אכלו, א"ר יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, רבינא אמר כהנים איצטרך ליה ס"ד הואיל ואשתרי מליקה גבייהו אשתרי נמי נבילה וטריפה קמ"ל ותוס' הקשו א"כ גבי כלאים נמי נימא דהותר לכהנים הואיל ואשתרי לה בגדי כהונה, ונב"י בדורש לציון דרוש א' הקשה מנ"ל דאישתרו נבילה גבייהו דילמא עשה דאכילת קדשים דוחה ל"ת. אלא דאפשר לקיים שניהם שיאכלו כהנים רבים כל אחד פחות מכזית וח"ש מותר מן התורה, מדלא קפדינן בהא ש"מ דהותרה, ומיושב קושי' תוס' בכלאים הטעם משום עשה דל"ת, אבל ר' יוחנן לשיטתו דח"ש אסור מה"ת א"כ מליקה וכלאים שוים דהטעם משום עשה דל"ת על כן אמר פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, ועי' בהערות לספר מוצל מאש סי' נ"א באריכות, וכאן רל"ק לשיטתו שפיר אמר מליקה אשתרי דחטאת העוף לכהנים ודו"ק:

ג"וו כלל נ"ז הקשה דאמר רב שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב ברשותו ואלו הן חמץ ובור, ופי' שאסור באכילה ובהנאה ואין שלו והכתוב אומר לא יראה לך שלך א"א רואה אבל אתה רואה של אחרים אפ"ה עשאו הכתוב כשלו, ואמאי אינו כשלו והא יכול להינות שלא כדה"נ א"כ הוי שלו ממש, משמע מכאן שלא כדה"נ איסור תורה אית ביה מכ"ש שקשה לפי כ"ס סי' קי"א כתב בח"ש שלא כדה"נ בודאי מותר א"כ יוכל להינות ושלו הוא, ועי' בפתיחה כוללות לפסח פ"ג אות ד' ג"כ מזה:

קהלת יעקב אות ל"ט כתב יש לחקור בהא דקי"ל דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדה"נ אי הך דינא נמי לענין נדרים אם אסר ככר בקונם מותר להינות שלא כדה"נ ע"ש:

עוד כתב פסחים דף כ"ט האוכל חמץ של הקדש במועד מעל י"א דלא מעל ובפלוגתי' דר"י הגלילי ורבנן קא מפלגי, פרש"י דמ"ד מעל ה"ט כר"י הגלילי דאמר אף תוך זמנו מותר בהנאה הלכך חזי להסיקו תחת תבשילו, ומ"ד לא מעל כרבנן דחמץ בפסח אסור

בהנאה ע"ש ואם שלא כדה"נ מותר מן התורה, אמאי לא מעל לרבנן שהרי לא אסור מה"ת לרבנן נמי חזי להסיקו תחת תבשילו ע"ש:

עוד הקשה משבת דף כ"ה אמר קרא הנה נתתי לך משמרת תרומתי לך תהי' להסיקה תחת תבשילך, אמאי איצטרך קרא להתיר להסיק תחת תבשילו. שלכד"ה מיתר מן התורה ע"ש:

א"ר יעקב אר"י בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה, ה"ד אי איכא סכנה אפי' עצי אשירה נמי, אי ליכא סכנה אפי' כל איסורין שבתורה נמי לא ע"ש, צ"ע דלמא בליכא סכנה ואמר בכל מתרפאין בשלא כדה"נ, אבל בע"ז אסור שלא כדה"נ אין מתרפאין בו:

סוכה דף ל"ה, תוס' וא"ת אתרוג של ערלה תיפק ליה דמכתת שיעוריה דמצותו בשריפה, וכתב פנ"י לא ידענו מה פשיטא להו דכתותי מכתת שיעוריה דהא חזי להנות שלא כדה"נ א"כ לא שייך לומר כמאן דליתי דמי, ע"ש, וערוך לנר הקשה מתוס' פסחים כ"ו גם באשירה מותר שלכדה"נ אעפ"כ אמרי' כיתותי וכו' ומישב קושי' תוס' עפ"י רי"ט אלגזי מסופק מי שנתערב לו אתרוג של ערלה באתרוג של היתר ונטלן בזה אחר זה אי יוצא או לא, לע"ד הסברא נותנת כיון תערובות חד בחד אסור א"כ בכל אחד ואחד לא קרינן ביה לכם שראוי לכם ולכך אינו יוצא, התינח אם הטעם משום היתר אכילה ודין ממון אבל אי הטעם משום מיכתת שיעורא דלשריפה קאי כיון דממנ"פ באחת בהם אין מצוה לשרפו לכן אף שאינו ידוע לו איזהו מכ"מ לא מיכתת שיעורא ויוצא באחד מהם ממנ"פ:

פרט ג'. אם לוקין על הנאה:

רמב"ם פ"ח ממ"א הלכה ט"ו, כל מקום שנאמר בתורה לא תאכל לא תאכלו לא יאכלו לא יאכל אחד איסר אכילה ואחד איסר הנאה במשמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט בנבילה וכו':

הלכה ט"ז, כל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה ולא אכל כגון שמכר או שנתן לעכו"ם או לכלבים אינו לוקה וכו' כתב ה"ה פסחים דף כ"ד כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן, וכל דבר הראוי באכילה אין דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתקנו ואפי' סיכה שהיא קרובה לשתייה אמרו רבינא שהי' סך בתו בפרי של ערלה במקום חולי שאין בו סכנה דלאו דרך הנאתן הוא ולפי זה הרי איסור הנאה כדין ח"ש שאסור מה"ת ואין לוקין עליו עכ"ל, והנה נראה מסידר של רבינו שמתחיל כ"מ שנאמר לא תאכל אחד:

אכילה ואחד הנאה במשמע, על זה קאי שכתב דאין לוקין כוונה באיסר הנאה אשר מרומז בלא תאכל כי אין זה דרך הנאתו. אבל איסר הנאה אשר יצא מכתוב בלא לשון אכילה אולי סובר ג"כ שלוקין על הנאה, וגם שנקט כל מאכל משמע אבל איה"נ שאינו מאכל כמו עצי אשירה או גיה"נ למ"ד שאסור בהנאה ג"כ מודה שלוקין:

פר"ח סי' תמ"ג מביא רמב"ם פי"א ממ"א יי"נ אסור בהנאה והשותה ממנו כ"ש לוקה מה"ת ואלו בהנאה לא הזכיר מלקות ע"ש וראיתי בח"ת של הגאון הגדול מו"ה דוד ביסטריץ זצ"ל שמתפלא כי פ"ז מהלכות ע"ז כתב הנהנה מע"ז לוקה ע"ש:

מל"מ ביס"ת כתב אף שדברי רבינו ז"ל שלא חייב מלקות בנהנה מבו"ח הם תמוהים, נראה שיש להכריח סברתו מכריתות דף י"ג יש אוכל אכילה אחת וחייב ד' חטאות וביארו בגמרא דאף דקי"ל דאין איסור חל על איסר מ"מ שאני הכא דאיסור מוסיף הוא דכיון דאקדשיה ונתוסף בו איסור הנאה ע"ש ויש לתמוה בחולין קי"ג אמרי' המבשל חלב בחלב וכו' ומתבאר בסוגי' דלכ"ע אין איסור בב"ח חל על חלב, ולפי סוגי' דכריתות יש לתמוה דהא איסור מוסיף הוא דהשתא נאסר בהנאה וא"כ אמאי לא חל איסור בב"ח על איסור חלב, ולסברת רבינו ניחא דע"כ לא חשוב הנאה איסור מוסיף אלא היכא דלוקה על הנאה וכגון ההיא דמוקדשין דמגו דלוקה על הנאה לוקה ג"כ על אכילה אבל בב"ח דליכא מלקות בהנאה לא שייך ביה איסור מוסיף ע"ש ואו"ח כתב אנכי תמה עליו דאכתי למה לא יחול איסור בב"ח על איסור חלב הא הוי איסור מוסיף דמעיקרא לא הוה לקי עליו כי אם בדרך אכילתן כדין כל איסור שבתורה ועכשיו שנעשה בב"ח נאסר אף שלא כד"א ומלקין אף שלא כד"א וכ"פ רמב"ם שלוקין בב"ח שלא כדה"נ ורמב"ם פסק פ"ט דמבשל חלב בחלב אינו חייב אלא אחת ע"ב, לענ"ד שאיסור מוסיף רק אם עוד איסור ראשון בתקפו ורק איסור השני מוסיף עליו אבל אם איסור ראשון נסתלק אז חל איסור החדש אין זה איסור מוסיף וכיון שלא כדה"נ איסור חלב נסתלק וחל איסור בב"ח אין זה מוסיף, ומיושב גם קושי' שג"א סי' ע"ו שמחדש ביוכ"פ שלא כדה"א חייב מקשה למה לא חל איסור יוכ"פ על נבילה ע"ב בהנ"ל מיושב כיון שנסתלק איסור נבילה אז חל איסור יוכ"פ שלא כדהנ"א אין זה מוסיף ודו"ק:

רמב"ם פסק מכירה ונתינה הוי שלא כד"ה ופטור, ושלט"ג מביא בשם ריא"ז דכל איסור הנאה שמכרן או שהאכילן לכלבו הוי דרך הנאה ולוקה, וכן דעת תוס' חולין ק"כ, ופסחים כ"א, שהוצרכו לתת טעם למה לא יהנה בחמץ כרת ש"מ דלוקה:

מל"מ הקשה לרמב"ם דסובר בכל איסורי הנאה אין לוקין על הנאה אף שהוא כדרכה וכן בב"ח אין לוקין על הנאה, א"כ מאי קאמר אביי הכל מודים בכלאי כרם ע"כ הכוונה

היא על האוכל כלאי כרם דוקא וא"כ אמאי לא קאמר נמי הכל מודים בב"ח, ותי' התוס' לא יועיל כלום:

ב"ק דף מ"א, מקשה גמרא אי ס"ד האי לא יאכל את בשרו איסר הנאה הוא נכתב רחמנא לא יהנה, והקשו על רמב"ם, אם כתיב לא יהנה יהי' מלקות על הנאה על כן כתיב לא יאכל ואין לוקין על הנאה, פתיחה לג"וו ושעה"מ מיס"ת:

פמג"ד סי' ס"ה, כתב דע למאן דאוסר ג"ה בהנאה והוא רשב"ן איפשר דלדידיה לוקת על הנאה ורמב"ם מודה לזה ואף שרמב"ם פוסק שאין לוקין על הנאה כתב ה"ה דכל שראוי לאכילה לא הי' הנאתו דרך הנאה אלא אכילה וא"כ ג"ה שאין בו טעם אם על אכילה לקי כ"ש על הנאה ועי' מנ"ח סי' ג' באריכות:

מל"מ אבל פי"ד מסופק אי נפסד מאוכל אדם אי אסור בהנאה כיון דהנאה מלא יאכל נפיק לר"א וכל היכא דבאכילה אין בו איסור ה"ה הנאה ופמג"ד סי' ס"ה מתקשה בו בחמץ עפרן אסור ע"ב, ואמרי בינה הלכות פסח סי' ז' הקשה מב"ק מ"א דפריך לכתוב לא יהנה, דלמא לכך כתבה רחמנא לאיסור הנאה בלשון אכילה לדעת דאם נפסל מאכילת אדם מותר גם בהנאה משא"כ אם הי' כותב בלשון איסור הנאה:

במחנה חיים ח"ר סי' כ"ב מחדש דבר נפלא להסביר מד"ס מצוה ללה"נ כי כל איסורי הנאה אסורים רק בדרך הנאה היינו שבני אדם נהנין אבל בשלא כדה"נ לא אסר הקב"ה ועי' במל"מ אפי' בע"ז ובהקדש מותר שלכד"ה א"כ פליגי אם הנאת מצוה נחשב להנאה בכדרך הנאתו ואסור לעשות מצוה באיסורי הנאה או דנימא בהיפך כיון שאין כאן הנאה רק לבר חיוב מצוה אבל למי שאין מצווה בו לא יהי' נחשב מעשה זה להנאה א"כ הוי הנאת מצוה בכלל שנהנה שלא כדה"נ, ומצאתי ב"ה בנמ"י נדרים דף ט', ח"ל אם אמר סתם דרך פלוני קונם עלי אין במשמע אלא דבר שיש בו שום הנאה והר"ז כשופר של עולה שמותר לתקוע בו משום דמצוה ללה"נ, דמסתמא לא אסר הכתוב הקדש אלא בדרך הנאה ע"ש:

מר"ם שיק או"ח סי' רנ"ח כתב בב"כ אי אסור שלכדה"נ כי לא נאמרו שיעורין לב"נ ולפי מהרש"ל כיון שכ"ש אסור גם שלכדה"נ אסור ומביא ספר חשרת מים שהקשה א"כ קשה קושי' תוס' חולין ל"ג גם לר"י מי איכא מידי לישראל שלכ"ה מותר ולב"נ אסור, ע"ש באריכות:

בספר דרוש וחידש בפסחים דף כ"ד כתב באבמה"ח שלא כד"א חייב כמו עצמות אבל בשר מה"ח שלא כד"א פטור, ומיושב מה שתמהו על רמב"ם שכתב שב"נ חייב על אבמ"ח ובשר מה"ח, דכיון דכל אבר הוא בשר גידים עצמות וממילא חייב ב"נ משום

בשר מה"ח מנפ"מ במה שמצווה על אבמה"ח, לפי הנ"ל ניחא דנפ"מ באכלו שלא כדה"א דמצד בשר מה"ח אינו חייב כמו בכל איסור ומשום אבמ"ח חייב:

מק"ח סי' תמ"ב שמחבר כתב חמץ שנפסל מאכילת כלב אינו חייב לבער, משמע אם נפסל רק מאכילת אדם אסור מדאוריי', א"כ קשה אמאי לא אמר דהכל מודים בחמץ שאסור שלא כדה"נ, ונראה הא שאסור חמץ שנפסל מאכילת אדם, מכח מש"כ תוס' פסחים כ"ח ד"ה ר' שמעון דקודם זמנו אף דליכא קרא דלא יאכל מ"מ אסור מקרא דתשביתו דמשמע שלא בדרך אכילה ע"ש וכיון דאיסור אכילה מקרא תשביתו נפקא ליה ודאי אסור אפי' שלא כדרך אכילה כמו כ"כ ובב"ח ואפ"ה לא לקי עלייהו דתשביתו הוא רק עשה ומלאו דלא יאכל פטור שלא כד"א ומש"ה לא קאמר הכל מודים בחמץ בפסח כיון דלא לקי עליו ע"ב: פרט ד'. הטעם שאין לוקין על הנאה:

א' ה"ה פ"ח ממ"א כתב כל דבר הראוי לאכילה אין דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתקנו, לכאורה בב"ח שגם אכילה שלא כדרך אכילה חייב, בכ"ז הנאה לא חשוב כאכילה כלל ועדיין צ"ע ומל"מ הקשה למה נקט למעוטי חלב ע"ג מכה ולא נקט חלב למשוח או להבעיר דג"כ אינה לוקה:

ב' רא"ה מצוה קי"ג כתב לא תבשל גדי בחלב אמו זה הכתוב בא לאסור האכיל' והנאה בב"ח, ואל יקשה אליך א"כ למה לא נאמר לא תאכל, התשובה מפני שנתחדשה איסור אכילתו מאיסור שאר אכילות איסורין ששאר איסורין א"ח אא"כ נהנה באכילתן וכאן אפי' לא נהנה באכילה מכיון שבלעו ואפי' יבלענו חם ששורף גרונו בו וכיו"ב שאין לו הנאה מ"מ לוקה וכו' ואוכל כזית במזיד לוקה, אבל נהנה בו כגון שנתנו או מכרו אינו לוקה לפי שאפשר להנאה בלי מעשה וכל שאב"מ אין לוקין, ואפי' סך ממנו אפשר דלא לקי לפי שהוא שלכדה"נ שאינו עשוי לסוך, ויש לדון ג"כ שילקה וכתב מנ"ח נראה דסובר כרמב"ן דלוקין על הנאה, ומ"ש אפי' סך ממני לשיטתו דכל שאפשר בלי מעשה אין לוקין אפי' עשה מעשה א"כ כיון דסיכה היא הנאה והנאה משכחת לה בלי מעשה א"כ לא ילקה כלל, א"כ האיך כתב דאפשר לדון שילקה, וזה סיוע לשעה"מ הלכות חמץ דדווקא אם הנאה יכול להיות בלי מעשה מ"מ עושה מעשה לא הוסיף המעשה שום דבר כי הי' יכול לעבור בלי מעשה, אבל אם הדבר שעושה אינו יכול להיות בלי מעשה אף שיכול לעבור הלאו בלי מעשה מ"מ בד"ז שעובר עתה לא יוכל להיות בלי מעשה כגון סיכה לוקין שפיר אם עשה מעשה עכ"ל, דברי רא"ה שכתב לפי שהוא שלכד"ה לא זכיתי להבין אם לוקין על הנא' למה בב"ח אין לוקין שלכדה"נ ומש"כ מנ"ח לראיה לשעה"מ, נראה לי ששעה"מ מחדש אם אין לו חמץ מערב פסח אז א"א לעבור

הלאו בל יראה רק במעשה על כן חייב אם עושה בפסח מעשה שקונה חמץ או מחמין, אבל כאן הלאו של איסור הנאה יוכל לעבור בלי מעשה, גם הסיכה מעשה, אבל הלאו יוכל גם כעת לעבור בלי מעשה, אין אנו לדון על הסיכה רק אם יוכל לעבור הלאו בלי מעשה ודו"ק:

ג' המל"מ כתב הטעם משום דהנאה לא כתיבא בהדיא כי אם מדרשא מדאיצטרך קרא להתיר נבלה בהנאה אינו לוקה, מ"מ קשה עלי בב"ח דרחמנא אמר תלת זמני לא תבשל אמאי לא ילקה על הנאה שהרי חד לא תבשל פירושא הוא כאלו כתיב לא תהנה, ורמב"ן כתב בהשגותיו בשורש שני הנהנה מבב"ח לוקה, ומל"מ סוף טומאת אוכלין כתב דכיון דפשטה דקרא לא מיירי בהכי אף דמכח יתירא דרשינן איזה דרשא אף שהוא דבר תורה אינו לוקה עליה דומיה דנהנה מבב"ח דאף דאיכא חד לא תבשל לאיסור הנאה אינו לוקה על ההנאה: ד' פנ"י כתב הטעם דא"ה נפיק מאותו לר"י והוה לאו הבא מכלל עשה: ה' פני אריה ב"ק דף מ"א כתב כוונת רמב"ם משום שפסק כר"א והו"ל לאו שבכללות כיון שכולל אכילה והנאה ואין לוקין ע"ש באריכות:

ו' שעה"מ מביא ר"ש בן רשב"ץ דרבינו סובר דדרשא דאיסר הנאה הוי מדרבנן ומש"ה אין לוקין ופלא בגמרא נפקא ליה איסור הכאה מנבילה או מאותו ע"ש:

פלתי פ"ז מביא קושי' רא"ם למה לי לא תבשל תיפוק ליה מלא תאכל כל תועבה, ותי' ללקות באו על לאו לא תאכל כ"ת אינו לוקה דה"ל לאו שבכללות, והקשה הפלתי לרמב"ם על הנאה אינו לוקין חד לא תבשל שקאי על הנאה קשה למה לי מלא תאכל כ"ת איסור הנאה בכלל לר"א דאמר כ"מ שנאמר ל"ת איסור הנאה נמי משמע ואי דהוי לאו בכללות הא בלא"ה אין לוקין לרמב"ם:

עי' כלל ס"ב פרט ב' הבאתי ח"ס דלרל"ק דלא בעי הנאת גרונו אלא אכילה במעיו חייב נמי שלא כדה"נ כיון שנתמלא מעיו נתמלא ע"ש הרבה בסוגיין, הבאתי טהרת הקודש לרל"ק אין חילק בין מין במינו לאינו מינו ע"ש: פרט ה'. במ"ע אם יוצא שלכד"ה:

מל"מ פ"ה מיסודי תורה כתב, יש לחקור בהא דקי"ל דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם שלכד"ה, אם נאמר ג"כ במ"ע דרחמנא אמר תאכל כגון מצה וקרבן פסח אם אכלן שלכד"ה אם יצא י"ח, ונראה דל"ש דכי היכי דבמצות ל"ת דרחמנא אמר לא תאכל אמרי' דאם אכלו שלכד"ה דפטור משום דלא מקרי אכילה, ה"נ במ"ע דרחמנא אמר תאכל אם אכלו שלכד"ה לא יצא י"ח משום דלא שמיה אכילה עכ"ל:

השעה"מ מביא ראיה דלא יצא, מרמב"ם פ"ה דשבועות הי"ח מנשבע שלא יאכל מצה שנה או שנתים ה"ז אסור לאכול מצה בליל פסח יע"ש והשתה אי שלכד"ה יצא י"ח

יכול לאכול שלכד"ה וכו', עוד ראיה מקושי' ירושלמי מובא בתוס' קידושין דעשה דמצה ידחה ל"ת דחדש, הא איפשר לקיים שניהם אם יאכל שלכד"ה עוד ראיה מזבחים דף צ"ו דפריך ניתי עשה דאכילת קדשים ולידחי ל"ת דפסולה הא אפשר לקיים שניהם ע"ש:

הנה רבית בשנים אמרתי לישב עי' מקנה כלל עשה דל"ת כעת זכינו שנדפס ח"ס על סוגיות אעתיק לשונו הזהב, לפענ"ד אין הכרח מכ"ז דכיון דאכילה זו יוצא בה מ"ע דמצה וקדשים רחמנא אחשבי לאכילה וחייב עליו גם משום לאו דחדש או דשבועה ודאכילת פסולים אע"ג דבעלמא הוה שלכד"ה השתא דאית ביה מ"ע רחמנא אחשביה ושעה"מ בעצמו כתב סברא זו במ"א שפסק רמב"ם באוכל גי"ה של טמאה לוקה שתים אע"ג דאין בגידין נ"ט משום דרחמנא אחשבי' לאכילת גיד ללקות עליו משום גיד לוקה נמי משום שארי איסורים שיש בו וכו' ומביא ראיה שיוצא במ"ע שלכד"א ממנחות דף ק' שעיר של יוכ"פ הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי, א"כ קשה האיך יוצאין מ"ע דאכילת קדשים באכילת שעיר חי שהוא שלא כדה"נ ודוחק לומר גבי הבבליים הי' כד"א וכו' ועי' תוס' ד"ה ששונאין את הבבליים ועי' תוס' מנחות ד"ה חטא תימא יזרק דם כדי לאכלן חי וי"ל דאין זה זכות וכו' עוד מביא ראיה מפסחים מ"א ת"ר יכול אכל כזית חי יהא חייב וכו' צ"ע תיפק ליה דה"ל בשר חי שלכד"א ואפי' אכל נא ומבושל במים שלכד"א פטור מכ"ש חי דפטור הוא וי"ל לפי הנ"ל דהרי כתיב בהאי קרא כ"א צלי אש ומקשי' התם אל תאכלו לתאכלו בשעה שישנו בקים אכול צלי ישנו בבל תאכלו ממנו נא וכו' א"כ ה"א להא נמי אקשי כשם שאכילת צלי אש י"ח אפי' שלכד"א ה"נ אל תאכלו חייב אפי' שלכד"ה אפי' חי נמי קמ"ל דחי אינו לוקה לפ"ז באוכל ממנו נא ומבושל או שלא למנוי' אפי' שלכד"א נמי חייב דאיתקש לעשה דאכילת צלי, אמנם תקשי לפ"ז הי"ל הכל מודים באוכל פסח נא ומבושל ושלא למנוי' שכד"א דלוקה ע"ש באריכות נפלא, עי' שו"מ ח"ד סי' נ"ה אי נימא ביוכ"פ שלכד"א מותר למה לא אכלו הבבלים השעיר ביוכ"פ אולי בעבור שדעתם יפה ע"ב:

ת"ח בחולין דף ק"כ כתב על קושי' תוס' על הא דאמרי' לחם עוני אמר רחמנא וליכא, הא דלא אמר נמי אכילה כתיב ביה, תי' דהא דקאמר גבי חלב וחמץ ונבילה אכילה כתיב בהו, לאו משום דהשתא מילתא אחריתי הוא דהא שתיה בכלל אכילה כמש"כ תוס' אלא משום דכשהמחה את החלב גרועי גרעי ואין דרך הנאתו בכך דדרך הנאתו הוא לאכלו כמו שהוא בעין וקי"ל בכל איסורי' אינו חייב עליהן אלא כשאכלן דרך הנאתן ולכך קאמר בשלומא הקפה את הדם ואכלו אע"ג דשנה לי' מכמות שהי' מ"מ חייב דהא אדרבה אשבוחי אשבחי, אלא המחה את החלב וגמעו כיון דגרועי גרעו אמאי חייב והא

אכילה כתיב בית ונימא שלא חייב רחמנא אלא כשאכלו דרך הנאתו, אבל גבי מצה דלאו בהנאה תלי' מילתא דמצות לאו להינות ניתנו דאפי' בלע מצה יצא אע"ג דלא נהנה ממנו הלכך אי לאו דלחם עוני כתיב אם המחה וגמעו יוצא אע"ג דאכילה כתיב ביה יע"ש א"כ נראה דפשיטא ליה דיוצא בכל המצית שלא כדהנ"א:

בס' הורה גבר בהריות בדף ל"א כ' דתליא בפלוגתא דר"ל ור"י דל"ר יוחנן אין יוצאין במ"ע שלכ"א ולר"ל יוצאין במ"ע שלכ"א. ועי' תשובה נפלאה בדברי חיים או"ח סי' כ"ד בענין זה:

כ"ס או"ח סי' צ"ו כתב יש לו קצת ראיה לת"ח מחולין ר"פ ג"ה דמקשה מוקדשין פשיטא והקשה הש"א תיתי עשה ודוחה ל"ת ולת"ח לק"מ דאפשר שיקיים שניהם לקיים מ"ע ואיסור גיד ליכא והיינו לפי דס"ל לסתם מתני' יש בגידין נ"ט דלמ"ד אין בגידין נ"ט יש לעיי' אפשר דשלא כדה"נ ג"כ אסור דבלא"ה אין בו טעם דען היא ורחמנא אחשביה לאכילתו וה"נ שלא כדה"נ אבל יש לי ראיה דאין יוצאין שלא כדה"נ מנזיר כ"ט דמקשה לרל"ק וכי אכלו כהן מליקה, והלא איפשר שיאכלו שלא כדה"נ ואיסור מליקה ליכא ע"כ דלא מקיים עשה קדשים שלא כדה"נ ויש לדחות עפ"י פמג"ד בפתיחה להלכות שחיטה דבאיסור עשה וזבחת ואכלת ליכא חילק בין ח"ש לכזית דלא כתיב אכילה בלשון צווי אלא רשות כשתזבח תאכל, ונ"ל לפ"ז גם שלא כדה"נ אינו ממועט מואכלת ומ"ש כ"ש דממועט מאכילה בכ"מ דאינו ממועט מואכלת ה"ה שלא כדה"נ דבכ"מ דלא כתיב אכילה שלא כדה"נ אסור והה"נ דכתיב וזבחת לעשה ואכלת רשות דאיכא עשה שלא כדה"נ ג"כ והא"ש דמקשה דכהנים אכלו מליקה באיסור דגם אם יאכלו שלא כדה"נ איכא מיהת איסור עשה דוזבחת ומיושב קושי' תוס' משום טריפה לק"מ מעיקרא די"ל דלאכליה: שלכדה"נ ועוד מביא ראי' מתוס' מנחות מ"ח שכתבו שאין זה זכות שאוכלי' חי, וצ"ב ונראה דאכילת חי הוא שלא כדה"נ גם לאנשי אלכסנדריא ואין יוצא ידי מצות אכילת קדשים, והא דאכלו חי כדי לבערו קודם שיעשה נותר, אבל ידי מצוה לא יצאו, ואפשר לדחות ראיות אלו דאכילת קדשים שאני דכתיב למשחה בהם דצריך לאכול כדרך שגדולי' אוכלים, אבל שארי מצות אפשר דלא הקפידה הורה שיהי' אוכל כדרך הנאתן דוקא, אמנם מצאתי ראיה ממה שתוס' בסוכה הקשה ל"ל היקש דלא יצא במצה של טבל תיפק ליה שהוא מצהב"ע ואי יוצא שלא כדה"נ אפשר שיאכל מצה של טבל שלא כדה"נ משום טבל ליכא וכו' ונראה אפי' לת"ח דיוצא דוקא כשיורד למעיו דיש עכ"פ מילוי כרס וכו' וגם נ"ל דאכילת שבת ויו"ט אינו יוצא שלא כדה"נ שאין זה עונג

ע"ש, ועי' ט"א בסוף אבני מלואים שכתב על תוס' ביצה הקשה מה צורך במבשל גיד בחלב, כיון שיוכל לאכול שלא כד"ה ועי' כלל ח"ש באריכות:

עי' תפארת ישראל מנחות פי"א משנה ז' דרק במתנות כהונה נצטוו לאכלן כדרך שמלכים אוכלין דרך תענוג משא"כ בשאר בשר קרבן שכולו לכהנים כתוס' זבחים ע"ה ד"ה בכור שיכלו לאכלו כמו שירצו ובספר וידבר משה פ' תצוה כתב נוראות נפלאתי כל הרואה שם יראה דתוס' כתב כן על תמורת בכור שנאכל לבעלים אבל בשר חטאת ואשם ומנחות חשיב לה בחולין קל"ג בתוך מתנות כהונה:

לדעתי הקלושה להסביר חקירת מל"מ ולישב כל הקושי' עפ"י מנ"ח סי' רפ"א מישב רמב"ם פ"ח ממ"א פסק האוכל גי"ה של טמאה פטור לפי שאינו נוהג בטמאה ואינו כאוכל משאר גופה שאין הגידין בנ"ט, ואח"ז פסק דאוכל גי"ה של נבילה חייב שתים משום גיד ומשום נבילה, ותמהו הראשונים כיון דאין בגידין בנ"ט היאך מחייב משום נבלה ולעיל פסק שאינו חייב משום טמאה משום אין בגידין בנ"ט, ותי' לכאורה קשה אמאי אין חייב בכל איסורין שלכד"א אמאי לא נימא אחשביה מדחזינן דאוכל בדרך זה ע"כ חשוב אצלו אכילה, אמנם י"ל עפ"י סברת לח"מ פ"ה משבועות שמביא ר"ן דחילק בין נשבע להבא לבין כשבע לשעבר, דבאמת אדם האוכל דבר שא"ר בודאי חשוב הוא אצלו ע"כ אם אמר שבוע' שאוכל ואכל דברים שא"ר יצא ידי שבועה שהרי אכל ונחשב אצלו דאי לא נחשב אצלו למה אכל, וכן כשאכל ואח"ז נשבע שאכל והאכילה הקודמת הי' דברים שא"ר לא נשבע לשקר כי אז כשאכל ודאי נחשב אצלו ונשבע באמת, אבל אם נשבע להבא שלא אוכל ואוכל דברים שא"ר אמרי' אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקין לעבור על שבועה ע"כ אמרי' על כן אכל דבאמת לא אחשבי' כדי שלא לעשות איסור ואלו הי' נחשב אצלו לא הי' אוכל כדי שלא לעבור על השבועה ולעשות עבירה ע"ש, א"כ ניחא בכל איסורי תורה אם אכלן שלא כדה"נ פטור דלא שמה אכילה ולא אמרי' אחשביה דאדרבה אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ואלו הי' נחשב אצלו לא הו' אוכל, וידוע סברת רשב"א גבי אין א"ע בעילת זנות הטעם דלא מחזקינן לרשע אבל אם בא על הנדה דחזינן דהיא רשע לא אמרי' אא"ע ב"ז, א"כ נכונים דברי רמב"ם דאם אוכל גיד של טמאה אינו חייב דלא נחשב אכילה אף דהוא אוכל לא מחזקינן לרשע, ואינו חייב מטעם גיד מגזה"כ דכל שבשרו מותר, אבל באוכל גיד של נבילה אף שאינו ראוי לאכילה מ"מ כיון שהוא אוכל אחשביה ולא אמרי' דלא מחזקינן לרשע אפי' לא אחשביה רשע הוא דהא חייב משום גיד דעץ הוא ותורה אסרה, ממילא חייב ג"כ משום נבילה ע"ב כי מתוק מדבש, ומחדש מי שאוכל ביוכ"פ איסר שלכד"ה חייב על האיסור כיון דאכל

אחשביה ולא אמרי' דלא נחזיק לרשע כיון שהיא רשע מחמת שאכל ביוכ"פ שחייב אף שלא כדה"נ כמש"כ שג"א, ועי' בספר ילקוט גרשוני אות אחשביה בהנ"ל מובן חקירת מל"מ אי אמרי' במ"ע אחשביה לאכילה כדי לקיים העשה, אבל אם באכילה זו יש בו איסר בודאי לא מחשביה אכילה אצלו כדי שלא לעבור על ל"ת ומיושב כל הקושי':

בספר קובץ על רמב"ם מביא ספר הורה גבר כתב על מל"מ אנכי מצאתי כמעט מפורש תוס' בנזיר דף כ"ג ד"ה פסח וק' ע"ש, והשתא אס"ד דס' התוס' אף דאין לוקין במאכלי איסורי' שלכה"נ אפ"ה יוצא ידי קיום מ"ע באכלו שלכה"נ, א"כ לא הקשה תוס' מידי דלענין איסור דאסור לאכול ביוכ"פ לא מקרי' אכילה ולענין מ"ע דפסח מקרי אכילה א"ו אין לחלק ע"ב, גם מביא מחנה לוי רצה לפשוט מנזיר דף ד' דמקשה קדושא ואבדלתא מושבע ועומד הוא דלמא שותה הכוס שלכה"נ ע"ש גם מביא תורת חיים וכתב למדנו מת"ח מראיה שהביא מהא דקי"ל בלע מצה יצא דס"ל לת"ח דבלוע מיקרי שלא כדה"נ, ונפ"מ לכל איסורי תורה היכא דבלען ליכא איסור תורה ראה זה דבר חדש הוא, ובנב"י ח"ר יו"ד סי' ל"ה הקשה עליו מחולין ק"ג דלא משכח לרשב"ל דלקי משום אבמה"ח רק בגרמותא זעירתא שבלעה כולה ע"ש עוד האריך מיבמות דף מ' דפריך מאכילה גסה ביוכ"פ ע"ש, ועי' מר"ם שיק או"ח סי' רנ"ח מזה:

ילקוט הרועים דף א' הקש' מפסחים פ"ט חמשה שנתערבו פסחיהן ונמצא יבלת באחד דקאמר ליתי כולהו חד פסח נמצא נאכל שלא למנויו, וקשה הרי יוכלו לאכול שלכד"א דמי שכבר יצא א"ע משום שלא למנויו דהוי שלכד"ה ואלו שלא יצאו עדיין יוצאין בשלכד"א, וגם מביצה י"ט אין מביאין תודה בפסח מפני חמץ ופריך פשיטא וקשה אדרבא הרי יוכל להביא ולאכול שלכד"א דיוצא המצוה ולא הוי איסור:

בשלכד"א ע"ש, ואולי בקדשים אשר כתיב למשחה צריך לאכול כדרך אכילה ועי' כ"ם צ"ו ומ"ח ח"ר סי' ל"ב:

פרט ו'. אם יוצא במ"ע באכילה גסה:

המל"מ ביס"ת כתב נסתפקתי באוכל דבר איסור אכילה גסה כגון שהי' שבע הרבה אם חייב ויראה דאינו חייב דקי"ל כל איסורין אין לוקין אלא כדרך הנאתן ופשיטא דאכילה גסה הוי שלא כדה"נ, מיהו יש לחלק בין היכא שמאכל מצד עצמו לא הוי כדרך הנאתו כגון שערב דבר מר או אכלו חם, להיכא שאכלו אכילה גסה דהמאכל מצד עצמו הוי כדרך הנאתו אלא שהשינוי בא מצד האוכל שהי' קץ במזונו, אך ביומא דף פ' ארל"ק האוכל אכילה גסה ביוכ"פ פטור מ"ט אשר לא תעונה פרט למזיק הרי מבואר דאכילה גסה לא שמיה אכילה, מיהו גם זה יש לדחות דשאני התם דלא תלה האיסר באכילה

כ"א קרא כתיב אשר לא תעונה דביתובי דעתא תלה רחמנא ומש"ה בעינן ככותבת וקים להו לרבנן דאכילה גסה לא מייתבא דעתיה אבל לעולם דאכילה גסה אכילה מקרי וכו' ובנזיר דף כ"ג אמרי' פושעים יכשלו בם זה שאכלו אכילה גסה ופריך הא רשע קרית ליה פסח מיהא קא עביד, והקשו תוס' דמשמע דאכילה גסה שמה אכילה ע"ש ובתוס' יוכ"פ וכפ"ת דף י"ב, הרי מבואר דבפסח דכתיב ואכלו את הבשר אם אכלו אכילה גסה לא יצא י"ח, ועי' יבמות דף מ' הקשו גמרא בפשיטות אכילה גסה נמי שמה אכילה, וב"ק דף ק"ו, הרי מבואר דכ"מ שכתב אכילה ממעיטנן אכילה גסה מיהו נ"ל בב"ח וכ"כ חייב אף אם אכלן אכילה גסה דכי היכי דלוקה עליהן אף שלא כדה"נ משום דלא כתיב אכילה ה"נ לוקה אם אכלן אכילה גסה, ועי' תוס' ע"ז דף י"ב מדבריהם יש ללמוד דמלבד דאוכל אכילה גסה דאינו חייב איסורא נמי ליכא וזה הוא דבר תימה ע"ש, וכ"ס סי' קי"א:

שעה"ת ח"ג כלל כ"ב אות מ"ב, רבא סובר בפסחים דף מ' אכלו נא לוקה עי' רמב"ם פ"ח מק"פ ע"כ צ"ל בפסח גלי קרא שלוקין שלא כדה"א, לפ"ז נפ"מ בק"פ דחזינן דתורה אמרה אפי' שלכד"ה עובר אל תאכל ממנו נא, דהוי אכילה ה"ה אפי' נצלה כל צרכו ואכל שלא כד"ה קיים מצות אכילת קרבן פסח ע"ש באריכות:

עי' שג"א סי' צ"ו לר"ש שכ"ש אסור וחייב מלקות ה"ה דיוצא בכ"ש במצה ע"ש וברוך טעם כלל עשה דל"ת פ"ג מאריך בו:

פרט ז'. פסק:

רמב"ם פ"ה מיס"ת הלכה ח"י בד"א שאין מתרפאין בשאר איסורן אלא במקום סכנה בזמן שהן דרך הנאתן כגון שמאכילין את החולה שקצים ורמשים או חמץ בפסח או ביו"כפ אבל שלא דרך הנאתן כגון שעושין לו רטיה מחמץ או מערלה או שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מעורב עם אסורי מאכל שהרי שאין בהן הנאה לחיך הרי זה מותר ואפי' שלא במקום סכנה חוץ מכ"כ ובב"ח שהן אסורין אפי' שלכדה"נ לפיכך אין מתרפאין בהן אפי' שלא כדה"נ, אלא במקום סכנה יש לדקדק מדברים שאיסורין בהנאה נקוט שלא כד"ה שעושה רטיה ולא נקיט שמערב דבר מר באיסר הנאה ואוכל, ע"כ אמרי בינה הלכות פסח סי' ז' מחדש באיסר הנאה שאוכל עם דבר מר ואין הנאה לחיך מ"מ הנאה יש שמילא כריסו ושבר רעבון מעיו ואסור מדאורייי' ע"כ נקט רק מלוגמא ורטיה, וכ"כ עטרת חכמים פסחים בסוגי' תרומת חמץ בסופו:

וכ"מ כתב פסחים מר בר רב אשי וכו' א"ד מידי דרך הנאתן קא עבדינא כלומר כיון שאינו דרך הנאתן לא מיתסר מדאורייי', ובאיסורין דרבנן י"א דכיון דלא מיתסר אלא

מדרבנן שרי אפי' דרך הנאתן וי"א דאפשר דקיל טפי איסורי הורה שלא כדה"נ מאסורין של דבריהם כדרך הנאתן ועי' ר"ן במקומו:

מל"מ מאריך אם סובר רמב"ם שלכד"ה אסור מדאורייי או מדרבנן, אבל מתוס' קידושין דף נ"ו שהקשה אמאי מקדש בערלה אינה מקודשת הא שרי להינות ממנו שלא כדה"נ, משמע שרי לגמרי, וריטב"א שם הקשה הא אסור מדרבנן, וכ"כ ר"ן שם כיון דאסור מדרבנן אינה מקודשת וב"ש כ"ח ס"ק נ"ד כתב שתוכל למכור לחולה שאין בו סכנה פלא הא מכירה הנאה ואסור עי' במקנה, ומרדכי כתב בשם ראבי"ה דכל איסורין שבתורה שרי לאוכלן שלכד"ה או ליהנות שלכ"ה אך בכ"כ ובב"ח וכו' בשאר איסורין מותרין אפי' באכיל' דהכי אר"י שאם הניח חלב של שור נסקל שפטור וכ"ש אוכל חלב חי והא דנקט פטור לאו דוקא אלא פטור ומותר דלאו מפטורי שבת הוא דפטור אבל אסור ע"ש, ועי' מחבר סי' פ"ד שרץ שרוף מותר לאכלו משום רפואה, ועי' דברי יוסף סי' תקנ"ד באריכות:

ואחרונים הקשו אם שלא כדה"נ מותר לגמרי ממתני' לא יסיק בו תנור וכריים הלא אין לך שלכד"ה יותר מזה להסיק חמץ בתנור, וגם מתוס' דף ה' שכתבו כיון דמתחלת הבערה אינו יכול להנות ממנו אע"ג שיהא לו הנאה ממנו אח"כ אסור, ולמה לא יוכל להינות מתחילה כיון שלא כדה"נ מותר וראיתי בספר תקון שלמה שכתב י"ל בפשיטות, בחמץ דהוא מצוה של תורה שאמרה שמחויב עתה לשרוף ולא באופן אחר לאובד את החמץ ודאי אם נהנה עתה בשעת שריפה זו דרך הנאתו השתא כי אין לו מקום אחר כלל ואסור שפיר מדאורייי ע"ב:

פי"ד ממ"א הלכה יו"ד, כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה חוץ מבב"ח וכ"כ לפי שלא נאמר בהן אכילה אלא הוציא איסור אכילתו בלשון אחרת בלשון בישול ובלשון הקדש לאסור אותן ואפי' שלא בדרך הנייה, כיצד הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם עד שנכוה גרונו ממנו או שאכל חלב חי או שערב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסך או לתוך קדרה של נבלה ואוכלן כשהן מרין או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור ואם ערב דבר מר בתוך קדרה של בב"ח או בין כ"כ ואכלו חייב:

מל"מ כתב נסתפקתי אם כרך דבר איסור בסיד שיהי' פטור כי היכי במצות עשה דרחמנא אמר תאכל אמרי' אם כרכו מצה בסיד לא יצא דלא הוי אכילה לפי שלא נגעה בגרונו ה"נ באיסורין ע"ש כ"ס סי' צ"ז:

בהג"מ שם בחולה נכפה אם מותר להתרפאות בדברים איסורין, אם רפואה ידוע מותר ואם אין רפואה ידוע אסור ע"ש באריכות ועי' ט"ז סי' פ"ד וח"ס סי' ע"ו אוסר ליתן לבית חולאים אם צריך לאכול טריפות, ועי' תשובת גנת ורדים יו"ד כלל א' סי' ד', ה':

הנה מלשון רמב"ם שמסיים בכ"כ ובב"ח אם ערב דבר מר ואכלו חייב ולא נקוט כמו שכתב לעיל בשאר איסורים שהסריח והבאיש חייב, מחדש חו"ד סי' ק"ג וכתב הפלתי סי' פ"ז יצא לידון בדבר חדש דבב"ח אסור נטל"פ כיון שלוקין אפי' שלא כדה"נ ע"ש, והא ודאי ליתא דהא בכ"כ ג"כ לקי שלכד"ה ונטל"פ מותר כדמוכח בע"ז דף ס"ח וכן בע"ז נטל"פ מותר, אלא ודאי דנבילה שא"ר לגר ושלא כדה"נ תרי עניני הן, שלא כדה"נ היינו שעירב דבר מר או אכלו חי, גוף האיסר לא הותר ואם חזר ותיקן להאיסור כגון שבישלו או שנטל הדבר מר מתוכו חזר לאיסורו, רק כשאכלו כך בלא תיקון אינו לוקה משום דאכלו שלכדה"נ, ולהכי בב"ח וכ"כ ובע"ז דלא כתיב ביה אכילה לקי, אבל כשנסרח גוף האיסור פקע שם איסור מכל ואפי' חזר ותקנו בדברים המתבלים שרי דכבר פרח האיסור מיניה ואינו חוזר לאיסורו, ואף דבנותן טעם לפגם אסור בפוגם ולבסוף השביח היינו משום דאינו רק פגם כל דהוא ולא יצא איסור מאיסורו וכו' אבל כשגוף האיסור נפגום לגמרי, ורמב"ם מסיים רק בכ"כ ובב"ח דבר מר ולא אם הבאיש ונסרח דזה אפי' בב"ח וכ"כ מותר:

פ"י ממ"א הלכה כ"ב, הטבל והקדש וספיחי שביעית והכלאים והערלה משקין היוצאין מפירותיהן אסורין כמותן ואין לוקין עליהן חוץ מיין ושמן של ערלה ויין של כלאי כרם שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזתים וענבין שלהן, וכ"מ כתב בחולין ק"כ, ואע"ג דיליף להו התם מקראי משמע לרבינו דאסמכתא בעלמא כדתנן תרומות אין סופגין ארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזתים ומן ענבים, ועי' ח"ס יו"ד קי"ד שמסביר בטוב טעם: רמב"ם מעילה פ"א כל המועל בזדון לוקה ואזהרה של מעילה מזה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו' בין קדשי מזבח בין מקדשי בדה"ב אם נהנה בהן שוה פרוטה לוקה, וכתב מל"מ אני תמיה מ"ש אם נהנה לוקה כיון דמקרא דלא תוכל לאכול נפיק מלקות זו מנ"ל להלקות בהנאה, ומש"כ לח"מ פי"א מקרבנות דטעמא משום דקי"ל כר"א דכל אכילה האמורה בתורה הוי אפי' הנאה ע"ש היינו לאיסורא בעלמא אבל מלקות ליכא בהנאה כמבואר פ"ח ממ"א:

בכורות דף ו' חלב טהורה מנלן דשריא אילמא מדאסר רחמנא בב"ח הא חלב לחודיה שרי ע"ש, ג"וו כלל נ"ח תקשה דאבמה"ח אין אסור או מלקות שלא כדה"נ חוץ מבשר וחלב, א"כ מש"ה אסור בב"ח:

סה"מ מצוה קפ"ז הזהירנו מאכול בשר בחלב והוא אמרו ג"כ לא תבשל וגו' פעם שניה ר"ל אסור אכילה ובחולין (דף קי"ד) אמרו בשר בחלב לוקה על בישולו ולוקה על אכילתו ובגמ' מכות (דף כ"א ע"ב) אמר המבשל גיד הנשה בי"ט בחלב ואכלו לוקה ה' מלקיות לוקה משום אוכל ומבשל ומשום מבשל בשר בחלב ומשום הבערה ושם אמרו אפיק הבערה ועייל עצי הקדש ואזהרתיה מהכא ואשריהם תשרפון באש לא תעשון כן לה' אלהיכם ובגמ' חולץ (דף קי"ד) אמרו אפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול דכי היכי דאי בשיל לקה אאכילה נמי לוקה ובג' מפסחים (דף כ"ה) אמרו להכי לא כתב רחמנא בבשר בחלב אכילה להדיא לומר שלוקים עליו אפי' שלא כדרך הנאתו וזכור זה. ובכאן ראוי לי שארמוז על שרש גדול שלא קדם לי זכרו וזה שאמרו לא תבשל גדי נכפל בתורה ג' פעמים ואמר מלמד שכל לאו מהם לענין אמרו א' לאכילה וא' לבשול וא' להנאה ולמקשה שיקשה ויאמר לאיזה דבר מנית אסור אכילתו ובשולו ב' מצות לא תמני אסור הנאתו מצוה בפני עצמו ידע המקשה כי אסור הנאה אין ראוי למנותו מצוה בפני עצמו מפני שהוא ואכילה ענין א' כי האכילה מין ממיני הנאה ואמרו בדבר שהוא לא יאכל אמנם הוא דמיון מדמיוני הנאה והכונה שהוא לא יהנה בו לא באכילה ולא בזולתו והוא אמרם כל מקים שנאמר לא תאכלו לא יאכל א' אסור אכילה וא' אסור הנאה במשמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה שבאר בה הכתוב התועלת בה והוא אמרו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ולפי זה השרש אין ראוי למנותו אסיר אכילה והנאה ב' מצות ואלו מנינו ב' מצות בבשר בחלב הי' ראוי כמו כן בחמץ ובערלה ובכלאי הכרם שיהי' בכל א' מאלו ב' מצות אם אסור הנאה מצוה בפני עצמה ומצד שנפל מאלו ולא מנה זולת הלאו שבא באכילתה לבד ובכלל זה אסור הנאה שהנחנו:

כמו כן יפול בבשר בחלב. ונשאר בכאן שאלה א' לבד והיא כי יש לאומר שיאמר אחר שאסור הנאה יגיע מאסור אכילה לאיזה דבר הי' צריך הכתוב אל לאו בבשר בחלב לאסור הנאתי כמו שביארנו, הנה תשובת זה שהוא הוצרך אל זה מפני שלא כתב לא תאכל ממנו שמענו יאסרו האכילה וההנאה לפיכך הוצרך לאו א' לאסור הנאה וכבר זכרנו הסבה שבעבורה לא כתב אכילת בשר בחלב שכל מה שנזכר אכילה אינו חייב עד שיהנה בגרונו אמנם אם פתח פיו ובלע מן האסור והוא חם עד שישרוף גרונו פטור חוץ מבשר בחלב שהוא חייב על אכילתו ואפי' לא יהנה כמו שזכרנו וכמו כן כלאי הכרם כמו שנבאר אחר זה והבן כל אלו השרשים וזכרם וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ח מחולין:

ספרי נשא מחרצנים ועד זג לא יאכל מגיד שלא פטר בה אכילת צער שהי' בדין ומה אם יוכ"פ חמור פטר בו אכילת צער נזיר הקל לא כ"ש שיפטר בו אכילת צער ת"ל מחרצנים עד זג לא יאכל מגיד שלא פטר בו אכילת צער עכ"ל, לכאורה מזה צ"ע על שג"א שכתב ביוכ"פ חייב שלא כדה"נ, ואולי אכילת צער כוונה אכילה גסה שפטור ביוכ"פ יומא דף פ"ה, אבל מל"מ ביס"ת כתב סברה להיפך שאכילה גסה שמאכל מצד עצמו הוי בדרך הנאתו רק השינוי מצד אוכל ע"ש, ועי' תוס' שבועות כ"ב ד"ה אהתירא קמשתבע בנזיר שלא כדה"נ מותר בע"כ כוונת ספרי על אכילה גסה כסברת מל"מ שגרע שלא כדה"נ מאכילה גסה:

פרט ח':

העתקה מקונטרס של גאון מו"ה דוד ביסטריץ זצ"ל:

רמ"א בסי' קנ"ה כתב י"א דכל איסורי דרבנן מותר להתרפאות בהן אפי' חולה שאין בו סכנה לעשות מרחץ מיין נסך בזה"ז אעפ"י שהוא בדרך הנאתן ובלבד שלא יאכל וישתה האיסור הואיל ואין בו סכנה, וכתב הש"ך ס"ק י"ד והיינו דוקא כדרך אכילתן אבל שלא כדרך אכילתן כתב מרדכי ר"פ כ"ש בשם ראבי"ה דמותר וכתב עוד המרדכי שם דמה"ט מותר לאכול חלב חי, ומיהו אדם בריא יזהר ע"כ, ושושנת עמקים כלל ט' תמה עליו דמשמע רק זהירות בעלמא וצ"ע דשלכ"א עכ"פ איסור דרבנן או איסור תורה וכבר קדמו בזה בשו"ת ש"א סי' ע"ד במה שש"ך העתיק לראבי"ה להלכה ולא שת אל דברי הפוסקים החולקים דס"ל האי פטור אבל אסור, אמנם במח"כ לא דקדקו היטב בש"ך ס"ק י"ג הביא בעצמו דשלכ"א אסור שלא לצורך רפואה, וא"כ סותר א"ע מיניה ביה, אלא פשוט דס"ל לש"ך דהראשונים לא פליגי על ראבי"ה דע"כ לא אסרו אלא שלא כדרך הנאתן באיסר הנאה אבל שלא כדרך אכילתן באיסורי אכילה הוי כמזיק ולא גזרו ואסרו חכמים, והיינו שכתב הש"ך בס"ק י"ג ומסיים והיינו באיסורי הנאה אבל באיסורי אכילה שרי, אין כוונתו להינות באיסורי אכילה אפי' כדרך הנאתן זיל קרי בי רב היא, אלא ע"כ לאכול שלא כדרך אכילתן, ועי' בפנ"י בסוף פסק חדש בהשגתו על לח"מ כתב ועוד נ"ל ברור דאף ראבי"ה ז"ל לא התיר אלא בשלא כדרך הנאתן לגמרי כגון באוכל חלב דבטלה דעתו אצל כל אדם ולא מקרי אכילה כלל וגם אין הגוף נהנה ממנו משא"כ במשקין היוצא מפירות כמו זר נחשב בעיני לומר דאיכא מאן דשרי ע"ש מבואר דהבין ג"כ טעמו של ראבי"ה משום דבטלה דעתו אצל כל אדם וא"כ ליכא תפיסה על הש"ך מהני הראשונים שלא דברו אלא משלא כדרך הנאתן אבל שלא כדרך אכילתן באיסור אכילה אפי' איסור דרבנן ליכא, דהרי עיקר ראי' ראשונים שאסרו שלכה"נ מרבינא דלא

התיר אלא במקום חולה והרי אכילה שלא כדרך גריעא טובא מנהנה שלא כדרך כדמוכח מסוגי' דאמר כ"ש אוכל חלב חי וכאשר ביאר המל"מ דאוכל חלב חי לא נהנה כלל כי מזיק ליה לאפוקי בנהנה שלא כדה"נ דנהנה אלא שאינו עומדת לכך ע"ש וא"כ י"ל ממעשה דרבינא אינו מוכח אלא בנהנה שלא כדה"נ דאסור שלא במקום חולה, אבל באוכל חלב חי דגרוע טובא דמזיק ליה אפשר דלא גזרו חכז"ל ומותר, ולהכי שפיר העתיק הש"ך לראבי"ה להלכתא דאדם בריא רק יזהר אבל איסור מדינא ליכא עכ"ל:

מבני הבחור החריף מו"ה שמואל בנימין ני':

רמב"ם פ"ח מה' מא"ס פסק גה"נ מותר בהנאה והק' עליו חכמי לוניל דהא פסק שאין בגידין בנ"ט ובסוגי' דפסחים כ"ב דאם אין בגבנ"ט לא הותרה גה"נ בכלל נבילה, וכבר נאמרו ונשנו עליו תירוצים שונים ולי הקטן כ' דהנה רש"י ס"פ גה"נ פי' שחלקו בחוץ פטור דכיון דאמה"ח חידוש הוא שמצטרפין בשר גוע"צ לכזית אין לך בו אלא חדושו שאכילה כזית משמע והפמ"ג סי' ס"ה העלה דבר זה גם גבי גה"נ למ"ד אין בגבנ"ט דמכ"ש דחידוש הוא וחקר שם לענין ח"ש יע"ש ולפ"ז נ"ל שכון שסברא החיצונית שלשון אכילה מורה על אכילה ולא על הנאה ורק מדפרט לך הכתוב בנבילה אכילה גם הנאה במשמע א"כ י"ל דגבי גה"נ דחידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ורק אכילתו אסרה תורה ולא הנאתו. אולם לפ"ז ק"ל דמאי מקשה הגמ' למ"ד דס"ל אין בגבנ"ט הא גם אם אבגבנ"ט גה"נ מותר בהנאה דחידוש הוא ואין לך בו אלא חדושו, ע"כ נ"ל הא דגה"נ חידוש הוא רק אם שלכ"ה בכ"מ מותר אבל לר"ש דס"ל כ"ש למכות ולדידי' בכ"מ שלכ"ה אסור וכידוע ממהרש"ל א"כ גה"נ לא הוי חידוש שהרי בכ"מ לדידי' כי"ב (ועי' פרמ"ג ס"ב שר"ל למ"ד אבגבנ"ט: גם שלכ"ה אסור הגיד) וע"כ לר"ש לשיטתו ע"כ צ"ל דגה"נ אסור בהנאה וליכא לתרץ כנ"ל, ולפ"ז מיושב קו' פלתי סי' ס"ה דאמר מאן תנא דס"ל אבגבנ"ט ר"ש כו' הא איכא ר' יוחנן בן ברוקא דס"ל אין בגבנ"ט והא"ש דלר' יוחנן ב"ב י"ל דגה"נ חידוש הוא ובאכילה אסור ולא בהנאה ומיושב גם קו' שעה"מ שהק' על גמ' בריש פגה"נ שרוצה לאוקים מתניתין למ"ד אין בגבנ"ט והקש' הגמ' ממתניתין דירך שנתבשל וכו' וק' דלמה לא הקש' הגמ' ממתניתין דשולח אדם ירך לנכרי כו' דמוכח ממנה דיש בגבנ"ט ולפי הנ"ל י"ל דלעולם ס"ל מתניתין אבגבנ"ט וגה"נ חידוש הוא וע"כ מותר בהנאה וא"ש דברי הרמב"ם דהא לא פסק כר"ש דכ"ש למכות וע"כ כיון דפסק אין בגבנ"ט א"כ גה"נ מותר בהנאה דאין לך בו אלא חידושו כן נלע"ד ע"ד פלפול, וקצת צ"ע דא"כ מאי פריך הגמ' מאבמה"ח, וכשהעצתי דבר זה לפני הגאון בעל שו"ת נחלת בנימין זצ"ל פקפק עוד בסברא ברורה על מה שכתבתי דלר"ש לשיטתי' גה"נ ל"ה חידוש ח"ל

שאני התם לר"ש דקאי על איסורי מאכלות שכבר חל עליהם שם אכילה מעיקרא וחל האיסור שפיר קאמר דע"י שלכ"ה לא פקע האיסור דמעיקרא אבל בגה"נ דעץ בעלמא הוא מתחלת הוייתי לעולם ולא הי' מעולם בכלל דבר אכילה וכו' עכ"ל:

עט סופר חלק ג כלל סח לאו הניתק לעשה

פרט א':

מכות דף ט"ו, אר"י כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו [והא אתא לאשמעינן דאפי' למ"ד לאו שניתק לעשה אין לוקין כדתניא לא תותירו והנותר תשרופו בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו שנתק הכתוב את העשה להיות עונשו של לאו ותקונו לומר לא תעשה כך ואם עשית עשה זאת והפטר ואשמועינן ר"י ה"מ בעשה שבא אחר הלאו שאין אתה יכול לקיימו אלא לאחר עבירת הלאו אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו אין זה ניתק הלאו ואפי' תקיימנו אחר עבירת הלאו לא נפטרת מן המלקות] תוס' תימא דהא לאו דגזילה שקדמו עשה והשיב הגזילה אשר גזל ואפ"ה אין לוקין עליו וי"ל דשאני גבי לאו דגזילה שאין לקיים העשה אלא לאחר שגזלה והילכך לאו שניתק מעליו הוא אבל קודמו דקאמר הכא לאו דוקא קדמו אלא היינו דשייך העשה קודם שעבר הלאו:

אמרו לו אמרת א"ל לא, אמר רבה אלקים אמרה וכתיבא ותנינא, כתיבא וישלחו מן המחנה ולא יטמא את מחניהם, ותנינא הבא למקדש טמא תוס' לוקה משום דלא הוי לאו הניתק לעשה לפי שקדמו עשה ללאו, וא"ת דילמא שאני התם דאיכא תרי לאוי, ולא אתי חד עשה ועוקר תרי לאוי וי"ל דלא דמי דשאני התם דתרי לאוי סמוכין להדדי לא יחליפנו ולא ימיר אותו אבל הכא דאינן סמוכין אי איתא דקדמו עשה הוי ניתק:

אלא מ"ט קא הדר ביה משום דקשיא ליה אונס, דתניא אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה אם כהן הוא לוק' ואינו מחזיר אם ישראל היא מחזיר ואינו לוקה אמאי ל"ת שקדמו עשה הוא ולילקי, וכתב מהרשש"ך, הא דמסיים סיפא דברייתא והוא לא מקשה כ"א מרישא, משום דאי לאו הסיפא, ה"א דלא מוכח מידי מרישא דה"א דטעם מחזיר ואינו לוקה הוא משום דגירושין דידיה לאו גירושין נינהו דלא יוכל לשלחה כל ימיה אמר רחמנא דע"כ לא יוכל לשלחה והתורה ביטלה לגט דידיה אבל מסיפא ודאי מוכח דאינו כן דא"כ למה הכהן לוק' ואינו מחזיר אחר גירושין אינן גירושין עכ"ל:

מר"מ כתב לאו לגמרי הדר ביה אלא ממאי דקאמר כל ל"ת שקדמו עשה וכו' מהאי כללא הדר ביה דלאו כללא הוא דאשכחן אונס אע"ג שקדמו עשה לא לקי, וטעמא כדמפרש

ואזיל, אבל בעלמא ל"ת שקדמו עשה לקי, דאל"כ קשיא לר"י מתני' דהכא הבא למקדש טמא לוקה דרל"ק מתורץ שפיר כתירצו תוס' לקמן בד"ה הניחא אבל לר"י קשיא עכ"ל, וחילק בין הבא למקדש טמא לאונס, כי הבא למקדש טמא היא עבירה נמשכת וכל עוד שעומד שם באיסור עומד והעשה לא בא לנתק על מה שעבר רק כדי שלא יוסיף בעבירה, אבל באונס או שלוח קן כשעבר עבירה לא נמשכת עוד ובא העשה לנתק העונש עי' שעה"מ חמץ פ"א בשם רמב"ן באריכות:

פנ"י כתב יש לתמוה טובא מאי ראיה מייתי מהא דמחייבין מלקות בהבא למקדש טמא לעולם איכא למימר דאין לחלק כלל בין קודם לאו לעשה או עשה ללאו וכו' אבל בטמא הבא למקדש לא שייך כלל לומר דעשה הוי תיקונו של לאו כיון דעבר על איסור כרת מה מהני מה שמשתלח אח"כ מן המחנה סוף סוף איסור דעבד עביד וכו' נלע"ד לפרש דעיקר מימרא דר"י דקאמר כל ל"ת שקדמו עשה לוקין היינו דאיצטרך לאשמעינן כי היכא דלא נימא דהך מלתא דלאו הניתק לעשה לאו מסברא אמרי' לה הכי דמהיכי תיתי דלפטור אדרבה הא חמיר איסורא טפי, אע"כ גזה"כ הוא משום דבעינן דוקא דומיה דלאו דחסימה דליכא אלא לאו גרידא מש"ה איצטרך ר"י לאשמעינן דלאו גזה"כ הוא אלא מסברא אמרי' הכי' מש"ה לעולם אזלינן בתר סברא ויש לחלק בין קדום לאו לעשה או עשה ללאו וכה"ג בין אפשר לקיים העשה קודם ללאו או לא כפרש"י, ועל זה קאמר רבה שפיר תנינא הבא:

למקדש טמא, וא"כ אי ס"ד דגזה"כ הוא דכל לאו דלא דמי ללאו דחסימה לא מלקינן ליה דאע"ג דחמיר איסורא דאיכא לאו ועשה אפ"ה פטרו רחמנא מגזה"כ [ואפשר דטעמא נמי איכא דאדרבה כיון דחמיר איסורי טפי לא סגי במלקות כדמשמע גבי הרגו אין נהרגין] א"כ תקשה הך מתני' דהבא למקדש טמא חייב מלקות ואמאי הא לא דמי ללאו דחסימה דלית ביה כרת והו"ל למימר דפטור מגזה"כ אע"כ מדחייבין ליה שמעינן שפיר דלא בעינן דומי' דחסימה היכא דחמיר איסורי אטו מגרע גרע ע"ב:

ריטב"א כתב איכא למידק ר"י דהדר ביה ור"פ היכי לא קשייא ליה הא מתניתין, הר"ז הלוי ז"ל תירץ שאני מתני' דחייב כרת הוא דחמיר ולא דמי ללאו דחסימה לנתוקי לעשה, ובתוס' תירצו דסברי דמתני' לאו משום דקדמו עשה אלא משום דאיכא תרי לאוין, כדאמרי' בתמורה ואע"ג דהתם תרי לאוין מקורבין והכא מרוחקין לא שני להו במילתא אבל רבה סובר דשאני התם דהוי מקורבין אבל מרוחקין אפי' תרי לאוין עוקר וטעמא דהכא משום דקודמו עשה, עוד אמרו בתוס' דר"י ורב פפא סברו דטעמא דלוקין בטומאה לאו משום דקדמו עשה אלא משום דאין העשה הבאה אחר עקירת הלאו מתקן

כלום למפרע בעבירות הלאו כי מה שנטמא המקדש כבר בכניסתו שם לא נתקן בו כלום למפרע בשלוחו דלאחר כך אלא שאמרה כן התורה כדי שלא יוסיף טומאה על טומאתו והו"ל כלאו שניתק לעשה שביטל עשה שבו שלוקין עליו אבל באונס שגירש תיקון יש באשה לחזרה שלא הועיל מעשיו שנסתלק בזיונה דלמפרע ע"ש אבל עשה הכתוב' אחר הלאו וא"א לקיימו כ"א אחר עבירת הלאו אף שאין מתקן הלאו מנתק כנותר עי' שושנת עמקים כלל כ':

תוס' אם הוא כהן אינו מחזיר, וליכא למימר דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה שאינו שוה בכל, דהא אי אמרה לא בעינא ליה ליכא עשה כלל, לכאורה צ"ע הא עשה דפשיעה הוא שגירשה אבל כבר כתבתי במקנה כלל נ"ו אם אי אפשר לקיים העשה בלא פשיעה, אז דוחה, וגם כאן העשה לא יוכל לשלחה כל ימיו רק לאחר שפשע וגירשה אז העשה כל ימיו עמד והחזיר, ומש"כ אי אמרה לא בעינא ליה, עי' במחנה חיים ח"ר סי' ס"ב, שאיסר עליה רק אם איסור עליו כאמור ביבמות כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת, וכיון שהוא אינו מוזהר שעשה דל"ת היא אינו מוזהרת ע"ש באריכות:

הניחא למ"ד ביטלו ולא ביטלו אלא למ"ד קיימו ולא קיימו מא"ל, [הא דאמרת כל ימיו עמוד והחזיר קאי עשיתו לאו שניתק לעשה והרחבת לו זמן לקיום העשה כל ימיו ולדבריך הא דתניא מחזיר ואינו לוקה לעולם קאמר כל זמן שיוכל לאמור אני מחזיר אין ב"ד מלקין אותו, הניחא למ"ד לקמן בלאו הניתק לעשה בטיל את העשה חייב על הלאו, לא בטל את העשה פטור שהלאו תלוי בביטול העשה ואינו נגמר עד שיבטל את העשה בידים ביטול העולם שלא יוכל להתקיים עוד, איכא למימר כל ימיו יש לו תקנה בחזרה שאינו מבטל את העשה אא"כ מדירה כו' אלא למ"ד קיים את העשה פטור לא קיימו חייב שהעשה תיקונו של לאו היא ואין הלאו תלוי בביטל העשה שמשעה שעבר הלאו נגמר אבל העשה ניתן לעקור המלקות ולכשיבא לב"ד או יקיים העשה ויפטור או ילקה ליכא למימר כל ימיו בעמוד והחזיר כדקאמרת שאם לא יחזירנה מיד כשיבא לב"ד ילקוהו דהא ליכא למימר יקיים לאחר זמן דא"כ לא קיים היכי דמי לעולם הוא יכול לומר אני מקיים]: תני ביטלו ולא בטלו, ורשב"ל אמר קיימו ולא קיימו, במאי קא מיפלגי בהתראות ספק קא מיפלגי [ר"י סבר ה"ס שמה התראה, ואע"ג דכל ל"ת שניתק לעשה לדבריו ה"ס היא שהרי כשעובר על הלאו צריך להתרות בו והוא אמר שגמר הלאו בביטל העשה תלוי וכשמתרין בו אל תגרש ספק הוא שמא לא יבטל את העשה להדירה בהנאה ולכשידירה ויבטלנו קאמר דלקי אלמא ה"ס שמה התראה, ורל"ק סבר ה"ס לא שמה התראה הילכך אם הי' גמר הלאו תלוי בביטל העשה לא הי' לוקה עליו, אלא הלאו

משגירש גמר והוי לה התראת ודאי והעשה ניתן להיות תחת המלקות לכשיבא לב"ד או יקיים או ילקה, ואי קשיא לר' יוחנן נמ' איכא למימר בהתראות ודאי ויתרו בו כשבא לבטל את העשה שהיא עקירת הלאו ולעולם התראה בשעה שעובר על אזהרתו בעינן, ואפי' היא תלויה בדבר אחר, כדאמרי' בשבועות דף כ"ח שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו, אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה התראות ודאי היא אכליה לאיסוריה והדר אכילה לתנאי הויא התראת ספק, אלמא התראה בשעת איסור בעינו ואע"פ שאין הלאו נגמר עד שיאכל את של תנאי] זו שיטת רש"י ר"י סובר ביטלו ולא ביטלו ורל"ק סבר קיימו ולא קיימו: ריטב"א מביא שיטת ראשונים רי"ס קיימו ולא קיימו ורל"ק תני בטלו ולא בטלו וקא מיפלגי בה"ס ולמאן דתני קיימו ולא קיימו הוי התראה בשעת עברת הלאו והוי התראת ספק דיכול לאמור ולקיים העשה, אבל למ"ד בטלו ולא בטלו הוי התראת ודאי דמתראה ביה בשעת ביטול העשה שאם יבטל יתחייב מלקות על הלאו למפרע דהשתא הוא דמטא זמן חיוביה וק"ל לרש"י דבעי התראה בשעה שעובר על הלאו, ואקשה להה"א דלא אוכל זו אם אוכל זו, לא דמי כלל דהתם אין בככר התנאי שום חלק איסור של הלאו אבל ביטל העשה שניתק בו ל"ת ונתלה בו מלקותו של ל"ת מגופו של ל"ת הוא חשוב לענין התראה כי עקרו של לאו זה הכתוב תלאו בעשה זה למלקות וזה ברור, ומביא ראיה מדקאמר אי:

קטליה קילד"מ משמע בהדיה דלמ"ד בטלו חיוב המלקות בשעת ביטולה עשה הוא נגמר ובא עליו לאו שיהא נדון למפרע על שעת עבירת הלאו דאל"כ האיך אמרי' קילד"מ דהא אין המלקות ומיתה באין כאחד ע"ש:

רי"ף כתב תני קיימי ולא קיימו, כלומר אע"פ שלא בטלו לעשה כיון שלא קיימו לוקה על לא תעשה, וכתב הר"ן פי' בהלכות כלומר אע"פ שלא בטלה לעשה כיון שלא קיים לוקה על ל"ת, ורש"י גורס בדברי ר"י תני בטלו ולא בטלו, דכל זמן שלא בטל העשה אע"פ שהתרו בו ב"ד לקיימו ולא קיימו עדיין יש לו תקנה לתקן הלאו אבל לרי"ף ז"ל מיד כשהתרו בו ב"ד לתקן הלאו ולא תיקן שוב אין לו תקנה לתקן אותו ולוקה, ור"ן סוף חולין כתב לרש"י דמאן דתני קיימו ולא קיימו, ה"ק שאם התרו בו אל תקח האם ולקחה ושלחה תוך כדי דיבור פטור שאע"פ שעבר לאו דלא תקח נתקו הכתוב לעשה לומר אם עברת על אזהרה זו עשה כן ותפטר ואם לא קיים עשה שבה תוך כ"ד אפי' שלחה לאחר זמן חייב ולמאן דתני בטלו ולא בטלו אינו לוקה עד שישחטנה שבטלו עשה בידים אבל אחרים פירשו למ"ד קיימו ולא קיימו קיים העשה כגון ששלח האם לאחר זמן פטור לא קיימו ולא בטלו כגון שמתה מאליה חייב, ולמ"ד בטלו ולא בטלו בטל עשה כגון ששחט

חייב לא בטלו ולא קיימו כגון שמתה מאליה פטור, וקי"ל כמ"ד קיימו ולא קיימו לפי' כל שמתה או שברחה מידו לוקה ע"ש:

בעל המאור מחדש לגירס' רי"ף ורמב"ם דלר"י קיימו ולא קיימו כל זמן שיכול לקיים העשה אינו לוקה אבל כשא"א לקיים אף שבטל מאליה לוקה, ופי' הניחא למ"ד וכו' ומסיק פיאה אבל אונס לא אף שמשכחת ליה במתה מאליה מ"מ לר"י גופא לא מחייב בלא קיימו אלא היכא שמשכחת בביטולו ע"ש ורמב"ן במלחמות הקשה עליו דא"כ מה קאמר הניחה למ"ד קיימו ולדידיה מי ניחא הא לא משכחת בביטלו וכל שלא משכחת בביטלו ליתא בלא קיימו ע"ש וראיתי בספר תבואות השדה אות י"ב להסביר סברת בעה"מ, כי לכאורה אי נימא דהאיסר אינו נגמר רק כשנא יקיים העשה אמאי ילקה הא במה שאינו מקיים העשה הוי לאו שאב"מ ור"י ס"ל לאו שאב"מ אין לוקין, אמנם יש לתרץ עפ"י סברת ה"ה פי"ג משכירות דכל היכי דמשכחת שיעבור האיסור ע"י מעשה לוקין אפי' בלא עשה מעשה, וזה סברת בעה"מ דלא מחייב ר"י בלא קיימו רק אם משכחת בביטל ע"י מעשה ע"ב באריכות, ועי' בתשובת אבני צדק יו"ד סי' קי"ח:

פרט ב'. אסדר הקושי':

א' תוס' אי דקטלה קלד"מ, וא"ת דילמא מיירי דקטלה בשוגג, וי"ל דא"כ היינו כמו מתה מאליה כיון דהרגה שלא במתכוין, מהרש"ל כתב פי' ונאמר דחייבי מיתות שוגגים חייבים מלקות עכ"ל, וכתב מהרש"א אין דבריו מובנים מהא מסיק בפ' אלו נערות דחייבי מיתות שוגגין וד"א לכ"ע פטורין, מיהו הכא לא שייך למימר הכא דהא דלוקה הכא לאו אמה שהרגה דהא שוגג היה אלא כיון שהרגה ונתבטל העשה חייב מלקות משום שגירשה ודו"ק וג"וו כלל כ"ב כתב ולא הבינותי דזה דוקא מיתה וממון ולא מלקות וממון ועי' רמב"ם סנהדרין דכן הלכה דמיתה וממון פטור בשוגג ומיתה ומלקות חייב בהי' שוגג על המיתה כו' ומדברי מהרש"א אנו למדין דבר חדש דבכה"ג לא שייך לומר דפטור דהמלקות על מה שעבר ומ"מ במזיד לא יע"ש הטיב עכ"ל ודרכו בקודש לקצר, בל"ס כוונתו לפי מהרש"א מה קאמר בגמרא אי דקטלה קלד"מ, כיון שמלקות חייב על גירושין, בע"כ לחלק בין הרגה בשוגג להרגה במזיד, וקצת כ"ל להסביר אם הרגה בשוגג א"א לאמור שחייב מלקות בעבור שהרגה ומבטל בידים כיון ששוגג הי' בע"כ צריך לאמור שחייב מלקות על שגירש למפרע ורק שהי' בידו לנתק בעשה וכיון שהרגה א"א לתקן עוד וחייב למפרע אבל בהרגה במזיד נוכל לאמור כסברת ריטב"א הבאתי [פרט א'] כעת עושה ונגמר עבירה ממילא שפיר הקשה קילד"מ:

ב' אחי מורי הגאון מו"ה יעקב שלום זצק"ל, הקשה דלמא טריפה הי' והרגה ופטור ממיתה ובמקנה ח"ר בהקדמה הבאתי מאדמ"ו הגאון מר"ם שיק זצק"ל שכתב לישב, בקצה"ח סי' ת"י וברמב"ם פ"י מנזקי ממון נראה דפטור גם מחיוב ממון שאין צריך לשלם ליורשין, והג"א ב"ק ל"ט סובר שחייב, ובמנ"ח פ' יתרו כתב דאפי' אי נימא דאין חייב לשלם ממון מלקות מיהו חייב כמו חבלה שאין בו ש"פ, וא"כ כיון דחייב ממון ולענין חבלה קי"ל ממון משלם מלקי לא לקי וכיון דעל הקטלה חייב ממון או מלקות שוב אינו חייב משום לא יוכל לשלחה דלמ"ד ביטלו ולא ביטלו גמר הלאו הוא בשעת ביטול כמש"פ רש"י במכות דף ט"ו ע"ש באריכות, וחותני מורי הגאון ז"ל עי' תשובת ריב"א סי' קנ"ח כתב מה שהבאת מגאון דהוסט דלדעת הג"א דהורג טריפה חייב בדמים א"כ חיובא דממון פוטר המלקות שבא עמו על צד המקרה, הדין עמו שכ"כ רמב"ם וש"ע החובל ביוכ"פ אף אם התרה בו פטור ממלקות אמנם מנ"ל דין זה דאף דבחבלה גלי' קרא דממונא משלם מלקי לא לקי היינו לדחות המלקות של חבלה אבל לדחות לאו אחר הבא עמה לא מצינו וכו' [עי' בהפלאה דף ל"ב ד"ה אי ממון לקולא] אבל מש"כ הגאון דלסברת מנ"ח כיון דעל הקטלה חייב מלקות שוב אינו חייב משום לא יוכל לשלחו, לא הבנתי וכי לא מצינו שלוקה שמונים עכ"ל ומורי מר"מ שיק ז"ל השיב לי, ונ"ל מה שהערת בשם חמיך הגאון הדין עמו ועיקר השגגה הוא ששם נאמר בקיצר, דודאי:

משכחת לה כ"פ מלקות ל"מ בחר איסור אלא אפי' בכמה איסורים והיינו בבא בב"א, אבל אם בא בזה אחר זה קי"ל אין איסור חל על איסור אם אינו כולל או מוסיף או איסור בב"א, כמבואר ביבמות דף ל"ג, ובנדון שאנו דנין דאסור להרוג את הטריפה והוא איסור דחל עליו משעה שנולד אבל המלקות של לא יוכל לשלחה דנגמרת למ"ד ביטלו ולא ביטלו כשהרגה כמו שהוכיח הריטב"א, מהא דאמרי' אי קטלה קלד"מ מוכח דהאיסור והמכות באים בשעת ביטול זה הלאו בא אח"כ וא"א לחול לאיסור מלקות השני על איסור הראשון, וכעת מצאתי כיוצא בזה בס' ערוך לנר שם על קושי' אחרת דאפשר ביטול ע"י שיעשה עצמו כרות שפכה, וכיוצא בזה אמרתי על קושי' שמקשה בנב"י ח"ב צ"א דמשכחת ביטלו גם בחמץ כשאכלו בפסח ובזה בוודאי לא מקיים העשה אלא ביטלו, ואמרתי ג"כ דא"א שיחול לחייל לאו והמלקות דלא יראה בשעת הביטול על אכילת חמץ שכבר כן אפ"ל קושייתי, אלא שנשמט שם בהעתקה עכ"ל ואני כתבתי שם למורי ז"ל שפטור מממון יען שהוא רודף כמש"כ רשב"א ב"ק דף כ"ב בהדליק הגדיש ועבד כפות שפטור מלשלם מצד שנעשה כרודף ועדיין קושי' אחי ז"ל צ"ע אבל ינ"פ הרב הגאון החריף מו"ה משה פוקס אבדק"ק ג"וו ני' כתב לי שאני סובר שרודף יש לו

דין של חייבי מיתה שוגגין שפטור מממון וחייב מלקות כמבואר ברש"י סנהדרין דף ע"ב ודף ע"ג ורמב"ם פ"ד מחובל, לפ"ז קשה קושי' אחי ז"ל, והאריך בראיות שרודף יש לו דין מזיד ופטור גם ממלקות ומיושב קושי' אחי ז"ל, ועי' בהקדמה לפנ"י על נשים שרודף פטור ממלקות ועי' פנ"י מכות דף י"ג ד"ה שם בגמרא ולרע"ק:

ג' הקשה בהגהות רע"ק על ש"ס, דלמא הרגה במזיד רק לא קיבל התראה ואינו חייב מיתה, ונראה לישב לכאורה הקשתי האיך מצינו עדות לכל רוצח לפי הג"א שצריך לשלם ליורשים ומבואר בסנהדרין דף מ"א שהקשה עדי נערה מאורסה יכולין לאמור לאוסרה על בעלה באנו ע"ש א"כ יכולין עדים לאמור לחייבו ממון באנו ולא להרגו, אבל זה טעות אם רק לחייבו ממון למה התרו אותו גם בלא התראה יכולין לחייבו ממון, [רק אם חבר לא צריך התראה עדיין צ"ע] ומיושב קושי' הנ"ל אם יעידו שהרגה ולא קיבל התראה א"כ אין לחייבו מלקות כי עדים יכולין לאמור לחייבו ממון באו ועי' קצה"ח סי' ל"ח יש דין הזמה בעדות ממון ע"י תפיסה ודו"ק:

ד' ג"וו כלל כ"ב כתב, קשה אמאי לא מוקי שהרגה במזיד ובלא אתרו ביה למיתה אלא על הלאו שעבר דלר"י אף בכה"ג חייב כדמסיק בחולין דלא אתרי ביה משמע שהי' במזיד אלא דלא אתרו:

ה' יש מקשים דלמא היא הרגה בשוגג לאחד ובעלה הי' גואל הדם ולמ"ד דרשות לגואל הדם להרגה כי יחם לבבו, ואינו חייב מיתה ולוקה כי מבטל בידים ושמעתי בשם הגאון הצדיק מו"ה משה פאלאק אבדק"ק באנהרד ז"ל כי יש לו דין רודף ופטור ממלקות:

ו' מרם מינץ סי' כ"ז מביא קושיא הא שפיר משכחת ביטול באונס בכה"ג שסרס את עצמו ואז אסור להחזירה משום לא יבא בקהל ובזה ל"ש דחיות הש"ס קילד"מ כיון דאין כאן כי אם לאו זה:

ז' חזות קשות הקשה הא משכחת דהי' הבעל טריפה והרגה במזיד דפטור ממיתה כמבואר בסנהדרין טריפה שהרג שלא בפני ב"ד פטור משום דהו"ל עדות שאאי"ל ולכן שפיר לוקה על לאו לא ישלחנה שביטל העשה:

ח' מחנה לוי הקשה לרשב"ם ב"ב דף קכ"ט דהא דקאמר הלכתא תכ"ד כדיבור דמי חוץ ממגרש וכו' היינו מדרבנן, א"כ הא דקתני אם ישראל מחזיר ואינו לוקה היינו שמחזירו תכ"ד לגירושין לשיטת רש"י, א"כ אמאי קתני אם כהן הוא לוקה הא כיון דמחזיר בישראל היינו תכ"ד דוקא א"כ גם בכהן איכא הך תקנתא לחזור תכ"ד מגירושין ובטל הגירושין ולא עבר למפרע על לאו דלא יוכל לשלחה:

ט' במקנה כלל נ"ב הבאתי קהלת יעקב שכתב ונראה פשוט דלמאי דקי"ל בכל התורה כולה תכ"ד כדיבור דמי העובר על איזה מלאוין וחזר בו תכ"ד כגון מי שקנה חמץ בפסח ותיכף שמשכו וחזר בו תכ"ד, ובטל הקנין חשוב כאלו לא קנה כלל ופטור, וראיתי לרש"י למ"ד קיימו ולא קימו לאו שניתק לעשה אם קיים תכ"ד אבל אם קיים אחר כ"ד לוקה, ותימא א"כ מאי אולמיה לאו הניתק לעשה דאין לוקין עליו הלא בכל הלאוין כן אף דליכא עשה, ע"ש, ונראה תכ"ד מבטל הדיבר אבל לא המעשה, א"כ הלאוין שעבר במעשה א"א לבטל בתכ"ד רק יען שניתק לעשה, ואם עבר על לאוין שאין בו מעשה כמו נותר בודאי לא שייך תכ"ד לתקן מה שעבר כי החיוב הי' עליו שיעשה מעשה לשרוף חמץ והוא לא שרף וכדומה בזה לא שייך תכ"ד יהי' חשוב כמו שעשה המעשה למפרע ודו"ק היטיב:

י' בתשובת מהר"א הלוי סי' קנ"ח מביא קושיא דמשכחת לה דהעיד האונס על אנוסתו שעברה עבירה ונתחייבה סקילה ודחפו אותה עדים מבית הסקילה ומתה ואח"כ החם וקי"ל הרגו אין נהרגין מש"ה לוקה על ביטל עשה בידים, ותי' שחייב מיתה מצד רוצח [א"ה לפי הג"א ממון חייב לשלם]:

י"א עוד מביא קושי' דמשכחת במקדש אשה לאחר ל' יום ובא אחר וקידשה תוך ל' יום דמקודשת לשני ואם גירש השני תוך ל' מקודשת לראשון, א"כ משכחת שאנס נערה שנתקדש לאחר ל' יום וכנסה וגרשה בסוף ל' דהראשון: א"כ ביטל העשה בידים דמיד בתחלת הגירושין חלין קידושין הראשון וא"א להחזירה ע"ש:

י"ב אב"מ בסי' כ"ח הקשה לרשב"א בנדרים דף ט"ו כתב קשה לי באומר הנאת תשמישך עלי דהא מצוה הוא במצות עונה ומצוה ללה"נ וי"ל דמצוה אינו אלא מחמתה ולא מחמתו ומשום דאשתעבד לה וכיון דאמר הנאת תשמישך עלי ומחמת נדרו פקע שעבודה מיניה אין כאן מצוה המחייבתו ע"ש, א"כ גבי אונס דכתיב ולו תהי' לאשה משמע דהוא מצוה דיליה ממש, א"כ היכי משכחת לה שהדירה ברבים ע"ב, וכתב לי הרב המאור הגדול מו"ה נתנאל פריד נ' לישב עפ"י סברה ששמע מרבו הגאון הגדול מו"ה אברהם ליב אבדק"ק בערעגסאס ז"ל, בעשה שבא לנתק הלאו לפטור מעליו מלקות, בעשה כזה כ"ע ס"ל דמצות להינות ניתנו, א"כ מיושב קושי' הנ"ל כי עשה לו תהי' לאשה מנתק המלקות על לאו שעבר ונדר חל שפיר ונכון הוא, אבל יש פלפול כ"ש לרשב"א דסובר שגם הנאת הגוף אצל מצוה מותר ואני הסברתי כיון שצריך לעשות מצוה כמצות השי"ת אז זה כאי אפשר ולא קמכוין שמותר עי' במקנה כלל כ"ב פרט

ה', ועי' פרט י"ב שכתבתי שלא זכיתי להבין אב"מ כי תוס' כתב שהדירה ברבים שאמר קונם תשמישך עלי' ולא שאמר הנאת תשמישך אז בודאי אסור להחזירה:

י"ג ברית אברהם חאו"ח סי' כ"ט הק' ע"ד מל"מ פ"א הל' יו"ט דר"מ מודה בלאוין שאין בהם מלקות דלא חיישי' למיעוטא א"כ מאי מקשה הגמ' ר"מ האיך אכל בישרא דלמא ס"ל כריה"ג ביומא ל"ו דלאו דנבילה הוי ניתק לעשה ואין לוקין ע"ש, ועי' נב"י מה"ת חיו"ד סי' ע"ח דבעשה לא חייש ר"מ למיעוטא:

פרט ג'. לאו שקדמה עשה:

חולין דף קמ"א, הנוטל אם על בנים, ריי"א לוקה ואינו משלח, וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה, בעי ר' אבא ב"מ טעמא דר"י משום דסבר לאו שניתק לעשה לוקין עליו, או דלמא בעלמא סבר לאו שנ"ל אין לוקין והכא ה"ט משום דקסבר שלח מעיקרא משמע ת"ש גנב וגזלן בכלל מלקות דברי ר' יודא והא הכא לאו שניתק לעשה הוא דרחמנא אמר לא תגזל והשיב את הגזילה ש"מ טעמא דר"י משום דקסבר לאו שניתק לעשה לוקין עליו לכאורה צ"ע לפי תוס' כתובות דף ל"ב כתב נראה לר"י לפרש שלא השם המביאה לידי מכות כלומר התשלומין לא נכתבו בסמוך למלקות, דאם הי' כתוב באותו פסוק עצמו לא תענה ואם ענה ועשיתם לו כאשר זמם, אז ודאי ה"א דה"ל לאו שניתק לעשה ולא ילקה עליו, אבל עתה שנכתב רחוק זה מזה לא הוי ניתק לעשה, ולא דמי ללאו דגזילה דחשיב ליה ניתק לעשה אע"ג דעשה והשיב את הגזילה לא כתיב אצל לאו דלא תגזול, דהתם ודאי ע"כ הוא ניתק לעשה שהרי עוקר הגזילה מתחת ידו. אבל קרא ועשיתם לו כאשר זמם אינו עוקר הלאו דלא תענה דע"י שאנו עושין לו כאשר זמם אינו נעקר עדותו אלא ע"י שהוזם, הילכך לא חשבינן ליה ניתק לעשה כיון שלא נכתב אחריו סמוך לו עכ"ל, וזה כלל חדש שעשה צריך להיות סמוך א"כ מה ראיה מגנב וגזלן שסובר ר"י שלוקין יען שאינו סמוך אבל בשילוח הקן סמוך לו גם ר"י מודה לאו שניתק לעשה כזה אין לוקין אלא דסובר שלח מעיקרא משמע ה' יאיר בתוה"ק:

שו"מ קכ"ו בחיר מביא קושי' אכתי קשה לר"י אמאי לוקה הא הוי לאו ניתן לתשלומין ע"ב:

פי' משניות במכות כתב הנוטל אם על בנים ריי"א לוקה, ר"י סבר שלאו הניתק לעשה לוקין עליו ואין הלכה אבל העקר מה שהזכרתי לך שאין לוקין אלא אם לא קיים העשה שבה, ופלא שמסקי' בגמרא שר"י סבר שלח מעיקרא משמע עי' באחרונים:

פסחים דף פ"ד, בשלומא מותר בטהור, דתניא לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקה, פרש"י בא הכתוב כל לאו

שניתק לעשה אין לוקין עליו דמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על הלאו עשה זאת והינצל, ועוד דלא דמי ללאו דחסימה שהמלקות נסמך לו, מה שמוסיף רש"י ועוד דלא דמי עי' בברוך טעם, ונב"י ח"ב א"ע סי' קכ"ט באריכות:

צל"ח בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאינה לוקה נלע"ד שאין זה דומה לתמורה שכתב רמב"ם דלוקה משום שלאו אינה שוה בכל וא"כ גם כאן העשה של שריפת הנותר הוא שז"ג שאינו נוהג בלילה וא"כ אינו נוהג בנשים, זה טעות דכיון דאתרבו נשים למצות פסח איתרבו לכל פרטי דפסח ע"ש, עי' בעט סופר כלל מ"ט פרט ב' כתבתי לענ"ד לחדש שנשים פטורות במ"ע שזמן גרמא רק במצוה שחיוב על אדם פרטיי לעשות כך כתפילין וכדומה, אבל מצוה שחיוב על כל עולם שיעשה ולא דוקא האיש פרטי כמו שריפת קדשים מוטל על כל עולם גם נשים חייבות:

יומא ל"ו, במאי קא מיפלגי א"ר ירמיה, בלאו נבילה קא מיפלגי [דכתיב עשה אחריו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, ומיהו על כרחך אין זה ניתק לעשה דהא נתינתה לגר א"א לאחר שעבר על לא תעשה של אכילה וע"כ עשה מעיקרא משמע לא תאכלו כל נבילה אלא לגר תתננה ולא תאכלוה] ע"ש בתוס' בטריפה מצות עשה להשליך לכלב ולפ"ז האוכל טריפה עובר בלאו ועשה ועי' מנ"ח סי' ע"ג:

חולין דף פ' רבי זירא אמר הנח למחוסר זמן דהכתוב ניתקו לעשה מ"ט דאמר קרא מיום השמיני והלאה:

ירצה מיום השמיני אין מעיקרא לא, לאו הבא מכלל עשה עשה, תוס' פרש"י דלא דמי לעשה דשילוח דהוי מעיקרא אבל האי עשה ע"כ אחר הלאו הוא דהלאו תוך שבעה והעשה אח"כ, משמע שרוצה לפרש כמו שאר ניתק לעשה בש"ס, ותימא דלא דמי לנותר וגזלה דהתם אחר שעבר הלאו בא העשה לתקן מה שעבר, אבל כי ההיא דהכא לא מצינו מיהו מצינו כה"ג ביומא דא"ר ירמי' בלאו נבילה קמיפלגי אי הוי ניתק לעשה ע"ש:

פרט ד'. אין עשה מנתק תרי לאוין:

תמורה דף ב', הכל ממירין א' אנשים וא' נשים לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג ארבעים, תוס' וא"ת אמאי לא תני שמונים דהא כתיב לא יחליפנו לא ימיר אותו וי"ל דלא נחית למנין מלקות, ועוד י"ל דלעולם לא לקי אלא ארבעים ותרי לאוי צריכין חד בקרבן שלו וחד בקרבן חבירו כדלקמן דף ט' וכתב בבה"ז נראה דהני ב' תירוצים תלו בשני גירסאות שבדף ד' דפריך והא מימר דלאו שניתק לעשה, ומשני ה"ל ב' לאוי וחד עשה לפי גרסא זו סובר רב דימי דהני ב' לאוי הוי בחד ענינא דאי חד בשלו וחד בשל חבירו א"כ כשהמיר בשלו אמאי לוקה הא לא הוי אלא חד לאו בשלו וכבר

נתקו לעשה אלא בע"כ ס"ל דהוי ב' לאוי בחד ענייניא ולפיכך סופג שמונים דהוי ב' לאוי אבל לפי גירסא שהביא שם רש"י והרע"ב דהוי לאו ששוה בכל, ולפי' אפי' חד לאו הוי סגי דהוא שוה בכל ובע"כ הלאו השני צריך לשל חבירו וא"כ אינו לוקה אתמורה שלו כי אם מ' וכן על של חבירו מ' לחוד ולא לקי לעולם על תמורה שלו פ' ולפ"ז הא דפריך בדף ט' ולכתוב לא יחליפנו ולא בעי ולא ימיר היינו לפי הגירסא דלאו השוה בכל ולא יחליפנו קאי על של חבירו א"כ שלו הוא כ"ש, אבל לפי הגירסא דהוי ב' לאוי לא פריך מידי דהא לדידיה בעינן משום ב' לאוין ולא מצריכינן כלל לשל חבירו ודו"ק, ומיושב מה שהקשה בלח"מ אמ"ש תוס' בתירץ דלקי פ' הא לקמן בברייתא מצריכנן לשל חבירו לפי מ"ש א"ש, וכל זה נמי דלא כמ"ש מהרש"א בפ"ק דחולין דלא דק, ועי' לח"מ תמורה פ"א ומעין חכמה דף קט"ו:

תוס' חולין דף ב', וא"ת הול"ל סופג שמונים, וי"ל דחד בשלו וחד בחבירו, וכתב מהרש"א ולמאי דאמרי' בפ"ק דתמורה דמ"מ לא הוה אלו שנתק לעשה דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר דהו"ל תרי לאוי וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי אין מקום לקישתם דאהנך תרי לאוי לא לקי אלא חד זימנא משום דאי לא הוי אלא חד לאו לא לקי כלל כיון שניתק לעשה וראש יוסף כתב כוונתו דהני תרי לאוין איצטרכו דאי לא הוי כתיב אלא חדא לא הוה לקי כלל דהוה ניתק לעשה, משא"כ השתא דכתיבי תרווייהו לא אתא חד עשה ועקר תרי לאוי, וכיון דאיצטרך כתבינהו, מנ"ל לומר דלטפוי לאוין הוא דאתא ואין לוקה אלא מ', אבל הא לא קשיא ליה דלא אתא חד עשה ועקר תרי לאוין אבל חדא מיהא עוקר ולא נשאר אלא חדא, דז"א דמנלן זאת דאימא דלא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין כלל וכלל ולקי על שניהם אלא דהכי קשיא ליה כיון דצריכא תרווייהו ממילא אין לוקה אלא חדא, אלא לפ"ז הי' לו להקשות הא דאמרי' בתמורה דף ט' ולכתוב לא יחלפנו ולא בעי ולא ימיר, ומאי קושיא והא צריכי תרווייהו דאי הוי כתיב חדא לא הוי לקי כלל דהוי ניתק לעשה, ונראה דאף אי הוה כתיב לא יחלפנו ואם המר ימיר הי' לקי כיון דהלאו בלשון חילוף והעשה בלשון תמורה בכה"ג לא חשוב ניתק לעשה כמש"כ מהרש"א ב"מ דף ס"א ע"ש:

עי' שושנת עמקים כלל כ' בזה צ"ע אי ב' עשין ינתקו ב' לאוין או ל"ד חד עשה אלא כל דאיכא ב' לאוין אף אלף עשין אין ניתוק מתוס' זבחים קי"ד מבואר היכא דאיכא ב' עשה דוחה תרי לאוין ובמכות דף ט"ו ד"ה תנינא לא חלקו בזה, ותשובה מאהבה ח"ר סי' קפ"ב רצה לחדש שרמב"ם סובר היכא דתרי לאוין סמוכים כי האי דתמורה אז לא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין ונשאר לאו אחד ובמקום שאין הלאוין סמוכים כההוא

דחמץ אין חד עשה עקר שום אחד מהלאוין ונשארו שניהם בתוקפם וצריך תלמוד בכמה מקומות עכ"ל:

תוס' חונין פ"א, הר"ר שמואל מוורדון פי' כיון דאית נמי לאו דלא תעשון לילקו דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוין, וא"א לומר כן דהיינו דוקא היכא דשני לאוין סמוכין זה לזה וכו' ועוד נראה הא דלא עקר תרי לאוי היינו כי ההיא דתמורה דלא הוי ניתק גמור דאין שם מעשה לתקן הלאו דוהיה קדש לאו עשייה היא דמאליו קדוש, דאם הי' אומר הכתוב ואם ימיר יקריב אז הוי ניתק לעשה ע"ש:

ש"ש משמן רוקח שער ט' אות כ"ט כתב לריב"א בחולין קמ"א בהא דאמרי' לא אתי עשה ועקר ל"ת ועשה עכ"פ העשה עוקר הלאו ולא נשאר רק עשה, א"כ ה"ה בתרי לאוי עקר חדא ונשאר רק חדא כדעת מהרש"א, אבל לדעת תוס' שם דס"ל דאין בכח עשה לעבור כלל ה"ה בתרי לאוי שניהם בתקפן כסברת לח"מ פ"א מתרומה, ודע הא דאמרי' חד עשה לא עקר תרי לאוי היינו דוקא היכי דלא הוי ניתק גמור כהאי דתמורה אבל בניתק גמור עקר תרי לאוי: תמורה דף ד, איתמר הקדים תמורה לבכורים ר"א ור"י בר חנינא ח"א לוקה וח"א אינו לוקה וכו' מ"ש מימר דלקי משום דבדיבורא עשה מעשה מקדים תרומה לביכורים נמי לילקו משום דבדיבורו עשה מעשה, א"ר אבין: שאני התם דלאו שניתק לעשה הוא, א"ל אבייי וכל לאו שניתק לעשה לא לקי הא מימר דלאו שניתק לעשה הוא ולקי וכו' הוי להו תרי לאוי וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי והרי אונס דחד לאוי וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר לאו דתני' אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן לוקה ואינו מחזיר כהנים קאמרת כהנים טעמא אחרינא הוא דרבי רחמנא קדושה יתירה [פרש"י דכתיב אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא וכיון דחמיר קדושיה החמיר עלייהו טפי מישראל דילקה אפי' אלאו שניתק לעשה אע"ג דישראל לא לקי]:

ג"וו כלל כ"ב כתב על רש"י חידש גדול בעיני שמשמע מלשונו שכהן לקי אלאו הניתק לעשה בכל התורה כולה, ולא מצאתי מן המחברים שיאמר כן, אף שיש לומר דודאי אונס בכהן לא שייך ניתק לעשה אלא דפריך כיון שניתק למקצתו יהא ניתק לכולו כפי' התוס' ואהא משני שאני כהנים דלדידהו לא אמרי' הואיל וניתק למקצתו יהא ניתק לכולו דריבה בהן מצות יתירות אבל היכא דהוה ניתק גמור אף כהן לא לקי עליה מסתימת לשון רש"י לא משמע כן ואם היינו אומרים דכהן לקי אף בלאו הניתק לעשה הוי א"ש מש"כ רמב"ם פ"א מקרבן פסח הלכה ז' דמותר אימורי הפסח אין לוקה דהוה לאו שאין בו מעשה ולא כתב דהוי ניתק לעשה ומל"מ פה"מ פי"ח הלכה ט' כתב דאכילת אדם

מאכילת מזבח לא יליף, לכאורה אף אי ילפי' מ"מ לאו דמותיר באימורין אכהנים הוא דרמיא ובכהן לקי על הלאו הניתק לעשה מש"ה כתב לאו שאין בו מעשה ע"ש:

תוס' וכל לאו הניתק לעשה אין לוקין והרי מימר, וא"ת וכי תעלה על דעתיך דאביי לומר על לאו הניתק לעשה דלקי והרי שילוח הקן דמשנה שלימה היא אם לקח אם על בנים אינה לוקה וכן בנותר וכו', ואור"י דפשיט ליה לאביי בשילח קן ובנותר ואונס דסמיכי עשה דידהו אלאו דלא לקי, אלא שהי' תמיה אלאו דמעשר דלא סמוך, מש"ה הכי פריך והרי מימר, ואע"ג דסמך העשה אחר הלאו, מיהו מדמה מילתא למילתי דכי היכי דגבי תמורה לקי בלאו הניתק לעשה משום דאינו מקיים העשה בידים, ה"נ הי' לן למימר מכל מעשרותיכם תרימו אע"ג דמקיים העשה בידים, מיהו כיון דלא סמיך לא הי' לנו להחזיקו ללאו הניתק לעשה, ואע"ג דוהשיב הגזילה אשר גזל לא סמיך ללאו מ"מ ניתק גמור הוא דא"א לעשות השבה אלא לאחר הלאו, אבל מכל מעשרותיכם איפשר לקיימו אפי' אם לא עבר על הלאו ומ"מ מדמה לה למימר:

הרי אונס דחד לאו וכו' פירושו לדידך דאמרת דמכל מעשרותיכם תרימו דלא איירי אלא בהקדמת תרומה למעשר ואפ"ה הוי ניתק להקדמה דבכורים למעשר אלמא אית לך דלאו שניתק למקצתו אמרי' דניתק כולו והרי אונס דלאו דידיה ניתק לגבי ישראל ולא אמרי' דניתק לגבי כהן אלמא דהיכא דניתק מקצתו לא ניתק כולו:

ורבי יעקב האי והנותר מאי עביד ליה, וא"ת הא איצטרך להורות לנו דין שריפה, וי"ל דמן הסמיכות קפריך למאי הילכתא כתביה הכא סמיך ללאו אי לאו לנתיקי אתא ליכתביה במקום אחר, וג"וו כלל כ"ב כתב קשה לי הא לנתוקי נמי לא צריך דנותר ודאי דומה לגזילה שא"א לקיים העשה כ"א אחר עבירות הלאו בשום אופן וכו' אמנם בתוס' כתובות דף ל"ב כתבו הא דלא חשיב עדים זוממין לניתק לעשה דלא סמיך עשה ללאו ושאני גזילה דעוקר הגזילה מתחת ידו משא"כ עדים זוממין דאין עדות מתבטל מחמת שמשלמין ע"ש וא"כ לא קשיא מנותר דמש"ה צריך לסמוך העשה ללאו דאי לא"ה לא הוי ניתק דבמה ששורף לא מיעקר הלאו שהותיר ע"ש:

פרט ה'. עשה סמוך ללאו:

ב"מ דף ס"א, אמר רבא ל"ל דכתב רחמנא לאו בריבית לאו בגזל לאו באונאה וכו' אלא לאו בגזל ל"ל וכו', ושאילת שלום על שאילתות אות יו"ד הקשה הלא שפיר איצטרך למאי דקי"ל בסנהדרין דף נ"ו דב"כ נצטוו על שבע מצות וחד מינייהו גזל, וקי"ל דף נ"ט כל מצוה שנאמר לב"נ ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרו כלומר גם עכשיו אסורין, והשתא כדי שיהי' איסור גזל נאמרה לב"נ מקרא אכל תאכל ולא גזל אצטרך לאו דלא תגזול בפ'

קדושים כדי שיהי' נשנית בסיני ויאסור גם עכשיו אחר מתן תורה לב"נ, ולילא דנשנית ה"ל איסור גזל רק נאמרה לב"נ ולא נשנית בסיני דדינו קבוע דלישראל נאמרה ולא לב"נ, ואל ימהר הנבהל להשיב דעכ"פ מכח דילפי' איסור גזל מריבית ואונאה גבי ישראל לכן הוי כנאמרה ונשנית, אך טעות לומר כך ואחוי לך דוגמתו ממש בתוס' ע"ז ה', ותוס' זבחים ס"ח ע"ש ד"ה ושנסמת דמקשו ל"ל מן העוף למעוטי מחוסר אבר וכו' ודאי לדעת ראשונה של תוס' ב"מ דף ע' ד"ה תשיך דב"נ היו מוזהרין על ריבית אתי שפיר דרבית ואונאה נאמרה ונשנית ע"ב באריכות:

אמרי הכי נמי אלא לאו בגזל ל"ל לכובש שכר שכיר, כובש שכר שכיר בהדיא כתיב ביה לא תעשוק, שכר עני ואביון לעבור עליו בשני לאוין: תוס' אמרי הכי נמי, וא"ת והא אין מזהירן מה"ד, וי"ל דגזל לאו הניתק לעשה היא, ומטעם דאין מזהירן מה"ד הוי מצי למימר לעיל דלא ילפינן מהדדי אלא דעדיפא קאמר:

תוס' לעבור עליו בשני לאוין וא"ת ולוקמי בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו:

דגזל משום דניתק לעשה אבל כי מוקמינן אכובש שכר שכיר באם אינו עניין לקי שפיר, וג"וו כלל כ"ו כתב הן אמת שיש לראות בהא דאכתי נפ"מ באם ביטול העשה בידים דלוקה שמונים דמן התורה צריך לחזור גוף הגזילה שגזל ויותר הי' להם לומר דמש"ה לא לקי דהוה לאו שניתן לתשלומים דאין לוקין עליהם אלא דזה קשה גם בעושק ולשיטת רמב"ם יקשה קושי' התוס' אימא אגזל:

מהרש"א כתב מה שמקשין מאי קאמר בגמרא ולוקמה בריבית ואונאה ולעבור עליו בשני לאוין הא אין לוקין על לאוי דריבית ואונאה כמ"ש רמב"ם וטור גבי אונאה וכובש שכר שכיר הרי חייב לשלם, אין כאן קושיא לדברי תוס' דאע"ג דקי"ל בריבית דיוצא בדיינים וכן באונאה מחזיר אונאה וכן בכובש שכר שכיר אין זה מקרי ניתק לעשה כמו שמוכח מדבריהם דלעיל בד"ה אמרי ה"כ וכו' מיהו מה שהקשו דהא לאו דלא תעשוק ניתק לעשה כמו לאו דגזל דכתיב את העושק צ"ע, וי"ל בדוחק כיון דהעשה בלשון עושק והלאו בלשון אחר דהיינו לא תגזל ובאא"ע לגזל אתא לכובש שכר שכיר לא מיקרי לאו ניתק לעשה, ומר"מ א"ש סי' כ"ו כתב לישב בכובש אף שמשלם אח"כ שכרו כיון שעבר על ביומו תתן שכרו אין זה תיקונו של לאו ולא דמי לגזל שמתקן הלאו, וכיון שנכתבו רחוקים זה מזה לא הוי ניתק לעשה כמש"כ כתובות ל"ב בעדים זוממין:

ובתשובת מוצל מאש סי' כ' כתב בשם מהר"י בירב ז"ל תירץ דאף שיש עשה דוהשיב את העשק אינו אלא ללאו המיוחד לו דלא תעשוק, אבל ללאו דלא תגזול דאתי לשכר שכיר

באם אינו ענין אין כאן ניתק לעשה דלעולם והשיב את הגזילה קאי לגזילה דאצטרך ליה עשה דהשבת אע"ג דהלאו אתי מריבית ואונאה ובזה צדקו יחדיו דברי תוס' דלגזילה גופה אינו לוקה משום דאם לאו דלא תגזול קאי אגזילה הו"ל לאו הניתק לעשה אבל כי מוקמת ליה אשכר שכיר באם אינו ענין כלומר אין כאן עשה לזה הלאו דלא ניתק אלא הלאו דלא תעשוק אבל הלאו דלא תגזול לא ניתק, והרב שבתי אלפאנדרי ז"ל תירץ עפ"י תוס' במכות ט"ו דשני לאוין הסמוכין אהדדי אפי' שהם הניתק לעשה דלוקין עליהם כמו יחליפנו ולא ימיר, א"כ בכאן ג"כ אי לאו דלא תגזול אתי לעושק שכר שכיר אף שהוא ניתק לעשה כיון שהם שני לאוין הסמוכין דהיינו לא תעשוק ולא תגזול לקי שפיר, ועי' בפנ"י בהשמטות בב"מ ושעה"מ פ"א מחמץ שג"א סי' פ"ב ומוצל מאש תי' דודאי לא הוי לאו דלא תעשוק לאו הניתק לעשה משום שהוא לאו שקדמו עשה דביומו תתן שכרו וכל לאו שקדמו עשה לא קריא בי' לאו הניתק לעשה וס"ל לתוס' דהלכה כר"י כדמוכח בפסחים דף כ"ה בד"ה לא תוציא מן הבית:

ב"מ דף ה' תוס' ד"ה בלא דמי משמע, וא"ת תיפוק ליה מלא תגזול וי"ל לעבור בשני לאוין לכאורה סתירה לכאן ועי' יד מלאכי אות ל' ומר"ם א"ש ח"ר סי' כ"ו, ובית יעקב קי"ג:

תוס' זבחים דף קי"ד ד"ה אלמה א"ר זירא, מחדש כלל חדש דדוקא אם סמיך תרי לאוין אצל עשה, שכתב אשכחן גזילה דאיכא תרי לאוין דלא תעשוק ולא תגזל וב"מ דף קי"א אמר רבא זה עושק זה גזל וחשבו ליה ניתק לעשה במכות י"ז ובחולין פ"א, הלכך צריך לחלק בההיא דתמורה דלכך סמך תרי לאוין אצל העשה לומר שאין העשה מנתקם ע"ש:

אור חדש פ' תולדות כתב הקשה מהרש"א גם בכובש ש"ש הוי ניתק לעשה יע"ש, וכל ימי הייתי משתומם על זה דהא בכובש ש"ש איכא שני לאווין ולא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוין, משא"כ אי הוה מוקמית אגזל גופא ולעבור בשני לאוין אז הי' שפיר ניתק לעשה דהא ליכא כ"א חד לאו המפורש בו ואותו איסור דילפי' מריבית ואונאה בלא"ה לא לקי עליו דאין עונשין מה"ד כמ"ש תוס' שם ע"ש, פ' בהר מביא לח"מ פ"ט ממ"א כתב שרמב"ם פסק הנהנה מבו"ח אינה לוקה משום דהוה לאו דאתי באם אין ענין דהא עיקר קרא נאמר על בישל דרק באם אין ענין אבישל מוקמינן על הנאה, וס"ל רבינו על לאו דאתי באם אין ענין אין לוקין עליו, ומסיים כ"נ מתוס' באיזה נשך, ופלא שמבואר מתוס' להיפך וכן הקשה בספר פאר הלכה ע"ש, לדעתי הקלושה אם כבר יש לאו מפורש שלוקין עליו אז שפיר לוקין על לאי השני דאתי באם אין ענין ושפיר כתב תוס' כי מוקמי' באם אין ענין אכובש שכר שכיר לעבור בשני לאוין שפיר לקי אבל על הנאה שנלמד רק מאם אין ענין שפיר כתב הלח"מ דאין לוקין:

אעתיק מה שאמרתי בימי נעורי לישב קושי' מהרש"א שגם בכובש ש"ש הוי ניתק לעשה, עפ"י מהרש"א ריש חולין דלא אתי עשה ודוחה תרי לאוין אבל חד לאו דוחה א"כ על לאו דמפורש גזל אין לוקין שנדחה, ועל לאו דילפי' מרבית אונאה אין לוקין כי אין מזהירן מה"ד, אבל כי מוקמי' על לאו דעושק שניהם מפורשים, ואתי עשה והשיב העושק ודוחה חד לאו, ולוקין על לאו אחר ומיושב קושי' שמביא יד מלאכי על תוס' ב"מ דף ה' לא תחמוד ולא תגזל שניהם מפורשים ולוקין על חד ואין כאן סתירה:

וע"ד חידד אולי לישב רמב"ם שפסק בקונה חמץ בפסח לוקין לפי מהרש"א אם העש' בלשון אחר אין נדחה הלאו, ובתור' כתובה העשה בשאור ולא בחמץ גם בגמרא פסחים צ"ה נקוט שאור, ורמב"ם נקיט חמץ, לכאורה לפ"ז קשה מאי מקשה בביצה דף ז' לב"ש לא יכתב שאור וילמד מחמץ, א"כ לא יהא: העשה שנכתב בלשון שאור דוחה לאו דשאור, אבל ניחא אם לא כתוב שאור אין לוקין על שאור שנלמד מחמץ כי אין מזהירין מה"ד, הקב"ה חדי בפלפולי דאורייי':

בשב שמעתתא משמן רוקח שער ט' אות כ"ח, כתב לישב רמב"ם בקונה חמץ בפסח דסובר דעשה תשביתו הוא דוקא ביום הראשון דהיינו ע"פ אלא דהאי ברייתא אתיא כמ"ד ביומא דף ל"ו דגם לאו דנבילה אינו לאו מעליא דחשיב ג"כ ניתק לעשה ואף דא"א לקיים העשה דלגר אשר בשעריך תתנו אלא קודם עבירות הלאו אפ"ה חשוב לאו הניתק לעשה ע"ש ברש"י א"כ אף דעשה דתשביתו הוא קודם פסח אפ"ה חשוב לאו ניתק לעשה, אבל לדידן דקי"ל כרע"ק ביומא דלאו דנבילה לא חשוב ניתק לעשה וה"נ בל יראה חשיב לאו מעליא ע"ש, ועי' נב"י ח"ר סי' כ', וח"ב סי' ס' וס"א בענין זה, ומר"ם שי"ק מצוה ט':

פרט ו'. אם הלאו כולל יותר מעשה:

רמב"ם תמורה פ"א, כל המימר לוקה וכו' ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה שנאמר ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהי' קדש, מפני שיש בה עשה ושני לאוין ועוד שאין לאו שבה שוה לעשה שהציבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו אע"פ שהן מוזהרין שלא ימירו לח"מ כתב בתמורה פ"ק א"ל אבייי וכל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו והרי מימר ותירצו היי ליה תרי לאוין וחד עשה, ורש"י הביא גירסא אחרת שאני מימר דהוי לאו שוה בכל, פי' דמימר לאו שלו שוה בכל בציבור ושותפין אבל העשה אינו שוה בצבור שותפין, ולכך לא אתי העשה הגרוע ודחי הלאו ע"ש, ועי' שג"א סי' פ"ב שמאריך אם ב"י ניתק לעשה כיון שנשים פטורות מעשה תשביתו וכבר הבאתי הקושי' ותירוצים מאחרונים במקנה כלל ט' פרט ב':

אעתיק מש"כ בספר כריתות אות קס"ד לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, וניתק הוי בשני פנים האחד שאינה עוקר הלאו אבל הוא כתיב אחריו כמו גבי נותר לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר באש ישרף, פליגי תנאי אי חשוב ניתק אי לאו מהא דמייתי שבועות דף ג' ושרפת את הנותר באש בא הכתוב ליתן עשה וכו' ופליג עלי' וקאמר לא מן השם הוא, ומפרש בתמורה דף ד' דפליגו אי חשיב ניתק היכא דלא עקר ללאו ושם פליגי בזה אמוראי, אבל היכא דהעשה דוחה קמן הלאו ולא עקר הכל מודים דלא הוי ניתק, וכן היכא דהעשה קודם ללאו היכא דלא עקר הכל מודים דלא הוי ניתק, והיכא דהעשה עוקר הלאו והעשה אחרון אע"פ שהעשה אינו סמוך ללאו חשוב ניתק ולא לקי כמו לא תגזל והשיב תשיב או והשיב את הגזילה כדאיתא בתמורה דף ד' בשיטת פלוגתא דאביי ורבא בכל מלתא דאמר רחמנא ל"ת דרושים שם, וכן עשה ולאו הניתק מתרי לאוין כמו גבי תמורה דיש עשה ואם המיר ימיר ותרי לאוין לא יחליפנו ולא ימיר אותו וסופג ארבעים, וכן מתרץ בתמורה דף ד' ואע"ג דתרי לאוין דרשינן חד בשלו וחד בשל חבירו, והטעם כיון דאין עשה מנתק תרי לאוין הכא נמי אע"ג דלא שייכי בחד ענייני לא מנתק חד מנייהו דאין בריר' ושלו' דאין עשה דוחה תרי לאוי עכ"ל:

ל"א חולין דף א' כתב על רמב"ם לכאורה יש להבין בגמרא לא נאמר רק טעם משום דהוי תרי לאוין וחד עשה, ולמה מוסיף רמב"ם טעם מדעתו ואם הי' טעם הגון למה לא נאמר זה בגמרא, לענ"ד דהך דינו דכתב דצבור ושותפין לקי אע"ג דאין עושין תמורה אינו מוסכם אליבא דכ"ע, דלרבא דאמר כל מלתא דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני והא דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא, שפיר י"ל דצבור ושותפין ג"כ אע"ג דלא אהני מעשיהם דאינם עושים תמורה אפ"ה לקו עכ"פ, אבל לאביי דאמר כ"מ דא"ר ל"ת מהני דאי לא מהני אמאי לקי, א"כ בציבור ובשותפין ג"כ ודאי לא לקי כיון דלא אהני מעשיהם, לפ"ז צדקו דברי רמב"ם, דהתם בגמרא אביי הוא דפריך והרי מימר דלאו הניתק לעשה ולקי ולא מצי הגמרא לשנויי לדידיה רק טעם האחד משום דהוי תרי לאוין דטעם השני דלאו כולל יותר לא מצי לשנויי לאביי דלדידיה באמת צבור ושותפין אינם לוקין, אבל לדידן דקי"ל כרבא ולדידיה צבור ושותפין ג"כ לוקין אע"ג דאין עושין תמורה ולזה יש להוסיף עוד טעם דלא הוי לאו ניתק לעשה משום דלאו כולל יותר מעשה ע"ב באריכות: מל"מ מלוה ולוה פ"ג כתב אני תמיה בדין זה, האיך כתב דאינו לוקה משום דניתק לעשה דהא לא ניתק אלא לגבי עני דכתיב ואם איש עני הוא, ובלאו ולא תבא אל ביתו כולל יחד עשיר ואביון וכו' א"כ תינח היכא דמשכן עני דאינו לוקה משום דאית ביה עשה דחזרה אבל משכון עשיר אמאי אינו לוקה כיון דליכא ביה חזרה, וסבור הייתי לומר דכיון דלאו

זה הוא כולל עני ועשיר ומקצת הלאו ניתק לעשה דהיינו היכא דמשכן לעני מיקלש קליש לאו זה ואינו לוקה אף היכא דמשכון עשיר דליכא ניתק שוב ראיתי להיפך ממש"כ רבינו בתמורה דאם לאו כולל ועשה פרטי שלוקה על הלאו אף על הפרט שניתק לעשה כיון שיש בלאו פרט אחד שלא ניתק לעשה, לפ"ז הכי נמי ילקה אף הממשכן את העני אף שניתק לעשה ועי' תוס' יומא דף ל"ו ע"ש: שואל ומשיב בח"ר סי' קכ"ו מביא קושי' בהא דנסתפק בחולין קמ"א אם טעמא דר' יודא משום לאו הניתק לעשה, הרי ר"י ס"ל דסומא פטור ממצות ושיטת מכריע:

דדוקא מעשה פטור ולא מל"ת וא"כ שוב הלאו כולל יותר מעשה ובכה"ג לא מקרי לאו הניתק לעשה ע"ב:

שושנת עמקים כלל י"ט כתב דע דרמב"ם נתן טעם בממיר דלא הוי ניתק לעשה וכו' משמע דלאו שלא ניתק למקצתו לא ניתק הכל וא"כ אונס שלא ניתק לכהן, ללקי בישראל, וי"ל בתמורה שהעשה קיל ואין שוה בכל מקרי בציבור ושותפין ולא מיעקרא ללאו ששוה בכל לנתוקי משא"כ עשה דלו תהי' באונס שייך בכהן וישראל ועשה ששוה בכל מנתק ללאו, ואף דהניתק מכל ימיו לא מלו תהי' דהוה קדמו עשה מ"מ עיקר העשה שוה בכל, או י"ל בע"א דממיר אין העשה תיקון הלאו ממש משא"כ אונס על מה שהזהירה התורה שלא יגרשנה עולמית הוא מתקן ומחזירה משא"כ ממיר וכאמור:

ג"וו כלל כ"ג, עוד אבאר לך דבר אחד והוא כלל גדול להא דלאו הניתק לעשה דאם בשעה שעובר על הלאו הי' בדעתו לקיים העשה אז אף איסורא לא עשה כלל, דבר זה מבואר בתוס' פסחים דף כ"ט דהמשהה חמץ ודעתו לבער אין עובר עליו והיינו אף איסורא ליכא ע"ש לענ"ד צ"ע כי השג"א הקשה על תוס' דא"כ בכל לאו הניתק לעשה כגזל ומשכון ואונס יה' מותר לעבור על הלאו כשדעתו לקיים העשה ומק"ח סי' ת"ל, כתב לחלק בין לאו שקדמו עשה שיש קיום המצוה אף כשלא עבר עדיין על הלאו מ"מ יש חייב מצוה עליו, יש לומר דרחמנא אמר תשביתו ולא יראה לך אם לא תרצה להשביתו ע"כ אם משהה לשרפו ורוצה במצוה אינו עובר אבל בלאו הניתק לעשה דא"א לקיים העשה בלא עבירת הלאו ודאי אי אפשר לומר דיש מצוה לעבור על הלאו כדי לקיים העשה דא"כ ה"ל לכתוב גזל והשיב ע"ב:

פי' משניות ריש תמורה, כבר בארנו שלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו ותמורה לאו שניתק לעשה ומה שחייבו ללקות עליו היות הלאו כולל לכל בני אדם והוא שנאמר לא ימירנו ועשה שבה והי' הוא ותמורתו יהי' קודש אינו כולל הכל כמו הלאו לפי ששותפין וצבור אינם עושין תמורה ולפי שלא השוה לאו שבה לעשה שבה לא היה דינו כדין לאו

שנתק לעשה לפי שכל המימר לוקה ואין כל מימר עושין תמורה עכ"ל וינ"פ החריף מו"ה שלמה אונגאר נ"י אמר שנראה כוונת רמב"ם אם הלאו כולל כל בני אדם ועשה אינו כולל כלם אז לא שייך שלאו ניתק לעשה כי יש קצת בני אדם כציבור ושותפין דלא שייך העשה בהם, אולם אם החסרון אינו בבני אדם רק בחפץ דלא שייך בו העשה כמו חמץ באחריות וכדומה, שפיר ניתק לעשה בשאר דברים דשייך בו העשה ודפח"ח כי מיושב כל קושית:

תוס' קידושין דף ל"ד הקשה במה דאמרי' שם איזה מ"ע שלא הזמן גרמא מעקה שליח הקן וכו' הקשה גם אם יהי' זמן גרמא מ"מ בכל הני כתיב לאו בהדיא ונשים חייבות ע"ש וצ"ע לפי כלל של רמב"ם א"כ אם מחוייבין נשים רק מצד לאו ולא מצד מ"ע א"כ הלאו כולל יותר מעשה ולא הוי שילוח קן לאו הניתק לעשה, עי' נחלת בנימין סי' צ"ט:

פרט ז'. רמבם:

פ"א מחו"מ הלכה ג', אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה אבל אם הי' לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אע"פ שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה, מפני שלא עשה בה מעשה ומכין אותו ומכת מרדות ומל"מ כתב ודע שראיתי לתוס' פסחים כ"ט שהמשה חמץ לפסח ודעתו לבערו אינו עובר דאי אמרת עובר אכתי אמאי מעל לר"י הא מיד כשיפדה אותו הוא שלו ומודה ר"י דשלך אי אתה רואה אלא ודאי לא עבר וטעמא משום דלא יראה ניתק לעשה ולכך אינו עובר כשמבערו לבסוף ע"כ, ומש"כ תוס' ודעתו לבערו לאו למימר שאם אין דעתו לבערו דלוקה שהרי כל לאו הניתק לעשה אף בדעתו לקיים העשה אינו לוקה כל זמן שהוא באפשרות שיקיים העשה, אלא כוונתם היא דנהי דאינו לוקה מ"מ איסורא קא עביד במה שאינו מקיים העשה ועובר על הלאו כיון שאין בדעתו לקיים העשה וכל שבדעתו לקיים העשה אפי' איסורא ליכא אבל לענין מלקות אין חילק דאפי' אין בדעתו לקיים העשה אינו לוקה, ועי' פסחים דף צ"ה דאמרי' התם דהו"ל לאו הניתק לעשה ויש לתמוה על רבינו שכתב אם קנה חמץ דילקי ולפי סוגי' זו מוכח דאינו לוקה משום דניתק לעשה, ידבר שמואל סי' ל"ח תי' דמיירי שחל ז' של פסח בשבת וקנה חמץ שא"א לקיים מצות שריפה ע"ב באריכות עי' תשובה מאהבה ח"ר סי' קפ"ב ושאגת ארי' סי' פ"ב מאריך אם נשים חייבת בעשה תשביתו שלא יהי' לאו כולל יותר מעשה:

ח"צ סי' מ"ב כתב דלא קשיא שרמב"ם פסק בסנהדרין פט"ז אם לא קיים עשה שבו ה"ז לוקה והכא נמי לוקה בלא קיים עשה של השבתה בתוך פסח והשההו עד לאחר פסח ע"ב:

השעה"מ מאריך לישב דלא אתא חד עשה ודחה תרי לאוין וכו' או שזה לאו שקדמו עשה, או שרבינו סובר נגד תוס' שהמשה חמץ אף שדעתו לבערו ומבער אחר כך מ"מ באותה שהייה פורתא כבר עבר על ב"י ואע"פ שמחויב לבערו אחר כך היינו כדי שלא יהא מוסיף על איסורו אבל איסורו דעבד עבד: וקובץ על יד אצל רמב"ם כתב אי אמרי' דעובר על ב"י בי"ד אז יש מקום לומר דהוי לאו שניתק:

לעשה משא"כ אי אמרי' דאין עובר בב"י כ"א בפסח ובי"ד רק עשה תשביתו אין סברא כלל לומר דעשה זו בא לתקן הלאו דהרי בי"ד אינו אלא עשה ואין זה דומה לשאר לאו נל"ע, והוכיח רבינו זאת מביצה דף ז' דמחלוקת ב"ש וב"ה לענין ב"י וסובר רבינו דב"י איכא בח"ש וקשה ליה מנפ"מ במחלוקתם אלא ודאי לענין מלקות נפ"מ דלא הוי לאו הנל"ע ומשכחת לה דלוקה ע"ש:

ג"וו כלל כ"א כתב דרבינו פסק כר"י דוקא ביטל ולא ביטלו ופסק כחכמים מפרר וזורה לרוח א"כ לאיזה צורך הלאו ב"י כיון דאין לוקה ואי בטלו בידים הא לא משכחת בחמץ דאי זרק לים זהו ביעורו ואי שהה עד אחר פסח לא מיקרי ביטלו בידים אלא ע"כ ב"י לא הוה ניתק לעשה, וסוגי' פסחים צ"ה אליביה דר"ל דקיימו ולא קיימו ומיד כשהתרו בו ולא קיים לוקה ושפיר אצטרך הלאו, אלא לאחר עיון ליתא דרמב"ם פסק קיימו ולא קיימו לר"י ע"ב:

הלכות נערה ובתולה פ"א, אע"פ שנאמר באונס לא יוכל לשלחה כיון שקדמו עשה שנאמר ולו תהי' לאשה, הרי זה נתקו לעשה ונמצאת זו מצות ל"ת שנתקה לעשה שאין לוקין עליה אלא אם לא קיים עשה שבה כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין, לפיכך האונס שעבר וגרש כופין אותו להחזיר ואינה לוקה, מתה גרושתו קידם שיחזרנה או נתקדשה לאחר או שהיה כהן שאסור בגרושה ה"ז לוקה שהרי עבר על לא תעשה ואינו יכול לקיים עשה שבה, וכתב הכ"מ נלמד ממה שאמרו תני קיימו ולא קיימו כך היא גירסת הרי"ף כלומר אע"פ שלא ביטלו לעשה כיון שלא קיימו לוקה על ל"ת ופי' נמ"י דוקא אם לא קיימו חייב דמיד שהתרו בו ב"ד לתקן הלאו ולא תיקן שוב אין לו תקנה לתקן אותו ולוקה:

פסולי מוקדשין פי"ח אסור להותיר מבשר קדשים לאחר זמן אכילתן שנאמר בקרבן תודה לא תותירו ממנו עד בוקר וה"ד לשאר קדשים כולם המותיר אינה לוקה שהרי ניתקו הכתוב לעשה שנאמר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו, מל"מ כתב כ"כ רבינו פ"י מקרבן פסח אך פ"א כתב המניח אימורין אינה לוקה לפי שאין בו מעשה ולא נקיט טעם שניתק לעשה לפי שלא מצינו באכילת מזבח ניתק לעשה ואכילת מזבח לא יליף

מאכילת אדם אך קשה למה לן באכילת אדם טעמא דפטור ממלקות משום דניתקו הכתוב לעשה תיפוק ליה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, שהרי היכי דאינו יכול לקיים העשה לוקה עליו כמ"ש פ"א מנו"נ ופי"ג משחיטה הגע בעצמך שאבד הנותר אין לו עוד תקון ללאו והי' מן הדין שילקה לולי מן הטעם שאין בו מעשה א"כ הו"ל למנקט טעמא דאין בו מעשה ע"ש:

קרבן פסח פ"א המניח אימרים ולא הקטירן עד שלנו ונפסלו בלינה ה"ז עובר בל"ת שנאמר לא ילין חלב חגי עד בוקר ואע"פ שעבר אינו לוקה לפי שאין בו מעשה:

פ"י צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מפסח עד בקר וכו' ואם השאיר ממנו עבר בל"ת ואונו לוקה על לאו זה שהרי ניתק לעשה שנאמר והנותר ממנו באש תשרופו, עי' ברוך טעם:

הלכות שחיטה פי"ג הלכה א' הלוקח אם על הבנים ושחטה הבשר מותר באכילה ולוקה על שחיטת האם שנאמר לא תקח האם על הבנים וכן מתה קודם שישלחנה לוקה ואם שלחה אחר שלקחה פטור וכן כל מצות ל"ת שניתקה לעשה חייב לקיים עשה שבה ואם לא קיימו לוקה:

הלכה י"ט אסור ליטול אם על בנים ואפי' לטהר בהן את המצורע שהיא מצוה ואם לקח חייב לשלח ואם לא שלח לוקה שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ועשה ול"ת דוחה עשה:

מתנות עניים פ"א, הקוצר את שדהו וכו' עבר וקצר וכו' לוקח מעט ממה שקצר ונותנו לעניים שנתינתו מצות עשה שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, אבד כל הקצור או נשרף קודם שנתן הפאה ה"ז לוקה שהרי עבר על מצות לא תעשה ואינו יכול לקיים עשה שבה שניתק לו:

מלוה ולוה פ"ב, אלמנה בין שהיה עניה בין שהיא עשירה אין ממשכין אותה ואם חבל מחזירין ממנו בעל כרחו אבד המשכון או נשרף קודם שיחזור לוקה, המלות את חבירו לא יחבול כלים שעושין בהם אוכל נפש וכו' ואם חבל מחזיר בע"כ ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזור לוקה לח"מ כתב רבינו פסק כמ"ד קיימו ולא קיימו לכך כתב דאע"ג דאבד המשכון מאליו ולא אבדו בידים לקי ובגמרא משמע דמאן דאית ליה הכי סבור דהתראת ספק לא שמיה התראה ואע"ג דרבינו פסק בסנהדרין ה"ס שמיה התראה שם ביארתי טעמו ע"ב:

פ"ג המלוה את חבירו אחד עני ואחד עשיר לא ימשכנו אלא בב"ד וכו' עבר ב"ח ונכנס לבית הלוה ומשכנו שחטף המשכון מידו בזרוע אינו לוקה שהרי ניתק לעשה שנאמר השיב תשיב לו כבא השמש ואם לא קיים עשה שבה כגון שאבד המשכון או נשרף לוקה

ומחשב דמי המשכן ותובע השאר בדין, וראב"ד משיג זה שבוש אלא מפני שנתחייב באחריות:

ה"ה כתב בהשגות א"א שבוש הוא זה מפני שנתחייב באונסין, הר"א ז"ל מדמה לאו זה ללאו דלא תגזול הכתוב ביה והשיב את הגזילה ואפי' אין הגזילה בעין כיון שהוא חייב באונסין ה"ז לאו שניתק לתשלומי ממון ואין לוקין עליו ואף זה כיון שהוא חייב בתשלומין אם נאנס פטור הוא מן המלקות ודעת רבינו הוא שאין זה לאו שנתן לתשלומין שהרי לא אסרה תורה זה מחמת הפקעת ממון חבירו שהרי:

נוטלו בחובו ואין זה לא גנב ולא גזלן אלא גזה"כ היתה שלא לעשות כל אדם דין לעצמו ואין זה לאו ניתן לתשלומין שהרי הלוה ומלוה אין מחלוקתן עכשיו בממון אבל הוא לאו שנתק לעשה ואם לא קיים העשה שבו לוקה, וא"ת האיך לוקה ומשלם, נראה לי שדעתו ז"ל הוא שלאו הוא בשעת נטילת המשכון ובאותה שעה לא הי' מתכוין לגזלו אלא ליטלו במשכון בחובו וכשנאבד נפקע חובו בכדי שווי שהרי לכך נטלו כל זה הי' נראה לדעת רבינו ע"ש מעין חכמה דף קצ"ו כתב הדבר מוכרח כן שהרי ברכב ורחים אמרי' ב"מ קט"ו להדי' דלוקה ובענין אחר לא משכחת מלקות כ"א בנאבד או נשרף וגם שם בודאי הדין שמנכה מחובו כפי שווי הכלי ומוכח דל"ש בכה"ג אין לוקה ומשלם ע"ש:

סנהדרין פט"ז, עבר על לאו שניתק לעשה והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה שאם תעשנו ולא תתקיים עשה שבו תלקה ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה, אע"פ שהתראה בספק היא שאם יקיים יפטר התראת ספק התראה היא עי' כ"מ לפי גירסת רי"ף פסק כר"י:

פי"ח הלכה ב' כל לאו שניתק לתשלומין כגון לא תגזל ולא תגנב אין לוקין עליו, כ"מ כתב קשה לי דהא בכתובות דף ל"ה אר"י דכל דאיכא ממון ומלקות מילקא לקי ממונא לא משלם וצריך עיון ועי' תוס' מכות דף ט"ז בתוס' ד"ה התם ועשרה מאמרות מאמר חקור הדין פרק י"ז כתב לישב דכל היכא דאיכא ממון דלאו קנסא הוא צריך לשלם לרצות חבירו להשיב גזילה שגזל וכיון דמשלם אינו לוקה, משא"כ בקנסא דלא מידי חסריה לחבירו הלכך מלקי לקי ולא משלם וכ"כ פנ"י ב"מ דף ס"א הבאתי בעט סופר כלל מ"א פרט י"ג, ועי' שו"מ ח"ר קכ"ו באריכות ומביא בשם גאון אחד שאמר לחלק דהא דניתק לתשלומין לא מועיל לענין שיהי' מקיים המצוה דמ"מ לא השיב הגזילה בעצמה אבל מ"מ ביטלו ל"ש בזה דהרי מ"מ משלם, בזה מיושב קושי' ראב"ד פ"ג על רמב"ם דרמב"ם פסק קיימו ולא קיימו וכך פסק דחייב במלקות ותשלומין דל"ש קיימו במה שמשלם המשכון והש"ס קאי למ"ד בטלו ולא בטלו:

רמב"ם שם וכל לאו שניתק לעשה כגון לא תקח האם לא תכלה פאת שדך אין לוקין עליו אלא אם לא קיים עשה שבהן [ולא חילק בין קדמו עשה ללא קדמו ובפרק י"ט מנה הלאוין טמא שנכנס למקדש לוקין עי' שעה"מ]: גזילה ואבדה פ"א, כל הגוזל חברו ש"פ עובר בל"ת שנאמר לא תגזל אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה שאם גזל חייב להחזיר שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל זו מצות עשה ואפי' שרף הגזלה אינה לוקה שהרי הוא חייב לשלם דמיה וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו: פ"א מגניבה, כל הגונב ממון מש"פ ולמעלה עובר על ל"ת שנאמר לא תגנוב ואין לוקין על לאו זה, שהרי ניתן לתשלומין שהגנב חייבתו תורה לשלם, על סיום שתורה חייבתו לשלם, עי' שואל ומשיב ח"ר סי' קכ"ו:

פי"ב משכירות הלכה ג' פועל שהילוך בידו וכו' ואין לוקין על ב' לאוין אן אם אכל או הוליך חייב לשלם, ובפרק י"א הלכה א' מצוה עשה ליתן שכר השכיר בזמנו ואם איחרו לאחר זמנו עובר בל"ת ואין לוקין עליו שהרי הוא חייב לשלם, ועי' שעה"מ חמץ פ"א הלכה ג' הקשה תיפק ליה לאו שאין בו מעשה:

פי"ח מסנהדרין כל לאו שא"ב מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל, והקשו מפרשים זה דלא כר"י דאמור בדבורו עביד מעשה. ונב"י ח"ב יו"ד סי' קס"ח כתב שיליף לה מזבחים דף כ"ט מחשב בקדשים לאו שאין בו מעשה דלא אמרי' עקימת שפתיו הוי מעשה ע"ש, ומנחת חינך סי' שנ"ב כתב עי' באחרונים תי' דלשיטת הר"מ ניחא דצבור ושותפים ס"ל דאין עושה תמורה ולוקין א"כ ל"ש בדיבורו עביד מעשה ע"כ כתב מפי השמועה ורא"ה הרכיב שני טעמים:

רא"ה סוף פ' מטות כתב דאין לוקין על קונמות משום דהוי לאו שאין בו מעשה, ופד"ר דרך מצותיך משיג דאמרי' בשביעות דף כ"ב דלוקין ועי' מל"מ:

פרט ח'. לאו שאין בו מעשה:

שבועות דף ג' שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה ר"י אמר אינה לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ורל"ק אמר אינה לוקה התראת ספק הוא והתראת ספק לא שמה התראה תוס' התראות ספק אבל משום דלאו שאין בו מעשה לא מיפטר דקסבר ר"ל דלוקין עליו, ותימא בסנהדרין דף ס"ה פטר ר"ל חסמה והנהיגה בקול דעקימת שפתיו לא הוי מעשה, וי"ל דהתם אליבא דרבנן ע"ב:

מכות דף י"ג, אי הכי לאו שאין בו מעשה נמי לעשות כתיב לאו שניתק לעשה נמי דומי דלאו דחסימה [שהוא כתיב אצל פרשת מלקות]:

דף ט"ו ר"י משם ר"י הגלילי כל ל"ת שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מן הנשבע, מומר, והמקלל חבירו בשם, עי' תוס' שבועות דף כ"א תימא והא ר"י איתליה ב"מ דף צ"ו גבי חסמה בקול עקימת פיו הוי מעשה, וי"ל דשאני התם דבדיבור עושה מעשה שהבהמה נמנעת מלאכול והוי כמו מימר דא"ל ר"י דבדיבר קעביד מעשה ע"ש:

תמורה ג' אר"י א"ר כל ל"ת שבתורה עשה בה מעשה חייב לא עשה מעשה פטור, כללא הוא דלאו שאין בו מעשה פטור והרי מימר דלאו שאין בו מעשה הוא ולקי דתנן לא שהוא רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג ארבעים א"ל הא מני ר' יודא הוא דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו: תוס' והרי מימר, וא"ת אמאי לא פריך הכי נמי ממוצא ש"ר ועדים זוממין דלאו דאין בו מעשה ולקי, וי"ל דלא בעי למפרק מהני דכתיב בהו מלקות בתורה, וא"ת כי פריך והרי מימר, דלאו שאין בו מעשה לימא בדיבוריה איתעביד מעשה וי"ל דאה"נ הוי מצי לתרוצי:

א"ל ר"י לתנא לא תתני ומימר משום דבדיבורו עשה מעשה:

סנהדרין דף ס"ג אר"א על כולן אינו לוקה חוץ מן הנודר בשמו ומקיים בשמו מ"ש אהנך וכו' הני נמי לאו שאין ב"מ נינהו, כר"י דאמר לאו שא"ב מעשה לוקין עליו ע"ש:

ב"מ דף צ' ת"ר החוסם את הפרה והמזווג בכלאים פטור ואינו לוקה אלא דש ומנהיג דלבד איתמר חסמה בקול והנהיגה בקול, ר"י אמר חייב ר"ל אמר פטור, רי"א חייב עקימת פיו הוי מעשה, רל"א פטור קלא לא הוי מעשה תוס' רלק"א פטור, וא"ת במכות דף י"ג אמרי' הא דבעינן לאו שיש בה מעשה משום דכולהו לאוין גמרי' מלאו דחסימה משום דסמיך ליה ארבעים יכנו לא יוסיף וחסימה יש בה מעשה, והשתא לרל"ק דחסמה בקול לית בה מעשה נימא דלקי ונילף בכולהו דילקי אלאו שאין בו מעשה ואמאי פטר הכא בחסומה גופיה כי אין בה מעשה וי"ל דסבר רל"ק דעיקר קרא לא איירי אלא בסתם חסימה דאית בה מעשה ע"ב:

תוס' רי"א חייב עקימת פיו הוי מעשה תימא בשביעות אר"י כל לאוין אין לוקין חוץ מימר נשבע ומקלל, והלא ר"י קאמר הכא דעקימת שפתיו הוי מעשה א"כ נשבע ומימר אמאי מחשיב אותן לאו שאין שאין בו מעשה וי"ל דלא קאמר ר"י דעקימת פיו הוי מעשה אלא הכא משום דבדיבוריה קעביד מעשה שהולכת ודשה בלא אכילה אבל נשבע לא עביד מעשה ע"ש:

סנהדרין דף ס"ה, מתיב ר' זירא יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה ואמאי הא ליתנהו בלב אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול, וקול לר' יוחנן לאו מעשה הוא

והא איתמר חסמה בקול והנהיגה בקול ר' יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוי מעשה, רל"ק אמר פטור עקימת פיו לא הוה מעשה אלא אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה, ועי' כריתות דף ד': אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנה בלב, וכתב בחר"ן פי' בודאי עקיצת שפתיו הוי מעשה כמו כפיפות קומתו לרבנן אלא דמ"ה לא מחייב חטאת במגדף מפני שפעמים הוא מגדף בלא מעשה זה של עקיצת שפתי' אלא בלבו ואף שהוא חייב לשמים כאלו מגדף בפיו מפני שעל מחשבה הוא חייב כדכתיב למען תפוש בנ"י בלבם וכיון שאין חיוב חטאת במגדף בלבו לפי שאין עושה מעשה, אף כשעושה מעשה ויגדף בשפתיו פטור שאל"כ נמצא המגדף פעמים מביא חטאת ופעמים שאינו מביא חטאת ורחמנא אמרה תורה אחת בעושה בשגגה וכאן לא יהי' שוין השוגגין כשעשה מעשה יהי' חייב וכשלא יעשה מעשה יהי' פטורין ולפיכך כל מגדף פטור מקרבן עכ"ל ואולי זה סברת הרא"ה סי' רמ"א העובר על לא תקום אין לוקין אע"פ שעשה מעשה כיון שאפשר לעבור בלא מעשה כי תורה אחת אמרה רחמנא:

שמ"ק רי"א חייב קשיא לי והא אפשר לקול בלא עקימת פיו וכיון דאפשר בקול בלא עקימת פיו לא הוי מעשה אע"ג דאיכא נמי עקימת פיו כדאמרי' לענין מגדף הואיל וישנו בלבו ולענין עדים זוממין הואיל וישנן בראיה אלמא כיון דאפשר בלא עקימת שפתים אע"ג דאיכא עקימת שפתים לא חשוב מעשה והכא נמי הואיל ואפשר בקול בלא עקימת פיו ואמאי חשיב ליה מעשה ע"ש:

יבמות דף ק"ד לא קראה חליצה כשירה ככה יעשה דבר שהוא מעש' מעכב תוס' וא"ת למ"ד דעקימת פיו הוי מעשה היכי ממעטין קריאה ע"ש וערוך לנר כתב לפי מש"כ תוס' ב"מ צ' עקימת פיו הוי מעשה היכי בדבורי איתעבד מעשה כמו תמורה שמועיל להיות הקדש א"כ מה קושיא כאן לא איתעביד מעשה ע"ש: רמב"ם שכירות פי"ג אחד החוסם אותה בשעת מלאכה וכו' אפי' חסמה בקול לוקה ה"ה כתב מחלוקת דר"י ורל"ק ופסק כר"י, והטעם דעקימת שפתיו הוי מעשה, והקשו מפרשים ממה. שנאמרו כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל אלמא דעקימת שפתים לא הויא מעשה והרב כך כתב פי"ח מסנהדרין ותימא איך פסק שתיהן והעיקר שמה שאמרו כאן דעקימת שפתים דחסימה הוא מעשה מפני שדבירו בא לכלל מעשה שע"י קולו היא נחסמת, אבל דבריו שאינו בא לכלל מעשה לא ומימר דומה הוא לחסימה ולא שיש בה מעשה הוא שהרי ע"י דבורו נתפסת הבהמה בקדושה כו' ואפשר הי' לי לומד שכל לאו שא"א בו מעשה אלא דבור שאין הדבור קרוי מעשה, אבל חסימה כיון שישנה במעשה גמור אף החסימה בקול היא כמעשה:

ועי' מל"מ פ"ד ממלוה, אם עדים שחתמו שטר שיש בו ריבית לוקין אם חשוב מעשה, וכתב ועוד אני אומר דאף שלא חתמו בשטר אפשר שלוקין אע"ג דהוי לאו שאין בו מעשה משום כיון דמשכחת לאו זה ע"י מעשה כאשר כתב ה"ה והקשה עליו בעל לח"מ דא"כ מאי פריך בגמרא מעדים:

זוממין לחסימה הא בעדים זוממין לא משכחת מעשה, ותירץ שיוכלו להעיד בכתב, א"כ גבי עדי ריבית נמי כיון דמשכחת לה ע"י מעשה כגון בחתימה אף שלא חתמו לוקין וכו' עי' שם אם לפני עיור לאו שאין בו מעשה הוא, ורא"ה סי' רל"ב כתב השיא חבירו לדעת עצה שאינה הוגנת לו אם סייע לו בדבר עבירה כגון המושיט כוס יין לנזיר וכל כיוצא בזה עבר על לאו ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה אבל רבינו יונה בשער התשובה כתב לפ"ע מקרי לאו שיש בו מעשה:

רא"ה פ' בהר סי' שמ"ה, שלא נמכר ע"ע כדרך שמוכרין ע"כ בהכרזה על אבן וכו' ועובר על זה עבר על לאו שאין בו חיוב מלקות לפי שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה סי' שמ"ו, שלא נעבוד בע"ע בעבודת פרך וכו' ואין לחייב מלקות עליה לפי שאפשר לעבור עליה בדיבור לבד מבלי מעשה, סימן שפ"ז כתב כל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אע"פ שעשה בו מעשה אין לוקין עליו, בסי' קי"ג כתב הנהנה מבו"ח כגון שנתנו או מכרו אינו לוקה לפי שאפשר להנאה בלי מעשה וכל שאין בו מעשה אין לוקין עליו, בסי' רמ"א כתב העובר על לא תקום אין לוקין לפי שא"ב מעשה שאע"פ שעשה בו מעשה אינו לוקה עליו מכיון שאפשר לעבור על הלאו מבלי מעשה ותזכר דין זה בכולן כי דבר ברור הוא:

השעה"מ פ"א מחמץ כתב דוקא היכא שאפשר לעבור על הלאו בכל שעה בלתי מעשה כגון לאו דלא ימכרו ממכרת עבד וכו' אבל בלאו בל יראה אע"פ שכשיש לו חמץ בערב פסח בביתו ולא מבער עובר על ב"י בלי מעשה כיון שלא נשאר חמץ בביתו א"א לעבור על לאו ב"י בתוך פסח אא"כ קנה או מחמץ בידים לאו שיש בו מעשה מקרי כיון שבשעה זו א"א לעבור עליו אלא ע"י מעשה ע"ש ומנ"ח קי"ג מדמה לסך בבב"ח שם יוכל להינות בלי מעשה וצ"ע: מכות דף כ' תני קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הניקף לוקה אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבילא לקי דאמר לך מני' ר' יודא היא דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, רב אשי אמר במסייע ודברי הכל כתב ריטב"א יפה פי' ר"מ ז"ל, דאף ר"ח מודה שהניקף עובר בלאו וכדכתיב לא תקיפו, ולא קשיא ליה אלא במאי דקתני שגם הניקף לוקה, והיינו דנקיט בלישניה מאן דאכול תמרי לקי והיינו נמי דקאמר דא"ל מני ר"י דאמר לאו שב"מ לוקין עליו דאלמא לא קשיא לן אלא מלקות משום דלית ביה

מעשה והיינו דאמר רב אשי במסייע ודברי הכל דכיון דמסייע הא עביד מעשה אבל לענין לאו בלא מלקות אפי' בלא מסייע נמי עובר בלאו:

במסייע פרש"י שמזמין לו השערות, איכא דקשיא ליה הא אמרי' בביצה לענין מכחל כותי לישראל ביו"ט וישראל עמין ופתח דמסייע אין בו ממש ולא קשיא שאין כל מסייען שוין וכו' וכ"ש לפי' ר"מ ז"ל שכתבנו לעיל דבלאו מסייע יש בו לאו ולא בעינן סיוע אלא כדי שיהא בו מעשה ללקות עליו דבמעשה כל דהוא סגי להא כדאמרי' בעלמא עקימת פיו הוי מעשה, [עי' נקהכ"ס קצ"ח וט"ז באו"ח שכ"ח]:

נב"י ח"ב או"ח סי' ע"ו מביא קושי' רמב"ם פי"ב מעכו"ם פסק שאין איש מתגלח לוקה אלא א"כ מסייע, ולדברי ה"ה כיון דמשכחת מעשה היינו מסייע א"כ גם בלא סייע יהי' חייב ותי' אם לא סייע לא די שאינו לוקה אלא אפי' לא עבר כלל על לא תעשה, ואין זה דומה לחוסם בקול שאע"פ שאין עקימת שפתיו מחשב מעשה לענין מלקות מ"מ חשוב איסור לאו שהרי עכ"פ הוא חוסם הבהמה בקולו ורחמנא אמר לא תחסום ולכן כיון שעכ"פ עובר על ל"ת סובר הה"מ דשוב לוקה כיון דמשכחת בו מעשה גמור עוד הקשה שרמב"ם פסק בקנה חמץ בפסח לוקה אבל אם הי' לו חמץ ולא ביערו אע"פ שעובר אינו לוקה, לדברי ה"ה כיון משכחת מעשה חייב, ותי' דה"ה אמר אם יכיל לעבור עתה לאו זה במעשה, אבל המשהה חמץ, על חמץ זה א"א לעבור במעשה וכו' עוד כתב ה"ה לא קאמר אלא דחסימה בקול היא כמעשה כיון שהקול ג"כ עכ"פ קצת מעשה, אבל מתגלח ומשהה חמץ אין שם שום מעשה כלל לא מהני מה דמשכחת לו ע"י מעשה [ע' בסדר משנה פ"ו הלכות דעות הלכה יו"ד על לאו אלמנה ויתום לא תענון באריכות בזה] עוד הקשה במכות דף ב' הקשה גמרא תיפוק ליה מלא תענה משים דהוי לאו שא"ב מעשה וכל לאו שאין ב"מ אין לוקין, וריטב"א כתב איכא דקשיא ליה למ"ד דעקימת פיו הוי מעשה מא"ל, י"ל דאפי' נאמר כן מ"מ אינו מעשה גמור ע"ש, והקשה לפי' ה"ה קשה אפי' למ"ד עקימת שפתיו לא הוי מעשה, שהרי אפשר להעיד בכתב וזה מעשה גמור ע"ש:

שבועות דף ד', אבל אוכל ולא אכל לא לקי, תוס' וא"ת היכי דייק מהכא דלאו שאין בו מעשה אין לוקין דלמא טעמא משום דהוי ה"ס, וי"ל דמשמע ליה דפטר אפי' נשבע על הככר וזרקו לים והתרו בו בשעת זריקה ע"ש, וג"וו כלל כ"ב כתב ויש לחקור חקירה וגדולה היא אלי בלאו הניתק לעשה דקי"ל אם ביטל העשה בידים דלוקה, אי מתרמי ללאו שאין בו מעשה מי מחייב בביטול העשה או לא, אם נימא כיון דעיקר הלאו אין בו מעשה, תו אף כשביטל אח"כ העשה לא לקי או דלמא כיון דעיקר הלאו תלוי בביטול

העשה וא"כ כשביטל העשה הו"ל לאו שיש בו מעשה ולוקה עליו כמו נותר שהותיר ושוב אח"כ זרקו לים הוי יש בו מעשה וכו' ומדברי תוס' שבועות דף ד' שתי' שזרק לים יע"ש, ויש להקשות א"כ הוה נמי לאו שיש בו מעשה אלמא כיון דעיקר הלאו לא הוה מעשה, דהלאו היא במה שאינו אוכל הככר תו לא הוה מעשה, לא דמי:

לנדון דידן, דהתם בשעה שהשליך לים עדיין הי' שהות ביום לאכול ומודינא בנותר כה"ג שהתרו בו קודם אור יום והשליך לים דלא הוי מעשה כיון דההיא שעתא לא מטי חיובא עדיין ולא חל עליו עבירת הלאו, ומכי מטי זימנא שב וא"ת הוא משא"כ כאן דהותיר ואח"כ ביטל העשה בידים דהלאו נגמר בביטול עשה והוה יש בו מעשה ע"ש באריכות ועי' במל"מ פ"ג מביאת מקדש הלכה כ"א באריכות בכלאים ובנזיר אם תחילת המעשה הי' בהיתר ואח"כ השיהה באיסור אם חשוב כמעשה ועי' תיו"ט מכות פ"ג משנה ח', הי' לבוש כלאים כל היום וכו' אע"פ שאינו עושה מעשה כיון שמתחלה עשה מעשה כשלבש ע"ש:

וארעא דרבנן אות קכ"ב כתב צ"ע על מרן ב"י בסי' שע"א הביא בשם הכלבו שאם שהה הכהן באוהל המת כדי השתחואה לוקה וכתב דהאי לוקה לאו מדאורייתא הוא דהא לאו שאין בו מעשה הוא ע"כ, ודבריו תמוהים שזה הדין עצמו שהביא רמב"ם פ"ג מאבל וכתב ה"ז לוקה:

פרט ט'. לקוטים:

זבחים כ"ט, א"ר ינאי מניין למחשב בקדשים שהוא לוקה ת"ל לא יחשב, א"ל רב אשי לרב מרי לאו שא"ב מעשה הוא וכל לאו שאב"מ אין לוקין עליו א"ל ר"י היא דאמר לאו שאב"מ לוקין, ורמב"ם פרק ח"י פסולי מוקדשין כתב כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים ה"ז עובר בל"ת שהרי הוא אומר לא יחשב מפי השמועה למדו שבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים ואעפ"כ אינו לוקה שאין המחשבה מעשה, בהלכה ט' כתב המותיר מקדשים אינו לוקה שהרי ניתקו לעשה שנאמר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו ועי' מל"מ שם:

תשובת ריב"א סי' ל"ט כתב מה שהקשה מעלתו על רמב"ם דפסק פי"ח פסולי מקדשין, המחשב אינו לוקה דהוי לאו שא"ב מעשה ופסק בחוסם בקול דלוקה אלמא דבמה שבדיבורו עושה מעשה הוי כמעשה, על רמב"ם לא קשה דכתב בהלכות תמורה דמימר הוה לאו שא"ב מעשה ומ"מ לוקה מהלכה אלמא דלא ס"ל עקימת שפתיו הוה מעשה והא דלוקה בחוסם בקול כתב ה"ה כיון דאפשר לעבור ע"י מעשה גם בלא עשה מעשה נלקה, אבל הו"ל להקשות על הגמרא דמקשה ר"מ על ר' ינאי דמחשב לוקה והא לאו

שאין בו מעשה הוא, דלמא סובר ר' ינאי כתלמידו דאמר לא תתני מימר, אבל נ"ל דל"ק דלא דמי למימר דעקימת שפתיו עשה מעשה שהוא רצה שיעשה שאמר שהתמורה תהי' קדוש, וכן נעשה ע"י דבורו כאשר אמר, אבל כאן במחשב שיוקטר חוץ לזמנו אטו נעשה כן שמותר לכהן להקטיר חוץ לזמנו אלא שתפסל והוא לא אמר שיופסל אלא אמר שיוקטרו האימורין או יאכל הבשר חוץ לזמנו וכן לא יעשה כנ"ל:

במי נדה דף מ"ו ד"ה לאותן שמוזהרין עליו, קשה האיך ס"ד שילקו על זה דהוי לאו שאין בו מעשה ועי' מל"מ סוף מ"א:

אם בלאו שאין בו מעשה יש מכות מדרבנן עי' קה"י אות ל' שאין ראיה מתוס' סנהדרין דף פ"ט, הכובש נבואה לוקה, לית ביה לאו ועוד דאין בו מעשה אלא מכין אותו עד שתצא נפשו כמו עשה סוכה ואינו עושה: עי' מרי"ק סי' קל"ד שהקשה שלמה דחק הש"ס לפרש שמנ"ל לר"י דלאו שאב"מ שלוקין עלי', לימא דמהכא יליף ר"י מדניתק הכתוב ללאו דלא תותירו לעשה מוכח דחייב מלקות בלאו שאין בו מעשה דאל"כ למה לי לקרא לניתק כמו שפריך הש"ס בתמורה דף ד' ע"ש:

פמג"ד בפתיחה כוללות חלק ב' אות י"ד, סוג נשים השוה הכתוב לעונשין שבתורה, והנה אם נשים מצווין על לאוין שאין בהן מעשה איכא לעי' כי בקרא במדבר ה' כתיב איש או אשה כי יעשו, ורש"י קידושין ל"ה ד"ה לכל עונשין ולאוין עונש מלקות משמע לאו שאין מעשה פטורות ע"ש ובמנחת חינך סי' ח' מאריך בו ועי' תשב"ץ ח"ר סי' ג' שחקר בזה, ועי' רש"י תמורה דף ב' ע"ב, ורמב"ם פי"ד ממע"ק פסק אחד א"ש ואחד אשה עוברים על בל תאחר ע"ש ובמנ"ח סי' ח' כתב בל"ת שזמ"ג אפשר דלא עדיף ל"ת ממ"ע שהז"ג ויהי' נשים פטורים ע"ש:

במדבר קדמות מערכת ת' אות טו"ב, הרב נחלת בנימן חקר דקי"ל לאו הניתק לעשה אין לוקין א"כ כל הלאוין שבתורה לא יהי' בהם עונש מלקות ומיתה דהכל ניתק לעשה דתשובה כמש"כ רמב"ם דתשובה היא מצות עשה ואפי' לא עשה עדיין תשובה כיון דהיא לאו הניתק לעשה אף שלא קיים העשה אין לוקין על הלאו וכ"ש מיתה, ותירץ דקי"ל אין לוקין על לאו שבכללות וטעמא שכיון שכולל דברים הרבה לא הוי לאו חמור ללקות עליו ומינה גמרי' לעשה הדוחה הלאו הנתק לעשה, ה"ד בעשה פרטיי אבל עשה דתשובה הוא כללי לכל ל"ת שבתורה אין בי כח לפוטרו מעונש מיתה ומלקות מטעם ניתק לעשה עכ"ל, ופלא וכי מהני תשובה לב"ד של מטה לאלקים המשפט: בספר ילקוט גרשוני אות הקדש ע"י שליח, כתב מרי"ט שא"א לעשות שליח להקדיש כי מילי לא ממסרן לשליח ותרומה שאני דמחשבת תרומה חשוב כמעשה דכתיב ונחשב לכם

תרומתכם, ומח"א הקשה הלא גבי הקדש נמי חשוב מעשה כמ"ש תוס' פ"ג דשבועות דהקדש מהני במחשבה דכתיב כל נדיב לב עולות, ורב הגאון מו"ה אברהם יהודא רב בק"ק בערעגסאס ז"ל אמר כוונת מרי"ט דאי לאו דגלי:

תורה ונחשב לכם תרומתכם ה"א דאסור לאכול עד שיפריש במעשה, א"כ כיון דגלי רחמנא ונחשב לכם ממילא המחשבה כמעשה הפרשה, אבל בהקדש דגם אי לא כתבה התורה כל נדיב לב ליכא מעשה רק דיבור בעלמא, א"כ אף דגלי קרא דמהני במחשבה מ"מ אינו כמעשה רק מילי בעלמא, גם מה שהקשה מח"א מנדרים ע"ב שיוכל להפיר ע"י שליח עי' כב"י ח"ב קמ"ז, תירץ הנ"ל עפ"י סברת ראשונים בכ"מ דסגי במחשבת הלב שם לא אמרי' עקימת שפתיו הוה מעשה, עי' ישו"י או"ח ס"ב, ואמרי בינה בסוגי' מצות צ"כ א"כ כיון דהקדש מהני בלבו גם אם מקדיש בדיבור לא חשיב הדיבר מעשה דהא הדיבר שלא לצורך לגוף ההקדש ובכה"ג לא אמרי' עקימת שפתיו הוי מעשה, אבל בהפרה דלא מהני בלב א"כ כח הפרה מצד הדיבור וחשוב הדיבור כמעשה ולא הוי מילי ע"ש:

מכות כ"א הלובש כלאים וכו' רב אשי אמר אפי' לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש חייב, וריטב"א כתב קשיא לרבינו מאיר ז"ל היאך לוקה הא לא עבד מעשה תי' בתוס' דכיון שיוכל לפשוט ואינו פושט ועומד במלבושו זה חשוב מעשה, ומביא ראיה מנזיר שנכנס לבית הקרבות בשידה תיבה ומגדל ופרעו עליו המעזיבה שהוא חייב על כל שהיי' ושהיי' ואע"ג דלא עביד מעשה כיון דבכניסה או בפריעה עביד מעשה והוא שוהה שם במזיד ע"ש, ועי' כ"מ כלאים סוף פ"י, בספר יבין שמועה דף א' כתב הנה המל"מ פ"ג מביאת מקדש מסתפק אם תחילת הכניסה בהיתר אי נימא כיון דתחילה בא ע"י מעשה חייב אח"כ או אינו חשוב מעשה כ"א כשעשה תחילה מעשה באיסור וכו' נ"ל להביא ראיה ברורה דהיכא דעשה תחילת מעשה בהיתר לא חשיב השהי' אח"כ למעשה, דרמב"ם פ"ה ממלכים הלכה ח' כתב אסור להשתקע בארץ מצרים ואין לוקין על לאו זה לפי שתחילת ההכניסה הי' בהיתר כלומר שמותר לחזור לפרקמטיא וכו' ואם אח"כ חשוב להשתקע שם לא חשוב שהי' מעשה וכו' וכתב דאם קנה חמץ קודם פסח לא חשוב השהי' בביתו כמעשה שיהי' לוקה משום ב"י אבל אם קנה בפסח אף שקנה בשוגג חשוב שהי' כמעשה ובנותן מים לקמח חשיב מעשה אף שנתחמץ מאיליו אח"כ וצ"ע ועי' רמ"א שע"ב כהן ששוכב ערום וכו' משמע גם שנכנס בהיתר בתחילה שהי' חי בעת ההוא וכו' ועי' ילקוט גרשוני אות לאו הניתק לעשה בזה:

רמב"ם ע"ז פ"ג העושה ע"ז אע"פ שלא עשאה בידו לוקה שנאמר לא תעשה לך פסל, והקשה לח"מ והא לאו שאין בו מעשה וי"ל כיון דאחר עושה מעשה בשליחתו הוי כאלו עשה הוא, ורא"ה סי' כ"ז הקשה הא קי"ל משלח פטור, ועי' יד מלאכי אות שע"ה, ופר"ח במים חיים ותוס' יומא נ"ד, ותוס' רע"ק ר"ה אות י"א:

הלכות שבועות פ"ד ה"כ שבועה שאוכל ככר זה היום ולא אכלה בשוגג מביא קרבן עולה ויורד במזיד אינו לוקה שהרי לא עשה מעשה ואע"פ שעבר על שבועות שקר ולמה מביא קרבן דקי"ל פ"א משגגות דאינו חייב קרבן בלא מעשה ועי' פנ"י שבועות דף ג' ובספר בנין שלום בית י"ט מאריך בו: הלכות קרבן פסח הי"א אם השאיר עבר בל"ת ואינו לוקה שהרי ניתק לעשה שנאמר והנותר באש תשרופו, וכתב הכ"מ אע"ג דה"ל לאו שאין בו מעשה נקט רבינו לאשמעי' רבותא דאפי' אי הוה ביה מעשה הוה מיפטר מאידך טעמא, ופ"א מהלכות אלו גבי מניח אימורים כתב רבינו טעם דהוי לאו שאין בו מעשה:

פ"א מחגיגה מי שבא בעזרה ביום הראשון ולא הביא עולה לא די שלא עשה מצות עשה אלא עובר על ל"ת שנאמר לא יראה פני ריקם ואינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה:

פרט י'. לאו שבכללות:

סנהדרין דף ס' מתני' העובד עכו"ם וכו' אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחץ וכו' עובר בלא תעשה [אבל המגפף והמנשק שלא כדרכה עובר בל"ת דלא תעבדם יתירא כתובי חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה לאלקיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם [שמות כ"ג] אם אינו ענין לכדרכה תניהו ענין לשלא כדרכה אבל מיתה לא מייחייב בשלא כדרכה אלא אהני דפרט בהו קרא]:

דף ס"ג, כי אתא רב דימא אר"א על כולם לוקה חוץ מהנודר בשמו והמקיי' בשמו מ"ש הנודר בשמו דלא לקי משום דה"ל לאו שאין בו מעשה, הני נמי לאו שבכללות הוא ואין לוקין על לאו שבכללות [דכלהו משתמעי בחד קרא] דתניא מנין לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בל"ת ת"ל לא תאכלו על הדם, ד"א לא תאכלו על הדם לא תאכלי בשר ועדין דם במזרק וכו' אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל לא תאכלו על הדם, וא"ר אבין בר חייא על כולם אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שבכללות, אלא כי אתא רבין אר"א על כולן אינו לוקין חוץ מן הנודר ומקיים בשמו, מ"ש אהנך דלא לקי דהוה ליה לאו שבכללות הני נמי לאו שאין בו מעשה נינהו, ההוא כרבי יודא דאמר לאו שא"ב מעשה לוקין עליו:

תוס' משום דהוה לאו שבכללות, תימא ת"ל דהוי לאו שניתנה לאזהרת מיתת ב"ד דהוי אזהרה לבן סורר ומורה ועוד תימא הא בן סורר ומורה לוקה, כדתנן סנהדרי' דף ע"א, וילפי' בגמרא ויסרו וע"כ אזהרתה מלא תאכלו על:

הדם, וכיון דגלי רחמנא אהאי לאו דלקי ה"ל למימר בכל דוכתי דלקי לכל הפחות היכא דאין יכול לבא לידי מיתה:

תוס' על כולם אינו לוקה, אפי' למ"ד בפסחים מ"א דלקי אנא ומבושל משום צלי אש, ואזג וחרצן משום כל אשר יעשה מגפן הנהו מיפרשי טפי מקרא דלא תעבדם דלא מפרש קרא דאיירי במגפף ומנשק, והא דאמרי' ביצה דף י"ב דמבשל גיד ביו"ט לוקה חמש וחד מינייהו המבשל ביו"ט לא חשבינן להו לאו שבכללות דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו כמו לא תעבדם דהכא, דהתם מפר' טפי דכתיב עבודה דמשתמע כל מלאכה שהיא עבודה:

חהר"ן הא נמי שבכללות דתניא מניין לאוכל וכו' קשיא דהא לא דמי האי לאו שבכללות ללאו שלא תאכלו על הדם דלא תאכל על הדם היא אזהר' אחת כוללו' ענינים רבים חלוקים זה מזה ואינו מענין אחד כלל אבל לאו זה שלא תעבדם שכולל גפוף ונשוק ודומיהן כולן הן מענין אחד לאסור דברים של כבוד והוי כלא תעשה כל מלאכה שכולל מלאכות הרבה ואעפ"כ לא נקרא לאו שבכללות ומפני שכולן ענין אחד והוא אסור המלאכה וכו' ונראה לתרץ דמש"ה נקרא לאו שבכללות דלא תעבדם מעיקר לישנא משמע עבודה שדרכה בכך ואפשר דמשמע נמי אחד מעבודת פנים אפי' אין דרכה בכך ומשמע נמי מחמת יתור הפסוק דאם אינו ענין לגופו תנהו לגפוף ונשוק וחביריו א"כ זה הלאו כולל שלשה ענינים חלוקים זה מזה והוי לאו שבכללות ע"ש:

כריתות דף ד' ת"ר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו לחייב על כל אחת ואחת דברי ר' ישמעאל, וחכ"א אינו חייב אלא אחת נימא בהא קמיפלגי דר"י סובר לוקין על לאו שבכללות ורבנן סברי אין לוקין על לאו שבכללות לעולם סבר ר"י אין לוקין על לאו שבכללות שאני הכא דמייתרי ליה קראי ליכתב קרא כל חלב לא תאכלו שור וכשב ועז ל"ל ש"מ לחלק ע"ש. תוס' מנחות דף נ"ח, וא"ת ומה בין זג וחרצן נא ומבושל ריחיים ורכב שאור ודבש אלמנה וגרושה זונה דחייב על כל אחת ואחת ואילו חלב שור כבש ועז אינו חייב אלא אחת אלמא מיקרי לאו שבכללות וכן לחם קלי וכרמל וכל מעשר דגן ותירש דלא לקי אלא חד אי לאו משום ייתירא, וי"ל דזג וחרצן שתי שמות נינהו וכן שאור ודבש וכן כולם תדע דכי אתי לאתרויי בהן צריך להזכיר כל אחד בשמו אבל חלב שור כבש עז שם חלב הוא וכן לחם קלי שם חדש הוא וכן מעשר:

א"ר אילא אכל מעשר דגן תירוש ויצהר לוקה שלש והא אין לוקין על לאו שבכללות שאני הכא דמייתרי קרא מכדי כתיב רחמנא ואכלת לפני ה' מעשר דגנך ותירשך יצהרך בפנים אין בחוץ לא, ל"ל דכתב רחמנא לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך לחלק:

תמורה דף ז' איתמר המעלה אימרי בעלי מומין לגבי מזבח אמר רבא עובר משום בל תקטירו כלו ומשום בל תקטירו מקצתו, אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות [והאי אין לוקין דאמר אביי אין לוקין תרתי קאמר אבל חדא איכא ואליבא למ"ד דחדא מיהא לקי מלאו שבכללות בפסחים מ"א]: פסחים דף מ"א, אמר ר"ח המבשל בחמי טבריא בשבת פטור פסח שבשלו בחמי טבריה חייב שעבר משום צלי אש [לאו דלא תאכל כי אם צלי אש איכא ולא לאו דבישל וסבר לוקין על לאו שבכללות], אמר רבא אכלו נא לוקה שתים מבושל לוקה שתים נא ומבושל לוקה שלש [לקה שנים משום לא תאכל כא ומשום לא תאכלו כי אם צלי אש דכי אם צלי אש נמי אלאו דלא תאכל קאי] אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות [דכולל בו כל מיני בישולי' שאינן צליי לאסור] איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי חדא מיהת לקי [כיון שלוקה משום נא ומשום מבושל תו לא לקי משום כלל דכי אם צלי אש, אבל חדא מיהת לקי כגון המבשל בחמי טבריא ואכלו דאין כאן מלקות דבישול ולא מלקות של נא לוקה משום כי אם צלי אש] וא"ד חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה, [חדא נמי לא לקי משום כי אם צלי אש דלא מייחד לאויה דידיה כלאו דחסימה שהוא מפרשו איסורו וסמיכא ליה פרשת מלקות לעיל מיניה], רבא אמר אכל זג לוקה שתים חרצין לוקה שתים, זג וחרצן לוקה שלש, [נזיר שאכלה משום זג לא יאכל ומשום מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים, דלא יאכל קאי נמי אמכל אשר יעשה] אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות [אין לוקין על מכל אשר יעשה דלאו שבכללות הוא שכולל חרצנים חגים וענבים לחים ויבשים ועלים ולולבין] א"ד תרתי הוא דלא לקי חדא מיהת לקי [היכא דאכל זג או חרצן ולקי עלייהו לא לקי תו משום מכל אשר יעשה ומודה אביי דאם אכל זג וחרצן לוקה שתים, דכיון דמפורש כל אחד לעצמו קאי נמי אלאו דלא יאכל והוי כמאן דכתב לאו אכל חד וחד והכי מוכח במס' נזיר דלא פליג אביי אלא אמלקות דמכל אשר יעשה חד מיהא לקי אם אכל עלין ולולבין דאין כאן מלקות דב וחרצן לקי משום לאו דמכל אשר יעשה], א"ד חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה מש"פ רש"י עלין ולובלין הקשה בשושנת עמקים כלל י"ז עי' רמב"ם נזיר פ"ה עלין ולולבין מותר לנזיר:

תוס' אכל נא לוקה שתים, משום נא ומשום כי אם צלי אש דהוי כאלו כתיב אל תאכלו כי אם צלי אש, הקשה ר"י אורלייניש אמאי חשבי' בכתובות דף ל' בעולה לכה"ג בעשה גרידא דכי אם בתולה בעמיו כתיב הא כי היכי דחשבינן הכי כי אם צלי אש בלאו, ה"נ ה"ל לאיחשובי בעולה לכה"ג בלאו דהוי כאילו כתיב לא יקח כי אם בתולה ע"ש:

שושנת עמקים כתב יש ג' פירושים, א' פרש"י דאביי ורבא פליגי בכ"א צלי אש ונא ומבושל לוקה לכ"ע ב' ותרי לישנא פליגי בחי וחמי טברי' שיטת תוס' דחי וחמי טבריא לא לקי והא דאמר חדא לקי אנא ומבושל אם התרו משום צלי אש דסמך לאל תאכלו הוה לאו בנא ומבושל משא"כ חי וחמי טבריה רק עשה, ושיטת רמב"ם לאביי לוקה שלש ולרבא אלאו כי אם צלי אש אם התרו משום נא ומבושל לוקה אחד:

נזיר דף ל"ח, אמר אביי אכל חרצן לוקה שתים, אכל זג לוקה שתים אכל חרצן זג לוקה שלש, [אחת מכל אשר יעשה מגפן היין ואחת על חרצנים ואחת על זג דלא יאכל אכולהו קאי], רבא אמר אינו לוקה אלא אחת שאינו לוקה אלאו שבכללות [כשאוכל זג יחידי או חרצן ואינו לוקה משום כל אשר יעשה]:

ב"מ קט"ו, אר"ה חבל ריחים לוקה שתים משום רחים ומשום כי נפש הוא חובל, רחים ורכב לוקה שלש משום רחים ורכב ומשום כי נפש הוא חובל, ור"י אמר חבל רחים לוקה אחת ורכב לוקה אחת ריחים ורכב לוקה שתים, כי נפש הוא חובל לשאר דברים הוא דאתא [לרבות שאר כלים של אוכל נפש] לימא אביי ורבא בפלוגתא דר"ה ור"י קמיפלגי, דאמר רבא אכל נא לוקה שתים משום נא ומשום כי אם צלי אש מבושל לוקה שתים משום מבושל ומשום כי אם צלי אש נא ומבושל לוקה שלש משום נא ומשום מבושל ומשום לא תאכלנה כי אם צלי אש, אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות לימא אביי דאמר כר"י ורבא דאמר כר"ה, אמר לך רבא אנא דאמרי אפי' כר"י עד כאן לא קאמר ר"י התם אלא דכי נפש הוא חובל לא משמע ריחים ורכב הלכך לשאר דברים הוא דאתא אבל הכא כי אם צלי אש למאי אתא ש"מ ללאו, ואביי אמר לך אנא דאמרי אפי' לר"ה עד כאן לא קאמר ר"ה התם אלא דכי נפש הוא חובל יתירא הוא כיון דיתירא הוא שדייה אריחים ורכב אבל הכא כי אם צלי אש לאו יתירא הוא דמיבעיא ליה לכדתניא וכו':

תוס' השתא משמע הכא דאפי' לרבא אין לוקין אחי ומבושל בחמי טבריה מדקאמר כי אם צלי אש למא אתא מכ"ש לאביי דאמר אין לוקין על לאו שבכללות ומוקי כי אם צלי אש לכדתניא וכו' מכאן קשה על פי' רש"י פסחים דף מ"א דההוא ברייתא דקתני נא ומבושל אמרתי לך ולא חי אתא כמ"ד אין לוקין על לאו שבכללות, ועוד פי' רש"י אהא דקאמר התם תרתי הוא דלא לקי לאביי דאמר אין לוקין על לאו שבכללות חדא

מיהא לקי ופירש על נא אינו לוקה שתים משום נא ומשום כי אם צלי אש אבל במילתא אחריתא דלא שייך אלא כי אם צלי אש כגון חי ומבשל בחמי טבריה לוקה והשתא נראין דבריו כסותרין זה את זה, דהשתא ברייתא לא אתיא אפי' כאביי, לכך נראה דברייתא אתיא לכ"ע ולא לקי בשום ענין אחי ומבושל בחמי טבריה, והא דקאמר חדא מיהא לקי מפרש ר"ת תרתי לא לקי דאם התרה בו משום נא ומשום כי אם צלי אש אינו עובר אלא משום נא וכן במבושל, אבל היכא דלא התרו אלא משום כי אם צלי אש כשאוכל נא ומבושל לוקה: שמ"ק כתב, להך לישנא דאמר אפי' חדא נמי לא לקי דאי אכל נא לחודא ומבושל לחודא או אפי' תרווייהו לא לקי משום דהוה לאו שבכללות הך ברייתא דהכא קשיא ליה דהא תני חבל רחים ורכב לוקה שתים וברייתא דכריתות אכל חלב שור חלב ועז חייב על כל אחת ואחת דברי ר"י וח"א אינו חייב אלא אחת והוינן בה נימא בהא קמיפלגו ר"י סבר שלוקין על לאו שבכללות ורבנן סברי אין לוקין ומתרץ לכ"ע אין לוקין וה"ט דר' ישמעאל משום דמייתרי קרא ורבנן סברי לא מייתרי הלכך אין לוקין אלא אחת הא אחת מיהא לקי וקשיא לאביי לההיא לישנא ע"ש:

מנחות דף נ"ח, איתמר המעלה משאור ודבש ע"ג מזבח אמר רבא לוקה משום שאור ולוקה משום דבש [משאור ודבש שעירבו יחד לוקה ארבע מלקיות] לוקה משום עירובי שאור ומשום עירובי דבש, אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות [כל שאור דמשתעי מיניה שאור ועירובין וכן של דבש דמשתעי מיניה דבש ועירובין אבל אי לאו כל משום שאור ודבש שכתב לך באזהרה אחת לא מקרי לאו שבכללות דלאו אכל חד קמהדר והכי משתמע בנזיר גבי מכל אשר יעשה מגפן היין] א"ד חדא מיהא לקי, וא"ד חדא נמי לא לקי דהא לא מיחד לאויה כלאו דחסימה, [דאין כאן לאו מיוחד דכל חד מינייהו לאו שבכללות אבל אלמנה וגרושה וחללה תונה לא הוי שבכללות דלא אכל חדא קאי הואיל ומפרשין בפירש הילכך לקי עלייהו]:

חולין ק"ב, א"ר יוחנן לא תאכל הנפש עם הבשר זה אבר מה"ח ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, זה בשר מה"ח ובשר מן הטרפה, ורשב"ל אמר לא תאכל הנפש עם הבשר, זה אבמה"ח ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, זה בשר מן הטרפה, אכל אבמה"ח ובשר מה"ח לר"י חייב שתים לרשב"ל אינו חייב אלא אחת אכל בשר מה"ח ובשר מן הטריפה לרשב"ל חייב שתים, לר"י אינו חייב אלא אחת וכו' תוס' אלא אחת, משום דמחד קרא נפקי ואע"ג דאנא ומבושל לקי שתים, שאני התם דכתיב בוי"ו ובשל דקאי אלא תאכלו, וה"נ אי הוה כתיב בשדה וטרפה לא תאכלו הוה לוקה שתים, ולר' יוחנן משום בשר מן החי ובשר מן הטרפה:

מכות דף ח"י, אמר רבא זר שאכל מן העילה לפני זריקה חוץ לחומה לר"ש לוקה חמש וכו' ולילקי נמי משום בשר בשדה טריפה לא תאכלו כיון שיצא בשר חוץ:
למחיצתו נאסר וכו' תוס' קשה אמאי לא אמרי' בשר שבשדה לאו שבכללות דאמרי' בחולין דף ק"ב אוכל בשר מן החי לוקה משום בשר בשדה שהרי כולל הוא כל חיסרון מחיצה בין הוציא עובר ידו בין הוציא חוץ לחומה דמ"ש מואם צלי אש דחשוב לאו שבכללות, וי"ל דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון אם צלי אש שכולל נא ומבושל, וכן כל שבקודש פסול דיוצא וטמא ופסולין אחרים שהן שני שמות, אבל הכא שכולל כל יוצא לבד ושם וצא חדא היא רק דהוי בכמה דרכים לא חשיב להו לאו שבכללות ותדע דהא לאו דנותר נפיק מושרפת הנותר באש לא יאכל והתם מיניה חזינן נותר דתודה ונותר דקדשים קלים ונותר דק"ק ולא חשוב לאו שבכללות:
ע"ז דף ס"ו, מניין לכל איסורין שבתורה שמצטרפין זה עם זה שנאמר לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל תוס' ואפי' למ"ד לאו שבכללות אין לוקין עליו ה"מ כגון (נזיר ל"ח) עלין ולולבין דמפקי מכל אשר יעשה מגפן היין וכן פסחים מ"א חי ומבושל בחמי טבריה דמפקינן מכי אם צלי אש, אבל היכא דהאיסור מפורש, כל אחד לבדו כגון בכל איסורין דעלמא אי חזינן מהכא שמצטרפי לא חשבינן ליה לאו שבכללות:
ערוך לנר יבמות קכ"ב ע"א כ' ודע שאין להקשות לפרש"י דכיון דהשומר פירות שביעית עובר בע' כמש"כ הרמב"ם ה' שמיטה הכ"ד א"כ למה לא יהי' המשומר אסור באכילה מלא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל כמו דכל הני דפריך בחולין דף קט"ו דלתסר מכח זה וצריך קרא להיתרא די"ל דלא שייך כן אלא בעושה מעשה תועבה כגון מבשל בב"ח וזורע כלאים ושוחט אוא"ב וכדומה אבל הכא שלא עשה מעשה איסור כששמר לא נתסר מל"ת כ"ת וראי' לזה דאל"כ יאסר חמץ שעבר עליו הפסח מל"ת כ"ת והרי אפי' לר' יהוד' דאסר לא אסר רק מכח לאו יתירא ולר"ש דפסקינן כוותי' באמת מותר משום דדרש קרא דר"י לדרשא אחריתא כמבואר בפסחים דף כ"ח ולמה לא אסור מל"ת כ"ת אע"כ דלא שייך זה אלא היכי דעשה מעשה תועבה אבל ק"ל מהא דאמרינן בספרי ופסקו הרמב"ם ה' פסולי המוקדשים פ' י"ח דהאוכל מקדשים שנפסלו בין במחשבה בין במעשה לוקה מל"ת כ"ת ע"ש והרי מה שנפסל במחשבה לא נעשה בו מעשה כמש"כ הרמב"ם שם ואעפ"כ נלקה מל"ת כ"ת ואולי יש לחלק בענין אחר שלא שייך לאו דכ"ת אלא אם האיסור שנעשה תועבה על ידו הוא בלאו כמו כל הני דחשיב בחולין שם אבל שמור דשביעית שהוא רק בעשה לא אכן לפ"ז צ"ע דמי שקנה

חמץ בפסח או חמצו דנחשב מעשה ולוקין עליו כמש"כ הרמב"ם ה' חו"מ פ"א אם לא נאסר לאחר פסח גם לדידן מדאורייתא מל"ת כ"ת שהרי בזה לא שייכי ב' החילוקים שנחלקו שהרי עבר בלאו ועשה מעשה ולכן לדינא צ"ע:

ט"ז יו"ד סי' קט"ז ס"ק ו' לא יאכל ע"ג כלים מלוכלכי' שכל אלו בכלל בל תשקצו בטור כתב מכין אותו מכות מרדות וא"ל למה לא יהא חייב מלקות גמור, נראה משום דהוה לאו שבכללות שדברים הרבה נכללו בו וכל לאו שבכללות אין לוקין, וקה"י אות ל' הקשה למה לא כתב רמב"ם בפ"א משחיטה דאסור לאכול כ"ז שמפרכסת וכו' ובפי"ג מה"ס לא כתב מכות דרבנן, וכן בכל לאו שאין בו מעשה ובלאו הניתק לעשה הו"ל לכתוב שלוקה מדרבנן ע"ש, [ועי' לקמן תוספתא שמבואר לפי כ"מ שלוקין מדרבנן בלאו שבכללות] תב"ש סי' י"ג ס"ק ב' מאריך אם לאו בל תשקצו בדברים מאוסים ג"כ מדאורייי' ועי' מג"א צ"ב, ומגן גבורים שם, ושו"מ ח"ב סי' קכ"ב: בספר כריתות לשון למודים שער א' כתב, איתמר המעלה משאור ודבש לוקה משום שאור ולוקה משום דבש, אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות, ויש תמוה דקי"ל כרבא לגבי אביי, ומשמע דאין לוקין על לאו שבכללות בכריתות דף ד' דמקשה סתמא על דאמר אכל מעשר דגן תירש ויצהר לוקה ג' והא אין לוקין על לאו שבכללות, וכן באכל קלי וכרמל לוקה ג' והא אין לוקין על לאו שבכללות מסתברא הלכה כסתם תלמודא, ואי גרסי' רבה ניחא, או שמא יש לחלוק דשאור ודבש תרי שמא נינהו וליכא שם כולל לשניהם ולכך לא חשיב לאו שבכללות אבל מעשר דגן תירוש ויצהר כולם כלולים בשם מעשר וכן לחם קלי וכרמל כלולים בשם חדש:

רמב"ם פ"ג מע"ז, העושה עכו"ם לעצמו אע"פ שלא עשאה בידו לוקה, כתב ראב"ד קשיא לי אמאי לוקה והלא לאו שבכללות הוא מי לא אמרי' במגפף ומנשק אינו לוקה עליהם משום דהוה לאו שבכללות שכלל עבודות הרבה בלא תעבדם והכא נמי כל התמונות בלאו אחד, ותו קשיא לי מאי דאמרי' במגפף ומנשק דלא לקי עלייהו, ובתוספתא דמכות דקא חשוב הלוקים הסך ומקנח המגפף אלמא לקי ע"ש, וכ"מ כתב דלוקין דקתני בתוספתא היינו מכות מרדות:

יד מלאכי אות שצ"א מביא כ"מ פ"ה מע"ז כתב דלא אשכחן בעלמא מאן דפליג על לאו שבכללות שאין לוקין כדאשכחן בלאו שאין בו מעשה לר' יודא לוקין, ופלא:

יומא דף ל"ו, בלאו דנבילה קא מיפלגי רע"ק סבר לאו מעלי' הוא, תוס' ה"נ הוי מצי למימר טריפה דכתב ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו וליכא למימר לכ"ע לא לקי אההוא לאו דטריפה דהוי לאו שבכללות דאיצטרך לבשר קדשים שיצאו

חוץ למחיצה ולהוציא העובר את ידו קודם שחיטה, דהא לטריפה דכתיב בהדיא לא הוי לאו שבכללות כדמשמע בפסחי' דף כ"ד גבי נותר וגבי נא ומבושל, ולענין קדשים ועובר הוא דהוי לאו שבכללות ע"ש:

פסחים דף כ"ד, הא אין לוקין על לאו שבכללות, הקשה רא"מ במכות דף י"ג אמר דלאו דנותר ופגול הוי בכלל הלוקין ואמאי והא לאו שבכללות הוא, ותי' דלגבי נותר שמפורש בהדי' דכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא לא חשוב לאו שבכללות ע"ש, ועי' ג"וו כלל כ"ה, עוד אבאר לך דהיכא שכתוב מקרא אחד ויש בה כמה לאוין מיוחדים בזה כ"ע מודים דלוקה על כל חדא וחדא כמו לא יחליפנו ולא ימיר אותו ועי' תוס' ריש חולין שהוקשה להם דילקה שמונים:

חגיגה דף ח"י חה"מ אסור במלאכה מנה"מ ת"ר את חג המצות תשמור שבעת ימים לימד על חה"מ דברי ר' יאשיה, ר' יונתן אומר אינו צריך ק"ו ומה ראשון שביעי שאין קדושה לפניהן ולאחריהן אסור במלאכה, חה"מ שיש קדושה לפניהן ולאחריהן אינו דין שיהי' אסור וכו' וט"א הקשה בעירובין דף צ"ו אמר השמר דלאו לאו לכ"ע, א"כ ר' יאשיה שלומד מתשמור לאו ולוקין עליו מאי מהדר ליה ר' יונתן דמק"ו אתיא הא אין מזהירין מה"ד לכ"ע מיהו לרמב"ם דהיכא דאיכא עשה ולאו מייתי ליה מק"ו לוקין עליו עי' ה"ה פ"ב ממ"א ע"ש, ואמרי אש או"ח סי' מ"ג מביא מאוהל דוד שרן מ"ק פרק מי שהפך כתב את חג המצות תשמר זה לאו שבכללות ואין לוקין עליו ולא קשה קושי' ט"א, וח"ס אמר דשפיר הקשה הט"א כיון שיש לאו שבכללות וק"ו בהדדי לוקין ע"ש, ועי' שו"מ ח"ב סי' ע"ז מסביר לפי דאמרו ר"פ במ"ק משום מה מתרינן פי' תוס' דצריך להתרות בו משום איזה מלאכה אתה מחייבו, לפ"ז לאו שבכללות שכולל ענינים חלוקים או עכ"פ שני אסורים כגון נא ומבושל לא ידענו משום איזה לאו מתרינן ביה ולכך אין לוקין ע"ש:

פרט י"א. רמב"ם:

פ"ח מקרבן פסח הלכה ד', האוכל כזית נא או מבושל בלילי פסחים לוקה שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים, אכל נא ומבושל באחת אינו לוקה אלא אחת לפי ששניהן נכללות בלאו אחד כ"מ כתב בפסחים אמר אביי אכל נא וכו' רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות א"ד תרתי וכו' וא"ד חדא נמי לא לקי וידוע דהלכה כרבא אלא שיש לתמוה למה פסק כלישנא קמא, וכבר השיגו רמב"ן בסה"מ שורש תשיעי באריכות ע"ב, ולח"מ כתב לפרש"י לא פליגי אביי ורבא אלא בענין לאו דכי צלי אש אבל בין לאביי בין לרבא לוקה על הנא' ועל המבושל שתים אלא דבכי צלי אש פליגי דלרבא לא לקי משום דהוי לאו שבכללות שהוא כולל כל מיני בשולים שאינה צליה ולאביי לקי

אפי' בהאי א"כ לפי פי' זה נמצא דמה שכתב רבינו שאינה לוקה על הנא' ועל המבושל אלא אחת דלא כאביי ורבא וזה מה שהשיגו ראב"ד בסנהדרין ע"ש:

סנהדרין פי"ח הלכה ב' ועל לאו שבכללות אין לוקין עליו ושאר כל הלאוין שבתורה לוקין כתב כ"מ נמצא ששה מיני לאוין שאין לוקין עליהם, א' לאו שאין בו מעשה, ב' לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ג' לאו שניתן לתשלומין, ד' לאו שבכללות, ה' הבא מכלל עשה, על כל אלו אין לוקין: הלכה ג' איזהו לאו שבכללות זה לאו אחד שכולל עניינים הרבה כגון לא תאכלו על הדם וכן אם נאמר לא תעשה דבר פלוני ופלוני הואיל ולא ייחד לו לאו לכל אחד ואחד מהן אין לוקין על כל אחד ואחד אלא א"כ חלק אותה בלאוין אחרים או נאמר מפי שמועה שנחלקו כיצד כגון זה שנאמר אל תאכל ממנו נא ובשל מבושל אינו לוקה על הנא ומבושל שתים אלא אחת ובחדש הוא אומר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וחייב על שלשתן שלשה מלקיות מפי השמועה למדו שזה לחלק, הרי נאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסס קסמים ואע"פ שכלל כל העיינים בלאו אחד הרי חלק אותם בלאוין אחרים ואמר לא תנחשו ולא תעוננו מלמד שכל אחד מהן בלאו בפני עצמו וכן כל כיוצא בזה ועי' מ"מ פ"א הלכה כ"ב מא"ב ומגיד משנה גירושין פי"א הלכה י"ד:

נזירות פ"ה, נזיר שאכל ענבים חרצן זג צמוקים ושתה רביעות יין ה"ז לוקה חמש מלקיות שכל אחד מהן בלאו אחד הוא ולוקה מלקות ששי משום לא יחל דברו שהוא שוה בכל נדרים וראב"ד כתב למה הניח לאו שבכללות שהרי רבא מחייבו והוא מכל אשר יעשה מגפן היין ע"ש בלח"מ באריכות: מלוה ולוה פ"ג, הלכה ג' חבל כלים הרבה של אוכל נפש כגון שחבל עריבה ויורה וסכין חייב על כל כלי וכלי בפני עצמו אפי' שני כלים שהן עושין מלאכה אחת עליהן משום שני כלים ולוקה שתים על שניהם שנאמר לא יחבל רחים ורכב לחייב על הרחיים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו וכו' וכתב בלח"מ אע"ג דבנא ומבושל כתב רבינו בסנהדרין דלקי חדא שאני התם דנא ומבושל הוי בחדא ענייגא אלא שהפעולות הם חלוקות אבל הכא הם שני כלים חלוקים ולכך לקי על כל אחד בפני עצמו, אבל תימא בפרק המקבל שם מדמי הא דנא ומבושל להא דרחיים ורכב משמע דנא ומבושל נמי לקי תרתי וא"כ איך פסק בסנהדרין דלקי חדא ע"ש באריכות:

איסורי מזבח פ"ה, שאור ודבש אסורין למזבח בכ"ש שנאמר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ואחד המקטירן עצמן או המקטיר תערובת שלהן לוקה על: כל אחד מהן בפני עצמו ואם הקטיר שניהם כאחת אינו לוקה אלא אחת לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד, וכתב כ"מ דברי רבינו כאן הם ע"פ דרכו בס"מ שלו בשורש ט' ורמב"ן חולק עליו:

סנהדרין פי"ג הלכה ד' כל ב"ד שהרגו נפש אסורים לאכול כל אותו היום ה"ז בכלל לא תאכלנו על הדם ואין מברין הקרובים על הרוגי ב"ד משום לא תאכלו על הדם, ודברים אלו אסורין ואין בהן מלקות [כ"מ כתב משום דהוי ליה לאו שבכללות כלומר שאנו לומדים ממנו דברים רבים]:

הלכות שחיטה פ"א הלכה ב' האוכל ממנה קודם שתצא נפשה עובר בל"ת והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם ואינה לוקה:

קרית ספר סי' רנ"ו, אכל נא ומבושל כאחת אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללות בלאו אחד כרבא דפליג אאביי ואמר אין לוקין על לאו שבכללות דכי אם צלי אש דכולל בו כל מיני בישולין שאינם צלייה לאסור ותרתי הוא דלא לקי כיון שהוא לוקה משום מבושל או משום נא ומבושל תו לא לקי משום כולל דכי אם צלי אש אבל חדא מיהא לקי משום כלל דכי אם צלי אש כשאכלו חי או מבושל בחמי טבריא דאין כאן מלקות דבישול ונא אלא מלקות דכי אם צלי אש, וא"ד חדא נמי הוא דלא לקי משום דכי אם צלי אש דלא מיחד לאויה כלאו דחסימה שהוא מפרש איסורו וסמיכה ליה פרשת מלקות לעיל מיניה ועי' שושנת עמקים כלל י"ז שמתקשה בו מאוד: רמב"ם פסולי מוקדשין פרק ח"י הלכה ג' כל קרבן שהוא פסול כל האוכל ממנו כזית במזיד לוקה שנאמר לא תאכל כל תועבה, ושושנת עמקים כלל ח"י כתב ולא ידענא אמאי חשוב לא יאכל כי קודש לאו שבכללות שכולל יצא וטמא ה"ה לא תאכל כל תועבה כולל כמה דברים ואולי דכולו משום תועבה אסרה התורה ע"ש:

הלכה ה' וכן קדשים שהוטל בו מום האוכל מהם כזית לוקה הרי הם בכלל כל תועבה ועי' מוצל מאש סי' כ' ושעה"מ מיס"ת מאריך בו:

ענין לאו שבכללות עי' רמב"ם בסה"מ שורש ט' וסנהדרין פי"ח בב' פנים א' כמו לאו דלא תאכלו הדם שכולל הרבה אסורים בלאו אחד, שאסור לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה ואזהרה לבן סורר ומורה, שלא לאכול קודם תפילה וכו' ב' שיבא לאו לאסור דברים רבים עטופים קצתם על קצתם, וזה סוג יחלק לשני חלקים קצת מהם ביארו בגמרא שלוקין על כל אחד ואחד בפ"ע, וקצת מהם מה שאמרו שאינו חייב אלא אחד להיותו לאו שבכללות כנא ומבושל דכתיב אל תאכלו ממנו כא ומבושל שבא שני ענינים בלאו אחד, ופליגי בזה אביי ורבא והלכה כרבא דאמר אין לוקין על לאו שבכללות וא"ד תרתי לא לקי אבל חדא לקי משום כא ומבשל דנחשב לחד לאו, וא"ד אפי' חדא לא לקי משום דלא מיחד לאו כלאו דחסימה הואיל וכולל ב' אסורים בלאו אחד אינו לוקה כלל ופסק רמב"ם דחדא לקי ע"ש שהאריך בשורש זה ורמב"ן השיג עליו וסובר דנא

ומבושל ב' לאוין פרטיים אף דנכללו בלאו אחד כיון דכ"א מפורש בפני עצמו ובזה לא פליגי אביי ורבא וכ"ע מודו דלוקי ב' באוכל נא ומבושל, אך עיקר פלוגתי' אביי סובר דלוקה גם משום כי אם צלי אש ורבא ס"ל כי אם צלי אש הוא כלל מן הפרטים האלו דנא ומבושל ואין לוקין על הכלל רק על הפרטיים, וענין לאו שבכללות לחלק לשלשה ענינים, א המין ראשון הוא לאו שבכולל דברים רבים אין ענייניים שוים כלא תאכלו על הדם, אבל היכא שכולל ענינים שאיסורין משם אחד אע"פ שהם פרטים משוכים מ"מ לא הוי לאו שבכללות כגון ל"ת כל מלאכה שכולל מלאכות משונות אעפ"כ לא מחשוב לאו שבכללות כיון שאסורין משם אחד ב המין שני לאו הפורט דברים רבים כגון לא יבא עמוני ומואבי, כי כל שאור וכל דבש, לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב באילו אינו לוקה אלא אחד כיון שכולל אותן בלאו אחד, עי' מלא רועים: יד מלאכי אות שצ"ב לאו שבכללות לא מיקרי אלא כעין לאו דלא תאכלו על הדם דמשמע מיניה עניינים הרבה מובדלים זה מזה בידוע, אבל היכא שהלאו אינו כולל אלא ענין אחד כגון לאו שבקללה אע"פ שיוצא ממנו איסור לגופין מוחלקין לא שייך ביה לאו שבכללות כיון שכל היוצא מן הפסוק אינו אלא ענין קללה ע"ש:

פרט י"ב. לאו הבא מכלל עשה:

פסחים דף מ"א, ורמב"ם פ"ח מקר"פ הלכה ה' אכל ממנו כזית צלי מבעוד יום עבר על מצות עשה שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה ולא ביום ולאו הבא מכלל עשה עשה הוא:

ערוך לנר יבמות צ"ד כתב מ"ש עשה זו דרשינן לאו הבא מכלל עשה ולא בשאר מ"ע כגון ולקחתם לכם ביום ראשון, וכמו דכתיב ואכלו הבשר בלילה זה כמו כן כתיב בערב תאכלו מצות ולא דרשינן ביום אסור מדאורייי' ע"ב באריכות:

יבמות דף ע"ג, ורמב"ם תרומות פ"ז הלכה ג', כהן טהור שאכל תרומה טמאה אינו לוקה מפני שהוא בעשה שנאמר ואחר יאכל מן הקדשים מדבר שהוא בקדושתו הוא שיאכל כשיטהר אבל דבר טמא לא יאכל אע"פ שיטהר ולאו הבא מכלל עשה עשה הוא וכהן טמא שאכל תרומה:

טהורה חייב מיתה בידי שמים ולוקה, ומל"מ חקר אם תרומה טמאה מדרבנן אם חייב מיתה ע"ש, ועי' מהרש"א שבת ק"ד שכתב משום זא"ו לא מסתבר שיהי' פסול מדאורייי' ולענין חיוב שבת הוי כתב מן התורה ודו"ק: חולין פ"א ורמב"ם הלכות איסורי מזבח הלכה ח' מצות עשה להקריב כל קרבנות מיום השמיני והלאה שנאמר והי' שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה וכל שבעת ימים נקרא מחוסר זמן, ואע"פ

שמחוסר זמן פסול אם עבר והקריבו אינו לוקה מפני שהוא לאו הבא מכלל עשה ולא נרצה הקרבן, ומל"מ מסופק אם ידעינן דכלו לו חדשיו דהיינו חמשה חדשים לבהמה דקה וט' חדשים לגסה אי שרי להקריבו קודם ח' ימים ע"ש ובספר ויקן יוסף אות מחוסר זמן באריכות:

זבחים ל"ד, איתמר המעלה איברי בהמה טמאה ע"ג מזבח רל"ק אמר לוקה רי"א אינה לוקה, רלק"א לוקה טהורה [מן הבקר ומן הצאן תקריבו] אין וטמאה לא, ולאו הבא מכלל עשה לוקין עליו, רי"א אין לוקין עליו לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו. מותיב ר' ירמיה, אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, ולאו הבא מכלל עשה עשה, [כך שנויה בברייתא ומסקינן בל"ת מניין ת"ל אך את זה לא תאכלו אלמא מדאיצטרך ל"ת אחריה לאו אזהרה היא] א"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא אסברא לך באיברי בהמה טמאה כ"ע לא פליגי [דעשה הוא דאיכא ותו לא] כי פליגי בחיה ע"ש:

רמב"ם אסורי מזבח פ"ה הלכה ו' המקטיר איברי בהמה טמאה ע"ג מזבח לוקה ואע"פ שאיסר הקרבתה מכלל עשה, שהרי נאמר מן הטהורה אכיל ומן הטהורה הקריב הא טמאה לא תאכל ולא תקריב כשם שלוקה על אכילת הטמאה הבא מכלל עשה כך לוקה על הקרבתה, אבל המקריב איברי חיה טהורה עובר בעשה ואינו לוקה ומנין שהוא בעשה שנאמר מן הבקר מן הצאן תקריבו את קרבנכם הא מן החיה לא תקריבו ולאו הבא מכלל עשה עשה, וראב"ד כתב על כך לוקה על הקרבתה, א"א וכי עדיפא מבעלת מום אלא שאינו עולה כן מהגמרא דזבחים, וכ"מ כתב פרש"י דכ"ע לא פליגי דעשה הוא דאיכא ותו לא, לפ"ז ליכא הכא אלא עשה, ח"ש ראב"ד וכי עדיפא וכו' ביאור דבריו שכך ראוי ללקות על הקרבתה כיון שלוקה על בעלת מום מכ"ש שראוי ללקות על זו אבל מה נעשה שבגמרא אינו עולה כן, ולישב רבינו, בפ"ב ממ"א כתב מכלל שנאמר וכל בהמה מפרסת פרסה וכו' שומע אני שכל שאינו מעלה גרה וכו' אסורה ולאו הבא מכלל עשה עשה ובגמל ובחדר וכו' נאמר את זה לא תאכלו וכו' הא למדת שהן בל"ת ואע"פ שיש בהן סימן אחד וכ"ש שאר בהמה וחיה טמאה שאין בה סימן כלל שאיסר אכילתה בל"ת יתר על עשה שבא מכלל אותה תאכלו ע"כ, וא"כ יש לתמוה מה מביא מאכילת בהמה טמאה שנאמר בה ל"ת להקרבתה שלא נאמר בה ל"ת, וא"ת דכיון שאין מזהירן מן הדין האי לאו כליתיה דמי, כבר כתב ה"ה שכיון שנאסרו בלאו הבא מכלל עשה אפשר ללאו שלהם לבא מק"ו ולא מיקרי מזהיר מן הדין וא"כ אין ראיה מאכילתה להקרבתה כלל, וי"ל דכיון דבהמה טמאה גריעא מבעל מום שהזהירה תורה על הקרבתו בלאו יש לנו להביא בהמה טמאה לאסור הקרבתה בלאו מק"ו וכו' וא"כ כי אמרי' באברי

בהמה טמאה כ"ע לא פליגי, לאו כפרש"י אלא היינו לומר דכ"ע לא פליגי דלוקה משום דאזהר עליה בלאו כדאמרן ע"ש: פ"ב ממ"א האוכל מבשר אדם אינו לוקה אבל אסור הוא בעשה שהרי מנה הכתוב שבעה מיני חיה ואמר בהן זאת החיה אשר תאכלו הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו ולאו הבא מכלל עשה עשה, ועי' ר"ן פרק אע"פ באריכות: יד מלאכי אות שע"א, לאו הבא מכלל עשה עשה לא אמרי' אלא היכא שהוציאו הכתוב בלשון עשה ממש ולא הוזכר בכתוב הלאו כלל, אבל היכא שהוציאו הכתוב בלשון לאו כגון ושמרת את החקה הזאת וכו' אז הוי ל"ת, שו"ת רדב"ז חלק ב':

אות שע"ב, מביא מגאון אברהם ישראל, נסתפקתי אי אתי עשה ודחי לאו הבא מכלל עשה אי חשוב לאו לענין זה ואתי עשה ודחי ל"ת או חשוב עשה ואינו נדחה מפני עשה, לכאורה נראה שאינו נדחה שהרי אמרו בכמה דוכתי דלא אתי עשה דיבום ודחי לאו ועשה אלמנה לכה"ג וריטב"א ב"מ פ"ב כתב דטעמא דלא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה הוא משום דמאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה ולא משום דבהצטרפות העשה אלים ל"ת, הרי דלא אתי עשה גמור ודחי עשה דבעולה שהוא לאו הבא מכלל עשה, וכן נראה מפסחים דף נ"ט דעשה דהשלמה שהוא לאו הבא מכלל עשה אינו נדחה מפני עשה דאכילת קדשים, אלא רשב"א מובא בשמ"ק כתובות דף מ' כתב דעשה מצרי כיון דאינו עשה גמור אלא לאו הבא מכלל עשה לא עדיף מלאו גמור דנדחה מפני עשה וכן בעולה לכה"ג לא הוי עשה גמור אלא נדחה מפני עשה כלאו והדבר צריך תלמוד ע"ש באריכות, ודברי אמת קונטרס ששי בענין לאוין, שהקשה על שמ"ק שכתב דעשה דמצרי כיון דאינו עשה גמור אלא לאו הבא מכלל עשה לא עדיף מלאו גמור הנדחה מפני עשה וכן עשה דבעולה לכה"ג, דהא ההיא בפסחים נ"ט הויא תיובתא דבהדיא פריך התם מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה אע"ג דעשה דהשלמה הוי לאו הבא מכלל עשה משמע בהדיא דהוי כעשה גמור דאינו נדחה מפני עשה אחר ע"ש, עי' במקנה כלל נ"ו אות כ"א הארכתי בזה ע"ש:

מנ"ח סי' י"ז מביא בשם אחרונים בלאו הבא מכלל עשה נשים חייבת דהוי שב וא"ל תעשה:

פרט י"ג. לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד:

מכות דף י"ג, אלו הן הלוקין הבא על אחותו וכו' גמרא חייבי כריתות קא תני חייבי מיתת ב"ד לא קתני מתני' מני ר"ע היא דתניא אחד חייבי כריתות ואחד חייבי מיתת ב"ד ישנו בכלל מלקות ארבעים דברי ר' ישמעאל, רע"ק אומר חייבי כריתות ישנו בכלל ארבעים שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן, חייבי מיתת ב"ד אינו בכלל

ארבעים שאם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין להן, ר' יצחק אומר חייבי כריתות בכלל הי' [דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות] ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות, תוס' וקשה לר' יצחק לאו דכל כריתות ל"ל דהא אסיקנא דקרבן לא בעי אזהרה, ושמא י"ל דנכתבו לעונש יתירא מידי דהוה אלאו שבכללות ולאו הניתק לעשה:

ור"ע מ"ט כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ור"י ה"מ מיתה וממון או מלקות וממון אבל מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא וכו' ר"ש בר רב יצחק כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות, ברשעה המסורה לב"ד הכתוב מדבר [הוזהרו שהם לא יחייבוהו שתי רשעיות כגון ממון ומלקות או מיתה ומלקות או מיתה וממון אבל כרת לא ע"י ב"ד הוא]:

תוס' וטעמא דרע"ק משום כדי רשעתו לפ"ז בחייבי מיתות דלא התרו בו למיתה דליכא מיתה והתרו בו למלקות דהשתא ליכא אלא רשעה דמלקות לקי, קשה דבעלמא שבת דף קנ"ד פריך גבי לאו דמחמר לאו שניתק לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין ואף כי ליכא התם רשע דמיתה וי"ל דהתם היינו כרבא דמוקי למילתיה דרע"ק בהתרו למלקות ואפ"ה לא לקי דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתות ב"ד ואין לוקין עליו:

רבא אמר איתרו ביה לקטלא כ"ע לא פליגי דאין לוקין ומת כי פליגי דאתרו ביה למלקות ר' ישמעאל סבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו, [לאזהרות דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד] ורע"ק סבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו [כשהתרו בו מלקות בלא מיתה לפי שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות בשאר לאוין שהרי הוצרך להזהירו שאם לא כן לא היה יכול לחייבו מיתה] ורע"ק חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת כרת הוא א"ל וכו' חייבי כריתות לא צריכי התראה שהרי פסח ומילה ענש אע"פ שלא הזהיר, ודילמא אזהרה לקרבן וכו' תוס' הקשה נהי דקרבן לא בעי אזהרה מ"מ הנך דליכא אלא חד כרת כמו סך ומפטם דלא ידעינן דחלוקין לחטאת אלא משום שהם לאוין מוחלקין א"כ לא לילקי עלייהו היכי דבעי למימר אי קרבן בעי אזהרה דלא לקי אלאו דכריתות, וי"ל דמ"מ נהי דאיצטריכו לחלק בשביל זה לא נמנע מללמוד ממנו מלקות כיון דידעינן בהו חיוב קרבן בלא לאו נהי דחילק לא ידענא אלא מלאוין מ"מ ילקה:

ג"וו כלל כ"ה כתב ודע דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאין לוקין עליו לא נפקי מיניה אלא לר' יוחנן דאית ליה חייבי מיתת שוגגין חייבין מלקות כמו שמבואר באותו ואת בנו בשחט ראשון לשלחנו ושני לע"ז ע"ש, וא"כ כי אחר לאו אחר בהדי מיתה לוקין

עליו ולאו דידיה אין לוקין עליו אף כי בשגג במיתה דהלאו צריך לאזהרה, אבל לרל"ק דאית ליה חייבי מיתות שוגגין פטורין מן המלקות אף בלאו אחר אין נפ"מ בהא דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דאין לוקין עליהם, אם לא שנאמר דאף הלאו שקאי על דבר אחר אין בו מלקות כיון דצריך ג"כ למיתה כמו לאו דמחמר ועי' תוס' עירובין דף:

ב"ק דף ע"ד, עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו, ר' יוחנן ור"א ח"א נהרגין וח"א אין נהרגין, תסתיים דר"א הוא דאמר אין נהרגין דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש לוקין [ולא הוזמו לוקין משום לא תענה] ואי סד"א ר"א הוא דאמר נהרגין אמאי לוקין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו אלא ש"מ ר"א הוא דאמר אין נהרגין תסתיים:

תוס' הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, אבל אי אין נהרגין לא חשוב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ותימא לר"י דבכל גמרא משמע אפי' התרו בו למלקות ולא למיתה דאע"ג שלעולם לא יבא לידי חיוב מיתה כיון שלא התרו בו למיתה חשוב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ובשבת קנ"ד דאין לוקין על לאו דמחמר משום דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לשאר מלאכות אע"ג דבמחמר אין בו חיוב מיתה וכו' ותי' ר"י דשאני לאו דלא תענה דגלי ביה קרא דלקי מוהי' אם בין הכות הרשע כדאמרי' במכות דף ב' וכיון דגלי קרא מוקמינן ליה לקרא במקום שאין יכול לבא לידי חיוב מיתה ע"ש, ושמ"ק בן גרושה וחלוצה דלקי על עון עדות שקר בעי התראה ע"ש ושו"מ ח"ד סי' כ"ו מביא אב"מ הקשה הא מבואר בא"נ שפריך אלא מעתה ב"ג ובן חלוצה וכו' ואמרו משפט אחד מבואר דלא צריך התראה:

שבועות דף ד' שבת מאי מלקות איכא לאו שניתן לאזהרות ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרות ב"ד אין לוקין עליו מש"ה קא מוקמינן כר' ישמעאל דאמר לאו:

שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו, [לאו האמר בשבת לא ניתן לעונש מלקות אלא שאם יעבור עליו יתרה בו המתרה שהוא בסקילה ויסקל ואם לא התרה בו סקילה והתרה בו מלקות אין דינו ללקות שלא לעונש מלקות כתבו מתחילה]:

סנהדרין דף ח' וחכ"א מוציא ש"ר בכ"ג וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי וכו' רב אשי אמר כגון דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא, [דהא ודאי לא מיקטלא אלא לוקה דאין לך מיתת ב"ד שלא נאמר בה לאו וקסבר לאו שניתן למיתת ב"ד לוקין עליו כי אתרו בה מלקות ולא קטלא] ומלא הרועים הקשה אמאי לא קאמר שם דר"מ וחכמים פליגי בהכי, דכ"ע ס"ל דמכות בכ"ג, רק דר"מ ס"ל לאו שניתן לאזהרת מב"ד אין לוקין ולית כאן מכות ולכך סגי בשלשה ורבנן ס"ל לוקין וצ"ע עכ"ל:

שבת קנ"ד, אר"י המחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום בשוגג לא מיחייב חטאת דהוקשה כל התורה כולה לע"ז, במזיד נמי לא מיחייב דתנן המחלל את השבת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת אין חייבין על זדונו סקילה בלאו נמי לא מיחייב דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין:

תוס' תימא לר"י מה בכך מ"מ ילקה על לאו לא תעשה כל מלאכה דכיון שבא להזהיר על מחמר ובמחמר ליכא מיתה אע"פ שבא להזהיר נמי על שאר מלאכות דשייך בהו מיתה מ"מ יש לו ללקות כדאשכחן ב"ק דף ע"ד בעדים שהוכחשו וכו' אע"ג דבעלמא ניתן לאו לא תענה לאזהרת מיתת ב"ד היכי דהוזמו תחילה, ונראה לר"י דשאני לאו דלא תענה דגלי דניתן למלקות וכו' וכתב היכא דלאו כולל אף דברים שאין בהם מיתה דאז הלאו למלקות אז אף על דבר שיש בו מיתה היכי דלית ביה מיתה כגון בלא אתרו ביה אז לוקה כיון שלאו זה למלקות נמי אתי ע"ש, ויד מלאכי אות שפ"ג כתב מתוס' הנ"ל דהיכא דהלאו מוכח טפי אעונש מיתה או משתמע טפי אעונש מיתה אז שייך למימר שפיר לאו שניתן למב"ד ואין לוקין לפטור ממלקות לאיזה איסור אחר הנכלל בו שאין בו עונש מיתה, ומינה דכשהלאו הוא פשט הכתוב מוכח טפי לשאר אזהרות שאין בהם עונש מיתה או לפחות דפשט הכתוב משתמע לדברים שיש בהם ושאר דברים שאין בהם כמו לא תענה אז אשאר דברים שאין בהם מיתה שפיר לקי עלייהו משום זה הלאו אע"ג שיוצא ממנו ג"כ אזהרה למיתה ע"ש:

דרשת ר"ן דרוש ו' מחדש העובר על אחד משבותין עובר בעשה ול"ת אלא שאין לוקין עליו מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת ב"ד, עי' עט סופר כלל יו"ד פרט ד':

רדב"ז ח"ר סי' ט"ו מאריך מאוד, וכתב כלל גדול הוא לי כל לאו שיש בו עונש מפורש אי אפשר שיהי' לאו שבכללות ובאו בכלל זה עושה אוב או ידעוני ומכשף שכל אחד מאלו יש בו עונש מפורש לבדו ולא ענש הכתוב אא"כ הזהיר וכיון דמכשף שהוא בכלל לא ימצא הוא לאו בפני עצמו וכן מעונן ומנחש הם לאוין בפני עצמן שנאמר לא תנחשו ולא תעוננו גם חובר חבר ושואל אוב או דורש אל המתים כל אחד אזהרה בפני עצמה אע"פ שיוצאים מלאו אחד שהוא לא ימצא בך מעביר, שכבר גילה הכתוב שאינו לאו שבכללות וא"כ ראוי שימנה כל אחד בפני עצמו, ואם שאל אוב וידעוני ודורש אל המתים והתרו בו על כל השמות לוקה שלש ע"ש:

פרט י"ד. רמב"ם:

רמב"ם פ"כ מהלכות שבת, אסור להוציא משא על הבהמה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך וכל בהמתך אחד שור וחמור ואחד כל בהמה חיה ועוף, ואם הוציא על

הבהמה אע"פ שהוא מצווה על שביתתה אינו לוקה לפי שאיסורו בא מכלל עשה לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת והי' עליה משוי פטור, והלא לאו מפורש בתורה שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך שלא יחרש בה וכיוצא בחרישה ונמצא לאו שנתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו:

ה"ה כתב רבינו פוסק כדברי האומר לאו שנלמ"ב אין לוקין עליו וביאר דבריו שבכאן כך הוא, אסור הבהמה בהוצאת המשא הוא מכלל עשה שנזכר בתורה, למען ינוח שורך וחמורך, שהוא עשה מפורש לבהמה, והקשה רבינו והלא לאו מפורש בתורה גבי בהמה וילקה עליו ותי' שהלאו ההוא אינו בא למלאכת הבהמה בלא סיוע האדם אלא למלאכות שהאדם והבהמה שותפין בהן ויש בכלל זה החרישה וכו' שאף היא בכלל זה אלא שכיון שלא תעשה מלאכה אתה ובהמתך כולל אף בבהמה מלאכה שהעושה אותה במזיד נהרג עליה והיא החרישה אפי' בשאר מלאכות הבהמות אע"פ שהאדם שותף בהן כגון מחמר אינו לוקה לפי שיש בלאו זה אזהרה למלאכ' שיש בה מיתת ב"ד, ופי' רבים כן, ולא כדברי רש"י ז"ל שכתב שהלאו הזה נתן לאמב"ד מפני שכתוב בו אזהרה לארם לפי שאין פי' זה מחוור שאם לא הי' באזהרת הבהמה שום צד מיתת ב"ד אע"פ שהזכירה בלאו אחד עם האדם הי' לוקה על הבהמה שהרי אין בה צד מיתה, אלא ודאי עיקר הפי' כדברי רבינו שאף בבהמה יש צד לאזהרת מיתת ב"ד ומפני כך אינו לוקה על שאר מלאכות, ורמב"ן סבר בדעת רבינו שאין במחמר לאו כלל שלא תעשה כל מלאכה לא בא אלא:

למלאכות שחייבין עליהן מיתה כגון חרישה ומה שנ"ל כתבתי:

פי"ח מעדות הלכה ו' עידי נפשות שהוכחשו ולא הוזמו אפי' בא הנהרג ברגליו אינם לוקין מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו אבל ב"ד מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו:

פי"ח מסנהדרין ה"ב, וכל לאו שניתן לאזהרות מיתת ב"ד כגון לא תנאף לא תעשה מלאכה בשבת אין לוקין עליו כ"מ כתב ופירש לאו שנלמ"ב לאו שניתן לאזהרת דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד והטעם שאין לוקין עליו לפי שלא ניתן לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין שהרי הוצרך להזהירו שאם לא כן לא הי' יכול לחייבו מיתה:

לח"מ כתב רבינו פסק כרע"ק דלאו שניתן לאזהרות מיתת ב"ד אין לוקין ובגמרא משמע דרע"ק סבר דבכריתות לא צריך התראה דאל"כ לא הי' להם ללקות, ורבינו פוסק דחייבי כריתות לוקין ע"כ סובר דחייבי כריתות לא צריך התראה וזה תימא בסה"מ בשרש י"ד כתב הפך מזה וכן בפי' המשנה במכות ע"ב שמאריך, ועי' במל"מ, ועי' פי' משניות

במכות שדבריו סותרים מתחלה אמר דחייבי כריתות ילקו ואח"כ כתב שאין לוקין מפני שנתנה לאזהרת מיתת ב"ד ע"ש:

פי"א והלכות עכו"ם, הלכה ט"ו, המכשף חייב סקילה והוא שעשה מעשה כשפים אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות מתני שלאו זה שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו שנאמר מכשפה לא תחיה: פ"ה הלכה יו"ד הנודר בשם עכו"ם והנשבע בה לוקה שנאמר ושם אלקים אחרים לא תזכירו, והקשה פר"ח דלאו זה ניתן לאזהרות נביא המתנבא בשם עכו"ם וקי"ל דלאו שנתנה לאזהרות מיתת ב"ד שאין לוקין עליו, ומביא שיטת ה"ה בכוונת שרמב"ם סובר במחמר כיון שהלאו ניתן לאמב"ד דהיינו חורש ה"ה למחמר שהוא בכלל הלאו דלא לקי, אבל רמב"ן בסה"מ שרש י"ד הבין בדעת רמב"ם שאין במחמר לאו כלל ולא איסר דאוריי' ולאו לא תעשה כל מלאכה לא אתא אלא למלאכת שחייבין מיתת ב"ד כגון חורש, אבל איסור אחר הנכלל בלאו שניתן לאמב"ד שאין בו עונש מיתה לקי עליהו כשאר לאוין דעלמא, והיינו טעמא דלקי בנודר בשם עכו"ם אע"ג דלאו זה ניתנה לאזהרות המתנבא בשם עכו"ם שמיתתו בחנק, כיון דבנודר בשם עכו"ם ליכא עונש מיתה שפיר לקי עליה, ומיושב בזה בפ"ג כתב המגפף והמנשק וכו' עובר בל"ת שנאמר לא תעבדם ודברים אלו בכלל עבודה הן ואעפ"כ אינו לוקה לפי שאין בפירש ולסברת ה"ה למה ליה למיהב טעמא שאינו לוקה לפי שאינו בפירש ה"ל משום דה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכן ראב"ד פ"ג משיג מגפף ומנשק דהוי לאו שבכללות, והול"ל שלאו ניתן לאמב"ד כיון דעבודת פנים איתא אזהרתיה בהך קרא, אלא ודאי דס"ל לראב"ד כרמב"ן דדוקא לאיסר לאו שיש בו מיתת ב"ד ליכא מלקות אבל לאיסר אחר הנכלל בלאו שאין בו עונש מיתה אית בו עונש מלקות ע"ש באריכות:

רא"ה סי' ל"ב כתב מלשון רמב"ם משמע שהוא סובר כי הלאו הזה דלא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך יבא למחמר אחר בהמתו וכגון שחורש בה וכלי המחרישה בידו דאילו במחמר לבד לפי דעתו אין בו אלא איסור עשה על כן אמרו בגמרא לפי דעתו שזה בלאו דמחמר הוא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כלומר שאדם נהרג על זה ואין לוקין עליו, ורמב"ן ז"ל תפוש עליו הרבה בפירושו זה ואמר כי לאו זה של מחמר אינו אלא בהולך אחר בהמתו הטעונה משא אבל האדם לא יעשה שום מעשה בידיו ולכן לא יבא עליו לעולם לא מלקות ולא מיתה כקי"ל כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו כמו שדרשו של אתה ובהמתך ניכתב קרא לא תעשה כל מלאכה ובהמתך אתה למה לי, הוא ניהו דכי עביד מלאכה מחייב אבל על מלאכת בהמתו לא מחייב אלא שמוזהר עליה

בלאו כמו במלאכת בנו הקטן ועבדו הכנעני אבל במלאכת עצמו ממש בזה לא הי' צריך לומר שחייב שהרי ענשו מפורש כל העושה בו מלאכה יומה, ומה שאמרו בלאו דמחמר שהוא לאו שנתנה לאזהרות מב"ד פירושו כי מפני שהוא כולל שאר מלאכות גם כן שהן באזהרות מיתת ב"ד אע"ג דבמחמר ודאי אין בו אלא לאו גרידא דאפי' מלקות נמי ליכא אעפ"כ נקרא הלאו הזה לאו שניתן לאזהרת מב"ד מפני אותן דברים שהוא כולל שיש בהן מיתת ב"ד, כעין זה אמרו ז"ל בלאו דאל יצא איש ממקומו דכיון שהוא כולל אף מוציא מרשות כדרשו אל יוציא דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מב"ד במקצת ענינו וכיון שכן הוא אית לך למימר ביה בכל ענינו שאין לוקין עליו ועל אותו הדרך בעצמו נפרש בלאו דמחמר בכאן עכ"ל:

מגלת אסתר כתב לישב רמב"ם, וכוונתו, בראשונה אמר שהמחמר אחר בהמתו בשבת הנושאות משאוי בלבד פטור, ואח"כ הקשה על דבר זה ואמר והלא יש בו לאו מפורש בתורה שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך שבא לאסור שלא יחרוש בה וכיוצא בחרישה ששניהם עושים המלאכה וא"כ המחמר אחר בהמתו הנושאת משוי הוא בכלל זה הלאו והי' לו ללקות עליו, והשיב שנמצא לאו זה שנתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו, פי' מאחר שבלאו הזה על כרחך נכלל גם כן שלא יחרוש בה שהיא אחת מאבות מלאכות הרי היא לאו שנתן לאזהרת מב"ד ואין לוקין עליו ע"ש שמשיג על מ"מ:

עט סופר חלק ג כלל סט התראת ספק

פרט א':

מכות ט"ו תני ביטלו, ורשב"ל אומר קיימו ולא קיימו במאי קא מיפלגי בהתראת ספק ק"מ, מ"ס התראת ספק שמיה התראה ומ"ס ה"ס לא שמיה התראה וכו':

תוס' ר"י אית ליה שמה התראה, ורל"ק אית ליה לא שמה התראה פי' לכך לא תני רל"ק בטלו חייב כגון שלקח האם מעל בנים ושחטה דלא לקי משום דהוי ה"ס ושמא לא יבטל העשה וכל אימת דלא ביטל העשה פטור ולא לקי והוי משכחת ליה התראת ודאי כגון שהתרו בו בשעה שמבטל, תי' רש"י דלעולם בעינן התראה בשעה שעובר על אזהרתו ואפי' היא תלוי בדבר כדאמרי' בשבועות דף כ"ח בשבועה של אוכל ככר זו וכו', ולכך לא מצי אמר רשב"ל ביטלו ולא ביטלו ולכך אמר קיימו פטור לא קיימו חייב, וא"ת לא קיים שילוח האם כשב"ד הזהירו לו לא לילקי, דבשעה שעבר התראת ספק היא דשמא יקיים העשה וישלחו תכף לאחר שנטלה, וי"ל דהשתא מיהא עובר בלא תקח האם דהא לא קרי מחוסר מעשה, וא"כ יש לנו לומר שלא יקיימנה אם הוא עושה לעולם מה שהוא

עושה עתה שלא משלחה שעובר בלאו ואינו מקיים העשה דהכי נמי אמרי' בנזיר שהי' שותה דלוקה על כל אחת לקמן דף כ"א דלא הוי ה"ס משום דשמא ישאל על נזירותו משום דכיון שהוא עומד הוא עובר ויש לנו לומר שמעולם יעמוד כמו שהוא עכשיו ולא ישאל לחכם לעולם והלכך לקי כל כמה דלא שאל ושפיר הוי התראת ודאי, הכא נמי יש לנו לומר לעולם דלעולם לא יקיים העשה דהוי התראת ודאי אבל לר"י דתלי מלקות בביטול העשה הו"ל מחוסר מעשה דכל אימת דלא עשה שום דבר ולא ביטול שום דבר לא ילקה ופ"ה קשה להבין, והשתא לא מפרש הש"ס טעמא אמאי לא אר"י קיימו ולא קיימו כרל"ק דודאי בטלו ולא ביטלו מסתברא טפי ולא הוצרך לומר טעמא אלא רשב"ל אמאי לא אמר כר"י עכ"ל: עי' במחנה חיים על א"ע ח"ג סי' מ"ז שהקשתי האיך מצינו חזקה על עתיד, כל חזקות רק שלא נשתנה ממה שהי' מקדמת דנא, אבל שלא ישתנה לעתיד לא מצינו חזקה על כן שמא מת לא חיישי' שמא ימות חיישינן ונב"י מסביר שעונה סמוך לוסת דאוריי' גם אם וסת דרבנן כידוע, ותירץ אם ישאל על נזירתו החכם עוקר נדר מעיקרו ולא הוה נזיר גם עכשיו אנו אומרים בהיפך אוקמי אחזקתו ולא חיישי' שיבא בעתיד דבר אשר יעקור למפרע, וה"ה לא חיישי' שישלח גט ויבטל ויעקר האישות למפרע ע"ש וצ"ע בכאן כמובן, ועי' מנחת חינוך סי' ר"ח במוסר זרעו למולך אינו חייב אלא במקצת זרעו ולא כולו, א"כ הו"ל התראת ספק דילמא יעבור יותר ותי' בהנ"ל דאוקמי אחזקה וצ"ע:

ואזדו לטעמייהו, דאיתמר שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה ר"י אמר אינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, ר"ל אמר אינו לוקה משום דהוי התראת ספק וכו':

תוס' ולא אכלה רשב"ל אומר פטור משום ה"ס וא"ת למאי דפרישית דאי עומד לעולם כאשר הוא עושה עכשיו עובר ולא הוי ה"ס א"כ הכא נמי לא הוי ה"ס וי"ל מ"מ אינו מתחייב עדיין סמוך להתראה לעבור דדוקא גבי נזיר ששתה יין מיד ועובר אמרי' דיש לנו לומר שלא נשאל כאשר אינו נשאל עכשיו: חולין פ"ב, אכל מזה כזית ומזה כזית סופג שמונים ר' יודא אומר אינו סופג אלא ארבעים, היכי דמי וכו' והאי תנא סבר לה כאידך תנא דר' יודא דאמר ה"ס שמה התראה דתניא לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין עליו דברי ר' יודא, ר' יעקב אמר לא מן השם הוא זה אלא משום דהו"ל לאו שאין בו מעשה וכו':

שבת דף ד' בעי רב ביבי הדבק פת בתנור התירו לו לרדותו קודם שיבא לידי חיוב חטאת וכו' אלא אמר ר' אשי קודם שיבא לידי איסור סקילה, תוס' וא"ת והיכי אתי לחיוב סקילה

והא התראת ספק הוא דבשעה שהדביק פת שמא הי' בדעתו לרדותה קודם שיבא לאיסר סקילה ומה שלא רדה שמא שכח התראה, ותי' ריב"א כיון שהדביק תוך כ"ד של התראה ובודאי תאפה אם לא ירדנה לאו התראת ספק הוא דודאי לא הי' בדעתו לרדות קודם אפייה ולא הוי ה"ס אלא בלוקח אם על הבנים למ"ד בטלו ולא בטלו דשמא לא ישבור כנפים או לא ישחטנה ועכשיו שמשבר כנפים אין יכולין להתרותו דלא הוי התראה אלא על הלאו והלאו כבר עבר וכן בשבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכליה לאיסורא והדר אכליה לתנאיה כשמתרין בו בשעת אכילת איסור עדיין מחוסר מעשה אכילה של תנאי קודם שיתחייב מלקות אבל הכא כשמדביק פת בתנור אין אפייה מחוסרת מעשה: שבועות ל"ז, הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו, תוס' פרש"י דבשבועות העדות ליכא למיבעי הך בעיא משום דאין התראת ודאי בשבועת העדות ומי יודע שהם יודעים לו עדות ואין נראה דלא חשוב ספק כיון דלמותרה אין ספק דהא בעדים זוממים אי הוי צריכין התראה הוה מתרינן בהו אע"ג דהמתרין בהם אין יודעים אם הם משקרים והא דלא בעי בשבועת עדות משום דאי אפשר לידע לעולם אם הם מזידין שיוכלין לאמור שכחנו:

כתובות דף ל"ג ר"א אומר עדים זוממים ממונא משלם מלקי לא לקי משום דלאו בני התראה נינהו, אמר רבא תדע ניתרו בהו אימת ניתרו בהו מעיקרא אמרי אשתלין ניתרו בהו בשעת מעשה פרש"י ולא מסהדי, תוס' וא"ת תיפק ליה דהוי התראת ספק דאין אנו יודעין אם מעידין שקר דהתראת ספק לא הוי אלא כגון אל תותר שאף למותרה עצמו הוא ספק שסבור שעדיין יש שהות ביום אבל הכא המותרין יודעין שמעידין שקר:

פסחים ס"ג, אמר רשב"ל לעולם אינו חייב עד שיהא חמץ לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה ועד שיהא עמו בעזרה, בהתראת ספק קמפלגי [דמלקות ליתא אלא בהתראה וכי מתרינן ביה לא תשחט על חמץ אי חזינן חמץ גביה ומתרין ביה הוי התראת ודאי ואי לא התראת ספק היא ואפי' אשתכח דהוי ליה בביתו כיון דאנן לא הוי ידעינן לאו התראה היא ור"י סבר ה"ס שמה התראה ואי אשתכח דהוי ליה מיחייב]:

תוס' התראת ספק לא שמה התראה, מתוך פ"ה משמע דלא הוי התראה משום כיון דלא ידעינן לאו התרא' היא, ולא נהירא לר"י דמה לנו אם ספק למתרה אלא שיהא ודאי למותרה דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ולשון הקונטרס נמי יש לישב דה"ק כיון דאנן לא הוה ידעינן לאו התראה היא שיכול המותרה להכחישנו ולומר שוגג הייתי:

סנהדרין ע"ט, דתניא ר"ש אומר עד שיאמר לפלוני אני מתכווין, מ"ט דר"ש אמר קרא וארב לו וקם עליו עד שיתכוין לו ורבנן אמרי דבי רבי ינאי פרט לזורק אבן לגו, ה"ד אילימא דאיכא תשעה כותים ואחד ישראל ביניהן תיפק ליה דרובא כותים נינהו, א"נ פלגא פלגא ספק נפשות להקל וכו' תוס' א"נ פלגי ופלגי, תימא אליבא דמאן קא מסיק הכי אי אליבא דמ"ד ה"ס לא שמה התראה, בלאו טעמא דספק נפשות להקל פטרינן ליה מטעמא דלאו שמה התראה, אפי' ס"ל דספיקא להחמיר ואי אליבא דמ"ד התראת ספק שמה התראה היכי פטרינן ליה הכא אם נמצא שישראל הרג, הא מחייבינן ליה בהכה זה וחזר והכה את זה אע"ג דספק הי' ובנותר שאמר לו אל תותיר, וי"ל דשאני התם שידוע בברור שיבא לידי ודאי איסור אם יותיר או אם יכה שניהם משום הכי שמה התראה אבל הכא בזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי ודאי איסור שאינו יודע את מי יכה, ועי' תוס' ב"ק דף מ"ד ותוס' כתובות דף ט"ו:

גיטין דף ל"ג תוס' הקשה רבינו שמואל היכי מחייבין לעולם מיתה א"א שזינתה הא הוי ה"ס שמא שלח לה גט ויבטלנו, ואומר ר"ת דלא הוי ה"ס דאזלי' בתר רובא ורוב אינן מגרשין וכששולחין גט אין מבטלין, ועוד דאוקמי אחזקה שהיא עכשיו נשואה וכו' דאל"כ אמאי לוקה אם אמרו לנזיר אל תשת אל תשת חייב על כל אחת ואחת ע"ש, עי' מהרש"א שהקשה למה הוכיח תוס' ממשנה אל תשת אל תשת ולא בפשיטות האיך מלקות שייך בנזיר, והומי' סי' ע"ג סק"ו תי' עפ"י רשב"א בתשובה בחיר על דעת רבים אם עבר פעם אחד נשאלין דרבים ניחא להו מובא במל"מ פ"ו משבועות ע"ש באריכות:

חולין י"א, תוס' קשה לי מאי קאמר דבדקינן ליה הא מ"מ הו"ל ה"ס אי לא אזלי' בתר רובא ושמא קסבר דשמה התראה, [עי' רש"י שבועות ל"ז, וחולין פ"ב מוכח דרב כהנא סובר לא שמה התראה, כסף נבחר]:

שמ"ק כתובות דף ג' כתב דלא אמרי' ה"ס לא שמיה התראה אלא היכא שביד המותרה לתקן הדבר כגון מותיר בטהור או דלא אוכל זה אם אוכל זה, אבל בדבר שאין ביד המותרה לתקן ה"ס שמיה התראה א"נ דלא מקרי ה"ס אלא במילתא דשכיח הפטור כמו החיוב אבל בכל דלא שכיח הפטור כמו החיוב התראת ודאי היא, א"נ כיון דליתא לספקא קמן לא מקרי ה"ס אלא כגון ב' גידין אחד של ימין ואחד של שמאל ואכל חד מינייהו ואתרו ביה דאיתא לספיקא קמן ועוד איכא למימר דה"ס לא הוי כיון דהשתא א"א גמורה ועדיין לא עשה בה מעשה זה עכ"ל:

יבמות ק"א, ת"ר הכה זה וחזר והכה את זה, רי"א בב"א חייב, תוס' ואין להקשות הא דארל"ק בזבחים ע"ח הפנול ונותר וטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור א"א שלא ירבה

מין על חבירו ויבטלנו ודייק התם דהתראת ספק לא שמיה התראה, ומ"ש מהכא שניהם בבת אחת, לא דמי דהכא יודע הוא דעובר על לאו ומיתה דמכה אביו בבירור, אבל התם אינו יודע איזה מין הרבה על חבירו אם עובר משום פגול או משום נותר עכ"ל וע"ש עוד: חולין פ"א, א"ר המנונא אומר הי' ר"ש אין אותו ואת בנו נוהג בקדשים כיון דכמה דלא זריק דם לא משתרי בשר מעידנא דקא שחיט הוי ה"ס, וה"ס לא שמיה התראה, ועי' רש"י דף פ' בתיש הבא על הצבי וכו' אבל מלקות ליכא דשמא אין חוששין לזרע אב ואפי' מקצת שה ליכא, הילכך הוי לה ה"ס ולא שמיה התראה [וצ"ע הא אפי' למ"ד שמיה התראה נמי אין לוקין על הספק ולא שייך דין זה להתראת ספק דהא אף כשעבר ושחט אין אנו יודעין אי עבר הלאו או לא כסף נבחר]:

שמ"ק כתובות ט"ו, כתב ואם תשאל השתא דאמרי' דהכא כ"ע מודו דה"ס לא שמיה התראה נחזור לקושין דמעיקרא, ל"ל טעמא דספק נפשות להקל, תשובתך אלו אמרת ספק נפשות להחמיר אין לחלק הך דהכא מהכה זה וחזר והכה, דהכא נמי הכנסתו לבית הספק של נפשות היינו נמי איסורא, וה"ל כהכה זה וחזר והכה את זה דבודאי יבא:

לידי איסור ומשום דספק נפשות להקל הוא דאמרי' דלאו שמה התראה כלל, והר"ר אליעזר מגרמיזא פי' אבל הכא כשזורק אבן לגו היינו משום ספק נפשות להקל נחשב כאילו אינו יודע דאי ספקא לחומרא חשיב כאלו יודע שיזרוק לישראל ורשב"א כתב ולי נראה דלא שייך בכי הא ה"ס דכל רובא כודאי משוינן ליה וכו' וזה לשון שיטה ישינה, וא"ת תיפק ליה ה"ס, וי"ל אין זו ה"ס שהרי אנו יכולין להתרות בו בברי שאם יזרוק לישראל זה יתחייב משא"כ הכא דלא ידעו' אבוה מאן שיתחייב בהתראתו, וא"ת למ"ד ה"ס שמיה התראה היכי פטרי' הכא משום ספק נפשות, וי"ל התם הוי התראה כיון דחזינן דהאי גברא כוונתו לעבור שהרי אחר שהכה זה חזר והכה זה בקבלת התראה והשלים העברה אבל הכא מתחלה כשהוא זורק סבור דילמא לכותי אזרוק ואינו מתכוין לודאי עברה, וז"ל תלמידי רשב"א, וא"ת למ"ד התראת ספק שמה התראה אמאי מחייב הא אמרי' ס"נ להקל ולמ"ד לאו שמה התראה תיפוק ליה משום ס"נ להקל ואפשר לומר דלא אמרי' ס"נ להקל אלא כשאנו מסופקים אם נתכוין להרוג חברו אם לאו כגון שזרק אבן לגו ולא ידענו אם נתכוין להרוג ישראל או כותי אבל היכא שאנו רואין אותו מכוין להרוג חברו מן הדין לא הי' צריך התראה אלא שהתורה הקילה עליו, ולמ"ד ה"ס שמיה התראה ס"ל דמדאורייי' סגי ליה בהתראה ספק כי האי מדחזינן דנתכוין למקטליה ע"ש:

שבועות דף ד' תוס' ד"ה אבל, וא"ת היכי דייק מהכא דלאו שאב"מ אין לוקין עליו דלמא טעמא משום דהוי ה"ס וי"ל דמשמע ליה דפטר אפי' נשבע על הככר וזרקו לים והתרו

בו בשעת זריקה, ומיהו הא נמי חשוב ה"ס למ"ד בטלו ולא בטלו דחשיב ה"ס אפי' שיבר כנפיה וכו':

ירושלמי שבועות פ"ג ה"ז שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ואכלה ר"י ורל"ק תרוויהון אמרין פטור לא טעמא דאהן טעמא דאהן טעמא דר"י משום שאינו ראוי לקבל התראה, טעמא דרל"ק משום שהוא בלא תעשה שאין בו מעשה, מה מפקה מביניהון שרפה והשליכה לים, ואין תימר משום שאינו ראוי לקבל התרייה פטור, ואין תימר משום שהוא בל"ת שאב"מ הרי יש בה מעשה, ועי' בספר בנין שלום בית י"ט שמאריך בו, שיש לירושלמי היפך גירסי ר"י ורל"ק מגמרא דידן:

על תוס' שבת דף ד' שהקשה והא הוי ה"ס שמא הי' בדעתו לרדותה קודם שיאפה, הקשה מהרש"א אמאי לא הקשו כן בפשיטות אמתני' דכלל גדול דחשיב אופה בכלל ל"ט מלאכות ואמאי הא לא אתו לידי חיוב סקילה דה"ס הוא ע"ב והרב הגדול מו"ה מרדכי לאון זצ"ל הקשה שפלא דברי מהרש"א במתני' קאי לענין חיוב חטאת ולענין קרבן לא שייך התראה ספק:

פרט ב':

יבמות דף פ' אתמר אכל חלב מבן שתים עשרה עד בן שמנה עשרה ונולדו לו סימני סריס ולאחר מכאן הביא שתי שערות רב אמר נעשה סריס למפרע ושמואל אמר קטן הי' באותה שעה, תוס' נעשה סריס למפרע, ולקי על חלב שאכל דלא חשוב התראת ספק אע"ג בשעת התראה הי' ספק שמא יבא שערות קודם י"ח דהשתא מיהא איגלאי למפרע שהי' גדול בשעת התראה ולא דמי להכה את זה וחזר והכא זה, דאף לאחר שהכה את שניהם לא ידוע איזה אביו, וש"ש ש"א פ"ג הקשה לרמב"ם דסקפ מותר מה"ת א"כ היכא משכחת לה למלקות כיון דעכשיו ספק הוא ומותר לאכול חלב מה"ת וזכאי ורשאי באכילתו א"כ נהי דאח"כ איגלאי מלתא שהי' גדול למפרע כיון דבדין לא אכל חלב למה ילקה, [אולי עפ"י סברת שעה"מ מיושב ועי' בית אפרים א"ע סי' מ"ב מביא תשובה משג"א בזה]:

סנהדרין דף ס"ט, בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו' ואם בא עליה אחד מכל עריות מומתין עליה, ואמאי אימא איילנות היא ואדעתא דהכי לא קדיש אלא לאו דאמרי' זיל בתר רובא ורוב נשים לאו איילנות נינהו, והקשה מהרש"א בקידושין דף יו"ד ד"ה וחייבין עליה וס' מאי פריך בסנהדרין דילמא בזינתה בקטנותה חייבים עליה משום א"א אח"כ לכי גדלה שרואין בה שאינה איילונית, וי"ל דמ"מ בקטנותה הוי התראת ספק ואיכא למ"ד דלא שמיה התראה וכ"כ מרי"ט בחידושיו, ושעה"מ פ"ב מאישות מתמיה

איך אישתמיט מנייהו תוס' ביבמות הנ"ל שאיגלאי למפרע ולא חשוב התראת ספק ומרי"ט קידושין דף ס"ג בתוס' ד"ה בני זה שמביא פי' ר"י דמיירי שאביו העיד שכבר עבר שנה שאכל בנו חלב הקשה איך התרו בו מעיקרא הא הו"ל ה"ס, דהשתא מיהא איגלאי מילתא למפרע שהי' גדול בשעת התראה כמש"כ תוס' ביבמות, ופלא שסותר עצמו, וגם רמב"ם סובר כתוס' ממ"ש פ"ז מהלכו' ממרים טומטום שנקרע ונמצא זכור אינו נעשה בן סורר שנאמר כי יהי' לאיש בן עד שיהי' בן בשעת התראה, והשתא קשה למ"ד דה"ס ל"ש התרא' למה לי קרא תיפק ליה דבשעת התראה ספק הוי דשמא הוא בת אלא משמע כגון דא לא חשוב ה"ס דלמפרע איגלאי מילתא שהי' בן:

נדה מ"ו, הקדיש ואכלו אחרים, רב כהנא אמר אין לוקין ר"י ור"ל אמרו תרווייהו לוקין, תוס' וא"ת והא סבר רל"ק ה"ס לא שמה התראה בזבחים גבי נותר ופגול שבללן זה בזה, והכא התראת ספק הוא דשמא לא יביא ב' שערות עד ב' או ג' שנים ונמצא דאכתי לא הוי מופלא סמוך לאיש וכו' וי"ל דאזלי' בתר רובא שמביאין ב' שערות בזמנן:

דהיינו בני י"ג ויום אחד, וכתב המל"מ פט"ז מסנהדרין, שתוס' לא ס"ל החילק שכתבו ביבמות, ושעה"מ מביא תירץ דשאני ההיא דיבמות דאכל איסור בודאי אלא לא ידעינן אי גברא בר עונשין או לא, אבל גבי האי דנדה הספק הוא בעיקר החפץ אי הוי איסור או לא דאי אינו מופלא אינו נדר כלל והוא חילק נאה, ובהכי יש ליישב דברי מרי"ט ומהרש"א, דהכא נמי הספק הוא בעיקר החפץ דשמא אילונית היא והו"ל פנויה ואין כאן איסור כלל ע"ב, וכ"כ פנ"י בק"א קידושין דף ס"ג ועי' תשובת רעק"א ק"ז בהגה:

מחנה לוי נדה דף מ"ו כתב לרמב"ם פ"ה משבועות כשאין הלאו מפורש בתורה לכ"ע ה"ס לא מהני א"כ קשה קושי' תוס' לכ"ע נהי מופלא סמוך לאיש דאורי' מ"מ אינה מפורש בתורה, גם הקשה למל"מ נזירות פ"ב נסתפק בקטן שהגיע לעונות נדרים אם הוא בתורת שאלה א"כ אכתי תקשה דאמאי ס"ל לרל"ק דהקדיש ואכלו אחרים לוקין נימא דהוי ה"ס שמא כשיגדל ישאל, דהא תוס' במכות ט"ו הקשו נזיר ששותה יין אמאי לוקה דהוי ה"ס שמא ישאל ותי' דאמרי' כמו שלא שאל עד עתה כן לא ישאל לעולם, משא"כ הכא בעודו קטן אין לו תורת שאלה א"כ שמא כשיגדל ישאל על נדרו ע"ש:

פנ"י קידושין בק"א סי' צ"ג, כתב לישב דמה שכתבו ביבמות דהוי שפיר התראה היינו לפי שאין הספק בגוף האיסור וא"כ הרי הותרה בו בודאי אל תאכל חלב ואע"ג שאין ידוע להם אם הוא בר עונשין או לאו אין זה ענין לעיקר התראה כלל דהא לא אישתמיט בשום דוכתא בתלמודא דעידי התראה צריכין שיעידו בבירור שהמותרה הוא בר עונשין אלא סנהדרין חוקרים על זה וא"כ שפיר כתבו דהוי גילוי מילתא בעלמא משא"כ בסוגי'

דנדה במופלא הסמוך לאיש יפה הקשה תוס' אמאי לוקה הא הו"ל התראת ספק בגוף האיסור שהרי אם הדיין לא הי' מופלא סמוך לאיש ודאי בשעה שהקדיש ממילא דאין הקדישו כלום ואין כאן איסור כלל, אלא עדיין צ"ע מיבמות ל"א הוה מייתי התם מידי מההיא דהכה זה וחזר והכה זה, ועי' תשובת אבני צדק ח"מ סי' ו':

ח"ס בחידושיו על חולין דף י"א כתב, וכ"ת דבדקי' ליה הקשו תוס' אי לא אזלינן בתר רובא ה"ל התראת ספק, משמע אי אזלינן ב"ר תו לא הו' התראת ספק אע"ג שאין סופו להתגלות אי טריפה הי' או לא דהרי לא בדקי' ליה כלל ויש מקום עיון בזה בתוס' יבמות פ' ע"א ד"ה נעשה וכו' דהשתא מיהא איגלאי למפרע ע"ש ואעתיק מ"ש שם על הגליון ח"ל שם דליכא למימר משום רוב המתאחרים מלהביא ב' שערות אחר י"ג שנים אותם יולדו להם סי' סריס בסוף וכמ"ש תוס' נדה מ"ו ע"ב דע"י רוב הו' התראת ודאי דזה אינו מספיק דא"כ בהכה זא"ז והכה השני תחלה ואח"כ הראשון ה"ל התראת ודאי דרוב נשים לט' יולדות כביבמות ל"ט ע"א אע"כ האי טעמא דרובא אינו מספיק בלא צירוף טעמא שסופו לאיגלאי, ומיהו בהך דסופו לאיגלאי לחוד נמי לא סגי כדמוכח ר"פ בן סורר ומורה דיליף דאזלינן בת"ר בד"כ מקטנה שמא תמצא אילונית ומאי קושי' דלמא חובשי' אותו וע"כ משום דעכ"פ ה"ל התראת ס' וכ"כ מהרש"א בקידושין יו"ד ע"א ע"ש ואע"ג שאם תהי' אילונית סופה לאיגלאי מ"מ אי לאו דאזלינן בתר רובא בד"נ לא הו' התראת ודאי ש"מ דתרוי' בעי' ובעל משנה למלך לא עמד במה שכתבתי ועוד נ"ל דבעי' רובא שלא ע"י מעשה אבל רוב ע"י מעשה לא מהני לשווי' התראת ודאי דכן מוכח מחולין פ"א גבי אותו ואת בנו והתם סופו לגלאי ע"י זריקה וגם רוב דמים נזרקים ומ"מ מיחשב ספק הואיל והוא ע"י מעשה של כהן ע"כ לשוני שם על הגליון ועיין ודו"ק, ועי' שם ביבמות ד"פ בהגהותיו מביא ירושלמי יבמות פי"א פליגו ר"י ורל"ק בעושה מלאכה בי"ט של גליות ומסיק שם לרל"ק עבידא לאיגלוי הוה התראה ונתבאר בפני משה במראה פנים פ"ג דשבועות הלכה ז' עכ"ל, ועי' ירושלמי סוף פ"י יבמות ויתיר בו שמא יבא שתי שערות כמאן דמר אין מקבלין התראה על הספק, לכאורה נגד סברת התוס', אבל מראה פנים כתב דנתרו בו מספק למיקטלי לא שייך איגלאי מילתא למפרע ועי' שו"מ ח"ג שצ"ח:

פרט ג'. רמב"ם:

רמב"ם פט"ז מסנהדרין, עבר על לאו שנתק לעשה והתרו בו וא"ל אל תעשה דבר זה שאם תעשנה ולא תקיים העשה שבו תלקה ועבר ולא קיים העשה ה"ז לוקה אע"פ שהתראה בספק היא שאם יקיים יפטר ה"ס התראה היא:

פ"ה משבועות, מי שנשבע על אחרים שיעשו כך וכך או לא יעשו אפי' הי' בניו או אשתו אינו חייב בשבועות בטוי, שהרי אין בידו לא לקיים ולא לבטל, ולמה אינו לוקה משום שבועת שוא שהרי אפשר לאותן אחרים שישמעו ממנו ותתקיים שבועתו ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק שאין לוקין עליה אא"כ הי' לאו שבו מפורש בתורה וכתב הכ"מ צריך לדעת מנין לו לרבינו חילק זה ועי' לח"מ, ונב"י ח"ב א"ע סי' ע"ז מה שתולה ביד אחרים לכ"ע לא שמיה התראה רק אם הזהירה התורה עיקר הלאו על הספק והקשה איך אפשר שיחייב שמאי הזקן מיתת ב"ד באומר לשלוחו צא והרג הנפש הרי ספק הוא ותלוי ביד אחרים אם ירצה השליח לא ישמע לו וגם פלוגתי' ר"י ורל"ק רק במלקות ולא במיתה לכ"ע לא שמיה התראה: לח"מ שבועות פ"ד הלכה י"ז כתב נראה כוונת רבינו ז"ל דעתו לחלק בין לאו דשבוע דהכא בעת שנשבע לא עשה שום איסור שהרי אפשר שיקיימהו וגם אין כאן לאו כלל לאסור השבוע אלא כשעבר אותה אבל גבי נותר מיד עבר על לאו לא תותירו וכן בגזל מיד עבר על לאו לא תגזל אע"פ שאח"כ נתק לעשה מ"מ הרי יש בו לאו לאיסר בשעת עשיה ולהכי לוקה שם אע"פ שהיא ה"ס ע"ש:

תשובת מנחם עזריה סי' כ"ו, ק"ל כר"י דאמר ה"ס שמה התראה ופרק כסוי הדם תנן חש"ו ששחטו בינן לבין עצמן אסור לשחוט אחריהם ואם שחטו אינו סופג את ארבעים ובפרש"י ור"ן משום דהתראת ספק הוא, והוא גופה קשיא דקי"ל שמה התראה, וי"ל דכל היכא דליכא לברורי ספקא בההיא דאותו ואת בנו דליכא למיקם עלה דמלתא אי הני חש"ו שחטו שפיר או לא אין לוקין עליה אבל אם אפשר לברורי כגון ה"ס דלא תקח האם שאם קיים עשה שבה ושלחה פטור לא קיים חייב אע"ג דבשעת התראה ספקא הוי הויא התראה ולוקה, ועם זה יובן מש"כ רמב"ם שאין לוקין על ה"ס אא"כ הי' לאו שבו מפורש בתורה ופי' דבריו בהלכו' סנהדרין שחייב מלקות על ה"ס דשלוח הקן לפי שהלאו שבספק הוא מפורש אבל הלאו שבספק שחיטה אחר חש"ו אינו מפורש דדילמא קמייתא לאו שחיטה היא, והכא נמי כיון שהתרו בו שלא ישן היום שמא ישן למחר ואיכא לברורי ספקה של התראה כשישן למחר הרי זה לוקה שהוא לאו מפורש בתורה ולא תשבעו בשמי לשקר והיא אזהרת לשבוע בטוי שהשבועה והנדר שוין לדין זה ועי' תשובת ר"ן סוף סי' כ"א, ויש ה"ס בגוונא אחרינא ששמה התראה והיא התראה על אסור ידוע שיש בו מיתת ב"ד אבל לא התרו על איזה מיתה וראיה ממקושש כי לא פורש מה יעשה לו וכשם לדעת ר' יודא דסבר אם לא התרו בו למיתה ידוע אינה התראה צריך לישב דגבי מקושש הוראת שעה הי' כך מוכרחים אנו לומר גבי מקלל אליבא דרבנן

הוראת שעה הי' דאפי' למיתה סתם לא התרו בו, אבל ה"ס אם החיוב הוא משם זה או משם אחר כגון שעשה מלאכה בשבת ולא ידע תולדה דמאי היא לאי שמה התראה שכן ב' אבות לגבי שבת שוין לב' שמות משאר איסורין דהכא תרתי מחייב והכא תרתי מחייב, ולפי שיטת תוס' בפ' התערובת אם התרו בו משום שניהם כגון שאמרו לו זית זה שאתה אוכל ספק פגול ספק נותר ואין בית מנוס לו ששניהם במלקות ועל אחד מהם אתה לוקה שפיר הוי התראה עכ"ל:

שג"א המובא בבית אפרים א"ע סי' מ"ב, כתב על תוס' יבמות דף פ' שכתבו אע"פ בשעת התראה הוי ספק שמא יביא שערות דהשתא מיהא אגלי למפרע ע"ש ואיני יודע מה יאמרו בהך דנותר ובשבועה שאוכל ככר זה היום דחשיב ליה ה"ס והרי לאחר שעבר הלילה גבי נותר והיום גבי שבועה ידע העובר שעבר עבירה ובמה עבר אפ"ה חשיב ליה ה"ס, והמחוור דכל כה"ג אפי' למ"ד ה"ס שמיה התראה אינו חייב, והא דאכל חלב דאמר רב נעשה סריס למפרע איכא לאוקמי בשוגג איירי לענין חטאת ולא לענין מלקות ובמזיד ע"ב, אולי יש לחלוק עפ"י נמ"י פ' החולץ דחליצת מעוברת לאו שמה חליצה ואע"ג דהפילה לבסוף לא אמר איגלא מלתא למפרע שהעבור לאו כלום הוא, ואע"פ בהרבה מקומות קי"ל איגלא מילתא למפרע אמרינן, שאני הכא שאם בשעה שהחליץ הי' ודאי שלא הי' ראוי לבא לכלל לידה אין הכי נמי דההוא עבור כמאן דליתיה דמי וחליצה שחלץ בה כשירה אלא שאינו כן דאיהו חייש דילמא באותה שעה ראוי הי' לילד ולד גמור אלא שאחר כן גרם לה איזה דבר להפיל נמצא דחליצה דמעיקרא לאו כלום הוה עכ"ל וזה סברת תוס' בסריס איגלאי למפרע, אבל בנותר שתלוי בדעתו ואולי בשעת התראה חשוב שלא יותר ואח"כ התיר וכן בשבועה וכדומה שהי' בידו לא שייך איגלא מילתא למפרע:

שג"א בסי' ע"ז הקשה משוחט פסח על החמץ דהוי ה"ס דילמא ביטלו בלב מת"כ מחדש שיש חמץ שקיבל אחריות על זה לא מהני ביטול, ומקו"ח תל"א משיג וכתב כיון דצריך שיתיר עצמו למיתה כיון שהעדים מתרין בו שיבטל חמצו והוא אומר שרוצה ללקות ואין רוצה לבטל שוב א"י לומר שביטל בלב ע"ב, ועדיין צ"ע כי השוחט פסח על חמץ שיש לאחד בחבורה חייב השוחט ודלמא זה החבר ביטול בלב, ועי' לח"מ פ"א מקרבן פסח: ירושלמי יבמות פי"א בסופו, הכה זה וחזר והכה את זה פטור רבי חנינא בעי לית הדא פליגי על ר' יוחנן דאיתפלגון בשני ימים טובים של גליות ר' יוחנן אמר מקבלין התרייה על הספק רשבל"ק אמר אין מקבלין התרייה על הספק, אמר ר' חנינא אמר רבי לית היא פליגא תמן איפשר לך לעמוד עליו [שאני יו"ט דאפשר לחקור אצל ב"ד בא"י איזה יום

שקבעו יו"ט דבשעת מעשה לא אתיידע לן מ"מ איתגלי מלתא למפרע דההתראה ודאית היא] הכא א"א לך לעמוד עליו, הכה שניהם כאחת חייב ר' יודא פוטר ר' יוחנן בעי מחלפה שיטתיה דר' יודא דתנן אכל מזה כזית ומזה כזית סופג שמונים ר' יודא אמר אינו סופג אלא ארבעים א"ר קרוספי אינה מוחלפת תמן עיקר לאוין ספק [בגיד הנשה עיקר הלאו ספק הוא באיזה נוהג ואם לא ילקה בכה"ג נמצא שאין לוקין על לאו זה לכך מלקין אותו] ברם הכא ודאי היה ונסתפק לו, [אבל כאן אלו שהתה אמו ג' חדשים הי' ודאי הלכך אין לוקין על הספק] ר' יודא בעי מעתה נבילה שביטלה בשחוטה מאחר שודאי הי' ונסתפק לו אכל ממנה יהא פטור, א"ר יוסי מודה ר' יודא בשאר כל הספיקות: שחייב ברם הכי קריי דרש אביו ודאי ולא ספק עכ"ל מובא בח"ס יו"ד סי' ט' וכתב ומ"מ נ"ל דתוס' ביבמות ובנדה דבעי רוב תרווייהו אהדדי אתמר, דברובא לחוד לא סגי דא"כ בהכה השני תחילה ואח"כ הראשון הו"ל ודאי דרוב נשים לט' ולדות אלא ע"כ בעי נמי איגלאי מלתא למפרע ובאגלאי נמי לא סגי בסנהדרין בעי למילף דאזלינן בתר רוב משמא תמצא איילונית, דלמא חובשין אותו ולכשיתגלה שלא היתה איילנית נדון אותו אלא ע"כ דבעי נמי רוב, וה"נ רוב המתאחרים להביא שערות אחר זמן הראוי רובם סריסים הם וסברה זו כתב ב"ש סי' קנ"ה, עוד נ"ל דוקא רוב דאתי' מעלמא אבל רוב שע"י מעשה אדם לא הוה התראת ודאי דאל"כ תיקשה בחולין פ"א ע"א ע"ש הא סופו לזרוק הדם ורובם נזרקים אלא כיון דתלה במעשה אדם ה"ל ספק עכ"ל:

ח"ס חלק ששי סי' ס"ב, מביא קושיא בחולין פ"א אמר רבא שחט חולין ואח"כ קדשים אים לוקה משום או"ב דס"ל ה"ס אינה שמה התראה ורבא אמר אונס שגירש מחזיר ואינו לוקה ולשיטת רש"י במכות ט"ו ס"ל ע"כ ה"ס שמיה התראה, גם רמב"ם פ"ה משבועות דפסק הנשבע שיעשה פלוני דבר זה ולא עשאו פלוני אינו לוקה משום שבועת שקר דה"ל ה"ס ובפ' י"ו מסנהדרין פסח שמיה התראה, ותירץ, דההחלוק בין המגרש ומדיר דעובר עכ"פ על לאו המפורש בתורה לא יוכל לשלחו ולא תותירו אלא שעכ"פ אינו לוקה משום דכל זמן שלא ביטל התיקון שלו אינה לוקה ומש"ה מקרי ה"ס שהרי עיקור המלקות בא על ביטול העשה כמו שהוכיח הריטב"א במכות וזה הוא ספק אם יבטלנו או לא אבל מ"מ עבירות הלאו אין בו ספק שהרי עשה מה שהזהירו התורה ממנו בפירש משא"כ בנשבע שלא יעשו אחרים כך ובך הרי בשעה שנשבע לא עבר עמ"ש בתורה בפירש שבתורה כתיב שבועת שוא ושקר וזה כשנשבע הי' הדבר שקול אם יהי' שקר או אמת והדבר מתהפך ע"י מעשיו של פלוני ואז אם לא יעשה פלוני כך נמצא הי' שבועתו לשקר כזה הוה ה"ס דלא שמיה התרא' ומזה המין הוא הך דרבא למ"ד שחיטה

ש"ר לא שמ"ה שחיטה וה"ל כנוחר ומעקר נמצא כששחט קדשים לא שמיה שחיטה ואינו עובר על או"ב לא תשחטו שהרי לא שחט דלא מקרי שחיטה אלא דבר המכשרת לאכילה דילפי' מטבוח טבח והכן אלא שאפשר שיתהפך ויקרא שחיטה ע"י שיזרק הדם ויהי' שחיטה למפרע זה הוא ה"ס כי אין כאן עבירה בודאי וסברא זו נכונה ומכוונת בלשון רמב"ם בשני המקומות ויצא לו כן מרבא דחולין פ"א עכ"ל ועי' תפארת ישראל בסנהדרין פ"ט משנה ב' שמאריך בנפלאות: מכות דף ט"ו שבועה שאוכל ככר זה היום וכ' וכן בנותר וכו' הקשה חותני מורי הגאון בעל תשובת ריב"א ז"ל, הא הלכה פסוקה התראה צריכה תוך כדי דיבור לעבירה עי' רמב"ם פי"ב מסנהדרין כתובות דף ל"ג, קשה לפ"ז כאן אימתי הי' התראה אי הי' ביום באופן שהי' שעות הרבה לאכול הככר, בלא התראת ספק פטור דיכול לאמור אישתלי התראה, ואי הי' בסוף היום שרק זמן לאכול ככר, הא בכה"ג הוי התראת ודאי, דאי לא עכשיו אימתי יאכל וצע"ג:

עט סופר חלק ג כלל ע דבר שאין לו קצבה

פרט א':

גיטין דף מ"ח, אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון אשה והבנות מנכסים משועבדים, פרש"י לאכילת פירות הגוזל שדה ומכרה לאחר וזרעה וצמחה ועשתה פירות ובא נגזל וגבאה עם פירותיהן מן הלוקח ואינו משלם ללוקח כי אם היציאה חוזר הלוקח על המוכר וגובה דמי קרקע מנכסים משועבדים שמכרה לו באחריות וכתב לו שטר מכירה והרי היא מלוה בשטר ואת הפירות מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים, ובגמרא מפרש טעמא אבל פי' משניות כתב כשגזל ראובן קרקע משמעון והי' מלאה פירות ואכל ראובן הפירות והפסיד הקרקע כגון שחפרה כשיבא שמעון לגבות מראובן הפירות שאכל ומה שהפסיד הקרקע הרי הוא גובה מה שהפסיד הקרקע מנכסי ראובן ואפי' ממשעבדי וגובה את הפירות מנכסים בני חורין וזה ענין שאמר ולא לאכילת פירות עי' תויו"ט ופנ"י:

גמרא אין מוציאין לאכילת פירות, מ"ט אמר עולא ארל"ק לפי שאין כתובין [הפירות הללו כשנכתב שטר מכירת הקרקע הגזולה עדיין לא היו ולא כתב בשטר אלא פלוני מכר קרקע פלוני באחריות הלכך דמי קרקע הוי כמלוה בשטר להחזיר אחריותו עליו אבל דמי הפירות הוי כמלוה ע"פ ולא טרפי ממשעבדי ואע"ג דכתב ליה אנא איקום ואשפ' זבינא איליו ושבחיהון ופירי דידהון אהני לאחייביה באחריות ולגבי מבני חרי

אבל ממשעבדי לא דטעמא דמלוה בשטר טרפא ממשעבדי משום דאית ליה קלא אבל על הפירות שאינן עדיין בשעת המכירה אין קול יוצא]:
רבי חנינא אמר לפי שאין קצובין, איבעיא להו לר"ח קצובין וכתובין בעי או דילמא קצובין ואע"פ שאין כתובין [ואית ליה דמלוה ע"פ שהיא קצובה טרפה ממשעבדי] תוס' ואין נראה דתנן ב"ב קע"ה מע"פ גובה מנכסים בני חורין, ומפרש ר"ת דהכא לא מיירי במלוה אלא בשאר מילי דקצבה כגון פסק לזון את בתה ע"ש:
מתיב ר"ה בר מנוח, מתו בנותיהן ניזונות מבני חורין והיא ניזונית מנכסים משועבדים מפני שהיא:
כבעלת חוב, [אלמא כיון דקייצי חמש שנים אע"ג דלא כתיבי גביא ממשעבדיא כר' חנינא וקשיא לעולא] הב"ע כשקנו מידו [וסתם קנין לכתיבה עומד]:
רשב"א כתב פרש"י וקשיא לעולא דהכא מיקץ קייצי ומכתב לא כתיבא ואפ"ה גובה ממשועבדים ואינו מחוור דמזון בת אשתו לא קייצי ולא כתיבא קרינן לה דדמי מזונות לא קייצי פעם השער מוקיר ופעם מחיל והכי מוכח בכתובות דף נ"ח מר סבר מידי דקייץ היינו מעשה ידיה אלמא מזונות מידי דלא קייץ ע"ש והא דפרקינן בשקנו מידו פרש"י דסתם קנין לכתיבה עומד גם זה תימא דא"כ למה ליה למימר בשקנו מידו לימא בשכתב ליה וכו', ונראים דברי ר"ח שפי' כאן דמזון בת אשתו לא כתיבי ולא קיצי ואכולהו פריך ושנינן בשקנו מידו דהא שעבוד נפשיה ואלים כח הקנין טפי מכתיבה אחריתי ע"ב:
רי"ף כתב מ"ט ארשב"ל לפי שאינן כתובין ואע"ג דמזון האשה והבנות כמאן דכתיבי דמי מעיקרא כי איתקנו הכי איתקן כתובין הם אצל בני חורין ואינן כתובין אצל משועבדים:
ריטב"א בכתובות הנושא אשה וכו' כתב ושמעי' ממתני' שהמתחייב עצמו בדבר שאין קצוב חייב, אבל רמב"ם כתב שאינו חייב ושאני הכא לפי שפסק בשעת נישואין ואין זה נכון דמסתיי' לרב גידל דמהנה באמירה למאי דמהני בעלמא כקנין או בשאר הקנאות אבל מאי דלא מהני בעלמא בשום קנין לא מהני הכא באמירה מדרב גידל וסבר הייתי דמודה רמב"ם במי שמקבל שכר לזמן ידוע שהוא חייב לזונם הזמן ההוא שלא אמר רבינו ז"ל אלא במחייב עצמו דרך מתנה וגמ"ח ואין זה מדבריו ז"ל דא"כ הכא הא איכא שכר שנשאת לו האשה הזאת, ע"ב ועי' מל"מ פי"א ממכירה:
פרט ב'. רמב"ם:
פי"א ממכירה, חייב עצמו בדבר שאינו קצוב כגון שאמר הריני חייב לזון אותך או לכסות חמש שנים אע"פ שקנו מידו לא נשתעבד שזו כמו מתנה היא ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה וכן הורו רבותי:

ראב"ד כתב רבותי הורו ולא ידעתי מאין הורו שהרי בגמרא הקשו מאותה משנה לרל"ק וסייעו לר' יוחנן והיו סבורין שאינם כשטרי פסיקתא ור"ל הוא שמעמיד אותה בכך וכשתעיין יפה הכל דרך אחד עכ"ל, וכ"מ כתב אני בעניי בינותי דנפקא לן מדאמרי' דכיון דבנות לא הוו בשעת קניין אע"פ שקנו מידו לא טרפי ממשעבדי ובעי לאשכוחי בנות בשעת קניין וה"ד כגון דגרשה ואהדרה כלו' דילדה לו בת וגרשה ואהדרה ופסק עמה לזון בתו, ואם איתא דקנין מהני בדבר שאינו קצוב למה לי לאוקמי בגרשה לוקמה בילדה והתנה עמה לזונה וקנו מידו אלא ודאי משמע דקנין לא מהני שלא בשעת קידושין מפני שהוא דבר שאינו קצוב:

הלכה י"ז ומפני מה הפוסק עם אשתו שיהי' זן את בתה חייב לזונה מפני שפסק בשעת נשואין והדבר דומה לדברים הנקנין באמירה, וכתב בכ"מ בספר התרומות כתב שרבינו סותר דבריו שכתב פכ"ג מאישות הנושא אשה וכו' אבל שלא בשעת קידושין עד שיקנו מידו הרי אף שלא בשעת קידושין אם קנו מידו חייב לזונה אע"פ שהוא דבר שאינו קצוב לישב נ"ל שרבינו דקדק בלשונו שכתב כאן מפני שפסק בשעת נשואין ולא כתב מפני שפסק בשעת קידושין כלומר שמ"ש שם שלא בשעת קידושין התם שאני שהכל בשעת נישואין ומהני קנין. וזה שכתב והדבר דומה לדברים הנקנים באמירה, כלומר אילו הי' בשעת קידושין הי' נקנה באמירה לבד בלא קנין ע"ש:

ר"ן קידושין ס"ו, לר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל יכיר למה לי שנפלו לו כשהוא גוסס, וכתב רמב"ן מהא שמעינן שאדם יכול לתת מתנה או לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב שלא כדברי רמב"ם, ושמעתיתא מוכחא דאלו בעי למיתן ליה מתנה קני כל נכסים דנפלו לו מקודם גסיסה ואע"ג דלא ידע מאי נפל ומאי קני ולא איצטרך קרא דיכיר אלא בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס ומדר"מ נשמע לרבנן בדבר שבא לעולם וחיוב דבר שאינו קצוב ושעה"מ פי"א ממכירה מביא תשובת רשב"א שמביא ב"י סי' ס' שאמר הריני מתחייב לתת בכל שנה מעשר פירות היוצאים בשדה ה"ז קצוב, א"כ מאי קשה לר"ן ה"נ כיון דמה שנותן לו פי שנים שיפלו לו אח"כ הו"ל דבר קצוב ע"ש: רמב"ם פכ"ה הלכה י"ג ממלוה כתב, מי שלא פירש קצב הדבר שערב כגון שאמר לו כל מה שתתן תן לו ואני ערב או מכר לו ואני ערוב או הלוהו לו ואני ערב יש מן הגאונים שהורו נשתעבד הערב בכל, ויראה לי שאין זה הערב חייב כלום שכיון שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו בו לא סמכה דעתו ולא שעבד עצמו ודברים של טעם הם למבין ה"ה כתב נתבאר פי"א ממכירה שדעת רבינו שמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב אע"פ שקנו מידו לא נשתעבד ואף בכאן הלך לשיטתו ואמר שהערב אים משתעבד בדבר שאינו קצוב ע"ש ולח"מ כתב

מה שלא כתב כאן רבינו ז"ל וכן הורו רבותי כמ"ש פי"א ממכירה כתב ריב"ן ל"ב דאפשר דרבותיו דאמרו שם דלא מהני הכא מודו דמהני משום דכל ענין דערב הוי אסמכתא אלא בגמרא סוף ב"ב סלקו האסמכתא משום דאמרו בההיא הנאה דקא מהימן וכו' וכיון שזה מסלק האסמכתא:

הוא הדין נמי שיסלק הך אסמכתא נמי דמחייב בדבר שאינו קצוב לכך כתב יראה לי כלומר דרבותיו לא דברו בזה:

פי"ג ממכיר' הלכה ג' האומר לחבירו ע"מ שאין לך עלי אונאה יש עליו הונאה, בד"א בסתם שאין יודע כמה הונייה יש בו כדי שימחל אבל במפרש אין לו הונייה, ושעה"מ פי"א ממכירה כתב דכיון דלא פירש שיעור האונאה הו"ל דבר שאינו קצב ואין אדם מוחל דבר שאינו קצוב כמו שאינו מתחייב בדבר שאינו קצוב, וכ"כ הטור סי' רל"ב ע"ש: צל"ח ברכות דף מ"ח כתב כלל ישראל לא נכנסו בערבות כי אם על מצות שהן מן התירה אבל על מצות דרבנן לא נכנסו בערבות, וליתן טעם לשבח למה לא נכנסו בערבות גם על מצות דרבנן, משום דרמב"ם פסק והובא בש"ע קל"א מי שלא פירש קצב הדבר שהוא ערב אין זה ערב חייב כלום, ומעתה בשלומא תרי"ג מצות שמענו וידענו קצבם שפיר נשתעבדנו בערבות אבל מצות שעתידין חכמים לגזר זה דבר שלא הי' לו קצבה לכך לא חל ערבות ע"ש: סה"ת שער ס"ד חלק א' גרסי' בגיטין אין מוציאין לאכילת פירות ולמזון אשה ובנות מנכסים משועבדים וכו' מכאן לנו ראיה שהמחייב עצמו אף בדבר שאינו קצוב לגבי דידיה מהני ומחייב ביה וכו' אך מצינו לרמב"ם ז"ל שפסק המחייב עצמו בדבר שאינו קצוב לא משתעבד וכו' ולא נתברר לי דבריו, ושאלתי את פי רמב"ן והשיב לי אין לנו בדברי הרב דשמעתא בנושא אשה ופסק עמה לזון בתה חמשה שנים רל"ק הוא דמוקי בשטרי פסיקתא אבל בגמרא משום דחייב אני לך מנה בשטר מפרש לה כר' יוחנן וכו' ועוד דמילתא דלא משתעבדא בעלמא בשום צד לא מהני עמדו וקדשו וכו': וגדולי תרומה הקשה לרמב"ן ז"ל סבר ר"ל דאפי' באומר חייב אני לך מנה בשטר פטור משום דכיון דאינו חייב לו כלום אינו יכול להתחייב אפי' בקנין אלמא אין לו בעלמא דרך להתחייב במה שאינו חייב, א"כ כי פריך ליה בגמרא ממתני' דהנושא את האשה ומשני בשטרי פסיקתא, דכי נמי הוי בשטרי פסיקתא מה בכך הרי כיון דבעלמא אין שום דרך הקנאה להשתעבד במה שאינו חייב ואפי' קנין או שטר לא מהני אף בפסיקתא לא מישתעבד כי היכי לרמב"ן דבר שאין לו קצבה אין לו דרך הקנאה לעולם לא מישתעבד בפסיקתא ה"כ לרל"ק בדבר שאינו חייב ונראה לחלק דבשלמא בדבר שאינו קצוב או שאינו בעולם ניחא דאי בעלמא לא משתעבד אף בפסיקתא לא משתעבד משים דהא

דאחתוני אינו מתקן חסרון הקנאה דאין מקום לומר דהנאת החיתון משוה מה שאינו קצוב שיהא קצוב או מה שאינו בעולם שיהא בעולם, אבל המשתעבד במה שאינו חייב כשעושה זה מחמת החיתן איכא למימר דהאי איקרורי דעתא דמחתני משוה ליה חיוב שיראה לו דמשום דנייח דרווחא דעביד ליה אידך לאיחתנו ביה נעשה הוא חייב במה שמשתעבד ולא מיקרי מתחייב במה שאינו חייב ע"ב:

סה"ת עוד הקשה ממה שהעלה מצודתי לא קנה משום דשלב"ל מה שהעלתה מצודתי קנה ואפי' לא ידע כמה העלתה וגד"ת כתב מדקדוק לשונו של רמב"ם ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנה במתנה, כוונה כיון שהוא מתחייב על העתיד הנה אין כאן להוה שום דבר שהוא ידוע ומצוי עתה שנאמר דבר זה הוא נותן לו שאז הי' מקנה לחלוטין אע"פ שאין דמיו ידועין וקצובין מ"מ הוא יודע שכל מה שיש כאן הוא מקנה יהי' מה שיהי' רב או מעט. ובמה שהעלתה מצודתי שעתה ידוע הוא ומצוי מה שנותן לו הוא הדבר הנמצא שם אע"פ שלא ידע כמותו ושוויה ואם ירצה אתה לדעת בכוון ידעהו, אבל המתחייב על העתיד כל שאין לו קצבה אין כאן שום ידיעה ממה שיהי' כלל לפיכך לא קנה שאינו מצוי לעת כזאת שיוכל עתה לדעת אם ירצה כמה הוא הדבר שמקנה ע"ש עוד כתב לישב קושי' ממה שהעלתה מצודתי כיון דגם הלוקח שנותן דמים לא ידע מה שהוא קונה ואפשר שיהי' פחות ממה ששער בשווי הדמים שנתן ונמצא מפסיד ועכ"ז סבר וקבל גם המוכר אע"ג דאפשר שיהי' הרבה גמר ומקנה, אבל במתחייב לזון ולכסות דאע"ג שיהי' פחות ממה שחשב המקבל אינו מפסיד כלום דלעולם הוא מתהנה בחנם אז אין המתחייב גומר להקנות כשאינו יודע קצב הדבר משום דלעולם הוא נותן משלו ע"ב, וקצה"ח סי' ס' הקשה מרמב"ם פכ"א ממלוה גבי מתנה אם קיבל אחריות מתנה הבע"ח גובה את השבח, היינו משום דיש לו על מי לחזר הרי מבואר דאפי' בכדי בלא כסף ומחיר נשתעבד באחריות בדבר שאין לו קצבה: על קושי' מיכיר גם לר"מ לא מצי יהיב כתב בשער המשפט דטעמו של רמב"ם כיון שאין לו קצבה לא גמיר ומקנה ודמי לאסמכתא, וש"ך ר"ז הביא בסם הב"ח הא דאסמכתא לא קני אינו אלא מדרבנן, וא"כ פריך לר"מ קרא למה לי דהא מה"ת קני אף דבר שאינו קצוב, וכ"כ שעה"ת ח"ר כלל י"ח פ"ג אות יו"ד, [עי' מרדכי סוף פרק שור שנגח אסמכתא קונה מה"ת מאנכי אערבנו והיינו אסמכתא]:

התומים הקשה על רמב"ם מהא דתני השוכר את הפועל וכו' דאמר עד שלא יתחילו במלאכה כו' שאם אתה עושה סעודת שלמה, ומה כל החרדה הא הוי ליה דבר שאין לו קצבה, וקצה"ח כתב דודאי בפועל צריך ליתן דמים שנתחייב הן בדשלב"ל הן בדבר

שאין לו קצבה דשכירות נקנה בדיבור עי' סי' של"ב, שכתב בענין יעקב עקודים נקודים דהו"ל דשלב"ל וקנה יעקב מלבן בשכירות דנקנה אפי' דשלב"ל:

המחבר ר"ז סכ"א חייב עצמו בדבר שאינו קצוב לרמב"ם לא נשתעבד וכל אחרונים חלקו עליו, ועי':

סי' ס' וכתב הסמ"ע וטעמו דאין דרך בני אדם לגמר ולשעבד נפשם בדבר שאינו יודע הקצבה ומה"ט כתב הטור ומחבר בס"ס קל"א דערב לא נשתעבד בדבר שאין לו קצבה, גם בסי' רל"ב כתב הטור ומחבר בשם רמב"ם המוכר לחבירו דבר וא"ל יש בו מום ע"מ שלא תחזור עלי מכח מומו ה"ז חוזר, וכתב הטור טעמו הוא משום דאין אדם מקנה לחבירו דבר שאין לו קצבה, ורא"ש חולק עליו כי ס"ל אדם יכול להקנות דבר שאין לו קצבה ע"ש, וצ"ע שמחבר כתב כאן כל אחרונים חלקו עליו וכ"כ בסי' ס', ובסי' קל"א ובסי' רל"ב בדין הנ"ל סתם וכתב דעת רמב"ם ולא הזכיר שם לא המחבר ולא מור"ם דעת החולקין עליו:

מל"מ פ"ח מזכיה מביא מר"ם בוטין סי' קצ"ט דש"מ שנתן דבר שאין לו קצבה שדבריו קיימים גם לרמב"ם וצ"ע דהא קי"ל מלתא דליתי בבריא ליתי' בשכ"מ:

פרט ג'. חייב אני לך מנה:

כתובות דף ק"ב, איתמר האומר לחבירו חייב אני לך מנה, ר"י אמר חייב ורל"ק אמר פטור, ה"ד אי דאמר להו אתם עדי מ"ט דר"ל דקפטר, אי דלא אמר להו אתם עדי מ"ט דר"י דקחייב, לעולם דלא קאמר להו אתם עדיי, והב"ע דא"ל חייב אני לך מנה בשטר רי"א חייב אלימא מילתא דשטרא כמאן דאמר להו א"ע דמי, רל"א פטור לא אלימא מילתא דשטרא, פרש"י אתם עדיי שאני מודה לו, ור"ת מפרש כולה סוגי' בלא הודאה שלא הי' חייב לו כלום מתחילה, והא דקאמר חייב אני לך מנה בשטר היינו בשטר גמור שחתמו היטיב שרוצה להשתעבד ולהתחייב לו מנה בשטר זה, ובהא פליגי ר"י סבר אלימא מילתא בשטרא לאקנויי ביה בשטר זה כמו שהודה בפני עדים, ואין לתמוה היכי משתעבד בשטר זה הא אין מטלטלין נקנין בשטר, די"ל דהואיל וטרח למכתב שטרח גמר ומשתעבד נפשיה שהרי אפי' באמירה בעלמא יש דברים שנקנים עי' בתוס':

תנן הנושא אשה ופסקה עמו לזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים מאי לאו כי האי גוונא, כתב פנ"י לכאורה יש לתמוה דלמה שפרש"י דפלוגתי' ר"י ורל"ק בחייב אני לך מנה בשטר היינו אי חשיבי הודאה גמורה בכך כמאן דאמר להו א"ע לענין טענת השטאה וא"כ מאי מייתי מתניתין דנושא דלא איירי כלל מענין הודאה דהא דקתני ופסקה עמו דמשמע שחייב עצמו עכשיו בדבר שלא הי' חייב עד שמפני כך מפרש רי"ף

ורא"ש פלוגתי ר"י ורל"ק נמי לאו מענין הודאה איירי אלא במי שחייב עצמו בדבר שאינו חייב אלא דאכתי לרש"י ולתוס' קשיא טובא ע"ב, עוד קשה טובא מה מקשה ממתני' דילמא מיירי בעדים או בקנין גם רל"ק מודה עי' בהפלאה:

תוס' דאי בשטר גמור מה חדוש דחייב ואע"ג דלא הוי שטר גמור גבי ממשעבדי דאית ליה קלא וצ"ע לעולם בשטר גמור, וחידש שמעינן שיוכל להתחייב בדבר שאינו קצוב: תוס' ואע"ג דלא הוי שטר גמור גבי ממשעבדי כתב מהרש"א יש לעיי' בזה דמשמע להו הך רישא דחייב לזונה היינו דגבי ממשעבדי, וסיפא דהיא ניזונית מנכסים משועבדים ארישא דחייב לזונה ה' שנים קאי, וא"כ מאי מקשה מינה הכא לרל"ק דהא איהו גופיה אית ליה בגיטין דכתובין בעינן ואליביה לא מתוקמא התם אלא בשקנה מידו ע"ש:

הנתיבות בסי' ס' כתב לישב קושי' מהרש"א וקושי' ראב"ד על רמב"ם שמקשה על רל"ק משמע לר"י ניחא אף בלא שטרי פסיקתא, ולרמב"ם דס"ל אין אדם מחייב בדבר שאינו קצוב כ"א בשטרי פסיקתא א"כ אף לר"י צריך לומר דמיירי בשטרי פסיקתא, וכתב דצריך להבין בדברי רמב"ם בשעת אירוסין נגמר בדיבור ובשעת נישואין דלא שייך ביה הא דרב גידל מ"מ מהני קנין או שטר ולהסביר דבריו נראה שכ"מ פי"א ממכירה כתב הטעם דאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו חייב נלמוד מאודיתא דאיסור גיורא והנה לפרש"י דפלוגתא דר"י ורל"ק מיירי בהודאה, ופריך הש"ס ממתניתן דהנושא את האשה וכתב מהרש"א בתוס' ד"ה אליבא ב"נ דבמתניתן הנושא דשם ג"כ מטעם הודאה הוא שמודה לה שנתחייב לה באופן המועיל, וא"כ לכ"מ דבכל מה שאדם יכול לחייב עצמו הוא מטעם כיון דאמר אני חייב לך הוי כמודה שהוא חייב לו מכבר וקני מטעם אודיתא, הרי החילק מבורר, דבחייב עצמו לזון לחבירו דשם כיון דבחבירו ליכא אופן המועיל כלל להתחייב עצמו בדבר שאינו קצב א"א לומר בו דקני מטעם אודיתא שהרי ע"כ הודאתו בשקר הוא משא"כ בהנושא את האשה ואמר לה בשעת נשואין הריני חייב לך לזון את בתך חמש שנים הרי הוא כמודה לה שנתחייב לה באופן המועיל משעת אירוסין וקני מטעם אודיתא והא דבעינן קנין או שטר שדמי לאסמכתא ע"ב באריכות לפ"ז לא קשה קושי' ראב"ד ומהרש"א דכללא הוא דבמקום שאין צריך קנין לגוף התחייבות כהלואה וכיוצא כשיש קנין מועיל הקנין להיות גובה ממשעבדי אפי' בלא שטר, משא"כ בדבר דבעינן קנין לגוף התחייבות אינו גובה מכח הקנין ממשעבדי דלא שייך לומר ביה כיון שייפה כוחו כל כך שקנו מידו כמאן דאמר להו כתבו דמי דהא הי' צריכין הקנין לגוף התחייבות ועי' סברא זו בתומים קט"ז ס"ק ה', לפ"ז נתיישבו כל הקושיות דכך הוא ריהטא דש"ס דבמתני' לא איירי בפיסקא דשעת אירוסין רק משעת נישואין כדקתני

דהנושא אשה, לפ"ז אף דידע דינא דרב גידל דבשעת אירוסין מהני באמירה ובשעת נישואין מהני קנין ושטר מ"מ קשיא לרל"ק דקתני דחייב לזונה:

אפי' ממשועבדים, בשלומא לר"י דס"ל בשטר גרוע ג"כ מהני לגוף התחייבות, י"ל דס"ל דדינו אפי' בששטר גמור דמועיל אפי' בדבר שאינו קצוב כמו באתם עדי בחייב אני לך מנה וכיון דשטר מועיל לגוף התחייבות מועיל הקנין למשעבדי משא"כ לרל"ק בשטר גרוע לא מהני מידי ובעינן הקנין לגוף התחייבות אמאי גובה ממשעבדי ומשני דמיירי בשטרי פסיקתא גופייהו דהיינו בשעת אירוסין דגוף התחייבות נגמר בדיבור ומועיל הקנין לגבות ממשעבדי כנ"ל ברור בדעת רמב"ם ע"ש:

הפלאה כתב לישב קושי' ראב"ד דנראה מדברי רמב"ם דס"ל הטעם בזה משום דכל שאינו קצוב בשעת החיוב ה"ל אסמכתא כמבואר שם שכתב דין זה בתוך דיני אסמכתא ובזה ניחא הא דהקשו עליו המפורשים במה שכתב דמחייב עצמו לזון את חבירי ה' שנים הו"ל דבר שאינו קצוב ובגיטין משמע דלמ"ד מפני שאין קצובין ניחא מתני' דהכא דמחייב לזון בת אשתו דטרפא ממשעבדי משמע מזונות ה' שנים הוי דבר קצוב. לפמ"ש י"ל דלא דמי להך דדבר קצוב לענין לקוחות דהיינו שאינם יכולים להזהר כמה יניחו א"כ יכולין לשער שיניחו כ"כ להספיק בודאי לה' שנים, אבל בטעם מחייב עצמו דבר שאינו קצוב כל דבר שאינו ידוע קצבתו לא סמכה דעתו א"כ ממילא אין כאן קושי' על רמב"ם די"ל לדעת המקשה באמת אתי' מתני' כר' יוסי דס"ל אסמכתא קניא ע"ש:

השעה"מ פי"א ממכירה כתב לישב קושי' ראב"ד, דתלמודא ה"ק דבשלומא לר"י איכא לאוקמי מתני' בשכתב לה שטר ולא תקשי דה"ל דבר שאינו קצוב איכא למימר דמתני' ר"מ היא דס"ל אדם מקנה דשלב"ל ומכ"ש דאדם מתחייב בדבר שאינו קצוב אלא לרל"ק דלא מצי לאוקמי מתני' לרל"ק בשנתחייב בשטר ובקנין דא"כ מאי למימרא כמש"כ רש"י שם דכיון דס"ל בעלמא דאדם מקנה דשלב"ל מכ"ש דבר שאינו קצוב, אמנם לר"י ניחא דמתני' מיירי שאמר לה חייב אני לך בשטר והא קמ"ל דחייב אני לך מנה בשטר מהני ואתיא כר"מ עכ"ל:

פרט. ד' פסק:

רי"ף כתב והלכתא כר"י ומדמקשינן עליה דרל"ק ממתני' הנושא את האשה ופסקה וכו' דלית לה גביה מעיקרא ולא מידי אלא איהו חייב נפשיה במילתא דלא הוה מחייב ביה, ותוב מקשינן מהא כתב לכהן דלית לכהן מעיקרא גביה וכו' שמעי' מהני כולהי בפלוגתי' דר"י ורל"ק כמאן דקביל על נפשיה מילתא דלא הוה מיחייב בה וכיון דהלכתא כר"י

דאמר חייב אני לך מנה בשטר חייב ואפי' לא אמר אתם עדי כ"ש אם אמר אתם עדי דבהא אפי' רל"ק מודה וכ"ש אי קנו מיניה ע"ש:

ר"ן כתב אי דאמר לשומעין אתם עדי שאני מודה לו, כ"כ רש"י ז"ל ומשמע ודאי כדבריו דמשמע דמעיקרא במודה לחבירו שקלינן, דליכא לפרושה במי שבא להתחייב עכשיו לחבירו ולומר שאם אמר אתם עדי חייב דבדברים בעלמא א"א שיתחייב אלא או בכסף או בקנין או בשטר דהא בערב נמי בעינן או קנין או מתן מעות וכו' אלא ודאי משמע מעיקרא במודה שקלינן וטרינן: והכא במאי עסקינן דא"ל חייב אני לך מנה בשטר כלומר לאו במודה עסקינן שיהא צריך לומר אתם עדי, אלא במי שבא עכשיו להתחייב לחבירו וכתב לו בשטר חייב אני לך מנה ומסרו לו בפני עדים וגלי בהדיא דלאו הודאה הוא וכו' ובהא פליגי ר"י סבר דכי היכי דמקנו בשטר כדתנן נכסים שיש להם אחריות נקנין בשטר, הכי נמי משתעבד אדם בשטר דאלימא מילתא דשטרא וכמאן דאמר להו אתם עידי דמי, כלומר כאלו הודה שהוא חייב לו ואמר לעדים אתם עידי, ורל"ק סבר דכל כה"ג לא כלום הוא שאין אדם יכול להשתעבד בשטר, ולרל"ק אפי' בשטר שחתמו בו עדים לא מהני וראיה לדבר מדפרכי' על רל"ק ממתני' ולא פרקי' כשנשתעבד בשטר בעדים ע"ב: המחבר בסי' פ"א ס"כ המודה לחבירו בחזקת שהוא חייב לו ואח"כ נתברר שטעה לאו הודאה היא, וכתב הסמ"ע בחזקת שהוא חייב לו פי' דאי לא בחזקה שהוא חייב לו אע"ג דנתברר שאינו חייב לו הי' צריך לשלם לו כשהודה בהודאה גמורה לרמב"ם או א"ל אתם עידי לרא"ש דאמרי' במתנה גמורה שיעבד נפשו להתחייב לו בהודאה, וש"ך משיג מנא לוה הא אף לרמב"ם דס"ל דהודאה גמורה הוי כאתם עדי היינו שלא יוכל לאמור משטה אבל להתחייב בדבר שאינו חייב בעינן אתם עדי:

רמב"ם פי"א מכירה המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל אע"פ שלא הי' לו חייב כלום ה"ז חייב שדבר זה מתנה הוא ואינה אסמכתא כיצד האומר לעדים היו עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה או שכתב לו בשטר הריני חייב לך מנה אע"פ שאין שם עדים או שאמר לו בפני עדים הריני חייב לך מנה בשטר אע"פ שלא אמר אתם עדי הואיל ואמר בשטר ה"ז כמו שאמר הוו עלי עדים וחייב לשלם אע"פ ששניהם מודים והעדים יודעים שלא הי' לו אצלו כלום שהרי חייב עצמו כמו שישתעבד הערב וכזה הורו רוב הגאונים וכ"מ כתב נלמד זה מדאמרי' ב"ב קמ"ט ולודי איסור דהני זוזי דרב מרי נינהו וליקנינהו באודיתא עי' מקנה כלל ב':

הנה יש שלשה דרכים שיוכל לחייב עצמו, א' האומר לעדים היו עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה, ב' או שכתב בשטר הריני חייב לך מנה אע"פ שאין שם עדים כגון שהי' השטר בכתב ידו ונתנו בינו לבינו לגבות מבני חורין:

אבל אם הי' כתב ידי אחר ונתנו בינו לבינו לאו כלום הוא, ג' או שאמר לו בפני עדים הריני חייב לך מנה בשטר אע"פ שלא אמר אתם עדי הואיל ואמר בשטר ה"ז כמי שאמר הוו עלי עדים, אבל רמב"ן ורשב"א סברו אין שום צד שיהי' חייב אלא בשכתב לו שטר וחלוקין על המחבר בב' חלקים משלשה שכתב עי' ה"ה:

קצה"ח סי' מ' כתב האומר לחבירו חייב אני לך מנה וכו' כאמרו בזה שלשה שיטות פרש"י דמיירי בהודאה, ור"ת שרצה להשתעבד ולהתחייב מנה בשטר, ורי"ף ורמב"ם פי' דמיירי דאמר ליה כן בעל פה חייב אני לך מנה בשטר ואלימא מלתא דשטרא כמאן דא"ל אתם עדי הואיל ואמר תיבת בשטר וחייב לשלם אע"פ ששניהם מודים שלא הי' אצלו כלום, והקשו כל אחרונים דאין מתחייב בדיבור בעלמא בלא קנין ובלא שטר ועי' ר"ן, ונראה טעמא דרמב"ם משום אודייתא דאפי' חפץ יכול להקנות באודייתא ונחזק טובה לרבינו הגדול בעל כ"מ שירד לאמיתו של דבר וכן נמ"י פ' מי שמת מביא חכמי פורבנציא דכל שמחייב עצמו בלשון הודאה אע"ג דידעינן דלא הוי מחויב ליה מעיקרא הוא מחייב ע"ש ובמקנה כלל ב' באריכות:

פרט ה'. דברים ניקנים באמירה:

דף ק"ב גופא א"ר גידל א"ר כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקידשו קנו הן הן הדברים הנקנים באמירה וכו' א"ל רבינא לרב אשי דברים הללו ניתנו ליכתב או לא ניתנו ליכתב, [נתנו חכמים כתיבה לדבר אם באו להחתים עדים בדברי' הללו שהן בלא קנין] א"ל לא ניתנו ליכתב [דלא ליטרף ממשעבדי וכיון דליכא קנין לא משתעבדו נכסי] וכו' ת"ש מתו בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב, הב"ע בשקנו מידו וכו': תוס' בשקנו מידו, הוה מצי לשנויי בדכתב ליה ור"ח ור"ת מפרשים ניתנו ליכתב ניתנו לגבות ע"י כתיבה דווקא, לא ניתנו ליכתב שאף בלא כתיבה תיקנו לה קניין ע"ש:

א"ה בנות נמי בשקנו לזו ולא קנו לז, ומאי פסקה איהי דהואי בשעת קנין מהני לה קניין בנות דלא הוי בשעת קנין לא מהני להו קנין מי לא עסקינן דהואי בשעת קניין והיכי דמי כגון דגרשה ואהדרה וכו': פנ"י כתב משמע הכא בפשיטות דאע"ג דמזון הבנות לא קייצו אפ"ה בשקנו מידו מהני לענין משועבדים אי לאו דחשש דצררי, וקשיא לי על ש"ך סי' ס' שכתב לשיטת הפוסקים דקצובין בעינן לענין משועבדים אפי' קנין לא מהני וא"כ לא

הוי מקשה הכא בגמרא מידי וכו' ובלא"ה תמוהין בעיני דברי הש"ך דכיון דאיהו גופא כתב דלענין בני חורין לכ"ע היכא דקני מידו אדם מתחייב אף באינו קצוב אף למ"ד בלא קנין אין מתחייב, והטעם כ"ל דכיון שקנו מידו הרי שיעבד גופו ונכסיו לכך ומש"ה חל הקנין שפיר א"כ מה"ט גופא אמאי לא יגבה ממשעבדי ע"ש:

הכ"מ פר"א ממכירה כתב מכאן מצא רמב"ם ראיה דאין אדם מתחייב אף בקנין בדבר שאין לו קצבה והיינו מדלא אשכח הכי לומר דהוו בנות בשעת קניין אלא בגירשה ואהדרה ולא משכח לה בפשיטות שקנו מידו לאחר שכבר נולדו הבנות אע"כ דאפ"ה לא מהני לענין משועבדים מחמת הקניין כיון דלא קייצי ודוקא בגירשה ואהדרה משכח לה שפיר דה"ל שטרא פסיקתא, ועי' ש"ך סי' ס' ופנ"י כתב דרמב"ם ורבותיו מסברא דנפשייהו פשיטא להו דכל הבא להתחייב בדבר שאינו חייב כלל לא עדיף ממתנה גמורה, וכיון דבמתנה ואפי' במכר כ"ע מודו דלא מהני בדבר שאינו קצוב אפי' בקנין ה"ה למתחייב כה"ג וכל זה מורה לשון רמב"ם שכתב הרי זה כמו מתנה, משא"כ בפוסק בשעת נישואין דה"ל כמו חוב שע"מ כן נישאת שפיר כתב דמהני אף באמירה לענין בני חורין ובקנו מידו אף ממשעבדים מטעמא דנתחייב גופו ונכסי לכך, לפ"ז א"ש הא דשמעתין משכחת לה דגירשה ואהדרה דה"ל פסיקה בשעת נישואין וגביא ממשעובדים אף בדבר שאינו קצוב, בזה מיושב כמעט כל קושי' על רמב"ם אב"מ קי"ד מתפלא מש"כ פנ"י במתנה ובמכר כ"ע מודו דלא מהני בדבר שאין לו קצבה, הרי הבעה"ת הקשה על רמב"ם מיכיר לר"מ למה לי, מבואר להדי' דמי שחולק על רמב"ם ס"ל גם במתנה ומכר מהני דבר שאינה קצוב וכ"פ בסי' רמ"א וסמ"ע ס"ק י"ד:

רי"ף כתב אר"ג אמר רב וכו' הן הן דברים הנקנים באמירה א"ל רב רבינא לרב אשי, דברים הללו ניתנו ליכתב או לא ניתנו לכתוב א"ל לא ניתנו ליכתב ואי' קשיא לך הא דתנן מתו בנותיו ניזונות מנכסים ב"ח והיא ניזונות מנכסים משועבדים מפני שהיא כבע"ח דשמעת מינה דניתנו ליכתב התם בשקנו מידו דסתם קנין לכתיבה עומד:

ר"ן כתב דברים הללו ניתנו ליכתב, אם נכתבו יש תורת שטר עליהן להגבות ממשעבדי או לא א"ל לא ניתנו ליכתב שאפי' נכתבו אין כתיבתן עושה שטר לגבו' מן המשועבדי' שלא עלה על דעתם להשתעבד משום הנאת איחתוני אלא אצל בני חורין ולא אצל מש עבדים כך נראה פירושו ממש"כ רי"ף פ"ק קדושין רמז תקפ"ו ע"ש:

רא"ש כתב אר"ג א"ר כמה אתה וכו' וא"ת והא דתנן לקמן דף ק"ט הפוסק מעות לחתנו ופשט לו הרגל תהא ושבת עד שתלבין ראשה וכיון שהן דברים הנקנין באמירה יוציא ממנו בב"ד מה שפסק לו וי"ל דמיירי:

בנשואין שניים, ורשב"א תי' דהכא מיירי שקדשו מיד בשעת הפסיקתא וכן משמע מדקאמר עמדו וקדשו והתם בקדשו לאחר זמן ובשעת קידושין לא הזכירו הפסיקתא, וה"ר מאיר הלוי תי' דמיירי כשאין לו מעות לפרוע הפסיקתא:

אמר רבינא לרב אשי דברים הללו ניתנו ליכתב או לא ניתנו ליכתב פרש"י נתנו חכמים כתיבה לדבר אם באו להחתים עדים בדברים הללו שהם בלא קנין או לא ניתנו ליכתב דלא ליטרף ממשעבדי וכיון דליכא קנין לא משתעבדי נכסי, משמע מתוך פירושו דאפי' אם רוצים שניהם ליכתב אין יכולין לכתוב, ונראה לפרש ניתנו ליכתב דכמאן דקני מידו דמי דסתם קנין לכתיבה עומד וכותבין אפי' שלא מדעת המתחייב, ורבינו חננאל ור"ת מפרשים ניתנו ליכתב כלומר ניתנו לגבות דוקא ע"י כתיבה ולא דוקא דברים הנקנין באמירה אלא לאשמועינן דלא בעי קנין, או לא ניתנו ליכתב אף בלא כתיבה קונין, א"ל לא ניתנו ליכתב ואי קשיא לך הא תנן מתו היא ניזונות מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב דמשמע מינה דניתנו ליכתב, התם כשקנו מידו דסתם קנין לכתיבה עומד עכ"ל:

קרבן נתנאל מביא ב"ח בסי' נ"א כתב דאפי' לרש"י דוקא כשבאו ליכתב בשטר גמור בסתם שפלוני נתחייב לפנינו חוב גמור, אבל אם העדים אין כותבין כי אם הדברים כהווייתן דפלוני אמר אני נותן לבני כך וכך כיון שמתוך השטר נראה שלא הי' שם קנין לא יבואו לטרוף ממשעבדי יכולין לכתוב לזכרון דבר ע"כ, ונראה לי ראיה לדבריו ממ"ק דף ח"י אלו כותבין במועד קדושי נשים ושטרי פסיקתא וקשה הא קי"ל דלא ניתנו ליכתב אלא צריך לומר דעדים כותבין הדברים כהווייתן ע"ש, שו"מ ח"ד סי' מ"ד מביא קושיא בסי' נ"א פסק עמדו וקדשו מיד, ובמ"ק משמע דלא בעי מיד כי קדושין אסור, ותי' הטעם שצריך קדשו מיד דאל"כ י"ל דלא גמרו בדעתם להקנות דהרי חזינן דלא קדשו מיד לפ"ז בחה"מ להס"ד שאסור שוב אין ראיה מזה ומועיל פסיקתא בלא עמדו וקדשו מיד:

קרבן נתנאל על מש"כ הרא"ש, כשקנו מידו סתם קנין לכתיבה עומד, יש כאן מקום עיון הלא פריך א"ה בנותיהן נמי ומסיק בבנות חייש לצררי, וא"כ הריף ורבינו למה השמיטו הך טעמא עי' א"ע קי"ב בב"ש ס"ק ט"ז, וע"ק אי קני מידו מהני משום סתם קנין לכתיבה עומד, א"כ מאי פריך א"ה בנות נמי הא לא מהני כתיבה דבנות כמ"ש רי"ף בגיטין ועי' ש"ך סי' ס' ס"ק י"ב:

בית מאיר סי' נ"א הקשה מה חדושו דר"ג הן הן דברים וכו' ת"ל הא קי"ל בסי' שט"ו דכל מה שאדם נודר לפועל מיד שעשה הפועל חייב לקיים והוא מיבמות דף ק"ו גבי חלוץ לה ע"מ שתתן ר' זוז, א"כ במה יגרע החתן שאבי הבת פוסק לו כדי שיקדש בתו וע"פ

פיסוק זה עומד ומקדש מה"ת לא יתחייב לו, וכן אם היא נשאת לו בעבור זה שפסק עמה, ומחדש לענין שיקנה גוף הדבר ולא הדמים ולזה בעינן תנאי דר"ג כגון נשואים ראשונים אבל שיהא מחויב לקיים מה שנדר לא צריך לר"ג וכדייק לישנא הן הן הדברים הנקנים משא"כ בשכירות יוכל ליתן דמיו כמבואר בסי' רמ"א ס"ז, אלא דא"כ קשה דמתרץ לא בשטר פסיקתא וכדר"ג, הא בפוסק לזון אינו אלא חיוב דמה דבר בעין שייך וא"כ בלא דר"ג ת"ל כנ"ל ע"ש [עי' ר"ן בשוכר את הפועל אם פסק שכרו חיטים יכול ליתן מעות]: קידושין דף ט' תוס' הן הן הדברים הקנים באמירה תימא תנן הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל תשב וכו' וי"ל שהחתן אינו רוצה למיקם בדינא, ורשב"ם פי' דדוקא כשמתוך התנאים עמדו וקדשו אז נקנים באמירה וכו' ור"ת פי' דהא דאמר נקנים באמירה בנשואין ראשונים דוקא שאב משיא את בנו ויש לו קירוב דעת גדול אצל חתנו אבל התם מיירי בשניים וכן הי' אומר ר"ת אין נקנין באמירה אלא כשאב פוסק אבל אחיה ואמה לא: בספר דרישת ארי סי' נ"א, י"א דבעי' עמדו וקדשו מיד, שמעתי מחכם אחד שהקשה ממ"ק דף ח"י אמר שמואל מותר לארס אשה בחה"מ לימא מסייע ליה אלו כותבין במועד מאי לאו שטרי קידושין לא שטרי פסיקתא כדרב גידל וכו' ואי אמרת דבעינן קדשו מיד א"כ מה בכך דאיירי בשטרי פסיקתא מ"מ מסייע ליה דאי לא קדשה מיד האי שטרי פסיקתא לא כלום הוא, ותי' די"ל דמיירי שככר הי' הפסיקתא וקידושין קודם מועד והכתיבה היא במועד ע"ש, ועי' תוס' כתובות דף מ"ז כמה אתה נותן וכו' דה"פ בההיא הנאה שיבואו לבסוף לידי חיתון נשואין גמרי ומקנה אהדדי אף בשעת אירוסין ע"ש: המחבר בסי' נ"א אלו הדברים הנקנים באמירה והוא שיהי' הדברים מצויים ברשותם שאין אדם מקנה דשלב"ל וכתב ב"ש אע"ג דרמב"ם ס"ל דשל"ק א"י להתחייב מ"מ בשעת קדושין יכול להתחייב מ"מ בדבר שאינו ברשותו גרע טפי וא"י להתחייב אפי' בשעת קידושין ולא כפרישה בסי' קי"ד, מיהו אם מתחייב את עצמ' וגופו יכול להתחייב כמ"ש בח"ה סי' ס' ושם צריך לעשות קנין וכאן נקנה באמירה לכן מהני אפי' פסיקה נדוניא גדולה שאין בידו, ועי' ב"ש קי"ד ס"ק ח':

ב"ש סי' קי"ד ס"ק ח', הני טעמו דאיתא בנזקין דאין טורפין מן משועבדים לא אתמר אלא בבנותיו אבל בת אשתו מהני קנין סתם, והא דקי"ל דברים אלו לא ניתן ליכתב אפי' אם כתב לא טורפי' היינו אם כתב דברים כהווייתן פלוני נתחייב את עצמו כך וכך כמ"ש בסי' נ"א, אבל שטר: גמור אפי' כתבו שטר ע"כ התנאים מהני, ולשיטות תוס' שם קנין עדיף משטר א"כ אפי' בבת אשתו לא מהני שטר אלא קנין ובבנותיו לא מהני אפי' קנין, מיהו י"ל לשיטת תוס' אע"ג שטר לא מהני מ"מ קנין סתם ע"כ התנאים מהני בבת

אשתו, וכל זה איירי לשיטת רי"ף וכמה פוסקים דפסקו כמ"ד מפני שאין כתובות, אבל רמב"ם פסק כמ"ד שאין קצובין גם ס"ל המחייב עצמו נגד חבירו לזון ה' שנים הוי דבר שאין לו קצבה אפי' קנו מידו אינו חייב לשלם אפי' מב"ח, מיהו כשמתחייב לאשתו בעת הקדושין מהני לענין ב"ח אפי' בלא קנין אבל בעת נישואין לא מהני אא"כ קני מידו או כתב שטר טורפים מלקוחות ע"ש, ועי' ט"ז שם:

קה"י אות ת"ע, קצוב לא מקרי אלא בדבר דהוי קצוב למעלה וקצוב למטה אבל קצוב למעלה ולא למטה לא מקרי קצוב, תוס' כתובות דף נ' אע"פ שקצובים למעלה עד בגר כיון שאינן קצובים למטה דאפשר שתנשא קודם לא מקרי מזונות קצובים:

בספר ייטב לב פ' תולדות מחדש דאם הלוקח מחייב לו או נותן מחירו דבר שאינו קצוב מהני ע"כ בפוסק בשעת קדושין דחיבת חיתן הו"ל דבר שא"ק כדכתיב ורחוק מפנינים מכרה חשבינן ליה כאלו מקבל מאתה דשא"ק ומדייק לשון רמב"ם פכ"ג ממכירה האומר מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה במצודתי נתון לך לא קנה ובגמרא איתא בשניהן מכור לך רמב"ם אשמעי' דלא מהני משום דהו"ל דשלב"ל ושלא תקשה הא בלא"ה הו"ל דבר שאינה קצוב, ע"כ צ"ל דאיירי שזה נותן לזה מחירו דשא"ק, וז"ש בדיוק האומר מה שאירש מאבא מכור לך המוכר אמר, והלוקח אמר מה שתעלה במצודתו נתון לך זה דמיו ושייך ביה לשון נותן דמשום דשא"ק הי' מהני אלא מכח שהוא דשלב"ל לא מהני ע"ש ובתשובות אבני צדק ח"מ סי' ט"ז:

פרט ו':

רמב"ם פכ"ג מאישות הלכה י"ג, איש ואשה שהי' ביניהן שדוכין ואמר לה כמה את מכנסת לי כך וכך ואמרה לו וכמה אתה נותן לי או כותב לי כך וכך וכן האב שפסק ע"י בנו ובתו כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו אותן הדברים ואע"פ שלא הי' ביניהן קניין ואלו הן הדברים הנקנים באמירה בד"א בשפסק האב לבתו וכו' ובנישואין ראשונים שדעתו של אדם קרובה אצל בנו ומרוב שמחתו בנשואין הראשונים גמר ומקנה ליה באמירה, אבל אח שפסק לאחותו או אשה שפסקה לבתה וכן שאר קרובים וכן האב שפסק לבנו או לבתו בנשואין שניים לא קנו אותן הדברים עד שיקנו מידי הפוסק שיתן כך וכך:

וכ"מ מביא ריב"ש סי' שמ"ה, שצריך שיתנו כן בשעת קידושין ואפשר דה"ה בשעת נשואים אע"פ שכבר קדשו דבההוא שעתא הוי גמר החיתון ואיכא איקרובי דעתא ורב גידל נקט וקידשו לרבותא דבקידושין לחוד מהני אע"פ שלא נזכר התנאי בשעת נשואין, וכן נראה מלשון רמב"ם פי"א ממכירה שלא הזכיר שם אלא שעת נישואין, ומ"ש

בנשואין ראשונים ירושלמי כתבו הרי"ף, ומשמע לי דכשפסקו האיש ואשה על עצמם אפי' בנשואין שניים לא בעי קנין:

הג"מ כתב ז"ל בעל העיטור כתבו רבותי כל תנאי שהוא בשעת קדושין נקרא פסיקתא ונקנה באמירה אע"פ שלב"ל ואע"פ שאין בידו הרי הוא כאילו הוא בידו ע"ש:

הלכה י"ז הנושא אשה ופסק עמו שיהי' זן את בתה כך וכך שנים חייב לזון אותם שנים שקיבל על עצמו והוא שיתנו על דבר זה בשעת קידושין אבל שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו או עד שיכתב בשטר וכיוצא בו, כ"מ כתב איכא למידק בגמרא אוקימנא הא מתני' בשטרי פסיקתא כדרב גידל לרל"ק אבל לר"י לא צריך ומאחר דקי"ל כר"י למה כתב רבינו אוקמתא דאוקימנא לבר פלוגתי' ר"ל שרבינו סובר שאין אדם מחייב עצמו בדבר שאינו קצוב וטעמא דמהני גבי מזונות בת אשתו לפי שנפסקו בשעת קידושין וכיון שכן אפי' לר"י אית לן לאוקמי' מתני' בשטרי פסיקתא וה"מ למימר ולטעמך דבר שאינו קצוב הוא מ"מ קשה בדברי רבינו שכאן כתב והוא שיתנו על דבר זה בשעת קידושין אבל שלא בשעת קידושין עד שיקנו מידו או שיכתב שטר דמשמע בהדיא דכל שקנו מידו אפי' שלא בשעת קדושין חייב ופי"א ממכירה כתב המחייב לזון חבירו ה' שנים אע"פ שקנו מידו אינו חייב וי"ל כשהוא בשעת קידושין באמירה בעלמא סגי כדרב גידל וכשלא בשעת קידושין כלומר כבר עברו קידושין אבל לא נשאו עדיין צריך קנין או שטר, עי"ל שלשה חלוקים בדבר לחבירו אפי' בקנין לא מהני אבל לבת אשתו אם קבל עליו בשעת קידושין או נשואין סגי באמירה ושלא בשעת קידושין ונשואין בקנין מהני, ועי' לח"מ שם:

הלכה ח"י מתו אלו אם קנו מידן או שחייב עצמו בשטר הרי זו כבע"ח בשטר וטורפת מזונותיה מנכסיהן המשועבדים עד סוף הזמן שפסקו ואם פסקו בשעת קידושין ולא הי' שם קנין הרי הם דברים שלא נתנו ליכתב ואינה טורפת במזונותיה:

פ"ו מזכיה הלכה טו"ב, כבר ביארנו בנשואין ששנים שהי' ביניהן שדוכין ופסק זה ע"י בנו וזה ע"י בתו ואמרו כמה אתה נותן וכו' כך וכך ועמדו וקדשו קנו באמירה וצריכין שיהיו דברים שהן פוסקין מצויין ברשותו שאין אדם מקנה דשלב"ל, ודברים אילו לא ניתנו ליכתב לפיכך אינן בשטר עד שיטרף בהן, ועי' ראב"ד, וה"ה כתב הוא ז"ל מפרש: לא ניתנו ליכתב האמור בנושא אין כתיבתן עושה שטר לגבות מן המשועבדן שלא עלה על דעתם להשתעבר באמירה שלהם משום הנאת איחתוני אלא אצל בני חורין ולא אצל משועבדין והילכך אפי' נכתב מהן שטר אינו טורף, וכן נראית דעת רי"ף ז"ל ושיטה אחרת יש הכתוב בהשגות ע"ש, עי' מקנה כלל י"ב פרט י"ב באריכות:

ריב"ש סי' שמ"ה הקשה למה צריך שיהי' מצוי בידו דמה בין זה להתחייב עצמו בדבר שאינו קצוב דמועיל לדעת רמב"ם בדברים הנקנה באמירה ולמה לא יועיל ג"כ בדבר שאינו ברשותו ועי' בני אהובה אשות פכ"ג באריכות: נ"ל לישב קושי' ריב"ש למה צריך מצוי בידו ולהסביר קצת סברת רמב"ם שמחלק בקידושין די באמירה אבל בנשואין צריך קנין ולמה במחייב לחבירו לא מהני בדבר שאינו קצב ולהסביר עיקר סברת רב גידל הן הן דברים הנקנה באמירה, עפ"י פנ"י ריש הזורק מחדש דבר חדש, וכ"ל עיקר המתנה נגמר ע"י שאמר לה לך חזק וקני והא דבעינן קניין היינו לענין חזרה דקודם קנין יכול לחזור בו מיהו כל כמה דלא חזר ביה נגמר הקנין משעת הדיבר ושפיר קרינן ביה ונתן עכ"ל, ומצאתי בשמ"ק נדרים דף מ"ג: ונ"ל לעולם בין במתנה בין בהפקר אם גילה דעתו בהם להוציאם מתחת רשותו ולא ישאר לו בהם רשות כגון שנתן סתם הוי מתנה גמורה והפקר גמור אע"ג דלא בא המתנה לרשות המקבל והפקר לרשות זוכה ואפי' מדברי סופרים כי לא גזרו כלל עכ"ל א"כ מכ"ש ע"י חיתן שגומר ומקנה הן הן דברים ונקנו באמירה בקנין גמור, וכבר הבאתי שבית מאיר מתקשה למה צריך לרב גידל הא חייב מצד שכירות כמו בחליצה שצריך ליתן לו המעות ע"ב, ובישו"י ג"כ, בזה מובן א"כ בשעת קידושין שהיא מרוצה להתקדש לו נקנה פסיקתא שהתחייב בדיבר לבד מצד שכירות וגם מצד חיתן, אבל בנישואין כבר קידשה אותה ולא שייך עוד שכירות בנישואין, על כן צריך קנין ולא די בדיבר ומהני קנין יען שיש עוד חיתן ודומה לדברים הנקנין באמירה כאשר כתב כ"מ אבל מתחייב לחבירו ואין כאן חיוב שכירות כלל לא מהני אפי' קנין, והנה מצד שכירות רק חיוב ממון ולא גוף החפץ ורק בעבור חיבת חיתן קונה גם גוף החפץ כאשר כתב בית מאיר אבל לכה"פ צריך להיות מצוי בידו ודו"ק רמב"ם נקוט דברים אלו קאי על חפצים ומיושב קושי' ריב"ש ודו"ק:

עט סופר חלק ג כלל עא תרי ותרי

פרט א':

יבמות דף ל' גמרא ואילו בגירושין ספק קרוב לו פסק קרב לה לא קתני מ"ט אמר רבה אשה זו בחזק' היתר לשוק עומדת ומספק אתה בא לאסרה אל תאסרנה מספק תוס' וא"ת דהכא מוקמי' אשה בחזקת היתר לשוק אע"פ שבשעה שנולד הספק הי' עומדת בחזקת איסר שבעלה עדיין חי, ובחולין דף ט' אמרי' בהמה בחייה בחזקת איסר עומדת עד שיודע לך במה נשחטה נשחט' בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה, ומשמע דווקא לענין ריעותא דאיתיליד אחר שחיטה הוי בחזקת היתר כגון בא זאב וכו'

אבל אם נולד הספק מחיים כגון ספק דרוסה לא משום דבשעת שנולד הספק הי' עדיין בחזקת איסור וכו' ועי' ש"ך יו"ד סי' נ':

רשב"א כתב לישב דהתם גבי בהמה כל שלא מתה או שמתה ממילא או שלא נשחטה כהלכתא אסורא, עד שיתחדש בה ענין המכשירה, והלכך כיון שאתה בא להתירה ולומר דנעשה בה מעשה שהכשירה עליך הראיה ודכוחה הכא כיון שזו מתחלתה צרה לערוה הוא, ואלו מת בעל ממילא הותרה לשוק והרי מת וקברו מוכיח עליו כשאתה בא לאסרה ולומר דנעשה בה מעשה האוסר עליך הראיה, וכן הדין בקדושין כי האי גונא:

וגבי גירושין מי לא תבן, הי' עומדת בר"ה וזרקו לה גט קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מע"מ מגורשת ואינה מגורשת וס' רבה ור"י דאמרי תרווייהו הכא בשני כיתי עדים עסקינן וכו' דהוי ליה ספיקא דאוריי' ומתני' בכת אחת דה"ל ספיקא דרבנן וממאי דמתני' דהכא בכת אחת וכו' ותו בשני כיתי עדים נמי ספיקא דרבנן דאמרי' אוקי תרי לבהדי תרי ואשה אוקמ' אחזקה מידי דהוי אנכסי דבר שטיא ע"ש:

יבמות דף פ"ח תצא מזה ומזה אמר רב ל"ש שניסת בע"א אבל ניסת עפ"י שני עדים לא תצא וכו' סוף סוף תרי ותרי נינהו והבא עליה באשם תלוי קאי א"ר ששת שניסת לאחד מעדיה היא גופה באשם תלוי קיימא באמרת ברי לי [כגון ע"י סימנים ואשה תלוי אינו בא אלא מי שלבו נוקפו, ובכתובות פי' רש"י אלו הי' קיים הי' בא]:

מתיב רבא מניין שאם לא רצה דפנו, ת"ל וקדשתו בע"כ, היד אילימא דלא ניסת לאחד מעדיה ולא קאמרה ברי לי צריכה למימר דדפנו אלא לאו דניסת לאחד מעידיה וקאמרה ברי לי וקתני דפנו אלמא מפקינן לה מיניה איסור כהונה שאני:

אמר שמואל לא שנו אלא שלא מכחשתו אבל מכחשתו לא תצא במאי עסקינן אילימא בבי תרי כי מכחושתא ל"ה מאי הוי אלא בחד טעמא דמכחשתו הא שתקה תצא:

והאמר עולא כל מקום שהאמינו תורה ע"א הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים הכא במ"ע בפסולי עדות וכו':

תוס' הבא עליה באשם תלוי, וא"ת למאי דאסקינן דף ל"א דתרי ותרי ספק דרבנן ומוקמי לה אחזקה אמאי נקוט אשם תלוי אפי' חטאת איכא דוקמה בחזקת אשת איש ועוד מאי קא משני בניסת לאחד מעידיה היכי שבקינן ליה הא מיחייב מיתת ב"ד דאוקמה אחזקה, ואר"י דמה שאשה דייקא ומינסבא מרעא ליה לחזקה וכו' וכתב מהרש"א צ"ע דהא בב' עדים קאיירי ובשום מקום לא מצינו דנימא דדייקא ומינסבא בב' עדים כיון דליכא חומר בסופה [פלא עי' תוס' כתובות דף כ"ב ודף כ"ו וב"ב ל"ב שיש חומר בסופה] גם לקושתם שהוקשה דבניסת לאחד מעידיה היכי שבקינן ליה הא מחייב מיתה דאוקמה בחזקה,

איכא למימר דלאו קושי' הוא דלא אמרי' דבתרי ותרי אוקמא אחזקה אלא למאן דמספקא ליה אבל לגבי העד הזה שאומר ברי לי לא אוקמא אחזקה, ולקמן דף צ"ג דמבעי' לן עד אחד ביבמה אהא דקאמרי' התם מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני כתבו תוס' אע"ג דתרי ותרי ספיקא דרבנן ואיכא לאוקמי בחזקת איסור ליבם אר"י היכי דיבם אומר ברי לי והיא אומרת ברי לי לא ה"ל למימר תצא מ"ד אניסת לאחד מעדיה עכ"ל ודבריהם אלו סותרין דבריהם דהכא והם מטין לדברינו עכ"ל:

נמ"י כתב הרי כאן שנים, הרי הוא חשוב כשנים כגון מעדות אשה לומר שמת בעלה ובעדות סוטה לומר נטמא ואם בא אח"כ עד אחד להכחישו חשבינן לה כחד גבי תרי ואין דבריו של אחד במקום שנים ומיהו אם באו שנים והכחישו לא חשיב איהו כתרי לבהדי תרי אלא כחד לגבי תרי, וכתב ריטב"א נראין דברים כדברי ר"י ז"ל שאמר דדוקא בעדות דבר שבערוה דבעינן שנים והאמינוהו לזה כשנים אבל באיסר דעלמא דסגי בחד כיון שלא האמינוהו אלא כחד כי אתא אחרינא ואכחשיה הוי הכחשה כחד לגבי חד עכ"ל, פנ"י כתובות דף כ"ב מביא ספרי פ' שופטים לא יקום ע"א באיש אבל קם הוא לעדות אשה להשיאה דר' יודא, והא דאמרי' משום עגונא הקילו רבנן היינו שלא להחמיר מדרבנן ע"ב:

בריטב"א כתובות דף כ"ב מצאתי שכתב יש שפירוש שבעדות האשה לא האמינו ע"א שאין דבר של ערוה פחות משנים. ומה שאשה נשאת בע"א אינו אלא מדרבנן שהקילו משום עגונה ואפקיענהו לקדושין וכי אמרינן שהאמינה התורה עד אחד כתרי זה בשאר איסור שע"א נאמן בהם מן התורה ורבנן נמי כבי תרי בעדות אשה, ולפ"ז אפי' באיסורין דעלמא אם באו שני עדים בזה אחר זה אין דבריו של שני במקום ראשון וראשון נאמן אפי' להקל ופשיטא דמימרא דעלמא משמע ה"ה באסורין דהא בכל מקום קאמר ע"ש עי' ש"ש ש"ז פ"כ באריכות:

דף צ"ג בעי מר' ששת ע"א ביבמה מהו טעמא דע"א משום מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקר וכו' א"ל חכיתיה א"ל מת בעלך ואח"כ וכו' ה"ד אלימי תרי ותרי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני תוס' אע"ג תרי ותרי ספיקא דרבנן ואיכא לאוקמי בחזקת איסור ליבם, אר"י היכא דיבם אומר ברי לי והיא אומרת ברי לי לא הוה לן למימר תצא מידי דהוה אניסת לאחד מעידיה:

קידושין דף ס"ו ה"ד אילימא דבי תרי אמרי אישתבאי ובי תרי אמרי לא אישתבאי מה חזית דסמכת אהני וכו' פרש"י ואי אמרת אוקי אתתא אחזקה ה"מ אי היא קמן והי' באה לב"ד להתירה אבל בנה זה הנדון אין לו חזקה בכשרות, ותוס' הקשה הא אמרי' לדברי

דמכשיר בה מכשיר בבתה, וחדושי הרי"ם בכתובות כתב דהנה תוס' כתב דמיגו לא מהני להכריע בתרי ותרי דלא עדיף כאלו הי' עוד עדים דתרי כמאה, וקשה לכאורה למה מוקמינן אחזקה בתרי ותרי הא ג"כ שייך סברא זו דחזקה לא עדיף מעדים ותרי כמאה אמנם נראה דחזקה יש ב' טעמים, מצד ראיה שהחזקה מורה שהוא כן כמו שהי' קודם ולא נשתנה כמו כל חזקת הגוף, ועוד גם בלי ראיה אין להוציא דבר ממה שהי' כבר בלי ברור וכמו הממע"ה דסברא הוא דדבר שהיה בחזקתו אין להוציא בלא ראיה כנ"ל ולכך בשלמא מגו שהוא רק מצד ראיה שאמת ואין ראיה יותר מעדים שייך סברת תוס' כנ"ל אבל גבי חזקה נהי דמצד ראיה שייך ג"כ כהנ"ל דאינו מועיל להכריע בתרי ותרי דלא עדיף מעדים מ"מ טעם הב' הנ"ל שייך דמ"מ נשאר הדבר כמו שהי' מוחזק עד עתה דכיון שהוא תרי ותרי ואין לנו ברור אין להוציא הדבר מחזקתו מספק ושפיר מדויק לשון הש"ס יבמות דף ל"א דאמר בתרי ותרי אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ומספק אתה בא לאסרה אל תאסרנה מספק ולא אמר כדאמר בכל דוכתי בקצרה דמוקמי' אחזקה ולמ"ש מדויק דבתרי ותרי אין טעמו שחזקה מברר כמו בכל מקום רק דאין לאסרה מספק כיון שאין ברור אין מוציאין הדבר ממה שהי' ומיושב כמה פליאות שהקשה תוס', דבשאר ספק דמהני החזקה דמעיקרא לברר שכשר שפיר מהני חזקת אם לבת דמאחר שיש ראיה שהאם היתה כשירה ממילא גם בתה כשרה מחמת ראיה זו עצמה, משא"כ בתרי ותרי דמצד ראיה לא מהני כלום רק שאין מוציאין ממה שהי' מוחזק לנו מספק בזה שפיר האם דוקא שהיתה מקודם בחזקת כשרות אין מוציא מספק מחזקתה אבל הבן שמיד שנולד הי' ספק לא שייך כלל שאין מוציאין ונשאר ספק משום תרי ותרי דהא אין שום ראיה להכשירו ומעולם לא הי' מוחזק:

לכשר ולא דמי כלל לשאר ספק דשפיר לדברי המכשיר וכו' משא"כ בהנ"ל: פרט ב':

כתובות דף כ"א, א"ר אבא אר"ה אמר רב שלשה שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהן עד שלא חתמו מעידין עליו וחותם משחתמו אין מעידין עליו וחותם [הוו להו נוגעין בעדות שגנאי להם שישבו עם פסול בדין] ערער דמאי אי ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו [כי אמרו לא גזל היו להו תרי ותרי ולא מתכשר בהכי]:

תוס' וקשה דהכא אליבא דר"ה קיימינן דאית ליה דזו באה בפני עצמה ומעידה דאית לן למימר אוקי גברא אחזקתיה ע"ש לענ"ד לישב שרמב"ם פ"ז מיסודי התורה כתב שנצטוונו לחתוך את הדין עפ"י שנים עדים כשרים ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרים הם אצלינו מעמידין אותן על כשרותן עכ"ל וחזקת כשרות מצד רוב בני כשרים הם עי' פנ"י גיטין דף י"ז ותב"ש סי' כ"ט כתב במים במוח דאתרע רובא, רוב בהמות

כשירות אץ להם מים במוח כלל והא מדאית ליה מים במוחו הרי אינו מהרוב הבריאות אתרע רובא ע"ש, וכן בעדים רוב כשרים אבל כיון שיש ב' עדים שהעידו שהוא גזלן יצא מרוב כשרים ואין ראוי עוד להיות עד, אבל בב' כיתות מכחישים זה את זה שלא העיד עליהם רק הכחשה ממילא הוא סבר ר"ה כל כת כשר להעיד אוקמי' אחזקה ולא איתרע הרוב:

רי"ף אר"ה אמר רב שלשה וכו' וערער דגזלנותא נמי לא אמרן אלא דקא מסהדי תרי דגזלנא הוא ואתו תרי ומסהדי דהדר בתשובה דלא קמכחשי להנך אבל אי אתו תרי ואמרי לאו גזלנא הוא דמכחשי להנך לא חתים כלל דהוו להו תרי לבהדי תרי והוה ליה גברא ספק פסיל הילכך לא מחתמינן ליה כלל דלא מפקינן ממונא אפומיה וראיה לדבר הא דת"ר שנים שהי' חתומים על השטר ומתו ובאו שנים ואמרו כתב ידם הוא אבל אנוסים הי' וכו' ומקשינן ומגביהן ביה אמאי תרי ותרי נינהו אלמא לא אמרי' אוקי גברא אחזקיה ומפקינן ממונא אפומיה עכ"ל:

ובעה"מ תרי ותרי נינהו פי' ואפי' משחתמו אמאי אין מעידין הא איכא למימר אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקה דכשרות, ואין להקשות מהא דת"ר שנים שהי' חתומים על השטר ומקשינן ומגביה ביה אמאי תרי ותרי נינהו, דהתם לאו אגופייהו דעידי השטר באו אלו להעיד שהרי מתו אלא על השטר הם באים להעיד שפסול הילכך תרי ותרי נינהו ולא מגבינן ביה אבל הכא שעל גופו של הדיין מעידין הוו להו תרי ותרי ואוקי גברא אחזקה דכשרות ע"ש:

ר"ן כתב, מש"כ רבינו חננאל ז"ל דמאי דפרכינן אילימא ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו דהכי קאמר אפי' משחתמו אמאי אין מעידין עליו נימא אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה חלוק עליו רב אלפסי ונראה שהוא מפרש כרש"י ואירישא קאי דעד שלא חתמו פרכינן ואמאי מעידין עליו וחותם דהא איכא למימר אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה ואע"ג דאיכא למימר נמי אוקי גברא אחזקתו חזקה דממונא אלימא טפי ואפי' לא מכרעה מילתא אית לן למימר דממונא היכא דקאי ליקים, וא"ת והא אמרי' ב' כיתי' המכחישות זו באה בפני עצמה ומעידה אלמא אע"ג דפסלי אהדדי מוקמי' להו אחזקתיה אפי' לאפוקי ממונא י"ל דהא דאמרי' מאי חזית דסמכה אהני סמוך אהני ולא מהניא ליה חזקה קמייתא היינו כי הכא שיש לנו לדון בבת אחת על שני עדיות ומש"ה כל תרי ותרי לא מכשירין ליה דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אבל בשתי כיתות המכחישות זו את זו כשבאה כל אחת בפני עצמה אין אנו צריכין לדין אלא עליה וכיון שהי' אחד מהן כשרה בודאי על כל אחת שבאה לפנינו בפני עצמה אמרי'

שזו היא הכשרה ומפקינן ממונא אפומא וכו' ועוד ראיה מיבמות דף צ"ג אשה שהלך בעלה וכו' ואקשי' מאי חזית דסמכת אהני סמיך אהני ולא תצא ועוד ממזר ספק ממזר הוא, ואי אמרת אוקי תרי להדיא תרי ואוקי אתתא אחזקתה הכא דין הוא שתצא שהרי חזקת' לשוק והולד ממזר גמור, אלא ש"מ דלא אמרי' אוקי תרי ואוקי אתתא אחזקה להוציא מבעלה באומר ברי לי שמותרת היא, כ"ש דליכא למימר אוקמא אחזקה לאפוקי ממונא, אבל היכא שאין צריך להוציא כלום מיד המוחזק משמע דמדינא אית לן למימר אוקמי אחזקה כיון שאין אנו צריכין להוציא כלום מתחת המוחזק ע"ש:

רשב"א כתב מסייע לה להאי סברא דר"ח ז"ל מב"ב שני כיתי עדים וכו' זו באה בפני עצמה ומעידה משום דאוקי גברא על חזקה ומפקינן ממונא אפומייהו אלמא האי חזקה דאוקי גברא בחזקת כשר עדיפא מאידך דאוקי ממוניה בחזקת מריה ולא תימא ה"מ במוחזק לנו בחזקת כשר אבל גברא דלא ידע לא דכל ישראל בחזקת כשרים ולא בחזקת גזלנים והך סייעתא ליתא דשאני התם כיון שבאו זה אחר זה דמי לשני שבילין ששניהם טהורים ואע"ג דלאפוקי הוא כיון שבאים זא"ז כשרים שאין הכחשתם פסול ברור שאפי' באותו עדות קי"ל נהי דאתכחש באכילתה באבתא מי אתכחש' אבל שני עדים שבאו לפנינו על אחד ודאי פסלה לה אפומייהו דהני כי היכי דלא ליפוק ממוניה אפומייהו דהא בספק יוצא דינו מלפנינו ודברי רי"ף עיקר דלעולם הך חזקה דממונא בחזקת מריה מכרעא טפי שהיא שב וא"ת ע"ש:

ש"ך סי' פ"ז ס"ק ט"ו כתב נראה ב' כיתות עדים המכחישים זה את זה אמרי' סלק עדותן דתרווייהו כמאן דליתיה ואי הוי חייב ש"ד בלא עדותן כגון שבועות שומרים או מודה במקצת או היסת השתא נמי משתבע הך שבועה, ועי' תומים וקצה"ח, וש"ש ש"ז פ"כ:

פרט ג':

דף כ"ב, ת"ר שנים אומרים מת, ושנים אומרים לא מת שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ר' מנחם בר יוסי אומר תצא, א"ר מנחם ב"י אימתי אני אומר תצא בזמן שבאו עדים ואח"כ נשאת אבל נשאת ואח"כ באו עדים לא תצא מכדי תרי ותרי נינהו, הבא עליה באשם תלוי קאי, אד"ש כגון שנשאת לאחד מעדיה היא גופה באשם תלוי קאי באומרת ברי לי:

תוס' הבא עליה באשם, תימא דבחטאת קאי דהא מסקי' ביבמות ל"א תרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאוריי' אוקמיא אחזקה ומאי משני נמי כשניסת לאחד מעדיה הא עד נמי בחנק קאי דאוקמי אחזקה ואומר ר"ת דחזקה דאשה דייקי ומנסבא מרעי ליה להך חזקה דמה"ט נמי שרינן לה כי ליכא עדים כלל אע"פ שהיא בחזקת א"א וכתב מהרש"א דהבא

עליה אפשר לפרש בשוגג דלא ידע שהי' א"א כלל ולכך בתר דאתברר ליה דא"א הי' חייב חטאת דאוקמי אחזקה אבל כשניסת לאחד מעדיה משמע דידע ההוא עד בהנהו סהדי דאמרו לא מת וכיון דאוקמוה אחזקה ה"ל ההוא עד שנשאה בעונש חנק דמזיד הוא וק"ל עכ"ל: פנ"י כתב לא פירשו רבותינו טעמא דר' מנחם בר"י מ"ש דכיון בנשאת ואח"כ באו עדים מודה דלא תצא כמו שפי' ר"ת דחזקה דאשה דייקא ומנסבא מרע לחזקה, א"כ בבאו עדים ואח"כ ניסת אמאי תצא דהא הכא כ"ש דדייקא טפי כיון שכבר באו עדים שבעלה חי וכו' וביבמות דף פ"ח מייתי הש"ס ברייתא וקדשתו בע"כ ור' מנחם בר"י היא, שמעינן מהא דלר' מבר"י בבאו עדים ואח"כ ניסת אסורה מדאוריי' דהא מקרא יליף ולא משום זילותא דבי דינא אטו משום זילותא דבי דינא נתיר איסור דאוריי' וכו' לכך נראה דר' מנחם בעיקר דינא דאוריי' פליג אדרבנן דמאי דסברו רבנן דלא תצא משום חזקה דייקי ומינסבא מרע לחזקת א"א לר' מנחם לית ליה האי סברה כלל מש"ה תצא אפי' ניסת לאחד מעדיה ואומרה ברי לי דאכתי בחזקת אשת איש קאי אלא אפ"ה מודה לרבנן בניסת ואח"כ באו עדים שלא תצא היכי דנשאת לאחד מעדיה ואמרת ברי לי דכיון שכבר נישאת בחזקת היתר כבר יצאה מחזקת א"א וכ"כ הגאון ר' אברהם ברודא עי' ח"צ סי' ב' אלא שכתב אפי' נשאת לאדם אחר ואינו אומרת ברי לי זה לא נלע"ד ע"ש:

קצת להסביר הנ"ל עם ט"ז סי' ח"י ס"ק יו"ד, שמחבר פסק אם נאבד הסכין לאחר שחיטה קודם שבדקו ואח"כ נמצא והוא פגום שחיטתו כשרה הואיל ויצא בהיתר בזה מתורץ מה שיש להקשות מסעיף ט"ו אם נפל הסכין ע"ג קרקע קשה דוקא שראינו שנפל על חודו אבל מספיקא אין תולין לומר שנפל על חודו, והכל ניחא דודאי בכל התורה אנו הולכין אחר החזקה אא"כ הדבר לפנינו לבודקו אז לא סמכינן אחזקה, וכן הוא כאן בסכין דכל שהוא לפנינו חייבים אנו לבודקו מש"ה בסעיף ט"ו שלא נאבד הסכין ממילא חייב לבדקו וכל שלא בדקו אין לו חזקה טובה ולא הי' לו שעת הכושר שום פעם עדיין אלו בא לשאול קודם שנולד ספק זה של עכשיו שנמצא פגום לא היינו מורים לו היתר ע"כ יש להחמיר מספק משא"כ כאן שנאבד הסכין והי' לו אז חזקה טובה ואלו בא אותו פעם לשאול היינו מורים לו היתר נמצא שהי' זמן להיתר ע"כ אמרי' דאף בנמצא אח"כ והוא פגום כיון שאפשר שנפגם אחר שחיטה וכבר הי' לו היתר אילו בא לשאול אין הספק אסרו אח"כ ע"ש א"כ כיון שנשאת ויצאה בהיתר אין כאן עוד חזקת איסור. ועי' ת"ש סי' י"ח ס"ק כ"ט שכתב הא דכתב פר"ח ומה בכך שיצא בהיתר כיון שנמצאת אח"כ פגומה הרי נתבאר שלא יצא בהיתר כ"א באיסר עכ"ל, לענ"ד יש לחלק בכך וראיה

מכתובות דף כ"ד א"ר יוסי גדולה חזקה וכו' הרי אתם בחזקתכם במה הייתם אוכלים בקדשי הגבול, פרש"י גדולה חזקה שאין ב"ד יכולים להוציא דבר מחזקתו עכ"ד, וחזקה זו אינה כשאר חזקות כגון סכין שנבדק ומקוה שנמדד שבחר כשרותן בשעת שנתחזקו דהא הכא לאו ברור כשרותן מעולם ולא נתחייסו כלל רק ה"ק שא"א לשנות דבר שנוהגין בו היתר לנהוג בו איסור כ"א בראיה ברורה והי' מהני להם החזקה לפלגא שלא אסרום בתרומה מפני שהי' מותר להם ואסרו להם קדשים שעדיין לא נהגו בו היתר, וה"נ אמרי' בקידושין דף ע"א כאן להשיאו אשה כאן להוציא אשה מידו אלמא דדבר שביד אדם בחזקת היתר אע"ג דלית ליה חזקה ברורה מתחילתו אין מוציאין ומפקיעי' התירו כ"א בראיה ברורה כמו שאין מוציאין ממון מיד המחזיק בו וה"נ כשנאבד הסכין שרשאי לאכול וה"ל כמוחזק בידו בהיתר אין מוציאין אותו ממנו כ"א בראיה ברורה ע"ש:

מר"ם שי"ק בא"ע סי' נ"א הקשה מאי קשיא לתוס' בחטאת קאי לפמ"ש תוס' לקמן בזרק ליכא למימר אוקמה אחזקה א"כ הומ"ל שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה וכולם מודים דזרק לה גט וא"כ אין כאן חזקת א"א, לכך הקשו הבא עליה באשם תלוי קאי דזה:

קשה בכל גווני ונראה דלק"מ דמבואר ביבמות דאפי' היכי דזרק לה בודאי גט חשבי' לה עדיין בחזקת א"א וע"כ הא דכתבו תוס' לקמן בזרק דליכא למימר אוקמי אחזקה היינו מדרבנן אמרי' כיון דודאי זרק החזקה כמאן דליתי וספיקי דרבנן הוא אבל מה"ת החזקה בתוקפה עדיין אע"ג דודאי זרק ושפיר הקשה תוס' דנוקמה אחזקה ע"ש:

שמ"ק כתב הבא עליה באשם תלוי פי' אי אמרי' דמשנשאת לא תצא דכיון דתרי ותרי נינהו הוה ליה כשתי חתיכות אחת של שומן ואחת של חלב ואינו יודע איזה מהן של חלב ואכל אחד מהן יש לו להביא אשם תלוי על הספק ואפי' אכלו במזיד, והכא נמי עומד בכל ביאה וביאה באשם תלוי שאינו יודע איזו כת מהם מעידה אמת עכ"ל, הנה ח"ס ח"מ סי' כ"ט מחדש וכתב לענ"ד, דמי שאכל חתיכה שהי' ספק חלב וספק שומן אין חילוק בין ידע שהי' בו ספק ואכלו ובין טעה וסבר שהוא ודאי שומן, לעולם מייתי אשם תלוי אעפ"י שהזיד לאכול ספיקא דאוריי' ולכשנודע לו שהי' ודאי חלב מייתי חטאת דלעולם שוגג הי' שסמך עצמו על דעתו עכ"ל ורבים מתמיהים שרש"י כריתות י"ז כתב בפירש להיפך, ועי' מחנה חיים ח"ג על א"ע בסוף הספר שכתב לישב, והנה מבואר בשמ"ק כח"ס, ועי' רש"י גיטין דף ע"ג ע"ב רי"א מגורשת ואינה מגורשת ודו"ק ועי' רע"ב ותוי"ט בכורים פ"ב בחלב כוי:

ת"ר שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה ה"ז לא תינשא ואם נישאת לא תצא שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה ה"ז לא תינשא ואם נשאת תצא, מ"ש רישא ומ"ש סיפא:

תוס' וא"ת שנא ושנא דרישא אית לן לאוקמא בחזקת פנוייה וסיפא בחזקת אשת איש, וי"ל כיון דלא מפליג בין באו עדים עד שלא נישאת לבאו עדים משנישאת ש"מ דלא ר"מ ב"ר יוסי היא אלא רבנן א"כ סיפא נמי אמאי תצא הא שמעינן להו דאמרי לא תצא וכתב מהרש"א צ"ע מאי קושיא דהא הך ברייתא אתיא בפשיטות כב"ע ולא איירי בנישאת לאחד מעידיה, ובנתקדשה לא תצא דמוקמי' לה אחזקת פנויה, ובנתגרשה מוקמינן לה אחזקת א"א ואסורה לנושאה בחנק עכ"ל:

אמר אביי תרגמה בעד אחד, ע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה תרווייהו בפנויה קמסהדי והאי דקאמר נתקדשה הוי ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים סיפא ע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה תרווייהו בא"א קמסהדי והאי דקאמר נתגרשה הו"ל חד ואין דבריו של אחד במקום שנים:

תוס' תרווייהו בפנויה קמסהדי, תימא אמאי לא תינשא לכתחילה דהוה לן לאוקמי אחזקה וי"ל כגון שאנו יודעים שזרק לה קידושין ומספקא לן אי קרוב לו או קרוב לה והני ב' סהדי ח"א קרוב לו וח"א קרוב לה, דכיון דודאי זרק לה הקידושין לית לן למימר אוקמי אחזקה להתירה לכתחילה ע"ש:

דף כ"ו רשב"ג היינו ר"א וכו' אלא הב"ע דמחזיק לן באבוה דהאי כהן הוא ונפק עליה קלא דבן גרושה או בן חלוצה הוא ואחתיניה ואתא ע"א ואמר ידענא ביה דכהן הוא ואסקיניה ואתו בי תרי ואמרי בן גרושה ובן חלוצה הוא ואחתינוה ואתא ע"א ואמר ידענא ביה דכהן הוא וכ"ע מצטרפין לעדות וכו' רשב"ג סבר אנן אחתינן ליה ואנן מסקינן ליה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן [פרש"י ואנן מסקינן ליה ואי קשיא תרי ותרי נינהו אוקי תרי לבהדי תרי ואוקמיה אחזקיה קמייתא דאסקינן ע"פ עד אחד שהוא נאמן דהא אכתי אין עוררין דקול לאו עוררין הוא] ולמה כתב רש"י חזקיה קמייתא דאסקינן עפ"י עד ולא כתב משום חזקה דאבוהי, עי' ש"ש ש"ו פט"ז שכתב לישב קושי' תוס' על רש"י בינאי למה לא מהני חזקת האם לינאי ע"פ תוס' בבכורות ובחולין דף י"א בלוקח בהמה מניקה וכו' דאי אמרת אוקי הפרה בחזקת שלא ילדה אדרבה העמד ולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה שהי' חולין במעי אמו ע"ש ויבמות דף ס"ו בת ישראל שניסת לכהן ומת והניחה מעוברת לא יאכלו עבדים תרומה מפני חלקו של עובר, משום דס"ל עובר במעי אמו זר הוא ע"ש א"כ ניחא דלא מהני חזקת האם לינאי כי אדרבה איכא חזקת זרות נגד

חזקת האם והוא דכיון דבמעי אמו זר היה אוקי אחזקתיה דעדיין זר הוא בזה מיושב רמב"ם פ"כ מא"ב דאין ע"א נאמן להאכיל בתרומה דאוריי' ותמה ר"ן פ"ב בכתובות אמאי אינו נאמן דקי"ל ע"א נאמן באיסורין ע"ש לפ"ז ניחא היכא דאתחזק איסור אין ע"א נאמן וש"ך קכ"ז כתב בשיטת רמב"ם דע"א נאמן אפי' נגד חזקה אינו מוכרח על כן לא כתב רש"י חזקה דאבוהו משום יש כנגדו חזקת זרות במעי אמו, אבל חזקה שהי' לו בשעה שהעיד עליו העד הראשון שפיר הוי חזקה דהי' ודאי כהן מחמת שהוחזק לן בכהן ע"י העד ובתחלה הי' העד נאמן דנגד חזקת זרות יש לו חזקת אבוהו, ומש"ה אנן מסקינן ליה ע"י אותה חזקה: תוס' אנן מסקינן ליה, ונראה לר"י דתרי ותרי ספיקא דרבנן ומדרבנן החמירו דלא מוקמי' לה אחזקה והכא בתרומה דרבנן הקילו, ובעירובין דף ל"ה, הא דלא מוקמי' אחזקתה דלא ניטמאת, משום עירובי תחומין דאוריי' א"כ שאני התם דאיכא רעיתא דהרי נטמאת לפניך ובשנים אומרים מת ושנים אומרי' לא מת לא תצא ולא מוקמי' אחזקת א"א היינו משום דחזקה אשה דייקא ומינסבא מרעי' לה לחזקת א"א וכו' ורבינו יצחק בר ברוך פי' דלא אמרי' בכל הני אוקמי אחזקה לפי שהשנים שמוציאים אותו:

מחזקתו של היתר הם מעידים תחלה ומיד כשהעידו יצא מחזקתו ע"י עדותן ותו לא אמרי' אוקמה אחזקה וכו' ואין נראה לרבינו יצחק דהא הכא בשמעתין מוקמינא ליה אחזקה אע"ג דכבר פסלוהו השנים והוציאוהו מחזקתו ואין סברא שיועיל מה שעד אחד המכשיר העיד קודם ע"ש:

כתובות דף כ' ת"ר שנים חתומין על השטר ומתו ובאו שנים מן השוק ואמרו ידענו שכתב ידם הוא אבל אנוסים הי' קטנים הי' הרי אלו נאמנים, ואם יש עדים שכתב ידם הוא אין אלו נאמנין ומגביה ביה כשטרא מעליא ואמאי הא תרי ותרי נינהו וכו' אלא אר"נ אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה [בחזקת הלוה, ואם קרקע היא תעמוד בחזקת המוכר ודקתני בברייתא אין נאמנים לא דליהוי שטרא מעליא למיגביה ביה אלא דלא קרעינן ליה ואי תפס מידי והדר אתי האי ותבע מיניה לא מפקינן מיניה דאמרי' אוקי תרי לבהדי תרי וממונא בחזקת היכא דקאי]:

תוס' וא"ת לר"נ אמאי לא מגבינן ביה בשטרא הא סבר כר"ה בשתי כיתות עדים מכחישות דכל אחת באה לפני עצמה וכו' וי"ל דהתם באה כל אחת בפני עצמה ומעידה משום דמוקמי' כל אחת בחזקת כשרות אבל הכא שאומרים קטנים הי' או קרובים משנולדו עד עתה שנתרחקו ליכא למימר אוקמינהו אחזקתייהו דפסלינן אותן משנולדו ואנוסים הי' נמי מחמת נפשות לא שייך לאוקמי אחזקה דהא לא פסלו להו כלל:

פרט ד':
ב"ב דף ל"א, זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה ואכלה שני חזקה, והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה אר"נ אוקי אכילה לבהדי אכילה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא, א"ל רבא הא עדות מוכחשת היא. א"ל נהי דאיתכחש באכילתה באבהתא מי אתכחש, לימא רבא ור"נ בפלוגתא דר"ה ור"ח קמיפלגי, דאיתמר ב' כתי עדים המכחישות זא"ז אר"ה זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפ"ע ומעידה, ור"ח אמר בהדי שיקרא למה לי וכו':
תוס' תימא בין לר"ה בין לר"ח נהמניהו לבתראי במיגו דאיבעי פסלינהו לקמאי בגזלנותא ונראה לי דמגו במקום עדים לא אמרי ועוד דמיגו לא יוכל לסייעם יותר משני עדים ואפי' הי' עמהן ק' עדים אין נאמנין דתרי כמאה ע"ש:
ורמב"ן כתב לא קושיא היא שאין אומר מגו בעדים להאמינן יותר ממה שהאמינם תורה משום מגו ולא נאמר מגו בעדים אלא במקום חשש נוגעין בעדותן כדאמרן לעיל אי נמי במקום שחוזרין ומגידין דאמרי' מגו דיכול לשתוק והוה הפה שאסור הוא הפה שהתיר הא בעלמא להמינו להו טפי מדינא לא אלא אי מעצמן נאמנין בעדותן אין ואי לא ליכא למימר נאמנין בדין מגו ע"ש [ועי' כתובות י"ט שהקשה תוס' מה חידש בעידי זוממין כי יש להם מגו לפסלם כתב ג"כ כהנ"ל ע"ש בשמ"ק, וריטב"א קידושין דף מ"ג, ותוס' כתב שם עדים צריכין שבועה לא מהני אבל תוס' שהקשה שיהי' נאמנים אנוסים מחמת ממון במגו נפשות נראה דלא ס"ל סברא הנ"ל]: ש"ש ש"ו פכ"ב כתב, בהא דקי"ל תרי ותרי ספיקא דרבנן אבל מן התורה אוקי אחזקה קמייתא נראה דהיכא דליכא חזקה אלא רוב הו"ל ספיקא דאוריי' ומשום דתרי סהדי עדיף מרובא ואין הרוב יכול להכריע בתרי ותרי ודוקא חזקה קמא הוא דמהני מן התורה אינך יכול להוציאו מחזקתו קמא, אבל רובא אינו אלא ראיה שנוטה להתיר יותר מלאיסור ע"ש לפ"ז בשנים אומרים שנמצא יתירת בבהמה ושנים מכחישים כיון דחזקה ליכא דהא לפי העדים שנמצא יתירת נולדה טריפה מבטן אע"ג דאיכא רובה אינו מכריע נגד העדים והו"ל ספיקא דאוריי' וכן מוכח מתוס' דמגו לא עדיפי מעדים וכו' ומה"ט נראה דתרי אמרי פרע תוך זמנו ותרי אמרי לא פרע אין הלוה חייב לפרוע ולא אמרי' אוקי תרי בהדי תרי ואוקי אחזקה דלא פרע תוך זמנו דהך חזקה אינו אלא כמו סברא דלא פרע ועדיפי מרובא ואלפי ראיות וסברות לא מהני בתרי ותרי אלא דוקא חזקה קמא הוא דמהני ע"ש: עירובין דף ל"ה, רבה ור"י דאמרו תרווייהו הכא בשתי כיתי עדים עסקינן אחת אומרת מבעוד יום נטמאה ואחת אומרת משחשיכה, [ובהא פליגי ר"י סבר אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי תרומה אחזקה

קמייתא וכי אנחה טהורה הוי, ור"מ סבר כיון דאיכא כת דמפקיע ליה מחזקה בספיקא דאוריי' לא אזלינן בתר חזקה]:

תוס' דר"מ לית ליה אוקי תרי בהדי תרי, אע"ג בכתובות דף כ' אמרי' אוקי תרי בהדי תרי אפי' בדאוריי' דהכא שאני דודאי השתא טמאה היא: רבא אמר התם תרי חזקה לקולא והכא חדא חזקה לקולא [רבא אמר גבי נגע באחד בלילה נמי אפי' יש שני כיתי עדים אחת אומרת קידם שנגע בו מת ואחת אומרת עכשיו מת הוי נמי ר"מ מטהר ואפ"ה לא תקשי, התם תרי חזקה נינהו לטהר מש"ה אזלינן לקולא דאוקי תרי לבהדי תרי והעמד מת על חזקתו ראשונה כל הלילה וחי הוי, ועוד העמד נוגע על חזקתו ראשונה וטהיר הי' הכא במתני' חדא חזקה הוא דאיכא למימר העמד תרומה על חזקתה, ומשום חדא חזקה לא מרעינן סהדי הלכך אזלינן לחומרא]: ריטב"א תימא מי הזקיקו לרש"י לפרש דברי רבא בדאיכא הכא והתם שתי כיתות, תירצו בתוס' דס"ל לרש"י דכל היכא דליכא עדים הא ודאי אלימא טובא חזקת העירוב שהי' בחזקת טהור ולית לן לאשגוחי בתר חזקת גברא דהוה קאי בחזקת ביתיה, אבל כשיש כת שמעידה כנגדה לא משגחי' בתר חדא חזקה דלקולא ור"ם בר שניאור ז"ל נתן טעם לדבר למה אלימא חזקת העירוב שבכל מקום אין לנו לידון חזקה אלא מדבר שהספק בא ממנו וכן גבי מקוה אמרי' העמד אדם על חזקתו ולא אמרי' העמד טהרות על חזקתן, דטעמא דלא אזלינן בתר חזקת טהרות משום דכיון דודאי נגע בהם פקעה חזקה מינייהו כדאמרי' גבי שליה בבית עכ"ל ועי' ריטב"א קידושין דף ע"ט:

גיטין דף ט' אם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו ערער כמה אילימא ערער חד והאמר ר"י אין ערער פחות משנים ואלא ערער תרי, תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, אלא ערער דבעל:

תוס' סמוך אהני שפוסלין החתימה ולוקמא בחזקת אשת איש עכ"ל, וכתב מהרש"א ע"פ מ"ש פ"ד אחין דתרי ותרי ספיקא דרבנן היא אי לאו דנוקמ' אחזקת אשת איש ודו"ק, ותשובת רעק"א ח"ב סי' קי"א כתב תמוהים דברי מהרש"א ואינו מובן לי דמשמע דאם תרי ותרי ספיקא דאוריי' בלא"ה פרכינן שפיר דהוי ספיקא דאוריי' אלא כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן ליכא קושיא רק מכח חזקת אשת איש וזה תמוה, דתרי ספיקא דרבנן היינו במקום חזקת היתר אבל בליכא חזקת היתר פשיטא דהוי ספיקא דאוריי' ולא צריך לבא מדין דאוקמינן בחזקת אשת איש עכ"ל, לענ"ד לישב עפ"י פנ"י שכתב לוקמי בחזקת אשת איש כוונתם בזה דאף שעידי הקיום הם עדים אחרים אפ"ה לא שייך למימר אוקי תרי עידי קיום להדי תרי מערערים שאומרים מזויף ונשאר הגט בחזקתו דעדים

החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי וה"ל כאלו לא נתקיים כלל דאפי' הכי מותרת להינשא על זה כתבו תוס' דלא שייך לומר כן דכיון שעדים המערערין פוסלין החתימה תו לא שייך לומר אוקי הגט אחזקה דתרי כמאה והרי המערערים מכחישן עידי החתימה וגם עידי הקיום ומשום הכי אוקי איתתא בחזקות אשת איש עכ"ל א"כ יש חזקת שגט כשר:

דף ע"ח, רבה ור"י דאמרי תרווייהו הכא בשתי כיתי עדים עסקינן אחר אומרת קרוב לו ואחת אומרת קרוב לה תוס' וא"ת ונימא אוקי תרי בהדי תרי ואוקי איתתא בחזקת א"א ולא תהא מגורשת כלל, וי"ל כיון דספיקא דרבנן היא כדאמרי בפ' ד' אחין נתנו לה דין מגורשת ואינו מגורשת: פרט ה'. שיטת רשב"א ור"ן:

רשב"א קידושין דף ס"ו מביא שיטות דסוברים תרי ותרי ספיקא דאוריי' ולא אמרי' אוקמי אחזקה, וכתב ואינו מחוור דאדרבה לכאורה משמע ביבמות דאסיקנא דתרי ותרי ספיקא דרבנן היא ואוקי מלתא אחזקתה מידי דהוה אנכסי דבר שטיא ובשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרי' לא נתקדשה מדאוריי' מוקמי' לה בחזקת פנויה וכו' והא דתניא שנים אומרי' מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא ואקשינן מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי' קאי ולא פרכינן בחטאת קאי איכא למימר דלרוחא דמלתא קא פריך הכי דאפי' למ"ד דתרי ותרי ספיקא דאוריי' הוא ומפקינן לה מחזקתה מ"מ הבא עליה באשם תלוי וכיון דאסיקנא שנשאת לאחד מעדיה ובאומרת ברי לי אע"ג דתרי ותרי ספיקא דרבנן היא לא מפקינן לה דהא אינהו בדינא קאמרי ולגבי עצמן נאמנין הן בדיעבד ע"ש ועי' שעה"מ פי"ב מגירושין שמתקשה ברשב"א:

פנ"י בכתובות כתב עדיין תמיה קיימת בדברי רשב"א דכיון דקי"ל תרי ותרי ספיקא דרבנן הוא ומדאוריי' לא הוי ספקא אלא אזלי' בתר חזקה א"כ מאי מהני ברי דידהו הא בחנק קאי כקושי' תוס' אמנם לאחר העיון יגעתי ומצאתי שרשב"א סובר דלעולם לא אמרה תורה דאזלינן בתר חזקה אלא למי שמסופק בדבר ועשה תורה ספק זה כודאי עד שב"ד עונשין וסוקלין על חזקה כיון שהעובר מוזהר עליו כוודאי משא"כ אם העובר אומר ברי עד החזקה לא שייך לגביה לומר שהוא מוזהר על הספק כודאי מחמת החזקה, ונ"ל דלא מיבעי למ"ד ברי ושמא ברי עדיף אפי' לגבי חזקת ממון דעדיף מחזקת הגוף א"כ כ"ש דעדיף ברי ושמא מחזקת הגוף וכ"ש היכא דאיכא נמי חזקת כשרות, אלא אפי' למ"ד דברי ושמא לא מהני לגבי חזקת ממון ואפי' באיסורין לא מהני אפי' בהדי חזקת כשרות, היינו לעלמא דלא מהימנינן להו אבל לגבי דנפשייהו מהימנא דהא לא עבדי אסורא וממילא שאין הב"ד נזקקין להם כיון דאיכא למימר קושטא קאמרי ומספיקא

לא קטלינן להו והתורה אמרה נקי אל תהרוג ע"כ אין ב"ד עונשין עד שיקבל התראה והיינו משום דאי לא קיבל התראה מצי למיטען ברי נגד רוב וחזקה ועי' שם בק"א [בזה מובן סברת תוס' שמחדש בנסקלין בנשרפין שאין הולכין בתר רוב כי בין מיתה למיתה אין הולכין בתר רוב. כי שם כל אחד טוען ברי לי שהוא מנסקלין ונקי אל תהרוג במיתה חמורה ומיושב קושי' העולם מבת כהן כיון שקבלה התראה עפ"י רוב היא בת כהן ודו"ק]:

ריטב"א בקידושין כתב דודאי תרי ותרי ספקא דאוריי' ולא אמרי' אוקמי איתתא בחזקתה או גברא:

בחזקתיה או בחזקת אבהתיה לגמרי לסמוך בדבר לעשות מעשה לכתחילה אלא דשבקינן ליה אמאי דאיתחזק עד השתא ואי הוי אכיל אפי' תרומה דאוריי' לא מחתינין ליה מינה אבל אין משיאין בתו ואלמנתו לכהונה לכתחלה וה"ה נמי שאין מניחין אותו להקריב ע"ג מזבח שכיון שיש פסול דהאיך אין מניחין בתו להנשא לכהונה ומניחין אותו להקריב קרבן והיינו דפרכינן הכא סמוך אהני דנהי דכל כי האי גונא קאי אחזקיה ולא מפקינן איתתא מתותי גברא וגבי ממונא קאי בחזקתיה מ"מ אינו כשר גמור ואין עושין בה מעשה הכשר לכתחילה להשיא בתו לכהונה ולא להניחו לעבוד עבודה והאיך הניחו לינאי לעבוד:

ר"ן בכתובות כתב מדאמרי' הבא עליה באשם תלוי קאי, איכא מאן דבעי לאוכיח דהלכתא כי האי לישנא דאמרי' ביבמות תרי ותרי ספיקא דאוריי' ולא אמרי' אוקי מילתא אחזקה ומש"ה בא עליה אשם תלוי אבל להההוא לישנא דאמרי' התם אוקי מלתא אחזקה לא משכחת לה דליקום הבא עליה עליה באשם תלוי דאי הוה קיימא בחזקת אשת איש הבא עליה בחטאת קאי והא ודאי ליתא דמסקנא דשמעתא דיבמות סלקא תרי ותרי ספיקא דרבנן משום דאמרי' אוקי אתתא אחזקה ושמעתין לא קשיא בדין הוא דלימא הבא עליה בחטאת קאי אלא נקוט לרווחא דמילתא לומר שאפי' למ"ד דמקל טפי הבא עליה באשם תלוי קאי ע"ש ושעה"מ מביא שמהח"ש תמה עליו דאכתי קשה דמאי משני בנשאת לאחד מעדיה מ"מ קשה לפום מסקנא תרי ותרי ספיקא דרבנן והבא עליה בחטאת קאי אפי' נשאת לאחד מעדיה ע"ש וכתב לישב שר"ן כתב לעיל בשלשה שישבו לקיים השטר היכא שאין צריך להוציא מיד המוחזק מדינא אוקי אחזקה מה שדחה בההיא דהכא סברת האומרי' תרי ותרי ספיקא דאוריי' היינו משום דאינהו ז"ל ס"ל דאפי' היכי שאין אנו צריכין להוציא כלום מיד המוחזק כגון שנים שאמרו נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה לא אמרי' אוקמי אחזקת פנויה אלא ספק דאוריי' הוה והבא

עליה באשם תלוי קאי ובעו לאוכיח כן ממה דפריך בגמרא הבא עליה באשם תלוי קאי ול"ק הבא עליה בחטאת קאי דאוקמי אחזקת אשת איש שהרי מה שאנו אומרים שחייב חטאת מכח חזקת א"א אין אנו מוציאין אותה מבעלה מכח חזקה זה דבלא"ה הרי הוא חייב להוציאה משום ספק אשת איש וחזקת הלזו לא תוסיף תת כחה להוציאה מבעלה וכיון שכן הו"ל למימר דבחטאת קאי דאוקמי אחזקתה כיון דאין אנו מוציאין כלום מיד המוחזק בכח חזקה זאת ואהא הוא שדחה ר"ן דבריהם מכח מסקנא ביבמות תרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאוריי' אוקמי אחזקה כל שאין צרך להוציא בלום מיד המוחזק וא"כ הכי נמי הבא עליה בחטאת קאי אלא לרוחא דמילתא נקיט, ומעתה אין מקום לקושי' מהרח"ש דלמסקנא דמילתא לא קשה להר"ן משום דכל שאנו באים להוציא מבעלה מכח אשת איש לא אמרי' אוקי תרי וכו':

שעה"מ שם מביא רבינו ירוחם שכתב הלך בעלה למד"ה ואמרו לה שמת בנה ואח"כ בעלה ונתיבמה ואח"כ אמרה לה בהיפך תצא והולד ממזר ודוקא שבא ע"א תחילה ואח"כ באו שנים. אבל באו שנים תחלה לא תצא ולא דמי לשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דנשאת ואח"כ באו עדים תצא דהתם דאיתחזק איסורא דא"א והכא לא איתחזק איסורא דאשת אח אם מת הבן תחילה פקעה ליה חזקת איסור אשת אח ע"ש:

ראב"ן פ' אשה רבה כתב הא דמתרץ אביי פ' ד' אחין וכולן שהי' בהן קדושין או גירושין בספק דתרי ותרי ספקא דרבנן והקשה ר' משה הא אמר אביי בינאי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ואי שני כיתות ספקא דרבנן נימא אוקי לאשה דלא אשתבאי אינה קושיא ביבמות מיירי שבאו שנים ואמרו קרוב לה נפל הגט ולא הספיקו להתיר הצרה עד שבאו שנים ואמרו קרוב לו נפל דכיון דתרווייהו הכיתות אתו קודם גמר דין הרי מכחישות זה את זה ואין כאן עדות וגבי ינאי באו שנים ואמרו דאמו נשבית קודם שנולד ינאי והוי ליה בן חללה ופסקו עדים שאתה בן חללה ואח"כ באו עדים שלא נשבית ולהכי לא אמרי' אוקי תרי שהרי כבר יצתה מחזקת כשרות ע"פ הראשונים עכ"ל עי' כסף נבחר:

כריתות דף כ"ד, אר"י אמר רב מודים חכמים לר"מ באשם תלוי שהוזמו עדיו דיצא וירעה בעדר וכו' מתיב רבא שור הנסקל אינו כן אם עד שלא נסקל יצא וירעה בעדר ה"ד אלימא דאתי בי תרי אמרי הרג ובי תרי אמרי לא הרג מאי חזית דציית לבתראי ציית לקמאי אלא לאו בעדי הזמה ודכוותי' גבי אשם תלוי בעדי הזמה ופליג:

תוס' אם עד שלא נסקל, וא"ת מאי פריך והא אמרי' בסנהדרין דף ט"ו כמיתת בעלים כך מיתת השור וכיון דאין הבעלים נהרגים בעדות מוכחשת השור לא יהרג וכו', וי"ל

דמייתי ליה משום סיפא דקתני משנסקל מותר בהנאה אמאי לא ציית לקמאי לאוסרו בהנאה אלא לאו בעדי הזמה ע"ש: דברי אמת קונטרס ח' סימן ב', הקשה לשיטת תרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייי' אזלינן בתר חזקה מאי פריך אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי השור אחזקתו שהי' בחזקת היתר הנאה, אלא ודאי תרי ותרי ספקא דאורייי' ולהכי פריך היכי קתני מותר בהנאה, ועל ר"י בר ברוך תלונתו שחלק בין כשהשנים שמעידין תחלה הם מוציאין אותו מחזקתו אז לא אזלי' בתר החזקה אמאי לא נסתייע מהאי:

לישנא שאמרו מאי חזית דציית אבתראי ציית אקמאי ע"ש באריכות ושו"מ מהדורא תליתאה סי' קנ"ב:

מר"ם שיק א"ע סי' נ' כתב הא דמהני ברי לי דהיינו לגבי דידה אבל לא להבנים דאכתי תרי ותרי נינהו אי הם ממזרים או לא ולא דמי לסוף פ"ק דכתובות דמהני ברי דידה לבתה דהתם מהימנת מטעם ברי ושמא משא"כ כאן דלא מהימנת להיות מותרת לעלמא אלא לגבי נפשה שאומרים שברי להם ואין לנו כח להוציא מהם, וכ"כ בנב"י ח"ע סי' ס"ה, לכאורה כהן מוזהר שלא יחלל זרעו בעמיו עי' קדושין דף ע"ח א"כ יהא אסור לכהן אפי' באומר ברי לי א"כ מאי פריך ביבמות דף פ"ח מוקדשתו דופנו דלמא כהן שאני משום הבנים ועי' בית מאיר קנ"ב, לכאורה ראיה לרמב"ם פי"ז מא"ב דכהן הדיוט אינו מוזהר על לא יחלל ע"ש:

פרט ו'. רמב"ם:

פי"ב מגירושין שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה אפי' הבעל עומד והיא אומרת לא נתגרשה הרי זו בחזקת א"א גמורה מפני שהעדים סומכין אותה ואפשר שתעיז פניה לפיכך אם נשאת תצא והולד ממזר בד"א כשאמרו ועכשיו נתגרשה שהרי אומרין לה אם אמת הדבר הוציאי גיטיך אבל אם אמרו העדים מכמה ימים נתגרשה יש לומר אבד הגט והואיל והיא אומרת גרושה אני בודאי ושני עדים מעידין לה אע"פ שהשנים מכחישין אותן אם נשאת לאחד מעידיה לא תצא שהרי הוא ובעלה יודעין בודאי שהיא מותרת וחזקה היא שאין מקלקלין עצמן אבל אם נשאת לאחר הואיל והדבר אצלו ספק וכן אם אמרה אינו יודעת אפי' נשאת לאחד מעידיה הרי זו תצא והולד ספק ממזר:

הלכה י"ח, בא ע"א והעיד שמת בעלה והתירוה להנשא על פיו ואח"כ בא אחד והכחיש את הראשון ואמר לא מת הרי זו לא תצא מהתירה ותנשא שע"א נאמן בעדות אשה כב' עדים בשאר עדיות ואין דבריו של אחד במקום שנים: הלכה י"ט, באו שניהם כאחד זה אומר מת וזה אמר לא מת ה"ז לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהיא ספק ואם נשאת

לעד שהעיד לה והיא אומרת בריא לי שמת הרי זו לא תצא ה"ה מביא ירושלמי עד אומר מת ונשאת ובא אחר ואומר לא מת הרי זו לא תצא מפני שאמר משנשאת הא אם אמר עד שלא נשאת ונשאת תצא, א"ר יוחנן זו דברי רבי מנחם ברבי יוסי אבל דברי חכמים בין שאמר משנשאת בין שאמר עד שלא נשאת לא תנשא ואם נשאת לא תצא למדנו מן הירושלמי כשם שנחלקו רבי מנחם וחכמים בתרי ותרי כך נחלקו בחד וחד וכשם לדעת חכמים דקי"ל כוותיה בתרי ותרי אם נשאת לאחד מעידיה ואומרת ברי לי לא תצא כך בחד וחד אם נשאת לא תצא זה דעת רבינו אבל רמב"ן חלק בזה ואומר דע"א בהכחשה לאו כלום הוא ע"ש באריכות:

הלכה כ"ג, שני עדים אומרים מת ושנים אומרים לא מת ה"ז לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהיא ספק ואם נשאת לאחד מעידיה והיא אומרת בריא לי שמת ה"ז לא תצא:

ב"י סי' י"ז מביא תשובת רא"ש ע"א אומר מת וע"א אומר לא מת קודם שיתירוה להנשא אם עברה ונשאת תצא ואפי' נשאת לאחד שמעיד שמת דאוקי חד לגבי חד ואוקי אחזקתה א"א ואפי' למ"ד בשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת אם נשאת לאחד מעידיה לא תצא שאני התם דאיכא תרי סהדי דמפקי לה מחזקת א"א אבל הכא דליכא אלא חד סהדא מודה:

פ"ח משגגות הלכה ג' כל הבא על אשת איש שע"א אומר מת בעלה וע"א אומר לא מת חייב באשם תלוי וה"ד לספק מגורשת שהרי נקבע האיסור אבל ספק מקודשת לא נקבע האיסור, כתב הלח"מ תוס' הקשה בחטאת קאי ותי' דחזקה דאשה דייקו ומנסבא מרעה לה לחזקה דאשת איש ותירץ זה מספיק לשנים אומרים נתגרשה דהתם נמי דייקו ומנסבא דיראה שמא יזומו עדים ע"ש ועי' תוס' ב"ב דף ל"ב:

פי"ב מעדות, שנים שהעידו על אחד שהוא פסול בעבירה מאלו עבירות ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה ה"ז כשר אבל אם באו שנים והכחישם ואמרו לא עשה עבירה זו ולא נפסל ה"ז ספק פסול לפיכך לא יעיד ואין מוציאין ממון בעדותו ולא ידון עד שיודע שעשה תשובה [כרי"ף] רבים מקשים משני כיתות מכחישים זא"ז דאוקמי' כל כת בחזקת כשרות ולא פסלינן מספק ב"ח תירץ דבשני כיתי עדים ליכא מאן דמסהיד עליו לפסול אלא דאנן חזינן לפי דבריהם חד מהם מסהיד שקרא ולהכי מוקמי' כל כת בחזקתו אבל הכא קא מסהידו דהאי גברא פסול הוא כה"ג לא מוקמי' אחזקתיה דכל תרי ותרי אע"ג דאית ליה חזקת כשרות ספיקא דרבנן הוא: ח"ץ תי' בשני כיתי עדים איכא תרתי' לטיבותא חדא חזקת כשרות דמעיקרא ועוד דודאי כשרים אבל הכא שהעידו עליו ליכא אלא חזקה דמעיקרא ותרי ותרי עכ"פ ספיקא דרבנן:

ובהגהות ט"ז בשם מהר"י תירץ בשני כיתות מעיקרא לא מקבלינן סהדותי' דתרי אתרי אם לא:

בהזמה דחידש הוא לאפוקי בשנים המעידים על אחד דודאי מקבלין לפוסלו אלא שאח"כ באו שנים להכשירו מש"ה נשאר בספק ע"ש וקצה"ח סי' ל"ד ועי' פרט ב' מש"כ לישב קושי' תוס' ושער המשפט סי' ל"ד מסופק אם דוקא להוציא ממון פסול אבל להחזיק ממון לנתבע כשר להעיד הוא ואחר עמו: פכ"ב שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו שבא ע"א מכת זו וע"א מכת זו והעידו בעדות אחרת אין כאן עדות שהרי בודאי אחד מהן שקר ואין ידוע מי הוא משניהן באה כת זו בפני עצמה והעידה עדות ובאה כת זו והעידה עדות אחרת בפני עצמה מקבלין כל אחד מהן בפני עצמה וש"ך סי' ל"א כתב צ"ע איך הדין בשני עדים המכחישין זה את זה, ונראה מר"ן פ"ב גבי ע"א אומר נתגרשה מוכח דשני עדים מכחישים זא"ז נמי פסולין לעדות אחרת כמו אחד מכת זו ואחד מכת זו ועי' תומים:

פ"ט מאישות אמר ע"א מקודשת היא זו והיא אומרת לא נתקדשתי הרי זו מותרת אחד אומר מקודשת ואחד אומר אינה מקודשת לא תנשא ואם נישאת לא תצא שהרי היא אומרת לא נתקדשתי וכתב ה"ה דטפי עדיף כשאין עד אחד אומר כדבריה משאם הוא אומר כן, והטעם מפני שכל שאין לה עד כלל חזקה אינה מעיזה פניה להכחיש העד אם הי' אמת דהא ליכא מי שמסייע אבל כשעד אחד אומר כדבריה סומכת עליו ומעיזה לפיכך לכתחילה לא תנשא וראב"ד משיג ע"ש, ועי' ב"ש סי' מ"ז וח"מ:

פ"כ מא"ב הלכה ט"ז מי שהוחזק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה או חלוצה חוששין לו ומורידין אותו בא ע"א אח"כ והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה על פיו באו שנים עדים אח"כ והעידו שהוא חלל מורידין אותו מן הכהונה, בא ע"א והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה שזה האחרון מצטרף לעד הראשון והרי שנים מעידים שהוא כשר ושנים מעידין שהוא פסול ידחו אלו ואלו וידחה הקול שהשנים כמאה וישאר כהן בחזקת אביו כתב ה"ה י"מ דוקא לתרומה דרבנן מעלין אבל לתרומה דאורייי' כיון דתרי ותרי נינהו לא אמרי' אוקי מילתא אחזקה ע"ש ועי' דברי אמת קונטרס שמיני באריכות:

עט סופר חלק ג כלל עב אין מבטלין איסור לכתחילה

פרט א':

תרומה פ"ה משנה ט' תרומה שנפלה לפחות ממאה ואח"כ נפלו שם חולין בשוגג מותר במזיד אסור כתב הר"ש הא דאמרי' ביצה ד' תנן אין מבטלין איסור לכתחילה אין לשון

זה שנוי בשים מקום אלא ממתני' דהכא דייק לה, ירושלמי בשם ר' יוחנן כל איסורין שריבה עליהן בשוגג מותר במזיד אסור ולא מתני' היא שוגג מותר מזיד אסור מתניתא בתרומה אתא מימר לך אפי' שאר כל הדברים ומפרש פי' בתרומה עון מיתה ע"ב ונראה כוונה אחרת עפ"י אב"מ בתשובה סי' ח"י מישב קושי' פד"ר דרוש י"ט הקשה למה מי שאחזו בולמס נותן לו טבל ותרומה למה לא נעשה תיקון אחר להנצל מאיסר טבל ומתרומה והוא שיתקן ויפרש תרומה ויערב אותה עם חולין דהא מה"ת חד בתרי בטיל אפי' למדס"ל אין מבטלין איסור מדאוריי' פשיטא דאינו אלא איסורא בעלמא אפי' לאו ליכא ואב"מ תי' אפי' למדס"ל אין מבטלין איסור אינו אלא דרבנן אבל בתרומה מה"ת אסור דאנו מוזהרין על התרומה שלא נפסידנה כדכתיב ושמרתם את משמרת תרומותי כדתנן פ"ח דתרומה ורמב"ם פי"ב מתרומות וכשמבטל תרומה בתוך חולין הרי נהפך האיסור להיתר ונעשה מתרומה חולין ומישב בזה בזרוע בשילה חידש דבכל תורה אין מבטלין איסור לכתחילה והכא מותר וקשה מזה לפוסקים דס"ל אין מבטלין איסור אינו אלא מדרבנן בהנ"ל ניחא זרוע בשילה היא ממתנות כהונה ואקרי תרומה ואסור לאבדה כדכתיב משמרת תרומותי וע"ש בהגה, א"כ קשה האיך ילפי' בביצה מתרומה על שאר איסורין שאין מבטלין ע"ב [בספר תקון משה דף קמ"ה כתב שלא קשה כיון כבר נתערב ומה"ת בטל ברוב אין כאן עוד עשה דשמירה מ"מ אסור להוסיף] ח"כ הירושלמי מתני' בתרומה ור"י אשמעינן אפי' בשארי איסורים גם צ"ע ממשנה תרומה פרק י"א מגורה שפינה ממנו תרומה אין מחייבין ללקט אחת אחת ונותן לתוכו חולין ופר"ח צ"ט ס"ק ח' מביא מזה ראיה שאין מבטלין איסור רק אסור מדרבנן כשיטת תוס' ע"ב ולפי אב"מ בתרומה לכ"ע אסור מדאוריי' קשה טובא ממשנה הנ"ל ערוך לנר יבמות דף פ"ט מביא ראיה לראב"ד ולאב"מ אין ראיה שם בתרומה לכ"ע אסור רשב"א גיטין נ"ג מביא שיטות אם לטמא תרומה אסור מה"ת:

ביצה ד' א"ר מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט מרבה עליהן עצים מוכנין ומסיקן והא קמהפך באיסורא כיון דרובה דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך, [וכתב רשב"א שבת כ"ט לא מתורת ביטול נגעו בה דכל שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו בטל אלא הכא אינו צריך לבטל אלא צריך רוב כדי שלא יראה כמטלטל את האיסור אלא כמטלטל בהיתר וטלטול איסור כטלטל מן הצד] והא קמבטל איסורא לכתחילה ותנן אין מבטלין איסר לכתחילה ה"מ בדאוריי' אבל בדרבנן מבטלין, ולרב אשי דאמר כל דשל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל מא"ל, ה"מ דאיתיה לאסורא בעיניה הכא מקלא קלי אסורא, [עי' פמג"ד סי' צ"ט במשבצות זהב ס"ק י"ב באריכות]: תוס' וא"ת

לעיל גבי עגול דהוי תרומה דרבנן יוסיף עליו ויבטלו וי"ל דהא דאמר בדרבנן מבטלים היינו בדבר שעיקרו מדרבנן כגון מוקצה דעיקרו אינו אלא מדרבנן אבל בדבר שעיקרו מדאורייי כגון תרומה דאיכא שום דבר דאורייי כגון דגן תירוש ויצהר אפי' במקום שאינו אלא מדרבנן כגון בשאר פירות אין מבטלין וכן משמע בחולין צ"ח גבי פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדקולא סבר וכו' ואמאי לא הוסיף עליהן עד ששים כדי לבטל אותם אלא ש"מ כיון דעיקר איסורו דאורייי כגון היכא דאיכא כזית הכי נמי דליכא כזית וליכא אלא איסור דרבנן אין מבטלין:

רא"ש פסק והא דקאמרינן נמי מבטלין איסורא דרבנן לכתחלה היינו דוקא היכא דמקלי קלי איסורא אבל בעלמא אין מבטלין לכתחילה אפי' באיסורא דרבנן ואפי' אין לו מתירין, ויש"ש כתב זה נגד כל המחברים דס"ל דלעולם מבטלין איסור לכתחילה וכו' והיינו דוקא דבר שעיקרא מדרבנן כמוקצה אבל תרומת פירות אף שהוא מדרבנן מ"מ עיקרא מן התורה וכן חצי זית חלב, וק"ו בשר עוף בחלב אפי' למאן דס"ל שהוא מדרבנן, ותרומות ח"ל קילא טפי מותר לערב חד בתרי ולבטלה כדאי' בבכורות:

צל"ח כתב בשבת דף כ"ט הקשו בגמרא על הא דאמרי' מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים כיון דאדליק בהו פורתא הוי להו שברי כלים וכי קא מהפך באיסורא קמהפיך ומשני דעביד להו כדרב מתנא דאמר מרבה עליהם עצים מוכנין ומסיקין, והנה לא הקשו שם הקושיא של אין מבטלין וכו' ונראה דאין מבטלין איסור לא שייך שם כלל, ששם בעודו כלי מרבה עצים מוכנין ובעודו כלי גם הוא עצמו היתר הוא אלא אח"כ כשידליק פורתא יהי' איסור וכיון שבשעה שמבטלו עדיין היתר הוא אין זה מבטל איסור רק מבטל היתר בהיתר ועי' בצ"צ סי' פ' אמנם בחמץ קודם פסח אף שעדיין היתר מ"מ כיון ששמו עליו אסור לבטלו לכתחלה:

פסחים דף ל' אמר רב קדירות בפסח ישברו, ואמאי לשהנהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן גזרה דלמא אתי למיעבד במינו, תוס' תימא לר"י נהי דס"ל דטעם חמץ בקדרה חשוב משהו שאין רגילים להשתמש הרבה ביחד מ"מ הא אין מבטלין איסור לכתחלה ואפי' איסור דרבנן אין מבטלין וכו' ר"ן כתב דאפשר חמץ וכיוצא בו דכי אשתמש בהיתרא אשתמש והשתא ליתא לאיסורא בעינא הקילו לבטל לכתחילה:

גיטין דף נ"ד תניא כפלו ונתפצעו אחד שוגג ואחד מזיד לא יעלו ר"י ור"ש אומרים בשוגג יעלו במזיד לא יעלו ע"ש שהקשה והכא מדאורייי' חד בתרי בטיל וקניס ר"י שוגג אטו מזיד, והקשה פלתי צ"ט ס"ק ה' אי אפי' מדאורייי' לא בטיל מ"מ מדאורייתא מותר לבטלו

במזיד האיך קניס שוגג אטו מזיד כיון במזיד מותר מה"ת ומלוא רועים תי' לפי נב"י יבש ביבש לכ"ע מה"ת אסור ואגוזי פרך ורמוני באדין יבש ביבש:

ע"ז דף ל"ג איבעיא להו מהו ליתן לתוכו שכר [לתוך כלי שהי' בו יין כסך] רב נחמן ורב יודא אסרי ורב שרי [דמבטל כח היין] הר"ן כתב מהא שמעינן דמים של מלוי וערוי מותרים בשתיה והקשה הרשב"א א"כ מצינו שמבטלין לכתחילה שהרי נותנין מים או שכר בכלי זה לבטל טעם היין והמים והכלים מותרין ותי' ר"י שבליעת היין אינה אלא משהו וכיון דא"א לבא לידי נתינת טעם מבטלין לכתחילה, וכן כתב ראב"ד דמהא שמעינן דמבטלין איסור משהו לכתחלה ואפי' בשאר איסורין כגון טיפת חלב שנפלה לתוך הקדירה ודוקא כשהאיסור נפל שם הוי משהו וכו' או שנפל בכלי שאין מבשלין בו אלא בישול מרובה אבל אם נפל בכלי שאפשר ליתן בתוכו תבשיל מועט אסור לבטלו ולי נראה שאין מכאן ראיה לפי שהכשר מים של מלוי אינו מטעם שמפליטו הכלי מהיין ובולעים איסורו שלא מצינו שהצונן יפליט אלא מפני שמפיגין טעם היין הנבלע בכלי ומבטלין טעמו ולא שמערבין אותו עם ההיתר אלא כאלו שורפין אותו במקומו, ועוד שאפי' תאמר שמערבין אותו עם ההיתר לא נאסר לבטל אלא למי שמכוין לבטיל כדי להינות ממנו הא לאו הכי לא שאם לא תאמר כן א"כ האיך הכשירה תורה למ"ד אין מבטלין איסור הוא דאוריי' כלי מדין הגעלה בבני יומין והרי הוא מבטל איסור הבלוע במים שהוא מגעיל בהן אלא ודאי לא אמרו אין מבטלין אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי להינות ממנו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור שרי עכ"ל, [ועי' שעה"מ פט"ו ממ"א דמשמע מתוס' פסחים ל' ד"ה ולשהנהו דל"ל האי סברא ע"כ קשה על ר"ן בפסחים דמקשה נמי קושי' תוס' ולפי דבריו כאן לא קשה מידי ברוך טעם שער התערובות פ"ג כתב דסברת ר"ן בע"ז אליבא דהלכתא כר"ש דדבר שא"מ מותר אבל לר"י דס"ל דשא"מ אסור ממילא אסור לבטל איסור אף בלא מכוון א"כ בפסחים הסוגי' לרב דס"ל כר"י הוכרח לתרץ משום היתירא בלע ע"ש]: חולין דף צ"ח, אריב"ל משום בר קפרא, כל איסורין שבתורה בששים וכו' והתניא זהו היתר מכלל איסור וכו' והקשה תוס' ומחי קושיא דלמא היינו דוקא לענין שאין מבטלין איסור לכתחלה והכא שרי וכו', ורשב"א כתב בשם תוספות דמדאוריי' מבטלין והא דאמרי' אין מבטלין מדרבנן והא דאמרין חידש הוא ה"ק חדוש הוא שחדש בו תורה שמצוה לבטלו מה שאין כן בשאר איסורין דמ"מ גנאי הוא לבטל איסור לכתחלה וכאן מצוה לבטלו וכו' ומ"מ דעת ראב"ד דאין מבטלין איסור לכתחילה מדאוריי' אמרו מדקאמר הכא חדוש הוא, מיהו היכא דעבר ובטלו מדאוריי' בטיל אפי' במזיד:

ומדרבנן במזיד לא בטל, ופר"ח סי' ס"ד כתב גם לרבא דס"ל כ"מ דא"ר לא תעביד לא מהני מודה בצורם אוזן בכור מטעם שכתבו תוס' דכיון דממילא מותר אינו בבל תאכל אפי' נעשה בידים וה"ה בביטל כיון דאם נתבטל ממילא שרי וכו' ומביא ריב"ש דמה שמשימין חלב בין נסר לנסר בקנקנים בסדקים אין בכך כלום שאין כוונתו לבטל איסר ליהנות בו לא מקרי מבטל איסור כמש"כ ב"י פ"ד על דבש שנפלו נמלים שיחמם הדבש עד שיהא ניתך ויסננו ואין כאן משום מבטל איסור שאין כוונתו אלא לתקן הדבש והכי מוכח במס' תרומה תרומה שנפלו מותר לטחון ע"ש מה שמשיג על ריב"ש שכתב שמי הגעלה אסורין ופלא:

קהלת יעקב אות אין מבטלין, כתב ששה דינים נאמרו בזה, א אין מבטלין דוקא במידי דאכילה אבל סכך מותר לבטל, ב במצוה לא אמרי' אין מבטלין, ג תויו"ט פ"ד דתרומה משנה האיסור מכמות שהוא מותר, ד אין אין מבטלין דוקא בודאי איסור ולא בספק עי' ש"ך צ"ב ס"ק ח', ה מרי"ט היתר בהיתר מותר לבטל, ו כתב הרמ"ע דוקא באפשר אין מבטלין אבל בדאי אפשר בלא"ה מותר:

השעה"מ פט"ו ממ"א מביא קושי' לתוס' דמבטלי' איסור רק מדרבנן אסור א"כ מאי קאמר בחולין ק"מ דלא אמרה תורה שלח לתקלה, והא ודאי דאם שלחה ליכא איסור משום דאזלי' בתר רובא, הרי בהדי' לערב איסור בידים אסור מה"ת ע"ש ונב"י ח"ב סי' מ"ה מביא קושי' מגאון סדר משנה שהקשה על תוס' ע"ז דף כ' להקדים נתינה דגר למכירה דוקא בא"י באותן הימים שאין נכרים מצוים וצריך למכור בזול ולשיטת דמבטלין איסור מותר מה"ת א"כ הי' הנבילה שוה הרבה לישראל שהרי יכול לבטלה ברוב ותי' הנב"י יבש ביבש שאיסור בעין בעולם אסור מה"ת לבטלו ע"ש ומלוא רואים כתב הפר"ח צ"ט ס"ק ח' מביא ראיה לשיטת שמבטלין איסור מותר מה"ת מתרומות מגורה שפינה ממנה תרומה אין מחייבין להיות מלקט אחת אחת אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכו חולין ע"ב ולנב"י יבש ביבש לכ"ע אסור מדאוריי' קשה ממשנה הנ"ל כ"ס או"ח צ"ו מביא מח"ס כנב"י:

יד המלך פט"ו ממ"א מאריך בענין זה, וכתב כל מחלוקת של ראב"ד ורבינו הוא רק בביטל מיעוט ברובא דאיתא קמן אבל ברובא דליתא קמן סוברים כל הפוסקים דהביטול לכתחילה אסור מדאוריי' הנה המקור של שני עניני רוב האלה נפרדות המה דרובא דאיתא קמן מקרא מלא דיבר הכתוב אחרי רבים להטות ורובא דליתא קמן הלכתא גמירי לן עי' חולין י"א והענין דברובא דאיתא קמן דהרוב הוא מבורר אז בטל המיעט בתוכו ונהפך להיות כרוב כמו בסנהדרין דאחר שנמנה ורבו מחוייבים המיעוט להיות

כמרובים, ובכל תערובות ברובא דאיתא קמן נהפך מדאוריי' המיעוט להיות כרוב משא"כ ברובא דליתא קמן דכיון דאין הרוב מבורר לכן אין כחו להפוך המיעוט להיות כרוב רק דהמיעוט בכל מקום שהוא קאי וקיימי במקומו כמו שהי' וכל כחו של רובא דליתא קמן אינו משום שלילות המיעוט דנאמר עליו כמאן דליתא רק דכל כחו הוא דכשאנו דנין על כל חלק וחלק פרטי מהספק אמרי' דאותו חלק לאו ממיעט רק מהרוב הוא וממילא הותר בכך כל תערובות כולו אבל המיעוט בעצמותו בכל מקום שהוא נשאר באיכותו כמקדם, בזה שפיר יש מקום לאזהרת התורה לחול ולאסור שילוח הזה דכמו דהוא עצמו אסור לאכלו כשהוא בידו כמו כן אסור מן התורה לשלחו להכשיל חבירו אשר יבא האיסור לידו להאכילנו בבלי דעת ע"ב שמביא ראיה מבגד שאבד בו כלאים שאסור למכרנו לנכרי וכדרוסה שאסור למכור ע"ש: רדב"ז ח"ג סי' תקמ"ז מביאו היד המלך ומתקשה בו מאוד וכ"ל ולענין אם מותר לקחת מן העכו"ם דבר שנתבטל בששים, הדבר ידוע שאסור דהוי השעה שלקחו מן הגוי כאילו מבטלו לכתחילה והא כתיבנא דבדבר שיש לו עיקר מן התורה אע"ג דהשתא הוי מדרבנן לא מבטלינן לכתחילה דלא התירו לו בדיעבד אלא מפני הפסד ממונו אבל לקחתו מן הגוי לכתחילה הוא ואסור ודבר ברור הוא עכ"ל ולדעתי הקלושה כוונת רדב"ז עפ"י חקירת פמג"ד בסי' ס"ב ובפתיחה לתערובת אם שייך ביטול בגוי אם נתערב אבמה"ח בתרי אם מותר לב"נ א"כ כל זמן ביד עכו"ם לא בטול ורק כאשר יקנה ישראל יהי' בטיל א"כ מבטל לכתחילה, ועי' נב"י ח"ב א"ע סי' מ"ב, ועוד להסביר חקירת רדב"ז כי אם נתערב ואיסור חלב או חזיר בעכו"ם אין זה איסר ולא שייך ביטול כי היתר בהיתר הוא רק כאשר יקח ישראל ואז מבטל לכתחלה:

המקנה דף ל"ט כתב אפי' אם מדאוריי' מותר לבטל איסר היינו בענין שאחר שיבטל לא יכיר המבטל את האיסר אבל אם המבטל יכול להכיר האיסור פשיטא דאסור לגרום איסור לחבירו שאינו מכיר כיון שהוא מכיר עובר על לפ"ע ל"ת מכשול כדאמרי' לא אמרה תורה שלח לתקלה ורבים מתקשים הא בטל ברוב ולק"מ כיון שמשלח יכול להיות שיכיר בט"ע או באיזה סימן אסור לספק לחבירו כיון דאצלו ניכר האיסר ע"ש, ושמן רוקח יו"ד סי' י"ד. על קושי' שעה"מ לשיטת דמה"ת מותר לבטל איסר לכתחילה, קשה מחולין ק"מ דלא אמרה תורה שלח לתקלה, ראיתי בספר מנוחת אשר בסוגי' דזרוע בשילה כתב עפ"י ישו"י ביו"ד קכ"ו כתב דפלוגתא דר"י ורבנן במב"מ בהא פליגי דהנה הר"ן בנדרים כתב דהא דרבנן סברו דילפינן מדם הפר ומדם השעיר משום דשניהם עולין

לגבי מזבח הו' כמו היתר בהיתר וגם שמם שוה בעצם הו' מב"מ בכל הצדדים אבל איסור שנתערב בהיתר אף דשווים בעצם ובשמם מ"מ בצד השני:

אינם שווים דזה נקרא איסור תה נקרא היתר, וע"כ גם לר"י ג"כ מפלגינן בין היכא דמבטל אפשר להיות כבטל או להיפך וכתב הישועת יעקב דטעונא דר"י דחשוב מב"מ אף באיסור והיתר עפ"מ שכתבו התוס' בחולין דף ק' בד"ה שאני חתיכה הואיל וראוי להתכבד אינו בטיל אף דאסור בהנאה כיון דאם נאמר שנתבטל ממילא יהי' ראוי להתכבד א"כ מהראוי שלא תתבטל, וא"כ ה"ה בזה לענין מב"מ טעמא דר"י דאינו בטל משום שאם נאמר שתתבטל נעשים שווים בכל הצדדים לכך אינו בטול ורבנן סברו כיון דכל זמן שלא נתערב זה היתר נקרא וזה איסור לא הו' מב"מ ובטל עכ"ל ומסיים ודבריו ברורים כשמש, והנה הגם דלרבנן לא מיקרא מכח זה היתר בהיתר כיון שקודם הביטול הו' איסור הגם אם נאמר דמבטלין איסור לכתחילה מדאורייתא וא"כ יש בידו להביא ההיתר מ"מ כיון דאינו הוכרח לבטל ואין ההיתר עתיד לבוא בודאי לא מיקר' משום זה דבר שיש לו מתירין שמשום זה יהא גם עתה נקרא שמו היתר אמנם היכא דחייב לבטלו מכח מצות התורה כגון שלח תשלח את האם וממילא תתבטל כמו שהי' קושייתם א"כ בהיתר זה דבוודאי עתיד לבוא אם נאמר שיהא בטל נקרא עתה שם היתר עליה והו' היתר וא"כ לא יוכל להיות בטל ושפיר אמרה הגמ' לא אמרה תורה שלח לתקלה כיון דמצוה לשלוח ובודאי יבא ההיתר אם נאמר שתתבטל וא"כ עתה מיד שם היתר נקרא עליו והו' היתר בהיתר ולא בטל. שו"מ חלק ששי סי' נ"א מביא קושיא בשם פמג"ד לרוב פוסקים שמותר לבטל איסר מה"ת א"כ למה כלי חרס אשר יבושל בו ישבר למה לא יערב הכלי בין שארי כלים. פנ"י פסחים דף ל' כתב דלא אמרי' אין מ"א לכתחילה אלא כשאיסור בלע ולא היתר כחמץ קודם פסח, וראש יוסף משיג הבאתי בכלל ירך ע"ש:

פרט ב'. אין מבטלין איסור:

רמב"ם פ"ג ממ"א הלכה י"ג, בימי חכמי משנה גזרו על גבינת עכו"ם ואסרום מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטתן שהיא נבלה, וא"ת והלא עור הקיבה דבר קטן הוא עד מאוד בחלב שעמד בו ולמה לא יבטל במיעוטו מפני שהוא מעמיד הגבינה והואיל ודבר האסור הוא שהעמיד הרי הכל אסור וה"ה כתב בגמרא ע"ז דף ל"ה נתנו בה האמורים טעמים הרבה לפי שא"א בלא צחצוחי חלב או לפי שמחליקין פניה בשומן חזיר ורבינו לא חשש לטעמא מפני לטעמים אלו יש להקשות יבטל במיעוטו ע"ש, וישש"ש פרק כל הבשר סי' ק"ו הקשה א"כ וכי הני אמוראי נשתבשו ח"ו ולא ראו מה שראו הם אם לבם של ראשונים כפתחו של אולם לבינו כמחט סדקית ע"ב: בספר ילקוט

גרשוני באות דבר המעמיד מביא בשם שו"מ לישב דבאמת זה ודאי להתיר תמיד מטעם שנתבטל במיעוטו זה א"א דביטול שייך בענין מקרה שקרה לפעמים שנפל איסור להיתר שייך ענין ביטול אבל להתיר תמיד ע"י ביטול זה לא מצינו ולכך כל אמורא בפ"ע שפיר אמר דל"ש ביטול אבל אחרי דהאמוראי' נחלקו זה ס"ל לפי שא"א בלא צחצוחי חלב וזה ס"ל מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר עכ"פ מאן דס"ל הא לא ס"ל הא וא"כ שוב לא הוי ענין תמידות דהרי זה ס"ל שעושין כן וזה ס"ל שאין עושין כן ועכ"ח שאין מתנהגין כן בתמידות וא"כ שוב הוי מקרה בלבד ושייך ביטול ולכך נתן הרמב"ם הטעם מפני שמעמיד דהא אין לומר שעושין כן בתמידות דהא שאר אמוראי אומרי' שאין עושין כן ומוכרח הטעם דהוי מעמיד עכ"ד ע"ש: לפי הנ"ל אמרתי לישב רמב"ם באופן אחר עפ"י רדב"ז שהבאתי לעיל שאסור ליקח מן העכו"ם אם נתבטל האיסור כי זה כמבטל איסור לכתחילה, ולא קשה קושי' ה"ה למה אסור גבינה של עכו"ם, המעט שנשאר נתבטל, אבל ליקח מעכו"ם זה כמבטל איסור לכתחילה, וזה לכל אמורא לעצמו שסובר שנשאר צחצוחי חלב או שומן של חזיר, ממילא אסור ליקח, אבל לאחר שיש פלוגתי בין אמוראים א"כ אין זה ודאי כמש"כ שו"מ רק במקרה, וכבר הבאתי מש"ך ותה"ד בספק מותר לבטיל איסור על כן שפיר כתב רמב"ם טעם דבר מעמיד ולא טעמים אחרים ומיושב גם רדב"ז כי לכאורה יהי' רדב"ז נגד ה"ה וראשונים, אבל בזה ניחא רדב"ז קאי שבודאי נתבטל איסור תוך ששים: שלטי גבורים סוף ע"ז כתב מה שמגעילים הכלי אינו נקרא מבטל איסור לכתחילה, וכ' הסמ"ג הטעם דדוקא לאכול האיסור ע"י ביטול אז אין מבטלים אבל גבי כלים אין עושין שום דבר מהמים שנפלט בהם האיסור, ולי נראה טעם אחר דכשהוא מגעיל אינו מבטל האיסור רק הוא מפרידו מן הכלי וחשוב כמו ניקור בשר מן הדם וחלב דכי היכי דהתם בשביל שמפריד האיסור מן ההיתר אינו נקרא מבטל איסור לכתחלה הכי נמי חשיבא הגעלה מפריד האיסור מן הכלי שהי' נבלע בו שמפליטו ממנו ע"י הגעלה:

פמג"ד צ"ט במש"ז ס"ק ח' כתב קשה לי על ב"י וט"ז כתבו מקור הדין מהא דערלה ר"י ור"ש והוא ברייתא והא משנה מפורשת בתרומה פ"ב משנה ט' סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואח"כ נפלו עוד אם שוגג מותר ומזיד אסור כמ"ש הר"מ ורע"ב דאין מבטלין איסר ופסקה הר"מ פי"ג מתרומה הלכה יו"ד ולמה תפסו ב"י וט"ז ממימרא ולא ממשנה:

מחהש"ק סי' תק"א תה"ד ביו"ט שני דרבנן מותר להרבות עליו פתילות חדשות ובטלן ברוב:

כדקי"ל בעצים שנשרו מדקל ביו"ט היינו דוקא בפתילה דהוי דבר יבש וסגי ברוב אבל שמן לח אפי' מב"מ קי"ל בעי ששים:

כסף נבחר כתב, דנוכל לומר לרשב"א וראב"ד דס"ל דמדאורייי' אסור לבטלו איסר לכתחילה, ה"מ כשנוטל איסר בעין ומבטלו, אבל אם כבר בטל אלא שאין בהיתר שיעור לבטלו, מודה ראב"ד דאינו אסור אלא מדרבנן, כיון שאינו עושה אלא כדי להציל את ההיתר:

ר"ן ס"פ גי"ה מביא רא"ה דכל שנתבטל חד בתרי כיון שלאכול כל אחד ואחד בפני עצמו מותר אם בא לבשלן כאחד מרבה עליהן כדי שיעור ששים ומבשלן לכתחילה ומשום מבטל איסור לכתחילה ליכא שכיון שכל אחד ואחד בפני עצמו מותר אין כאן איסור:

תה"ב בית רביעי שער שלישי מאריך בשיטות ומסיים נמצאו שלשה מינין בביטל איסורין, אחד, איסור של תורה בין שיהי' שיעורו של תורה בין שיהי' שיעורו של דבריהם, והשני איסור של דבריהם שיש לו עיקר בדאוריי', והשלישי איסור של דבריהם שאין לו עיקר בדאוריי', איסור של תורה ושיעור של דרבנן ואין צריך לומר אם נפל בשיעור שאין בו כדי לבטלו אפי' מדאוריי' אין מרבין עליו היתר כדי לבטלו שאין מבטלין איסור לכתחילה ואין צריך לומר שאין מערבין אותו בידים כדי לבטלו, עבר וביטלו או שריבה עליו היתר אם בשוגג מותר ואם במזיד אסור למי שבטלו בעבורו, איסור של דבריהם שיש לו עיקר בדאוריי' אין מערבין אותו לכתחילה בידים כדי לבטלו ואם עשה כן במזיד אסור אבל אם נפל שם מעצמו אע"פ שאין בהיתר כדי לבטלו מרבה עליו היתר ומבטלו, איסור של דבריהם שאין לו עיקר בדאוריי' כדתרומה וחלה של ח"ל מערבין ומבטל לכתחילה אותה ברוב ואפי' להאכילה לזרים, ורבינו שמעון ז"ל לא אמר אלא לכהן טמא אבל לא לזרים, ויש אומרי' שלא אמר כ"ז אלא בתרומת וחלת של ח"ל אבל לא בשאר איסורים ויש לחוש לדבריהם ע"ש, ובדה"ב כתב המחבר כתב באיסור דרבנן כגבינה של עכו"ם וכיוצא בה אם נפל לפחות מששים מותר להוסיף וראיה מעצים שנשרו וכו' ואינו נכון התם מקלא קלי, ומשמרת משיג התם משום דשיל"מ ע"ב:

ע"ז דף ע"א, תוס' ד"ה הכא במ"ע דאיכא עכבת יין אפומא דכוזנתא, תימא ליבטל ההוא פורתא בששים, י"ל דמין במינו הוא וקסבר לא בטיל ושעה"מ פט"ו ממ"א, יש לדקדק מאי קושי' הא קי"ל אין מבטלין וכו' ואע"ג דסתם יינם דרבנן וקי"ל מבטלין, מ"מ כבר כתבו תוס' ביצה דף ד' דוקא במידי שעיקרו מדרבנן כמוקצה אבל בדבר שיש לו שורש מן התורה לא, ונראה שהרי כתב רשב"א בסי' תס"ג דהא דאין מבטלין אסור היינו דוקא במתכוין לבטל את האיסר אבל אם אינו מכוין לא, וכ"כ טא"ח סי' תנ"ג, וא"כ ה"כ כיון

שאינו מכוין לבטל האיסר אלא לשום את היין בתוכו מותר אפי' לכתחילה, אבל מדברי תוס' פסחים דף ל' נראה דאפי' באינו מכוין ע"ש, ותו לפמ"ש ט"ז יו"ד קל"ז דהא דאמרי' דכיון שאין כוונתו לבטל האיסור מותר אפי' לכתחילה היינו היכא דלא אפשר בלא"ה, עדיין קשה דהכא נמי אפשר בענין אחר:

בבד"ה שער רביעי דף פ"א דפוס וויען, מצאתי מרגליות ואעתק לשונו, עוד אני אומר שאין דין איסור בטילין לכתחילה אלא במה שמתקיים האיסור בתוכו כגון נבילה וחזיר לתוך אוכל של היתר אעפ"י שיש בו ששים של היתר מ"מ האיסור קיים ושמו עליו דמעיקרא אוכל והשתא אוכל אבל יין במים שהוא נפסל לגמרי וכן רוטב חזיר מועט לתוך ששים של מים מותר לבטל אפי' לכתחילה, הא למז"ד למי שבא להפסיד גופה של נבילה עד שתהא פגומה כשהיא בעין שבודאי מותר לו לעשות כן ואח"כ מותרת לו אלו דברים ברורים ומאירים עינים עכ"ל, ועי' עט סופר כלל ל"ג הרבה בפרט א' ב':

מג"א שכ"ג ס"ק י"ד, אסור לבטל איסור בשבת או ביו"ט דאין לך תקון גדול מזה והיכא דמקלי קלי איסורא שרי כמ"ש תק"ז ועי' דג"מ, ומחהש"ק כתב שכוונה לדעת המחבר בסי' צ"ט דס"ל באיסר דרבנן שאין לו עיקר מה"ת מותר בחול להוסיף עד ס' ובשבת אסור ות"ש כתב יבש ביבש מין במינו שנתבטל חד בתרי אם רוצה לבשלו צריך ששים ומותר להוסיף כמבואר בסי' ק"ט אסור ביו"ט וכן מים שלא לנו מותר לערב עם מים שלנו אסור ע"ש, צ"ע במים רק מצנן וכי אסור לצנן מים עי' צל"ח דף יו"ד ביצה ביו"ט מותר לתקן:

פרט ג'. פסק:

רמב"ם פט"ו ממ"א הלכה כ"ה, אסור לבטל איסורין של תורה לכתחילה ואם בטל ה"ז מותר ואעפ"כ קנסו אותו חכמים ואסרו הכל, ויראה לי שכיון שהוא קנס אין אוסרין תערובות זו אלא על זה העובר שבטל האיסור אבל לאחרים הכל מותר [וטור כתב בשם רבינו כלשון הזה דוקא למבטל עצמו אם הוא שלו קנסינן לאוסרו עליו או למי שכיון לבטלו בשבילו עי' כ"מ]: הלכה כ"ו, כיצד הרי שנפלה סאה של ערלה לתוך מאה סאה שהרי נאסר הכל לא יביא מאה סאה אחרת ויצרף כדי שתעלה באחד ומאתים ואם עבר ועשה כן הכל מותר אבל באיסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחילה כיצד חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא:

בזה, וכ"מ מביא הורה רבינו שמחה על מי חלב שנפלו לתוך תבשיל של בשר וצוה להוסיף מים עד שיבטלו מי חלב בששים דמי חלב מדרבנן, ומביא הג"מ דיי"נ שנאסר

ע"י כח עכו"ם אין מבטלין אותו לכתחילה דהוי כאלו יש עיקר בתורה כיון דכתיב ישתו יין נסיכם, מיהו לפי אמת מפשט דברי רבינו נראה שכל שאינם איסורי תורה ממש מותר לבטל איסור לכתחילה ע"ש שמביא הגהו' מרדכי רק בדבר שאין לו שורש דאורייי' וראיה שרמב"ם לא נקיט חצי שיעור ופלא גדול כמובן כי רמב"ם פסק ח"ש אסור מה"ת: מל"מ מביא תוס' בכורות דף כ"ג סבר דהא דקי"ל דהמבטל איסור במזיד אסור ובשוגג מותר כסבור שמותר לבטל חשוב שוגג, ועי' רמב"ם פ"ה מתרומות הלכה ח' אין תורמין וכו' אבל אם ידע ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא כמזיד ונראה שדין זה סותר למ"ש תוספות ועי' ט"ז צ"ט שלא הזכיר רמב"ם וכ"נ:

פי"ג מתרומות הלכה י' סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין ונפלו חולין אחרי' עד שהוסיפו על מאה אם בשוגג ה"ז עולה במאה ואחד ואם במזיד הרי הכל מדומע שאין מבטלין איסורי תורה לכתחילה, תרומות ח"ל מותר לבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו [משמט כר"ש דוקא לכהן ולא לזר ודו"ק]: המחבר בסי' צ"ט, פסק כרמב"ם דאיסר דרבנן מרבה עליו וכו' אבל לערבם בידים אסור, ורמ"א פסק כרא"ש דאסור לבטל או להוסיף באיסר דרבנן, וש"ך הקשה כאן פסק המחבר באיסר דרבנן מותר להוסיף ולבטל ובאו"ח תרע"ז במותר שמן שבנר שנתערב ואין ששים לבטלו י"א שאין להוסיף עליו ולבטל והרי חנוכה דרבנן, ומג"א תי' משום דהוי דשיל"מ לכך החמיר: טא"ח תנ"ג שמותר לטחון החיטים מבוקעי' ואין כאן מבטלין איסר לכתחילה שאין כוונתו לבטל והקשה פר"ח למה ליה האי טעמא תיפק ליה דאינו מבטל איסור אלא היתר דהשתא כולי היתרי הוא כמש"כ ר"ן בג"ה בשם רא"ה דיבש ביבש שנתבטל ברוב כשבא לבשלו מותר להרבות עליו לבטלו בששים ואין כאן משום מבטל איסר לכתחילה כיון דכל אחד ואחד בפני עצמו מותר ופסק המחבר ק"ט וי"ל דכיון שהוא מערבו לבטלו כדי שיאכל בפסח הרי הוא כמבטל איסור לכתחילה, דאלת"ה וכי מותר לערב חמץ בששים קודם פסח לאכלו בתוך פסח והנה תשובת רשב"א פליג על הטור אף שאין מכוין לבטל אפ"ה מקרי מבטל איסר מיהו מש"כ רמ"א קט"ו בחמאה של עכו"ם מותר לבשל לכתחילה כדי שילכו צחצוחי של חלב וכן מש"כ המחבר בסי' פ"ד בדבש שנפלו בו נמלים וביאר הב"י משום שאין כוונתו לבטל ולא שום אדם יחלק בדבר שמאחר שאינה נהנה מן האיסור אלא רוצה להפריד האיסור מן ההיתר כדי לאכול ההיתר הרי אין כאן מבטל האיסר דאלת"ה האיך התירה התורה להגעיל אלא ע"כ לומר כמש"כ הר"ן כיון שמתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מאיסור שרי וה"נ דכוותי', גדולה מזו מצאתי ברע"ב תרומה פ"ד תאנים שחורות מעלות את הלבנות פי' שכולן מצטרפים לבטלן לפי שאם הי' רוצה

הי' דורסן ומערבן הכל ביחד, וביאר בתיו"ט דאף כי אין מבטלין איסור לכתחילה, ה"מ להרבות בהיתר כדי לבטל האיסור, אבל כה"ג שאינו מרבה היתר אלא משנה האיסור מכמות שהי' ש"ד ע"ד:

ט"ז באו"ח סי' תרכ"ו גבי שישפיל הענפים של אילן ויערבם בסכך הקשו הא אין מבטלין וכו' ותי' הב"ח בשם מרדכי דקודם יו"ט שאינו איסור עדיין, ועוד אין מבטלין הוא דרבנן וה"מ במקום שנהנה אבל מצוה ללה"נ, וכתב הט"ז מזה למדנו בתערובות חמץ קודם פסח בלח בלח ואין ס' שיכול להרבות עליו ואפי' לכתחלה כיון שהוא קודם האיסור אבל מג"א כתב בשם הר"ן אע"ג דאיסור שיכול להסירו אינו בטל מ"מ הכא אגמרי למשה בפלגא סגי דפרוץ כעומד מותר אלא דהכא כיון שהן מעורבין בעי רובא א"כ אין כאן מבטל איסור עכ"ל, מרי"ט בי"ד סי' ח"י כשנתערב היתר בהיתר לא מקרי מבטל איסור:

מג"א בסי' תמ"ז מביא צ"צ סי' פ' יין לבן שהוכה מראיתו ומשימים לתוכו חלב בהמה וחלב חטה פחות מששים אסור דגזרי' שמא יבא לשתות ממנו עם בשר או בפסח ואע"פ שנתבטל בששים הו"ל מבטל איסור לכתחילה עכ"ל וכתב מג"א כיון שאין כוונתו לערבו כדי לשתותו בפסח או עם בשר א"כ לא הוי מבטל איסור דאין כוונתו אלא לתקן היין כמו דבש בסי' פ"ד ומנחת יעקב כלל ס' כתב שאני גבי דבש שאינו חפץ בתולעים ובטעמם משא"כ כאן הוא חפץ חלב עצמו להשים תוך היין א"כ שפיר מקרי מבטל איסר ע"ש ועי' נב"י ח"ב סי' מ"ו וח"ר סי' כ"ו שמחדש רק אם כבר נתערב אלא שעדיין לא נתבטל והוא עושה איזה דבר עי"ז מתבטל בזה אזלי' בהר הכוונה שאם הכוונה לבטל אסור ואם הכוונה לדבר אחר מותר כמו בחיטים שיש בהם מבוקעים שמותר לטחון אף שעי"ז מתבטלים מ"מ הכוונה רק לטחון לעשות קמח אבל אסור לערב חיטים מבוקעים בידים כדי לטחון ע"ש בזה נדחה דברי מג"א ונתקיימו דברי הצמח צדק ועי' שמן רוקח סי' י"ד כתב ג"כ בדבש כבר מעורב אבל לערב לכתחילה אין משם ראיה ע"ב:

פלתי צ"ט ס"ק ד' כתב דעת ראב"ד דהוי דאוריי' ויש להבין כיון דזרוע נותן טעם באיל הוי איסור דאוריי' וחדוש הוא דשוי' התורה בזרוע בשילה א"כ איך התירו לבשל בקדירה של חטאת שלמים דמ"ש זרוע עם איל ומ"ש: חטאת ושלמים ואסור לבטל דבר תורה וצריך לומר דבלוע בכלי לא חשוב ביטול איסור עד שאמרו שלא חל עליו שם חנ"נ וגם שם איסור גמור לא מיקרי עליו ואינו בכלל ביטול איסור משא"כ שם זרוע באיל הוי שפיר בכלל ביטול איסור הוא:

חו"ד צ"ט ס"ק ח' כתב ש"ך הקשה מנר חנוכה, ונראה דיש לחלק בין איסור אכילה לאיסר הנאה, דבאיסר אכילה שאינו אסור רק בטעימת טעמא דאיסורא וכיון דמבטל ליה

שוב אינו מרגיש הטעם משא"כ באיסר הנאה כשנוטל ומבטלו הרי נהנה במה שנוטל ומבטלו ולכך אסור לבטלו כמו שאסור לפטם בהמה באיסר הנאה דאין לך מבטל גדול מזה דהא הבהמה תהי' מותרת אח"כ אף שנתפטם ואפ"ה אסור שנהנה במה שבהמה נעשה שמינה בזה וה"נ אין לך הנאה גדולה מזה שמרבה ומשביח ההיתר במה שזורק האיסור לתוכו ומוקצה למצוה איסור הנאה הוא דהא צריך לעשות לו מדורה ולשורפו עכ"ל, ועי' תשובת מהרי"א או"ח קל"ג:

שלט"ג בע"ז פרק הפועלים, דבר שאסור מדרבנן, אי ליתא בעינא כגון שנפל לקדירה ונימוח וטעמו כבלע בהיתר שאינו בעין מותר להוסיף עליו לבטלו אבל חתיכה דאיסור שנפלה להיתר אע"פ שאינה ניכר מ"מ אינו נימוח והוא בעין אסור להוסיף ועי' סי' ק"ט אם נתערב יבש ביבש חד בתרי ובא לבשלם יחד מותר להוסיף משום דכל אחד בפ"ע מותר אין כאן איסור ועי' תשובת ר"ן סי' נ"ז:

פרט ד':

ח"ס יו"ד סי' שי"ט מביא קושי' פד"ר בשם ח"ץ וגם תי' ביבש אסור מה"ת וכתב בכל זה קושי' עצומה וגדולה היא דנהי דאסור לבטל איסור להפכו להיתר אבל הכא שהותר לחולה האיסור להדיא אלא שמצוה להאכילו הקל קל ואנו מבטלים להאכילו מאשר הוא איסור בעין פשוט דמחויב למיעבד כן א"כ נפרש תרומה ויבטלנה ולא שיהי' מותר לאדם אחר אלא לפקוח נפש של חולה זה, ואנו אין לנו בזה אלא ישובו של יעב"ץ ח"ר סי' קל"ה, דאיתא בירושלמי רפ"ד דדמאי דהדרא לטיבלא ע"ב, ושו"מ ח"ר סי' ט': ח"ס בסי' ס"ז ראיתי חידש שכתב כהן מותר לערב תרומה בתבשילו פחות מנתינת טעם ויכול להזמין ישראל על שולחנו, ומ"מ אסור לכהן לערב תרומה בתוך קדירת ישראל פחות מנתינת טעם, נהי משום מבטל איסר לכתחילה ליכא גבי כהן דהא היתרא הוא לגביה מ"מ ה"ל כמערים להאכיל תרומה לישראל ע"ב, לפי אב"מ בתרומה מצוה לשמור אותו שלא יבטל, גם כהן אפי' לאכול בעצמו אסור לעשות מקדשים חולין ולבטל בששים:

בני הבחור החריץ מו"ה שמואל בנימן ני' רצה לחדש במין במינו כ"ע ס"ל אין מבטלין מדאורי' עפ"י ר"ן נדרים כ"ב כתב דכל דבר שדומה לחבירו אינו מחלישו אלא מעמידו ומחזקו וכ"כ תוס' ע"ז ס"ו ד"ה מכלל, א"כ י"ל דוקא באינו מינו כיון דאיסר נאבד לגמרי בתערובות ס"ל שמותר לבטל אבל מב"מ דאיסור במקומו עומד ורק מצד רוב בטיל ומותר לאכלו אסור לבטל כמו יבש ביבש לנב"י וח"ס ומיושב הרבה בזה כמובן:

ישו"י צ"ט, הקשה לראב"ד שאסור לבטל מה"ת האיך יליף טע"כ מגעולי עכו"ם הר"ן הקשה למה לי קרא לטכ"ע הא ילפי' מקרא דהטמאים לאסור צירן ורוטבן, ותי' דה"מ

כשאוכל הרוטב בעין אבל כשנתערב בטל ברוב כמו מב"מ וצריך קרא שלא יתבטל, א"כ מאי ראיה מגע"נ שם לכתחילה מיירי ואין מבטלין איסר לכתחילה ע"ב:

תרומות פי"א משנה ח', המערה מכד לכד ונוטף ג' טפים נותן לתוכה חולין, וכתב תיו"ט אף כי עדיין יש טפות של תרומה אין לחוש הואיל ואין מתכוין לבטל, מהני שני בבי משמע דדבר שאינו נחשב בעיני המבטל ושאין כוונתו לבטל לכתחלה מיתר, ועי' כ"מ תרומות פט"ו הלכה י"ט: בינה לעתים פ"ב הלכות יו"ט כתב הא דפסק המחבר ביו"ד באיסר דרבנן יש לבטלו היינו יבש ביבש כיון דקודם הספה הי' כל חד בספיקא דרבנן ולקולא, משא"כ בלח בלח שנתערב בפחות מששים דנכנס הכל בחזקת איסור דאין כאן שום ספק על דבר שהכל נתערב ביחד וכ"ע מודו דאסור לאכלו א"כ הרי כאן ביטול איסור גמור ואפי' בדרבנן אין לבטלו, לפ"ז הרווח לנו בזה שני קושי' שיש על המחבר, א' דפוסק במותר שמן חנוכה שאין להוסיף עליו ולבטלו, וכן בסי' קט"ו הקשה ט"ז על ב"י דכתב דמותר לבשל חמאה של נכרי ואין בזה משום ביטול איסור צחצחות חלב שבה דאין מכוון לבטלו, והקשה ט"ז הא ב"י ס"ל דמבטלין איסור דרבנן ומכ"ש חמאה דאין לו עיקר בשל תורה לפמ"ש הכל ניחא דלח בלח ס"ל למחבר דאין מבטלין אפי' בדרבנן ע"ש:

בתשובת פני אריה סי' ב' וח"ס סי' ס"ז מזכירו, כתב באריכות ותוכן דבריו דהא דגמרינן מאחרי רבים דחד בתרי בטל ומותר לאכול התערובות אע"ג דאכיל גוף האיסור, לא משום שהאיסור עצמו נהפך בעצמותו להיות היתר הוא דשרי' אלא האיסור בכל מקום שהוא איסור הוא, אך מפני שזה כלל גדול בתורה אחרי רבים להטות לומר שאין המיעט יכול להכריע את הרוב לעולם אלא הרוב מכריע את המיעוט להיות כמוהו וכיון דלהסיר את האיסור מתערובות אינו יכול שהרי אינו ניכר ולאסור גם את המותר: א"א שהרי ההיתר הוא הרוב ואין בדין שיהי' מוכרע מן המיעוט ע"כ כל התערובות נאכל ומזה נמשך ממילא שגם האיסור נאכל עם היותו איסור בעצמותו, הלכך כשהותר אף לאכלן ביחד מותר וכו', ובטעם הדבר שהחמירה תורה כ"כ בתערובות לח כי טעכ"ק דאורייי', והקילה הרבה בתערובות יבש שיתבטל חד בתרי, משום דבתערובת לח אין הרוב היתר עומד בפני עצמו אלא כל חלק וחלק מן ההיתר יש בו מקצת מן האיסור שנתערב ונאחז עמו ולהכי אין בכח הרוב הזה להכריע את המיעוט להיות כמוהו אלא כל שהאיסר נרגש בו בטעמו עשאהו תורה ככולו איסר לענין אכילה וכו' אבל יבש ביבש שהיתר עומד בפני עצמו ועדיין כולו היתר הוא אין הדין נותן שיאסר ההיתר שהוא הרוב בשביל מיעוט האיסר שאינו ניכר וע"כ המיעט נמשך אחר הרוב, והנה טעם זה נכון כשאנו

באים לדון על אכילת התערבות בדיעבד אחר שכבר נתערב, אבל איך יספיק זה הטעם להתיר לערב בידים, ונראה ברור כשמש דבאיסר שעומד בעינו בתערובות לא נחלקו תוס' מעולם דודאי אסור לבטלו מדאורייי' בין במינו בין שלא במינו שא"א לגוף של איסור שיתהפך להיות בעצמותו היתר בשום פנים וכו' האיך יקבל הדעת בשר של שור הנסקל וכיוצא מאיסר הנאה התירו לו התורה לערב בידים ואכל ושבע ודשן והזהירו בלאו להשליך לכלב בעבור הנאה הבאה לו באכול כלבו וכי איזה הנאה מרובה זו או זו, ומאי האי שאמרו חמץ אינו ברשותי וכו' הא ברשותו הוא לערבו לכתחילה כהיתר לאכלו וכו' רק בפליטת איסור וטעמו שאין כאן שום גוף ממש מאיסור אלא טעם בלבד שנבלע בהיתר פלוגתי' תוס' וראב"ד ע"ש, ומרגליות מצאתי בתשובת מרי"ם יו"ד סי' ט' שמסביר מה דתמה פמג"ד [ומל"מ מעילה] שלא מצינו היתר שנתערב בב' חתיכות איסור דנימא תהפוך לאיסור שילקה על חתיכה אחת מ"ש מאיסור שנהפך להיתר וכתב דוקא בהיתר שאם לא נהפך האיסור להיתר יכריע המיעוט את הרוב היתר להיות אסור כולו מספק, לכך מכריע הרוב ונהפך, משא"כ היתר ברוב איסור גם אם לא נהפך מ"מ נשאר כולו אסור מספק ולא יכריע כלל הרוב איסור להיות מותר ממילא לא נהפך כלל ונשאר ההיתר היתר ואיסור אסור והכל איסור מספק קבוע ע"ש באריכות:

פמג"ד סי' צ"ט ס"ק י"א, שאלה אם חלב הנאסר בהנאה מותר לבטל להדליק נר חנוכה וכן אתרוג של ערלה ותרומה טמאה אי מותר לבטל ע"ב, ברוך טעם כתב נימא ע"ז של ישראל קרינן לכם כיון שיכול להפקיע האיסור ע"י ביטול בתערובות, ע"כ נ"ל בע"ז ובחמץ שאמרה תורה שמחויב לבערן בודאי אין לבטל ולהפקיע מצות ביעורו עי' במקנה כלל כ"ב פרט ג' באריכות: בספר חכמת שלמה סי' ט' ראיתי שכתב לישב קושי' מרדכי בסנהדרין יש קבוע, כבר ידוע מחלוקת רא"ש ור"ן אי נימא קבוע למפרע, דר"ן כתב כיון דקבוע חידש הוא לא אמרי' קבוע למפרע, ורא"ש בתשובה מוכח דאמרי' קבוע למפרע, נראה דראש לטעמי אזל שכתב בהך דקפץ אחד מהמנויים דלא בטל ברובא כי רוב רק ספק ותורה חידשה דניזל בתר רובא א"כ לדידי' קבוע מדינא והלכך אמרי' קבוע למפרע, אבל ר"ן אזל לטעמיי' דס"ל דרוב מדינא הוי כודאי וקבוע חידש הוא ולהכי לא אמרי' קבוע למפרע דמה דגלי גלי והנה ר"ן בסוכה דף ט"ו ומג"א תרכ"ו כתב דכל דבר המעורב מגרע האחד כח חבירו אלא דכללא בידם דהרוב יש בידו כח לגרע המיעוט משא"כ למיעוט אין כח לגרע הרוב א"כ בקבוע הניכר דא"א להרוב לגרע כח המיעוט כיון שניכר לפנינו והרי המיעוט בתקפו נהי דגם להיפוך אינו מגרע מ"מ הוי ספק מה"ת וכו' אבל

בסנהדרי' נהי דניכרים הרוב והמיעוט וקבועים הם מ"מ הרוב מגרע כח המיעוט דהרי הם אומרים בבירור שהמיעוט טועים הם ע"ש:
אגב אכתב מה שנלענ"ד לישב קושי' מרדכי מסנהדרין, כי קבוע שייך רק אם שהולכין אחר הרוב בכל זאת נשאר המיעוט כמו ט' חניות וכדומה המיעוט נשאר במקומו אז אמרי' קבוע' אבל אם הולכין אחר הרוב לא נשאר שום מיעוט בעולם בזה לא אמרי' קבוע, ובסנהדרין המיעוט צריכין לבטל דעתם ולהסכים לרוב א"כ לא נשאר שום מיעוט ולא שייך בזה דין קבוע: רמ"א קי"ב, כל מקום שנתערב פת של עכו"ם בשאר מאכל בטל ברוב בין בלח בין ביבש אבל אסור לערב כדי לאכלו, ועי' ישו"י קי"ג סק"ב צידד להתיר: רשד"ם יו"ד סי' כתב דעד כאן לא קאמרי הני פוסקים דמותר לערב איסר דרבנן לכתחלה אלא למי שהי' לו איסור דרבנן וכדי שלא להפסידו התירו לו לערבו אפי' לכתחילה אבל לקנות כדי לערבו זה לא עלה בדעת בן אדם:

עט סופר חלק ג כלל עג פרוטה דרבי יוסף

פרט א':
סיכה דף כ"ה, מתני' שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה כתב רשב"א פי' משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה, וא"ל דהא ודאי לא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשא"א לקיים שניהם כי בעודו בסוכה או שמניח:
תפילין או שמתעטף בציצית או שישים מזוזה בפתחו אין לפטור מכל המצות ומה שאמרו בשומר אבידה שפטור מלתת פרוטה לעני היינו בשעה שמנערה ומטפל בה, והיינו דאמרי' פרוטה דר"י לא שכיח וכיון דלא מיפטר אלא בעודו עוסק במלוה זו למה לי קרא פשיטא למה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת, וי"ל דהא קמ"ל דאפי' בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו סד"א איפטרי הוא דמיפטר מינה אבל אי בעי למשבק הא ולמיעבד אידך הרשות בידו קמ"ל דכיון דפטור מן האחרת הרי הוא אצלו עכשיו כדבר של רשות ואסור להניח מצותו מפני דבר שהוא של רשות, ועוד למדנו הכתוב דאע"ג דאיכא עליה מצוה קבועה לזמן ודאי כגון ק"ש ושחיטת פסח וקודם לכן באת לו מצוה אחרת שנבטלנו מן האחרת אם יתחיל בה רשאי הוא להתחיל בזו שבא לידו עכשיו ואם יבטל מן האחרת יבטל ואינו חשוב פורק עצמו ממנה כשפורקה מעליו מחמת דבר מצוה שאין חיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה וראשונה קודמת עכ"ל:

ר"ן כתב איכא למידק אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין אטו מי שיש לו ציצי' בבגדו ותפילין בראשו מי מפטר משאר מצות הא ודאי לא כדמוכח בנדרים דאמרי' פדר"י לא שכיח ואי כל זמן שאבידה בידו מפטר מליתן לעני הא ודאי שכיח וכו' לפיכך העלו בתוס' דלא פטירי אלא היכא שאם יקיימו מצות סוכה יבטלו ממצותיהן, ולא נ"ל וכו' תניא המשמר את המת פטור מק"ש ומכל מצות אע"פ שאינו מתו והא משמר ודאי אפשר לקיים כמה מצות ולמה אמרו פטור לפיכך נ"ל דעוסק במצוה פטור אע"פ שיוכל לקיים את שתיהן וההיא דנדרים לא מוכח מידי דודאי בשעה שאבידה משומרת בתיבת לא מפטר דעוסק במצוה אמרי' ולא מקיים מצוה ומי שאבידה אצלו אע"פ שמקיים מצוה אינו עוסק בה אלא בשעה שמנערר לצרכה ובהאי שעתא ודאי פטור למיתב לעני אע"פ שאפשר לקיים וכו' ילפי' כל שהוא עוסק במלאכתו של מקו' לא חייבתו תורה לטרוח מלקיים מצית אחרות אע"פ שאפשר ע"ש: נדרים דף ל"ג מחזיר לו אבידתו, פליגי בה ר' אמי ור' אסי ח"א לא שנו אלא בשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה דכי מהדר ליה מידעם דנפשיה קא מהדר ליה, אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר לא קא מהדר ליה דקא מהני ליה פרוטה דר"י וח"א אפי' נכסי בעל אבידה אסורי' על מחזיר מהדר ליה ומשום פרוטה דר"י לא שכיחי, פי' ר"ן לא שכיח שיבא עני לשאול ממנו באותה שעה דנימא לא מהדר משום דמהני ליה מידי דכי ה"ג כיון דלא שכיח לא הוי בכלל איסור הנאה ומיהו כיון דאפשר דאתי ומיתהני מיניה שומר שכר הוא עליה וחייב בגניבה ואבידה, ורש"י כתב דלא שכיח כה"ג דליהוי שביק ולא יהיב פרוטה לעני בשביל אותה מצוה ולא מתהני מיניה כלל לפיכך מחזיר לו אבידה, ועי' תוי"ט כאן:

תוס' דמהני ליה פדר"י, פי' בשעה שעסק במצות אבידה, וא"ת ישיב לו הנאה להקדש אותה פרוטה במקום שנוטלין עליה שכר, וי"ל דלא מצי הדיין לדעת כמה פעמים פטור הוא על ידה ממיתב ריפתא לעני, וא"ת והא מברית ארי בעלמא הוא שמבריח מעליו העני דאפי' גבי פורע חוב חשבינן ליה מבריח ארי, משים דמצי למימר מפייסיה ליה לפיכך לא ברי היזקא כ"ש הכא גבי פרוטה שאינה מצויה כ"כ והא דלא חשוב הנאה, וי"ל דפורע חובו היינו אותו שפורע חובו עבורו מבריח ארי מעליו הלכך לאו ברי היזקא ולכך הוי כמבריח ארי אבל הכא המחזיר עצמו כמבריח ארי מעל עצמו ע"י שמתעסק באבידה והרי הוא כאילו נוטל מכיסו של בעל אבידה ונותנה לעני ה"נ גבי פורע חובו אם הבע"ח נוטל מעות מזה לפטור חובו כמו כן היה אסור ורשב"א כתב כללא דהני מילי המדיר יכול לגרום הנאה והוא שלא תבא הנאה ממש מזה לזה והיינו פורע חובו ושוקל שקלו וכו' ואם יש מצוה בדבר כגון מלמדו משנה ומבקרו בחליו אע"ג שמגיע הנאה

מותר ומחזיר אבידה אע"פ שהנאה בא מזה לזה ממש משום דחשבינן ליה כמתעסק בדנפשיה ונמצא זה נהנה ממילא ע"ש:

ריטב"א כתב, ח"א לא שנה אלא בשנכסי בעל אבידה אסורים על המחזיר, והא קמ"ל דאע"ג דמתהני מחזיר בהשבה זו כפרוטה דר"י דכל כמה דמיטפל באבדה זו מיפטר מלמיתב פרוטה לעני שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, אפ"ה שרי ולא חיישי' להנאה זו דלאו משום הנאה זו מחזיר אלא לקיים מצותו ואלו פרוטה דר"י לא שכיח כלומר דהא לא מיפטר מפרוטה דעני אלא בעוד שמטפל בגוף האבדה להחזירה או לנערה ולא שכיח דאתי מעליא בההיא שעתה דמיפטר אמטו להכי הא אילו הוי מיפטר מלמיתב פרוטה לענייי כל זמן שהאבדה היא ברשותו ואפי' שאינו מיטפל בה הא ודאי שכיח ושכיח אלא ודאי כדאמרן וכו' יש סוברים כיון דאמרי' בהדיא בשמעתין פדר"י לא שכיח, א"כ שומרי אבידה שומרי חנם ולא עבדי' ליה שומר שכר משום פדר"י דלא שכיח ומסתברא דהא ליתא דהכא לכ"ע שומר אבדה הוי שומר שכיר מדר"י כיון דאיפשר בשום צד דמתהני בשמירה זו ואע"ג דלא שכיח, אבל הכא משום דאיכא מצות השבה מש"ה אמרי' דאי הוי שכיח פדר"י הוה מפטרי ליה מהשבה דנדרים חלין על דבר מצוה אבל השתא דפדר"י לא שכיח משום מילתא דלא שכיח ליכא למיפטריה מסתמא ממצוה דהשב תשיבם וכן עיקר:

ח"ס בחידושיו כתב, צ"ע למאן דחייש לפרוטה דר"י אמאי פוטרו ממצות השבה מפני נדרו נימא ליה דיחזר וגם יתן פרוטה לעני ע"ב:

רמב"ם נדרים פ"ז פסק שנים שנאסרה הנאה כל אחד מהן על חבירו הרי אלו מותרין להחזיר אבידה זה לזה מפני שהוא מצוה, וכתב הלח"מ וקשה כיון דפסק דבין בשנכסי בעל אבידה אסורי' על המחזיר בין משנכסי המחזיר אסורי' על בעל אבידה, א"כ לא חייש לפרוטה דר"י דבנכסי בעל אבידה אסורי' על המחזיר אמר בנדרים דף ל"ג דמותר להחזיר משום פדר"י לא שכיח וא"כ האיך פסק בפי"ג מגזילה דשומר אבידה הוי כשומר שכר משום פדר"י דהיינו טעמא שעשאו שם רב יוסף דהוי כשומר שכר משום פדר"י וי"ל דהך פרוטה דהכא דהוי בשעה שמוליך האבידה לביתו דאתי עני ולא יהיב ליה פרוטה לא שכיח דבאותה שעה פורתא לא שכיח דאתיא עני, אבל כל זמן שהאבידה בביתו דהוי זמן רב שכיח דיבא עני כ"פ והוא נפטר מן הפרוטה ולכך חשוב כשומר שכיר עכ"ל אולי סובר רמב"ם כפי' רש"י פדר"י לא שכיח שלא יתן פרוטה לעני. ורמב"ם בפי"ג מגזילה לא כתב פדר"י כלל וכך כתב הכריז או הודיע ולא באו בעלים תהי' המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו ובכל זמן שהאבדה אצלו אם נגנבה אבדה חייב

באחריות ואם נאנס' פטור ששומר אבדה כשומר שכיר הוא מפני שהוא עוסק במצוה ונפטר מכמה מצות עשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה, משמע ג"כ יען במשך הזמן פטור מכמה מצות עשה, אבל על שמשיב אבדה זמן מועט לא שייך טעם זה ודו"ק: ב"ק דף נ"ו, איתמר שומר אבידה רבה אמר כשומר חנם דמי ור' יוסף אמר כש"ש דמי רבה אמר כשומר חנם דמי מאי הנאה קא מטי ליה, רב יוסף אמר כש"ש דמי, בההיא הנאה דלא בעי למיתבי ליה ריפתא לענייא הוי כש"ש איכא דמפרשי הכי, רק יוסף אמר כש"ש דמי כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה הילכך כש"ש דמי, וריטב"א שבועות דף מ"ב כתב וא"ת אפי' שומר חנם חייב לנערה ומיפטר ליתן פרוטה לעני א"כ לרב יוסף יהי' שומר שכר וי"ל דשאני שומר דכי מנערה לאו למצוה הוא אלא מדין שמירתו שקבל בפירש ולא חשוב עוסק במצוה לפוטרו מפרוטה:

תוס' בההיא הנאה, משום דעוסק במצוה, ודוקא בשעה דמתעסק בה כגון שוטח לצורכה או משום עסק שצריך לה לאבידה אבל בשביל שאבידה בביתו לא יפטר מלמיתב רפתא לעניא כיון שיכול לקיים שתיהם כדמוכח בסוכה דלא נפקא לן מקרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דוקא היכא שאינו יכול לקיים שתיהם וסברא הוא דאטו אדם שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתח ביתו יפטר מן המצות, ועוד בנדרים אמר פדר"י לא שכיח ואי פטרת ליה כל זמן שאבידה בביתו שכיח ושכיח הוא, פסק ר"ח וה"ג דהלכה כר"י משום דאמרי' בנדרים דכ"ע אית להו פדר"י, ואפי' מאן דשרי ומודר להחזיר אבידה לא שרי אלא משום דפרוטה דר"י לא שכיח ואור"י דאינה ראיה כלל דגם רבה מודה לר"י דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דס"ל דלא נעשה ש"ש בכך ומ"מ הוא נהנה לכך אסור למודר אבל לא הוה ש"ש: רי"ף כתב רב יוסף אמר כשומר שכיר דמי בההיא הנאה דלא בעי מיתב רפתא לעניא דאמר מר כל העוסק במצוה פטור מן המצוה הוי עלה ש"ש וקי"ל בהא כר"י דאמרי' בפרק האומנין ובשבועת הדיינים דכ"ע אית להו דר"י אלמא הלכתא כוותיה ושלט"ג כתב השומר אבדת חבירו הרי הוא כשומר חנם וכו' ויש פוסקים כשומר שכיר וכו':

ונמ"י כתב לדעת רבה דאע"ג דודאי מודה דעוסק במצוה פטור מן המצוה מ"מ לא חשיב ליה האי ש"ש דמילתא דלא שכיח הוא כיון דלא מיפטר אלא בשעה שהוא עוסק במצות כל זמן שעוסק לנערה לצרכה אבל כשאינו עוסק בה אינו פוטרתו משאר מצות שלא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשא"א לקיים שתיהם אבל אפשר לקיים שתיהם חייב בשתיהן והכי מסתברא דאי לאו הכי אלא כל זמן שהיא אצלו הוא פטור א"כ מי שיש לו מזוזות וציצית יהי' פטור מכל מצות אלא ודאי כדאמרן וכן משמע

מנדרים דאמרי' פדר"י לא שכיח ואלו הי' פטור כל זמן שהיא אצלו ודאי הוה שכיח ושכיחה: בפרק האומנין מביא נמ"י ראב"ד הקשה היכי דמי הלואה שנעשית מצות' משעה שהלוה לשומר אבדה שעושה המצוה כל זמן השמירה, ופריק ז"ל דהכא נמי הוה ש"ש כל שעתא מפני שממתין ליה ואינו מוכר המשכון ליפרע ממנו, ועל זה כתב רשב"א ז"ל למדנו מדברי ראב"ד דבר זה שהוא פטור מפרוטה לעני כל זמן המשך המשכון בידו ע"ש, א"כ קשה מי שיש לו ציצית ומזוזה יהי' פטור מכל מצות ואחי מורי הגאון ב"מ מחנה חיים ז"ל תי' ב"י או"ח סי' ח' כתב דלא שייך עובר לעשיתן אם מניח תפילין וציצית בלילה כשהאיר היום יברך יען כל רגע ורגע מצוה בפני עצמו הוא והוה תמיד עובר לעשייתן ע"ש, ונמ"י ב"מ דף ל' הקשה למה לי קרא שכהן אסור לטמא להשיב אבידה תיפוק ליה דלא הוי בעידנא ותי' באבידה כאשר הוא מגביה החפץ מתחיל המצוה וגומר בשעה שמשיב לבעלים מבואר מזה דבאבידה כל זמן שהוא בידו עוסק במצוה אחת נמצא דשניה לא חלה עליו כאשר כתב רשב"א בסוכה בתוך הזמן אבל במזוזה ותפילין דכל רגע הוא מצוה בפני עצמה נמצא שניהם בא ביחד וחייב בשניהם ועי' תוס' ב"מ כ"ט ד"ה והוי שואל: יש"ש ב"ק פ"ו סי' ט' כתב רי"ף ורמב"ם ורא"ש פסקי כר"י וראייתם מנדרים דהלכה כר"י ואומר ר"י דאין ראיה כלל גם רבה מודה לר"י רק שסבר שלא נעשה בעבור כך ש"ש ואני תמה על ראיית הגאונים, דהא בכל תלמוד רגילין לפסוק כאיכא דאמרי דהוא לישנא בתרא וא"ד דהכא סבר דאף רב יוסף לא חש להך פרוטה כי בעבור הפרוטה לא נעשה שומר שכר והך סוגי' דנדרים דמסיק דכ"ע אית להו דר"י אזלא אליבא דלישנא קמא וא"כ לפי האמת דהיינו דלישנא בתרא דאף ר"י לא חש להך פרוטת, בע"כ מוכרחים אנו לחלק כמו שחילק ר"י דהתם הוא דפליג דס"ס הנאה מנר לידיה אבל הכא בשביל מתנה מעוטת לכ"ע לא נעשה ש"ש בכך ואף ר"י מודה בזה רק טעמא דיליה משום שעבוד רחמנא בע"כ וכו' ועוד קשה לפי דבריהם דפרוטה דר"י חשבינן ליה הנאה ממש, א"כ הא דמסקינן דמכסין בעפר של עיר נדחת דמצוה ללה"נ ואף בשופר שרי וכן לולב של אשירה אי לאו משום כתותי מכתת שיעורא ואמאי הא נהנה פדר"י אלא האי פרוטה לא שכיח ולא חשבינן הנאה ק"ו לחושבו כשומר שכר ומאחר דהלכה כרבה הא דקי"ל בפרק אלו מציאות דף כ"ט כר"ט דאמר משתמש בהם וחייב באחריותן היינו לחייב בגניבה ואבידה ולא כמו שכתב רמב"ם להתחייב באונסין לפי שס"ל כר' יוסף, דבלא"ה ש"ש וחייב בגניבה ואבידה ובעבור היתר תשמיש נתחייב באונסים אלא העיקר כמו שפי' דכבר הוא ש"ח ובהיתר תשמיש המעות נעשה ש"ש ופטור מאונסין הילכך שומר אבידה כש"ח ע"ש עי' ח"מ רס"ז:

ואמרי בינה דיני הלואה סי' ס"ח כתב, למה שכתב רשב"א ור"ן במס' סוכה אע"ג דמתהנה בעשית מצוה שמקבל שכר בעוה"ז ובעוה"ב כל שאינו נהנה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריוח ממ"א אין הנאה מן האיסור דלא חשוב כנהנה באיסור הנאה אלא כשנהנה מגופו של איסור, ויקשה למה צריך לשומר אבידה שיהי' שו"ש משום פדר"י תפ"ל משום דמרויח דמקבל שכר בעוה"ז ובעוה"ב ואי דשכר זה לא בא לו מיד בעל אבידה זה אינה דהא גם הרוחת פדר"י ג"כ לא בא לו מבעל אבידה, וצ"ל דכיון כל השומרים אינם חייבים רק מטעם שהתורה ירדה לסוף דעתן של בני אדם דרוצים להתחייב למה שכתב בפרשה כמש"כ תוס' כתובות דף נ"ו ובשומר אבידה ג"כ כיון דמרויח פדר"י אוקמי התורה ברשותו להתחייב בגניבה ואבידה כמו כל ש"ש אם מקבלים שכר נפרד מן פעולת השמירה אבל בעד שכר מצוה אינו ראוי לומר שיהי' כש"ש כיון דאינו נוטל האבידה מרצונו רק מוכרח לקיים מצות התורה ול"ש לחייבו בשביל זה כשו"ש רק מטעם דמרויח בזה מצד אחר דמשתכר פדר"י ע"ש ועי' שמ"ק ב"מ פ"ב שכתב מצוה דעביד אליבא דרע"ק למיהוי עלה ש"ש לאו מצות הלואה היא כדמשמע לכאורה, דהא ליתי דמצות לאו להינות נתנו ובשומר אבידה לא עשאוהו ש"ש מאותו טעם אלא מצוה דהכא היינו דבעי למטרח במשכון ע"ש:

הנה מתוס' ב"מ דף פ"ב משמע לר' יוסף לא הוי ש"ש רק בדשוי אבל בלא שוי אינו חייב כש"ש וכ"ר מהרש"א ב"ק דף נ"ו וצריך להבין מאוד הטעם ועי' תומים ע"ב ס"ק ז' ואמרי בינה כתב ר"ח פי' מלוה צריך למשכון דל"ה מלוה בלא משכון ותוס' הקשה הא עכ"פ מצוה עביד ושמ"ק כתב וז"ל כיון שכן משכון זה עיקר המצוה לפיכך נעשה ש"ש עליו שהוא הגורם לפוטרו לתת פרוטה, ור"א סבר המשכון לאו מצוה עביד אלא עיקר המצוה במלוה תלוי ולא במשכון והמשכון אינו פוטרו אלא המלו' לפיכך אינו נעש' ש"ש ביאר דבריו אף דנהנה מן פדר"י מ"מ זה השכר אינו בא מכח הלוה רק דהוא הגורם לזה ועיקר השכר על ידי הלואתו ולכך י"ל דכ"ע סוברים כר"י ואעפ"כ לא נעשה ש"ש בשביל הנאה זאת שלא בא לו מכח הלוה וכו' ועי' תוס' ב"מ דף פ' ד"ה דקא תפיס ליה אאגריה הוי ש"ש, הקשה גם במלוה על המשכון לימא טעמא דבהאי הנאה דתפיס ליה אחוביה הוי ש"ש, ותי' דאין מרויח במה שהלוה ממה שלא הי' מלוה ולא הי' לו משכון ע"ב, א"כ גם אם במלוה על המשכון לא גרם לו המשכון פדר"י רק הלואה, מ"מ שוב יהי' ש"ש בשביל הנאה דתפיס אזוזי כיון דעכ"פ מרויח יותר במה שהלוה אם לא הי' מלוה כמו מלוה פירות דהוי ש"ש וכו' א"כ זה דוקא בדשויה דלא רצה להלות רק שיהי' בטוח במעותיו אבל בדלא שויה דנראה דאינו מקפיד על זה שיהי' בטוח במעותיו

אף דמצוה עביד מ"מ בשביל דמרויח פדר"י בלבד לא הוי ש"ש דלא בא רק בהגרמת הלוה ע"ש באריכות ועי' כ"ס על ח"מ סי' יו"ד קונטרס נפלא בסוגי':

פרט ב'. הנאה פמש"פ:

כתב ר"ן בתשובה סי' י"ט, ראובן שהשאיל ספר לשמעון ובאו שודדים ושללו דאין שמעון חייב באונס וכתב ש"ך ע"ב ס"ק כ"ט הטעם כתב ר"ן דשואל ספר המשאיל מצוה קעביד וא"כ אין כל הנאה של שואל דטעמא דשואל חייב באונסים מפני שכל הנאה שלו משא"כ הכא אף המשאיל נהנה בפדר"י ור"ן לטעמו אזל דפסק כר"י וא"כ לפוסקים כרבה הוי שואל גמור וחייב באונסין וא"כ לדידן הוה ספיקא דדינא ע"ש וקצה"ח כתב דאפשר לחלק אע"ג דלרבה לא הוי ש"ש משום פדר"י מודה דהוי הנאה עכ"פ אלא דאינו ש"פ כיון דלא שכיח, וש"ש לא הוי כי אם שכרו בפרוטה כמ"ש ש"ך ש"ג, אבל במודר הנאה כיון דהנאה מיהא הוי אפי' פחות מש"פ מש"ה אסור במודר הנאה להחזיר, וא"כ כיון:

דגבי שואל אפי' אית ליה למשאיל הנאה פמש"פ נמי תו לא הוי כל הנאה של שואל וא"כ בשואל ספר לכ"ע לא הוי שואל אך קשה כיון דסובר הר"ן דמצוה קאעביד ע"כ משום פרוטה דפטור בשעה שמשאיל ולא כשיטות האומר משום שטוח ונעור וא"כ בהלואה בלא משכון פשיטא דאיכא מצוה ומשתכר פרוטה לעני א"כ הא דאמרי' קידושין דף מ"ז אמינא להו לאונסין כ"ע לא פליגי דברשות ליה קיימא מ"ט לא גרע משאלה מה שאלה דהדרא בעינא חייב באונסין מלוה לא כ"ש ע"ש, והיכי קאמר לאונסין כ"ע לא פליגי דלא גרע משאלה הא בשאלה נמי היכא דאין כל הנאה שלו אינו חייב באונסין ומלוה ודאי מצוה קאעביד דהא עיקר פדר"י שנאמרה במשכון הוי משום הלואות כספו ולא הוי ש"ש כמו בשואל ספר וכו' עוד נראה דשואל ספר אינו בדין שואל כיון דקי"ל מצוה ללה"נ ולית ליה הנאה מזה ועי' ב"מ דף צ"ו שאלה לראות בה דפטור ע"ש ונתיבות משיג מט"ז יו"ד רכ"א ס"ק מ"ג כתב ת"ת להינות נתנו ע"ש ועי' מג"א סי' רכ"ג שאין מברכין שהחיינו בספרים חדשים שקונה כי מצוה ללה"נ, ועי' קצה"ח סי' ש"מ לגבי משאיל סגי הנאה פחות מש"פ, ובסי' שמ"ב מביא ר"ן הנ"ל ומח"א הלכות שאלה סי' ג' כתב על ר"ן דמשאיל אין עושה מצוה בשעה שמשאיל הספר אלא בשעה שלומד חבירו בספרו אית ליה מצוה לבעלים ובאותה שעה ודאי חייב ליתן לעני ע"ב ובהלכות נדרים סי' כ"ד מסופק מי ששאל שופר מחבירו ונאנס מה דינו מי אמרי' כיון דלא חשיב הנאתו הנאת ממון לא מתחייב כשואל דפרק השואל משמע השואל לא מתחייב אלא אם יש לו הנאת ממון שוי' פרוטה. על קושי' מקידושין, כתבתי במקנה כלל מ"ג פרט ה' עפ"י דברי אחי

מורי הגאון מחנה חיים ז"ל שכתב לישב קושי' פנ"י האיך מדמה פדר"י באבידה למלוה, באבידה החפץ גורם המצוה, אבל במלוה בודאי בלי משכון יש לו המצוה ויש לו פדר"י ומאיזה טעם יהי' ש"ש על המשכון ע"ב ואמר לישב דהנה קשה אי אמרי' מלוה ברשות בעלים בחזרה עד שיוצא המעות נמצא המלוה נעשה אז בשעה שמוציא הלוה, וראשונים כתבו דאינו נפטר מפרוטה רק אם עוסק אז במצוה לפ"ז ברגע שמלוה לו לא הוי מלוה ובשעה שלוה יוציא המעות הוא אינו עוסק במצוה וצ"ע, וי"ל בסי' ל"ט מבואר אם לקח משכון א"א לו לחזור נמצא בשעה שהלוה לו נעשה המצוה ויש לו פדר"י, א"כ המשכון גורם המצוה ומיושב קושי' פנ"י ממילא מיושב קושי' קצה"ח כיון שיוכל לחזור לא נעשה מצוה וחייב הלוה כי אין למלוה הנאת פדר"י: בחידושי מרי"ם סי' ע"ב כתב לישב קושי' מקידושין בפשיטות דהטעם כאן דאין כל הנאה שלו אף דמה איכפת ליה מה שיש הנאה גם למשאיל י"ל דהטעם דצריך שיהי' כל הנאות שיש למשאיל יהי' אצל השואל ולכך הוא כבעלים וחייב באונסין אבל כאן הנאה זו שיש למשאיל שמשתכר פדר"י במה שמשאילו הנאה זו אינה להשואל דהוא אינו יכול להשאילו ולהשתכר פרוטה זו דהא אין השואל רשאי להשאיל ולכך אין כל הנאה שלו ושפיר כנ"ל אבל התם אף דמלוה ברשות בעלים לחזרה מ"מ הא גם הנאה זו של פדר"י שיש למלוה יש גם ללוה שהרי יש ללוה ג"כ דהא גם הוא יכול להלות זה המעות ולהשתכר ג"כ פדר"י ושפיר הוי כל הנאה שלו עכ"ל:

פרט ג'. אם הברכה חשוב כשכר:

שלטי גבורים פרק הגוזל כתב ראיתי בהגהת מרדכי שנסתפק אי הברכה חשוב שכירות או לא ונראה מדהביא תלמוד דפטור כי הוי אומן בחינם דאם כן לא חשיב לברכה שכירות בענין זה ובודאי דידע התלמוד דאיכא לברכה ערך ודמים כדאיתא בפרק החובל ואין לומר הכא לא חשוב הברכה שכירות משום דאין כאן מצוה דשחיטה אינו מצוה דזה אינו דאעפ"כ הרי יש לברכה ערך יו"ד זהובים אפי' כשאין שם המצוה רק הברכה גם אין לומר דאין כאן שייכו' לשכירות הברכה כיון שהברכה אזל לה מכיון שנטרפה דגם זה אינו שהרי הטור סי' ש"ו חשוב שכירות מה שלוקח הכרכשת אע"פ שמזאת הטריפה אינו ליקח והכא נמי הי' לנו להחשב כאן שכירות הברכה אע"פ שנטרפה עכ"ל, ומעד"מ כתב דלא חשיב הברכה לשכירות כיון דניבלה אין לו שכר ברכה אע"ג דקי"ל דהיכא דנוטל שכר על הכשירות נמי הוי ש"ש לא דמי דהתם כשנטרפה אין לו שכר אבל הפסד אין לו וכיון כשניבלה הפסד הוא לו שמוציא שם שמים לבטלה ואף דאונס הוא לגבי שמים חשבינן ליה כפושע עכ"ל וקצה"ח סי' ש"ו כתב אע"ג דברכה הוא מערך עשרה

זהובים אפ"ה לא חשוב שכר לגבי ש"ש ותדע דהא בשומר אבידה פליגי רבה ור' יוסף וטעמא דר"י משום דמרויח פרוטה ותיפק ליה משום מצוה לחודי בלא ברכה נמי הוי עשרה זהובים וכבר נתקיים מצותו כהוגן בשעה שהגביה האבידה ונטלה תוך ביתו והרי הוא עשרה זהובים אלא ודאי דאין זה שכר לש"ש ומשום דמצוה ללה"נ ומה"ט מכסין בעפר איסר הנאה אע"ג דשכר מצוה שוה עשרה זהובים ודברי חיים דיני שומרים סי' י"ט כתב דכוונת מעד"מ לרב יוסף דחשיב ש"ש בעבור פרוטה דלא צריך למיתב לעני גם הכא בעת הברכה פטור מליתן פרוטה לעני ונחשב זה כשכר לכך כתב כשניבלה יש לו הפסד שהוציא שם שמים מפיו לבטלה, ואמרי בינה בנו הגאון ז"ל כתב לכאורה יש להשיב לפי נתיבות ס"ק י"ט מחדש בגבאי צדקה שנטלו משכון נראה דלא שייך פדר"י רק במקום שעוסק במצוה שהוא מצות עשה ומוטל עליו בחיוב ואסור:

לקבל עליו שכר כגון בהלואה או בהשבת אבידה אבל צדקה חיוב מוטל על כל אדם ליתן צדקה, אבל אין חיוב ומ"ע מוטל על שום אדם להיות גבאי צדקה דאם הי' מ"ע להיות גבאי הי' כל ישראל מחוייבים להיות גבאים רק החיוב על ב"ד לכוף את ישראל על הצדקה ולהעמיד ממונים על זה ורשאים לקבל שכר על זה, לא שייך משום פדר"י וראיה לזה מב"מ דף נ"ח דשוכר את הפועל לשמור פרה וזרעים דאם אין נותנין שכר שבת לא הוי אלא ש"ח ולא הוי ש"ש משום פדר"י וע"כ הוא הטעם דאין עליו מ"ע להיות שומר לפרה ויכול ליטל שכר והא דכתב רשב"א דאפוטרפוס דהוה ש"ש משום פדר"י נראה דביתומים שאין יכולין לפקח נכסיהם יורדין לטמיון כשלא ימצא מי שיפקח כל אדם מחויב להציל נכסיהם משום השבת אבידה וחשוב משיב אבידה ממש ואפטרופוס דיכול ליטל שכר היינו כשעוסק להרויח להם ע"ש, א"כ הכי נמי וכי מוטל עליו לשחוט לחברו ול"ש בזה פדר"י, ועי' תוס' שבועות דף מ"ב ד"ה ש"ח מבואר נגד הנתיבות לעולם הוי ש"ש משום פדר"י אף במצוה שאינה מוטלת עליו ע"ב וכן מסוכה דף כ"ה כותבי תפילין מזוזות פטורים וכן המשמר מת אפי' אינו מת מוטל עליו פטור מזה ראיה נגד הנתיבות לדעתי הקלושה שפיר כתב דברי חיים כי הברכה מצוה הוא ופטור מפדר"י באותו רגע ואין דמיון לגבאי שנוטל משכון אינו מחויב ליטל המשכון אם אין רוצה אבל כיון ששוחט בהמה אז מחויב לעשות ברכה ממילא פטור מפדר"י: פרט ד'. עוסק במצוה פטור ממצוה:

ברכות דף יו"ד, בש"א בערב כל אדם יטה ויקרא ובבוקר יעמוד שנאמר ובשכבך ובקומך ובה"א כל אדם קורא כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך וכו' גמרא ב"ש האי ובלכתך בדרך מאי עביד להו, ההוא מבעי להו לכדתניא בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך

בדרך פרט לחתן [ואע"ג דחתן נמי עוסק במצוה הוא אי לאו קרא יתירא לא נפקא לן מקרא קמא דכיון דעוסק במצוה לא כתיב בקרא בהדיא אלא מיעוטא בעלמא הוא דקא דרשינן מביתך ומעטי' מינה עוסק במלאכת מצוה דאיכא טרדא אבל חתן דטרדא דמחשבה בעלמא הוא שמחשב על עסק בתולים אי לאו קרא יתירא לא אתמעוט]:

מכאן אמרו הכונס את הבתולה פטור ואת אלמנה חייב מאי משמע אר"פ כי דרך רשות אף כל רשות מי לא עסקינן דקא אזיל לדבר מצוה ואפ"ה אמר רחמנא ליקרי א"כ לכתוב רחמנא בשבת ובלכת מאי בשבתך ובלכתך. בשבת דידך ובלכת דידך הוא דמחייב הא דמצוה פטורת:

ב"ש האי בלכתך מאי עביד ליה, כתב פנ"י תמיה לי טובא דאכתי הא תרי זמנו כתיב ובלכתך בדרך חד בשמע וחד דפ' והי' אם שמוע לכאורה נראה דהאי פ' והי' אם שמוע כיון דמסקינן בדף כ"א דבדברי תורה כתיב תו לא שייך למדרשי מבלכתך בדרך דרשה דב"ה דמתני' ולא שייך נמי למדרש למעוטי עוסק מצוה וחתן דפטורים מת"ת דמלתא דפשיטא היא כיון שאם הי' עוסק תחלה בת"ת צריך לבטל לימודו ולעסוק במצות דכיון שת"ת אין לה הפסק יומם ולילה א"כ כל המצות מה תהא עליהן לפ"ז אתי לדרשא אחריתי אלא לפ"ז קשיא לי איפכא דלר"י דאמר דף כ"א דק"ש דרבנן ומסיק אביי דבשכבך ובקומך נמי בד"ת כתיב, א"כ מנ"ל להנך אמוראי הא דפשיטא לן בכולהו תלמודא דעוסק במצוה פטור מן המצוה דהא ילפי' מהאי קרא בלכתך בדרך דכולהו קרא בד"ת א"כ ממילא לא שייך הך דרשה לענין עוסק במצוה או טרדת ע"ש:

דף י"ט ת"ש ולאחותו מת"ל הרי שהי' הילך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יחזור ויטמא אמר' לא יטמא [הואיל ועונת שחיטת הפסח היא וחל עליו חובת הפסח שהוא בכרת אם יטמא בטל מלעשות פסח ולמול בנו נמי מצות כרת היא] יכול שאינו מטמא למת מצוה ת"ל לאחותו וכו' צ"ע למה יהי' הו"מ שיחזור לטמא כיון שעוסק במצוה:

דף כ"א, א"ר יודא ספק קרא ק"ש אינו חוזר, ספק אמר אמת ויצב חוזר ואומר מ"ט ק"ש דרבנן אמת ויצב דאורייי', מתיב ר' יוסף ובשכבך ובקומך א"ל אביי ההוא בדברי תורה כתיב, תוס' והא דאמרי' לעיל בערב משום דכתיב ובשכבך אסמכתא בעלמא הוא:

אר"י אמר שמואל ספק וכו' רבינו יונה כתב דס"ל דק"ש דרבנן אע"פ שכתב בתורה ובשכבך ובקומך ס"ל לשמואל שלא אמרה תורה דוקא ק"ש אלא שיקרא בתורה בכל מקום שירצה ומה שאנו קוראין זאת הפרשה דוקא אינו אלא מדרבנן לפיכך ס"ל אינו חתר וקורא:

פנ"י כתב קשה לי היאך אפשר לומר דדרשה דבשכבך אסמכתא בעלמא היא דהא פשיטא לן בכל ש"ס דעוסק במצוה פטור מן המצות מק"ש ילפי' וא"כ למ"ד ק"ש דרבנן מנ"ל, דליכא למימר דאי נמי קרא בד"ת כתיב כדמסיק הכא אפ"ה שייך למעט עוסק במצוה דפטור מד"ת דהא ליתא דלהא לא צריך קרא דהא אפי' בעוסק בד"ת מעיקרא צריך להפסיק לק"ש וכו' לכאורה י"ל דהא דמפסיקן בד"ת בשביל מצוה היינו בשכבר קרא בתורה מיהא אותו היום פרשה או פסוק אקת וכו' מיהו לפי רבינו יונה דלמאי דאמרי' קרא בד"ת כתיב היינו שצריך לקרות פ' ק"ש או פ' אחרת מד"ת והכל בזמן השכיבה או קימה, א"כ לפ"ז הוי א"ש דק"ש וד"ת חדא מילתא היא, אלא דתוס' כאן לא נחתו לסברא זו ע"ש: מי:

מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש מן התפילה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה, רבינו יונה כתב פטור מק"ש מן תפילה ותפילין כך היא הגירסא, ויש מפרשים דכיון שלא שנינו במשנה בפירש שפטור מכל המצוות האמורות בתורה אינו פטור אלא מאילו שלשה בלבד אבל בכל השאר חייב, ומביאין ראיה מסוכה דף כ"ה חתן פטור מכל מצות ותנא שילא חייב ומשמע דהלכתא כשילא וכו' ואין נראה למורי שאותה הברייתא דסוכה דמביאין ראיה שחייב בכל שאר מצות כבר תי' רש"י ואמר דלא ס"ל העוסק במצוה פטור מן המצות, אבל אנן דקי"ל העוסק במצוה פטור מן המצות ודאי פטור, על כן נראה לפרש אעפ"י שלא שנה במשנה אלא אלו שלשה בלבד ה"ד דפטור מכל שאר מצות אלא דתנא אלו שהם חמורות שיש בהם קבלת מלכות עול שמים וכ"ש בשאר מצות ע"ב ופנ"י כתב האי ק"ו פריכי הוא דאיכא למימר הא דפטור מהני תלת היינו משום דתליה בכוונה משא"כ בשאר מצות שאין תלוי בכוונה א"ל דחייב ועוד קשיא לי האיך מצינו למילף כל מצות שבתורה מהנך תלת דילמא דוקא בהנך שהן מצות שז"ג ונשים פוטרות א"כ הוי ליה מ"ע שאין שוה בכל מש"ה העוסק במצוה פטור מהם משא"כ כל מצות שאין הז"ג מנ"ל דפטורי ואף דקושיא זו לאו עלה דרבינו יונה רמי דאהא דפשיטא לן בכולהו תלמודא דעוסק במצוה פטור מכל מצות ומייתי בסוכה כ"ה מק"ש ומפסח דתרווייהו זמן גרמא שייך נמי להקשות כן דאכתי מ"ע שלא הז"ג מנ"ל וצ"ע ועי' צל"ח דף י"ז שמשיג פסח גם נשים חייבת ועי' תשובת מהרי"א יו"ד סי' ש"י:

רי"ף כתב מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש מתפלה ומן תפילין ולא גריס מכל מצות שבתורה, ואח"כ כתב המשמר המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש מתפלה מתפילין ומכל מצות האמורות בתורה:

תוס' פטור מק"ש בירושלמי מפרש טעמי' א"ר בון כתיב למען תזכר עד כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים וכתב הפנ"י לכאורה למה לא יליף מבלכתך בדרך היינו משום ר' בון סבר כר"י לקמן דק"ש דרבנן וקרא בדברי תורה כתיב וא"כ תי ליכא למילף מיניה דעוסק במצוה פטור מש"ה יליף מיציאת מצרים או משום הך קושיא דמק"ש ומפסח לא שייך למילף אלא מצות התלוי בזמן מש"ה יליף מיציאת מצרים ע"ב: מלא רועים כתב דעד כאן לא אמרי' דעוסק במצוה פטור ממצוה אלא היכא דחיוב המצוה שעסוק בה בא לפניו קודם אבל היכא דחיוב מצוה זו מקודם א"כ התחיל באיסור כגון שהתחיל במצוה אחר שהגיע זמן ק"ש אינה נדחת מפני מצוה שעוסק בה והנה ת"ת חיובה תדיר א"כ חיובה קודם התחלת עשיית המצוה ונילף מינה ע"ב:

ב"ק דף נ"ו שומר אבידה רבה אמר כש"ח ריש כש"ש בההיא הנאה דלא בעי למיתבי ליה ריפתא לענייי [דעוסק במצוה פטור מן המצוה מולכתך בדרך נפקא לן] ומלא רועים מתקשה בו דמה לו להזכיר הילפותא ועוד מולכתך בדרך פרט לחתן ע"ש:

שבת דף י"ט רבי ורשב"ג ס"ל דלדבר מצוה מותר להפליג בספינה פחות מג"י קודם שבת ס"ל עוסק במצוה פטור ממצוה לטעם הרי"ף שם שמפרש משום ביטול עונג שבת עי' במלוא רועים אות ה':

פרט ה'. שלוחי מצוה:

ת"ר החתן ושושביניו וכל בני חופה פטורין מתפלה ותפילין וחייבין בק"ש משום ר' שילא אמרו החתן פטור והשושבינין וכל בני חופה חייבין, הני תנאי אית להו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, אלא ת"ק מחייב להו בק"ש משום דעיקר כוונת הקריאה היא בפסוק ראשון ובקל יוכל לכוין ור' שילא סבר דחתן א"א לכוין דעתו כלל, ר' שילא לא קאמר דשושבינין ובני חופה חייבין אלא בק"ש אבל בתפילה ותפילין מודי דפטורין ולא משום דעסוקי במצות נינהו דא"כ אפי' מק"ש נמי ניפטרי אלא ודאי לא מיקרו עוסקים במצות והא דפטירי מתפילה משום דשכיחי בחופה קלות ראש והלכה כר' שילא דחתן פטור מק"ש [עיי' תרג"י ואתחנן ע"פ ושננתם לבניך וכו' ותהוון הגיין בהון במותביכון בזמן מיעסוקכון בחיתונכון וכו' ופלא]: ריטב"א כתב וכ"ת כיון דכתיב ובלכתך שנפטר בלכתו לדבר מצוה ממילא שמעי' עוסק במצוה ממש ולמה לי בשבתך, י"ל דאלו לא כתיב אלא בלכתך מוקמי' ליה כשהמצוה היא בהליכה עצמה שהוא עוסק במצוה ממש כגון ההולך להוצאת המת ולהכנסת כלה ועולה לרגל אבל הולך לדבר מצוה שאין הליכה גופה של מצוה לא מפטר מק"ש ושאר מצות אבל השתא דכתיב בשבתך לעוסק במצוה אייתר ובלכתך לפטור הולך למצוה:

המחבר סי' ל"ח, פסק כותבי תפילין ומזוזות הם ותגיריהם וכל העוסקים במלאכת שמים פטורין מתפילין כל היום זולת בשעת ק"ש ותפלה, הג"ה ואם הי' צריכין לעשות מלאכתן בשעת ק"ש ותפלה אז פטורין מק"ש ומתפלה ומתפילין דכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם צריך לטרוח אחר האחרת אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יעשה שתיהן עכ"ל, וכתב מג"א מתגריהם פרש"י הלוקחים כדי להוציאן למכור למי שצריך להם עכ"ל משמע דאם עושה כדי להשתכר בו לא מקרי עוסק במצוה וצ"ע בנדרים ל"ג משמע דמחזיר אבידה הוי:

עוסק במצוה אע"פ שנוטל שכר ע"ב אולי יש לחלק במצוה שחיוב עליו לעשות כאבידה שמחויב להשיב אז השכר מותר כי זה כמו א"א ולא קאמכוין אבל כותבי תפילין ותגריהן אין חיוב עליו השכר אסור ועיי' כ"ס או"ח סי' קי"ט באריכות בזה:

שלט"ג כתב וכן העוסק בתורה אינה יכול לפטור עצמו מן תפילין אא"כ גורם לו להתבטל מלמודו עכ"ל, לא זכיתי להבין כי חיוב ללמוד תורה יומם ולילה ולא יקיים שום מצוה ועי' מלא רועים:

זבחים דף י"ט, כהנים בעבודתן ולוים בדוכנם פטורין מתפילה ותפילין פרש"י דקי"ל עוסק במצוה פטורין מן מצוה ובערכין דף ג' הכל חייבין בתפילין כהנים איצטרך ליה סד"א הואיל וליתנהו במצוה דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין בשרו אימא במצוה דראש נמי לא ליחייבו קמ"ל דלא מעכבי אהדדי לכאורה יש סתירה להנ"ל עי' ישועת יעקב סי' ל"ח, עי' בית יצחק תפילין סי' ה' האין אכלו כהנים בעזרה בחג הסוכות כי לא הי' שם סוכה ואם אכילת קדשים נחשב עבודה עי' פסחים ע"ג ויומא ס"ט ע"ש ומטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה ליכא למיפטרינהו כיון שיכול לקיים שניהם ועי' עירובין דף ג' הכל חייבים בסוכה כהנים לוים וישראלים דנראה מבואר דלא הי' סוכה בעזרה עי' תשובת ארץ צבי יו"ד סי' כ"א:

ט"ז סי' ק"ח מביא דרישה שפסק המתעסק בצרכי ציבור ועבר זמן תפילה שפטור מלהתפלל שתים לתשלומין כמו באבל ומשיג עליו ע"ש ואם עוסק במצוה פטור ממצוה אין זה כאונס שהי' בר חיוב ודו"ק:

סוכה כ"ה שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה תוס' שלוחי מצוה הולכי בדבר מצוה כגון ללמוד תורה או להקבל פני רבו ולפדות שבויין פטורין ואפי' בשעת חנייתן כך פי' רש"י ותימא אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין דאטו אדם שיש לו תפילין בראשו מי מיפטר בכך משאר מצות אלא ודאי לא מיפטר אלא בשעה שעוסק בה כגון טלית של אבידה ושוטחה לצורכה ע"ב, ורשב"א ור"ן הבאתי בפרט א' ע"ש:

והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא נפקא מהתם נפקא דתניא ויהי אנשים אשר הי' טמאים לנפש אדם אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף דברי רי"ג רעק"א מישאל ואלצפן היו שהי' עוסקין בנדב ואביהו ד' יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו כבר היו יכולין ליטהר אם מישאל ואלצפן היו יכולין הי' ליטהר אלא עוסקין במת מצוה הי' שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנאמר ולא יוכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא אין יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות [שמעינן מיניה דעוסק במצוה פטור מן המצוה שהרי נטמאו במתיהן שבעה ימים לפני הפסח ואע"פ שטומא' זו תעכב על ידם אכילת פסחיהן אלמא מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבא] צריכא דאי אשמעינן התם משום דלא מטא זמן חיובא דפסח אבל הכא דמטא זמן ק"ש אימא לא צריכא ואי אשמעי' הכא משום דליכא כרת אבל התם דאיכא כרת אימא לא צריכא:

תוס' משום דלא מטא זמן חיובא, ואין להקשות מזבחי' דף ק' דהולך לשחוט פסחו מטמא למת מצוה מולאחותו אפי' לאחר חצות, דמת מצוה שאני, אבל קשה לרבא דאמר התם אידי ואידי לאחר חצות אלמא מטמא לקרובים אפי' היכא דמטא זמן חיובא ואין לומר דהיא גופא ילפי' מחתן דפטור מק"ש דדלמא שאני ק"ש דלית ביה כרת כדקאמר הכא ולא אתי מיניה פסח דאיכא כרת ומטיא זמן חיובא:

ת"ר חתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש משום ר' שילא אמרו חתן פטור והשושבינין וכל בני חופה חייבין [ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה]:

תניא אר"ח בן עקיבא כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן וכו' פטורין מק"ש וכו' ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי ריה"ג שהי' אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה רמב"ם השמיט דין כותבי ספרים וכו' ומגן גבירים סי' ל"ח כ' שמצא ירושלמי בכורים פ"ג תנא כותבי סתו"מ מפסיקין לק"ש ע"ש:

ת"ר הולכי דרכים ביום פטורין מסוכה ביום וחייבין בלילה וכו' הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה [אעפ"י שאין הולכין אלא ביום ומשים דטרידי ודואגים במחשב' המצוה ובתיקוניה פטורין מן המצוה] כי הא דר"ח ורבה בר ר"ה כי הוו עיילי בשבתא דרגלא לבי ריש גלותא הוו גנ' ארקתא דסורא אמרי אנן שלוחי מצוה אנן ופטורי, [שלוחי מצוה אנן שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ראש גלותא]:

רא"ש שלוחי מצווה פטורין מסוכה פרש"י הולכין בדרך מצוה פטורין בין ביום בין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום ותימא וכו' וצריך לומר דהכא נמי איירי בכה"ג שם יש לו לחזור אחר סוכה לצורך הלילה ובטל ממצותו ביום:

הג"א כתב בא"ז חילק דכל העוסק במצות בידיו או ברגליו שמשקה בהמת אבידה או מאכילה מיפטר בההיא שעתא למיתב פרוטה לעני אע"ג דאיפשר לקיים שניהם וכן לובש תפילין פטור בשעה שהוא לובש אבל אחר שהשקה או לבש תפילין חייב ואין זה קרי עוסק במצוה וכן רב חסדא ורבה דגנו ארקתא אע"פ שהי' יכולין ללכת לסוכה פטורים:

משום דהואיל שהיו הולכים לדבר מצוה ועדיין לא הגיעו לשם הוי כמוליך אבדת בהמה להשקות דפטור. ערוך לנר סוכה כ"ה כ' שמעתי להקשות על או"ז מנדרים ל"א למה נענש מש"ר הרי עסק במצות הקב"ה לילך למצרים והכא אמרי' עוסק במצוה פטור ממצוה אף בשעת חנייתן ע"ש:

פרט ו'. רמב"ם:

פ"ב מק"ש הי' עוסק בצרכי רבים לא יפסוק וכו' פ"ד מי שהי' לבו טרוד ונחפז לדבר מצוה פטור מכל מצות ומק"ש לפיכך חתן שנשא בתולה פטור מק"שו כו' וכתב כ"מ סובר רבינו דה"ה שפטור מכל מצות:

פ"ו מסוכה, שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה, [ואם השליח מקבל שכר בעבור שליחתו עי' בכ"ס קי"ט באריכות]:

פי"ג מאבדה, שומר אבידה כשומר שכר מפני שהוא עוסק במצוה ונפטר מכמה מצות עשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה וכו' ועי' ש"ך ח"מ סי' רס"ז: פט"ו מאישות האיש מצווה על פ"ו וכו' ואם הי' עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכ"ש ת"ת מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושונה בה כבן עזאי ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהי' יצרו מתגבר עליו אבל אם הי' יצרו מתגבר עליו חייב לישא אשה ואפי' הי' לו בנים שמא יבא לידי הרהור: בפי' משניות אבות פ"ב כתב והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, מצות עשה לא התבאר שכר כל אחת מהן מה היא אצל השי"ת וכל זה כדי שלא נודע איזה מצוה צריך מאד לשמרה ואיזה מצוה למטה הימנה אבל צוה לעשות ענין פלוני ופלוני ולא הודיע שכר איזה משניהם יותר גדול אצל השי"ת מפני זה צריך להזהר עליהם כלם ומפני זה העיקר אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה מבלתי הקשה בין המצות אשר הוא מתעסק בה ובין האחרת

אשר תבצר ממנו ולזה ג"כ אמרו אין מעבירין על המצות ר"ל כשיזדמן לך מעשה מצוה לא תעבירהו ותניחהו לעשות מצוה אחרת עכ"ל:

עי' קול סופר סוכה אות שצ"ד נסתפקתי אם מניח מצוה ראשונה ועושה השנית אם יצא ידי מצוה דכיון דהדין הוא שפטור ממצוה ומחויב במצוה ראשונה א"כ אם עושה המצוה השנית הוה מצוה הבא בעבירה שע"י שהניח הראשונה קיים השנית ולא עשה מצוה כלל וצ"ע:

אמרי בינה או"ח סי' י"ג כתב ויש להסתפק היכא דעוסק בספק מ"ע דחייב לעשות מן הספק אם פטור ג"כ מן המצות או די"ל אין ספק מוציא מידי ודאי, אולם מה דדעת פוסקים לפסוק כר"י דשומר אבידה כש"ש בההוא הנאה דפטור למיתב לעני כמבואר בסי' רס"ז, ולא אישתמיט אחד מפוסקים לומר זה דוקא ביודע בבירור שהוא אבידת ישראל וכו' אלא ודאי כיון מ"מ מספק רמייא עליו המצוה דלמא של ישראל הוא ממילא פטור ממצוה ע"ב: שמעתי קושי' עולם האיך פטור מצדקה הא יש ג"כ לאו ועוסק במצוה אינה דוחה לאו, ותי' כיון שפטור מפתוח תפתח את ידך לו, לא חל הלאו לא תקפץ ידך כמובן:

מחבר ריש ע"ב המלוה על המשכון וכו' ה"ז ש"ש וכתב הש"ך משום משתכר בפדר"י נעשה ש"ש כל ימי היותו אצלו עד שיחזרנו לבעליו אפי' אחר שפרעו ועי' קצה"ח ס"ק ד' ועי' מבי"ט פ"י הלכות שכירות כתב המלוה את חבירו על המשכון בכל גוונא הוי ש"ש משום פדר"י דמצוה קא עביד דהלוה לחבירו וכו' להכי הוי ש"ש דכיון דבשעת הלואה נשכר בפדר"י נמצא שהוא ש"שכר עליו לעולם וראב"ד כתב דכל שעתא נמי הוי שומר שכר מפני שממתין לו ואינו מוכר המשכון ליפרע ממנו דמשמע שהוא פטור מפרד"י כל זמן המשך המשכן בידו ע"ש אבל משמע לאחר שפרעו חייב ליתן לעני ואינו עוד ש"ש אבל מטעם שעשה מצוה בשעת הלואה ונשכר בפרוטה שומר שכר עליו לעולם משמע גם אם פרעו לו:

מחבר סי' רס"ז כל זמן שאבידה אצלו חייב באחריות כש"ש וי"א דשומר אבידה אינו אלא שומר חינם וכתב הנתיבות עי' ש"ך הטעם משום דלא שכיח ונראה דאף אם באמת כבר נפטר פ"א מפדר"י דלא נעשה ש"ש והטעם כיון דתחילת קבלת לעצמו לא הי' בשכרו כדי שיהי' ש"ש כיון דלא שכיח אף שהגיע לידו הנאה ש"פ ממילא לא הוי ש"ש ע"ש:

בספר מנחת עני נדרים דף ל"ד, אבל נכסי מחזור איסורין על בעל אבידה לא מהדר דמהני ליה, וליכא להקשות דנימא דעשה דאבידה לידחי הל"ת ועשה דנדר משום דאפשר בשאלה לשיטת רשב"א דף ט"ז, משים דלא דחינן איסור מקמי ממון יעי' ב"מ דף ל'

וכוונת הש"ס שם פי' ר"ן לכתובות דף מ' משום דעשה דהשבת אבידה תלוי בדעת בעל אבידה שיוכל למחול ממון שלו וממילא לא יהי' עשה כלל מהשבת אבידה יע"ש:
מחבר או"ח ל"ח פסק כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם וכל עוסקים במלאכת שמים פטורין מתפילין כל היום זולת ק"ש ותפילה ואם הי' צריכין לעשות מלאכתן:
בשעת ק"ש ותפילה אז פטורין מק"ש ותפילה ותפילין דכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יעשה שתיהן וכתב מג"א פרש"י ותגריהם הלוקחים כדי להמציאן למכור למי שצריך להם עכ"ל משמע דאם עושה כדי להשתכר בו לא מקרי עוסק במצוה וצ"ע דבנדרים דף ל"ג משמע דמחזיר אבידה הוי עוסק במצוה אע"פ שנוטל שכר וי"ל דהתם אינו נוטל אלא שכר בטלתו אי נמי התם עיקר כוונתו להשיב אבידה אבל הכא עיקר כוונתו להשתכר עי' תל"ג עכ"ל ועי' מחהש"ק, ומגן גבורים כתב בפסחים דף נ' ת"ר כותבי סת"מ וכו' אינם רואין סימן ברכה ובפר"ח סי' תס"ח מביא פוסקים דאיכא איסור ומיושב קושי' מג"א מנדרים משום דאם עשה להשתכר איכא איסורא א"כ פשיטא דלא מקרי עוסק במצוה משא"כ באבידה ע"ש שמאריך שכותבי סת"מ שפטורין צ"ע כי אין זה המצוה רק הכנה למי שיצטרך המצוה ומיושב רמב"ם שלא הביא דין זה ועי' כ"ס או"ח סי' קי"ט: מה שכתבתי לעיל מדברי חיים בעבור ברכת השחיטה יש לו פדר"י צ"ע אי אמרי' במצוה דרבנן ידחה מצות עשה דאורייי' וראיה דלא אמרי' כי שער אפרים סי' ל"ח מאריך אם מותר להדליק נר חנוכה בב"ח כי מצוה ללה"נ הא יש לו הנאה פדר"י בע"כ בדרבנן לא אמרי' כן וכל ברכות רק דרבנן ומצאתי בחתן סופר ח"ב מביא מס' שנות חיים ראיה דעוסק במלוה דרבנן פטור מפדר"י מנדרים דף ל"ד וקי"ל סימנים דרבנן מה"ת אין צריך להחזיר וחתנ"ס משיג שמחויב להחזיר מדאורייי' מפני ספק, ופלא כי פנ"י כתובות י"ב הקשה למה צריך התורה לסימני' הא ברי ושמא בריא עדיף ותי' שיש רוב דעלמא נגד ברי שלו יע"ש, עוד מביא ראיה כי תומים ס"י הקשה מב"מ נ"ז השומר זרעים אין נותנין לו שכר שבת לפי' אין אחריות עליו אכתי יהי' ש"ש מצד פדר"י בהנ"ל מיושב אי אמרי' במצוה דרבנן חייב בפדר"י ועי' תשובת מהרי"א יו"ד ש"י מביא גמרא סוטה דף מ"ד פליגי כה"ג, ופמג"ד או"ח סי' רמ"ח ועי' ערוך לנר סוכה דף כ"ה עי' בדמש"א סוף דברים ערך פסח אות כ"ט שייך לכאן:
ישו"י סוף הלכות ר"ה כתב קושי' תוס' שבועות דף מ"ד קשה גם לרבה דסבר דשומר אבידה הוי ש"ח לפי רדב"ז ח"א תקי"ט כתב דמודה רבה שאם נאבדה או נגנבה בשעה שהוא מתעסק בה חייב שהרי באותה שעה פטור הי' מלמיתב לעני ריפתא בשביל כך

נעשה ש"ש ונמצא שאין מחלוקתם אלא בזמן שהאבידה בבית ואינו מתעסק בה עכ"ל וא"כ גם לרבה יקשה אמאי מותר לתקוע תקיעה של מצוה הרי יש לו הנאת הגוף שפטור למיתב ריפתא לעני וצריכין אנו לתרץ כמ"ש תוס' לר' יוסף דיכול ליזהר ולכוין לתקוע בשעה שלא בא עני, וכיון שכן בשופר של עולה דהך אם תקע מיירי בשוגג במזיד אין בה מעילה, וכיון שלא ידע אם הוא קודש וחשב שהוא חולין מאין הי' יודע ליזהר לתקוע בשעה שאין עני לבא ע"ש באריכות:

בספר נחלת בנימין קכ"ח כ' בשבת כ"א אמרי' שמן וכו' מדליקין בחנוכה, והקשה פנ"י בשמן שריפה אסור בהנאה לישראל, ותי' דמצללה"נ, וכאן קשה קושי' תוס' הא נהנה מפדר"י כאשר כתב ערוך לנר סוכה כ"ה דאף בעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה ד"ת, ולא שייך תי' תוס' שיוכל לילך במקום שאין שם עני, הא נר חנוכה צריך להדליק בחוץ במקום שבני אדם מצויים ותי' רק הנאה של כילוי אסור בת"ט אבל שארי הנאות מותר בתרומה ע"ש ועי' חתנ"ס ח"ב:

בילקוט הרועים אות העוסק במצוה כתב בשם ערוגת הבושם סי' כ"ח דדוקא במצוה שכיוצא בה אבל העוסק במצוה שבין אדם למקום אינו פוטר ממצוה שבין אדם לחבירו ע"ש:

ב"מ דף כ"ט פנ"י כתב לימא תהי' השיבתא דר"י, יש לדקדק לפמ"ש תוס' כאן דהא דס"ל לר"י דהיה ש"ש משום דעוסק במצוה בשעה שמתעסק לצורכה א"כ מאי מקשה הכא אמתני' דאיירי שכבר מכר אבידה ונשאר אצלו דמי האבידה דתו לא שייך ביה שום טירחא והתעסקות וא"כ נראה דבכה"ג תו לא שייך פדר"י דלא יהי' אלא ש"ש גופא שקיבל שכרותו לזמן ידוע וכו' ונראה דקרי ליה מתעסק במצוה במה שמתעסק בשמירת אבידה גופא כיון דלא קיבל עליו זו השמירה מדעתו אלא כמקיים גזירת המלך שציוה המקום לא תוכל להתעלם ואספת אל ביתך ע"ש שהאריך וזה שייך אפי' במעות אבידה ע"ב, עי' תוס' וראשונים לקמן דף מ"ג בהנאת תשמש רק שומר שכר וכאן חייב כשואל, חותני מורי הגאון ב"מ תשובת ריב"א זצ"ל מישב עפ"י נמ"י במפקיד חביות ושולח יד חייב באחריות הקשה שאין כל הנאה שלו כי נשמר בבית השומר ותי' כיון דמשתמש בענין שבעלי' מקפידים כלתה שמירתו ואין לבעלים שום הנאה ע"ב לכאורה למה הקשה כן בשליחות יד ולא בכל שואל שחייב באחריות הא אין כל הנאה שלו שנשמר בביתו אבל זה טעות כי גם בבית בעלים הי' משומר רק השואל ביקש שיעשה לו טובה להשאיל לו אבל אם הוא ניתן פקדון יען שלא נשמר בביתו שפיר הקשה אין כל הנאה שלו ומיושב הכל בשלומא אם נותן מעות צרורין ומותר להשתמש הוא רק שומר

שכר ולא חייב כשואל יען שאין כל הנאה שלו כיון שנתן לו לשמור מעותיו יש לבעלים ג"כ הנאה אבל כאן באבידה שאוכלת והוא מכר ומשתמש במעות נעשה כשואל לחייב באחריות, כי אין הנאה לבעלים שמשומר המעות, כיון גם קודם שמכר אבידה נעשה: ש"ש מצד פדר"י א"כ כבר משומר הוא למה שמכר ומשתמש במעות על כן נעשה כשואל ומחייב באחריות ודו"ק כי נפלא הוא:

תוס' שבועות דף מ"ד וא"ת המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו והמודר הנאה ממעיין מותר לטבול טבילה של מצוה ואמאי הא מתהנה לר' יוסף וי"ל דשאני שומר אבידה ומשכון דכ"פ שיתעסק בה לשוטחה לצורכה יפטר מליתן לו אבל התם יכול לכוין לתקוע ולטבול במקום שלא יבא שם עני באותה שעה ויש"ש הקשה משופר של ע"ז עי' לעיל ולי צ"ע בכל הסוגי' כי אי אפשר ולא קאמכוין מותר וגם בפסיק רישא כתב ר"ן בחולין בהנאה פ"ר מותר א"כ הוא אינה מכוין כלל להרויח רק לקיים המצוה והנאה בא ממילא למה יהי' אסור ה' יאיר עיני בתוה"ק, ועי' טעה"מ פ"ז מלולב לשיטת רשב"א נדרים ט"ו דהנאת הגוף בהדי מצוה מותר לא קשה קושי' תוס' ועי' באחרונים למה לא הקשה תוס' משופר של עולה ומשופר של ע"ז וכדומה, עי' בספר דרכי תשובה סי' יו"ד סק"ו שאסור לשחוט בסכין של ע"ז בשעה שעני עומד לפניו כיון דפטור ליתן פרוטה לעני ע"ש ומלא רועים ערך מצלה"נ אות ח' עי' במקנה כלל כ"ב פרט י"ב:

מה שהקשה תוס' בנדרים הא בפרוע חובו אמרי' שמבריח ארי הוא אולי י"ל עפ"י ש"ך ח"מ סי' רל"ב וקצה"ח סי' ק"ד ס"ק ב' כתבו שפריעת בע"ח רק כשתובע אפי' נשבע לפרוע אינו עובר אלא כשתובע ע"ש א"כ יש חילק רב בין פורע חובו שעדיין לא חל החיוב בין שומר אבידה שעני עומד ומבקש ומחויב ליתן לו די מחסורו:

עט סופר חלק ג כלל עד קדשה לשעתה

פרט א':

עדיות פ"ח, אר"א שמעתי כשהיו בונים בהיכל [בימי עזרא] עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא שבהיכל בונים מבחוץ ובעזרה בונים מבפנים, אר"י שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית ואוכלין ק"ק אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומע"ש אע"פ שאין חומה שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא [פי' רע"ב, לפי שקדושה שקדש שלמה את הבית קדשה לשעתה וקדשה לע"ל, וכן קדושת ירושלים קדשה לעולם אבל קדושת שאר ארץ ישראל לא קדשה בכבוש ראשון אלא לשעתה עד שחזרו עולי בבל וקדשוה קדושת שניה ואותה קדושה קדשה לע"ל]:

לא זכיתי להבין אר"א שמעתי וכו' וטעם שעושים קלעים לקדשו כי קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל עי' במגילה וצ"ע אם לא קידשה לע"ל אז הותרה הבמות ובכל מקומות מה צריך לקדשו:

שבועות דף ט"ו איתמר ר"ה אמר בכל אלה תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידש' לע"ל, ועזרא לזכר בעלמא הוא דעבד, ר' נחמן אמר באחת מכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לע"ל ועזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוו אורים ותומים וכו' תנאי היא דתניא אר"א שמעתי כשהי' בונין בהיכל עשו קלעים וכו' אר"י שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית וכו' מכלל דר"א סבר לא קידשה לע"ל א"ל רבינא לראש"י דילמא כ"ע קדושה ראשונה קידשה לע"ל ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מה דשמיע ליה קאמר וכו':

תוס' כ"ע קידשה לע"ל, וא"ת בחגיגה דף ג' אית לר"א דלא קידשה, גבי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וביצה דף ג' אית ליה לר"א תרומה בזמן הזה דרבנן וי"ל דקדושת הארץ לגבי תרומה ומעשרות בטלו והכא איירי בקדושת מחיצה דאפשר דלא בטלה, וקדושת בתי ערי חומה דמייתי בסמוך נמי הוי קדושת מחיצה ואע"ג דקדושת ארץ בטל מ"מ ביקש ר"א להפקיר כרם רביעי לעניים דמדרבנן הי' צריך להוליכו לירושלים ע"ש: תוי"ט פ"ח עדיות מתני' מע"ש אעפ"י שאין חומה הא תנן פ"ק דמע"ש ואם אין מקדש ירקבו האי תנא ס"ל דלא קדשה לע"ל, ותמיה בשבועות ט"ו בזבחי' ק"ז, במגילה יו"ד אמאי לא מייתי מתני' דמע"ש דלא קידש לע"ל: חגיגה דף ג' הילכתא למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית מ"ט הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית [קדושה ראשונה שקידשה יהושע לשעתה לא קידשה לע"ל אבל קדושה שנייה נתקדשה לעולם כדתני' ביבמות דף פ"ב קדושה ראשונה ושנייה יש להן שלישית אין להן לפיכך בשאר א"י אין זריעה בשביעית אבל עמון ומואב הניחו מלקדשן כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית בלקט שכחה ופיאה ובמעשר עני לכך תקנו להן שיהו מעשרין מעשר עני וברשות החכמים הי' להטיל עליהן איזה מעשר שירצו לפי שאין חייבין מן התורה]:

טור אבן כתב האי הלכה למשה מסיני לאו דוקא דהא מדרבנן הוא דאלו מה"ת פטורי לגמרי כיון דלא קידשה לע"ל, אבל אין לפרש דהא דקאמר הל"מ אעיקרא דמילתא קאי דקדושה ראשונה לא קידשה לע"ל וכיון דלא קידשה רשות ביד חכמים להטיל עליהם איזה מעשר שירצו להטילו מעשר עני כדי שיאכלו עניים בשביעית ליתא דהא:

בערכין דף ל' מפ' מקרא מ"ט לא קידשה לע"ל, ואי הל"מ הוא קרא למה לי ע"ש ועי' יבמות ט"ז בתוס' עמון ומואב וכו':

יבמות דף פ"ב, תניא בסדר עולם אשר ירשו אבותיך וירשתה ירושה ראשונה ושנייה יש להן [ירושה ראשונה בימי יהושע הוי ירושה וכן שנייה דבימי עזרא דכשגלו גלות ראשונה בטלה קדושת ארץ] שלישית אין להן [כלומר לא בעי למהדר ומירתא דירושה עומדת היא ואשמעי' האי קרא דלא בטלה קדושת ארץ בגלות טיטוס] תוס' פר"ח ראשונה ירושת אברהם יצחק ויעקב שנייה ירושת יהושע ומשם ואילך קדשה לעולם ולא יתכן לפרש כן וכו' עוד שאל הר' שמואל את ר"י דהכא קאי ר' יוחנן בר' יוסי דירושה ראשונה ושנייה יש להם דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל, ובזבחים ק"ז קאמר הש"ס לר"י דקידשה לע"ל, והשיב ר"י דלמעשרות ודאי לא קדשה הארץ לעתיד אבל קדושת ירושלים והבית קדשה שקדושת מחיצות קיימא כל שעה מאשר לו חומה דרשינן במגילה אע"פ שאין לו עכשיו והי' לו קודם לכן וכו' ועי' ביצה דף ה' ע"ב בקש ר"א להפקירו לעניים ע"ש בתוס':

מגילה דף יו"ד, שילה יש אחריה היתר [כשחרבה שילה הותרה הבמות] וקדושת ירושלים אין אחריה היתר, א"ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה, קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לע"ל, דכתיב כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים מקיש נחלה למנוחה מה מנוחה יש אחריה היתר אף נחלה יש אחריה היתר, אמרו ליה אמרת א"ל לא אמר רבא האלקים אמרה ומ"ט קא הדר ביה משום דמותיב ר' מרי קדושת שילה יש אחריה היתר קדושת ירושלים אין אחריה היתר, ועוד תנן משבאו לירושלים נאסרו הבמות ולא הי' להם עוד היתר והיא היתה לנחלה וכו', תוס' הקשה הר"ר חיים אמאי הדר ביה לימא אנא דאמרי כמאן דאמר לא קדשה לכך נראה להר"ר חיים לכ"ע מודו משבאו לירושלים נאסרו הבמות ושוב לא הי' להן היתר והני תנאי בהאי פליגי דמ"ד לא קידשה סבר דאף במקומו של מזבח אין יכולין להקריב עכשיו ומ"ד קדשה סבר דבמקום מזבח מותר להקריב אבל לא בבמה עי' מר"ם ברבי כתובות דף כ"ו באריכות:

מלוא רועים הקשה לרמב"ם שיש חילק בין קדושת הבית לקדושת ערי חומה האיך קאמר במגילה הני תנאי כהני תנאי הא ר"א ור"י מקדושת הבית מיירי ואידך תנאי מקדושת ערי חומה מיירי ויש לומר דאידך תנאי מודו דקדושת הבית לא בטלי כדס"ל לרמב"ם מפני שכינה לא בטילה וצ"ע ועי' דברי אמת סוף קונטרס יו"ד דף קכ"ג שהקשה גם לראב"ד דנימא רב נחמן אנא דאמרי אפי' כראב"י ע"כ לא קאמר אלא בשאר א"י

אבל לירושלים ולמקדש לא: טור אבן הקשה לר' יצחק דס"ל אי ק"ר לא קדשו לע"ל מקריבין בבמה והא משמע מר' יהושע אי ל"ק אף במקום בה"מ אין מקריבין דיהיב טעמא שמקריבין משום ק"ר קלע"ל הא אי ל"ק אפי' במקום בית אין מקריבין וכ"ש במ"א, ומביא ראיה לפי' ר"ח מחולין דף ט"ז הקשה תוס' לגירסא במכות לעולם לא קידשה לע"ל א"כ לר"ח הותרה הבמות א"כ מאי קאמר הכי לר"י אירחקו להו טפי אדרבה איקרבא להו טפי כיון דהותרה הבמות אבל לפי ר"ח ניחא דאע"ג דס"ל לר"י לא קידשה לע"ל אפ"ה קדושת ירושלם אין היתר הבמות אחריה ועוד ראיה מע"ז דף י"ג קאמר רבא בזה"ז לית בה משום מטיל מום בקדשים וכו' הא חזי להקרבה כשהוא תם וכשנעשה מום לא חזי להקרבה בבמה כדאמר זבחים דף ק"כ, אלא ש"מ דאפי' למ"ד לא קלע"ל אפ"ה אין היתר בבמה וכל העולם כולו דין במה עליהם:

ערכין דף ל"ב, מ"ט דמ"ד קדושה ראשונה קידשה לשעתא ולא קידשה לע"ל דכתיב ויעשו בני גולה השבים מן השבי סוכות כי לא עשו מימי יהושע ב"נ אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא אלא מקש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, ואומר והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירישתה, מקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותך בחידש כל דברים הללו אף ירושתך בחידש כל דברים הללו:

חולין דף ז' העיד ר' יהושע בן זרוז וכו' על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבו את בית שאן כולה על ידו וכו' ומי איכא למ"ד דבית שאן לא מארץ ישראל הוא והכתיב לא הוריש מנשה את בית שאן אישתמנותיה הא דאמר ר"ש וכו' הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל וקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל והניחם כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית [ובית שאן מהן הי' ואותן שקדשו הן לא בטלו בחרבן שני כדאמרי' יבמות פ"ב והביאך ה' אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשת ירושה ראשונה ושנייה יש להם שבטלה ירושה ראשונה ונקראת שנייה ירושה, אבל ירושה שלישית אין להם שהשנייה לא פסקה הלכך בימי רבי נהגו איסר בארץ]:

זבחים ק"ז: איתמר המעלה בזמן הזה ר"י אמר חייב רל"ק אמר פטור, ריי"א חייב קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לע"ל רל"ק אמר פטור ק"ר קדשה לשעתה ולק"ל וכו' ועי' תוס' דף נ"ט ד"ה עד שלא נבנה מזבח שהקשה אמאי אר"י המעלה בזה"ז חייב דקדושה ראשונה קידשה לע"ל הא אינו ראוי לפתח אהל ע"ש:

מלא רועים אות ז' קדושה ראשונה לא קידשה לע"ל יש מקום לטעות דס"ל קדושה שנייה קדשה אך זה א"א דא"כ האיך פוטר בזמן הזה כיון דשנייה קדשה הרי הוא מעלה בחוץ ע"כ צ"ל דס"ל אף שנייה לא קידשה ע"ב: שם דף ס' ר' ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מע"ש לירושלים ויאכלנו בזמן הזה [דקסבר קדושת ארץ לא בטלה וצריכה הפרשת מעשרות מה"ת וקאמר יכול יאכלנו עכשיו בירושלים בלא פדיון] ת"ל והבאתם שמה עולותיכם מקיש מעשר לבכור מה בכור אינו אלא בפני הבית אף מעשר אינו אלא בפני הבית ע"ש, ועי' דף קי"ט א"ל מעשר שם שם מארון קא ילפי כיון דארון לא הוה [דכל ימי נוב וגבעון הי' הארון בקרית יערים כ' שנה] מעשר נמי לא הוו ע"ש:

יומא ס"ב, אמר שמואל שלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולין שחטן בחוץ קודם שנפתחו דלתות ההיכל מ"ט מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה תוס' תימא דאר"י זבחי' ק"ז המעלה בזה"ז בחוץ חייב ואמאי הא אינו ראוי אל פתח אוהל מועד כיון דנהרס המזבח, וי"ל דמיירי שבנה המזבח במקומו והעלה בחוץ דס"ל קדשה לע"ל: כתובות קי"א, הכל מעלין לא"י וכו' תוס' אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והי' אומר רבי' חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויים בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליזהר בהם ולעמוד עליהם, עי' ח"ס רל"ו:

נדה דף מ"ו וסבר ר"י תרומה בזמן הזה דרבנן והתניא אשר ישבו אבותיך וירשתה ירושה ראשונה ושניה יש להן שלישית אין להן ר"י תני לה ולא סבר לה אר"ה וכו' אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן חלה דאוריי' שהרי שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר ואמינא להו אנא אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דאוריי' חלה דרבנן דתנן בבואכם בביאת כולכם ולא בביאת מקצתם וכי אסקינהו עזרא לא כולהו סלוק:

שמ"ק ב"מ דף כ"ה, אין מחללין על פירות בזה"ז משום דהוי להו כבהמה טמאה הואיל ואין ראוין ליאכל בירושלים בזה"ז או משום דלא קידשה לע"ל או משום דאין מזבח כדאמר בתמורה ועי' תוס' תמורה דף כ"ו הקשו למ"ד מקריבין אע"פ שאין בית, וא"ת דהא ליכא מזבח ע"ש:

מכות דף י"ט תוס' ואי סבר דלא קידשה אפי' בכור נמי תבעי, וא"ת אי לא קידשה א"כ לא משכחת להו מעשר דקדושת ארץ בטלה, וי"ל דודאי קדושת בית לא קידשה אבל קדושת הארץ קידשה לע"ל לענין מעשרות אבל קשה דאי לא קידשה קדושת הבית לעולם א"כ במות מותרת דהא בהא תלי' כדמוכח במגילה דף י' א"כ יבא מעשר שני ויהא נאכל בכל ערי ישראל וכו' וטעמא הבכור לאו משום קדושת ארץ אלא משום דאתקש בשרו לדמו

דבעי שיהי' מזבח קיים בשעת אכילת בשרו הילכך כל כמה דילפי' דבכור לא מיתאכיל מעשר נמי לא מתאכיל בלא פדיון יע"ש:

ע"ז דף י"ג תוס' ד"ה ונשחטיה, פ"ה ואי משום שחיטה חוץ מקדשי בה"ב לא מיחייב, משמע דלא איירי הכא אלא בקדשי בה"ב וקשיא דא"כ כי משני רבא מפני שנראה כמטיל מום בקדשי בה"ב מאי מטיל מום איכא, לכך פי' ר"י דבקדשי מזבח איירי ובזמן הזה אין חייב שוחט חוץ מאחר שאינו ראוי לביאת פתח אוהל מועד מידי דהוה אשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל דפטור ועי' בתשובת אמרי אש יו"ד סי' קי"א שהקשה מתוס' על אחרונים שכתבו בבכור בזה"ז יש בו איסר כרת, וצ"ע איזה איסר כרת יש רק לאו יש בו לא תוכל לאכול וכו' ואין כוונת התוס' לומר דהאידנא פטור משום דאין דלתות להיכל וא"א לפותחן דאדרבה עתה כפתיחה דמי דהרי מקריבין אע"פ שאין בית אבל כוונת תוס' משום דאין בית בעוה"ר ואפי' מזבח שנפגום פסול ומכ"ש אם נהרס ואיננו וכשעלו בני גולה בנו מזבח עפ"י הנביאים ובכה"ג אר"י מקריבין אעפ"י שאין בית אבל אם אין מזבח א"א להקריב ואע"ג דאפשר לבנות מ"מ מחוסר מעשה הוא [א"ה עי' תוס' זבחים נ"ט] וגם בכורות ח"ל אפי' בזמן בהמ"ק קיים אין חייב על שחיטתו חוץ גם לגאונים שהכריחו מש"ס דבח"ל נוהג קידש בכור היינו לקדש אבל מודו דלא קרב כדאי' בכורות כ"ג דס"ל רע"ק הכי ע"ש ועי' חתן סופר ח"ב שער הקרבנות ועי' ט"א מגילה דף יו"ד:

קידושין דף ע"א, א"ר יוחנן היכלא בידינו הוא [שבועה בהיכלו של מקום] וכתב המקנה, מהרש"א בח"א כתב דס"ל כמ"ד בפ"ק מגילה דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לע"ל, ואין זה מוכרחת הא איתא בנדרים דאם אמר כאימרא כדירים הוי נדר אלמא אע"ג דהשתא אין קרבן לפניו כיון דנודר בקרבן הוי נדר ה"נ בהיכל שהי' קודש בשעתא ג"כ הו"ל שבועה וילקוט הרועים מתקשה במהרש"א דכתב ר"י ס"ל כמ"ד קידשה לע"ל, הלא בהדי' בזבחים ק"ז סובר כן:

זבחים דף קי"ט, ת"ר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים דברי ר"י, רש"א מנוחה זו ירושלים נחלה זו שילה תנא דב"י זו וזו שילה פרש"י ואפ"ה יש היתר בתריה דקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל, ובקדושת ירושלים גופה ס"ל דיש אחריה היתר כדאמרי' במגילה שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה, ופנ"י במגילה דף יו"ד מתקשה דהא הכא במגילה משמע דטעמא דמ"ד שמקריבין משום דסבר מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים ואית נמי היקישא משמע דבלא"ה מסברא יש לומר דקדושה ראשונה קידשה לע"ל וא"כ למ"ד זו וזו שילה:

ממילא מוקמי' הסברא דאין אחריה היתר כלל ע"ש, עי' ידב"ש דרוש ה': תורת משה פ' ויחי על פסוק בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ פרש"י ולא הכנסתיה לארץ, והקשה רמב"ן וכי בח"ל נקברה ועוד בקרא כתיב בארץ כנען, לענ"ד אעפ"י שא"י מוחזקת להיות לנו לנחלה מאבותינו אבל איננה מקודשת עד שקידשה יהושע ע"י כבוש ועזרא ע"י רשיון מלך כורש כמבואר ברמב"ם, וכל זמן שלא נתקדשה אם כי חשובה וטובה יותר מארץ מצרים ושארי ארצות כי זה שער השמים אבל מ"מ דין ח"ל יש לו לבד מערת המכפלה שקנאו אברהם למקנה מאדני הארץ בני חת, ויעקב קנה מקום למזבח בשכם במאה קשיטה, והה"נ אם הי' מכניס רחל לתוך העיר בית לחם והי' קינה שם מקום קבר מאדני העיר הי' המקום ההוא מקודש בקדושת א"י, אבל עכשיו שקברה בשדה במקום הפקר לא נתקדש המקום עד בימי יב"נ שנתקדש כל א"י אבל עד אז היא בארץ כנען כמו בח"ל ומעתה צדקו דברי רש"י זצ"ל עכ"ל: פרט ב'. רמ"בם:

רמב"ם פ"א הלכה א' הלכות תרומות, התרומות ומעשרות אינן נוהגין מה"ת אלא בארץ ישראל בין בפני בית בין שלא בפני בית הלכה ב' א"י האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל וזהו הנקרא כיבש רבים, אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפי' מן הארץ שניתן לא"א אינו נקרא א"י כדי שינהגו בי כל המצות [עי' מר"ם ברבי כתובות דף כ"ה כתב לישב קושי' מרי"ט דהקשה הא רל"ק סבר תרומה בזה"ז דרבנן וקאמר ביבמות אין מאכילין בזמן חזה ושוק אפי' תרומה דרבנן גזירה דלמא אתי למיכל תרומה דאוריי' אלמא בימי עזרא דהוי זמן חזה ושוק הוי תרומה דאוריי']:

הלכה ה' כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן שקדושה ראשונה לפי שהי' מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל כיון שעלה בני גולה והחזיקו במקצת הארץ קדשוה קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולע"ל, והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרו' מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ורבינו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל והוא נמנה על אשקלין ופטרה מן המעשרות וכתב ראב"ד א"א לא התיר רבי אלא מעשר ירק ופירות האילן שהן מדרבנן אף בא"י:

הלכה כ"ו התרומה בזה"ז ואפי' במקום שהחזיקו עולי בבל ואפי' בימי עזרא אינה מה"ת אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושה

שלישית לא כשהי' בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזה"ז אלא מדבריהם כתרומה, ראב"ד כתב לא כיון להלכה דקי"ל כר' יוחנן דאומר תרומה בזה"ז דאוריי' והוא עצמו נראה שכך כתב בתחלת הספר ואי איתא להא מילתא בחלה הוא דאיתא עי' או"ח קידושין דף ל"ז ד"ה אף החדש מלאכלו לפני העומר: מעשר שני פ"ב, מע"ש נאכל לבעליו לפנים מחומות ירושלים שנאמר ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם, ונוהג בפני בית ושלא בפני בית אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית שנאמר מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך, מפי השמועה למדו מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מע"ש לא יאכל אלא בפני הבית, וכ"מ מביא סמ"ג עשין קל"ו כתב על מש"כ רבים אף מעשר לא יאכל אלא בפני הבית, ובספר התרומה שאם הפירות לא הוכשרו שמותר לאכלן בירושלים מניין לו ע"כ, ואיני יודע מאי קשיא ליה שרבינו מביא ראיה מפסוק שאינו נאכל אלא בפני הבית וכי לא הוכשר מאי הוי עכ"ל כפ"ת דף ל"ד שקאי על ספר תרומה ולא על רמב"ם:

מעשה קרבנות פי"ט, מי ששחט קדשים בזה"ז והעלה חוץ לעזרה חייב מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים שהרי מותר להקריב אע"פ שאין בית מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל, ובפ"א מאיסר מזבח המטיל מום בקדשים בזה"ז אינה לוקה וצ"ע עי' באחרונים וט"א במגילה:

בית הבחירה פ"ו אין מוסיפין על העיר או על עזרות אלא עפ"י מלך וע"פ נביא ובאורים ותומים ועפ"י סנהדרין של ע"א זקנים שנאמר ככל אשר אני מראה אותך וכן תעשו לדורות ומשה רבינו מלך היה:

הלכה י"ד, כל מקום שלא נעשו ככל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא הי' שם לא מלך ולא אורים ותומים ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידש לע"ל:

הלכה ט"ו לפיכך מקריבין קרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי ואוכלין ק"ק בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומע"ש בכל ירושלים אע"פ שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה: לשעתה וקדשה לע"ל ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לע"ל ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לע"ל לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה והרי הוא אומר והשמותי את מקדשכים ואמרו חכמים

אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדין, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכו' תרומה [יעב"ץ בלחם שמים בנין בית הבחירה פ"ד, משמע לי דסבר רבינו דהך מילתא דקדושת הבית לא בטלה אזלא כמדס"ל ארון במקומו ננגז דאי למדס"ל ארון גלה לבבל גם קדושת הבית בטלה ע"י כך ע"ש]:

ראב"ד כתב, בקדושה ראשונה שקדשה שלמה, א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י, ולא עוד אלא שאני אומר שאפי' לר' יוסי דאמר קדושה שניה קדשה לע"ל לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהי' יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו, לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת, ועי' כ"מ שמתקשה על רמב"ם שכתב שעזרא לא קידשה אלא בחזקה, איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא הי' שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצ"ע:

לח"מ כתב על קושי' אין מקדש ירקב, עי' פ"ב ממע"ש שכתב דמע"ש אינו נאכל היום בירושלים משום דבעינן שיהי' הבית בנוי דומי' דבנוי וכ"כ בטור סי' של"א דהי' ראוי לאוכלו בירושלים אע"פ שאין חומה דקדושת העיר ובית לא בטלו אלא שא"א לאוכלו כיון שאין מזבח דאתקש לבכור א"כ לא קשיא כלל לרבינו ממה ששנינו במשנה אין מקדש ירקב וכ"כ מג"א תקס"א, ל"נ דרמב"ם ס"ל כתוס' מכות דף י"ט דאפי' למ"ד קידשה לע"ל בכור ומעשר לא מתאכלי ודברי רמב"ם שרירן ע"ש, עי' יעב"ץ בסוף הספר לחם שמים, וכפות תמרים סוכה ל"ד מאריך בו:

תיו"ט עדיות פ"ח, כתב לתרץ קושי' כ"מ, דס"ל דכבוש הגוים אתא ומבטל כבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן, ואין להשיב מנתינת השי"ת שנתנה לישראל בראשונה, שיש להשיב, שכמו שהשי"ת נתן לישראל הארץ כך נבאו נביאיו שיעלה המחריבים ויטלו מהם וכן נבאו על כרש מלך פרס שיחזירה אבל על לקיחתה מידינו לא

מצינו בה נבואה בפירוש ולפיכך שלא כדין נטלה מידינו ואין קרקע נגזלת כנ"ל לישב רמב"ם עכ"ל ועי' במלא רועים כעין זה:

ח"ס סי' רל"ג כתב לישב, דנ"נ וכורש שעפ"י ה' כבשו א"י נ"נ מישראל וכורש מבלשטצר והנביא קרא להם בגרון הוראת שעה היתה ולהם נקנה בכבוש ונתבטלה קדושתה ע"י כיבוש העמים, אך החזקה של עזרא מכורש מלך פרס מי מרמי ליה מיניה דכורש כי מה שכבשוהו ממנו והעכום מישראל אע"ג שהמה ד' חיות שראה דניאל לא ניתן להם רשות לכבוש ולא נשלחו מאת הקב"ה ולא קנה בכיבושיו ונשאר החזקה שהחזיקנו כורש בתקפו, זה נ"ל לדעת רמב"ם ז"ל, ואולי יטעון ראב"ד הא כתיב ובאו בה פריצים וחללוה כיון שבאו פריצים נתחללה בקדושתה ע"ש:

בתשובת מקום שמואל סי' ל"ז כתב השי"ת הבטיח לאבותינו לתת לנו הארץ בתנאי שישמרו מצות ה' שנאמר ויתן להם ארצות וכו' בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו, וא"כ ישראל במקדש ראשון שביטלו התנאי דאמרי' ביומא ט' מפני מה חרב מקדש ראשון שהי' בהם ע"ז וג"ע, א"כ נתבטל התנאי נתבטל גם המעשה דהכיבוש והחזקה כשנלקחה הארץ מידינו דכדין נטלו ומש"ה נפטרה ממעשרות ומשביעית שהרי אינו מא"י דלא לנו הוא, אבל במקדש שני הי' עוסקין בתורה ובמצות וג"ח ולא נחרבה אלא מפני שנאת חכם אף שעבירה חמורה עד שנחרב הבית בעבורה, מ"מ נתקיים התנאי ששמרו חוקי ה' ומצותיו ינצורו מהכרח שיתקיים גם המעשה שיהי' הארץ לנו דשלא כדין נטלו האומות מאתנו וקרקע אינה נגזלת ומש"ה חייב במעשרות ע"ש: מלא רועים אות ח' כתב על ראב"ד קשה טובא דהא ר' יוחנן קאמר המעלה חייב דס"ל קידשה לע"ל וקי"ל כר"י וכן פסק רמב"ם פי"ט ממעשה קרבנות ולא השיגו ראב"ד ש"מ דכוותי' ס"ל ואיך אפשר לומר דקדושת הבית בטיל: פי"ב משמיטה הלכה ט"ו, אין סומכין אלא על חומה מוקפת בשעת כיבוש הארץ כיצד עיר שלא הי' מוקפת חומה בשעת שכבש יהושע את הארץ אע"פ שמוקפת עתה הרי היא כבתי חצרים, ועיר שהי' מוקפת חומה בימי יהושע אע"פ שאינה מוקפת עתה הרי היא כמוקפת, וכיון שגלו בחרבן ראשון בטלה קדושת ערי חומה שהי' בימי יהושע:

כיון שעלה עזרא בביאה שנייה נתקדשו כל הערים המוקפות חומה באותו העת מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה שנייה כביאתן בימי יהושע מה ביאתן בימי יהושע מנו שמטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר אף ביאתם בימי עזרא מנו שמטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר, וכן לע"ל בביאה שלישית בעת שיכנסו לארץ יתחילו למנות שמטין ויובלות ויקדשו בתי ערי חומה ויתחייב כל מקום

שיכבשוהו במעשרות שנאמר והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר רשו אבותיך וירשתה, מקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך אתה נוהג בחידש כל הדברים האלו אף ירושתך אתה נוהג בחידש כל הדברים האלו אף ירושתן אתה נוהג בה בחידש כל הדברים האלו:

ראב"ד כתב חדוש גדול אני רואה בכאן דהוא סבר קדושת יהושע לא קדשה לע"ל והדר אמר אע"פ שאינה מוקפת עתה הרי היא כמוקפת ר"ל שהקדושה הראשונה לא בטלה עד שבטלה הארץ חידש גדול הוא זה ואין סומכין עליו שהראשונות בטלו משבטלה הארץ אע"פ שחומתה קיימת ואם נפלה חומתן מיד בטלה קדושתן:

מל"מ מביא מרי"ט יו"ד סי' ל"ז בימי עזרא לא קדשו ערי חומה חוץ מאותם שהי' מוקפות חומה מימות הושע ע"ב, בזה מובן מה שכתב רמב"ם לע"ל יקדשו בתי ערי חומה אבל במלוא רועים אות ט' מתקשה בו אם יקדשו ערי חומה שלא קידם עזרא א"כ מה הוצרך ללמוד היקש פשיטא כיון דלא נתקדשו עדיין ע"ב:

מל"מ פ"י ממ"א כתב למ"ד דאית ליה תרומה בזה"ז מדרבנן משום קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל כ"כ בזה"ז אפי' בא"י אין אסורו אלא מדרבנן דכי היכי דבטלה קדושת הארץ לגבי תרומה ה"נ בטלה לגבי כ"כ, ונראה ה"ה לחדש למ"ד דחדש בח"ל מדרבנן ה"ה בזה"ז אף בא"י לא אסור כ"א מדרבנן וה"ה ערלה ע"ש, עי' תוס' זבחים דף ע"ג:

פרט ג'. לקוטים:

מלוא רועים כתב שיטת רמב"ם מבואר ג' חלוקים, א קדושת הבית שתלוי בקדושת השכינה אף קדושה ראשונה לא נתבטלה לפי ששכינה לא בטלה, ב וקדושת הארץ שתלוי אם הארץ שלנו אף בחורבנה יש חילוק בין קדושה ראשונה שהי' ע"י כיבוש ויצאה מאתנו ע"י כיבוש, משא"כ קדושה שנייה שניתן לנו במתנה מאת המלך המולך בכיפה והחזקנו בה לא יצאה ע"י כבוש ועדיין הוא שלנו לכך נוהג בי תרומות ומעשרות, ג וקדושת בתי ערי חומה דקדושתה תלוי שישיבות ישראל בתוכן אף קדושה שנייה בטלה, הרי נתבאר דעת הר"מ על נכון, ומוצא מקור הדינים לרמב"ם כך הוא, קדושת הבית יצא לו מזבחים ק"ז בשוחט ומעלה דס"ל לר"י קדושה ראשונה קדשה לע"ל והלכה כר"י, וקדושת א"י דבטלה קדושה ראשונה, כתב הכ"מ פ"א מתרומות דכמה תנאים ס"ל כן, וקדושת שנ"ה דלא בטלה מדר' יוסי דס"ל ירושת שלשי אין להם, אך קשה ביבמות פ"ב קאמרי' דר"י ס"ל תרומה בזה"ז דאורי' ורמב"ם פ"א מתרומה פסק תרומה בזה"ז דרבנן וכו':

ראב"ד ס"ל דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל, שהרי פ"א מתרומה לא השיג על רמב"ם שכתב דלא קדשה, ובהא נחלק על רמב"ם דס"ל דאף קדושת הבית וירושלים לא קדשה לע"ל, ולענין קדושה שניה ס"ל דקדשה לע"ל לענין מעשרות ותרומה שהרי בפ"א מתרומה משיג וס"ל תרומה בזה"ז דאוריי' אבל בקדושת הבית נראה בפ"ו מבית הבחירה דס"ל דאף קדושה שנייה לא קדשה לע"ל, ויש לתמוה עליו דא"כ למה יתחייב בשוחט ומעלה בחוץ בזה"ז דקי"ל כר"י:

תוס' ביבמות כרמב"ם לענין תרומות ומעשרות קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל אבל לענין קדושת הבית קדשה לע"ל, אך בקדושת ערי חומה נחלקו לרמב"ם קדושת ע"ח כא"י ולא קידשו לע"ל ותוס' ס"ל קידשו לע"ל כב"ת אבל תוס' זבחים דף ס' כתב להיפך דאף למ"ד קדושת ארץ קדשה לע"ל קדושת הבית לא קידשה כדאשכחן בנוב וגבעון ומספקא לי' לסברתם זאת לענין ערי חומה אי קדשו לע"ל ע"ב:

לכאורה קשה על אחרונים הנ"ל הא כיבוש מלחמה קונה כמבואר ברשב"א גיטין ל"ח ועי' שבילי דוד תרמ"ט, ונראה להסביר בטוב טעם ב"ה סברת רמב"ם שסובר מבהמ"ק וירושלים לא בטלה קדושה ראשונה כי בעה"מ בע"ז דף ל"ג שהקשה שם אין א"א דש"ל, הקשה הא עכו"ם מישראל קונה דכתיב וישב ממנו שבי, אבל מגבוה לא קני דכתיב ל"ה הארץ מלואה על כן סובר רמב"ם מבהמ"ק לא נתבטל הקדושה ודוק עם סברת ח"ס זכיתי לישב קושי' נפלאה אשר הקשה שו"מ גם ביד שאול סי' רע"ו שבעה"מ כתב שכלי שרת לא נתחללו כי אין חילול בכלי שרת הא מבואר בנדרים ס"ד בלשאצר נשתמש בכלי קודש שנעשו חול ע"ש והאיך יכולים לבעה"מ להעשות חול דע"י פריצי עכו"ם לא נתחלל וע"י פריצי ישראל בתורת מעילה בקדה"ג אין מועיל אחר מועיל ומסיים הוא תימא גדולה עד יבא מורה צדק עכ"ל אבל לפי ח"ס מיושב בנ"נ ה' ציוה לעלות לכבוש ירושלים ואז בודאי כיבוש עכו"ם קונה כקוש' בעה"מ ויצא לחולין, ועי' במקנה כלל ה' פרט ג' שם הבאתי שמ"ק נפלאה אם שוללים לקחו ס"ת במצות המלך קנו ובטל הקדושה, גם הבאתי פמ"א ע"ש: כפתור ופרח פ"ו מביא רבינו ברוך מפריש רצה להקריב קרבן בשנת טוב לאלף הששי ועי' כפ"ת סוכה דף ל"ד וח"ס סי' רל"ו ש"ו נב"י או"ח סי' ל"ה, וחתן סופר ריש ח"ב ועי' ירושלמי מגילה פ"א הלכה י"א שאל אנטונינוס לרבי מהו לבנות מזבח א"ל בניהו וגנוז אבניו עי' במפרש שאל אם מותר לו לבנות מזבח להקריב לשם, א"ל גנוז ולא להקריב ולמה לא יהי' מותר להקריב צ"ע ואולי שלא במקום המזבח רק במה ועי' תשובת בנין ציון סי' א' ב' ג':

ר"ש שביעית פ"ו כתב ואפי' אית ליה לר' יוחנן בטלה קדושת הארץ דתרומות ומעשרות, לא קשה מידי הא דשמעינן ליה בזבחים ק"ז דמעלה בזה"ז דלא בטלה קדושת הארץ ואע"ג דבחורבן בית הראשון לא בטלה קדושת הבית קדושת הארץ דתרומה ומעשר בטלה דאין זה תלוי במחיצות דקדושת מחיצות מילתא אחריתי ויתכן דנפקא לו כדרשינן אשר לא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והי' לו קודם לכן א"נ מדכתיב זאת מנוחתי עדי עד דהני קראי מוכחי דירושלים אין אחריה היתר, ועי' דברי אמת:

בקול סופר בסופו נדפס קונטרס גדול בסוגי' מאכילין קל קל באות כ"ב כתב נב"י בסי' ל"ו התפלא על רמב"ם שפסק פי"ד ממ"א בחולה נבילה ותרומה נותני' נבלה והקשה הנב"י בגמרא קאי אי תרומות ומעשרות מה"ת אז נבילה קל מתרומה אבל מקדושת עזרא ואילך שפסק רמב"ם פ"א מתרומה אינם מחויבים מדאוריי' א"כ נותני' תרומה ולא נבילה ואיך סתם הרמב"ם ע"ב, ונלע"ד לחדש בעזה"י בביאת כל ישראל אז מחויב כל ישראל להפריש תרומות ומעשרות, אבל מימי עזרא הגם שנתקדשה הארץ אבל לא הי' ביאת כל ישראל אז לא הוטל עליהם החיוב להפריש תרומ"ע אלא הוי מצות רשות מי שחפץ להפריש תרומ"ע עושה מצוה, ואותו תרומה שהפריש הוה דאוריי' להתחייב מיתה דהא היא בא מקדושת א"י שנתקדשה גם לעתיד וכ"ל רמב"ם לפיכך לא חייבין אותן מה"ת ומיושב קושי' כ"מ פ"א מתרומה הלכה כ"ה איך אמרו ביבמות פ"ב ר' יוחנן סובר כר"י הא עכ"פ לא הוי ביאת כולם, לפמ"ש ניחא אי קדושה שנייה נתבטל ואין לארץ קדושה כלל אז אפי' הפריש תרומ"ע רק איסר דרבנן אבל אי קדושה שנייה קדשה לע"ל א"כ אין בפירות חסרון שלא יתקדשו בקדושת תרומות אבל הקב"ה לא נתן חיוב רק אם כל ישראל יחנו יחדיו בא"י אבל עכ"פ נשאר מצוה דרשות ומי שמפריש הוי תרומה מדאוריי' ואסור בטומטם לאכול ומיושב כמה קושי' מ"ל פ"י מתרומות הלכה י"ז ע"ש:

מ"ר נשא פי"ד, לי גלעד ולי מנשה אם בא אדם לומר מפני מה בנה יהושע מזבח בהר עיבל והלא המשכן קיים אמור לו אני שאמרתי ובנית שם מזבח לה', יהודה מחוקקי זה דוד אם יאמר לך אדם למה הקריב דוד בשעת איסור במות אמור אלקים אני הוא שאמרתי להקם לה' מזבח ועי' ילקוט תהלים ובספר דרכי הוראה בהוספות לפרק שלישי, כתב ראינו לדעת המדרש מזבח יהושע ודוד הוראת שעה הי' אע"ג שלא הוקם עדיין המקדש בירושלים והותרו במות, ע"כ לומר דס"ל למדרש דאף קדושת משכן אין אחריה היתר עי' ירושלמי פ"ק מגילה, והש"ס בבלי לא חשוב אלו להוראות שעה אחרי שפשטות המשנה זבחי' ק"ב דעד שלא הוקם המקדש הותרו הבמות ע"ש:

עט סופר חלק ג כלל עה פתיחה לסוגיה וושט

פרט א':

יבמות דף ל' וכולן שהיו בהן קידושין או גירושין בספק הרי אלו הצרות חולצות ולא מתיבמות כיצד ספק קידושין, זרק לה קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה זהו ספק קידושין ספק גירושין, כתב בכתב ידו וכו' גמרא ואלו בגירושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה לא קתני, מ"ט אמר רבה אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ומספק אתה בא לאסרה אל תאסרנה מספק ע"ש: תוס' אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת, וא"ת תינח כנס ואח"כ גירש שכבר הויא צרת ערוה אבל גירש ואח"כ כנס הא לו הוי בחזקת היתר לשוק, וי"ל דמ"מ היא בחזקת היתר לשוק דמוקמינן הערוה בחזקת שלא נתגרשה וא"ת דהכא מוקמי' אשה בחזקת היתר לשוק אע"פ שבשעה שנולד הספק הי' עומדת בחזקת איסור שבעלה עדיין חי' ובחולין דף ט' אמרי' בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחט' נשחטה בחזק' היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה ומשמע דוקא לענין ריעותא דאתילד אחר השחיטה הוי בחזקת היתר כגון בא זאב ונטל בני מעיים אבל אם נולד הספק מחיים כגון ספק דרוסה לא משום דבשעה שנולד הספק הי' עדיין בחזקת איסור, ואר"י דהתם חיישינן לספק דרוסה משום דשכיחא ומוכחא מילתא לאיסורא טפי מדלהיתרו וכן ההיא דישב לה קוץ בוושט דחיישינן שמא הבריא למאן דחייש לספק דרוסה ע"ש:

רשב"א כתב איכא דקשיא ליה והא באסור א"א קיימא הלכך כיון דבחזקת איסור הות קיימא השתא דמת נעמידנה בחזקת איסור ואע"ג דאיסורא קמא אסתלק להו, דכוותה אשכחן בעלמא דמחזקינן מאיסור לאיסור כדאמרי' בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת כלומר בחזקת איסור אבמה"ח, עד שידע לך במה נשחטה, ואע"ג דמשעה שנשחטה: נסתלק האיסור אבמה"ח אפ"ה חוששין לה משום נבלה אלמא מחזקינין מאיסור לאיסור נ"ל דהתם גבי בהמה כל שלא מתה או שמתה ממילא או שלא נשחטה כהלכתא איסורא עד שיתחדש בה ענין המכשירה הלכך כיון שאתה בא להתירה ולומר דנעשה בה מעשה שהכשירה עליך הראיה, ודכותה הכא כיון שו מתחלתה צרה לערוה הות אלו מת בעל ממילא הותרה לשוק והרי מת וקברו מוכיח עליו כשאתה בא לאסרה ולומר דנעשה בה מעשה האוסרה, עליך הראיה ע"ש ועי' חו"ד בית הספק ס"ק כ"ז כתב על רשב"א מזה אני אומר דלא הוי ספק בשחיטה רק בספק דרס בשהה ודרס הוי כלא עשה בה מעשה שחיטה משא"כ בעשה בה ודאי מעשה שחיטה רק שיש ספק אם הי' נקב בושט דאז לא מהני השחיטה מ"מ כיון דודאי עשה בה מעשה השחיטה רק שיש ספק אם

הי' נקב בושט עליך הראיה שנעשה מעשה חדש האוסרה ע"ש ומ"ח ח"ב על יו"ד סי' ח"י מתקשה בו במקום נקב לא נעשה מעשה שחיטה ומחדש בעוף דמהני בקנה לבדו ונשאר חשש על נקובת הושט אבל עכ"פ מעשה הזביח' נעשה בו ע"ש, וח"ס כ"ה: ש"ש ש"ה פ"ה, כתב נראה דודאי כל שנולד הספק בעידן איסורי תו לא מקרי חזקת היתר כיון דנולד הספק בעידן איסור ואע"ג דאין מחזיקין מאיסר לאיסר מ"מ חזקת היתר נמי לא מיקרי אלא הא דאמר רבה אשה זו בחזקה היתר לשוק אע"ג דהיתה אסורא משום א"א כבר נתיישב מלשון הקודש שכתב רש"י ז"ל אמר רבה אשה זו בחזקת היתר לשוק קודם לכן אם ימות בעלה שהרי צרת ערוה היא עכ"ל הרי דחזקת היתר דקאמר רבה היינו כמו שהי' קודם לכן מותרת כשימות בעלה כן אל תאסרנה מספק כשימות בעלה ומש"ה אפי' בחי בעלה שהי' אסורה משום א"א נמי הוי חזקת היתר דכמו שקודם לכן היתה מותרת במיתת הבעל כמו כן עכשיו אל תאסרנה במיתת הבעל ומש"ה בכנס ואח"כ גירש דנין על האשה חזקת היתר שהי' לה במיתת הבעל קודם שנתגרשה אבל בגירש ואח"כ כנס ליכא חזקת היתר כלל וס' ע"ש שכתב דכוותה בנולד ספק טריפות אפי' נולד מחיים שהי' אסורה משום אבמ"ח אפ"ה מוקי לה בחזקת היתר כמו שהי' מותרת בשחיטה קודם שנולד אל תאסרנה מספק כשנשחטה דהא לשחיטה בחזקת היתר קיימי אבל אם נולד הספק בשחיטה עצמה אם הי' שחיטה ראוי שפיר מחזקינן מאיסר לאיסר וס' אבל ספק טריפה שנשחטה כראוי שפיר מוקי לה בחזקת היתר וכו' וראיתי בפלתי ל"ג העלה בספק נקיבת הסימנין דהוי ספק בשחיטה ישב לה קוץ בושט נמי ספק בשחיטה ולא שייך נשחטה הותרה, ולפמ"ש אע"ג נקיבת סימנין לאחר שחוטה נבילה, מוקי לה בחזקת היתר שהי' קודם שנולד הספק והיתה לבהמה חזקת היתר לכשישחטנה דהא שחיטה זו נעשה בלא שהה ודרסה ע"ש: ח"ס סי' כ"ה כתב הנה אם נמצא ושט נקוב ולא נודע אי מחמת חולי אי מחמת קוץ מחמי' בספיקא כפסק רמ"א וט"ז סי' מ"ט הקשה סתירה ממ"ש שם גבי נקב בקרקבן סומכי' בספיקא להקל, הייתי רגיל לפרש דספק נקב הושט הוי ספק נבילה וה"ל ספק בשחיטה, ומצאתי עתה כן בפלתי ל"ג וכ"כ בבית הספק, אמנם אחר עיון הדרני בי ומצאתי און לי בספר קטן שיחת חולין שכתב בפשיטות דהא ספק בשחיטה להחמיר היינו ספק במעשה השחיטה אי שהה או דרס משא"כ מה שאינו תלוי במעשה השחיטה הבהמה בחזקת רוב הבהמות עומדות שאין להם ושט נקוב, ויש לי הרבה ראיות על זה עי' תוס' חולין י"א אלא יליף מפרה אדומה וכו' וקשה אמאי לא יליף בקצור משחיטה עצמה דלמא במקום נקב קשחיט ונוקמא בחזקת שאינו זבוח אלא ש"מ רובא עדיף מחזקה אע"כ מדלא כתב תוס' הכי ש"מ זה לא הוי בכלל

חזקת שאינו זבוח דאפי' אי לא הוי אזלי' בתר רוב מ"מ לא הוה בחזקת ניקב הושט וכן נ"ל ממ"ש ריב"ש הובא בפנ"י בק"א כתובות סי' מ"ו דרובא לא עדיף משני חזקה והקשה נב"י א"ע סי' מ"ג הא פרה אדומה מטהר לגברא שיש לו חזקת טומאה וגם לה יש חזקת שאינה זבוח וה"ל ב' חזקות ואפ"ה סמכי' אחד רובא רוב בהמות כשרות ע"ש לפי הנ"ל א"ש דלא מקרי חזקת שאינה זבוח לענין ניקב הושט אפי' בלא רוב בהמות כשרות אין כאן חזקה ניקב כלל וכיון שנשחטה כדינה יצאה מהך חזקה וזה ברור עכ"ל הקדוש:
תוס' בכורות דף כ' הקשה הא דאמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין ולא אמרי' סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקת דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת ע"ש ורשב"א במה"ב דף ז' כתב במיעוט מפילות מרע הרוב כלומר מאותו חלק המרובה שמתעברות יש מקצתו שמפילות לפיכך חשוב לעמוד נגד הרוב בצירף החזקה, אבל מיעט אין מומחין אין מגרע הרוב ע"ש הבאתי בעט סופר כלל ג' פרט ה':
מהרש"א שם הקשה אמאי לא נימא היכי אכלינן בשרא שמיעט מסייע לחזקה, ותי' דשמא במקום נקב שחט לאו בחזקת איסור שלא נשחטה עומדת דהא אף אם נשחטה במקום נקב נשחטה כראוי לא מקרי אלא טריפה וטהרה מידי נבילה ע"ש ופמג"ד ל"ג מתפלא עליו דרמב"ם פסק דהוי נבילה. ועי' בע"ס שם הבאתי משעה"ת דבר נפלא ועי' תשובת ריב"א סי' צ"ג צ"ד, שמאריך בנפלאות לישב מהרש"א:
חולין דף י"א, רבה בר רב שילא אמר אתיא מפרה אדומה וכו' תוס' וא"ת כיון דפרה בת שתים א"כ דילמא היינו משום דאוקמיה אחזקה שאינה טריפה למ"ד טריפה אינה חיה וכו' וי"ל דכל חזקה שלא נתבררה ולא נודעת אפי' שעה אחת לא אזלי' בתרה ע"ש, [עי' תרג"י:
פ' חקת שפי' צריך לבדוק בפרה ח"י טריפות ופלא]:
עי' פר"ח ופלתי סי' נ"ז, שהקשו על מהרש"ל ביש"ש דסובר הא דטרפה אינו חיה הוא רק הרוב אינם חיים אבל מיעוטא חיים, א"כ מה הקשו תוס' הא אם לא אזלי' בתר רובא אף חזקה ליכא דהא י"ל דגם משעה שנולדה הי' טריפה והיא מן המיעט כי חיות הנה, עי' לב אריה כאן וגם קשה שכתב אם נולדה טריפה יוכל לחיות א"כ ליכא חזקה עי' ראש יוסף דף נ"ז:
עי' בפרמג"ד בסי' ל"ג שכתב יש לחקור בקרום מחמת מכה דטריפה, יש לומר דחי יחיה אלף שנים ואפ"ה טריפה ע"ב והקשה כ"ס יו"ד סי' א"כ מה הקשו תוס' דלמא עלתה קרום וחי ע"ב, וכן קשה על כל הנ"ל מחולין ק"מ שהקשה למ"ד טריפה אינה חיה טהורות למה לי, ובאופנים הנ"ל חיה יחי' בכל זאת טריפה ואסור לאכול:

מהרש"א אך יש לדקדק דהא היכא דאיכא מיעוטא בהדי חזקה חיישינן למיעוטא ולא אזלי' בתר רובא והכא בפרה נמי איכא מיעוטא בהדי חזקה, וי"ל דלא חיישינן אלא מדרבנן אבל מדאורייי' אזלינן בתר רובא אפי' בדאיכא חזקה בהדי מיעוטא ועוד י"ל דלימעוטא דלא שכיח לא נימא סמוך מיעוטא לחזקה כמ"ש הרא"ש והאי מיעוטא דפרה נמי לא שכ"ח הוא עכ"ל, ופמג"ד סי' ל"ג מתקשה בו הא דילפי' מפרה ומשחיטה, י"ל דסברו מה"ת אין לחלק בין שכיח בין לא שכיח ע"ב, וש"ש ש"ה פ"ט כתב הקשה חכם אחד דאכתי ניחוש לטריפות הריאה דהוי ממיעוטא דשכיח ולפמ"ש דסרכות אינו שכיח בלידתו דהא בעגלים הרכים מכשירין נאבדו הריאה, א"כ אי נימא סמוך מיעוט דסרכות נגד חזקת טמא איכא כנגדה חזקת היתר שהי' לה בשעה שנולדה ע"ש ועי' עט סופר כלל ג' פרט ב':

שמלת בנימין דף קט"ו כתב לישב דברי תרגום יב"ע שצריך לבדוק בפרה ח"י טריפות עפ"י מהרשא שכ' והאי מיעוט דפרה נמי לא שכיח עכ"ל ודבריו תמוהין דא"כ דטריפה לא שכיח מנ"ל למילף דבכ"מ אזלינן בתר רובי' מהך דטריפות דלמא היכי דאיכא מיעוט דשכיח לא אזלינן בתר רובי' כמו לר"מ דאזיל בתר מיעוט דשכיח דווקא אמנם כוונת מהרש"א דווקא בפרה ניהו דחזקה שלא נתבררה אין סומכין עליה מ"מ בהדי רובי' הוי כרוב המצוי ומיעוט אינו מצוי ולא שכיח משא"כ בכל מקום דליכא חזקה כלל דאינו טריפה מעיקרא ממעי אמו כשנולדה הוי מיעוט דטריפה מיעוט דשכיח וא"כ מוכרח שפיר מכל הני דהולכין אחר הרוב וכ"ז למ"ד טריפה אינו חי' אבל התרגום סבר כמ"ד טריפה חי' א"כ ליכא חזקה של"ה טריפה כלל וקימ"ל סמוך מיעוט לחזקה ואין הולכין אחר הרוב להכי צריך לבדוק אחרי כל י"ח טריפות ע"ש:

פרט ב'. הסוגי':

חולין דף כ"ח ההוא בר אווזא דהוה בי רבא אתא כי ממסמס קועיה דמא [מלוכלך צוארו בדמא שנקרע צוארו וצריך לבדוק בסימנין שמא נפסק הקנה או ניקב הוושט ומשום ספק דרוסה לא בעי למיבדקיה דתלינן בכלבא או בקנים] אמר רבא היכי נעביד נשחטיה והדר ניבדקיה דלמא במקום נקב קשחיט נבדקיה והדר נשחטיה האמר רבא וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא בפנים [אין לו בדיקה מבחוץ לפי שהוא טרפה בנקב משהו ואינו ניכר וטיפת דם נכנסת לו בפנים בנקב ואינו ניכר אבל קרום הפנימי לבן הוא וטיפת דם ניכרת בו אבל החיצון אדום] א"ל ר' יוסף בריה נבדקיה לקנה ונשחטיה לקנה ולכשריה והדר להפכוה לוושט ולבדקיה אמר רבא חכם יוסף ברי בטרפות כר"י:

תוס' וריב"א מפרש דהכא בשמעתין הויא משום ספק דרוסה ואתי שפיר דקאמר וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא בפנים והיינו משום דאין אדמימות הדריסה ניכרת בעור הוושט החיצון האדום אבל בנקב יש לוושט בדיקה אף מבחוץ וכן משמע בדף מ"ג דקאמר רבא וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא בפנים ולמאי נפ"מ לספק דרוסה ולא קאמר לספק נקוב, ועוד אמרי' שני עורות יש לו לוושט ניקב זה בלא זה כשר וכשניקב הפנימי היכי ידעי' אי ניקב חיצון אי לאו כיון דאין לו בדיקה מבחוץ אפי' לענין נקב ודוחק לאמור כגון שניקב הפנימי מחמת חולי ובחיצון אין ניכר שום חולי, והר"ר אלחנן הקשה אי וושט יש לו בדיקה מבחוץ א"כ מאי פריך ור"מ היכי אכל בשרא דלמא במקום נקב שחט ונימא דהוה אכל על ידי בדיקה ונראה לי שיש שום חולי שיאדים כמו דרוסה ואין לו בדיקה מבחוץ, א"נ הכי פירושו וכ"ת דלא הוי אכל בלא בדיקה פסח וקדשים מאי איכא למימר דאי אפשר להפריד העור ולבדוק דאין מום גדול מזה ועי' לב ארי' דף י"א למה לא הקשה תוס' על רב אשי שאמר אתי' משחיטה עצמה דלמא לא התיר הכתוב רק ע"י בדיקה ועי' רשב"א שהקשה כן באמת על רב אשי וא"ת דלמא קרע לעורו ובדיק סימנין דושט יש לו בדיקה מבחוץ בנקב י"ל דאין לו מבחוץ בדיקה אפי' מחמת נקב אלא כשאתה מסתפק בנקב במקום ידוע ממנו אבל שלא במקום ידוע אלא שאתה צריך לבדקו כולו אין לו בדיקה מבחוץ ע"ש:

יש לי הערה קטנה, לכאורה למה מקום השחיטה לא חשוב מקום ידוע שעין שולטת במקום שישחט הסכין אבל יש לחוש דלמא שם באותו מקום יש נקב בפנים ובחוץ יש נקב למעלה או למטה ממקום השחיטה וניקב זה בלא זה טריפה ולבדוק כל וושט מבחוץ אין לו בדיקה, לכאורה הפלתי מחדש בניקב זה בלא זה רק טריפה ולא נבילה א"כ יש לומר:

נשחטה הותרה כיון שאינו נבילה כאשר האריכו אחרונים אבל זה טעות לאחר שידעי' שהולכין אחר הרוב יש לכל בהמה חזקת היתר מצד רוב אבל רב אשי רצה להוכיח משחיטה עצמה דאזלי' בתר רוב ולא שייך נשחטה הותרה שפיר כתב רשב"א דאין לושט בדיקה מבחוץ שמא ניקב זה בלא זה בע"כ דאזלי' בתר רוב ודו"ק:

פלתי ס"ק יו"ד הקשה על תוס' שהקשה לריב"א שנקב יש בדיקה בחוץ ר"מ היכי אכל בשרא דלמא בדק הושט מבחוץ והקשה דלמא מודה ריב"א לרש"י לפעמים לנקב ג"כ אין בדיקה שאין מורגש ושפיר הקשה גמרא לר"מ דחייש למיעוט שנקב אין לו בדיקה ועי' דברי יוסף אות קס"ג:

בס"ק י"א הקשה דריב"א מפרש שמא הבריא היינו נתרפא ומודה ריב"א דחיישינן אבל בהך דמסמס קועי דמא דה"ל בזמן מועט ליכא למיחש להבריא ס"ל לריב"א יש בדיקה בחוץ ושפיר פריך לר"מ האיך אכל בשרא דהא לא נודע אימתי הי' נקב ונתרפא:

מהרש"א כתב אבל לא ידענא למה לי למימר הכי שיש שום חולי וכו' הא למיעוטא דרוסת גופא איכא למיחש דאין לו בדיקה מבחוץ גם לפריב"א וראש יוסף דף י"א כתב לא ידענא מה קושיא דלספק דרוסה אמרי' אוקמי אחזקה כמו שנולדה לא הי' דרוסה וחזקה שנתבררה הוא ומ"ה אוקמי אחזקה ולא משום דאזלי' בתר רובא ואי דרובה וחזקה רובא עדיף אי לא ידעינן דאזיל בתר רובא לא ידעינן רובא וחזקה הי מינייהו עדיף ואפשר חזקה עדיף אלא לבתר דאזלי' בתר רובא מסתברא אית לומר דרובא עדיף, וא"כ אין ראיה מדרוסה דאזלי' בתר רובא, ועי' ט"ז סי' ע"ט דאם נדרס האם יזיק לולד א"כ שפיר כתב מהרש"א ע"ב:

הרב הגאון מו"ה זעליגמאן אבדק"ק וועטש זצ"ל הקשה לח"ס על מש"כ תוס' פסח וקדשים מא"ל דא"א להפריד העור ולבדוק דאין מום גדול מזה, הלא תוס' דף י"א הקשה מצד חזקה ותי' שלא נתבררה, א"כ הי' בידו קודם פסח להפריד העור ולבדוק הושט וכאשר נתרפא העור אין עוד מום ואז נוכל לומר אוקמי אחזקה כי כבר נתברר החזקה ודו"ק ועי' בדברי חבר במס' חולין מזה:

ר"ן כתב ומקשו הכא מאי פרכינן מדאמר וושט אין לו בדיקה וכו' בנקב ודאי יש לו בדיקה אפי' מבחוץ וכו' וי"ל דאין הכי נמי דושט יש לו בדיקה בנקב מבחוץ והכא שאני דמאחר שצוארו מלא דם חוששין שמא כסה הדם את הנקב ונקרש בתוכו שאינו יוצא ע"י הדחה וא"א להכירו מבחוץ כלל, אי נמי כל שאינו במקום ידוע ה"ה נמי אפי' נקב אין לו בדיקה מבחוץ ע"ש: יוסף דעת סי' ל"ג כתב תמוה לי דהרי זה ברור דאף ר"מ דחייש למיעט מ"מ ברובא דאיתא קמן מודה ר"מ דאטו לא סבר ר"מ קרא אחרי רבים, לפ"ז קשה הא יכול לבדוק בפנים ואף דיש לחוש דלמא במקום נקב קא שחיט הא זה אינו דכל שיבדק רוב מקום הושט ויראה דאין בו שום אדמימות אף דבמקום שחיטה לא יוכל להכיר מ"מ אף לר"מ ניזל בתר רובא הושט דאין בו שום טריפות ומה"ת לחוש למיעט מקום שחיטה והא הוה רובא דאיתא קמן והיא קושי' נפלאה עכ"ל:

פרט ג'. וושט:

אלו טרפות בבהמה נקיבת הושט, רמב"ם פסק נקיבת הושט נבילה מחיים וש"ך משיג שמבואר בגמרא דף ל"ב דלכך קחשיב חי טריפות ולא מנו נטולת הירך דנבילה מחיים לא קתני ש"מ דנקובת הושט רק טריפה ולא נבילה ופלתי ותב"ש מחלקים בין טומאת

נבילה לאיסר אכילה ומיושב כל השגות ע"ב עי' פמג"ד סי' ל"ג ס"ק ה' כתב מקור הדין דנקובת הושט הוי נבילה לא ידענו מניין לנו ועי' כ"ס סי' כ"א:

רמב"ם פ"א משחיטה פסק שחט בתרבץ הושט שחיטתו פסולה וכתב כ"מ משמע דנבילה היא שהרי כתב בפ"ג כל מקום שאמרנו בשחיטה פסולה נבילה וקשה דתרבץ הושט שנקבו לא הוי אלא טריפה ולא נבילה וכתב הש"ך בסי' כ' לא ידעתי מה הי' לו אע"ג דנקיבת התרבץ לא הוי אלא טרפה מ"מ כיון שנתקלקל וניקב בשחיטה הו"ל שחיטה גורם לה לפסול והוי נבילה גמורה ע"ש קצת נ"ל כי רש"י דף כ' כתב בכל שחיטה משנקב הושט יש כאן מעשה טריפה וכי גמר שחיטתו מיתכשרא ע"ב, אבל בתורבץ הושט אין כאן מקום השחיטה וכאשר יתחיל לשחוט נעשה טריפה כי נקב בתרבץ רק טריפה והאיך בגמר שחיטה חל איסור נבילה על טריפה וכ"ס סי' כ"א כתב נ"ל פשוט דנבילה על טריפה לא יוכל לחול ע"ש:

פסוקת הגרגרת מקשים לרל"ק דף ל"ב שחם הקנה וניקבה הריאה כשרה דכמנחא בדיקולא דמי א"כ למה הוצרך למשנה ראשונה פסוקת הגרגרת בכלל טריפות הא אם נפסקה הגרגרת ברובא הו"ל כנטלה ריאה דטריפה מק"ו דניקבה: אמר רבא שני עורות יש לושט חיצון אדום פנימי לבן ניקב זה בלא זה כשר למה לי למימר חיצון אדום פנימי לבן דאי חליף טריפה:

כ"ס סי' כ"א אות יו"ד, יש בפירש חילוף ד' שיטות א שיטת רש"י כ' דחילוף דושט משום דכל אחד:

נטול ממקומו ואין לך נקב גדול מזה, ועי' נב"י ח"ב סי' ט"ו, ב שיטת בעל העיטור בראש ג"כ כרש"י דדוקא בנחלפו שניהם אבל אחד לא, דאחד לקה וחבירו מגין עליו, ג שיטת רא"ש דאפי' שניהם לבנים או אדומים טריפה דכיון דנלקה אחד כולו א"א לחבירו להגן עליו ובדרישה הקשה מ"ש מריאה דאגליד כאהיני סומקא דכשירה בעור אחד והעלה ט"ז לחלק בין לקוי לחסר דע"י שלקוי אחד סופה שתלקה גם השני, ד או"ז בהג"א דשניהם לבנים כשירה ושניהם אדומים טריפה והטעם כתב ביש"ש דס"ל דשינוי מראה בוושט אין לקותא ובשניהם אדומים משום חשש דרוסה נוגע בו ע"ש:

ר"ן כתב פרש"י דאי חליף הפנימי באדמימות טרפה דאמרי' דרוסה היא כדאמרי' לקמן אשכח ביה תרי קורטי דמא וטרפה וליכא למימר דאי חליף זה לאודם וזה ללובן שא"א שהאדום יהי' לבן ואחרים כתבו דדוקא חליף לגמרי דפנימי אדום וחיצון לבן דכיון דבתרווייהו אייתלד רעותא הוו לה כנקבה שניהם דפסול אבל שניהם אדומים או שניהם לבנים חד מינייהו היא דלקי וכנקב זה בלא זה הוא וכשר:

איבעיא להו ניקבו שניהם זה שלא כנגד זה וכו' כ"ס כתב מבואר דטריפה בוושט משום דאפשר דמתרמי אהדדי, ופמג"ד ל"ג אות ד' כתב דאינו רק ספק נבילה לפ"ז אם יש עוד ספק יש לצרפו לס"ס, ונ"ל מסתימת רמב"ם דכתב סתם ניקב זה שלא כנגד זה נבילה משמע ודאי נבילה, וגם ראיה מה שתוס' הקשה מפ"א דלמא משום דאיכא חזקת כשרות שחי יב"ח ואי ניקב זה שלכ"ז רק ספק לא הקשה מידי, דיש לחוש דלא איתרמי תחילה ובתוך יב"ח אתרמי אהדדי ע"ש:

ואמר רבה קרום שעלה מחמת מכה בוושט אינו קרום, [ואם ניקב ונסתם אפי' עלתה בו סתימה עבה אינה מתקיימת כדאמרי' ביבמות וכו' דכל נקובי דטרפות לא מהניא להו סתימא דסלקא בהו לאחר זמן ולא דמי לריאה שניקבה ודופן סותמה ולסתימת כבד במרה דההיא סתימה מעיקרא היא]:

ת"ח מדקדק למה אמר בוושט אינה קרום הא גם בשאר איברים אינה קרום כ"ס כתב בתשובת פ"מ ח"א סי' א' חקר בניקב זה שלא כנגד זה ועלה קרום באחד מהם אי מהני דאפשר כיון דיש כאן סתימת השני וגם קרום מהני אחר דאיתרמי אהדדי ופמג"ד כתב דפשיטא דל"מ דא"כ מצינו טריפות חוזר לכשרות ובא להשמעני דבוושט ל"מ קרום אפי' זה שלא כנגד זה:

עוד כתב הפמג"ד כתב כשעלה קרום באחד עד שלא ניקב השני מועיל הסתימה כיון שעדיין לא נטרף ואינו קרום מחמת מכה ולא משום שאינו חוזר לכשרות דהא לא נטרף עדיין ואשמעינן רבה בוושט לא מהני קרום שעלה אפי' קודם שניקב השני ודווקא בוושט שאוכלים ומשקים עוברים שם תדיר אין הקרום מתקיים אבל בריאה והמסס מהני קרום שעלה קודם שניקב עור השני, ומיושב בזה הראב"ן שהביא הת"ח דכתב דקרום שעלה מחמת מכה בושט אינו קרום משום אוכלים ומשקים עוברים שם, והקשה הת"ח הא גם בריאה לא מהני ושם ליכא האי טעמא, ולדברינו א"ש בושט יש חומרא אפי' עלה קרום קודם שניקב השני על כן פרט בושט אינו קרום, ורמב"ם פ"ג משחיטה כתב ניקב הושט ועלה בו קרום אין הקרום כלום והרי הוא נקוב כשהי', מה רצה בהוספה זו נקוב כשהי' גם אם יחיה יותר מי"ב חודש כחקירת פמג"ד, וגם שהיא נבילה ולא מהני שחיטה דהי' ס"ד לומר ניהו שאינו קרום דאין טריפות חוזר להכשר אבל לענין נבילה מהני קרום ע"ב, ועי' תשובת מר"ם שיק סי' ל"ו ותשובת מהרי"א סי' ס' וביריעת שלמה סי' ל"ג פלפול גדול אם מהני קרום שלא יהי' נבילה:

פרט ד':

ואמר רבה וושיט אין לו בדיקה מבחוץ אלא בפנים למנפ"מ לספק דרוסה תוס', פי' רש"י דבבהמה נמי איכא תקנתא דבשלמא גבי נקב איכא למימר דילמא במקום נקב שחט אבל גבי דרוסה כיון דמקומה מאדים אפי' שחט בה יש היכר במשהו, ולפי מה שפירש בדף כ"ח גבי בר אווזא דקאמר נשחטי לושט דילמא במקום נקב שחיט דבספק דרוסה אייירי לא יתכן לומר כן: ההיא ספק דרוסה דאתי לקמיה דרבא הוה קא בדוק ליה רבה לושט מאבראי א"ל אביי והא מר הוא דאמר וושט אין לו בדיקה אלא בפנים, אפכיה רבה ובדקיה ואשתכח עליה תרי קורטי דמא וטרפה, ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי, [עי' אחרונים למה הקשה מה שאמר וושט אין לו בדיקה אלא בפנים, ולא מתחילת דבריו שאמר וושט אין לו בדיקה מבחוץ]:

רא"ש כתב תמיה לי כיון דאין לו בדיקה מבחוץ האיך מכשירן ליה ע"י בדיקה מפנים דילמא אי הוי מצי למיבדקי מבחוץ הי' מוצאין הארס וסופו לקלקל לפנים וכו' וצ"ל דהקלו בספק דרוסה הואיל וא"א בענין אחר, וגם י"ל דרוב פעמים איפשר שיהא ניכר טיפת דם הארס אף על הושט מבחוץ אלא להחמיר קאמר דאין לסמוך על בדיקת חוץ לפי שהחיצון אדום ופעמים שאין ניכר וצריך לבודקו אף מבפנים כי הארס נתקלקל לפנים ולא נשאר מבחוץ אלא רושם אדמומית של הארס ואותו אינו ניכר מחמת אדמומית הוושט אבל בעוד שלא נתקלקל הארס ועבר לפנים טיפת דם הארס ניכרת יפה בעודה מונחת על הושט:

הר"ן כתב ומקשו הכא כיון דאין לו בדיקה מבחוץ כי בדקינן ליה מבפנים מאי הוי ניחוש שמא העור החיצון האדים מחמת הארס וסופו לירד ולנקוב אף עור הפנימי, יש לומר דכיון דשני עורו הם אפי' האדים החיצון אין סופו לירד לעור הפנימי דסימנין קשים הם אצל דרוסה וכי תימא ניחוש שמא אף עור הפנימי האדים מן הצד שהוא דבוק לחיצון ליכא למיחש להכי שמתוך שהקרום לבן וזך הוא אם האדים כלל ניכר הוא בצד פנימי שלו ע"ש: אמר עולא ישב לו קוץ בושט אין חוששין שמא הבריא [שמא נקב הי' והבריא והוה קרום שעלה מחמת מכה בושט ואינו קרום, ואני שמעתי והבריא לשון ניקב כמו וברא אותם בחרבותם] עי' במר"ם דלישנא קמא ס"ל דיש לושט בדיקה מבחוץ דאל"כ למה ליה כלל חששא דנתרפא הא בלא"ה דלמא עדיין נקיב הוא ואינו ניכר ועי' לב אריה: תוס' ישב לו קוץ בוושט, פי' רש"י וקורט דם אין בו מפנים ונראה דאין לחוש אפי' יש מבפנים אם אין מבחוץ כיון דלא חיישי' שמא הבריא, ועי' נב"י ח"ר סי' ח' דה"ט באין לה קורט דם מבפנים דאין חוששין משום ס"ס ספק מחיים ספק לאחר שחיטה ואת"ל מחיים דלמא לא ניקב רק עור הפנימי ע"ב:

ולעולא מ"ש מספק דרוסה, קסבר עולא אין חוששין לס"ד והקשה הפלתי לרמב"ם בדרוסה יען שמפורש בתורה ספק אסור א"כ מאי מקשה מספק דרוסה ותי' גם אם נקב בוושט לא מהני שחיטה ונבילה הוא זה ג"כ מפורש בתורה, ועי' בספר בית שמואל אחרון באריכות בטוב טעם ודעת:

תוס' קסבר עולא אין חוששין לס"ד לקמן פסקי' דחיישי' לס"ד וא"כ ישב לו קוץ בוושט חוששין נמי שמא הבריא וא"ת ואמאי נימא נשחטה הותרה כדאמרי' גבי בא זאב וכו' וכ"ת שאני הכא שנולדה ספיקא מחיים הא אמר ביבמות דף ל' אילו גבי גירושין ספק וכו' הכי נמי כי נשחטה נעמידנה בחזקת מה שהי' קודם שנולדה ספק דרוסה, וי"ל דרוסה שכיח וכו' ועי' תוס' יבמות שמוסיף עוד וכן ההיא וישב לה וושט דחיישי' שמא הבריא ע"ש:

מ"ש משתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, התם איתחזק איסורא, תוס' ובחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן ואע"ג דלא איתחזק איסורא לא איתחזק נמי היתרא אבל הכא מעיקרא היתה בחזקת כשרה:

מ"ש משוחט בסכין ונמצאת פגומה, התם אתיילד לה ריעותא בסכין, ונב"י סי' ח' כתב מה דמקשה משוחט בסכין, אני תמה והלא כבר משני ליה בשני חתיכות דהתם איתחזק איסורא וא"כ מה הקשה שוב משוחט והכי אין לך חזקת איסור יותר מספק בשחיטה ע"ש שמאריך שניקב בוושט נפסלה בשחיטה קרינן ביה:

רא"ש כתב לקמן פסקינן דחוששין לס"ד הילכך פסק רי"ף דאם ישב לה קוץ בוושט חוששין שמא הבריא, וראב"ן זקינו פסק כעולא והביא ראיה ממחט שנמצא בבית הכוסות בצד אחד כשירה ולא חיישי' שמא הבריא ואפשר רי"ף הי' מחלק משום דעובי בהכ"ס הוא עב לא חיישי' שמא הבריא, ועי' אחרונים בוושט ספק בשחיטה ע"כ חוששין:

בספר שערי צדק סי' מ"ד, אמר רבא חכים יוסף ברי בטריפות כר' יוחנן פרש"י, כר"י בספק טריפות ע"ש צריך להבין מה שיאטי' ספק טריפות לכאן וגם צריך להבין החכמה יתירה שהורה ר"י כאן ונ"ל דצריך לדקדק על הלשון ונשחטי' לקנה ולכשריה דהך ולכשירה יתר הוא ונראה דרא"ש תמה מה מועיל בדיקת וושט הפנימי דלמא הארס בחוץ ותי' דהקילו בזה דא"א בענין אחר וצריך להבין אדרבא הי' לן להחמיר מספק וצ"ל מדאוריי' מוקמי' אחזקת היתר רק מדרבנן חששו בספק דרוסה והנה פליגו רמ"א ומר"ם אם גם בריעותא מחיים שייך חזקת היתר תה שהורה לנו ר' יוסף כמהר"ם דגם כאן

נשחטה לקנה ולכשרי' היינו שיהי' נשחטה הותרה ואח"כ נוכל לבדוק ומועיל בדיקת פנימי מחמת חזקה ע"ש:

אעתיק דברי חוט השני אשר מובא באחרונים, בסי' ס"ח כתב המנהג להפריד שני העורות מהדדי ולראות אם נקב הפנימי בפילוש ולהטריף הי' דעת שלשית מחלק בין ישב קוץ בושט ותחוב בו ממש ובין שנמצא בו נקב סתם אלא שאנו חוששין לקוץ דאם קוץ תחוב בו לפנינו אפי' ניקב מעט מעור הפנימי מטריפין שמא ניקבו שניהן בפלוש וחזר לאחוריו ונתרפא אבל אלו נתקין וקליפות שאנו מוציאין בוושט בעבר הפנימי לא ידענו בודאי שניקבו ע"י קוץ אלא שאנו חוששין לקוץ הוא המוץ קליפות השעורים ושבולת שועל שמלעיטין בהן העוקצין בקוץ ונוקבין בזה די לנו שנחוש לנקיבת בפילוש ולבדוק אחר זה אבל לא נחוש שניקב ונסתם ונתרפא לכן נוהגין לקלוף שני העורות מהדדי אם הפנימי שלם נראה שלא נגע הקוץ בחיצון ועור אחד קיים ומכשירין ואם הפנימי מפולש חיישינן שמא ניקב גם בחיצון ואינו ניכר הנקב כי אין לוושט בדיקה מבחוץ, פי' בעור החיצון אפי' בעבר שלפנים דמ"מ כולו אדום הוא בין מבית בין מבחוץ ומטרפינן והוא דעת ההג"ה ח"ל אבל אם יש לחוש שניקב ע"י קוץ אפי' לא ניקב רק הפנימי טריפה דחיישי' שמא ניקב גם החיצון ושט אין לו בדיקה מבחוץ עכ"ל משמע אלו הי' אפשר לבדוק הושט מבחוץ הי' כשר בבדיקה ולא חיישי' שמא נתרפא:

כיון שאינו בבירור שניקב ע"י קוץ סגי לן למיחש שניקב טפי לבדוק אם אפשר אבל לא חיישי' ביה לרפוי ע"ש:

בספר בית יצחק בח"ג סעיף ח"י כתב לפעמים נמצא בושט כשקולפין אותו נשאר בעור החיצון כמו צלקת שקורין אותה קמ"ט, [העפט] הוי קרום שעלה מחמת מכה וטרפה, פנים מאירות וכ"כ בכרם שלומה, ועי' מר"ם שיק סי' נ' והטיב דיבר בספר דברי יוסף סי' קע"ה, דמעי' בפ"מ כתב הך דינא אם יש נקב בעור החיצון וצלקת בפנימי אבל משום חיצון לחוד פשיטא ולא עלה על דעת פ"מ לאסור ושערי צדק סי' מ"ה כתב מקובל אצלינו איש מפי איש ענין בדיקת הושט בענין זה, דהיינו שמפרידין ב' עורות ובודקין הוושט הפנימי בצד הפנימי אם אין בו איזה ריעותא ואם מוציאין בו איזה ריעותא בודקין אם לא שלט הריעותא מעבר לעבר בוושט הפנימי הלזה כי כבר נודע מה שמבואר בכמה מקומות דבכ"מ שיש שינוי בעור הוי כניקב ולכן מטריפין כששלט הריעותא וכנקודה לבינה מעבר לעבר הוושט הפנימי אבל וושט החיצון אין בודקין כלל ע"ש שמביא שגאון הצדיק מו"ה זלמן באנהארד רב"ד בק"ק פ"ב אמר לנו שמקובל בידו מח"ס דהעיקר בידינו שאנו נוהגין כדברי חוט השני ע"ש:

פרט ה'. רמב"ם:
פ"ג משחיטה הלכה כ' שני עורות יש לו לוושט החיצון אדום והפנימי לבן ניקב האחד מהן בלבד כשר, נקבו שניהן בכ"ש במקום הראוי לשחיטה ה"ז נבלה, ובין שנשחטה במקום הנקב ובין שנשחטה במקום אחר אין השחיטה מועלת בה ניקבו שניהם זה שלא כנגד זה נבלה:
הלכה כ"ח, נקב הוושט ועלה בו קרום וסתמו אין הקרום כלום והרי הוא נקוב כשהיה, נמצא קוץ עומד בוושט ה"ז ספק נבלה שמא ניקב הושט ועלה קרום במקום הנקב ואינו נראה, אבל אם נמצא הקוץ לארכו בוושט אין חוששין לו שרוב הבהמות המדבריות אוכלים הקוצים תמיד:
הלכה כ"ב, וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים כיצד הפכו ובודק אם נמצא עליו טיפת דם בידוע שהי' נקוב:
פ"ו הלכה ב', תרבץ וושט אם ניקב לחללו במה שהוא טריפה:
פ"ז הלכה כ"א, וכן הוושט שנמצא העור החיצון שלו לבן והפנימי אדום בין בעוף בין בבהמה הרי הוא כאילו אינו וטרפה ולא נתבאר אם שניהם לבנים או אדומים מה דינו וכ"ס סי' כ"א אות י"א כתב לשון כאילו אינו משמע דנלקה כל עור בשינוי מראה ושניהם לקוים כאילו אינו לוושט וחסר לגמרי וטרפה, אבל לרש"י דלאו משום לקותא טריפה רק משום שחסר כ"א במקומו כמו שדייק הנב"י ולזה נתחלפו במקצתם כשר ורש"י יחידא הוא בדבר זה לפענ"ד עכ"ל:
פ"י אות ל"ה כתב נהפך הוושט במראיו, וצ"ב למה כתב בחילוף רק טריפה ולא נבילה, אולי עפ"י דג"מ סי' כ"ט שמחדש בשמונה טריפות שהלכה למשה מסיני טריפה אפי' חי יחי' כמה שנים, אבל שארי טריפות אם חי יח'' כשירה ומישב רמב"ם כידוע, ואולי גם כאן בנקב בוושט הלכה למ"מ לא מהני אם חי יחי' ואין תקנה עוד בשחיטה על כן פסק נבילה אבל חילוף שנלקה הוושט גם שטריפה אבל אם חי יותר מי"ב חודש כשירה ומהני שחיטה בזה רק טריפה ולא נבילה:

עט סופר חלק ג כלל עו קבלנות

פרט א':
מ"ק דף י"ב אמר שמואל מקבל קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר [פרש"י אסור ליתן מלאכה לעכום בקיבולת כי עבדי ליה בשבתא דידעי כ"ע ואמרו היום בשבת יהב ליה, והא דשרי בית הלל בשבת דף י"ז ליתן כלים לכובס בע"ש עם חשיכה ואפי'

בתוך התחום משום דכביסה בעכו"ם מידי דלא מינכר וליכא חשדא אבל מידי דמינכר בתוך התחום אסור משום חשדא] אמר ר"פ ואפי' חוץ לתחום לא אמרן אלא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור א"ר משרשיה וכי ליכא מתא דמקרבא להתם כמי לא אמרן אלא בשבתות ויו"ט דלא שכיחי אינשי דאזלי להתם אבל בחש"מ דשכיחי דאזלי ואתו להתם אסור, וע' כ"ס מ"א למה בע"ז לא וחכיר שחוץ לתחום מותר ועי' תוס' שבה שמביא ראיה לפי' משניות שרק בעבור הגוים שיאמרו שישראל מחלל שבת:

תוס' אמר שמואל הא דשרינן כלים לכובס עכו"ם פרש"י דלא מינכר שהוא של ישראל, ורבי יעקב לא הי' מחלק ואומר דשרי במועד וגם בשבת דהא רחים של מים איכא השמעת קול ושרינן בשבת דף ח"י ובע"ז דף כ"א דשרינן להשכיר שדה לעכו"ם משום דאריסותיה עביד וכ"ש קבלנות שאין הבית מתעלה בכך אלא ממהר לעשות וכו' ובשמעתין דאסר שמואל מפרש רבינו יעקב כאותו פירוש שמעמידין כולהו שמעתא באבל כדרב שישא שאמר לעיל דף י"א דברים המותרים בחש"מ אסורין בימי אבלו דהוי דאורייתא או כעין דאוריי' אבל במועד הקילו, וכ"ש שיש להן להקל בשבת דלא חיישינן כל כך דלא לזלזל ביה, ע"ש:

עי' ט"ז רמ"ד למה ח"ל מותר הא כל מה שאסרו אפי' בחדרי חדרים אסור וכ"ס מאריך בזה ומביא ר"ן פ"ק דביצה דהיכא דאם שעושה בדבר שהוא איסור באמת חיישי':

למ"ע אפי' בח"ח אבל היכי דחיישי' לטעות בני אדם שיחשדהו שעושה איסור ואינו אסור אלא שהם סבורים שדבר זה אסור לא חיישי' בחדרי חדרים ע"ש: ע"ז דף כ"א ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו [הרואה שמחממין בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הן תניא רשב"ג אומר לא ישכור אדם מרחצו לעכו"ם מפני שנקרא על שמו ועכו"ם זה עושה בו מלאכה בשבתות ויו"ט אבל לכותי מאי שרי כותי אימר עביד ביה מלאכה בחה"מ, בחה"מ אנן נמי עבדינן וישו"י בא"ע סי' ה' הקשה הא יש רבותא יותר בנכרי מן כותי דבנכרי ליכא רק שבות בעלמא כיון דאין שליחות לנכרי וה"א דלא גזרינן משום מראית עין באיסר שבות ואשמעינן דמ"מ אסור משום מ"ע אבל בכותי דשייך ביה שליחות ולא שייך אין שליח לדב"ע כיון דברור שכותי יעבור על זה, בזה ודאי חיישינן למ"ע כי יש כאן איסור גמור משום שליחות ע"ש, וכ"ס או"ח סי' מ"א כתב לישב עפ"י בית מאיר סי' ה' מחדש דגם למדס"ל יש שליחות לעכו"ם לחומרא, בשבת אין שליחות כעין מצית שבגוף דלא שייך שליחות, בשבת קפיד רחמנא שגופו של ישראל ינוח ואם עושה ע"י נכרי מ"מ גופו של ישראל נח, ולק"מ לכאורה,

גם דע"י כותי יש שליחות לענין איסור שבת ליכא משום שלוחו כמותו מ"מ גופו נח, שבתי וראיתי שטעות בידו דבית מאיר שפיר קאמר בעושה ע"י נכרי ל"ש שלוחו כמותו בשבת הגם דע"י נעשה מ"מ הא גופו של ישראל נח ולא נעשה ע"י המשלח נגד רצון השי"ת, אבל העושה ע"י ישראל הרי גופו של ישראל לא נח בשבת וכיון שעושה ע"י המשלח ושלוחו כמותו הוי כאילו היא עושה המלאכה ועבירה דיליה הוא שע"י נעשית כנ"ל ברור לדינא, וא"כ הקושיא קמה ונצבה עכ"ל וחידש בעיני כי מח"ס או"ח סי' ר"א נראה אפי' בישראל לא שייך במצות שעל גופו שליחות ועי' בהגהות ברוך טעם במג"א רס"ג משמע ג"כ כן. אבל מר"ן ביצה בסוגי' קמחא נאסר שמובא שם משמע כמורי כ"ס ז"ל, ועי' במקנה כלל ח"י אות יו"ד ועי' תשובת תועפות ראם או"ח סי' כ"ח:

לדעתי הקלושה יש לישב כי אין כאן רבותא, כי לכאורה צריך להבין עיקר מראות עין שיחשדהו לעבור איסור מה שבידו לעשות בהיתר כל ישראל בחזקת כשרות, ורק באיסור דרבנן ידוע סברת ה"ה בפ"א מאשות באיסר דרבנן לא שייך חזקת כשרות על כן בנכרי שפיר יחשדהו כי אין כאן איסור דאוריי' אבל בכותי שיש איסור דאוריי' הו"מ שלא יחשדהו, והי' צריך לאשמעי' אפי' לכותי לא ישכיר מרחץ, וצ"ע בכותי יהי' אסור גם בעבור שבת ויו"ט שיעשה מלאכה ע"י עכו"ם כי הוא אינה מקפיד על אמירה לנכרי שבות, ואפשר להיפך כי כותי אינו סובר הדרש מה אתם בני ברית ואין שליחות לעכו"ם, אלא סובר יש שליחות ולא יעבור על דאוריי' ועי' במקנה כלל ל"א פרט ב' באריכות:

אבל שדהו לעכו"ם מאי שרי מ"ט אריסא אריסותיה קעביד מרחץ נמי אמרי אריסא אריסותיה קעביד, אריסא דמרחץ לא עבדי אינשי תוס' אריסותי' קעביד, הקשה ר"י בשבת י"ח אמר רשב"ג נוהגין הי' של אבא שנותנין כלים לכובס עכו"ם ג' ימים קודם שבת ופליג אב"ה דאמרי שמותר עם השמש אלמא לית ליה לרשב"ג קבלני' קבלנותיה עביד, ותי' לא שסובר כן להלכה אלא מחמיר בעצמו הי' ע"ש, מהרש"א, אבל שדהו לנכרי מאי שרי אדמתני' גופיה הוי מצי למידק הכי מ"ש שדה ממרחץ ע"ב:

תניא רשב"א אומר לא ישכיר אדם שדהו לכותי מפני שנקראה על שמו וכותי זה עושה בו מלאכה בחש"מ אבל עכו"ם מאי שרי דאמרי אריסא אריסותיה עביד [אבל שדהו לעכו"ם שרי אע"פ שנקראת על שמו לא חשדי ליה דליהוי עכו"ם שלוחו אלא אמרי אריסא הוא וקיבלה עליו למחצה לשליש ועליו מוטלת לעשות] תוס' אבל לעכו"ם מאי שרי תימא מאי קא דייק דילמא נקט כותי וכ"ש עכו"ם וי"ל דמשמע ליה מדשבק עכו"ם דמיירי ביה רשב"ג ומתני' ונקט כותי דוקא קתני ע"ש וצ"ע מאי מקשה אבל עכו"ם שרי, דלמא להיפך בנכרי שאין איסור דאוריי' רק שבות בודאי יש חשד ואסור אבל בכותי יש

שליחות ואיסר דאוריי' לא יחשד אותו והו"מ שיהי' מותר ע"כ נקוט כותי שאסור ומכ"ש בנכרי שאסור:

אלא עכו"ם מ"ט מותר דאמרי' ליה וציית כותי נמי אמרי' ליה וציית כותי לא ציית דאמר אנא גמרנא מינך אי הכי מאי איריא מפני שנקראת על שמו תיפוק ליה מפני לפני עיור ל"ת מכשיל, חדא ועוד קאמר, חדא משום לפ"ע ועוד מפני שנקראת על שמו, הקשה תוס' אמלתיה דרשב"א הי' יכול להקשות תיפוק ליה משום לפ"ע ע"ב:

ריטב"א כתב קשה היכי שביק תנא טעם לפ"ע דאוריי' ונקט טעמא מפני מראות עין בעלמא, וי"ל משום דרוב כותים צייתי במלאכה דחה"מ לפי שיש בה הרבה מקראות לדרוש שהוא מן התורה, אלא שיש מיעוט דלא ציית כיון שאין הכתוב מפורש ואנן מעיקרא כי אמרי' כותי לא צייתי קס"ד דכל כותי לא ציית כלל ולהכי פרכינן אי הכי תיפוק ליה משום לפ"ע דבשלמא לדידי כותי נמי ציית ומהדרינן חדא ועוד קאמר, חדא דלפ"ע לכותי שהוא חשוד דלא ציית ולסתם כותי דצייתי ליכא משום עור דמעיקרא כשמכרנו לו סמכנו על הרוב דציית וכי לא ציית לנו אנסו מיהו איכא משום שנקראת על שמו ונקט התנא הטעם שנוהג ברוב כותים וכי אמרי' לעיל כותי לא ציית הכי אמרי' דנכרי ודאי ציית אבל כותי זימנין דלא ציית וזה מה שלמד מכאן: רמב"ן ז"ל דסוגיין מוכחא דאיסור מלאכה בחה"מ דאוריי' וכל שאין בו צורך המועד אלא דבר האבד שאלמלא כן הא ודאי פשיטא דלא ציית כלל מאית בה משום לפ"ע עכ"ל ועי' כ"ס, ולישב קושי' ריטב"א למה נקט חדא ועוד עפ"י קושי' ט"א בחגיגה באבני מלואים דף י"ג מאי פריך ת"ל מפני לפ"ע, לימא נפ"מ בדאית ליה לכותי זה שדה, א"כ שיוכל לשכור שדה אחרת משום לפ"ע ליכא כיון דבלא"ה יש לו שדה, אבל משום טעמא דנקראת על שמו אפי' בכה"ג אסור וזה חדא ועוד קאמר באופן שאין לפ"ע יש מראות עין ואסור לכאורה צ"ע למה נקוט לא ישכור גם מכירה אסור בשביל לפ"ע ואולי לישב קושי' תוס' שהקשה למה לא הקשה תיכף על רשב"א מצד לפ"ע וגם קושי' תוס' דלמא נכרי בודאי אסור, ונראה לעיל לא הי' להקשות מפני לפ"ע א"כ קשה למה לא נקוט לא ימכור, ואין להקשות באמת למה לא נקוט לא למכור יען שרצה לדייק לא ישכיר לכותי אבל לעכו"ם מותר אפי' להשכיר ממילא לא קשה דלמא בנכרי ג"כ אסור א"כ למה לא נקוט לא מכר אם אין כוונתו על דיוק שנכרי מותר בשכירות, אבל כעת שמחדש שאין הטעם מצד אריסות עביד אלא דציית א"כ פשיטא שמותר להשכיר לעכו"ם ומדויק לשון גמרא מאי אירא מפני שנקרא שמו עליו זה שכירות תיפוק ליה גם מכירה אסור מפני לפ"ע ומתרץ

חדא ועוד, בשכירות יש כפלים לאיסור שגם נקרא שמו עליו במקום שלא יהי' לפ"ע ג"כ אסור בשכירות מצד חשד:

בספר בית לוי הקשה לפי ר"ן בפרק הכירה שכתב לרי"ף להחם חמין לצורך רחיצת כל הגוף ביו"ט מותר מן התורה ורק מדרבנן אסור לפ"ז קשה איך קאמר בשמעתין לא ישכור וכו' כותי אימר עביד מלאכה בחה"מ וכו' לדעת ר"ן הא כותי לא נזהר בדברי סופרים ועביד ביו"ט מה שאסור לדידן ועדין קושי' הש"ס במ"ע אימר עביד מלאכה ביו"ט, ונב"י ח"ב או"ח סי' צ"ז השיב לו כי באמת מפשוטו של מקרא אסור להחם ביו"ט לצורך רחיצה שהרי כתב אך אשר יאכל לכל נפש, ורי"ף שסובר שמותר היינו מטעם דהלכה כב"ה דאמרי' מתוך והא ודאי שכותים אינם זזים מפשטיה דקרא ולא אמרי' מתוך ולדידהו הבערה שלא לצורך אוכל נפש מפורש בתורה לאיסור ובודאי זהירי בה ע"ש:

פי' משניות ואמרו על שמו כלומר על ישראל בעל המרחץ ונכרי הדר בו יחמם אותן בשבת ויכנסו בו הנכרים ואומדים רחצנו במרחץ פלוני היום, ובזה יש חילל השם למי שישמע זה ואינו יודע שהוא שכור אצלו לזמן קצוב בדמים ידועים וזה הי' בימיהם שהי' מנהגם כמו שזכרנו אריסות למרחץ לא עבדי אינשי, אבל בזמנינו דין המרחץ ודין השדה ושאר הקרקעות אחד הוא ומותר לבעל קרקע להשכירו וזה מפורסם לכל בני אדם עכ"ל:

כ"ס סי' מ"א כתב בחרתי לי דרך לעצמי בכוונת פי' משניות ואומר בודאי אין חה"ש כשרואה נכרי שישראל מחלל שבת כמוהו כמוהם יש הרבה שאין שומרים דתם אלא כיון שבונה עושה לעיני כל, וכל העם ראשיהם ומנהיגיה רואים את הקולות ואין קול קורא למחות על ידו, זה הוא חה"ש גדול, וכל זה בעיר או תוך התחום דשכיחי' ורגילים עוברים ושבים טובא ומסתמא קול נשמע בב"ד דיינו העיר אבל חוץ לתחום דלא נראה והבונה יושב בדד ליכא חה"ש כשיאמר זה ישראל מחלל שבת ולא קשה משמואל דמחלק בין תוך לחוץ לתחום דגם משום חה"ש דנכרי ליכא חוץ לתחום, מש"ה לא כתב רמב"ם בחבורו דבמרחץ גם חוץ לתחום אסור ודברים נכונים וקרובים למרכז האמת בכוונת רמב"ם בעזה"י:

עי' במר"ם שיק או"ח סי' צ"ז שמביא איזה הערות ממני ואעתיק לשונו הזהב חקר מעלתו ני' אם ג"כ באיסר דרבנן דהיינו שיחשדהו שעושה שבות דשבות איסר דרבנן ע"י גוי אי ג"כ חששו למראות עין והביא ראיה מהא דאסרו במרחץ בשבת ויו"ט וביו"ט לדעת רי"ף בפרק כירה אין איסור להחם ביו"ט אלא האיסור דרבנן וכן מהא דאוסר בע"ז דף כ"א להשכיר לכותי שדה משום דעושה מלאכה בחוה"מ ומלאכת חוה"מ לדעת הרבה פוסקים אינו אסור אלא מדרבנן ומכח זה הקשה על מל"מ פ"ו משבת שחקר באמת אי

אסור לעשות ע"י גוי שבות דשבות ולמה לא הביא ראיה מהא דמרחץ ושדה לפעני"ד אין כאן ראיה דביו"ט נהי לרי"ף אין אסור להחם לרחוץ בו ישראל כי אם מדרבנן דמדינא שרי משום מתוך, וכל זה כשהי' ישראל רשאי לרחוץ בו ונעשה בשביל ישראל שרי מה"ת אבל עתה דאין ישראל רשאי לרחוץ בו מדרבנן וכ"ש התם בע"ז שהגוי מחמם המרחץ לצורך גוי דבפירש מיעוט לכם ולא לנכרים דבכה"ג אפי' הואיל לא אמרי' הוי החימום לישראל אסור מה"ת, וע"י גוי הוי רק חד דרבנן ולא הוי שבות דשבות ביו"ט, ומלאכת חה"מ נראה אפי' למ"ד דאסור רק מדרבנן, היינו אם אינו מפקפק בשורש התקנה אבל מאן דמפקפק וסובר שאין כח ביד ב"ד לתקן איסר זה מדרבנן, ואומר שאין העם מחויבין לשמוע אז עובר על איסור דאורייי' הנה רמב"ם הלכות ממרים פסק דמידי דרבנן עובר עליהן בלאו דלא תסור והם בלאו ועשה וחייב עליהן מיתה, ורמב"ן בספר המצות בשורש ב' הרבה להשיב עליו, ומבי"ט ולח"מ כתבו דכוונת רמב"ם מי שעובר בשאט נפש לא מחמת תאוה אלא שסובר שאין כח ביד חכז"ל לתקן לאסור ולהתיר, זה עובר בלאו יעשהו אבל העובר לתאבון ובמזיד ברוע מידות גם לרמב"ם הם רק מדרבנן והוא נכון מאוד וא"כ הכותים שהן גרי אמת ומחוייבים בכל תורה כולה אם מפקפקים בדברי רבנים כדאמר שם דאמרו אנא גמירנא טפי מינך הוא עובר על איסור דאורייתא, ולמדן אחד:

העיר אותי שבהקדמה זאת מובן ההמשך שם דפריך ות"ל משום לפ"ע, ומאי ענין קושיא זו להתם, אמנם להנ"ל א"ש דתוס' הסתפקו שם אם גם בדרבנן שייך לפ"ע, א"כ בלא זה הו"א דחה"מ דרבנן ולא הוי מצי להקשות דלמא בדרבנן לא חיישינן ללפ"ע, אבל השתא דאמר אנא גמירנא טפי מינך דהוי איסור דאורייי' פריך שפיר הא אסור משום לפ"ע, עכ"פ לפי הנ"ל איכא למימר דלעולם בשבות דשבות לא חיישי' למראות עין וחוה"מ אם עושה בשאט נפש הוא דאורייתא ובזה מיושב דברי המל"מ ע"ש באריכות:

פרט ב':

שבת י"ט ת"ר לא ישכיר אדם כלים לעכו"ם בע"ש בד' וה' מותר תוס' אין לפרש משום שביתת כלים וכב"ש דא"כ אפי' בד' וה' נמי, אלא כב"ה היא דלית ליה שביתת כלים ע"ש: בעה"מ כתב, הא דתנו רבנן לא ישכיר כליו לעכו"ם בע"ש לא כתבה הרי"ף ז"ל, ונראה מדבריו שהי' סבור דב"ש היא דאית להו שביתת כלים, ולדידן אפי' ב"ה מודה משום שנראה כמתנה לעשות מלאכה בשבת שכן דרך השוכרים כלי אומנו' להשכיר בהן לאומנתן ובד' וה' מותר וכו' ויש שלמדין מכאן להקל אפי' בשביתת בהמה והדעת מכרעת להחמיר ע"ש ורמב"ן כתב ח"ו דאי משום שביתת כלים אפי' בראשון ושני

נמי אסור וכן לשכור עבדים ובהמה אסור לעולם, אלא שביתת כלים ביד גוי לא גמירי דמלאכת גוי הוא דקא עביד ע"ש, ועי' בעה"מ בע"ז:

רא"ש כתב רי"ף לא הביא, נראה דס"ל משום שביתת כלים ואנן קי"ל כב"ה וקשה דאי טעמא משום שביתת כלים אפי' בד' וה' נמי אסור וי"מ דשביתת כלים כי האי שאין מלאכת ישראל נעשה בהם אינו אסור אלא מדרבנן הלכך לא אחמור בד' וה' וכו' ור"י פי' דמיירי בכלים דעושין בהן מלאכה משום דמיחזי דמלאכה שעושה בהן הנכרי בשבת כשלוחו של ישראל, ואע"ג דשרי ב"ה עורות לעבדן עם חשיכה דנכרי לנפשיה קאעביד כיון דקצץ לו דמים שאני התם שאין ריוח לישראל במה שנכרי עושה בשבת אבל בשכירת כלים ידוע הוא ואפי' בהבלעה אם ישכירם לו חוץ משבת לא יתן לו כל שכירות הילכך כיון שיש ריוח לישראל במה שכלים נשכרים מיחזי שמלאכה שנכרי עושה בהן בשבת כשלוחו של ישראל ע"ש, ועי' ב"ח סי' רמ"ו שכתב בקצץ, וצריך להבין כל הנ"ל בפרט לבעה"מ שגם בבהמה מותר לשכור מה מהני לענין שביתת בהמה או כלים לב"ש בקצץ בד' וה' קצת להסביר עי' ח"ס סי' ס"ב תשובה נפלאה לבית אפרים וכ"ל הדר"ג ני' חידש לנו דשביתות בהמתו אינו מצווה אלא לעשות מלאכות ישראל אבל מלאכת גוי ואין ישראל נהנה ממנו כלל לא נאסר ומסתיעא מלשון רשב"א בתשובה סי' נ"ט, ורוקח ש"י דמייתי ב"י סי' רמ"ו, ורבינו האי דמייתי ב"י סי' ש"ה ורמז עליהם ט"ז סי' רמ"ו סק"ד לפע"ד כיוון האמת ודברי אלקים חיים המה עכ"ל יע"ש ומובן כל הנ"ל ועי' תשובת ריב"א סי' ג':

ישועת יעקב סי' רמ"ד כתב רוב הפוסקים, הא דאמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור היינו משום מראות עין שיאמרו שהוא שכר יום אצל ישראל ודוקא במקום דשכיח רואים אבל חוץ לתחום דלא שכיחי רואים לא וקשה לי בהא דאמר דבחה"מ אף חוץ לתחום אסור טעמא מאי, דהרי בב"מ דף צ' מהו שיאמר לנכרי חסום פרתי ודש בה כי אמרי' אמירה לנכרי שבות ה"מ שבת דאיסר מיתה אבל באיסר לאו לא א"ד ל"ש והקשי תוס' דא"כ אף בחה"מ נימא דליכא איסור שבות כיון דכל איסורו אינו אלא מדרבנן ותירצו דגזרי' אטו שבת ויו"ט, לפ"ז כאן דמחוץ לתחום בשבת ליכא חשש מראות עין למה נימא בחה"מ אסור הרי בחה"מ בעצמו אף אם יחשדו אותו דצוה לנכרי לעשותו הרי כאן רק איסור דרבנן ובדרבנן ל"ש שבות, וביו"ט ובשבת ליכא למיחש למ"ע כיון דהוא חוץ לתחום עכ"ל עוד כתב הנה בהך דלא ישכיר אדם מרחץ וכו' לא מצינו חילק בין תוך התחום או חוץ לתחום או לכאורה דין אחד להם ולא נזכר בפוסקים רק הב"ח כתב במרחץ מותר חוץ לתחום ונראה לחלק בענינים ואבאר תחילה מש"כ סמ"ג בשם

מכילתא כל מלאכה לא יעשה בהם דאף ע"י נכרים אסור והנה לא נעלם מסמ"ג דאמירה לנכרי רק שבות אמנם כוונתו מבואר בספר יראים דאם המלאכה הוא בשל ישראל כגון שעובד בשדה ישראל זה אסור מה"ת אבל שאר מלאכות הנעשים ע"י עכו"ם כגון אפיה ובישל וכדומה מלאכת תלוש לצורך ישראל ואינו בדבר שהוא של ישראל רק מדרבנן. והנה נוכל לאמור הא דהתירו חכז"ל מ"ע דחוץ לתחום משום דלא שכיחו אינשי התם היינו במידי דלית ביה רק שבות דרבנן, אבל בדבר שהוא מה"ת או עכ"פ כעין דאוריי' בזה החמירו והנה במרחץ של ישראל הוא והנכרי עושה מלאכת ישראל לצורך ישראל נראה שהוא מלאכת ישראל, אבל מקבלי קבולת דהיינו שנותן לנכרי דבר קצב שיבנה לו בית וכל זמן שאין הבית נבנה הרי הוא של נכרי בזה פשיטא דאף אם מצוה לנכרי שיבנת לו בית בשבת ג"כ הנכרי בדידיה קא עביד ואין זה מלאכת ישראל וזה החילק בין מרחץ שאסור אף חוץ לתחום ע"ש עוד כתב קושיא גדולה, בא"ע מבואר דאסור ליתן בהמה לנכרי כדי לסרס משום דב"נ מצוה על הסירוס, ועובר על לפ"ע וכתב בה"ג דמותר ליתן לנכרי שאינו מסרס בעצמו רק נותן לעבדו לסרס דכיון דאינו עושה לעצמו הוי כמו לפני דלפני דקי"ל דליכא:

איסורא, א"כ מה מקשה הש"ס ותיפק ליה משום לפ"ע הא נפ"מ אם רצונו להשכיר לכותי שהוא אדון ואינו עובד בעצמו רק ע"י עבדיו דבזה ליכא למיחש לפ"ע אבל נקראת על שמו שייך בזה ע"ש שמאריך שיש שליחות לכותי ועובר כותי ראשון א"כ עובר על לפ"ע, [חידש לשון הש"ס עכו"ם זה כותי זה משמע הוא ולא אחר ועי' בתשובת נחלת בנימין סי' נ"ט]:

שביעית פ"ג מאימתי מוציאין זבלים לאשפות משיפסקו עובדי עבודה תיו"ט כתב הר"ב שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא ירושלמי מעתה אפי' משפסקו עובדי עבודה יהא אסור מפני מ"ע שלא יהי' אומרי' לתוך שדה בית השלחין הוא מוציא יודעים הם בני עירו אם יש לו בית השלחין אם אין לו אר"י הדא אמרה לא חשו לעוברין ושבין מפני מ"ע תוס' חדשים כתב אע"ג בשבת חששו למ"ע לאורחים הבאים י"ל בשביעית הקילו ואין להקשות דמ"ש הא שביעית נמי הוא איסור דאוריי' כמו שבת, י"ל כיון דזיבל השדות הוא רק דרבנן הקילו, ועוד בשביעית איסור מושב כל השנה לא רצו להחמיר כ"כ משא"כ בשבת הוא רק יום אחד ועי' מג"א רמ"ד ס"ק ו':

פרט ג'. פסק:

תוס' בע"ז כ"א, פסק ר"ת הלכה כרשב"ג דאמר אריסא אריסותיה קא עביד מת"כ התיר לישראל שנתן ביתו לעשותו בקבלנות לבנות לו אפי' בשבת וק"ו נמי הוא דהשתא

אריסות שדה שחלק הישראל משביח במלאכה שרי קבלנות שאין בו שבח לישראל כלל במה שממהר עכו"ם לעשות קבלנותו לא כ"ש והביא עוד ראיה משבת דף י"ז דשרי ב"ה ליתן כלים לכובס ועורות לעבדן עם השמש ואפי' מידי דבפרסי' שרו התם וכו' ולפ"ז צריך עיון במ"ק דף ל"ב דאמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר א"כ ר"ת מוקי לה לכולה הך שמעתא באבל ומפרש לה הכי אמר שמואל וכו' לפ"ז כל מה שאוסר לשם היינו באבל דוקא דבאבל החמירו יותר וכו' ור' יצחק פירש דבקבלנות דבית אסור והי' דוחה כל ראית ר"ת, דמההיא דעורות לעבדן אינה ראיה דכיון דהוא תלוש ומלאכה ביד אחרים מותר, וגם לא דמי להך דשכירות שדה דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשליש אבל בבנין בית רגילות לשכור מידי יום יום והרואה אינו אומר קבלנותיה עביד אלא שכירו' יום נינהו וכו' ור"ת אע"פ שהקל החמיר על עצמו לא הניח עכו"ם לבנות בשבת, ור"ם הי' נותן טעם דלהכי מותר באריסות שדה דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף הקרקע דמי לשותף אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור וכו' לפ"ז יש להתיר להשכיר רחים לעכו"ם היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות דהוי כמו שותפין ע"ש:

רי"ף, תניא רשב"ג אומר לא ישכור אדם מרחיצו לגוי מפני שנקראת על שמו וגו' זה עושה בה מלאכה בשבתות ויו"ט אבל שדהו לגוי מאי שרי דאמרי אריסותי' קא עביד מרחץ נמי אמרי אריסותי' קא עביד אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי:

ר"ן כתב לענין קבלנות כגון שקבל עליו הגוי לעשות כל מלאכת שדהו של ישראל בדבר ידוע אם מותר לישראל שיניחו לעשות מלאכה בשבת ויו"ט, איכא מ"ד דכיון דאמרי' באריסות דשרי בקבלנות נמי שרי דהא לא מתהני ישראל במלאכת שבת כלל אבל יש מי שאומר דקבלנות כי האי גונא אסור דלא דמי לאריס דכיון דאריס חולק בפירות לא אמרי' אינשי דשכיר יום הוא אבל כי האי גונא שהבעלים נוטלים כל הפירות מיחזי להו לאינשי כשכיר יום וכן דעת רמב"ם ז"ל, ועי' ר"ן שבת דף ח"י:

בית יצחק הלכות שבת סי' ל"ב כתב הנה סמ"ג הובא בב"י סובר דמלאכה ע"י עכו"ם דאורייי' מדכתיב כל מלאכה לא יעשה בהן שלא יעשה גוי מלאכתך, וב"י הקשה עליו מ"ט מותר אם הוא בביתו של גוי, ונראה דסובר הסמ"ג מ"ה מותר בביתו של גוי דכיון דאומן קינה בשבח כלי לא הוי כלל מלאכה של ישראל אך מלאכתו ממש דע"י מלאכה קונה גוף הכלי עי' קצה"ח סי' ש"י דאומן קונה כל הכלי וזה דוקא בביתו דקני במשיכה ע"ש ובית אפרים א"ע סי' קי"ז:

רמב"ם פיו משבת הלכה י"ב פוסק אדם עם עכו"ם על המלאכה וקוצץ דמים ועכו"ם עושה לעצמו ואע"פ שעושה בשבת מותר וכו' בד"א בצנעה שאין מכירים הכל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא אבל אם הי' ידוע וגלויה אסורה שהרואה את העכו"ם עוסק אינו יודע שקצץ ואומר שפלוני שכר עכו"ם לעשות לו מלאכה בשבת לפיכך הפוסק עם עכו"ם לבנות לו חצרו או כתלו או לקצור שדהו או ששכרו שנה לבנות לו חצר או ליטע לו כרם אם הי' המלאכה במדינה או בתוך התחום אסור לו להניחן לעשות בשבת מפני הרואים שאינם יודעים שפסק ואם הי' המלאכה חוץ לתחום מותר שאין שם ישראל שיראו את הפועלין כשהן עושין בשבת, וכן מותר להשכיר כרמו או שדהו לעכו"ם שהרואה יודע ששכורין הן או באריסות נתן להן, ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריסות אסור להשכירו לעכו"ם מפני שהעכו"ם עושה מלאכה בשבת והוא נקרא על שם הישראל בעליו:

וכתב ה"ה, יש מי שכתב שכיון שמותר להשכיר שדהו לעכו"ם לפי שהרואין תולין באריסות אף מותר לשכור עכו"ם בקבולת לחפור לו שדהו או לנטוע לו כרמו:

ואפי' תוך התחום לפי שהרואין חולין באריסות ויש מי שאוסר כדעת רבינו לפי שלא התירו אלא כשהאמת כן הוא כמו שיאמרו הרואים כלומר שהם יתלו בשכירות ואריסות וכן הוא הענין ואם יחקרו הדבר ומצאו העכו"ם נוטל פירות ודבר הנראה הוא אבל כשאין העכו"ם נוטל בפירות אלא שהישראל קוצץ עמו במלאכה אין מתירין על סמך שיתלו רואים בדבר שאינו שיאמרו שכורה היא לעכו"ם וישראל נוטל פירותיה למחר וא"ת נתיר על סמך שיאמר קבולת היא זה אינו שאם היינו דנין שהרואין חולין אותו בקבולת אפי' לבנות את הבית הי' מותר וזה ברור עכ"ל:

פ"ז מהלכות יו"ט הלכה כ"ה, עכו"ם שקיבל קיבולת מישראל אפי' הי' חוץ לתחום אינו מניחו לעשותו במועד שהכל יודעין שמלאכה זו של ישראל ויחשדו אותו שהוא שכר את העכו"ם לעשות לו במועד שאין הכל יודעין ההפרש שיש בין השכיר ובין הקבלן ולפיכך אסור כ"ס כתב שרמב"ם סותר דבריו מיניה וביה דכתב תחילה שיחשדו אותו שהוא שכר את העכו"ם לעשות לו מלאכה והיינו כמ"ש בהלכות שבת שלא ידעו שפסק עמו, ומסיים שאין הכל יודעים ההפרש שיש בין הקבלן ובין השכיר וזה טעם אחר ממ"ש תחילה, ומצאתי במרי"ט להלן סי' ס"ו ע"ש:

ח"ס או"ח סי' ס' כתב החו"י סי' מ"ט דמותר לומר לנכרי אמור לנכרי פלוני שיעשה לי מלאכתי משום דהו"ל אמירה דאמירה והגאון מה"ו גרשון דחה דבריו משבת ק"נ לא יאמר אדם לחבירו נכרי לשכור לו פועלים ע"ש, והנה עדיין אני אומר דהיינו באומר

לנכרי בשבת עצמו לשכור לו פועלים משום דאמירה בעצמה אית בה איסורא משום ממצוא חפצך ודבר דבר, אבל האומר כן בחול נהי דאמירה לנכרי גם בחול אסיר מ"מ אמירה דאמירה אין ראיה לאסור כולי האי ע"ש, ויש לי צ"ע לפי חו"י וח"ס, כי ט"ז רמ"ד כתב בשדה יש דרכים להיתר אבל בבנין הבית רק דרך אחד בקבלנות ע"ש להנ"ל יש ג"כ ב' דרכים להתיר שאמר לנכרי שיאומר ה' יאיר עיני בתוה"ק. עי' במקנה כלל כ"ג פרט יו"ד אם יד פועל כיד בעה"ב ועדיף משליח גם שאין שליחות בעכו"ם אבל פועל עכו"ם כיד בעלים א"כ יהי' אמירה לפועל נכרי אסור בשבת מה"ת עי' בזה ביד יוסף רמ"ד:

פרט ד':

ירושלמי שבת פ"א ה"ח, תני אומנין עכו"ם שהי' עושין עם ישראל בתוך ביתו של ישראל אסור ובתוך בתיהן מותר, ארשב"א במה דברים אמורים בקבלות אבל בשכר יום אסור, בד"א בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע אסור ובעיר אחרת בין כך ובין כך מותר, מהו בין כך ובין כך מותר בין בתלוש ובין מחובר בין בשכיר בין בקיבולת א"ר אילא בין בתלוש בין במחובר ובלבד בקיבולת ר"ש בן ביסנא בשם רבי אומר הלכה כר"ש ב"א בשבת ואבל וע"ז עכ"ל וכתב הסמ"ג בהלכות שבת, ואע"ג דאין הלכה כרשב"א גבי מחובר של שדה אלא כרשב"ג וכסתם מתני' דע"ז דשרי להשכיר שדהו לגוי למחצה לשליש ולרביע וחורש וזורע בשבת משום דגוי בשלו הוא טורח ואריסו היה קעביד דלא אסרה סתם מתניתינין אלא דווקא מרחץ להשכיר לגוי מפני שנקראת על שמו אבל שדה לגוי שרי, אין דומה מחובר של שדה למחובר של בית דדוקא שדה שרגילות לקבלו באריסי' למחצה לשליש ולרביעי ושייך לומר גוי אריסותיה קעביד, אבל בית רגילות להשכיר פועלים שכירי יום ולא יאמרו הרואה גוי קבלנותיה קעביד, מכאן פסק רבינו שמואל שאסור לעשות כל קבלות במחובר בתוך התחום ולא מיבעיא הבניין עצמו דאסורה אלא אפי' לתקן אבנים נמי אסור אפי' רחוק מן החומה ואפי' בביתו של גוי כיון דצורך מחובר הוא דבמחובר כי האי גוונא פליגי ופסיק כר"ש בן אלעזר דאילו לעשות הבנין אפי' רבנן מודו דאסור דהא ברשות ישראל הוא דאף תלוש לא שריא אלא בביתו של נכרי עכ"ל ובספר נחלת בנימן סי' נ"ט מביא מגאון ש"ב ז"ל ראיתי בביאורי רש"ל על סמ"ג וז"ל בין כך בין כך מיתר הוא מדברי הג"מ שמפרש רשב"א הכי ור"א חולק ומפרש רשב"א בענין אחר ובלבד בקיבולת והלכה כר"א ובתוס' ואשרי אין מביאין רק ר"א לחוד עכ"ל ויש לתמוה איך אפשר שירושלמי מתיר בשכיר יום וא"כ בטלת דין אמירה לעכו"ם בע"ש שיעשה בשבת ואולי הכוונה כמש"כ ר"ן פ"א דשבת שקצב לו

שכירתו ליום אלא שאינו מקפיד עמו מתי יעשה מלאכתו דכה"ג ע"ש אסור וד' וה' מותר ע"ש:

ספר הישר לר"ת סי' תקפ"ח, נ"ל דמותר ישראל להניח לנכרי המקבל קבולתו לעשותו בשבתות ובימים טובים דהא אמר בשבת נותנין כלי לבן לכובס, וא"ת ה"מ בדברים דלא מפרסמים מלתא ומשום ה"ט לא נטר אלא כגון אותן יריעות שנתנן לארוג כיוצא בהן לאו מלתא היא צא ולמד מרחיים של מים שאוסרתה ב"ש משום שביתת כלים וב"ה לית להו שביתת כלים ושרי להניח בהם חיטים והן טוחנין כל השבת וכ"ש שאם ע"י נכרי בקבלנות שהוא מותר וכו' ועוד נ"ל להתיר קבולת כדאמרי' בע"ז דמשכירין שדות אבל לא מרחץ מ"ט מפרש בגמרא דגבי שדה אמר אריס אריסתו קעביד א"כ אריסות נכרי בשדה דהוא מפורסים טובא שרי דהוה ליה קבולת, אפי' לרשב"א דפליג בגמרא ומפרש טעמא דאריס אריסתו קא עביד לית ליה ואוסר שדה משום דנקראת על שמו גם משם נמצינו למדין כלי לא היתה נקראת על שמו של ישראל אלא בתורת אריסות שהי' מותר וכל היכא דידע:

אריסתו לא צריכין לטעמא דר"ש בן אלעזר דשרי גבי נכרי משום דציית אלא משום אריסות הוה שרי ועוד שהלכה כת"ק דסתם מתניתין כוותיה ע"ש: סמ"ג סימן ע"ה כתב, תניא במכלתא, כל מלאכה לא יעשה בהן לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך משמע מכאן שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ביו"ט בין בשבת דאורייתא אבל אם מסר לו ישראל המלאכה מערב שבת מותר ובלבד שיהא בביתו של גוי, אמנם י"ל שהיא אסמכתא בעלמא שאם הי' מן התורה לא היו מתירין חכמים לעשותו אף בביתו של גוי ואף שמסרה מערב שבת ולשון לא יעשה הכתוב בתורה, מוכיח קצת שהוא דרשה גמורה עכ"ל:

שו"מ חלק ששי סי' מ"ט, מביא קושי' בשם הגאון מו"ה אברהם אבלי רב"ד דק"ק ווילנא ז"ל דאמאי יהי' מותר לרשב"ג בכותי משום דבחוה"מ לדידן נמי משרי שרי ובשבתות ויו"ט גם הכותי מוזהר, והרי גם ביו"ט משכחת לה שיעשה מלאכה ביו"ט שלנו ואינו יו"ט לדידיה עד"מ הצדוקים דרשו ממחרת השבת שבת בראשית ואם יקרה הראי' באמצע השבוע יהי' יו"ט באמצע השבוע וממחרת השבת ממחרת יו"ט יהי' לדידן יו"ט ולדידהו חול ויעשה כותי מלאכה ולדידן אסור וקושיא גדולה ע"ש:

עט סופר חלק ג כלל עז ירך

פרט א':

חולין דף צ"ו, ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנ"ט הרי זו אסורה כיצד משערין אותה כבשר בלפת פרש"י רואין כאילו הירך לפתות והגיד בשר ואילו הי' נותן טעם בשר כשיעור הגיד בלפתות הירך אסור דשוערין הלכה למשה מסיני וגמירי דבהכי משעירין וכו' וכתב הפלתי בסי' צ"ח, אין להקשות לרש"י דס"ל טע"כ לאו דאורייי' וא"כ איך יהי' הלכה למשה מסיני באינו מינו, וי"ל דהללמ"מ הי' בגיד של קדשים שנתבשל דבקדשים לכ"ע טע"כ דאורייי' ע"ש:

אמר שמואל לא שנו אלא שנתבשל בה אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד תוס' וא"ת מאי קמ"ל פשיטא דלא מצי למימר הוא הדין נכלה דא"כ למה לי נתבשל דמשעת מליחה נאסר דמליח הרי הוא כרותח דצלי וי"ל דקמ"ל דלא נאמר נתבשל דמתני' היינו נצלה דאשכחן דקרי לצלייה בשול דכתיב ויבשלו הפסח, וזכרון יוסף בחידושים בסוף הספר הקשה בשם עולם לקמן הנהו אטמהתא האיך ס"ד דרבינא דאוסר כי מליחה דרותח כמבושל, א"כ מתני' האיך מתרץ לה דקתני נתבשל הלא כבר נאסר במליחה, ואין לומר דנתבשל היינו נצלה דהרי כבר אמר משמיה דשמואל דנצלה בה קולף ואוכל: רמב"ם בפי' משנה פלא ורא"ש יוסף מסביר, פט"ו ממ"א פסק ירך שצלאה בג"ה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד עי' כ"מ שסובר שלא צריך קליפה וכ"כ מ"מ פ"ז ממ"א ועיי' לח"מ שמאריך בו:

תוס' אם יש בה בנ"ט משמע דאין רוטב מסייע לשאר חתיכות אם יש בהם לבטל הגיד אלא הירך לבדו מדלא קאמר אם יש בהן וברוטב בנותן טעם וכו' ולב אריה כתב לפוסקים דאמרי' איסור דבק בלא"ה א"ש דאין הרוטב מסייע לבטל כיון דהגיד דבק בירך אולם למה דפסקינן דאין בגידין בנ"ט ואין איסור רק משום שמנו י"ל דלא אמרי' בזה איסור דבוק כיון דלא אסור רק מדרבנן משום חומרא, וש"ך סי' ק' ס"ק ח' כתב דאף בשמנו אמרי' איסור דבק והביא ראיה ממתני' דקתני אם יש בה בנ"ט דאין הרוטב מסייע לבטל ע"ש, ואינה מובן דבאמת הפוסקים הוציאו דין זה ממתני' דסבר יש בגידין בנ"ט והוי איסור דאורייי' ומהא שמעינן דבכל איסור גמור אמרי' איסור דבק, אבל לפי מה דקי"ל דאין בגידין בנ"ט ואין איסור רק משום שמנו שפיר י"ל דלא אמרי' בזה איסור דבוק כיון דהוא רק מדרבנן מחמת חומרא וזה ברור ומצאתי בפמג"ד ובמנחת יעקב כלל מ"א, ומיושב הטיב קושי' תוס' בר"פ דמוכיח הגמרא ממתני' דיש בגידין בנ"ט והקשו תוס' דלמא אין בגידין בנ"ט רק דאסור משום שמנו ע"ש וא"ש אי לא הוי אסור רק משום שמנו דלא שייך איסור דבוק אמאי קתני אם יש בה בנ"ט ומוכח הגמרא שפיר דיש בגידין בנ"ט:

תוס' אפי' מריש אזנו, מה שנהגו כשמולחים בשר הרבה וכו' לפי רבינו אפרים דלא שייך חנ"נ אלא בב"ח ובלא"ה נמי כיון דלא איפשר האיסור להתפשט חוץ לציר שרי דלא אמרי' חענ"נ ואוסר כל החתיכות אלא במקום שהאיסור מתפשט בכל החתיכה דומיא דטפת חלב תדע דבכל מקום שאנו אוסרין כדי קליפה אמאי אין אותו קליפה חוזר ואוסר מה שאצלו ובענין זה יאסר הכל אלא היינו טעמא לפי שאין טעם האיסור עובר כלל יותר מכדי קליפה ור"א ממין הי' מחלק דלא אמרי' חענ"נ במקצת חתיכה אלא בכל החתיכה ע"ש שתוס' כתב שאין לדבריו טעם, לענ"ד ליתן טעם עפ"י ר"ן במתני' ט"ח דבצלי שנאסר רק כדי קליפה לא אמרי' חנ"נ דמבב"ח למדנו ואין בב"ח קליפה מה"ת דרך בישול אסרה ובשאר איסורין חנ"נ משום לתא דבב"ח, ובב"ח ליכא קליפה:

הפלתי סוף סי' ק"ה כתב, רשב"א בתה"ב כתב דלכך רק בב"ח נ"נ דשם האוכל חצי זית חלב וחצי זית בשר לוקה משא"כ בשאר איסורים דאין היתר מצטרף לאסור רק בקדשים וא"כ משמע בקדשים דקי"ל היתר מצטרף לאיסר אף רבינו אפרים מודה דחתיכה נעשה נבילה וכו', איברא מדברי כולם שכתבו דלכך אין קליפה חוזר לאסור כדי קליפה דאין נעשה נבילה או אין הבלוע יוצא, לא הבנתי משנה דנגע בחרסו של תנור יקלוף מקומו דהא איירי בתנור חם וא"כ צולה בחומו קליפת הפסח וא"כ הרי הוא איסור גמור ונבלה גמור ולמה לא יאסור שניה כדי קליפה ויהי' בעי פעמיים כ"ק וצ"ע אולי יש לישב קצת עפ"י נב"י ח"ב או"ח סי' ס"ב מחדש גם דקי"ל כר"ת דטע"כ דאוריי' דוקא באיסורין שהם לאוין שיש בהם מלקות אבל חלב טמא אף שהוא אסור מה"ת אין בו מלקות ע"ש, והנה האיסר נצלה ע"י תנור רק עשה צלי אש ואין כאן איסור דאוריי' אם קליפה ראשונה יאסר עוד קליפה וחכמים לא אסרו בעשה:

איני והאמר ר"ה גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפי' מראש אזנו שאני חלב דמפעפע ובחלב אסור והאמר רבב"ח עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בגדי שצלאו בחלבו ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו ההוא כחוש הוה:

בתשובת רעק"א סי' קס"ו כתב קשה לי על מג"א תמ"ז סק"ט דכתב דעת הגהות מרדכי דבחמץ במשהו לא מהני בצלי קליפה ואסור כולו והיינו בפשוטו דגם בצלי משהו מיהא בלע בכולו וע"כ הא דאמר שמואל קולף ואוכל אף דסבר שמואל מין במינו לא בטול, היינו דאמר כן דרך פירוש על המתני' דס"ל דמב"מ בטיל כדקתני אם יש בה בנ"ט לזה פירוש דמתני' דוקא בנתבשל אבל נצלה מותר אבל לנפשיה ס"ל באמת דנצלה אסור לפ"ז קשה מה פריך ואמר ר"ה גדי וכו' הא ר"ה תלמיד דרב דס"ל מב"מ לא בטיל מש"ה אסר כולו עכ"ל:

פלתי סי' צ"ח, כתב לכאורה מה פריך מר"ה אר"י דקאמר קולף, דלמא הך דמפעפע אינו ודאי ור"י לטעמי' דס"ל מין במינו בטל הו"ל ספיקא דרבנן דחלב עם בשר מין במינו ובטיל, ור"ה סבר כרב מב"מ לא בטיל א"כ ה"ל ספיקא דאוריי' ואסור ע"ש שמישב המשך הגמרא מתחלה פריך על שמואל מהך דר"ה דאסור ולבתר דמשני חלב מפעפע פריך דר"י התיר ודקארי ליה מה קארי להקשות אשמואל כיון דר' יוחנן כוותיה ע"ש:

ברוך טעם שער התערובת פ"ז הקשה בנזיר דף ל"ז דמקשה שם אליבי דר' יוחנן הא בב"ח חידש אי תרו ליה כולי' יומא בחלבא שרי ולר"י כבוש מותר בכל איסורים וא"כ ליכא חידש בב"ח, ותי' עפ"י ראב"ד שהקשה לשיטתו דסובר קמא קמא בטיל אף כשניתוסף איסור א"כ אמאי אוסרין באיסור שנפל בהיתר נימא קמא קמא בטיל ומתרץ דבישול נתפשט האיסר בכל הקדירה בב"א, לפ"ז י"ל למ"ד כבש אינו כמבושל, אין הכוונה שאין הכבישה גורם פליטה, אלא הכוונה שאין הפליטה והבליעה בא בב"א כמו בבישול וממילא שייך ביה קמא קמא בטל ולכך אין אוסר אמנם זה שייך בכל איסורים משא"כ בב"ח בכבוש דהוי היתר בהיתר ולא בטל א"כ לא שייך ביה קמא קמא בטל וא"כ שפיר הי' להם לאסור בכבוש אפי' למ"ד כבוש אינו כמבושל ואפ"ה התורה התירה כבוש בבב"ח א"כ שפיר הוי חידש ע"ש ובספר מאה שערים בסוגי' טע"ק ובספר ברכת יעקב:

רשב"א דף צ"ח ד"ה אמר אביי, כתב לכאורה הוה משמע דלא מיקרי מין במינו לאסור במשהו לר"י אלא בממשו של איסור מעורב ונבלל בהיתר כעין דם הפר ודם השעיר דמינה יליף ר' יודא אבל בפליטת אסור הנבלע בחתיכות היתר לא כדמשמע לעיל דאמר שמואל לא שנו אלא נתבשל וכו' ופרקינן כחוש הוי כלומר ולא הי' בחלב שיעור לאסור אלא נתבטל בששים, ומדאתיא אדשמואל לכאורה משמע דאפי' שמואל הכין ס"ל ואע"ג דשמואל כר"י ס"ל מין במינו לא בטיל, ואפ"ה כי איכא ששים לבטל מותר משום דאין גופו של חלב נכנס בתוך הבשר אלא פליטתו ואע"ג דחלב לגבי בשר מב"מ הוא עי' עט סופר כלל ל"ו פרט ו':

גדי שצלאו בחלבו אסור לאכלו אפי' מריש אזנו יש מפרשים דווקא שאין בגדי ששים לבטל החוב אבל היכא דאיכא ששים כיון דמפעפע בטל הוא אבל רא"ה כתב דאין חלב מפעפע מתבטל בצלי לעולם דבקדרה מתבטל מפני שרוטב מולך ומביא האיסור בשוה אבל בצלי שמפעפע מעצמו אפשר שהרבה ממנו מתכנס במקום אחד הלכך אפי' בששים לא בטיל לפ"ז אף במליחה אין משערין בששים ע"ב ומביא רמב"ן במליחה אפי' חלב שומן אינו מפעפע ועי' בפוסקים:

פמג"ד בפתיחה להלכות טריפו' כתב, ראיתי בפנים מאירות ח"א סי' ט"ו האריך והביא כמה ראיו' דבספק השקול לא אוקמי אחזקה לאותן דיעות הסוברים כן הובא בש"ך סי' כ' ואחד מהראיות מחולין קל"ד גר שנתגייר והי' לו עיסה ספק חייב בחלה, הרי לא מוקמי' אחזקה בספק השקול יע"ש ואני אומר אדרבה מהתם ראיה דבספק השקול אוקמי' אחזקה והתם איכא עון מיתה ומש"ה לא מוקמי' אחזקה הא באיסר לאו שאין בו מיתה מוקמי' אחזקה דבעון מיתה החמירו רבנן ולא אוקי אחזקה, וכ"כ רמב"ם פ"ח בכורים ספק חייב מפני שהוא עון מיתה, וכן רש"י ד"ה קרבן ע"ש ומלא רועים אות חזקה, כתב יש לעי' בסוגי' דירך דאמר שמואל ליש אלא שנתבשל בה אבל נצלה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד ומקשה והא אר"ה גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול:

אפי' מראש אזנו, והנה יש להקשות דהא צלי אינו בודאי מפעפע רק ספק כמבואר בסי' ק"ח, והנה לכך התיר שמואל בנצלה משום דכיון דהוא ספק אזי מוקמי' ירך זה בחזקת היתר שהיתה מותרת עד הנה אבל בחלב דהוא איסור כרת אזי לא אזלי' בתר חזקה להיתרא אך לפמ"ש דמאן דס"ל מב"מ לא בטיל ע"כ ס"ל טע"כ דרבנן וא"כ שפיר מקשה מדר"ה תלמיד דרב ורב ס"ל מב"מ ל"ב וגם שמואל ס"ל הכי א"כ טע"כ לאו דאוריי' א"כ אין לומר דמחמת ספיקא אוסרין לגדי שצלאו בחלבו דלדידהו הוי ספיקא דרבנן ולקולא:

פרט ב':

אם סומכין על עכו"ם להתיר תערובת איסור:

רבין בר אדא אמר כילכת באילפס הוה ואתי שיילוה לר' יוחנן וא"ל ליטעמא קפילא ארמאה, אמר רבא מריש הוה קשי לי הא דתנן קדירה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנ"ט תרומה לא יבשל בה חולין ואם בשל בנ"ט בשלומא תרומה טעים לה כהן אלה בב"ח מאן טעים ליה השתא דאר"י סמכינן אקפילא ארמאה, ה"נ סמכינן אקפילא ארמאה, [לפי חו"ד שמחדש בסי' ק"ה בתרומה טע"כ לאו דאוריי' א"כ למה אמר בתרומה טעים כהן, גם עכו"ם נאמן בדרבנן אולי תרומת תירש ויצהר, עי' עט סופר כלל כ"ה]: פלתי סי' צ"ב כתב יש לדקדק מה מהני טעימת קפילא הקדירה בלעה ונעשה נבילה וחזר ופולט וצ"ל כבר חלקו הפוסקים דאין איסר בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב אבל בלוע בכלי יוצא [עי' בסוגי' דגים שעלו בקערה] והטעם דיותר נאחז הבלוע באוכל וקשה לפרוד מן בלוע בכלי דאין לו במה להאחז בו ולפ"ז הא דאמרי' הבשר הבולע חלב נעשה נבילה ואין ריבוי חלב שבקדירה מצטרף עמו לבטל הבשר הוא דהוי בתוך חתיכה דבר נפרד ואין מה שבחוץ מקושר עמו כלל, אבל בלוע בכלי ודאי דאין נדבק בכלי והוא עדיין מחובר עם האוכל סביב לו וא"כ אף דקדרה בולע מן

האוכל אין כאן הפסק והבדל וכל מה שבתוך הקדרה עמו בחיבור אחת ואין כאן הפסק כלל ולא שייך נותן טעם כלל ע"ב [ועי' תה"ד סי' קפ"ג, ומרדכי פרק גי"ה אות תרע"ט וברוך טעם שער תערובת פרק ו']:

בסי' צ"ח כתב הא דקאמר בגמרא מריש הוה קשי ליה מאן טעים ליה קשה לשיטת דס"ל טע"כ לאו דאוריי' מתחיל' מה קסבר ולבסוף מה קסבר וכי לא ידע מתחילה דיש מציאות לטעום רק דס"ל דלא מהימן, וקשה עדיין איך פשטו מר"י דהורה בכילכת באלפס דהוה מדרבנן לקדירה שבישל בו בשר דהוי מדאוריי' ע"ב אולי עפ"י חקירת פמג"ד בפתיחה לב"ח וכן בח"ס סי' פ"ו רק אם נתערב טעם מבשר בחלב או טע"כ דאוריי' אבל לא מבלועה בקדירה יהי' מיושב הרבה כמובן:

חדושי הרי"ם כתב לכאורה היכא דלא ידעי' כמה נפיק וספק אם יש ס' הא דלא מוקמי' אחזקת היתר יען בשאר איסורין דלא נהפך היתר לאיסור ליכא חזקה גם אם אין ס' אסור רק הבלוע של איסר רק א"א לאכול ההיתר שבלוע איסור אבל לא יצא מחזקה, משא"כ בב"ח דנעשה גוף איסור שפיר מוקמי' אחזקה מה"ת ורק מדרבנן לא מוקמי אחזקה היכא דאיתרע כספק דרוסה, א"כ שפיר דייק כמו באיסר משום טע"כ דרבנן סמך ר"י אמסל"ת אף דליכא חזקת היתר כן בקדרה שבשל בשר ניהו דטע"כ מה"ת מ"מ מטעם חזקה מהני מסל"ת עוד י"ל הא דלא מוקמי' אחזקה, דהא לבלוע יש להיפך חזקת איסר שלא נהפך להיות היתר דאם לא נתן האיסר טעם בו נתבטל ונהפך להיתר א"כ מנגד חזקת איסר של הבלוע שנתן טעם ולא נהפך להיות היתר, משא"כ בב"ח דרך בישול אסרה תורה עד שיתן טעם א"כ כשלא נתן טעם שניהם נשארין בהיתירם שפיר מוקמי' אחזקת היתר מה"ת שלא נתן טעם ורק מדרבנן מהני מסל"ת:

ריטב"א כתב רא"ה הי' מדקדק מדקתני ואם בשל בנ"ט מכלל דבקדרה בת יומא עסקי' וא"כ ל"ל למתני לא יבשל בה חלב פשיטא, אלא קמ"ל דדוקא בבת יומא לא יבשל לכתחילה אבל לאו בת יומא שרי לכתחילה נמי כיון דנ"ט לפגם דלא גזרו חכמים דלאו בת יומא אטו בת יומא אלא בקדרה דבלעה איסור אבל הא דכי בלעה התירא בלעה לא גזרו בה דלא דמי לכלי מדיון וחבריו חולקין עליו ועי' בתה"ב דפוס וויען דף פ' וכ"ס יו"ד סי' נ"ה מאריך בבשר עוף אפשר כ"ע מודים לרא"ה ע"ש:

ראש יוסף כתב מש"כ פנ"י פסחים דף ל' דלא אמרי' אין מבטלין איסר לכתחילה אלא כשאיסורו בלע ולא היתר כחמץ קודם פסח לא ידענו א"כ יהי' מותר לבשל בשר בקדירה שבישל בה כזית חלב ממלא אח"כ בשר שיהא ס' ואף לאחר מעל"ע דהוי תרתי לטיבותא נט"ל ומשהו ולא שמענו זאת מעולם מי שיאמר כן עכ"ל:

פרט ג':
מנחת כהן פ"ז מסדר ד' שיטות בענין זה:
א דעת רש"י סובר שאם אין ששים אין מועיל מאמר עכו"ם להתיר דכיון שמן הסתם האיסור נתן טעם בהיתר בפחות מששים חיישינן שמא הגוי משקר או שאינו בקי, וכן אם יש בהיתר ס' נגד האיסור אפ"ה צריך טעימת עכו"ם ולא סמכינן אששים לחודיה, אלא אם אין גוי מצוי אז סומכין על ששים כיון שמן הסתם אין האיסור נותן טעם בהיתר ביותר מששים [עי' רש"י בסוגי' זרוע בשילה ורא"ש מאריך שם ולב ארי' מישב, ועי' תשובת ריב"א סי' קט"ו תשובה נפלאה]:
ב דעת ר"ת ותוס' אפי' אין ס' בהיתר אם טעם הגוי ואמר שאינו מרגיש טעם האיסור ה"ז מותרת ואם יש ס' בהיתר אין צריך להטעינה לו כלל אף אם הוא מצוי שם ועי' רא"ש דף צ"ח סי' כ"ט:
ג רמב"ם סובר שאפי' בפחות מששים מועיל טעימת עכו"ם, ואם יש בה ששים אפ"ה צריך טעימת גוי לראות אם יש טעם האיסור או לא, א"כ הכל תלוי בטעימת עכו"ם ואין מועיל שיעור ששים רק במין במינו ואם אין גוי מצוי לטעום:
ד דעת רמב"ן ורשב"א ור"ן מחלקים בין אם נמחה גופו של איסר בהיתר לנמחה בו טעמו בלבד, וזה אם נמחה גופו אם אין ששים בהיתר לא מועיל טעימת עכו"ם אמנם אם יש ס' בהיתר נגד גוף האיסר אז אין צריד כלל טעימת קפילא אפי' הוא מצוי' וסמכינן אששים א"כ הכל תלוי בשיעור ס' ע"ב ובראש יוסף:
תוס' אבל בב"ח מאן טעים ליה, קשה דאמתני' דטפת חלב שנפלה על חתיכת בשר אם יש בנ"ט, הוי מצי למיפרך מאן טעים ליה ונראה כי ש"ך סי' צ"ח הקשה למה עכו"ם נאמן במסל"ת לומר שאין בו טעם איסור, הא אין מסל"ת נאמן באיסור דאוריי' ולדעת הרבה פוסקים טע"כ דאוריי' ותמה הפלתי אפי' לסוברים טע"כ לאו דאוריי' הא בב"ח לכ"ע טע"כ דאוריי' ושעה"ת ח"ב דף ה' מביא בשם ברוך טעם בכל ספק אם יש בו טעם איסור קשה נוקי הקדירה בחזקת היתר, וצריך לומר דיש לאיסור ג"כ חזקת איסור וכל זה שייך בשאר איסורין אבל בב"ח דכל אחד בפני עצמו היתר וע"י תערובתן נאסרו ליכא חזקת דאם לא נתן טעם לא התחיל איסורן שפיר מוקמי' הקדירה בחזקת היתר, על כן הקשה ש"ך רק על שאר איסורין דליכא חזקת היתר ודו"ק, והנה בקדירה של בשר שנתבשל בו חלב גם אם יש ששים, בכ"ז הבלועה שבקדירה של בשר נעשה נבילה ויש חזקת איסר שפיר הקשה מאן טעים ליה, אבל בטפת חלב יש חזקת היתר ועכו"ם נאמן עי' בתשובת מוצל מאש בסוף הספר הארכתי בזה, מר"ם שיק יו"ד סי' קמ"ד מישב קושיי

תוס' דבמידי דאכילה טעימה ופולט שרי לישראל למטעמי ולפלוט ולא קשה ממתני' דירך כסברת השואל בריב"ש אבל בקדירה שבישל בשר בב"ח דאוריי' ואסור בהנאה וטעימה לכ"ע אסור מה"ת קשיא ליה ע"ש שמשיג על הפלתי שכתב טועם ופולט רק אסור מדרבנן ע"ש:

בתשובת ריב"א סי' קט"ו מקשין לרש"י דלא סמכי' אקפילא בלא ששים א"כ קדיריה של בשר שבישל בה חלב דקתני בנ"ט וקשיא לרבא מאן טעם לה עד ששמע מר"י דסמכי' אקפילא ע"כ גם לפי האמת בדאיכא ס' בחלב נגד בליעת הבשר קא מיירי א"כ מה קשה ליה לפי מה דלא ידע דסמכי' אקפילא וסבר דגוי אינו נאמן א"כ בפשוט מותר מחמת ששים, והא דקתני בנ"ט בששים קאמר כמו נ"ט דמשנה דטפ"ח ע"ב:

עוד כתב ראב"ן הקשה מה מהני טעימה בחלב נימא דחלב שנבלע בקדירה נעשית נבילה וחזרת ואוסרת וא"א למטעמי, ותי' שמחוברת עם שאר ולשיטת רש"י בלא"ה לק"מ כיון שא"א למיקם אטעמי' שפיר מתבטלת בששים, אמנם זה קשה כיון דזית אחד מחלב נ"נ איך יתבטל פליטת הבשר בנ"ט זתים החלב דהיתר דהא זית החלב שנאסרה אין מצטרפת עם הנ"ט לבטל הטעם ע"ש באריכות:

מג"א תקכ"ז סק"ג, אבל מלוח אין מערבין איתא בחולין מלוח כרותח וכבוש כמבושל משמע דמלוח אינו כמבושל ועי' מחהש"ק הא בצלי מערבין בו ועי' ח"ץ סי' ק"ל אם מותר להניח עירובי תבשילין בדגים מלוחים הערינגס ועי' צל"ח פסחים דף ע"ד שכתב מה דפשיטא לבעלי תוס' שהי' יכול למלוח הפסח קודם צליותו אני מסתפק בזה כיון דמליח הרי הוא כרותח דצלי א"כ שייך בו צלי מחמת דבר אחר ואף לענין שבת ליכא במליחה איסור בישול היינו משום בשבת גמרינן ממלאכת המשכן ובעינן תולדות אור וכן בב"ח אין במליחה איסור בישול ע"ש, ועי' נב"י ח"ב סי' כ"ג מורי מר"ם שי"ק יו"ד סי' ל"ג מביא ר"ן ורמב"ן סוף ע"ז גבי נעוה ארתחו פלפלו בזה, ועי' צל"ח ביצה דף ט"ז שמישב מג"א שלא אמרי' בחולין דמליח הוא כצלי רק אמרו מליח כרותח מפרשינן דלענין פליטה ובליעה קאמר אבל בכבוש אמר סתם כבוש כמבושל ע"ש שמאריך בזה אם צלי מהני לאחר מליחה:

אדמ"ו בכ"ס סי' נ"ה באמצע תשובה כתב מה יענה לסיפא דברייתא דקדירה שבישל בה תרומה, לפמ"ש א"ש דבתרומה קמ"ל דאסור לבשל הגם שיש ס' בחולין דה"א דאין בתרומה מבטל איסור לכתחילה כיון דשרי לכהן ועי' פמג"ד שכתב דהי' מקום לומר כן ע"ש ולי צ"ע אם הכהן מותר לעשות כן אפי' לאכול לעצמו, עפ"י סברת אב"מ בתשובה סי' ח"י שמחדש גם אם מותר לבטל איסור לכתחילה מדאוריי' אבל בתרומה וכל קדשים

אסור לבטל מד"ת כי צריך לשמור שקדשים לא יהי' חולין ושמרתם תרומותי ואולי באמת קמ"ל בקדירה שבישל תרומה אסור אפי' כהן לבשל חולין:

פרט ד':

שעה"ת ח"ג כלל י"ט כתב לרש"י עכו"ם נאמן להחמיר גם שיש ששים ועפ"י רוב ליכא טעם צ"ל:

כמ"ש רא"ה דמירתת לשקר כיון דהוא על"ג וכבר נתבאר בשם מרי"ט ומרי"ק דחזקה דאתי מכח סברא עדיף אפי' מרובא ה"ה חזקה דמירתת לשקר במעל"ג הוי כחזקה זו מיהו היכא דליכא ששים כיון דדעת תורה שבודאי איכא טעם איסור אינו נאמן להקל ע"ש ורמב"ן וסייעתו ס"ל די"ל הא דלא סמכי' על רובא היכי דאיכא לברורי היינו היכי דאפשר לברר בירר גמור ולא יצטרך אח"כ לסמוך על החזקה או רובא כמו בשוחט דהוא לפנינו לבדקו לא סמכינן על רוב אבל אם נברור הדבר לא יהי' בירר גמור רק שנצטרך לסמוך על רוב או על החזקה אך קודם בירר ליכא רק חדא רובא או חדא חזקה וכשיבורר יהי' ב' רובים או ב' חזקה לא צריך לברורי כיון שבהכרח נצטרך לסמוך על דין רובא או חזקה הא גם קודם בירור מהני עפ"י דין תורה חדא רובא או חדא חזקה, א"כ בקפילא כיון גם כשנשאל לקפילא נצטרך לסמוך על חזקה דלא מרעי אומנתיה הלכך לא צריך לברר:

שיעור הביטול בצלי ומליחה:

השעה"ת פרט י"ג מסדר השיטות באריכות ואעתיק בקיצר:

א שיטת רשב"א מובא בב"י ק"ה, באיסור שמון צריך ששים ונטילת מקום וטעם שצריך נטילה כמ"ש ט"ז צ"ד ס"ק י"ג ששם האיסור יותר דבוק ונסרך מבשאר מקומות:

ב רמב"ם פט"ו ממ"א כתב הב"י שסובר שאין צריך לא קליפה ולא נטילה בצלי ולעולם בעינן ששים וגדי שמן דאין בו ששים הכל אסור ובגדי כחוש דאיכא ששים שרי בלא קליפה ובלא נטילה, ומשמע ה"ה במליחה דהוי כרותח דצלי ובמרדכי סי' תרפ"ד כתב שרבינו ברוך הורה כשיש ששים לא צריך קליפה כיון שאיסר שמון מתפשט והא דאי' בפרק כ"צ נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ מקומו משמע אע"פ שיש יותר מששים, י"ל שאני התם שאיסור ניכר בה לכן צריך לקמוץ עכ"ל:

ג שיטת הרא"ה המובא בר"ן שסובר דאין חלב המפעפע מתבטל בצלי ובמליחה לעולם דבקדירה הוא שמתבטל מפני שרוטב מוליך איסור בשוה אבל בצלי שהוא מפעפע מעצמו וכן במליחה אפשר שהרבה ממנו מתכנס במקום אחד הלכך אפי' בששים לא בטיל ולא מהני נטילה ע"ב:

ד מרדכי סי' תרע"ד מביא ראבי"ה פסק אם נמלח חלב ובשר ביחד וידוע מקום שנגע צריך קליפה אבל ביטול לא שייך גבי מליחה כי אם גבי בישול שהמים מוליכין הטעם בכ"מ ואין האיסור נשאר במקום אחד ועי' ב"י ק"ה: פרט ה'. כחל:

חולין דף צ"ז, אר"נ גיד בששים ואין הגיד מן המניין כחל בששים וכחל מן המניין, ביצה בששים ואין ביצה מן המניין אר"י בריה דרב משרשיא, וכחל עצמו אסור ואי נפל לקדרה אחרת אוסר א"ר אשי כי הוינן בי רב כהנא איבעי לן כי משערינן בדידיה משערינן או במאי דנפק מיניה משערינן, פשיטא דבדידיה משערינן דאי במה דנפק מיניה מנא ידעינן אלא מעתה נפל לקדירה אחרת לא יאסר, כיון דאמר רב יצחק בריה דרב משרשי' וכחל עצמו אסור שויה רבנן כחתיכה דנבלה:

תוס' וא"ת כיון דכחל עצמו אסור א"כ נימא חתיכה עצמו נ"נ וליבעי ששים לבד מכחל וי"ל דהאי דאסור לאו משום שיהא טעם חלב בכחל יותר מבשאר בשר אלא לפי שיש בו גומות וחלב כנוס לתוכו ויש באותו חלב טעם בשר וא"א להפרישו מן הכחל מאחר דנתבשל, וא"ת ומ"ט הכחל עצמו אסור והלא כל החלב הכנוס לתוכו בגומות נפלט לחוץ וכו' וי"ל לפי שמתחילת בשולו קודם שיצא החלב לגמרי נאסר החלב שבכחל מפני טעם בשר שבו הילכך אף לאחר שגמר בישולו שכבר יצא כולו תו לא לשתרי דאיפשר לסחטו אסור וכו':

ר"ן כתב וכחל עצמו אסור, מפני מראית עין שאע"פ שראוי להתיר מפני שחלב יצא ממנו אי שרי ליה אתי למשרי חתיכה נבילה וכו' איכא מ"ד דכיון דשוויה כחתיכה דנבלה אם נפל לקדירה אחרת בעינן ששים בר מיניה אבל לקדירה ראשונה לא מפני שכשנפל היתר הי', ואחרים סוברים שכיון שאינו נאסר אלא מפני מראות עין אין להחמיר בקדירה שניה יותר מבראשונה וכתב ראב"ד דכי משערינן בכולו היינו בדבר שאינו חוזר להכשירו דומיה דכחל אבל בדבר שחוזר להתירו ככלים הבלועים מאיסור משערין במה דנפק מיניה, שכיון שחזר להתירו אינו בדין לשער בכלי שהרי אין כלי גוף איסור אבל בתוס' אמרו דכיון דתלוי טעמא משום דלא ידעינן מאי דנפיק מיניה אפי' בדבר החוזר להכשירו משערינן בכוליה וכף ישינה של בשר אע"פ שלא נער בה אלא כזית חלב אם חזר ונער בה קדירה בכולי' משערינן לפי שאין יודעין כמה בלעה מן הבשר וכשנער בה החלב נאסר הכל דחתיכה נ"נ, אבל רמב"ן סובר שאין אומרים בבלוע חתיכה עצמה נ"כ הילכך אין משערין אלא באותו זית ע"ש:

תורת חטאת כלל ל' כתב הטעם שכחל עצמו משלים לששים כתב ר"ן משום דאחר שיצא ממנו החלב נשאר מן הכחל בשר גמור הוא ובדין מצטרף ולא דמי לדם הבלוע

בחתיכה שהוא איסר דאוריי' משא"כ בכחל שהוא איסור דרבנן וכתב מנחת יעקב אף דדם שבשלו דרבנן מ"מ חשוב:

נגד כחל דאוריי' ובחנם השיג הט"ז על הרב בזה וכ"כ נקה"כ:

רשב"א כתב כחל מן המניין לפי שהוא עצמו מותר הוא ובשר גמור הוא ודוקא כשנפל לתוך קדירה של בשר אבל נפל לתוך יורה של חלב הרי היא כשאר איסורין דבעינן ששים בר מדידיה וחלב שבתוכו אינו מצטרף להעלותו דהא לא ידעי' כמה נפיק מיניה: הא דאיבעיא אי בדידיה משערינן או במאי דנפיק, כתב רמב"ן דדוקא כחל דאיבעי להו משום דכחל עצמו מותר, אבל חתיכה נבלה שנפלה לקדירה ודאי מפשט פשיטא להו דבדידיה משערינן וכו' מיהו קשיא לי כיון דעיקר איסורו של כחל אינו אלא מדבריהם שיעורו ששים נמי מדבריהם דאי מדאוריי' חד בתרי בטיל כי לא ידעינן כמה נפיק מאי הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא וכו' וי"ל לא אמרו להקל בספק דרבנן אלא כשאין ההיתר או האסור לפנינו כגון שנאבד או נשפך משום דאמרי' אלו הי' לפנינו הי' בו ששים לבטלו, אבל כשהאיסר והיתר הכל לפנינו ואין הספק אלא שאין אנו יכולין לעמוד על פליטתו בהא ודאי לא אמרי' להקל ואפי' למ"ד טע"כ לאו דאוריי' מ"מ רבנן שיעורי ששים הסכימו לכל איסורין וששים מבוררים הצריכו כיון שהאיסור והיתר לפנינו:

רא"ש כתב אע"פ שהכחל עצמו אסור לא אמרי' חנ"נ ואסורה כל החתיכה ויצטרך ששים לבד מכחל לפי שאיסורו של כחל אין משום שיש בו טעם חלב יותר מבשאר בשר אלא לפי שיש בו גומת שחלב כנוס לתוכו ויש באותו חלב טעם בשר וא"א להפרישו מן הבשר ואע"ג דבגמר בשולו יוצא כל החלב מ"מ קודם גמר בשולו נאסר בשביל חלב שבגומות ותו לא משתרי דחיישי' שמא יאכלנו קודם גמר, ולפי שאין הכחל נאסר מחמת עצמו אלא מחמת חלב הכנוס בגומות לכך הוי כמו שאר בשר לבטלו:

מעדני י"ט כתב תוס' כתב משום דאפשר לסחטו אסור קשיא לי למה השמיט רבינו ולא פירש כך, לכן נ"ל דרבינו סובר דכל שעדיין לא חל עליו שם האיסור לפי שמתבשל עדיין אין זה בכלל אפשר לסחטו, שאין אומרים אפשר לסחטו אסור אלא כשחל עליו האיסור שכבר נאסר אעפ"י שאח"כ אפשר שיסחט האיסור ממנו אמרי' דאפ"ה נשאר באיסורו ואסור מש"כ הכא שהוא מתבשל עדיין ולא נאסר לא שייך לומר אפשר לסחטו אסור וסברא מעליותא היא ע"ש:

ואולי כוונת רא"ש שלא כתב אפשר לסחטו אסור עפ"י חו"ד בסי' ק"ו מסביר למה אפשר לסחטו אסור כיון דליכא טעמא עפ"י מרדכי ביבמה שרקקה דם כיון דהיתר לא הי' ניכר קודם ביטול לא שייך ביטול, והנה אף למאן דלית ליה חתיכה נ"נ בב"ח היינו כשנסחט

החלב אבל כל זמן שחלב בתוכו לקי על חצי זית בשר וח"ז חלב וה"נ בשאר איסורים כל זמן שטעם נרגש בחתיכה איתעביד ליה היתר גופיה איסור ולוקה על חצי זית וח"ז איסור רק כשיצא ונסחט האיסור ס"ל דאין חנ"נ אבל משהו איסור שנשאר בתוכו לא נתבטל כיון שקודם הביטול לא הי' ניכר ההיתר דהא הי' על ההיתר ג"כ שם איסור כסברת המרדכי, ע"ב על כן בכחל שבשר היתר רק כנוס בגומות ואם נסחט ויצא הכל מה שנשאר משהו בטיל והכל מותר:

פלתי בסי' כ"ב כתב מה שתמה הד"מ בב"י דאין משערין רק נגד דם ולא נגד החוטין, וכתב רמ"א אטו אנן ידעינן כמה דמים בלעו והסכים עמו הש"ך ולפי מש"כ תוס' בכחל דאמרי' פשיטא דבדידי' משערינן דאי במה דנפק מנא ידעינן וכתבו תוס' דהואיל חלב שחוטה דרבנן ה"ל ספק דרבנן ומותר, וא"כ אף בחוטין דלא ידעינן כמה בלעי ונפק מיניה היותו איסר דרבנן יש להתיר ע"ש, ולב אריה כתב לא ירדתי לסוף דעתו הרחבה דמייתי חובה לנפשיה דאדרבה מוכח מכאן איפכא דהא בעינן ס' נגד כל הכחל משום דלא ידעינן כמה נפיק מיניה אף דחלב שחוטה דרבנן רק שתוס' כתבו דקדרה אחרת אין ראוי לאסור מספק והיינו כיון דיש ספק אם יש כאן איסור כלל דשמא כבר יצא כולו בקדרה ראשונה וא"כ גבי ורידין ודאי בעינן ס' נגד כל הורידין זה ברור:

פרט ו'. פסק. רמב"ם פ"ט ממ"א הלכה י"ב, הכחל אסור מדברי סופרים שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטה אסור מן התורה ואם בשלו עם בשר אחר משערין אותו בששים וכחל מן המניין כיצד אם הי' הכל עם הכחל כמו ששים בכחל הכחל אסור והשאר מותר ואם הי' בפחות מששים הכל אסור ובין כך ובין כך אם נפל לקדירה אחרת אוסר אותה ומשערין בו בששים כבראשונה שהכחל עצמו שנתבשל נעשה כחתיכה האסורה ואין משערין בו אלא כמות שהוא בעת שנתבשל לא כמות שהי' בשעה שנפל וכתב ה"ה כתב רבינו פט"ו שמה שהקלו בכחל להצטרף לששים הוא מפני שהוא של דבריהם וי"ח עליו ומפרש טעמא הכא מפני שהוא עצמו בשר הוא וי"א מפני שהוא מותר בפ"ע, ומ"ש רבינו בין כך ובין כך ר"ל בין נפל לפחות מששים שהכל אסור בין לששים שהכל מותר אם נפל לקדירה אחרת של בשר אוסרה וצריך ס' כדין הראשונה אבל רשב"א כתב יראה לי שאם נפל ראשונה בפחות מששים עמו חזר כחתיכת נבלה לפיכך אם נפל לקדירה אחרת צריך ס' חוץ ממנו, ורא"ה הסכים לדעת רבינו דבכל גונא כחל מן המנין:

פט"ו הלכה ח"י כחל שנתבשל עם הבשר בששים וכחל מן המניין הואיל והכחל מדבריהם הקלו בשיעורן, ראב"ד כתב ויש נותן טעם טוב מזה מפני שהוא היתר כשהוא בעצמו וכ"מ כתב רשב"א דחה טעם רבינו שהרי איסורי סופרים צריכין ששים ואינה

דחיה דא"ל דסבר רבינו דבאיסורי סופרים האיסורים מן המנין דילפי' מכחל תוס' ורא"ש נתנו טעם אחר לפי שאין הכחל נאסר מחמת עצמו אלא מחמת חלב הכנוס בגומות לכך הוי כמו שאר בשר לבטלו: תה"ב דף ס"א כתב גרסינן בחולין ההיא פלג' זיתא דתרבא דנפל לדיקולא וכו' א"ל לא תזלזל בשיעורא דרבנן אלמא אין מזלזלין בשיעור איסור דרבנן לשער אותו בפחות מאיסורי תורה ועוד אמרי' התם ביצה בששים ואין ביצה מן המנין ואוקימנא בביצת אפרח וביצת אפרח מדרבנן הוא דאסמכוה אקרא דכל השרץ השורץ על הארץ, מכאן תשובה לרמב"ם שכתב הטעם הכחל מן המניין לפי שאינו אסור אלא מדבריהם לפיכך הקילו חכמים בשיעורו ע"ש: בדף ס"ח כתב הא דאמר ר"י בר משרשי' דאי נפל לקדירה אחרת אוסרה לפי שאנו חוששי' שלא פלט כל חלבו בקדרה ראשונה ועדיין נשאר מקצת חלבו בתוך הכחל ולא ידעינן כמה ולפיכך חוזר ואוסר עד שיהא גם בקדירה השניה חמשים ותשעה חלקים כנגד הכחל והיכא דליכא בקדרה ראשונה נ"ט שנאסרה הכל מסתברא שהכחל עצמו נעשה נבלה שהרי עשאוהו כבשר בחלב ולפיכך צריך ששים ואין כחל מן המניין ובדה"ב משיג אפשר דמעיקרא כחל מן המניין ומצטרף להעלות איסור שבו ועכשיו כשנאסר הקדרה בשבילו תחמיר ועי' משמרת הבית:

ט"ז סין צ' כתב בתה"ב כתב הטעם שאסורה כשהי' ששים לפי שאנו חוששים שמא לא פלט כל חלבו בקדירה ראשונה ועדיין נשאר קצת חלבו בתוך הכחל לפיכך חוזר ואוסר כבראשונה, וק"ל א"כ למה הוצרך בגמרא לומר כיון דאמר ר"י וכחל עצמו אסור כחתיכה נבילה שוויה רבנן, הא יש טעם לאסור בשנייה כמו בראשונה עכ"ל, ונראה לישב ועי' בה"ב בסי' צ"ב כ' ר"י כזית בשר שנפל לתוך יורה רותחת של חלב בשר אסור וחלב מותר אם יש בחלב ששים לבטל הנפלט מהבשר אע"פ שאין בו לבטל כל כזית עכ"ל ואין דבריו נכונים מדאמרי' בגמרא בכולה משערינן דאי במאי דנפק מיניה מי ידעינן כמה נפק מיניה ונראה לישב כבר הבאתי מאחרונים בכל ספק אם נותן האיסור טעם בקדירה למה לא נוקמי הקדירה בחזקת היתר יען שיש לאיסר שנפל חזקת איסר אבל בב"ח שניהם היתר שפיר י"ל נוקמי בחזקת היתר ע"ש ומיושב קושי' תוס' דלמא מצד ספק בכוליה משערי' אי אפשר כי מוקמי' בחזקת היתר בע"כ כודאי שפולט הכל א"כ למה נפל בקדירה אחרת אוסרת ומשני שחכמים עשאו כודאי נבילה יען שמתחילה נאסרה א"כ כיון שיש חזקת איסור משערין בכולו מחמת ספק כקושי' תוס' כי לא שייך לאמור לאוקמי אחזקת היתר כיון שיש חזקת איסר ג"כ אבל ר"י כתב כזית בשר שנפל ליורה של חלב ויש כאן חזקת היתר שפיר פסק דמשערין במה דנפק ומיושב תה"ב

שכתב לאחר מסקנא דשוי' רבנן כחתיכה של נבילה ויש חזקת איסר וצריך לשער כעד כולו מצד ספק שלא ידעי' כמה נפק ולא קשה קושי' ט"ז למה צריך לומר דשויי' כחתיכה של נבילה כי אם לא הי' נבילה אמרי' אוקמי' אחזקת היתר ולא הי' אסור מצד ספק ודו"ק [ועי' בסוף ספר מוצל מאש מזה באריכות]:

המחבר סי' ק"ו, חתיכה שבלעה איסר ואין בה לבטלו שנפלה לקדרה אינה אוסרת אלא לפי חשבון איסור שבה שאם יש במה שבקדרה מצורף עם החתיכה עצמה ששים כנגד איסור הבלוע בה מיתר מה שבקדרה אבל החתיכה עצמו אסורה לפי שאיסור שבה אינו נפלט ממנה לגמרי ועי' טור וב"י וט"ז בזה: טור מביא רשב"א כתב אע"פ שאין חתיכה שבלעה איסור נעשה נבילה ואינה אוסרת אלא לפי חשבון איסור שבה אעפ"כ כשנופלת לקדירה שיש בה ששים לבטל איסור הבלוע שבה אין החתיכה חוזרת לקדמותה להיתרה לפי שאיסור שבה אינה נפלט ממנה לגמרי וכו' ואינה מבין דבריו דכיון שהכל מצטרף לבטלו ע"כ הטעם מתבלבל בכולו א"כ נתבטל וב"י כתב ואני אומר שאינה מבין דברי רבינו שכתב דכיון שהכל מצטרף לבטלו ע"כ הטעם מתבלבל בכולו כלומר כל טעם האיסור הבלוע בתתיכה זו מתבלבל בכל החתיכות מניין לו להכריח כן דאי משום דאיצטרך ס' כנגד כל האיסור אין משם ראיה דהא אפי' אם ברור לנו שאין הכל מתפשט ומתבלבל אנו מצריכין ס' כנגד כולו כדאמרי' גבי כחל בדידיה משערינן דאי במאי דנפק מיניה מנא ידעינן והכי נמי דכוותיה עכ"ל ונראה לישב בימי בחרותי כאשר זכיתי ללמוד הסוגי' אצל אדמ"ו הגאון כתב סופר ז"ל הקשיתי לו בכל תערובות אם נפל איסר ופלט בהיתר למה צריך לשער נגד כולו ולא אמרי' כי קמא קמא שיצא הפליטה לאט לאט ולא נתן טעם ונתבטל ונעשה היתר לאוקמי הקדירה בחזקת היתר שלא פליט עוד יותר מכדי נתינת טעם. ולא שייך התי' להיפך יש לאסור חזקת איסור כאשר אחרונים האריכו בזה כי האיסור לא יצא כולו והוא אסור שעומד תוך חתיכה דאיסורי אבל מה שיצא נעשה היתר בע"כ צריך לאמור יען שרשב"א כתב שצריך ס' נגד כולו יען כודאי שיצא כולו כל עומד לצאת יצא ושפיר כתב הטור א"כ למה חתיכה אסורה אבל בכחל א"א: לאמור שמא לא יצא כולו ונשאר בגומה א"כ רצונך לאסור הכחל אשר הי' בחזקת היתר וכעת תהי' אסורה בעבור חלב שבגומות שקבלו טעם בשר מה אולמי' חזקת היתר דקדירה מחזקת כחל על כן כחל אסורה וצריך ששים ודו"ק:

עט סופר חלק ג כלל עח בריה

פרט א':

חולין דף צ"ו, אר"פ כתנאי אכלו ואין בו כזית חייב, רי"א עד שיהא בו כזית מ"ט דרבנן בריה היא תוס' בריה היא ובדף ק"ב אמרי' אכל צפור טהורה בחייה כ"ש במיתתה כזית אכל צפור טמאה בין בחייה בין במיתתה בכ"ש דאבמ"ח ועוף טמא חשיבא להו בריה, וא"ת מ"ש דאבמ"ח ועוף טמא וגיד ושרץ חשיבי טפי בריה מנבלה טהורה במיתתה בכזית ולא חשיבא בריה וכן טבל לא חשיבי ליה רבנן בריה במכות דף י"ז וי"ל דה"ט דהני דכי אמר רחמנא לא תאכל גיד ולא תאכל עוף טמא וכן באבמ"ח כאילו פירוש בין גדול ובין קטן דכולהו מקרי גיד ועוף ובלבד שיהי' שלמים, אבל נבלה חתיכה נמי משמע נבלה, וכן טבל דאי הוה כתיב אל תאכל חטה של טבל אז הוה חשיב בריה וכו' וא"ת דתנן במכות י"ג כמה יאכל מן טבל ויהי' חייב רש"א כ"ש וח"א בכזית א"ל ר"ש אי אתם מודים באוכל נמלה כ"ש חייב אמרו לו מפני שהוא כברייתה א"ל אף חטה כברייתה ומסיק בגמרא רבנן בריית נשמה חשיבא חטה לא חשיבא והשתא קשה הרי גיד ואבמ"ח דחשיבא בריה אלמא לא תליא מילתא בנשמה ואפי' הוה נשמה בחטה לא חשיבא בריה כדפרישית דלא דמי למפרש דלא תאכל טבל כתיב ולא כתיב לא תאכל חטה של טבל ונראה לפרש דרבנן לדברי ר"ש קא מהדרי ליה לדידן אפי' הוה חטה נשמה לא חשיבי ליה בריה דלא דמי למפרש, אלא לדידך דחשבת ליה בריה אלמא לית לך טעמא דמפרש מ"מ לא דמי לנמלה דלנמלה איכא נשמה, וא"ת ור"ש דחשיב חטה בריה האיך תרומה עולה בק"א הא אמרי' דבריה לא בטלה גבי גיד וכ"ת דהתם היינו טעמא דכשנולד נולד האיסור עמו כמו גיד ושרצים ואבמ"ח ועופות טמאים אבל תרומה מותר עד שימרח [י"ג עד שיפריש] אכתי ערלה וכ"כ לא יבטלו [וצ"ע מטבל דקודם מירוח לא חל טבל קשה לי הא דנבילה לא מקרי בריה נפקא מברייתא אכל ציפור וכו' י"ל דלענין ביטול מקרי בריה דנבילה יש בו ג"כ איסר דאינו זבוח ולגבי איסור זה הוא מתחלת ברייתו דמיד יש בו איסר דא"ז ובברייתא מיירי לענין ללקות בזה הוא דאמרי' לענין לאו לא הוי מתחלת ברייתו ולומר דלענין איסור עשה ליכא כלל דין בריה דסברת רז"ל דבריה לא בטל כיון דתורה אחשבי לענין ללקות עליו בכ"ש אבל לענין איסור עשה לא אחשבי קרא א"כ מה הקשו תוס' לר"ש ערלה וכ"כ לא לבטל הא לר"ש מעיקרא ליתא כלל לדין בריה לא בטל דהא לא חזינן דאחשבי דהא לר"ש ממילא כ"ש למלקות, עי' תוס' רע"ק מכות אות י"ד] וכ"כ ראש יוסף לר"ש לא קשה קושי' תוס':

דף ק' ואמאי ליבטל ברובא שאני גיד דבריה כתב רא"ש יש מן חכמים שכתבו דבריה בטילה בט' מאות וששים וכו' והא דגיד מקרי בריה וכן אבמ"ח ודג טמא ועוף טמא אבל לא עוף טהור מת דאמר לקמן ק"ב אמר רב אכל ציפור טהורה בחיה בכ"ש במיתתה

בכזית וטומאה בין בחיה בין במיתתה בכ"ש, פרש"י דנבילה לא מקריא בריה דלא הי' נבילה כשנוצרה אבל גיד ועוף טמא ואבמ"ח חל איסורין משעה שנוצרה וקשה הרי חלב וערלה וכ"כ דאסורי משעת ברייתן ובטילי וי"ל דכל דבר אם יחלק ואין שמו עליו נקרא בריה דעוף טמא שלם נקרא עוף וכשאין שלם אין קוראין אותו עוף אלא חתיכת עוף טמא וכן גיד נקרא חתיכת גיד וכן אבמ"ח אבל נבילה אפי' חתיכה מיקרי נבילה דכל דבר שנתנבל קרוי נבילה ואינו שם העצם וכן שור הנסקל לא מקרי בריה משום דכתיב לא יאכל בשרו דמשמע אפי' חתיכה אחת ממנו אבל הכי קאמר לא תאכל אותם בין גדול בין קטן כי על שלומתן נקראין כן וכו' וי"מ דאף רבנן בעו דבר שבא מבריית נשמה וגיד ואבמ"ח באים מדבר שיש בו נשמה:

ר"ן כתב הוי יודע דלא מקרי בריה אלא בשלשה תנאים האחד שיהא אסורה מגופו כיצד כגון גיד וכיוצא בו בו שהוא אסור מתחלת בריתו אבל צפור טהורה וכיוצא בה שהיא מותרת אע"פ שנתנבלה כיון שדבר אחר גרם לה ליאסר לאו בריה וכו' תנאי שני דהיינו ברית נשמה כגון ציפור אי נמי גיד דהוה ביה חיותא אבל היכא דלאו ברית נשמה הוא אע"פ שהוא כברייתו כגון חטה לאו בריה הוא מיהו חלב לא מיקרי בריה אע"פ שהוא ברית נשמה לפי שאין נולד במקום אחר ואינו כעין בריה שהוא מקובץ כאחד תנאי שלישי שתהא שלמה שאלו נתרסק ממנה אבר אין תורת בריה עליה אפי' אותו אבר שנתרסק אין הנשמה תלוי בו הרי היא מתבטלת כאילו אינה בריה בנזיר דף נ"א איבעיא לן כי האי גונא לגבי מלקות אי חשיבא בריה למלקות עליה בכ"ש או לא ולא איפשטא ומדלענין מלקות ספיקא לענין שתאסור תערובתה אפי' באלף נקטינן לקולא דבריה לא בטלה דרבנן הוא ובספיקא דרבנן נקיטינן לקולא:

לענין ברכה על בר"ה פחות מכזית תוס' ברכות ל"ט ויומא ע"ט מביא ירושלמי שמברך על פרידה של ענב:

ועי' ש"ע סי' ר"י, ומג"א סי' תע"ה במרור אם יוצא בבריה ועי' רדב"ז ח"ר סי' ת"ב באריכות וכ"מ ברכות פ"א:

מכות דף י"ז תוס' ורבנן בריית נשמה חשובה חיטה לא חשיבה תימא בחולין אמרי' שאני גיד דבריה היא ולא בטיל אע"ג דלית ביה נשמה, וי"ל דהכי קאמר שאני גיד דבריה היא וכיון דאתית מבריית נשמה שפיר הוי בריה ולא נראה דהא נבלה דקאתי מבריית נשמה ואעפ"כ לא הוי' בריה אלא ע"כ הטעם תלוי דכל שאובד שמו כשנחתך הוי בריה וניחא מנבילה שאינו אובדת שמה שלפעמים אף כשנחתכה קורין אותה נבילה ולכך לא הוי' בריה אבל גיד אובד שמו על ידי שנחתך:

ריטב"א כתב לענין מה שאמרו דבריה לא בטלו כל שיש בה שלשה דברים א' שיש דבר שיש בעצמו רוח חיים, ב' שהוא אסור מתחלת ברייתו כגון שרץ וכיוצא בו ולאפוקי נבלה וטריפה ודבר שכולו גוף מחובר ושאלו נחתך אין שמו עליו לאפוקי חלב שאינו במקום אחד גוף מסוים ואפי' מקצת ממנו נקרא חלב וכולן בגיד הנשה, אבל ביצה אפי' של עוף טמא לא חשיבה בריה דכי מעורה ביה פירשה בעלמא הוא וכי הוי' בריה לנפשיה אין בה רוח חיים ע"ש, אבל עי' בשמ"ק ביצה דף ג' אלא למ"ד את שדרכו וכו' וא"ת ותיפק ליה דביצה בריה היא כיון שהיא של בעלי חיים ולא בטלה, תי' ר"י דלא אמרו בריה אלא בביצת עוף טמא שהיא אסורה מתחינת ברייתה, וצל"ח כתב אפי' אם ביצת טריפה חשובה בריה היינו אם התרנגולת נטרפה עכ"פ שנים או שלשה ימים קידם שנולדה הביצה דכל דמתיילדה האידנה מאתמול גמרה לה וקודם אתמול עדיין לא נגמרה והתרנגולת כבר נטרפה קודם לזה וא"כ הביצה אסורה מתחלת ברייתה שקודם שנגמרה לא מקרי בריה ומעת שנגמרה ואז היא בריה וכבר היא אסורה ולכן ביצה כזו אפי' באלף לא בטלה ע"ש ועי' ש"ך סי' פ"ו ס"ק יו"ד כתב דטור לשיטתו דביצה חשוב בריה א"כ קשה קושי' שמ"ק:

עי' תוס' כריתות דף כ"ג ד"ה בוולדות קדשים וקסבר בהווייתן הן קדושים דאיסור חלב ואיסר מעילה בהדי הדדי קא אתו וא"ת הא איסור חלב קדים ממעי אמו דא"ר יוחנן חולין דף ע"ה תלש חלב מבן ט' חי חלבו כחלב בהמה דחדשים גרמו ולא אויר וי"ל דנהי דלא בעי אוירא דולד שיצא לחוץ אלא מ"מ בעינן אוירא דחלב שיוצא החלב לחוץ וממעי אמו לא חי"ל א"כ צ"ע מה שהקשו מחלב כיון שלא נאסר מתחילת ברייתו וצ"ל שלא נקרא חלב עד שיצא: רשב"א דף צ"ז הכא במאי עסקינן בביצת אפרח אבל טמאה לא כתב הראב"ד ז"ל מדקא פריך הכא ולא שני לה הא דאמרי' ביצה בששים לבטולי גופא קאמרינן משמע דביצה גופה חשיבה בריה ולא בטלה, ובביצה משמע דבטלה אליבא דר"י דאמר את שדרכן לימנות שנינו ואיכא למימר דאינו מקדש ובטל באלף ומאתים אבל בס' לא בטלה כיון דבריה היא וכתב עליו רמב"ן מש"כ שביצה בריה היא ולא בטלה אלא באלף ומאתים אינו כדאמרי' במכות בריית נשמה חשיבא ולא בטלה אבל ביצה כחטה ובטלה, עי' ב"י ק"י, רמב"ם פסק פט"ו ממ"א ביצה שנמצא בה אפרח שנשלקה עם ביצים צריך ס"א מפני שהוא בריה בפני עצמה עשו בה היכר ויש להסתפק אם קורא אותה בריה מפני האפרח שבה אבל אם יש בה דם ואין בה אפרח לא חשיב בריה ע"ש, ועי' ש"ך פ"ו ס"ק ט"ז כתב שביצה עצמה היא בריה ע"ש וס"ק כ"ג ופר"ח ק' ס"ק ב' ביצה שיש בה אפרח ג"כ לא מקרי בריה:

דף צ"ט בריה שאני ואי קשיא לך הא דתנן בזבחים לבטיל ברובה ומשני בעלי חיים לא בטילי אמאי לא משני בריה שאני י"ל שאין קרוי בריה אלא דבר שאיסורו מתחלת ברייתו וכו' ואי ק"ל א"כ חלב שנאסר מתחלת ברייתו יהא חייב בכ"ש תי' ר"י ז"ל דכל שיחלק שמו עליו כגון חלב דכשהוא שלם נקרא חלב וחתיכה קטנה ממנו ג"כ נקרא חלב אין זה קרוי בריה אבל דבר שאבד שמו כשנחלק זהו נקרא בריה כציפור טמאה בעדנו שלם נקרא ציפור ואם נחתך אינו קרוי אלא חתיכה של עוף טמא וכן גיד כשנחלק נקרא חתיכת גיד וכן אין קרוי בריה אלא ברייה נשמה כגון ציפור או גיד שהי' חיות בעוד הבהמה חיה אבל בריה שאין לה נשמה לא מקרי בריה ע"ש:

פרט ב':

חולין דף ק"ב, א"ר אבר מה"ח צריך כזית מ"ט אכילה כתיב ביה, ת"ש דא"ר אכל צפור טהורה בחייה בכ"ש במיתתה בכזית וטמאה בין בחייה בין במיתתה בכ"ש וכו' פרש"י במיתתה בכזית דבנבלה אכילה כתיבה וכל אכילה בכזית בר מאבמ"ח דרבייה קרא וקפיד אאבר לחודיה טמאה בין בחייה בין במיתתה בכ"ש חייב דבריה היא ולא צריכא שיעור כדתנן באוכל נמלה כ"ש שחייב משום שהיא כברייתה אלמא בריה אסורה בכ"ש אבל לאו דנבילה ליכא לחיובא משום בריה דכשנבראת לא הי' עליה שם נבלה הלכך אלאו דנבילה לא מחייב עד כזית:

רמב"ם פ"ד ממ"א האוכל עוף טהור חי כ"ש לוקה משום אוכל נבלה ואע"פ שאין בו כזית הואיל ואכלו כולו ואם אכלו אחר שמת עד שיהי' בו כזית ואע"פ שאין בכולו בשר כזית הואיל ויש בכולי כזית חייב עליו משום נבלה וכתב ה"ה בחולין אמר רב אכל צפור טהורה בחייה בכ"ש במיתתה בכזית וכתב רבינו שאפי' בחייה הוא משום נבלה: אבל רש"י פי' משום אבמה"ח וכן נראה מסוגי' ועי' לח"מ, ועי' פלתי סי' ק' אות ד' שכתב שמחבר פסק שעוף טהור שנתנבלה לא מקרי בריה למה, שרמב"ם פוסק בעוף טהור אף בחייו אסור משום נבילה א"כ הרי האיסור נבילה בתחילת ברייתו:

נזיר דף נ"א בעי רבא נמלה שחסרה מהו שיעור' גמירין לה והא חסר או בריה גמירי לה והאיכא פרש"י בריה גמירי לה דכי אכיל בריה מיחייב וכי חסרה נמי חייב דהאיכא בריה ואמרי' רובו ככולו [קצת צ"ע לפי כלל שמחדש ח"ס או"ח סי' ק"ס דאמרי' רובו מתוך כולו ולא רובו אם חסר ועי' במקנה כלל ל"ח פרט ט"ו]:

ב"ח מביא הגהות שערי דורא אם נתנבלה בשחיטה כיון דלא הי' לה שעת הכושר לאכילה חשוב נאסר מתחילת ברייתו ואינו בטל, וישו"י מסביר דאיסר שאינו זבוח חל על בהמה מתחילת ברייתו ומביא קושי' מזבחים ע"ב הקשה הש"ס יתבטלו ברוב ולמה

לא קאמר שבריה היא אי נימא דנבילה ושור הנסקל חשיבי כבריה ותי' אם מתחילת ברייתו הי' עלה שם איסור אכילה ואח"ז נעשות איסור גם בהנאה פשיטא דלענין הנאה נתבטל דלא הוי בריה כיון שאין איסור בהנאה מתחילת ברייתו, א"כ שפיר פריך דיתבטל ברובא וירעה עד שיסתאב ע"ב ופלתי ס"ק ד':

פר"ח סי' ק' ס"ק ג' כתב דע דכל מידי דחשוב ולא בטיל כגון בריה, וחה"ל ובע"ח כל הני אינן אלא מדרבנן דמדאורייי' הכל בטל מדכתיב אחרי רבים להטות ועי' מרי"ל סי' ע"ו מתוס' ב"מ דף ו' ד"ה קפץ משמע דבריה לא בטלה מן התורה, וכן במעילה נפלה פרוטה של הקדש בתוך כיסו וכו' הקשה תוס' ליבטל האי פרוטה ותירץ דמטבע חשוב ולא בטיל משמע מדאורייי' וזה דברי תימה ועי' כ"מ פ"ז ממעיל' ופלא ועי' פלתי עי' בינת אדם שער הקבוע אות כ"ב בריה לא בטיל לכל הפוסקים אינו אלא מדרבנן חוץ מהמרי"ל דס"ל דהוי דאורייי':

פלתי ק' מחדש שתולעים שקורין מילבין כל זמן שלא פירשו מותרים ואינם קרוים שרץ על ארץ א"כ אין איסר לתחילת ברייתו ואפי' בביצת אפרוח דעת הש"ך דלא אסור מתחילת ברייתו דמקדם עפרא הוא ע"ש, ואעתיק דברי דג"מ אשר נדפס כעת אצל ש"ך חדשים בסופו וכ"ל שמעתי בשם הגאון מו"ה יונתן מפראג שאלו המילווין והתולעים שגדלים במאכל עצמו בתלוש אף דפירשו בטלו בס' דלא מקרי בריה אלא מה שאסורה מתחילת ברייתו וכו' ודפח"ח וסברא נכונה היא אלא שאינו יודע אם לסמוך למעשה וצריך שקידה רבה בפוסקים ראשונים אם לא ימצא סתירה לזה נכון לסמוך אף למעשה עכ"ל והאריך שם וחו"ד משיג על פלתי דגם זה מקרי מתחלת ברייתו כמ"ש רשב"א דף ק"כ דחלב וגיד מקרי אסורין מתחלת ברייתן דאף שאין נוהגין בשליל משום דאחר ששמן חלב וגיד לא הי' להן היתר וקודם לכן לאו שמן חלב וגיד, ה"נ קודם שפירשו לא מקרי שרץ הארץ כלל וכיון דאחר ששמן שרץ הארץ לא הי' להן היתר מקרי איסורין מתחלת ברייתן ע"ב: קושיא גדולה הקשה הפלתי הא דאמרי' ביצת אפרוח הוי בריה ולא בטיל קשה במציאות דאם יש בה אפרוח ובאינך לא, הך אסור ואינך שרי ואם כולם כך בלא"ה כולם אסורים ולא יצוייר בהתערובות שלא יהי' ניכר האיסור בשום אופן ועי' חו"ד:

רא"ש יוסף כתב נסתפקתי בדבר שהוא בריה ואינו אסור אלא מדרבנן אי הוי בריה לענין ביטול או לאו אי אמרי' כל דתקין רבנן כעין דאורייי' תיקון ומה דמספקא לן הוא דכאן בהג"ה לא הגיה כלום, ולעיל סי' ק"א הגיה דחה"ל אף דלא הוה אלא מדרבנן אין בטילה

ולגבי בריה לא כתב כלום ומביא או"ה כלל כ"ה דבאיסר דרבנן לא הוי בריה ומש"ך סי' פ"ו בביצה נבילה משמע דחשיב בריה ועי' בפמג"ד:

תורת חטאת כלל מ' כתב באו"ה כלל כ"ח הא דחתיכה הראוי להתכבד ובריה אינו בטילה דוקא במינן אבל שלא במינן הוה בנ"ט דומיא דשיל"מ דבטל שלא במינו עכ"ל ואינו נכון דהרי רשב"א סי' קי"ג כתב שבריה שנפלה לירקות דאינה בטילה, ומה שהביא ראיה מדשיל"מ נראה לחלק דשאני התם דאין החשיבות מצד האיסור עצמו אלא מאחר שיהי' לו היתר אח"כ לא רצו חכמים שיתבטל וכל שנתערב שלא במינו אין ההיתר נקרא על דבר האסור אלא על שם דבר שנתערב בו והוי כמי שאין לו מתירין עכ"ל ועי' ט"ז ק"א, ופני אריה סי' א' מאריך בו עי' פמג"ד ס"ט במ"ז אות ל"ה, ובסי' ק"ב מביא תשובת חו"י קל"ג בכל דברים חשובים אם נולד האיסר בתערובות בטיל כמו דשי"ל ועי' במקנה כלל ל"ח פרט ח'. בריה שאסורה בהנאה ונתערב ואינו מכירו כל תערובות אסור בהנאה, עי' ש"ך ופמג"ד סי' צ' אם כחל הוי בריה:

אעתיק מספר שם משמעון על מס' חולין שכתב רש"י כתב רק חד תנאי דבעי מתחלת ברייתה נ"ל כוונתו מתחילת יצורו ממש לאו מתחילת ביאתו לאויר העולם בזה מתורץ כל קושי' מטרפה מבטן ומחלב דידוע דלעובר במעי אמו דמותר בשחיטה אם מותר גם חלבו וגם טריפות דידיה ע"כ תו לא הוי איסורי מתחילת יצירתו כיון דאפשר שניתר ע"י שחיטת אמו אבל עוף טמא וכן גיד אליבא דר"מ דסובר דנוהג בשליל א"כ אסור מתחילת יצירתם אבל לר"י דסבר אינו נוהג בשליל באמת גיד אינו ברייה ובטיל וכו' ועפ"ז דגיד תלי' בפלוגתא דר"מ ור"י יבואר נמי שיטת רמב"ם ורי"ף דרמב"ם פסק כמתני' דגיד בריה היא ולא בטיל ורי"ף השמיט הך דין דמתני' לפי הנ"ל א"ש דרי"ף לשיטתו:

דפוסק כר"י בין בגיד בין בחלב דאינו נוהג בשליל ע"כ כמו חלב לאו בריה משום דאינו מתחילת יצירה גם גיד לאו בריה הוא מש"ה השמיט המתני' דלא אתיא אלא כר"מ אבל רמב"ם לשיטתי שפסק גיד בבן ח' אסור א"כ גיד שפיר מקרי בריה מתחילת יצירה ומקרי בריה ולא בטיל ע"ש שמאריך בסוגי':

פמג"ד ק"ב ס"ק ג' מביא פרישה שלא אמרו דבר שדרכו למנות אלא ששם איסור קבוע עליה ולא זה שלמחר תהי' מותרת וה"ה כל דברים החשובים כמו בע"ח וחתיכה ראוי להתכבד וכדומה לא שייכו כשחוזר להיתרו ועי' בילקוט הגרשוני אות בע"ח שכתב ביצה דף יו"ד הקשו תוס' וליבטלי ברוב וי"ל דב"ח חשיבי ולא בטלו א"נ הו"ל דשיל"מ והקשה בינה לעתים הא תי' הראשון הוא אמת א"כ מה א"כ שייך לכאן ותי' בספר טוב טעם ודעת עפ"י פמג"ד הנ"ל וזה כוונת דתוס' ממנ"פ לא בטל דבע"ח חשיבי ולא בטילי

וא"ת הא בדשיל"מ לא שייך דין דבר חשוב א"כ בפשיטות לא בטל מצד זה גופא דהוי דשיל"מ ע"ש:

ט"ז סי' ק' חשיבות דברים שלא תהי' בטלים הוא מדרבנן דכיון שמן התורה יש חשיבות דלוקין על אכילתה אפי' היא פחות מכזית דהא סתמא כתיב אצל מינים טמאים לא תאכל אותם אפי הם קטנים ע"כ החמירו רבנן בתערובות שלהם אבל מה"ת היא בטילה כשאר איסורים ונפ"מ לענין ספק אי הוה בריה אי לא הוה ספיקא דרבנן ובטל אבל אי הוה בריה אלא שהאיסור ספק בזה אפי' באלף לא בטיל כגון ביצי ספק טריפה וכי"ב בתשובת פני אריה סי' ע"ז מקשה כיון דקי"ל כרב שאבמ"ח צריך כזית א"כ לא אחשבי רחמנא ראוי שלא יהא חשוב בריה לענין ביטול, ותי' ענין גזירותן כך היא דמאחר שמצאו דמה"ת אם אכל הבריה אע"פ שאינו אלא כ"ש ואין כאן שיעור הנאת אכילה חשיבא ללקות עליה החמירו בה גם הם שאם נתערב אפי' באלף אע"פ שזה ודאי אינו נהנה מן הבריה אפ"ה לא תבטל ולהכי אבמ"ח נמי אע"פ שצריך כזית מ"מ סגי במשהו בשר ועצמות הרי שלוקין על אבמ"ח אע"פ שאין בו הנאת אכילה וע"כ לומר דמשום שהוא בריה שלמה אחשביה וכו' ונראה פשוט הא דאינו בטיל דוקא ביש בו כזית בין הבשר וגידין ועצמות אבל אבמ"ח פחות מכזית בטל כשאר יבש ביבש ע"ש ועי' פר"ת ופמג"ד שמחולק:

פרט ג':

ביצים עי' עט סופר כלל ל"ב נדפס הסוגי' באריכות:

חולין ס"ד אמר מר חלבון וחלמון מעורבין זה בזה בידוע שהוא ביצת השרץ וכו' אמר רבא שאם ריקמה ואכלה לוקה עליה משום שרץ השורץ על הארץ [ואי לא אשמעי' שהיא ביצת השרץ אלא טמאה סתם ה"א משום עוף טמא הוא דאסירי ובעי לאתרויי ביה משום שרץ העוף ואי אתרו ביה משום שרץ הארץ לא לקי] אי הכי מאי אירי' דטמאה אפי' דטהורה נמי דתניא כל השרץ השורץ על הארץ לרבות אפרוחים שלא נפתחו עיניהם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא והקשה אחרונים מה מקשה מראב"י דסובר כן ורבנן סברו שאפרח שלא נפתח עיניו מותר עי' פר"ח:

ח"ס סי' ע"ח ד"ה קרא אסמכתא בעלמא משמע אפי' בתוך הקליפת אפי' יש בה חיות אינו אלא אסמכתא וכן משמע בביצה דף ז' אך ברש"י דף צ"ח פרש"י דביצת אפרוח איכא נבילה כיון דהוי בשר בעי שחיטה ואי לא הוי נבילה ולזה נתכוון בספר התרומה, ורשב"א שפך סוללה עליו וחשב דאאפרוח שיצא לאויר עולם ולא נתפתחו עינו קאי

ע"ב, וכ"כ פר"ח פ"ו ס"ק כ"א: אמר חזקיהו מניין לביצת טמאה שהיא אסורה מה"ת שנאמר ואת בת היענה וכי בת יש ליענה אלא איזו זו ביצה טמאה:

תוס' שאם ריקמה ואכלה לוקה משום שרץ, וא"ת לאכילה ולמלקות ל"ל ריקמה הא קי"ל כל היוצא מן הטמא טמא, וכן בסמוך דרוש מבת היענה ל"ל וכו': ראש יוסף דף צ"ח כתב לשיטת תוס' שכל היוצא מן הטמא לוקה מה"ת דלא כרמב"ם קשה לי מה מקשין למה לי בת היענה דכל היוצא מן הטמא טמא מאי קושיא דאי מהתם לא הוי לקי עליה אלא בכזית ככל שאר איסורין שבתורה לכך פרט הכתוב ואת בת היענה בין קטן בין גדול דליחייב ע"ש: ח"ס סי' ע' מביא קושיא תוס' כתבה דס"ד כיון דביצת טהורה שרי ה"ה טמאה ולר"מ דס"ל בחולין ק"ב אבמ"ח אינו נוהג בעוף בת היענה ל"ל ותי' בשר מה"ח מודה ר"מ נוהג בעוף ואיצטרך בת היטנה דס"ד הואיל ביצת עוף הוא כציר מבשר מה"ח ואפ"ה שרי ה"ה דטמאה קמ"ל:

חר"ן כתב, וא"ת למה לי רקמה בלא"ה נמי לילקי דקי"ל דכל היוצא מטמא טמא, י"ל אין הכי נמי דאסורא אבל מילקא לא לקי עד שעת רקום אבל בתוספות אמרו שביצת השרץ שלא רקמה מדאוריי' שריא דכיון דביצה אפי' טהורה כי שריא רחמנא חדוש הוא דהוי אבמה"ח איסור טומאה נמי אישתרי לגבה בבכורות הוי ס"ד למימר הכי גבי חלב דכיון דשריא חלב טהורה ה"נ שרי חלב טמאה אלא דמיעט התם בהדי' ולהכי נקט שאם רקמה ואכלה לקי דבלא ריקום אפי' אסורא ליכא מדאוריי' דשרי איסור אבמה"ח לגבי ביצה איסור טומאה נמי שריה ביה וכו' ולא נהירא דכיון דמגלי לן קרא דביצת עוף טמא אסורא ממילא ידעינן דאיסור אבמה"ח:

הוא דשרי רחמנא גבי ביצה ולא איסור טומאה, אלא להכי נקט שאם רקמה ואכלה משום דבלא רקמה נהי דאסורא דאוריי' איכא מילקא לא לקי דבביצת שרץ מיהא לא מיחד בה לאו מיהו אה"נ שביצת עוף טמא שריקמה לוקה עליה משום שרץ העוף כי היכי דלקי בביצת השרץ משום שרץ הארץ ע"ש: רשב"א כתב שרמב"ם פסק דביצה עוף טמא שהתחיל אפרח להתרקם ואכלה לוקה משום אוכל שרץ העוף וקשיא לי האמר לקמן כל השרץ השורץ על הארץ להוציא זיזין שבעדשים ויתושין ואוקימנא אליבא דשמואל דוקא בהתליע' לאחר שנתלשה אבל התליעה באיביה אסורה משום שרץ השורץ על הארץ אלמא כל אימת דלא נפקי לאויר העולם אינן אסורין משום שרץ העוף אע"פ שעתידין לפרוח אם יצא חוצה ומסתברא לי שביצת השרץ אם ריקמה ואכלה לוקה עליה משום שרץ השורץ על הארץ אבל ביצת עוף טמא אינו לוקה אפי' בריקמה דלאו שרץ השורץ על הארץ הוא ולא שרץ העוף עד שיצא לאויר העולם עכ"ל ועי' תה"ב

ריש שער רביעי, וה"ה פ"ב ממ"א כתב אין דבריו מוכרחים דאיכא למימר שאני שרצים הגדלים בפירות דכיון שהן גדלים בקרקע לאלתר הוי שרץ ואינן קרויין שרץ העוף עד שיעופו, אבל זה שמינו כבר הוא עוף והביצה הוא מעוף טמא לאלתר שרקם הוי ליה כשרץ העוף דומי' דביצת השרץ אע"פ שלא שרץ על הארץ עכ"ל:

ח"ס סי' ע"ח כתב יש כאן ג' שיטות לתוס' אם ריקם אין חילוק בין עוף לשרץ לעולם לוקה אלא בשרץ מתרינן משום שרץ הארץ ובעוף משום שרץ העוף אך קודם ריקום קיל שרץ מעוף דעוף לוקה משום בת היענה, ושרץ מותר לגמרי מן התורה ולרשב"א נהפוך הוא דקיל עוף משרץ דלאחר ריקום לוקה אשרץ משום שורץ על הארץ ועוף אינו לוקה כלל דשרץ ארץ ליכא ושרץ עוף נמי כל זמן שאינו מעופף אינו בלאו דשרץ עוף ואבת היענה אינו לוקה אלא עשה בעלמא [עי' ראש יוסף דף צ"ח כתב לרשב"א אומר אני דביצה טמאה שיש בה אפרח גריעה מאלו לא הי' בה אפרח דאלו לא הי' בה אפרח מילקי לקי מקרא דבת היענה ואלו התחילה להתרקם או נוצר גוף העוף דעפרא בעלמא הוה ולית ביה איסור תורה כמו ביצה טהורה שיש בה אפרח וה"ה ביצת טמאה ע"ב] ולרמב"ם כל אנפי שוין קודם ריקום אמעטו מלאו מבשרם לא תאכלנו הא חלב וביצים ליכא לאו, והדר אתרבו מבת היענה לאיסורא וזה כולל כל מיני טמאים, ולאחר ריקום לוקים על זה משום שרץ עוף ולזה משום שרץ הארץ כתוספות, ולרמב"ם לא קשי' קושי' תוס' בת היענה ל"ל דמשום דכתיב מיעוטא מבשרם ולא מביצתם הוצרך לאוסרם מבת היענה. עוד כתב שבה"ג לא ניחא ליה למימר היתר טהורה מותקח לך ולא לכלביך דז"א דאפי' נימא ביצה אסורה מ"מ אפרוח היוצא ממנו מותר דאימת קא גביל א"כ הוי שפיר לך ולא אימעט אלא אפרוח טמאה דהוי לכלביך אבל ביצת טהורה אפי' יהי' הביצה אסורה מ"מ אינה לכלביך אלא לגדל אפרוחים וק"ל ועי' בפרמג"ד ג"כ, עי' בשמ"ק ב"ק דף מ"ז וביצה דף ג' דבר חדש שביצת טריפה אסור רק מדרבנן]:

ר"ן כתב וביצה טהורה דשריא אמרו דנפקא לן מדכתיב ואת הבנים תקח לך ולא לכלביך, וכ"ת ולמה לי קרא למשרייה כיון דאפרוח טהור ע"כ היא נמי טהורה דאי לא, הא קי"ל כל היוצא מטמא טמא י"ל דאפי' ביצה טמאה אפרוח מותר דאפי' אפרוח של ביצה טריפה שרינן התם בתמורה דף ל"א משום לכי מסרח וכו' ובהגהות חכמת שלמה אצל ש"ע בסי' פ"ו כתב מוכח מר"ן דאף ביצת טמאה אם נולד ממנו אפרוח טהור מותר ואינו דומה למאי דקי"ל בטמאה שילדה כמין טהורה דאסורה, דביצה שאני ומותר אם נולד ממנה אפרוח טהור אך בעיקר דברי ר"ן במה דהקשה למ"ל קרא דביצה טהורה שריא הרי בלא"ה נדע דמותרת דאם אסורה גם אפרוח אסור דכל היוצא מטמא וכו' לא ירדתי

לסוף דעתו דאף אם נימא דאסורי מ"מ הוי רק איסור אבמה"ח א"כ בשלומא הביצה אין לה היתר דא"א לשחוט אבל האפרוח ניתר בשחיטה וצ"ע עכ"ל וכ"כ ח"ס סי' ע', ועי' בספר אמרי בינה דיני טריפות סי' י"א כתב ג"כ מר"ן מוכח שנולד מביצת טמאה מותר וכן מבואר בתוס' נדה דף נ' דאם הזכר אסור ע"י סימני טומאה נקיבה דיש לה סימני טהרה אין לאסרה אף למ"ד זוז"ג אסור דאפרח לא יצאה אלא מן הביצה ומעפרא קא גדול ע"ש ומקשה שם על לשון ר"ן שכתב דאפי' אפרח של ביצה טריפה שרינן אדרבה בטריפה פליגי ר"א ורבנן דרבנן מתירן אף ולד טריפה משום טריפה אסורה דאין לו חיות וכיון דולד חי מותר וכו' אולם מרמב"ם פ"ג נראה אפרוח שנולד מביצת טמאה אסור ע"ש בה"ה הבאתי בכלל ל"ב:

בהגהות בש"ע הנקרא יד אברהם כתב, אפרוח שנולד מביצת נבילה וטריפה מותר ק"ל בירושלמי סוף פ"א דערלה איתא ביצת הקדש שנעשית אפרוח כהנא אמר אסורה ופודה אותה כמו שהיא שוה עכשיו רי"א כמו שהי' שוה מעיקרא ותקשי הא נמי אימתי קא גביל לכי מסרחת וצ"ל דהקדש שאני שאף שנעשה אפר אסור וה"ה בע"ז וכן בנטל"פ וכ"מ בירושלמי פ"י דתרומות ופ"ב דמ"ש:

תוס' הלכך הויא שריא אפי' בעוף טמא ודיוקא דלך ולא לכלביך הוה אוקמיה באפרוחים טמאים אבל בצים לישתרו וכו' וכתב מר"ם שיף לפ"ז יהי' ביצת טמאים מותרת ואפרוח ממנה אסור וכן ממש ביצה השרץ ואפרוח השרץ היפך ממש מביצת ואפרוח של טריפה וה"ט דאפרוח היוצא מביצת: טריפה מין היתר הוא האפרוח בעצמו ואי משום דיוצא מביצת אסור כמה דלא מסריח לא גבול ובעידנא דקגביל עפרא בעלמא הוא אבל אפרוח היוצא מביצים טמא אפרוח עצמו מין טמא הוא וכן מביצת השרץ שרץ בעצמותו הוא ואסרה תורה, א"ל לפי' תוס' מאי פריך למאי הלכתא לימא טמאה הא נפ"מ דביצת השרץ היא ומותרת וכ"ת לימא טהורה הא נפ"מ האפרוח היוצא ממנה אסורה ע"ש וכ"ס סי' נ' מישב:

כ"ס סי' נ' הקשה לפי מבואר בסי' צ"ח מתשובת רא"ש דב' מיני איסורים מבטלים זא"ז ומבואר באחרונים דדוקא ב' איסורים משני שמות אבל משם אחד אפי' אין שוה בטעמא אין מבטלין זא"ז לפ"ז איכא נפקותא לידע שהוא ביצת שרץ בודאי כשנתערב בתבשיל ביצת טמאה וביצת שרץ מבטלי' זא"ז אבל כששניהם ביצת עוף טמא לא יבטלו זא"ז וצע"ג:

חולין קכ"ו ת"ר הטמאים לרבות ביצת השרץ יכול אפי' לא ריקמה ת"ל השרץ מה שרץ שרקמה אף ביצה תוס' וא"ת ולרקמה ל"ל לי קרא לענין טומאה הא לענין אכילה פשיטא

לן בלא קרא לעיל שאם רקמה ואכלה לוקה משום שרץ השורץ על ארץ אלמא שרץ איקרי וי"ל דודאי ריקמה שרץ איקרי אבל צב ועכבר לא איקרי א"נ מקרא דהכא קים לן באלו טריפות לענין אכילה שלוקה:

המחבר סי' פ"א פסק חלב בהמה חיה טמאה או טריפה וצירה ומי רגליה אסורים כבשרה, כתב ט"ז שהיוצא מן הטמא טמא כתב חו"ד והוא דאורייי' כדמוכח בבכורות דף ו' לכאורה תמוה לי דא"כ למה לי קרא דגמל גמל לאסור חלב טמא הא בלא"ה אסור משום כל היוצא מטמא ועוד קשה למה ציר דגים טמאין דרבנן הא יוצא מטמא לכן נ"ל דהאי כל היוצא מטמא מקרא דהטמאין לאסור צירן נפקא לן ולאו דוקא צירן רק כל היוצא מהן תדע דע"כ ליכא קרא אחרינא לאסור כל היוצא מהן דהא לא מקשה בבכורות רק מהטמאים מש"ה בדגים טמאין דליכא קרא דהטמאין דהא אפי' צירן מותר מדאורייי' אף כל היוצא מהן מותר ותמוה לי תוס' דף ו' שהקשו אהא דג טהור שנמצא במעי טמא דליתסר משום כל היוצא לפי הנ"ל לא קשיא מידי דבדגים לא שייך דכל היוצא וכו':

עוד מחדש שם דלא שייך כל היוצא מטמא טמא רק בדבר המתמצם מגופה אבל בדבר שנוצר בתוכה בריה חדשה בידי שמים לא שייך כל היוצא וראיה לזה בבכורות איצטרך קרא לפרה הנולד מגמל אף דהיוצא מטמא וגם קאמר התם דהא דתלה פרה הנולד בהא דכל היוצא לסימנא בעלמא ע"ש ברש"י כדי שלא תטעה אלמא דלא שייך בדבר הנוצר בטמא ולית ליה סימני טומאה הא דכל היוצא ומיושב קושי' תוס' למה ליה קרא בת היענה לפמ"ש לא קשה ע"ש ועי' אמרי בינה דיני טריפות סי' י"א שמשיג באריכות:

בחכמת שלמה בסי' פ"ו כתב ח"ס סי' י"ט העיר איך מותר למכור ביצים לנכרי הרי יש אבמה"ח ע"ש הרי מג"א הקשה בסי' רט"ז למה הוי חלב חידוש הרי נשתנה לדבר המותר ותי' ח"י דאי הוי ס"ד דכל חלב אסור שוב לא הוי נשתנה לדבר מותר א"כ כיון דביצים מותרין לישראל וגם לנכרים מכח מי איכא מידי לכך שוב גם מנבילות וטריפות דליכא מי איכא מידי מותרין ג"כ דהרי אינן אבמ"ח דהוי משתנין לדבר המותר וע"כ לא אמרי' דהיכי דליכא מי איכא מידי דאסורין לנכרים רק היכי דלא נשתנה לדבר המותר והוא עדיין אבמ"ח אבל לא היכי שנשתנה לדבר המותר זה ברור ונכון עכ"ל:

תוס' נדה דף נ' ד"ה תרנגלתא דאגמא הזכר אסור לפי שאין לו סימני טהרה ולא שרי מטעם כל היוצא מן הטהור טהור שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה והאפרח מאפרא קא גדיל ונאסר ממילא ע"י סימני טומאה ע"ש ולא זכיתי להבין ח"ס סי' ע"ה שכתב אלו היינו יודעים שדג זה נולד מביצה דג טהור אפי' לא יהי' לו שום סימן טהרה הי' טהור ע"ש: המחבר בסי' פ"ו פסק ביצת עוף טמא שהתחיל העוף להתרקם בה

לוקים עליה משום שרץ העוף וביצת עוף וביצת עוף טהור שהתחיל העוף להתרקם בה ואכלה מכין מכת מרדות, הקשה הפרישה דהא כתב בסי' ס"ו דאם ידוע שהוא מרוקם האפרוח חייב מה"ת ותי' שאני התם דנמצא דם בתוך הביצה וממנה יולד האפרח מש"ה אסור משא"כ כאן דכבר נתהפך הדם ונעשה גבלא ונפסקה ממנו העוף שאין עוד דם בעוף לפנינו ועוף טהור מצד עצמו אלא שעדיין לא יצא לאויר העולם ואף שעדיין אין בו חיות להיות עליו שם עוף מ"מ גבלא ועפרא הוא ואינו איסור דאורייי' ועי' ש"ך:

פני אריה סי' צ"ב כתב דרבי סבר בהמה בחייה לאו לאברים עומדת א"כ לדידיה אמה"ח אמאי הוי בריה הא אין איסורו עליו משנברא שהרי כל זמן שלא נחתך אין איסור אבמ"ה עליו אלא שפרישתו מן החי גרם לו ליאסר כמו נבילה שמיתתה גורם ליאסר וי"ל דלרבי אין על שום אבר מן הבהמה שם אבר כלל כל זמן שהוא מחובר בבהמה אלא כל האברים בחבורם יחדיו בשם בהמה יקראו עד שיופרש אחד מהם ואז יולד לו שם חדש שנקרא אבר וכיון שכן בפרישתו מן הבהמה הוי כבריה חדשה שנולד לו שם חדש ונמצא בריאתו ואיסורו באין כאחד בשעה שפורש מן החי ע"ש שמאריך בנפלאות:

פרט ד':

דף צ"ז א"ר נחמן ביצה בששים ואין ביצה מן המניין פרש"י:

ביצי של עוף טמא וראש יוסף כתב למסקנא דמסיק דביצה שיש בה אפרח ל"ש עוף טמא או טהור כמ"ש רש"י לקמן צ"ט ד"ה אפרח שהבשר נותן טעם ל"ש טהורה או טמאה, אלא בה"א גופא לא ידענו למה דווקא טמא ולא של נבילה וטריפה דבעינן ס"א לבטל ובד"ה ודע כתב לישב שרש"י רצה לישב קושי' תוס' דמאי נקוט ביצה טפי מכל איסורין, לכך אמר ביצה עוף טמא ולאפוקי מר' חלבו דאמר ס"ב בעינן וכטעם רמב"ם דבריה הוא הוסיפו עוד בשיעורא וזה שייך דוקא בעוף טמא מקרא דבת היענה דהוה כמאן דמפרש בין קטן ובין גדול הוה בריה מש"ה הוסיפו בפליטתה ס"ב אבל ביצה טריפה לא הוי' בריה לא בענין ס"ב ובמסקנא דמסיק ביצה שיש אפרח נמי א"ש דאפרח מקרי בריה, ולר"ח אר"ה בעינן ס"ב ור"ה פליג ואמר די בס"א ע"ש:

א"ל רב אידי בר אבין לאביי למימרא דיהבת טעמא והא אמרי אינשי כי מיא דביעי בעלמא א"ל הב"ע בביצה אפרח אבל טמאה לא פרש"י אפרח שהבשר נותן טעם ול"ש טמאה ול"ש טהורה דנבלה היא וכתב ראש יוסף משמע בהדיא דאפרח שלא יצא לאויר אסור מד"ת משום נבילה ואף אם שחטו דלא שייך ביה שחיטה כלל והא דאמרי' בא"ט מדרבנן וקרא אסמכתא בהא ביצת עוף טהור שריקמה היינו שהתחיל להתרקם קצת מש"ה ליכא איסור לא משום דם ולא משום נבילה אבל כשנגמר העוף בתוך הביצה אסור

משום נבילה וע"ש ברשב"א בשם בעל התרומות כתב כן והוא ז"ל חלק עליו ואמר דאינו אלא מדרבנן ועי' פר"ח פ"ו ס"ק כ"א כתב כמ"ש דאם נגמר כולו אסור משום נבילה:
אתמר א"ר חלבו אר"ה ביצה ב"ס והיא אסורה בס' ואחת והיא מותרת כתב רשב"א רי"ף פסק כר' חלבו י"א מפני חשיבותיה של ביצה החמירו בה להוסיף אחת ואינו מחוור כי לא באנו כאן לבטל את הביצה אלא פליטתה וכו' ורמב"ם כתב מפני שהוא בריה בפני עצמו עשו בה היכר והוסיפו בשיעורה כלומר שיש בה אפרוח שהוא בריה וכו' ורמב"ן כתב דלפי שיש בבצים גדולים וקטנים והבא לבטל ביצה אינו משגיח עליה לראות אם זו וכולן שוות ממש לפיכך הוסיפו אחת ע"ש וברא"ש:
כתב ראב"ד מדפריך למימרא דיהב טעמא ולא שנו ליה הא דאמרי' בששים לבטולי גופא קאמרינן משמע דביצה חשיבא בריה ולא בטלה ופ"ק דביצה משמע דבטלה אציבא דר"י דאמר את שדרכן שנינו ואיכא למימר דאינו מקדש ובטל באלף ומאתים אבל בששים לא בטלה כיון דבריה היא ורמב"ן כתב עליו אינו כדאמרי' במכות בריית נשמה חשיבא ולא בטלה אבל ביצה כחטה אחת ובטלה ולפי סברת רבותינו שכתבו שלא אמרו בששים אלא באיסר בלול וכו' אבל חתיכה קטנה בין חתיכות של היתר אף מדרבנן ברובא בטיל תו ליכא לאקשויי אמאי לא משני לבטולי ביצה גופה לא בעינן ששים דברובא בטיל, אבל הראב"ד ז"ל נראה שסובר אף ביבש לא בטיל חד בתרי עד דאיכא ששים עי' ברשב"א [שושנת עמקים כלל י"ד מביא מאו"ה דאינו מינו ביבש מה"ת צריך ס']:
רמב"ם פט"ו ממ"א ביצה שנמצא בה אפרוח שנשלקה עם ביצים המותרות אם הי' עם ששים ואחת והיא הרי הן מותרות הי' עם ששים בלבד נאסרו הכל מפני שהיא בריה בפני עצמה עשו הכר בה והוסיפו בשיעורה, אבל ביצת עוף טמא שנשלקה עם ביצת עוף טהור לא אסרה אותם ואם טרף אלו עם אלו או שנתערב ביצת עוף טמא או ביצת טרפה עם ביצים אחרים שיעורן בששים וכ"מ כתב מש"כ רשב"א שאינו מחוור שלא באנו לבטל הביצה אלא פליטתה נ"ל שטעם רבינו שעשו בה היכר כדי שלא יבואו לבטל אותו עצמה כשנראה שינוי זה בביטול פליטתה נדע שהיא עצמה אינה מתבטלת כלה מפני שהיא בריה ופר"ח ס"ק י"ד כתב ובין הנך תרי טעמא איכא בינייהו לענין דינא דלטעמו של רמב"ן אם נתבשל שלימה בתבשיל של היתר אין צריך אלא ס' מן התבשל לבטלה ולרמב"ם צריך ס"א מן התבשל לבטלה ובטרופה בקערה הוי איפכא דלטעמו של רמב"ן צריך ס"א ולרמב"ם סגי בס':
פמג"ד סי' פ"ו במ"ז ס"ק ט' מסופק אם נולדה ביצה ביו"ט ובישלה בקליפה עם שארי ביצים מי נימא תא דבקליפתה אין אוסרת דמיא בעלמא היינו דטעם קליש הוא ואין בו

ליתן טעם ומתורת ביטול קאתינן עליה לפ"ז דשיל"מ לא מהני א"ד דמיא זיעה בעלמא ואין בו כח לצאת ואף משהו לא הוה ובדשיל"מ נמי שרי:
ביצה שאין לה אלא החלבון וחלמון אין לה כלל עי' בפר"ח ופמג"ד אם נתערב ברוב במינה יש להקל וכן ביצה שיש בה שני חלמונים לא חיישי' שמא מעוף טמא הוא ואם נמצא ביצה קטנה בתוך הגדולה עי' פר"ח פ"ו ס"ק ה' ועי' כרם שלמה שמביא נוהגין שלא לאכול ביצה בת יומא ועי' תיו יהושע הטעם:

עט סופר חלק ג כלל עט חתיכה ראוי להתכבד

פרט א':
חולין דף ק' חתיכה של נבילה וכו' ותבטל ברובא וכו' שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה לפני אורחיה תוס' וא"ת א"כ אמאי אמר ביבמות דחתיכה של חטאת טמאה בטהורה תעלה, וכ"ת שאני חתיכה נבילה דראוי:
להתכבד לפני אורחין עכו"ם אבל של חטאת טמאה אסור בהנאה דהא חתיכת בב"ח דלא בטלה אע"ג דאסור בהנאה וי"ל דכל דבר הראוי להתכבד אם הי' מבטל חשוב ולא בטיל אבל בחטאת התם אינה ראוי אלא לכהנים ולא חשיבי דכהנים אין מחזיקין טובה זה לזה שכולן שוין דלכל בני אהרן תהי' איש כאחיו כתיב אבל חטאת בחולין קאמר התם דלא תעלה וא"ת דמשמע הכא דנבילה לא בטלה ובע"ז דף ע"ד משמע דבטלה דפריך האי תנא מאי קא חשוב וכו' ומשני דתרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה וי"ל דהתם לא קאמר אלא דלא איירי בהו תנא דמתני' דהתם ולא משום דסבר דבטלי ע"ב וכ"כ רשב"א:
פרי תאר סי' ק"א כתב ומסתברא לי דלא אמרו תוס' דלא חשוב אלא בחטאת דכתיב ביה לכל בני אהרן תהי' איש כאחיו כמו שדייקו התוס' אבל שאר קדשים בתר דזכו כל כהן וכהן בחלקו קפדי וקפדו וחשיב החתיכה ראוי להתכבד כגון חתיכת בכור וזרוע בשלה או בשר קדשים קלים דאינו מותר לכל ישראל אלא לטהורים שבהם הגם שאינו מותר לכל אם נתערב בהם חתיכות טמאת דיינין בה חה"ל עכ"ל:
רשב"א כתב שלא אמרו חתיכה ר"ל לא בטלו אלא בשאסורה מחמת עצמה כנבילה אבל חתיכת היתר שקבלה טעם מאיסר ונאסרה אפי' למ"ד ח"ע נעשה נבילה בטלה בששים שהרי האיסור שהוא מתבטל אינו חשוב ואע"פ שאמרו בב"ח שאינה בטילה שאני התם כיון שנתבשלו זה בזה חזר הכל כגוף אחד של איסור, ורי"ף ז"ל לא הביא משנתינו נראה דסובר שמשנתינו חולקת אמשנת דע"ז ע"ב:

ריטב"א בריה שאני כשם שחשוב לענין מלקות שלוקין עליו בכ"ש כך חשוב לענין איסור שאוסר בכ"ש במינו, עוד כתב בשם רא"ה שלא אמרו חתיכה ראוי להתכבד לא בטיל אלא כשאיסור מחמת עצמה משא"כ חתיכה של היתר שבלעה איסור בטלה וחתיכת חטאת טמאה שאיסורו מחמת טומאה לא עדיפא מחתיכה שנאסרה מחמת טעם האיסור:

כ"ס יו"ד סי' ס"ג כתב הנה תוס' בחולין כתב תחילה דנבילה ראוי להתכבד לפני עכו"ם ושוב הקשה מבב"ח דאסור בהנאה, והעלה דראויה להתכבד אחר שנתבטל והנה משום שראויה להתכבד אח"כ בודאי חומרא גדולה היא דעל זה אנו דנין שלא יתבטל מפני חשיבתו והרי עכשיו אינו חשוב ונ"ל שלא החמירו כ"כ רק משום שאסור בהנאה ואיכא תרתי שאסור בהנאה וגם איכא קצת חשיבות שיהי' ראויה להתכבד אח"כ בצירף שניהם החמירו בו כמו בדבר שאין אסור רק באכילה דחשוב ראויה להתכבד לפני נכרים, אבל איסר אכילה שאין ראויה לכבד עכשיו רק אחר הביטול לא החמירו בו משום חשיבות שיהי' לו אחר הביטול ע"ש שמישב שיטת רי"ף ובסי' ס"ה כתב דאפשר דלא החמיר כ"כ לילך בתר שנתבטל רק בב"ח דחתיכה זו הי' ראוי לכבד קודם שנעשה בב"ח וע"י שנעשה בב"ח בטלה חשיבותה כיון שעכשיו נתערב ותחזור לקדמותה כמות שהי' חשבי' לה כאלו ראויה להתכבד עכשיו ולא בטלה וכן בחטאת טהורה או טמאה שנתערבה בחתיכות של חולין כיון דחתיכות דעלמא כיוצא בה ראויה להתכבד ואח"כ תהי' ראויה החמירו אבל כל שאין כמוה ראויה להתכבד רק אחר הביטול תהי' ראויה להתכבד אפשר כה"ג לא החמירו ויש לעיין עכ"ל בדברי רבינו ז"ל נראה לישב מה שפלתי בסי' ק"י ס"ק כ"ב ד"ה באופן אחר כתב דתוס' דייק איברי תמימים בבעלי מומין אינם עולין למה לא בטילו וכתב כבר כתבו שחר"ל אף שעכשיו אסיר בהנאה כיון שיתבטלו יהי' חר"ל ולא בטיל וכן הדבר בעולין אם יתבטל יהי' הכל בחזקת תמימין וירצו למזבח אף עכשיו קרוים עולין ע"ש בהנ"ל יש הבדל גדול כי בחתיכה של איסר היא ראוי לכבד רק האיסר גורם וכיון לאחר הביטל נסתלק האיסר והי' ראוי לכבד כמקדם אבל באיברי מומין מעולם לא הי' ראוין למזבח ולא נקרא עולין ורק לאחר הביטל יהי' עולין, בזה לא אמרינן שלא יהי' בטיל בעבור לאחר הביטול תהי' ראוין לעולין ועי' במחנה חיים ח"ג על או"ח סי' ה' באופן אחר:

יבמות דף פ"א תניא חתיכה של חטאת טמאה שנתערב' במאה חתיכות של חטאות טהורה וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהורות תעלה ר' יודא אמר לא תעלה אבל חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה במאה

חתיכות של חולין טהורות וכן פרוסה של לחם הפנים טהור שנתערבה במאה פרוסות של חולין טהורות ד"ה לא תעלה וכו':

תוס' ד"ה לא תעלה נראה לפרש דטעמא דסיפא שנתערב' בשל חולין משום דלאחר שנתבטלה ראוי להתכבד בה לפיכך לד"ה לא בטלה אבל רישא שנתערבה בחתיכות טהורות של חטאת דכי נמי תעלה אין ראויה להתכבד בה דלא שייך כיבוד לפני כהנים במקדש ולהכי לת"ק תעלה דהוי כל שדרכו וכו' וק"ק אמאי לא נקט טמאה בשל חולין ד"ה לא תעלה וכו'. פי' רש"י ד"ה לא תעלה ת"ק מודה הואיל ואפשר למכרן לכהן בהפסד מועט וחתיכה ופרוסה דרכן לימנת משום הפסד מועט לא מבטלין איסורא דאוריי' וכו' ורישא תעלה דאין להם תקנה אלא שריפה ואיכא הפסד קדשים:

ערוך לנר כתב לפי המבואר במל"מ לכל השטות שאסור לאכול חולין בעזרה א"כ האיך כתב רש"י דבסיפא לא תעלה משום דאיכא הפסד מועט שיכול הכהן לאכול התערבות בהיתר הא בעזרה ע"כ לא יכול לאכול דאסור:

לאכול חולין בפנים וע"כ צריך להוציא לחוץ וא"כ גם לכהן נפסל החטאת ביוצא ולא מותר רק מטעם בטול וכמו כן יהי' מותר לישראל וצ"ע: רשב"א כתב אי קשיא לך והא ס"ל לר"י דחתיכה בחתיכות עולה אלמא אף בראוי' לכבד בה בפני אורחים בטלה למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו י"ל דלא חשבינן ראוי להתכבד דאינו ראוי להתכבד אפי' בפני עכו"ם כיון חטאת טמאה אסורה בהנאה וא"ת והלא בב"ח אסור בהנאה ואפ"ה לא בטילא, י"ל דהתם אילו בטילה הי' ראוין בפני אורחים אבל חתיכות חטאת טמאה שנתערבה בטהורה אפי' לאחר בטיל' אינה ראוי לכבד בפני אורחין אע"פ שראויות לכהנים שאינו מאותו משמר מ"מ אסורה לעכו"ם ולישראלים ולנשי כהנים והלכך לא חשיבו, וכבר כתבתי בע"ז דמשמע מרש"י ורי"ף דחתיכות נבילה אפי' בראוי להתכבד בטלה כיון דלאו מאיסורי הנאה היא דלא כמתני' דגיד הנשה:

ריטב"א כתב חתיכת של חטאת וכו' כל מאי דשקלי וטרו בשמעתי' בהא דחתיכה היינו משום דבר שבמנין ויש מקשים ותיפק ליה משום חתיכה הראוי להתכבד בפני אורחים ויש שפי' שלא אמרו אלא בחתיכה שכיוצא בזה ראויה להתכבד בהו דאלו היא גופא אסורה היא כבו"ח וע"ז דאסור הנאה אלא ודאי ר"ל שכיוצא בזה חתיכה דהיתירא מתכבדים בה בפני אורחים וק"ל א"כ הכא בין ברישא בין בסיפא לא תעלה לפיכך פי' דחתיכה הראוי לכבד אם תתבטל קאמר וכו' ואינו מחוור לר"א ז"ל אלא פי' שזו החתיכה היא עצמה ראויה להתכבד בה בפני אורחים ישראלים אלו הי' מותרת ובריתא דהכא י"ל דמיירי כשאינה מבושלת א"נ דאפי' מבושלת כיון דרישא אינה אסורה מחמת עצמה

אלא מחמת טומאה אינה נעשה חתיכה ראויה ע"ב ובחולין כתב ההיא דחתיכת חטאת טמאה שנתערבה שאיסורו מחמת טומאה לא עדיפא מחתיכה שנאסרה מחמת טעם האיסור עכ"ל ורמב"ם מאבה"ט פי"ט פסק ככר טמא שנתערב במאה ככרות טהורות כולן טמאין ושושנת עמקים כלל י"ד כתב ע"כ בדבר חשוב מייר' דאל"כ בטל ברוב ע"ש ולפי סברת ריטב"א צ"ע:

זבחים דף ע' כל הזבחים שנתערבו וכו' וניבטלה ברוב וכ"ת חשובי ולא בטלי הניחא למ"ד כל שדרכו לימנות שנינו אלא למ"ד את שדרכו לימנות מאי איכא למימר:

תוס' אלא למ"ד את שדרכו למנות תימא מי גרע שור גדול מאת שדרכו למנות הא אפי' חתיכא בעלמא חשיבא להתכבד בפני אורחים וכו' ואע"ג דאיסורי הנאה נינהו חשוב ראוי להתכבד כיון דאי הי' בטילה הי' ראוי להתכבד הילכך לא בטלי, והא דאמרי' ביבמות דחתיכה של חטאת טמאה במאה של חטאת טהורות תעלה התם אפי' תתבטל לא חשוב ראוי להתכבד בפני אורחים כהנים דאין מחזיקין טובה זה לזה שכולן שוין כדכתיב לכל בני אהרן תהי' איש כאחיו אבל של חטאת בשל חולין קאמר התם דלא תעלה דלאו דוקא טהורה בשל חולין דה"ה טמאה בשל חולין ובקונטרס פי' ביבמות דטמאה בטהורה תעלה משום דלהפסד מרובה חששו אבל טהורה בשל חולין הפסד מועט דחזיא לכהנים וזו תימא דכמה איסורי הנאה לא בטלי ולא חיישינן:

רע"ק מוסיף אף ככרות של בעה"ב תוס' אבל של נחתום לא שהם קטנות, והא דמשמע ביבמות דף פ"א דחתיכה של לחם הפנים בשל חולין לא בטלי שאני לחה"פ דסמידא טפי וראוי להתכבד בחתיכא ועי' תוס' יבמות ופ"מ ח"ר סי' צ"ח:

פרט ב':

ע"ז דף ע"ד אלו אסורין ואוסרן בכ"ש י"נ וכו' ובב"ח וכו' תנא מאי קחשיב אי דבר שבמנין קחשיב ליתני נמי חתיכות נבילה אי איסורי הנאה קא חשיב ליתני נמי חמץ בפסח א"ר חיי בר אבא האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה וכו' הרי אלו למעוטי מאי למעוט דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה א"נ למעוטי איסורי הנאה ולא דבר שבמנין:

תוס' הא תנא ליה התם הראוי לערל' וא"ת לעיל פריך וליתני חתיכת נבילה, הי' לו לתרץ משום דהא תנא ליה בחולין דף צ"ו חתיכת של נבלה שנתערב באלף כולן אסורות וי"ל גבי חתיכת נבילה ליכא לשנויי הכי דאע"ג דתנא ליה התם בחולין מ"מ הדר איבעי ליה למתנייא הכא כקתני בו"ח ע"ש והקשה הפלתי דלמא קמ"ל דלא תימא דלא דמיא בב"ח לנבילה דנבילה ראוי לכבד לפני אורחים עכו"ם משא"כ בב"ח אסור בהנאה ע"ש ועי'

ישו"י: רי"ף כתב ואלו אסורין וכו' וליתי' להאי כללא דקי"ל דחמץ בפסח אסור ואוסר בכ"ש ור"ן כתב מיהו דוקא בשאר איסר הנאה דאין אסורין משום לתא דע"ז הוא דבעינן שיהא אסור דבר שבמנין אבל באותן שאסורין משום לתא דע"ז דהיינו יי"נ וע"ז אע"פ שאין דבר שבמנין אוסרין תערובתן בהנאה לפי שאסור להינות מאיסור הנאה וזה שלא כדברי רש"י שפי' יי"נ חביות באלף חביות וע"ז צורה שעבדהו ונתערבה באלף צורות דמשמע דס"ל אפי' בע"ז וכו' וה"מ כשהאיסור עומד בעיני אלא שאינו ניכר בהן אבל אם נמוח אינו אוסר אלא בששים שכל שנמוח לאו דבר שבמנין הוא אבל באסורי ע"ז דלא בעינן דבר שבמנין אפי' נימוחו אוסרין תערובתן במשהו בהנאה: האי תנא תרתי אית ליה הך מתני' פליגי אמתני' ג"ה דתנן חתיכת נבלה וכו' כולן אסורות וכו' ואפשר:

שזה כוונת רי"ף שלא כתב אותה משנה בפרק גי"ה וכתב כאן דליתי' להאי כללא דהא איכא חמץ בפסח מכלל דס"ל דבשארה איתיה וראב"ד מקיים שניהם ואומר מתני' דהכא ודהתם לא פליגי דהכא ה"ק החי תנא ס"ל דאין איסר הנאה אוסרין תערובתן בהנאה אא"כ הי' דבר שבמנין מש"ה לא קתני חמץ דכיון דלא הוי דבר שבמנין ונהי שאוסר תערובתו באכילה במשהו אפ"ה בהנאה אינו אוסר אבל לעולם דבר שבמנין שבאסור אכילה אוסר תערובתו במשהו באכילה, אבל נראה שאין כן דעת רי"ף וכבר תפס עליו ראב"ד מנין לו לרב ז"ל דחמץ אוסר תערובתו במשהו בהנאה וכו' ואינו ברור בעיני לומר שאסור בהנאה שאינו דבר שבמנין יאסור תערובתו באכילה ולא בהנאה וכי אסור זה נתבטל או לא נתבטל, א"ת לא נתבטל יאסר בהנאה וא"ת נתבטל עד שהותר אסור הנאה שבו האיך נשתייר בו איסור אכילה וכי מי חלקו לאסור זה שמקצתו נתבטל ומקצתו לא נתבטל ואולי לומר דכיון מדאורייי' חד בתרי בטיל כל היכי' דליכא טעמא נהי דבדאיכא טעמא אסור מדאורייי' דהא קי"ל טעמו וממשו אסור ולוקין עליו ה"מ לענין אכילה דשייך בה טעמא אבל לענין הנאה כיון דלא שייך בה טעמא חד בתרי בטיל ע"ש ועי' אמרי בינה פסחים דף כ"ט באריכות:

רמב"ם פט"ז ממ"א ה"ו וכן חתיכה של נבלה אד של בשר הטמאין שנתערבה בכמה אלפים חתיכות הכל אסור עד שיגביה אותו חתיכה ואח"כ ישער השאר בששים שאם לא הגביה הרי הדבר האסור עומד ולא נשתנה והחתיכה חשובה אצלו שהרי מתכבד בה לפני האורחין וה"ד בחתיכה של בו"ח או של חולין שנשחט בעזרה שהרי הן אסורים מדבריהן בהנייה אוסרין בכ"ש עד שיגביה אותן:

פט"ו הלכה י"ד הערלה וכ"כ עולין באחד ומאתיים וכו' נפלה לפחות ממאתיים הכל אסור בהנייה וכתב ראב"ד אינו כן שאין לך דבר שאוסר ערובו בהנאה אא"כ הוא דבר שבמנין חוץ מאיסורי ע"ז וי"נ:

הלכה י"ג פרוסה של לחם הפנים לתוך פרוסות של חולין עולין באחד ומאה כתב הכ"מ איכא למידק בפ"ו מפמ"ק פסק פרוסה של לחם הפנים הטהור במאה פרוסות של חולין לא יעלה זה סותר מה שכתב כאן וי"ל דהכא מיירי בפרוסה הטמא ולזה עולה מפני שאילו אמרו אינה עולה הי' מתחייב שריפות הכל לפי שא"א לאכול אפי' לכהנים אבל כשפרוסה טהור לא תעלה שאין הפסד שהכל יאכלו לכהנים ע"ב:

פ"ו מפסולי מקדשין הלכה כ"ב, חתיכות ק"ק שנתערבו בחתיכות קדשים קלים או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים אכל כחמור שבהם חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חטאת טהורה וכן פרוסה של לחם הפנים שנטמא שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים הטהור ה"ז תעלה אבל חתיכה של חטאת שנתערבה במאה חתיכות של חולין וכן פרוסה של לחם הפנים הטהור שנתערב' במאה פרוסות של חולין הרי אלו לא יעלה אלא יאכל הכל לכהנים ככל המדומעת:

פרט ג':

תרומת הדשן סי' ק"ג. שאלה בני אדם הדליקו בבית אחד ונתערבה נר חנוכה אחת בין שתי נרות שהן שמשין וכולן מניחין ודולקין ולא ידעינן איזה מן הנרו' נר חנוכה שרי ע"י ביטול ברוב ומותר ליהנות משלשתן או לאו. תשובה יראה דלא בטיל אע"ג דקיימ"ל דכל איסורין מן התורה בדברי יבש חד בתרי בטל ומותר בכל התערבו' כולן הכי הו' דבר שבמנין שהרי מדליקין אותו במנין כל לילה ודבר שבמנין אפי' שהיא איסור מדרבנן לא בטיל כדפסק בספ' התרומ' אההי' דליטרא קציעות וכ"ת לא מקרי דבר שבמנין אלא דבר שמודדין אותו בשוק במנין ולא במשקל ובאומד ובהכי ניכר שהוא דבר חשוב ולכך לא בטיל אבל הני נרות נהי נמי דמדליקין אותן במנין מכ"מ אם היו נמכרים מן החנות ממקום שמוכרין רוב דברי' במשקל כמו בארץ לועז היו נמכרין במשקל לצורך תשמיש ולהכי לא הוו מדברים החשובים ובטל ברוב והדלקה במנין זהו מטעם חובת המצות שכך מצותו נראה לומר אעפ"כ הואיל ונתערבו לאחר שהודלקו למצות והשתא הן דברים שבמנין במלתייהו אע"ג דלענין חול וכי האי גוונא לא הוי דבר שבמנין מקרי שפיר דבר שבמנין וכסברה זו אשכחן אפי' לקולא בתוספת ובאשירי פרק גיד הנשה וכן בתוספות פרק הערל דמקשה אהא דאמרינן חתיכה הראוייה להתכבד לא בטלה וא"ת אמאי חתיכה חטאת טמאה שנתערבה בחתיכת חטאת טהורות בטלה ומתרצינן דשאני

חתיכת קדשים דלא מיקרי ראוייה להתכבד הואיל ואינה ראוייה אלא לכהנים והם אינם מחזיקין טובה זה לזה דכתיב ולכל בני אהרן תהי' ורגילין היו לאכול זה עם זה אף על פי שהיו חולקים במשמרות כדי שלא יבאו הקדשים לידי נותר באחזינן הכא דאף על גב דחתיכת חול כי האי גוונא הוי ראוייה להתכבד האי דחטאת הואיל ובמילתייהו כמו שהן עתה לא חשיבי ראויין להתכבד אזלינן בתר קולא ולא כל שכן איפכא לחומרא וק"ל עכ"ל:

ט"ז סי' תרע"ג כתב תמהני על גברא רבה זה אדרבה משם ראיה להיפך דכתבו תוס' דאזלי' בתר מה שיהי' אחר הביטול מש"ה בחטאת שנתערבה בחולין לא תעלה משום דלאחר שמתבטל ראוי להתכבד בה, אבל ברישא שנתערבה בחתיכות טהורה של חטאת דכי נמי תעלה אין ראויה לכבד:

דלא שייך כבוד כהנים במקדש הלכך תעלה דה"ל כל שדרכו למנות עכ"ל פי' ואנן קי"ל דוקא את שדרכו למנות וכאן בחנוכה אם נאמר שיבטל הנר חנוכה ברוב של חול לא יהי' דבר שבמנין דהא בחול אין משתמשין בו במנין ודמי לרישא אם נתערבה חתיכה טמאה בין טהורות דשפיר בטיל עכ"ל:

בהגהות מברוך טעם כתב המעיין בתה"ד יבין דבריו לאשורו והוא דהי' פשוט לתה"ד דהיכא שיש לאיסור חשיבות דבר שבמנין כשיתבטל לא יהי' דבר שבמנין אמרי' דלא בטיל מצד חשיבתו ונשאר באיסורו וחשיבתו ולא עלה על דעת תה"ד להיות מסתפק, רק אם נר חנוכה נחשב לדבר שבמנין דאפשר לומר אף דבר מצוה הוי דבר שבמנין דמצותו מ"מ כיון דסתם כל הנרות אינם דבר שבמנין גם חנוכה לא הוי דבר שבמנין אף מחמת שהוקצה לנר חנוכה יש לו שם מנין לא מקרי דבר שבמנין לענין מניעת ביטולו דאזלינן בתר שאר נרות דחול שאינם דבר שבמנין כך הי' ס"ד לומר לזה מביא תה"ד ראיה מדברי תוס' כמו כלן דאזלינן בתר עצמות איסור גבי חר"ל ה"ה הכא בנר חנוכה אזלי' בתר עצמות הנר שנתערב שהוא דבר שבמנין עכ"ל:

בתשובת פ"מ ח"ר סי' צ"ח כתב דברי תה"ד ברירין בטעמא דהא דכתבו תוס' דאזלי' לחומרא גבי חתיכה נבילה אף דנבילה לא חשיבא לישראל מ"מ כיון דאם הי' מתבטל הי' ראוי' להתכבד משא"כ בחתיכות טמאות דקודם הביטול אינו ראוי להתכבד וגם לאחר הביטול אינו ראוי מטעם דכהנים אינם מחזיקים טובה זה לזה ולכך אזלי' לקולא אבל דבר שהוא חשוב קודם ביטול ואף לאחר שיתבטל יבטל חשיבתו מ"מ לא בטיל והביא ראיה לזה מחתיכות חטאת טמאה אע"ג דבעלמא הוי ראוי להתכבד מ"מ בתר השתא אזלי' ר"ל קודם הביטול אינו ראוי להתכבד וגם לאחר הביטול אינו ראוי אזלינן

לקולא ק"ו כאן לחומרא ר"ל בנר חנוכה, דלענין מצוה הוי דבר שבמנין אף דלגבי חול לא הוי דבר שבמנין אזלי' בתר השתא שהי' חשוב בשעת שנתערב באיסורא קאי וראיה מפורשת מפרוסה של לחה"פ שנתערבה במאה פרוסות של חולין דלא בטיל וכתבו תוס' אע"ג דבעלמא אמרי' דוקא ככרות של ב"ה חשיבי אבל לא פרוסות מ"מ לחם הפנים חמור טפי וראוי לכבדו כמו ככרות של בה"ב וע"כ צריכין לומר דאין חשיבתן מחמת סולת נקי דא"ר ליתני תנא דלפעמים פרוסות נמי דבר חשוב היכא שהן מסולת נקייה אלא ע"כ בחולין לא הוי חשיבי אלא ככרות שלימות אלא בלחם הפנים מחמת חומרא דקדשים הוי חשיבי ולא בטלו ואף כשיבטלו לא יהי' ראוי להתכבד אפ"ה אזלי' בתר מעיקרא ודבר חשוב מקרי ולא בטלי ה"ה בנר חנוכה כיון דקודם ביטול הי' דבר שבמנין עכ"ל עי' תוס' זבחים דף ע"ב ד"ה ככרות של בה"ב: ישו"י כתב דברי תה"ד נכונים דבאמת כשהדבר חשוב בעצמו א"א שתתבטל מחמת חשיבתו ואף שאחר שתתבטל יתבטל חשיבתו כיון דבעת תערובות לא נתבטל אימת יגיע זמן ביטלו אבל אם אינו ראוי מחמת איסורו וע"י כן נימא שיהי' בטיל כיון דאינו דבר חשוב בזה אמרי' שפיר כיון דבעצם החתיכה זו חשובה וראוי להתכבד לפני אורחים אלא שמחמת איסורה בטל חשיבותה אמרי' אדרבה מפני ביטול איסורה חזרה להיות ראוי להתכבד כמו שהוא בעצמותה ראוי דכיון דבטל איסורה חזרה לכמות שהיתה קודם וא"כ איך נימא דבטילה אבל בזה דבר פשוט דחשובה מפני שנר חנוכה הוא דבר חשוב ואינה בטלה ועל זה לא צריך התה"ד לשום ראיה כלל כי הדבר מובן מעצמו אלא דלא נימא כיון דנרות האלו מצד עצמותן אינן חשובים אלא שמצותן מחשבין ולאיש אחר שאין צריך למצוה לא חשיבי נימא דהדבר אינו תלוי במה שהם כעת חשובין ויתבטלו שאין הדבר תלוי רק במה שהן בעצמן חשובים או אינם חשובין לזה הביא התה"ד דברי תוס' דאף לקולא לא אזלינן רק בערך מה שהם ראוים כעת ולא אזלינן בתר כמותן לומר שחתיכה גדולה כזאת חשובה ולא בטלה רק אמרי' כיון שהיא של חטאת תעלה מטעם שכתבו התוס' כ"ש לחומרא דלא אזלי' אחר כמות הדבר רק אחר איכותו ואינו בטל וזה ברור ואמת בדעת תה"ד עכ"ל:

ח"ס סי' צ"ו ביו"ד כתב דברי תה"ד נכונים מאוד ואין ספק דכל שהוא דבר חשוב בין מעיקרא ובין אחר הביטול לעולם לא בטיל דהשתא טהורות בחולין דלא הוי דבר חשוב עד אחר הביטול אפ"ה לא בטיל מכ"ש אם הי' חשוב קודם הביטול דלא יתבטל ולא משכחת ביטול אלא טמאות בטהרות דאינו חשוב כלל לא בתחלה ולא השתא ומזה לא מיירי תה"ד כלל, ואי נניח למוחלט דנר חנכה הוי דבר שבמנין אע"ג דלאחר הביטול לא

יהי' דשב"מ מ"מ פשוט דלא בטיל מק"ו דטהורות בחולין כנ"ל אך על זה גופיה צריכין לדין כיון דנרות אינו דשב"מ כל השנה ולא עתה אצל כל אנשי העולם אינן נמנין רק האיש הזה שייחדן לנרות חנוכה הוא החשיבם עכשיו בימים אלו מאן לימא לן דכל כמיניה לעשותם דבר חשוב הואיל וחשובים לו זמן מה על זה מביא ראיה מטמאות וטהורות דלא הוי ד"ח מפני שכהנים אינם מחזיקים טובה אע"ג שחתיכות בשר הוי ד"ח כל השנה אצל כל עולם וגם הכהנים בחולין מחזיקים טובה רק השתא במשמר שלו בשר קודש אינם מחזקי' טובה ומ"מ לא הוי ד"ח והשתא לקולא אמרי' הכי דלבטל חשיבותא מכ"ש לחומרא להחשיב נרות חנוכה לפי הזמן והאדם עכ"ל ועי' תשובת רעק"א ח"ב סי' קנ"א: על ראיה שמביא פ"מ מלחם הפנים כתב פמג"ד בסי' ק"א קשיא לי אהא דתניא ביבמות חטאת טמאה בטהורה:

בטילה ופירשו כולן דהשתא לאו ר"ל ולכשתתבטל נמי לכהנים לאו ר"ל משא"כ טהורה בחולין א"כ איך קאמר התם לחם הפנים טמא בטהור בטל וטהור בחולין אין בטל ופסק כן רמב"ם פ"ו מפסולי מקדשין ממנ"פ אי לחה"פ חשיב משום קדושתו וחביבתו א"כ טמא בטהור אמאי בטל והלא כשתבטל תהי' ראוי ואי לא חשיבא טהור בחולין אין ר"ל בין אי בתר מעיקרא ובין אי בתר לבסוף וע"כ כרש"י שם דכיון דמצי לאכול לכהנים לאו הפסד מיקרי וכ"כ הקרית ספר שם א"כ אין ראיה כלל ועי' בספר שבילי דוד שמישב: הפלתי מביא ראי' לתה"ד מפסחים דף פ"ט בחמשה שנמצא פסול אחד מפסחים דאמרי' דא"א לכל חבורה להתנות דיהי' פסח או שלמים משום חזה ושוק דא"א לכהן לאכלו דהא איכא פסח שלא למנויו ולזר א"א לאוכלו דאיכא חזה ושוק דאסור לזרים וקשה הא כאן חמשה זבחים וארבע חזה ושוק שייך לכהן ומותר בו ואחד שהוא חמישי היותו פסח אסור לכהן וכיון שלא נודע איזהו ה"ל חד בתרי בטיל ואין כאן מבטלין איסור דלא נתכוון לבטל רק לעשות פסחו כהוגן וצ"ל דהוי חזה ושיק חה"ל ולא בטיל ע"ש באריכות וחו"ד משיג דלא שייך ביטול ברוב רק במקום שספק נולד מכח התערובות ואם לא הי' רק אחד לא הי' ספק רק מכח התערובות נולד הספק שייך ביטול ברוב דומי' דסנהדרין שיש רוב מזכין ואלו לא הי' רק המזכין או המחייבין לא הי' ספק רק מפני ששניהם לפנינו נולד הספק משא"כ בדבר שאפי' אם לא רק אחד ג"כ הי' ספק כמו הכא א"כ כל חד וחד אסור מד"ת לא שייך ביטול, וראיה דמקשה לר"מ האיך אכיל בישרא ומאי קושיא ע"כ ר"מ לא פליג אביטול ברוב אלא ודאי כיין דאפי' לא הי' רק בהמה אחת הי' ספק בה ולא מצד התערובות לא שייך ביטול ובית אפרים סי' ע' משיג ברוב דליתא

קמן לא שייך ביטול ופמג"ד בפתיחה לתערובות פ"א ר"מ מודה בביטל ברובא דאיתא קמן ע"ש:

לדעתי הקלושה לישב קושי' הפלתי שמסיים שאין זה מבטל איסר דלא נתכווין לבטל ונראה בשארי איסורים כיון שאין מכוין לבטל אין זה מבטל איסור וכ"כ ר"ן בע"ז ל"ג שמותר להגעיל האיסר ואין זה מבטל, אבל בקדשים שמצוה לשמור כאמור ושמרתם את משמרת תרומתי כידוע סברת אב"מ בתשובותיו סי' ח"י בקדשים לכ"ע אין מבטלין מדאוריי' יען דכתיב ושמרתם אנו מוזהרין שלא נפסדנה א"כ גם אם אין מכוין לבטל איסור בכ"ז לא קיים ושמרתם על כן אסור לבטל ומוסבר ג"כ סברת ריטב"א שמחדש לישב קושי' תוס' חולין דף ה' ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי שחיטתו כשירה הקשה תוס' מאי ארי' ברי לי דהא עזרה ר"ה וספק טומאה בר"ה ספיקו טהור ותי' שאני ספק דגבי שמירת מוקדשים דכיון דבעי למעבד בהו שימור ואפי' היסח הדעת פוסל בהם לא שרינן בהו ספק שימור עכ"ל ומוסבר בהנ"ל וינ"פ הרבני החריף מו"ה שלמה אונגאר ני' אמר בזה לישב סתירת המחבר שפסק בסי' צ"ט שמותר להוסיף לבטל איסר דרבנן ובנר חנוכה פסק שאסור להוסיף יען שסברה שמותר להוסיף אין זה מבטל איסר לכתחילה כי מוסיף רק להציל את ההיתר שנפל איסר לתוכו ואין כאן ששים לבטל ויהי' ההיתר ג"כ אסור על כן מוסיף לבטלו ואינו מכוין לבטל האיסר הא תינח בכל איסורים שייך לאמור שאינו מכוין לבטלו אבל בנר חנוכה שעשאו חכמים כנר של קודש כמנורה עי' ר"ן א"כ צריך לשמרו כמו שארי קדשים גם שנתערב אבל כיון דחכמים אומרים שאינו בטיל פחות מששים הוא אסור להוסיף בידים כי לא שייך לאמור בקדשים דבר שאין מיכוין ודו"ק:

המחבר ק"א פסק הא דבריה וחתיכה ראוי להתכבד לא בטלי דוקא שלימים וכו' ורמ"א כתב ואין חילק בין נתערבה במינם או שלא במינם וכתב הפלתי הד"מ השיג על או"ה דכתב דוקא במינו ואחרונים כתבו דמינו לאו דוקא ולא שמו עין במ"ש רמב"ם בפי' משנה ערלה פ"ב משנה ז' כל הדברים באלו דינים בזה הענין שכל דבר אסור שלא נתנו בו חכמים שיעור אלא נאמר בו אוסר בכ"ש כמו יי"נ ומה שמנו מן הדברים במינו כ"ש שלא במינו בנ"ט עכ"ל ונתכוון לאותן שמנו חכמים במס' ע"ז ע"ב:

שו"מ חלק ששי סי' ח' מאריך על רמב"ם, וכתב מצאתי דבר נפלא בירושלמי פ"ד דתרומות בסופו דאמרו שם דבלול מעלה ושאינו בלול אינו מעלה וכן הוא בתוספתא תרומות פ"א דר"י ס"ל דבלול תעלה בשאינו בלול לא תעלה ומעתה לפ"ז בקמח שנתערב שפיר תעלה אף בלחה"פ ולכך פט"ו ממ"א דביאר רמב"ם בהדיא דמיירי בסאה קמח

שנפל שפיר אף בלחם הפנים תעלה אבל באינו בלול שפיר מחלק בפ"ו מפהמ"ק דאינו עולה בחולין ובלחה"פ טמא עם הטהור שפיר עולה כנלענ"ד דבר חדש בדברי רבינו עכ"ל:

רדב"ז ח"ר סי' רס"ז בהמות שנשחטו ונבדקו יחד ואח"כ חתכם לחתיכות הראויות להתכבד ושוב נמצאת אחת מהן טריפה מהו אי אזלינן בתר זמן העירוב ובאותה שעה לא היו ראויות להתכבד ובטל או דילמא אזלינן בתר השתא ואינה בטילה הדבר ברור דלא אזלינן אלא בתר השתא שהרי עתה שנמצאת הטריפה אתה בא לבטלה ובאותה שעה כבר נעשו כולם חתיכות הראויות להתכבד לפני האורחים ולא ביטילו עכ"ל:

פרט ד':

בני הבחור החריף ר' שמואל בנימין נ"י רצה להביא ראיה:

לתה"ד ולישב קושי' פמג"ד [עי' פרט ג'] אשר הקשה מלחם הפנים כי רמב"ם פ"ו מפמ"ק צ"ב מאוד, שכתב חתיכה של חטאת שנתערבה וכו' ולא טהורה, ואח"כ כתב פרוסה של לחם הפנים הטהור ובפט"ו ממ"א הלכה י"ג כתב פרוסה של לחה"פ וס' ועי' הטיב שיש דקדוקים הרבה ואמר בני נ"י לישב הכל על נכון עפ"י סברת תוס' שאנו דנין אם יהי' אחר הביטול ראוי להתכבד ומוסבר לעיל מרבינו הקדוש כ"ס ז"ל דוקא אם הי' ראוי להתכבד מצד עצמה ורק האיסור גורם כבו"ח ונבילה שלא תהי' ראוי להתכבד בזה כתב תוס' אם לאחר הביטול שפקע האיסור ומצד עצמה היא ראוי להתכבד אבל אם מעיקרא לא הי' ראוי להתכבד ורק לאחר הביטול תהי' ראוי לכבד בזה אין אנו הולכין אחר הביטול ודו"ק כי נכון מאוד בסברה, והנה חשיבות פרוסת של לחה"פ רק הקדושה שבו אבל לעצמו פרוסת לחם אין ראוי לכבד, א"כ אם נטמא פקע הקדושה ולא שייך לומר ע"י ביטול תהי' ראוי לכבד כיון בעצמתו לא הי' ראוי לכבד, ומיושב קושי' פמג"ד בלחם הטמא לא שייך לאמור אחר הביטול תהי' ראוי לכבד, וכך סידור של רמב"ם, חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בחטאת טהורה תעלה כסברת תוס' שכהנים אין מחזיקים טובה גם אחר הביטול אינה ראוי לכבד, אבל חתיכה של חטאת הן טהור הן טמא בחולין לא יעלה כי אזלי' בתר ביטול תהי' ראוי לכבד, כי חתיכה בעצמה ראוי לכבד רק האיסור גורם ממילא לאחר שפקע האיסור חשוב ולא יעלה, אבל פרוסה של לחה"פ הטהור דייק דוקא טהור אז חשוב שנתערבה לא יעלה כי אזלי' בתר מעיקרא שהי' חשוב מחמת קדושה ראיה לתה"ד ובהלכה י"ג פרוסה של לחה"פ טמא ואין בו קדושה עולין ולא אזלי' בתר ביטול כיון דאין בו חשיבות קודם הביטול ולא צריך מש"כ כ"מ מחמת הפסד מרובה או מועט ודו"ק הטיב ב"ה חכם בני ישמח לבי גם אני:

ישו"י סי' קנ"ו כתב טעם דר"י דסובר מין במינו לא בטיל משום דיליף מדם הפר ודם השעיר דאינו בטיל ברובא וכתב ר"ן בנדרים דרבנן סברי דדם הפר ודם השעיר דשניהם עולין לגבי מזבח הוי כמו היתר בהיתר וגם שמן שוה בעצם הוי מב"מ בכל הצדדים אבל איסור שנתערב בהיתר אף דשוה בעצם בשמא מ"מ בצד השני אין שמם שוה דזה מקרי איסור וזה מיקרי היתר וע"כ לר"י ג"כ מחלקינן בין היכי דאפשר למבטל להיות כבטל או להיפך ע"ש ואמרתי דטעמא דר"י דחשוב מין במינו אף בהיתר ואיסר עפ"י תוס' חולין דף ק' לענין חר"ל דאי נימא שתתבטל א"כ תהי' ראוי לכבד וכו' וה"ה בזה לענין מין במינו טעמי' דר"י דאינו בטל משום דאי נימא דתתבטל ונעשה האיסור והיתר שוין בכל צד ואינו בטל ורבנן סברי כיון דבשעת תערובות זה היתר וזה איסור מתבטלים והדבר ברור כשמש שזהו טעמא דר"י עכ"ל: המחבר סי' ק"א חה"ל אפי' באלף לא בטיל אפי' היא אסורה בהנאה כיון שאם תתבטל הי' מותרת וראוי להתכבד כתב פרי תואר דוקא בהיכא דאם תתבטל תהי' מותרת באכילה אבל אם תתבטל לא תהי' מותרת באכילה כגון חתיכת בב"ח שנתערבה בשתי חתיכות של נבילה שמותרים בהנאה כי לא עשו רבנן גזירות חר"ל דלא בטלה אלא שאם תתבטל תהי' מותרת באכילה חיל בתר טעמא דגזור החי"ל והצדיק הדברים ועוד כיון דאין אנו באים להתיר אלא ההנאה אין בדמים חה"ל ותהוי החתיכה קימא באיסורא כיון דלאו באכילה אנו מתירין. ופלתי כתב לפי רמב"ם פ"א מאבה"ט דס"ל חה"ל לענין טומאה לא בטיל ש"מ עשהו ליתד שלא תמוט שלא יתבטל ולא חלקו בשום דבר א"כ ה"ה לענין איסורי הנאה ולכן יש להחמיר ועי' פמג"ד וחו"ד: פמג"ד סי' ק"ב מביא חו"י סי' קל"ג כתב בהמה שנתערבו באחרות ושחט לברתה דמותר לשחוט מתערובות דדשיל"מ לא הוה כמ"ש רמ"א וה"ה חשיבות דב"ח עכ"ל, ואמת שאו"ה כלל ז' כ"כ ע"ש ומשמע ה"ה כל דברים חשובים כן כל שלא נודע איסורין תחילה אף שהי' בעולם לבדן אפ"ה בטילין שפיר מיהו מהא דמעילה קשיא באומר פרוטה בכיס זה הקדש דמטבע לא בטיל אמאי הא לא הוכר באיסור מעולם דומיא דחתיכה שלא מלחה ועי' פלתי, ועי' במקנה כלל ל"ח פרט ט' מזה:

בספר תיו יהושע מביא תוס' זבחים דף ע"ב כתבו דחשיבות חתיכה הראוי להתכבד היא מטעם דעי"ז מיקרי את שדרכו למנות והוה עליה החשיבות דדבר שבמנין ע"ש, ורשב"א ביבמות דף פ"א מסיק דחתיכה ראוי להתכבד לאו משום חשיבות מנין לא בטלה אלא משום חשיבות כיבוד שבה לא בטלה ע"ש ובספר בית הלוי כתב לפי רשב"א אין חילק בין מינה ובין שלא במינה ולפי טעם תוס' יש חילק דוקא במינה לא בטלה אבל שלא במינה בטלה ע"ש: שו"מ ח"ג סי' קנ"ה מביא קושי' מה שפמג"ד ק"ב העלה בשם פרישה

דדבר שבמנין וכל דברים החשובים ל"ש בדבר שיל"מ דלא מקרי איסור קבוע דהא למחר יהי' מותר ע"ש וקשה מביצה דף יו"ד הקשה תוס' דלבטיל ברובא וכתבו דבע"ח חשיבי ולא בטלו ולדבריו כיון שלמחר יהי' מותר לא אסרו דבר חשוב עכ"ל:

בספר שערי צדק או"ח סי' צ"ג כתב לישב קושי' ב"מ דף ו' קפץ דלבטל ברובא וכו' מה שהתורה צותה למנות מהסברא היא דהוי דבר חשוב מה"ת ולא שייך ביטול ע"ב:

תשובת יעב"ץ סי' קנ"ח מחדש שדבר חשוב אינו בטיל מדאוריי' ביטול ברוב למדנו מכתוב אחרי רבים להטות ומרישיה דקרא דלא תענה על ריב לנטות אחרי רבים דרשינן בדיני נפשות מתחילין מן הצד דקרי ביה לא תענה על רב שלא יאמר הרב דעתו בתחלה והרוב יחלוקו עליו והורה לנו שאע"פ שבכ"מ דעת היחיד בטלה נתנה התורה חשיבות לפעמים לדעת הגדול שאינה מקבלת הביטול ע"ש באריכות מש"ה לא בטיל פרוטה של הקדש וכו':

עט סופר חלק ג כלל פ בת קול

פרט א':

עירובין דף י"ג, א"ר אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותינו והללו אומרים הלכה כמותינו, יצתה ב"ק ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן והלכה כב"ה, וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו ע"ש:

ריטב"א כתב שאלו רבינו צרפת ז"ל היאך אפשר שיהיו אלו ואלו דברי אלקים חיים זה אוסר זה מתיר, ותרצו כי כשעלה משה למרום לקבל התורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור, ומ"ט פנים להיתר ושאל להקב"ה על זה ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם ע"ב, ובסדר משנה:

עירובין דף ז' והא תניא לעולם הלכה כב"ה והרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה, כדברי ב"ה עושה, הא גופה קשיא אמרת לעולם הלכה כב"ה והדר אמרת הרוצה לעשות כדבר ב"ש עושה, לא קשיא כאן קודם בת קול כאן לאחר ב"ק, ואיבעית אימא הא והא לאחר ב"ק, ור' יהושיע היא דלא משגח בבת קול: ב"מ דף נ"ט, תנן התם חתכי חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר"א מטהר וחכמים מטמאין וזהו תנור של עכניא, תניא באותו יום השיב ר"א כל תשובות שבעולם ולא קבלו הימנו, אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח נעקר החרוב ממקומו אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב וכו' אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו יצאתה ב"ק ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכל מקום

עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים הוא, מאי לא בשמים היא, א"ר ירמיה שכבר נתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בב"ק שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטות אשכחיה ר' נתן לאליהו א"ל מאי עביד קב"ה בההיא שעתא א"ל קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני בני: רב נסים גאון הנדפס אצל ש"ס חדשים דפוס ווילנא במס' ברכות דף י"ט כ', וזה שאמרו יצאת בת קול ואמרה מה לכם וכו' ראיתי בו ב' תשובות הא' וכו', והשנית שלא היתה הכוונה אלא לנסות החכמים אם יניחו הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם בשביל בת קול ואם לאו ודומה למה שכתב כי מנסה ה' אלקיכם אתכם והנה מדע עם כל זאת בירור קבלתם וזה שאמר ר' יהושע לא בשמים היא כלומר כי תורת ה' תמימה וכבר נתנה לנו בסיני והודיענו כי אינו מחליף ממנה דיבור אחד ואין בתורתינו חסרון ולא ספק כדי שנצטרך אל ראיה מן השמים וכל מקים בתלמוד שיש בו ור' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול מיכן היא עיקרו:

תוס' לא בשמים היא, והא דאמר ביבמות דהלכה כב"ה משום דיצאה ב"ק, שאני הכא שבא לחלוק על דברי תורה דכתיב אחרי רבים להטות אבל התם אדרבה ב"ה רובא אי לאו משום דהוה מספקא לן אי אזלינן בתר רובא משום דב"ש הוו חריפי טובא, ועוד דכאן לא יצאה ב"ק אלא משום כבודו דר"א שאמר מן השמים יוכיחו, והא דאמר התם רבי יהושיע היא דאמר אין משגיחין בב"ק ולא שמענין ליה לר' יהושע אלא על ב"ק דהאי מעשה דר"א דהכא התם דייק מדקאמר לא בשמים היא היא כבר נתנה לנו תורה מסיני משמע דבשום מקום אין משגיחין:

יבמות דף י"ד, ובפלוגתי דרב ושמואל, דרב אמר לא עשו ב"ש כדבריהם ושמואל אמר עשו ועשו אימת אילימא קודם בת קול מ"ט דמ"ד לא עשו ואלא לאחר ב"ק מ"ט דמ"ד עשו, איבעית אימא קודם ב"ק וכגון דב"ה רובא, למד"א לא עשו דהא ב"ה רובא ומד"א עשו כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו הכא ב"ש מחדדי טפי, ואבעית אימא לאחר ב"ק, מ"ד לא עשו דהא נפקא ב"ק, ומ"ד עשו ר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול: ערוך לנר הקשה, הא ר"א מתלמידי דב"ש, ולמ"ד עשו ע"כ ס"ל ב"ש אין משגיחין בב"ק ואיך קאמר ר"א גופא מן שמים יוכיחו, י"ל לשיטתם דרבנן שהי' תלמידי ב"ה רצה להוכיח בב"ק:

ריטב"א כתב, מ"ד לא עשו דהא ב"ה רובא פי' דכיון דב"ה רובא לא עשו כדבריהם לקולא בעד המרובים אבל לחומרו עשו דכיון שעומדים בשמועה לא סגיא בלא"ה כדאמר בעדיות עקביא בן מהללאל שהי' חולק עם חכמים ובשעת פטירתו אמר לבנו שיעשה כחכמים להקל, א"ל אתה למה לא חזרת בך א"ל אני שמעתי מפי מרובים והם שמעו

מפי מרובים אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתם אבל אתה שמעת מפי יחיד ומפי מרובים מוטב להניח דברי היחיד ולאחוז דברי המרובין בין לקולא בין לחומרא:
בשדה ושום אדם לא הי' אצלו ולא שמע ממנו אומרו טהור טהור, ולא עוד אלא אפי' הב"ק שיצאה ואמרה אשריך רבה שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה אותו ב"ק לא נשמע בין החיים שהרי לא ידעו שמת עד שנפל פיתקא מן שמים שמת רבב"נ ועוד אפי' כשמע הב"ק בין החיים מ"מ לא הודיע ב"ק שנחלקו במתיבתא דרקיע ועל מה אמר טהור אם על בהרת או על דין טהרה אחרת, וע"כ כל המעשה הזה דש"ס שם נודע לחכמי ישראל בחלום או אפי' ע"י אליהו שסיפר לאחד מהם או להרבה מהם וא"כ עכ"פ אנחנו לא שמענו מפי רבב"נ שאמר טהור על בהרת רק שנאמין לרה"ק וחלום צודק או אליהו והיינו לא בשמים היא ועי' בהגהות יד שאול יו"ד סי' של"ד: מל"מ אישות פ"ט הלכה ו' כתב נראה דוקא בספק דמציאות כגון ההיא דנתערב ילדה בולד שפחתה שייך לומר אם יבא אליהו אבל בספק דדין לא שייך לומר אם יבא אליהו, ועי' תוס' יוכ"פ דף ע"ו, וברכ"י או"ח סי' ל"ב בזה מובן תוס' חולין ה' עפ"י הדיבר שאני ע"ש:
תענית דף כ"א, לרבא אתא שלמא ממתיבתא דרקיע ממעלי יומא דכיפורי למעלי יומא דכיפורי כתב בספר מקום שמואל, יש להקשות הא איתא בר"ה דרבא עשה שני ימים יוכ"פ משום ספיקי דיומא, הו"ל להוכיח אימת יוכ"פ דהא שלחו ליה שלמא ממתיבתא דרקיע כל מעלי יוכ"פ:
סוטה דף ל"ג, מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול מקדשי קדשים פרש"י אותה מידה הממונה על כך יודעת בשבעים לשונות מפני שעשויה להשמיע והיא משתלחת לכל הלשונות פעמים לזה ופעמים לזה:
סנהדרין דף י"א, ת"ר משמתו נביאים אחרונים חגי זכריה מלאכי נסתלקה רוה"ק מישראל ואעפ"כ משתמשין בב"ק, כתב תוס' יש אומר שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול, [שמעתי בשם הפלאה שפי' דע מה למעלה ממך עין רואה וכו' מראש הי' לך נביאים שראו העתיד, ואח"כ כאשר פסקה הנבואה זכית לאוזן שומעת בת קול יצא מן השמים, ואח"כ גם ב"ק לא נשמע רק כל מעשיך בספר נכתבים היא תוה"ק]:
מגילה דף ל"ב, א"ר שפטיה אר"י מניין שמשתמשין בבת קול שנאמר ואזכך תשמענה דבר מאחריך ע"ש:

ענף יוסף פ' כי תשא מביא בספר נצחון פירש בת קול מדתו של קול כמו אלפים בת יכיל משום שנאמר קול ה' בכח וכו' לכן לפי המדה שיכול האוזן לקבל צריך לצמצם את הקול:

נדה דף ע' בן שונמית מהו שיטמא א"ל מת מטמא ואין חי מטמא ע"ש, ומנחת עני כתב האיך יעלה על הדעת שיטמא שתוס' ב"מ קי"ד הקשה האיך החיה אליהו בנה של צרפית דכהן הוא ותי' פקוח נפש דוחה, א"כ איך הוי רשאי ליקח התינק מן העליה כאשר מפורש בקרא אחר שחי תו לא הוי פקוח נפש הרי מבואר שאין מטמא, וי"ל יען שכבר הי' טמא כשיטת ראב"ד ועי' יוסף דעת סי' שע"ג וילקוט גרשוני אות ט', ועי' אוהל דוד יבמות דף ס"א ח"ל, ראיתי בשם בחיי שמתרץ על הא דהקשו תוס' בפ' המקבל למ"ד אלי' הוא כהן האיך החי' בנה של צרפית ומתרץ שצרפית היא עכו"ם ואין עכו"ם מטמא באוהל וקשה לרבינא דמשני נהי דממעט באהל במגע ובמשא כו' והלא אלי' נגע בילד שוב ראיתי במ"ל פ"ג מה' אבל שכתב דהא דמסיק הש"ס דמטמא במגע הוא דוקא לענין טומאת מקדש והא דכתיב במלחמות מדין ואתם חנו לכם כל הורג נפש הוא משום דאוכלין קודם אבל לענין אזהרת כהן בטומאה לא הוזהרו רק בטומאה שמטמא באוהל ועי' תוס' הרא"ש בשם ס"ע בענין אלי' ועי' תוס' פ' המקבל ובפרשת דרכים דרוש י"ט, ועי' תשובת חיים שאל ח"ב סי' מ"ג, ועי' תשובת בית יעקב ק"ל:

פסחים ל"ד ר"י אמר פסול טומאה הוי שאם יבא אליהו ויטהרנה שומעין לו רשב"ל אמר פסול הגוף הוי שאם יבא אליהו ויטהרנה אין שומעין לו: יבמות דף ק"ב א"ר כהנא א"ר אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל ע"ש: שבת ק"ח, מהו לכתוב תפילין על עור של דג טהור א"ל אם יבא אליהו ויאמר מאי אם יבא אליהו ויאמר פרש"י היתר ואיסר אין תלוי בו דלא בשמים היא, וברכ"י או"ח ל"ב מאריך בנפלאות על מאמר מנחות דף מ"ה אליהו עתיד לדרשה, ורש"י חולין ל"ו לעולם משמע עד שיבא אליהו ויודעני ופלא, עי' הגהות מהר"ח ז"ל, ועי' בהגהותיו לברכות דף א' ובדף כ"ד וב"מ דף פ"ד ודף קי"ד וסוטה ד':

מ"ח ח"ג על או"ח סי' ה', כתב אם אליהו הנביא יכתב פרשיות של תפילין הוא ספק עצום אם אינם כשרים דהוא לא מת ולא נעשה חפשי ממצות וכאשר בא יבא על הארץ הוא בר חיוב בקשירה ועי' בסדר המשנה פלפול על תה"ד אשר מתיר אשת אליהו לעלמא ע"ב: ח"צ סי' צ"ג מסופק אדם הנוצר ע"י ספר יצירה כאמרו בסנהדרין דף ס"ה רבא ברא גברא, מי מצטרף לעשרה לקדישה לקדושה מי אמרי' כיון דכתיב ונקדשתי בתוך בכ"י לא מיצטרף ע"ש וברכי יוסף או"ח סי' כ"ה מביא מבנו של שער אפרים ראיה מדר"א

שחרור עבדו ולא ברא ע"י ספר יצירה: ע"ש שמסיים דליכא ספיקא דאדם כזה דינו כמו שהוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר וכו' עי' יעב"ץ ח"ב פ"ב עי' חתן סופר ח"ב דף ק"ח: תוס' יומא דף נ"ד הקשה וז"ל אמנם על כסא שלמה אני תמיה דכתיב ושנים אריות עומדים אצל הידות ושנים עשר אריים וגו' ואין לומר דעל פי הדיבור הו' דכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ע"ש:

בכורות דף ו' וחלב מנ"ל דשרי אילימא מדאסר רחמנא בו"ח וכו' והקשה בספר ויקן יוסף אות ב' אימא דאצטרך קרא לאסור בו"ח של בן פקועה דמשום איסר אאמ"ח ליכא ועי' שעה"מ הלכות מ"א עוד הקשה דלמא אצטרך קרא לאסור חלב של עיגלא שנברא ע"י ספר יצירה דמותר לאכול חי, כמש"כ השל"ה השבטים אכלו עגל שנברא ע"י ספר יצירה ויוסף לא ידע לכן הוציא דבה שאוכלים אבמה"ח, ותי' דאיתא בחולין קי"ג ריה"ג אומר נאמר לא תאכלו כל נבילה ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו את שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב וכו' והשתא א"א לאוקמי קרא דאסר בב"ח בשנברא ע"י יצירה דהא גם איסר בב"ח אין בו כיון דאין בו איסר נבילה, וניחא הא לא מייתי ראיה מאברהם ויקח חמאה וחלב דמשמע דחלב אין בו אבמה"ח משום דאיכא למידחי שברא בספר יצירה ע"ש ועי' אות יו"ד שחקר אם יוכל לפדות בכור בהמה בשה שנברא בספר יצירה לכאורה יש לה"ר מירושלמי פ"א פרה פ"א לא מצאו פרה אדומה בי אם אחת ושקלוה כל משקלה זהב ואמאי לא בראו פרה אדומה ע"י ספר יצירה, וי"ל כיון דבעי שחיטה לשמה, וכיון דלא בעי שחיטה לא שייך שחיטה לשמה ועוד דבעינן שתים או בת שלש וארבע ע"ש, [ועי' תורת חיים חולין דף ע"ד שבן פקוע כשר לקרבן פסח אע"ג דלא צריך שחיטה] עי' אות למד שחקר כמה חקירות, אם אלמנה כזו כאשת אליהו שם אלמנה שאסורה לכה"ג ואם צריכה יבום להקים שם לאחיו ע"ש באריכות: יש לי חקירה אם מתה אשתו ואח"כ עפ"י נס חזרה נשמתה וחי כמעשה וחי כמעשה בכתובות שהבאתי לעיל, אם אחותה של ראשונה מותרת לו:

ב"ש סי' ו' ס"ק י"ז, הנרבעת לבהמה וכן כבעלת לרוח או לשד אע"ג שפרים ורבים אינה אסורה לבעלה, מר"ם לובלין סי' קט"ז, ועי' תשובת מגאון ר' חיים כהן סי' ח' ותשובת מחנה חיים א"ע ח"ג סי' נ"ה ע"ש מעשה נורא ועי' שו"ת חיים שאל סי' ג"ן:

פרט ג'. רמב"ם:

פ"ט מיס"ת הלכה ג', למדנו מחכמים ראשונים מפי השמועה בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה כאליהו בהר כרמל שמע לו חוץ מע"ז, והוא שיהי' הדבר לפי שעה וכו' ואם אמרו שדבר נעקר לעולם מיתתו בחנק שהתורה אמר לנו ולבנינו עד עולם וכן

אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או שאמר בדין מדיני תורה ש"ה ציוה לו שהדין כך הוי והלכה כדברי פלוני ה"ז נביא שקר ויחנק וכו' וכ"מ כתב אחז"ל בכמה מקומות חולין קכ"ד אילו אמרה ליהושע ב"נ מפומיה לא צייתנא ליה, גם אמרו תמורה ט"ז על הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה רצה הקב"ה ללמד ליהושע וא"ל אין הנביא רשאי לחדש דבר א"כ כשזה מתנבא בדברי תורה נתנכר לנו שדבר סרה, אבל קשה לי דאמרו דיצא ב"ק לומר הלכה כב"ה וקי"ל הכי בכל דוכתא, ותוס' שם נתנו טעם לדבר ואינו עולה כפי דעת רבינו וצ"ע עכ"ל וסדר משנה כתב כוונת הכ"מ שהרי תוס' כתבו דאפשר שלא כוון להלכה רק שב"ק הי' לכבודו של ר"א דמבואר מזה שאם היינו יודעים בבירור שאין כוונת הב"ק לכבודו של ר"א אלא שהוא מפני שהלכה בדבריו היינו פוסקים להלכה כר"א, ולדעת רבינו ז"ל דאפי' כיון להלכה מ"מ הרי זה נביא שקר וחייב חנק ממילא אף שכוונת הלכה הבת קול גבי ב"ה מ"מ אין אנו רשאים לפסוק כמותו ע"ש שמאריך בנפלאות לישב קושי' תוס' ותוכן דבריו שב"ק מועיל לסלק מעלת חריפות של צד כנגדו ממילא הדין הלכה כב"ה דאזלי' בתר רוב וב"ה הי' רוב נגד ב"ש, אבל אצל ר"א הי' יחיד במקום רבים, נהו שב"ק הי' מועיל לעשות ר"א שיהי' נחשב חריף כר' יהושע אבל עדיין ר"י וסייעתא הם רוב מנין והמעלה של חריפות לא מהני אלא אם איכא רבים בצד זה ורבים בצד זה רק שהצד אחד הם יותר רבים במנין מצד השנית אז מהני מעלת חריפות שיהי' שני צדדים שקולים ורשות ביד כל אדם לפסוק כמו שירצה אבל לא היחיד אף שהוא חריף נגד רבים ודו"ק ולישב רמב"ם כתב כי איכא למידק בלשונו שכתב שאמר שהשם צוה לו שהלכה כפלוני וכו' לכאורה תיבת צוה שכתב נראה כבד על הלשון הי' לו לומר השם חמר לו שהלכה כפלוני, ומחדש דדוקא אם אומר הנביא שהקב"ה אמר לו סתם שהדין כך ושהלכה כפלוני באמת אינו נביא שקר שזה אפשר שיהי' כמו שאירע כן בבת קול וכו' אבל לא כן אם הנביא אומר שנאמרה לו בנבואה שנצטוה כך שנאמר לו שיצוה את ישראל בשמו יתברך להלכה כפלוני הנה זה נביא שקר בודאי וחייב חנק וכו' ומתיישב בס"ד מה שקשה לי רבות בשנים מה שמצינו גדולי ראשונים שתו בשמים פיהם לשאול בשמים ממעל מדיני תורה, ובדין הדס שנקנוס שראב"ד כתב בהלכות לולב שהופיע רוה"ק בבית מדרשו וכו' ובעיני יפלא כי לא בשמים היא, לפי האמור ניחא כיון דלא נאמר מן השמים לשואלים שיצוו לבני אדם בשם השם שהדין כך וכו' ומיושב קושי' תוס' גבי ב"ש וב"ה לא אמר הב"ק דרך ציווי: והכרח אלא דעתו אלו ואלו דברי אלקים חיים והלכה כב"ה והיא נראה בעיני חכמי ישראל לפסוק שמעלת רוב מנין של ב"ה עדיפא ממעלת רוב בנין חריפות של ב"ש לא

כן בר"א שלא הי' נראה להסכים עם ב"ק לפסוק כיחיד נגד רבים לכך לא שמעו בקול כי לא בשמים היא לגזור עליהם בתורת ציווי וגזרה, לכאורה קשה מה שפסק רמב"ם בטומאת מת פ"א הלכה י"ג, שאין עכו"ם מטמא באוהל כרשב"י אע"ג דרבנן פליגי עליו דא"ל רבה לאליהו לאו כהן הוא מר וכו' והאיך פסק כאליהו, וי"ל שאליהו לא אמרה הך הלכתא מצד נבואה הוא אמר מה שקבל כל התורה מפי אחיה השלוני מפי הקבלה איש מפי איש עד מש"ר בזה יובן משנה עדיות פ"ח אין אליהו בא לטמא או לטהר ויש לדייק למה דוקא יבא אליהו להשוות המחלוקת שנפלו בין חכמים ולמה לא יעשה כן משיח ה' וכן צריך ביאר מש"כ תויו"ט הרמז בתיבת תיק"ו ראשי תיבות תשבי יתרץ קושיות ואבעיות למה לא יעשה כן משיח צדקינו, וכן בכמה מקומות בש"ס אמחז"ל מקרא זה עתיד אליהו לדרשו ולא כן משיח צדקינו בהנ"ל מיושב הכל רק אליהו שהוא קבל התורה איש מפי איש עד מש"ר יוכל להכריע הספיקות על ידי קבלתו, ובסוכה דף ה' תניא ר"י מעולם לא עלה אליהו למעלה מעשרה וכו' והרי הוא קיים בגופו תמיד שם למטה מעשרה רק מעינינו נעלם גופו וכו' וא"כ לפחות באותה שעה שהוא למטה בארץ אינו בכלל אותן היושבי בשמים ולא נאמרה עליו האזהרה זו לא בשמים הוא ומשיג על תה"ד בסי' ק"ב כתב אשת אליהו הנביא או אשת ריב"ל אם יכולים לינשא לאיש אחר נפ"מ לדורות ומההוא עובדא דקאי אליהו בבית הקברות משמע קצת לאיסור, ומסיק יש לומר אשת רעהו אסורה ולא אשת מלאך שכולן רוחני ולא גופני ע"ש ומאריך להוכיח שאליהו נקרא עדיין אדם ולא מלאך ע"ש ועי' בהקדמה להרמב"ם לסדר זרעים באריכות גדול ונפלאות בענין זה:

יומא דף ע"ה, כזרע גד שמגיד להם אי בן ט' לראשון או בן ז' לשני וכו' ובספר תוס' יוכ"פ הקשה הא לא בשמים היא ע"ש באריכות, וסדר משנה כתב שאין זה אלא גילוי מילתא וביורר הדבר ע"ש עוד כתב שירידת המן הי' בימי מש"ר, וזאת המצוה לא בשמים לא נצטוינו ולפחות לא התחילו לנהוג אלא מיום שמת מש"ר (בזה מיושב מה שהקשה בני הבחור החריץ מו"ה שמואל בנימן ני' על גור אריה פ' וישלח שכתב שיעקב נשא שתי אחיות עפ"י רוה"ק ופלא לא בשמים היא ובהנ"ל מיושב או אפשר כיון שמה שקיימו התורה הי' ברוה"ק עי' גור ארי' פ' ויגש באריכות א"כ הפה שאסר פה שהתיר והבן) באמת בימי מש"ר לא הי' צריכין לסנהדרין כדי שיפסקו הדין מכח רוב מנין שלהם כי הי' שואלים את פיו מה צווה ה' בדין זה ע"ש באריכות גם הקשה מזבחים דף ס"ב, ג' נביאים עלו עמהם, א' העיד על מדות המזבח, ואחד העיד שמקריבין אעפ"י שאין בית והאיך העידו בנבואה דיני תורה אף שכיונו להלכה:

ח"ס חלק ששי סי' צ"ח כתב האמת יורה דרכו כי מעולם לא עלה אליהו בגופו למעלה מיו"ד טפחים אך נפרדה נשמתו מגופו שם והנשמה עולה ומשמש למעלה בין מה"ש וגופו נתדקדק ושורה בג"ע התחתון בעוה"ז, וביום הבשורה במהרה בימינו תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז ואת הוא ככל אדם מחכמי ונביאי ישראל והוא מוסמך מרבו אחיה השלוני או ממרע"ה אם הוא פנחס והוא יסמך את חכמי ישראל ואז יש לו דין ככל בנ"י, וכן בכל פעם שמתגלה ומתראה בעוה"ז מלובש בגופו הזך אך כשמתגלה בנשמתו כמו ביום המילה אז אינו מחויב במצות במתים חפשי כתיב, וכשמתגלה על אופן זה הרי הוא מלאך אעפ"י שלומד תורה ומגלה דינים אין לקבוע הלכה עפ"י דבריו דה"ל רק כמו חלום ורוח נבואה ואין משגיחין בב"ק, אך כשמתגלה בלבוש גופו הרי הוא מגדולי חכמי ישראל ותשבי יתרץ קושי' ואיבעי' ואיליו תשמעון כי מי כמוהו מורה וכשראהו רבב"ח בבה"ק של גוים וא"ל לאו כהן מר, אז נתגלה בלבוש גופו דאנשמה בלא גוף לא שייך לשאול לא כהן מר והני שב שמעתתא אם אמרו אליה ג"כ בלבוש גופו אומרן כדרכו לברר הלכה וא"כ בא מג"ע התחתון ע"פ שטח קרקע לא מלמעלה למטה ושפיר היא מוכרח דאין תחומין ובא בקפיצה ושמור זה עכ"ל, [עי' זוהר ויקהל, ובהנ"ל מיושב בפלפול גדול אשר נדפס בסוף תשובת מרלב"ח כאשר יבא אליהו בלבוש גופו יכול לסמוך ועי' תומים סי' ב' ס"ק ב'] וח"מ סי' ל"ה סק"ג אם יבא אליהו ויאמר שאמר כדברי העדים שנתנו לה המעות הוי מקודשת ופלא:

פרט ד':

ברכי יוסף א"ע סי' טו"ב, אמרו פ"ק מגילה קם רבה ושחטיה לר' זירא למחר בעא רחמיה ואחייה ויש להסתפק אשת ר"ז כי נשחט בעלה ומת ודאי פקעי קדושיה והותרה לשוק וכי חיה למחר ר"ז הי' צריך לקדש אשתו קדושין חדשים וכו' לפום ריהטא יש להביא ראיה מירושלמי גיטין פרק מי שאחזו הלכה ג' שאמרו גבי מתנה מעכשיו אם לא באתי וכו' ומת בתוך הזמן מהו שתהא מותרת לינשא ר' יוסי אמר אסורה לינשא אני אומר נעשו לו נסים וחיה, ואע"ג דבתלמודין דף ע"ו איבעיא יום לאלתר שריא כששמעו בו שמתו לא איפשטא ונקטיה הפוסקים לחומרא במקום יבם ולא חיישו הפוסקים כלל לירושלמי נראה דהגם דבשמעו שמת לא חיישינן כלל למעשה ניסים שיחיה זה לא שכיח כלל, מ"מ למדם מירושלמי דאם אחר שמת נעשו ניסים וחי אכתי אגידא:

ביה אשתו זאת ולא מהניא מה שמת ודאי כיון דלבסוף חי ובהא אית לן למימר דגם תלמודא דידן מודה דאי אתרמי כי האי המיתה שמת כמאן דליתא ועי' כנה"ג בסי' זה דפשיטא ליה כשמתה אשה וחיתה דלא פקע זיקת בעלה עכ"ל, וכרם שלמה בסוף א"ע

שאלות ותשובות סי' ס"ט, כתב לי נראה להביא ראיה מגמרא דילן דאשת ר' זירא לא צריך קדושין אחרים ולא שמיה מיתה בכתובות דף ס"ב ר' חנינא קאזיל לבי רב וכו' פרח רוחה אמר רבש"ע עניה זו מה שכרה בעי' רחמי עלה וחייה, והנה אם זה נקרא מת הו"ל גמרא להביא שר' חנינא קדשה אותה מחדש א"ו נידון כזה לא נקרא מת כ"א חיו יחיה ועי' ב"מ דף ק"ד, ונדה דף ע' בן שונמית ע"ש מהרש"א בח"א עכ"ל: לדעתי הקלושה לחדש שיש חילק רב בין מיתת בעל למיתת אשה, ואקדים מש"כ פנ"י גיטין דף מ"ג הא דקי"ל קדושין תופסין בחייבי לאוין, היינו חייבי לאוין דעלמא אבל ע"י קדושין בלא"ה לא משכחת קידושין אחר קידושין דכיון שתפסו קידושין של ראובן הרי היא ברשותו ואין לה יד לקבל קדושין מאחר, ועי' אב"מ סי' מ"ד שמשיג עליו, ונלמד מזה שאשה קנין של בעל, ועי' קצה"ח סי' קפ"ח שמסביר אין שליחות לאחר מיתה כיון שמת פקעה ליה רשותא וחייל על עבד רשות יורשין וכן באשה כיון שמת לא אגידא ביה כלל ע"כ אין גט לאחר מיתה ע"ש הטיב, א"כ נראה מת הבעל ופקע הקנין שיש לו באשה, יש לחקור אם אח"כ חי עפ"י נס אם צריך קידושין מחדש, אבל אם מתה האשה ובעל בחיים עדיין לא פקע קנינו ממנה גם שאישות פקע כי מותר באחותה אבל קנין ממון שלו לא פקע גם שמת אסור בהנאה ואם אח"כ חיה עפ"י נס לא צריך קידושין אחרים כי לא פקע קנינו ממנה ואין ראיה מכתובות ודו"ק הטיב ומובן כנה"ג במתה אשה ודו"ק: שו"מ מהדורא ג' סי' קל"א מביא מגאון אחד על ראיה מבכ"י מירושלמי גיטין פרק מי שאחזו באמר ה"ז גיטיך אם לא באתי מכאן עד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש שאסורה להנשא עד אחר י"ב חודש דשמא נס נעשה לו וחי וע"כ דהרי היא עודנה אשתו, ואמר דזה טעות דבאמת מצד א"א מותרת במיתת הבעל ורק דהנ"מ אם הגט גט לענין שתצא מתורת יבום ואם נתקיים התנאי הגט קיים ואם לאו לא נתקיים התנאי ע"ש. עי' ב"ש סי' י"ז ס"ק י"א וד"מ שם שמביא תה"ד ועי' תשובת מהרי"א א"ע סי' ד' באריכות עי' שם הגדולים מערכת יו"ד אות רבינו יעקב החסיד הי' שואל שאלות מן השמים בהלכות ויש לחקור היכי עביד הכי הרי פסק רמב"ם אם נביא אמר ה' אמר הדין כך יחנק שנאמר לא בשמים היא ע"ש באריכות נפלא:

בהנהגות הוראת איסר והיתר כתב הש"ך הג"א רפ"ק דע"ז כתב אם זה גדול בחכמה וזה גדול במנין הולכין אחר גדול במנין, ונראה שיצא לו כן מיבמות דף י"ד לא עשו ב"ש כדבריהם דב"ה רובא אע"ג דב"ש מחדדו טפי ואפי' מ"ד עשו כדבריהם מודו דלאחר ב"ק לא עשו עכ"ל ושער אפרים סי' יו"ד הקשה עליו דהיינו דוקא ללשון ראשון שבש"ס אבל ללשון אחרון וכו' דאין משגיחין בב"ק אין כאן הוכחה דרוב עדיף מחריף ע"ב,

ומקום שמואל דף כ"ה מאריך לישב כי לכאורה קשה בעובדא דתנור של עכניא דר"א מטהר, והביא כמה ראיות לדבריו, הא אמרי' ר"א שמותי הוא כתבו התוס' דפרושו דהוא מתלמידי דב"ש מש"ה אין הלכה כמותו, וכיון שכבר יצאה ב"ק בזמן פלוגתי' דב"ש וב"ה כדאי' בעירובין דהלכה כב"ה א"כ מה הועיל לו לר"א פלוגתי' כאן ולמה באמת יצא ב"ק דהלכה כר"א כאן א"כ שני בת קול סותרין אהדדי, וצ"ב מאוד, ונראה דודאי אף שיצא ב"ק בזמן ב"ש וב"ה ואמר אילו ואילו דברי אלקים חיים והלכה כב"ה עדיין הי' דבר שקול ומסור לחכמי הדור בזמן ההוא או הבאים אחריהם אם לשמוע ולהטה אוזן לדברי ב"ק אם לאו דדבר מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור כמ"ש ריטב"א [הבאתי לעיל] ומיושב הג"א שכ', לאחר שהכריעו וקיבלו עליהם לפסוק כב"ק דהלכה כב"ה, א"כ אם רובא עדיף מחריף או חריף עדיף מרובא הלכה כב"ה דרובא עדיף ע"ב באריכות:

הנה ראיתי בהקדמה לספר תורי זהב על שה"ש מגאון הקדוש מהו' נפתלי שייער ז"ל, מאריך בענין זה, ואכתוב בקיצר קצת מדבריו, מש"ר קבל את התורה ע"פ נבואה אבל אחר מות מש"ר ע"ה סלק את התורה מענין הנבואה וימסור אותה לחכמים ואין אחר הנביא הראשון יוכל נביא אחר לחדש בה ע"פ נבואתו שום דבר אלא להוראת שעה כאלי' בכרמל רק דהיא נמסרה לענין דבר זה לחכמים העוסקים ומיגעים עצמם בתורה לפרש הדבר הנתחדש ע"י המדות המקובלת וע"י שכליהם וזה שאחז"ל משה קבל תורה מסיני משה קבל מקב"ה ע"פ נבואה ומסרה ליהושע למשול בה ע"פ שכלו ולא ע"פ נבואה והנה הלא הקב"ה אשר הכל גלוי לפניו הלא הי' מראשית כזאת ידוע לפניו דיהי' מחלוקת ומבורר לפניו דעות החולקים ואם הי' רצונו יתברך דווקא כדעה האחת למה לא פירש אותו מסיני כדעה האחת, אך באמת רצונו יתברך עם דעות שניהם אפי' עם דעת הטועה גם זה רצונו יתברך שיהי' רשות לחכמים לענין דבר זה לברר ע"י שכלם הצח ומ"י המדות שהתורה נדרשת בהן ואפי' אם לפעמים אמר על טהור טמא וטמא טהור ומקיים בזה רצונו יתברך, ממילא מבורר משאחז"ל אלו ואלו דברי אלקים חיים אע"פ שהם דברים סותרים אההדי כי רצונו יתברך עם דעת שניהם וס' ומובן הטיב בב"מ דף פ"ו אצל רבנ"ח דישיבה של:

מעלה הי' מחולקים עם הקב"ה גבי ספק אם שער לבן קודם וכו' הדבר הזה נפלא מאוד היאך שייך לומר לחלוק עם הקב"ה רק הוא הדבר אשר דברנו דודאי הם יודעים דהדין עם הקב"ה, רק הם היו דנין את הדבר הזה עד מקום שהבנת שכלם מגעת וע"פ שכלם הי' טמא, ואם הי' מודים דטהור בלא הבנתם ונגד דעתם היו עושים שלא כדין וכו' וכן גבי ר"א ור"י ויצא ב"ק כר"א ור"י לא השגיח בב"ק וח"ו דב"ק משתמש בשקרים רק

דודאי דב"ק הי' אמת ואפ"ה אין להם להשגיח אלא אחרי רבים להטות ע"פ שכלם וזהו רצון השי"ת ע"ש בנפלאות ועי' בחידושי מהר"ם א"ש בחידושיו למס' קידושין בהקדמה ובספר באר הגולה להגאון מהר"ל מפראג בסופו, ועי' תשובות רי"ף סי' א' למה אמרו חכמים בת קול ולא בן קול, ועי' חינוך מצוה תצ"ו: ספר חסידים סי' תתרי"ו לאחר שמתו נביאים האחרונים מכאן ואילך לא נתנה רשות לעליונים ולא לתחתוני' להרבות פסוק א' כיצד לעליונים, המלאכים לא יוסיפו פסוק א' כגון פליגי תרי מלאכי ברקיע - הוא ש"ס פ' הספינה - לא יוסיפו לדבר שנים פסוק שאינו מן המקרא, וכן התחתוני' כגון אליהו הכל מכ"ד ספרים, מפני שאחר שפסקו הנביאים לא ניתן לכתוב לא פסיק אחד ולא אות אחד שנאמר לא תוסיף על דבריו לכן עשו בעלי מסורת מכ"ד ספרים סך פעמים של כל תיבה הנמצאת במקרא כי ידעו שאין להוסיף אות אחת ומה שכתוב הלא הא כתיב על דברי גד החוזה או מה שנמצא על מדרש עידו אנשי כנה"ג אמרו מה שהוצרכו לדרוש וכבר אמרו אין נביא רשאי לחדש דבר על כ"ד ספרים לא מלאך ולא אליהו אלא כל מה שמלאכים וצדיקים עוסקים בג"ע רק בכ"ד ספרים ובתורה שבעל פה עכ"ל:

ח"ס או"ח סי' ר"ח כתב דלא בשמים רק בנביאים שבאו אחר מ"ר אבל במשה עצמו ראינו דמגדף שרצה ליטע אהלו בשבטו של דן יצא חייב בב"ד של משה מפני שהי' בן מצרי וקשה מי הגיד לו למ"ר, והרי קי"ל רוב בעילות אחר הבעל אפי' פרוצה ביותר, וע"כ דידע זאת ברוה"ק הרי מפורש דמ"ר עצמו הי' רשאי לדון ע"פ רוח נבואה אשר נחה עליו ע"ש באריכות:

בני הרב המאוה"ג מו"ה פישל סופר אבדק"ק שארוואר ז"ל חקר הא מצינו בסנהדרין דף ס"ה דרבא ברא גברא וכן ר' חנינא ור' אושיעה בראו עגלא תליתאי' פרש"י ע"י צירוף שמות אם זה אסור בשבת משום חכמה ואינה מלאכה כמו תק"ש, ועי' תוס' שבת בסי' ש"ז ס"ק מ"ד ודו"ק:

עט סופר חלק ג כלל פא חק תוכות

פרט א':

שבת דף ק"ד, תנא כתב אות אחת והשלימה לספר חייב מאן תנא א"ר בר ר"ה ר"א היא וכו' תנא הגיה אות אחת חייב השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב, א"ר ששת הכא במ"ע כגון שנטל לגנו של חית ועשאו שני זיינין [והספר צריך לכך] רבא אמר כגון שנטלו לתגו של דלית ועשאו ריש [דלא הוי אלא הגהת אות אחת ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר דאסור לשהות ספר שאינו מוגה והו"ל ככתב אות אחת

והשלימה לספר דאמרן לעיל דחייב אפי' לרבנן] עי' שלט"ג מכאן ראיה למ"ד דס"ת שאין בו תגין כשר דהא באות ח' ליכא תגין ע"ש, ועי' מחהש"ק ש"מ ס"ק ז':

ר"ן כתב, וכתב ברשב"א דמיהא שמעינן דבכה"ג לא מיקרי ח"ת שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות וכן כשנטלו לגגו של דלית ועשאו ריש אינו אלא כדיו שנפל ע"ג אות ולי נראה דאין מכאן ראיה דלגבי שבת ליכא קפידא בין ח"ת לחק יריכות דכל היכא דהוי מלאכת מחשבות מחייב שהרי אפי' מוחק ע"מ לכתוב חייב אבל במידי דבעינן כתיבה כה"ג אין לנו וב"ש קכ"ה ס"ק ג' כתב אע"ג לענין שבת הוי כתב אפי' ח"ת אם נטל גובהו של חית ונשאר שני זיין חייב שאני שבת דילפי' ממשכן דהוי כתב אפי' רשימה מה שהיו רושמים על הקרשים אבל בעלמא לא:

מרדכי פ"ב דגיטין, כשרוצה לעשות מם פתוחה נדבק עוקצה השמאלית ונעשה מם סתומה וכו' ואם הוא מוחק הדבקות בתער כדי לעשות פתוחה והוא ח"ת ופסול וכו' וא"ת והלא כה"ג חק תוכות מקרי כתיבה לענין שבת כדאמר נטל לגגו של חית וכו' חייב, התם מלאכת מחשבת אסרה תורה דברים התלוין במילי דשבת וכיון דמתכוין לעשות אותיות אין קפידא באיזה ענין שנעשה וכו' אבל במקום שנאמר וכתב צריך שיכתב גוף האותיות ולא שיהא נעשית מאליהן וגם להעביר עליו קולמוס לאחר התיקון לא יועיל לא לר' יודא ולא לרבנן דאם מועיל על האות שנכתב שלא לשמה לשווי' לשמה מ"מ לשווי' אות לא יועיל ע"ש בית מאיר כתב אילו הייתי כדי לחלוק דאפי' למ"ד דהעברת קולמוס לשמה פסול מ"מ העברת קולמוס על ח"ת מהני דזה הוי כאילו כותב על נייר חלק ע"ב ועי' מג"א ל"ב ס"ק כ"ו. ראש דף כ' כתב אם יש בו אותיות דבוקות יכול להסיר הדיו שביניהם ולהבדילם אבל אם נפלה טיפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת האות אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות:

דהו"ל חק תוכות, וג"א כתב פסק ר"י הכותב הגט ונפל דיו בתוך חלל האות כגון בית ונעשה פ"א או בחלל אות אחרת שאין עתה שמה עליה ואח"כ מחק הטיפה מתוך האות זהו ח"ת שנעשית האות ע"י מחיקת תוכה ופסול ע"ש: גיטין דף כ' ת"ר וכתב ולא חקק [בטבלא בסכין] למימרא דחקיקה לאו כתיבה ורמינהו עבד שיצא בכתב שע"ג טבלא יצא לחירות אבל לא בכתב שע"ג הכיפא ואנדוכתרי [אם רקמו עליהן אותיות הגט אינו כתב לפי שאינו כתוב וקבוע אלא מוטל על הבגד ובראשיו תחובין] אמר עולא אר"א הא דחק תוכות [של אותיות וצידהן והאותיות בולטות אינו כתב לפי שלא צייר את האותיות אלא חקק סביבותיהם והעץ נשאר כמו שהי' בדפוס ונעשו האותיות מאיליהם] הא דחק יריכות [של אותיות דהיינו הן ממש שישקע הכתב זו היא כתיבה], א"ל רבינא

לרב אשי רושמא מחרץ חריץ או כנופיא מכניף [חותם המטבע מחריץ התוכות וסביבות של צורתו שהיא שוקעת ודוחקין תוכות וסביבות הצורות של דינר עד שעומדת צורת הדינר בולטות כמו שהיתה, ונפ"מ שאם חקק הגט בחותם וכתבו ע"ג טס לא הוי כתב דתוכות, או מכנף צורת החותם שהיתה שוקעת כשתיכותיה דוחקין את התוכות של דינר ונכנס הזהב קצת בדוחק בתוך שקיעת הצורה ונמתח מתוך דוחקו ונכנס לתוך צורה ולא ממילא הם אלא ע"י מכת הקורנס הצורה עצמה נמתחת לתוך הרושם והרי כתבה בידים] א"ל מחרץ חריץ, איתיבי לא הי' כתבו שקוע [הציץ] אלא בולט כדנרי זהב ואס"ד חריץ הא בעינא מכתבו כדינרי זהב דבולט ולא כדינרי זהב, דאלו התם מגואי והתם מאבראי [ציץ דוחק מאבראי והיא בולטת מגואי]:

ח"ס שבת ק"ד כתב, התופר אותיות על בגדים ואפי' רוקם עליהם דאע"ג לענין גט פסול בה"ג כדאיתא בגיטין כ' ומטעם שפי' רש"י ד"ה אנדוכתרי ע"ש וכוונתו כיון דכתוב ספר כריתות צריך שיהי' הספר עצמו כריתות, משא"כ כשדבק עליו הן בדיבוק או בתפירה ורקימה שיכול לסלק האותיות והספר קיים כמו שהי' נמצא כל כריתות על ספר ולא הספר בעצמו כריתות מש"ה פסול לגירושין ואולי אם באריגה ארג האותיות כשר שהספר עצמו הוא הכריתות משא"כ ע"י תפירה ורקימה ומדנקט ברייתא כיפי אנדוכתרי ולא ח"ת עכצ"ל כיפי רבותא טפי לפסול מח"ת וכיון לענין שבת ח"ת חייב והוי כתיבה מכ"ש כיפי ואנדוכתרי ולזה מתכוין מג"א ש"מ סק"י ועי' מחהש"ק: אר"א הרי אני וכו' ולא זכיתי למצוא היתר מה שפשוט בעולם בס"ת ישן הסופר מעביר בקולמוס גם בשמות הקדושים אם חסר מקצת מאות אחד גם שס"ת פסול אבל השם עדיין בקדושתו ואסור למחוק, ועין בעין נראה כאשר נוגע הסופר בקולמוס אותיות הקדושות נקלף דיו הישן וזה מחיקה גמורה בידים, ור"י אלכסנדריא מתיר רק מחיקה ע"מ לתקן אותו השם בעצמו, אבל מחיקה כדי לתקן ס"ת ולחדש ליכתב שם חדש מאין לנו ההיתר, כעין שאמרו במנחות דף מ"ח עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בעולה לא אמרי' עמוד וחטא בשבת בשביל שתזכה בחול לא אמרי' ע"ש ורדב"ז ח"ר סי' ע"ז כתב שאם נפל טפת דיו על השם מותר למוחקן שלא נתכוון אלא לתקן כל היכי דמתקן בשם עצמו מותר כל היכא דמתקן בספר אסור ואם מחק עובר בלאו ע"ש וזה רבות בשנים שאלתי את הגאון הקדוש ב"מ תשובת מרי"א ונדפס התשובה בילקוט אליעזר ח"ג בהקדמה וח"ס סי' רס"ו רצה לחדש שזה רק גרם מחיקה וג"כ מצד ע"מ לתקן ע"ש לדעתי הקלושה אין זה תיקון לשם הנכתב רק שם חדש הוא כותב ותשב"ץ או"ח סי' ב' כתב יש להביא ראיה מענין נתיצה המזבח שהיא בלאו מדכתיב ונצתם את מזבחותיהם

לא תעשון כן וכו' וה"ה לסתור אבן אחת מן היכל או מן עזרה ומצינו שמותר לסתור אבנים בהן כדי לתקן ואפי' לסתור ההיכל כלו כדאשכחן לבבא בן בוטא שהשיא עצה להורדוס למסתרי' להיכלא ולמבנייה וה"ה נמי למחיקת השם שאם הוא מתכוון לתקן שהוא מותר למחוק שהרי מחיקת השם ונתיצת המזבח וההיכל בחד לאו נפקי מלא תעשון כן ע"ש ובמשנת חכמים ביבין שמיע דף י"ג משיג בעזרה והיכל כל דבר המקודש שהי' מקומו קבוע והכל מיד ה' משא"כ ס"ת יכיל לחלק היריעה או ליכתב ס"ת אחרת ביופי והידר ולא למחוק ע"מ לתקן ועי' שלטי גבורים פ"ד משבועות באריכות:

פרט ב'. רמב"ם וש"ע:

רמב"ם פ"ד מגירושין הלכה ו' וחקק הגט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת אם חפר יריכו האותיות כשר שזה כתב הוא הרי הוא אומר כתובה בעט ברזל כלומר שהוא חפרו, וכן אם חקוק הירכות מאחורי הטס עד שבלטו בפני הטס, אבל אם חפר תוך האות עד שיראו הירכות גבוהות מכאן ומכאן ככתב דינר זהב שהכתב בולט אינו גט שאין זה כתב, והג"מ כתב פסק ר"י שאם נפלה דיו לתוך ד' ונמשה ה' לתוך ב' ונעשה פ' או מ' פתוחה ונעשה סתומה שצריך לחזור ולכתוב גט אחר ולא יועיל למחוק הטיפה דמאחר דזה האות אין שמה עליה אלא ע"י מחיקת הטיפה זה קרוי ח"ת ופסול: טור קכ"ה כתב חקק הגט בחותם והכה בו על הטס עד שנראית כתיבת הגט בטס פסול ב"י כתב דלא מיפסל כשמתקן ע"י מחיקה אלא כשנשתנית צורת האות ע"י הדיו שנפל בה אבל כשלא נשתנית צורת האות יכול למחוק טפת הדיו דלא מיקרי ח"ת מאחר שהאות הי' ניכרת אבל:

מר"ק כתב שאם נפלה טפת דיו לתוך האות אע"פ שאות נכרת אין לתקן ע"י מחיקה וכו' תה"ד סי' רכ"ח כתב דכל ח"ת דפסלו הגאונים ע"י מחיקה לא כתבו אלא שע"י מחיקה לבדה נתקן האות מקלקולו אבל היכא שעדיין צריך לכתוב ולהוסיף על המחיקה לישוויה אות בכה"ג לא נפסל משום ח"ת אך סמ"ג כתב דקודם שנגמר האות ונפלה דיו מיקרי טפי ח"ת משנפלה אחר שגמר כבר האות ועי' ב"י ורמ"א:

ב"י מביא כלבו שאם נפלה טפת דיו והוסיף לעשות יוד או משך אותה לעשותה ו' אע"פ שתחלת האות ע"י טפת דיו דליכא כתיבה כיון שגם הכתב מסייע בעשיית האות שפיר מקרי חק יריכות, וט"ז כתב תמוה לי דודאי כל גוף האות צריך להיות ע"י כתיבה ומה מועיל מעט התוספת שנתהוה ע"י הכתב ע"ב, וג"פ ס"ק ל"ד מסופק אם נפל דיו והאריך בה ועשאה ו או ן ויש בחלק שהאריך שיעור האות עשוי' חק יריכו' מהו דאפשר דלא פסול חצי אות ח"ת אלא היכא דבחלק חק יריכות בציר לה שיעורא ואותה טפה שנפלה

משלמת לאות אבל היכא דהאריך באות טפי הו"ל אותה טפה שנפלה כמאן דליתי ושרי לכ"ע, ולשכת הסופר חקירה ב' כתב דפסול כי אין האות מוקף גויל מתחלתו ע"ב, לענ"ד מין במין אינו חוצץ ויש מוקף גויל למעלה מטפה:

רמב"ם פ"ט מכלי מקדש כיצד מעשה ציתצ עושה טס של זהב וכותב עליו קודש ל"ה וכו' והאותיות בולטות בפניו, כיצד חופר את האותיות מאחריו והוא מדובק על השעוה עד שבולט וראב"ד כתב א"א אינו חופר אלא מכה בדפוס צורת האותיות מאחריו עד שהאותיות בולטות מלפניו, ומודבק בשעוה שאמר אינו כלום וכ"מ כתב צריך לכתוב בו האותיות, משום דכתיב ויכתבו עליו מכתב, וצריך שיחפור מאחריו, משום דכתיב ופתחת עליו פתוחי חותם, וכתב ראב"ד אינו חופר אלא מכה בדפוס, כלומר בדרך זה בין מקום לדיבוק על השעוה, ולא נעלם מרבינו דרך זה ולא בחר בו משום דכשמכה בדפוס אינו יכול לכוון שיבא הפתוח כנגד האותיות הכתובות בכיון ממש, ועוד דפתוחי חותם אינו הכאה בדפוס וג"פ סי' קכ"ה ס"ק ט"ו כתב מש"כ רמב"ם לענין גט וכן אם חקק ירכי האותיות מאחורי הטס, לאו למימר דדוקא בכה"ג דחוקק כל אות ואות מאחורי הטס מקריא כתיבה אלא אפי' אם כתב בחותם כל הגט והכה באותו חותם שהי' אותיותיו בולטות לאחורי טס של זהב עד שבלטו כל אותיות של הגט בפני הטס כשר דבכה"ג חק יריכות הוא כיון שעושה מעשה בגוף האותיות וכו' לפ"ז הגט הנעשה בדפוס ספרים שלנו כשר דחק יריכות הוא ולא חק תוכות ואף שנעשה כולו בבת אחת כתיבה מקרי ע"ב ועי' תשובת מ"ע עי' צ"ג וסי' ל"ח וט"ז יו"ד רע"א חולק ועי' פר"ח קכ"ה ומג"א סי' רפ"ד שבדפוס כתיבה מעלייתא:

טור א"ח סי' ל"ב כתב בשם סמ"ק אם נפלה טפת דיו קודם שנגמר האות ולא הי' האות נכרת ואח"כ נטל הדיו או שלא הי' מוקפת גויל מתחלתה פסול דהוי ח"ת אבל אם כבר הי' עשויה כתקנה ונפל בה דיו יכול ליטלן, וא"א ז"ל פסל גם בזה, לבוש רצה לאמור רק כשנפלה על הדיו בעודה לחה שנתערב הדיו יחד אבל אם לאחר שנתייבש היטיב כפלה טיפת דיו ונטל הדיו מעל האות דכשר, עי' ב"ש וט"ז א"ע קכ"ה, וביי"א יו"ד סי' ס"א מאריך בו: הרדך כתב אם נוגעת אות באות בין מלמעלה בין מלמטה מועיל תיקון ולא דמי לח"ת, וכתב כלל כל שפסול מחמת צורת האות כגון נדבק רגל ההא למעלה בגגו וכדומה אסור להפריד דהוי ח"ת ומה שאין פסול בגוף צורת האות כגון שנדבק אות לאות לא הוי ח"ת ורשב"א כתב רגל הקוף הדבוק גורדין הרגל וחוזרין וכותבין ואין צריך לגרוד כל האות כי הגג כדין נכתב ועי' כס"נ:

אם מותר למחוק שמות הקדושים שנכתבו ע"י חק תוכות עי' תשובת חו"י סי' ט"ז ומ"ע ל"ו ובבני יונה וחידש על תורת גיטין שכתב נסתפקתי אם רשאי למחוק ועי' שב יעקב סי' נ"ה וביי"א סי' ס"א וביבין שמועה הלכות יסודי תורה דף י"ג:

ח"ס בחידושיו לגיטין כתב עי' פר"ח קכ"ה לשון רמב"ם וראב"ד גבי ציץ והנה בפ' פקודי כתיב ויכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קודש לה' מדכתיב ויכתבו עליו משמע הכתיבה עליו ולא בתוכו היינו בולט ולא שוקע וכן מצאתי בהפלאה פ' תצוה והאבנים תהי' על שמות בנ"י פי' שמות ב"י שוקעים והאבני' על שמות דאי בולטים הרי ב"י על האבנים ע"ש וא"כ הכא בציץ כתיב ויכתבו עליו ע"כ בולט ולא שוקע ואך כתיב פתוחי חותם היינו חורץ ושוקע וע"כ לקיים ב' המקראות הי' חורץ פתוחי חותם מאחריו, ועי"ז הי' בולט על פניו וס"ל לרמב"ם כל היכי דכתיב ויכתב צריך להיות בפועל כפיו ומעשי ידיו של הכותב שיהיה כל האות נכתב על ידו מעשי אצבעותיו ולא שיכה בדפוס מאחוריו ויפלוט אות מלפניו דלשון כתיבה משמע מעשי ידיו ולא ע"י דפוס ברגע אחד כל האות וכן כתב בני יונה סי' רע"א דדפוס פסול לס"ת דבעי מעשי ידיו לפע"ד גם בגט פסול ובכל שנאמר כתיבה והנה בציץ מדהי' צריך לחרוץ פתוחי חותם בפועל ידיו א"כ הי' צריך לרשום האות כדי שלא יעקם חריצתו ויצא מעוקל ודיבק שעוה ולא בדיו כיון שכתב קודש לה' א"כ בדיו יבוא אח"כ למחיקת אותיות מהשם משא"כ בשעוה הנקלף מעליו כאשר הוא בשלימתו כנלע"ד נכון בעה"י עכ"ל: מג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ג אם נטף שעוה וסילק מותר ואין זה ח"ת עי' במחהש"ק, ועי' מגן גבורים סי' ל"ב:

באלף המגן אות ל"ח כתב מיהו נראה אם נפל דבק על אות אחת באופן שהי' מועיל הגרירה בזה ודאי אף בשבת אין מוציאין אחרת דהא באות אחת אם מסלק השעוה אינו רק איסר דרבנן כמבואר לקמן ש"מ בב"ח ע"ש, ובאיסר דרבנן לא אמרי' כל שאינו ראוי לבילה כמבואר במשאת בנימין סי' ס"ב, [אולי להסביר עם סברת ה"ה באיסר דרבנן לא שייך חזקת כשרות ודו"ק]: שבילי דוד בסי' ל"ב כתב, לבאר דין ח"ת נבאר הקדמה אחת, והוא דח"ת דפסול ילפי' וכתב ולא וחקק וזה בגדר מה דדרשינן בסוכה וציצית תולמ"ה דאם חקק בגדיש ונעשה ממנו סוכה פסול דבעינן תעשה ולא דע"י החקיקה נעשה סוכה ממילא כן דרשינן וכתב ולא וחקק דע"י זה נעשה האות ממילא, וכן אמרי' אם עשאו בפיסל כגון במחובר או שלא חתכן הציצית קודם, אמנם כתב המג"א בסי' ט"ו דכל שהי' מתחלתו בכשרות לית ביה משום תולמ"ה ומחלק בזה בסי' כ"ג דזה דוקא כשפסולו מחמת ד"א הא שפסולו בגופו פסול, והנה בזה מחולקים הסמ"ק והרא"ש בטור כי הסמ"ק כתב דאם נפסל האות קודם שנגמר לא מהני תיקון ואם לאחר שנגמר

מהני תקון אף דנעשה בו פסול מגופו, אבל קודם שנגמר אף דפסול מחמת דיבוק לא מהני תיקון, ורא"ש ס"ל בנפל בו דמיפסל בגופו לא מהני תיקון אפי' נפל אח"כ, ובנפסל מחמת דיבוק כשר אפי' קודם שנגמר וזה כדעת רמ"א תרכ"ו בעושה סוכה תחת הגג לא מיפסל ע"ב, ועי' בספר חכמת שלמה עם הר המור סי' י"ב שמסביר ר' יודא סובר ע"י כתב עליון מבטל תעשה ולא מן העשוי כמו בציצית ובסוכה ע"י קציצתן ומנענען ע"ב:

הנה כמו לענין שבת ח"ת לר"ן חייב כי לא גרע מרושם א"כ גם המוחק ח"ת כמו חותם באיגרת בודאי חייב ועי' מג"א סי' ש"מ ס"ק ו' בעוגות כשכתיבה היא מעצמה שרי, שנעשה בדפוס אבל אם נעשה בדבר אחר גם בדפוס שהוא ח"ת משמע שחייב, עי' מג"א תקי"ט ועי' פר"ח יו"ד קי"ח ס"ק חי, אפי' ע"י גוי אסור לפתוח איגרת, ות"י בכלכלת שבת אות ל"ג לקרוע הנייר בצד חותם ע"י עכו"ם לצורך גדול:

עי' מג"א תרצ"א במגילה ח"ת פסול:

פרט ג'. כתב ע"ג כתב:

גיטין י"ט, איתמר המעביר דיו על גבי סיקרא בשבת ה"י ורל"ק דאמרי תרווייהו חייב שתים, אחת משום כותב ואחת משום מוחק, דיו ע"ג דיו סיקרא ע"ג סיקרא פטור, בעא מיניה רל"ק מר"י עדים שאין יודעין לחתום מהו שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו כתב עליון כתב או אינו כתב. א"ל אינו כתב א"ל והלא למדתנו רבינו כתב עליון כתב לענין שבת א"ל וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה [להקל אפי' לענין שבת אם בא מעשה לידינו בזמן בהמ"ק לא הייתי סומך על דברי להביא חולין לעזרה]:

בית מאיר בסי' קכ"ה כתב למרדכי שמחלק בין חיוב שבת דמלאכת מחשבת אסרה הורה מה הוצרך ר"י לשנוי וכי מפני שאנו מדמין וכו' לימא ליה שבת שאני דמלאכת מחשבת חייבה וכיון דאיהו חישב לדיו ע"ג סיקרא לכתב חייב אלא ודאי דאין לחלק אף בהכי בענין מה דלא מקרי כתב מצד עצמותו והוי כמחשב לעשות דבר שאינו מאבות מלאכות:

תוס' דיו ע"ג דיו פטור תימא דהכא משמע דדיו ע"ג דיו לאו כלום הוא וה"ה לעניין גט דמדמי בסמוך לשבת ומשמע דליכא מאן דפליג ולקמן דף כ' אמרי' כתבה שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר"י ורבנן, דלר"י הוי כתב ועוד דרב אחאי מסיק דאפי' רבנן מודו גבי גט דהוי כשר ואומר רבינו יצחק דלקמן ודאי שכתב הראשון הי' שלא לשמה וכתב השני עושהו לשמה חשיב כתב לר"י ולרב אחא אפי' לרבנן חשיב כתב גבי גט. אבל הכא שכתב שני אינו מתקן כלום אפי' ר"י מודה דלא חשיב כתב, ובשבת ק"ד דתנן כתב ע"ג כתב פטור ואמר ר' חסדא מתניתין דלא כר"י לא בעי לאוקמי כשאין כתב שני מתקן כלום דאפי' ר"י מודה דאינו כתב משום דמתני' משמע ליה דבכל

ענין פטור אפי' כתב גט או ס"ת שלא לשמה והעביר עליו בשבת קולמוס לשמה להכי מוקי כרבנן אבל לרב אחא בר יעקב ע"כ לא מיתוקמא מתני' בכל עניין דהא בגט אפי' רבנן מודו דהוי כתב ולדידיה אתי' מתני' נמי כר"י וכגון שאינו מתקן בכתב השני כלום: מהרש"א כתב ודמבעי' ליה רל"ק מר"י גבי גט מהו שיכתבהו בסיקרא ויחתמו היינו דלא כרב אחא דלדידיה אפי' לרבנן הוי כתב שני כתב אפי' בדיו ע"ג דיו דהא מתקן, דהשני עושה לשמה אלא כרב חסדא ס"ל ואליבא דרבנן עכ"ל:

פנ"י כתב לולי פי' מהרש"א ז"ל נראה בכוונת התוס' דאיבעיא בסמוך נמי מיתוקמי אליבא דכ"ע ולא דמי לגט שנכתב שלא לשמה, דהתם ודאי כתב האחרון עיקר כיון שאינו צריך עוד לכתב הראשון ואדרבא מכוין למוחקה משא"כ בעדים שאין יודעים לחתום א"א לנו לומר בשום ענין שהכתב האחרון עיקר כיון דא"א לו בלא כתב הראשון ועיקר הכתיבה של ראשונים הוא וכי' דאי כפי' מהרש"א ז"ל תיקשי לר' אחא מברייתא דבסמוך דמשמע דאף בגיטין לא מכשירין אלא לקרוע נייר חלק אבל לא בכתב ע"ג כתב ולשיטת מהרש"א אליבא דרב אחא לכ"ע כשר אף בכתב ע"כ כתב כיון דמתקן לענין לשמה אע"כ כדכתיבנא דבכה"ג שאין השני יכול לחתום:

לא שייך לומר דכתב השני עיקר אלא היכא שמתקן בגוף הכתב הוא דמיבעיא להו כגון דיו ע"ג סיקרא ע"ש:

תורת גיטין כתב לישב קושי' מהרש"א נראה דאף שכתבו תוס' דהוי כתב כשמתקן מ"מ לא היי רק כמתקן כתב הראשון וכתב ראשון הוא ואין כאן כתב ידן של עדים, רק כתב של ראשון, והא דמדמי הש"ס עדים לשבת הוא למאן דס"ל דחייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק וכיון דהוי מוחק כתב הראשון וכותבין כתב שני הוי כתב ידי עדים אבל במקום דלא הוי כמוחק כתב הראשון לא הוי רק כמתקן כתב הראשון עכ"ל:

לענ"ד לישב עי' [פרט ב'] על ח"ת לא מהני מעביר בקולמוס, כי כתב שני מועיל אם כתב ראשון שלא לשמה מהני ופועל שכתב ראשון יהי' לשמה, אבל אם אין כאן כתיבה כתב שני לאו יוכל לפעול שיהי' כתיבה עי' הטיב בתה"ד סי' מ"ח כתב דאפי' כשהוא מתקן כתב התחתון לעשותו לשמה מ"מ לא חשוב כתב עליון כתב אלא לענין זה שעושהו לשמה ע"ב, א"כ בעדים כתב ראשון אינו כתב מה יועיל כתב שני ומיושב ג"כ קושי' תוס' מנחות דף מ"ב ובע"ז דף כ"ז, למה צריך קרא קשרתם וכתבתם שנכרי פסול ליכתב סת"מ תיפק ליה נכרי סתמא עביד שלא לשמה ע"ש, בהנ"ל מיושב אם פסול בעבור שלא לשמה מהני להעביר קולמוס לשמה, אבל אם פסול כתיבתו שאינה בר קשירה לא מהני העברת קולמוס:

פרט ד'. רמב"ם:

פ"ג מגירושין הלכה ד' וכל גט שכתבו שלא לשמה אע"פ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט וה"ה כתב ואפי' לר"י דאמר גבי כתיבת השם מעביר עליו קולמוס ומקדשו, הכא כריתות בעינן וליכא ופלא וכ"מ כתב סובר רבינו כרב חסדא נקיטינן ולרבנן לא הוי גט ע"ש, וב"ש קל"א ס"ק ה' מ"ש ה"ה אפי' לר"י וכו' מ"מ בגט לא מהני משום דבעינן כריתות, ולא משמע בסוגי' כן יע"ש, ולמה רמב"ם פסק כר"ח לרבנן לא הוי גט כלל ומחבר מביא שני דיעות, עי' בחכמת שלמה תשובה י"ב מגאון יהודא יעלה: פ"ד הלכה ו' חקק הגט על הלוח או על טס של מתכת אם חפר ירכי האותיות כשר שזה כתב הוא הרי הוא אומר כתובה בעט ברזל כלומר שהוא חפרו, וכן אם חקק היריכות מאחורי הטס עד שבלטו בפני הטס אבל אם חפר תוך האות עד שיראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן ככתב דינר זהב שהכתב בולט אינו גט שאין זה כתב:

פי"א משבת הלכה י"ג, המגיה אות אחת ועשה אותה שתים כגון שחלק גג של חית ונעשה שני זיין חייב, וה"ה כתב בגמרא תני וכו' א"ר ששת כגון שנטלו גגו של חית, רבא אמר שנטלו לתגו של ד' ועשה ח' והביא רבינו אוקמתא דרב ששת:

חיי אדם בנשמת אדם כלל ל"ח בשבת, הקשה על ר"ן שחולק על רשב"א לענין שבת חייב בחק תוכות, הא תינח בנוטל גגו של חית ועשה ב' זיין דעכ"פ הוי כותב ב' אותיות אבל לרבא בנוטל תגו של דדלית דהחיוב משוי דהוי ככתב אות אחת והשלימה לספר וא"כ כיון שעכ"פ הספר פסול למה חייב, ורמב"ם לא כתב דברי רבא וצ"ע למה לא הביא ואי משום דקשה ליה כמ"ש כיון דעדיין פסול למה חייב באמת מנ"ל דזה מקרי ח"ת כיון דרבא מחייב ועי' מים חיים מפר"ח על רמב"ם וכן פמג"ד סי' ל"ב כתב ק"ל אמ"ש בש"ע בפשיטות דלא מהני מחיקת התג ובשבת ק"ד אמר רבא שנטל תגו של דלית [אע"ג שכתב גגו ל"ד] ורשב"א כתב דלא הוי ח"ת, וי"ל לאו בס"ת קאמר אלא אסור להשהות ספר שאין מוגה בבית ולא להיות כשר לקראת בו ע"ב לישב קושי' פמג"ד ונשמת אדם מה שרמב"ם לא כתב שנטל תגו של דלית כרבא נראה לי, ואקדים גמרא מנחות דף מ' א"ר סחורה אר"ה הטיל לבעלת שלש והשלימה לארבע פסולה משום תעשה ולא מן העשוי ומי אמרי' תולמ"ה ואר"ז הטיל למוטלת כשירה [שהי' בה ד' ציצית והטיל לה ד' אחרים כשרה בהני בתראי ואע"ג דהדר פסקינהו לקמאי והא הכא דשלא לצורך עבדינהו בשעת עשייה ומכשרא בהו] אמר רבא השתא בבל תוסף קאי מעשה לא הוי [לעולם שלא לצורך מן העשוי קרינן ביה והכא להכי מכשרא בבתראי דקאי בבל תוסיף כי עבדינו להו ולא הוו מעשה דכיון דעובר על דברי תורה לא מקרי מעשה, הילכך כי

פסק לקמאי היא הוי עשייתן דבתראי עשיה, אבל שלא לצורך דבעלת ג' שאינו עובר עליהן הוי מעשה לאקרויי ציצית העשויה בפסול ואיכא כשגומרה תעשה ולא מן העשוי] מתקיף רב פפא ממאי דגברא לאסופי קא מיכוין דילמא לבטולי קא מיכוין ובל תוסיף ליכא מעשה איכא: הלכה ט"ז המעביר דיו ע"ג סקרא חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק, העביר דיו ע"ג דיו וסקרא ע"ג סקרא או סקרא ע"ג דיו פטור, כתב ה"ה, איתמר בגיטין המעביר דיו ע"ג סקרא חייב ב' וכו' סקרא ע"ג דיו א"ל חייב מוחק הוא וא"ל פטור מקלקל הוא ופסק רבינו כלישנא בתרא שלא לחייבו:

בספר בני יעקב על עיטור מאמר ו' בשמות בעלים, מביא ה"ה שכתב אפי' לר"י לא מהני אלא בס"ת אבל הכא בעינן כריתות וליכא ותמוהים דבריו מאוד, חדא דמ"ל לה"ה לאמור אפי' ר"י מודה שהרי רמב"ם פסק כרבנן: א"כ מ"ל אם מודה ר"י או לאו ועוד מאן לימא לן דהעברת קולמוס לשמה לאו כריתות הוי וע"ק גדולה מכולם דבגמרא אמרי' איפכא אפי' רבנן דפסלו התם הכא מכשירי, אחר זמן ראיתי בשמ"ק שגורס בדברי רב אחאי עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא משום דכתיב זה אלי ואנוהו אבל הכא לא ועד כאן לא קאמר ר"י התם אלא גבי ספר תורה אבל הכא בעינן כריתות וליכא, ופירש דגבי גט בעינן בשעת שכותב לשם כריתות, ועל פי זה מתפרשים שפיר דברי ה"ה והוצרך להזכיר דברי ר"י, דכוונותו לתרץ מה שהקשה רשב"א על רמב"ם דלמה פסק כרב חסדא ולא כרב אחא ולזה תירץ דכיון דבדיחוי דרב אחא אמרו ע"כ לא קאמר ר"י אלא התם אבל הכא כריתות בעיא וליכא א"כ איכא למימר להך גיסא ולהך גיסא, איכא למימר דהכא לכ"ע לא הוי גט משום דבעינן כריתות, ואיכא למימר דהכא אפי' רבנן מודו דהוי גט ולא פסל, אלא בס"ת, וכיון שכן מש"ה פסק רמב"ם כרב חסדא דכיון דלרב אחא גופי' מספקא ליה, דא"ל הכי ואל"מ הכי א"כ נקטינן כר"ח דפשיטא ליה אליבא דרבנן אינו גט ע"ש, ויד שאול סי' רע"א:

ואם כתב לבן דהיינו שממלא לוח בדיו והניח מקום פנוי בלא דיו כצורות אותיות אם חייב הראה לי נכדי הבחור המופלג כ"ה אברהם יעקב סופר ני' תוס' סנהדרין כ"א ד"ה כתב ליבונאה, י"מ כזה שהאות נעשית מן הלבן שממלאין החלק דיו והכתב נעשית מאיליו מנייר חלק, ולא נהירא דאין זה כתב דהוי ח"ת וחק יריכות דאמרי' גיטין דף כ' אין כתב לגבי גט וכי היכי דגבי גט אינו כתב גבי ס"ת נמי אינו כשר ע"ש, ואולי בשבת חייב לא גרע מרושם:

עי' רמב"ם פ"א וטור סי' יו"ד הי' לה ד' ציצית בארבע כנפות ועשה לה עוד אחרת וחתך את הראשונות כשרה באחרונות, ורמב"ם כתב הטיל ציצית על ציצית אם נתכוון

לבטל הראשונה חותך הראשונה וכשר ואם נתכון להוסיף אע"פ שחתך אחת משתיהן פסולה, וכתב ב"י א"א לומר שמפרש כפרש"י, דהא לפרש"י כשנתכוון להוסיף כשרה וכשנתכוון לבטל פסולה ולרמב"ם הוי איפכא, ונראה שהוא מפרש דהא דאמר רבא השתא בל תוסיף קאי מעשה לא הוי היינו לומר דהטלת ציצית בתראי כיון דקאי עלייהו בבל תוסיף שפיר חשוב מעשה ולא קרינן ביה מן העשויה ולא דמי להטיל לבעלת ג' דחשיב מן העשויה משום דלא עבר בה משום בל תוסיף ולישנא בתמיה הוא כלומר השתא בבל תוסיף עבר בהטלת ציצית בתראי והיכי איפשר לומר דלא הוי מעשה, ורב פפא פליג עליה דילמא איפכא הוא דכי מכוין לאסופי כיון דעבר בבל תוסיף ליכא מעשה בכשרות ושתי הציצית פסולים ואין להם תקנה ונקטינן כוותיה ע"ב ובכ"מ הנה ככר הבאתי שאחרונים כתבו ח"ת שפסול כי תעשה ולא מן עשויה, ורבא לשיטתו שסובר יען שעובר על בל תוסיף למעשה יחשב, ואין זה תעשה ולא מן עשוי, על כן גם כאן כיון שנטל גגו של דלית בשבת ועובר עליו חשב כמעשה ואין זה ח"ת אבל המחבר שקאי על ימי חול ולא חשוב כמעשה על כן שפיר פסק דלא מהני מחיקת התג, וגם רמב"ם לא הביא כי פסק בציצית דלא כרבא והטיל למוטלת פסול ודו"ק ידעתי שיש קצת לחלק בסברה דקה כי שם עושה ציצית וכאן במחיקת התג רק עובר על מלאכת שבת כרושם:

דף כ' אר"ח גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר"י ורבנן, דתניא הרי שהי' צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודא וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר"י, וח"א אין השם מן המובחר, א"ר אחא בר יעקב דלמא לא היא עד כאן לא קאמרו רבנן התם דבעינא זה אלי ואנוהו וליכא, אבל הכא לא, והקשה הפנ"י למה נקיט שמתכוין ליכתב יהודא ולא נקוט בפשיטות שכתב השם ולא כתב בפירש לשמה אי מהני העברת קולמוס לשם קדושת השם או לא וכו' ותי' לרבותא נקוט אפי' נתכוין לשם יהודא אפ"ה מכשיר ר"י בהעברת קולמוס ע"ש, ובן אורי מביא מס' סופרים פ"ה, הי' צריך לכתוב השם ונתכוין וכתב יהודא ולא הטיל בו דלית מוחקו וכותב את השם, רי"א מעביר עליו קולמוס ומקדשו אמרו לו אין זה מן המובחר, מפורש להדי' לחכמים מוחק השם והיינו משום דבכוונת יהודא כתבו א"כ אין זה בגדר שם כלל דנכתב בכוונת יהודא, אבל אם כתב שם ממש שלא בקדושה ודאי אין למוחקו ומש"ה נקוט נתכוין לכתוב יהודא ועי' בני יונה רע"ו וכ"כ רדב"ז ח"ר ע"ז:

שבת ק"ד, כתב ע"ג כתב, מאן תנא א"ר חסדא דלא כר"י דתניא הרי שהי' צריך ליכתב השם ונתכוין ליכתב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר"י וחכ"א אין השם מן המובחר:

תוס' וא"ת רב אחא בר"י דקאמר בגיטין וכו' דילמא לא היא ע"כ לא קאמרי התם גבי תורה אלא משום אלי ואנוהו אבל גבי גט מודו, א"כ מתני' דהכא כמאן אתיא וי"ל דוקא בגט שהי' כתוב שלא לשמה הוי כתב עליון כתב לכ"ע שהאחרון מתקן יותר מן הראשון שעושהו לשמה וכו', ומהרש"א כתב ולא ניחא להו לאוקמא אמתני' דהכא בס"ת דמטעמא משום אלי ואנוהו לא מסתבר שיהי' פוסל מדאוריי' וא"כ לענין חיוב שבת הוי כתב מן התורה, [עי' ח"ס בסוכה וגיטין שכתב אפי' אם אנוהו בשארי מצות לאו דאוריי' מ"מ בכתיבה השם הוא דאוריי' כי כן משמע זה אלי היינו שם הקדוש ואנוהו, עי' בלשכת הסופר ריש הספר מה שמביא מאחי הגאון ז"ל], ועי' שג"א סי' ג' דהידור מצוה מדאוריי' ויבין שמועה דף י"ג משיג:

רשב"א כתב וחכמי' אומר אין השם מן המובחר פי' לדידהו אינו כתב כלל דהא תנן כתב ע"ג כתב פטור אלא לטעמיה דר"י קאמרי ליה כלומר אפי' לדידך דהוי כתב אודי מיהא לגבי כתיבת השם שאינו מן המובחר: תוס' דלרב אחב"י מתני' לא איירי בכל ענין, ובן אורי כתב נראה דגם לרב אב"י איירי מתני' בכל ענין ע"פ מה שהקשה בשעה"מ פ"ג מגירושין למה שוחט בשבת שחיטתו כשירה נימא כל מלתא דא"ר ל"ת לא מהני, ותי' כיון דא"א לתקן הלאו אף אי נימא לא מהני ע"כ מהני ע"ש לפ"ז אם ס"ת או גט שלא נכתב לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה בשבת אמרי' א"ע לא מהני וס"ת וגט פסול כמקדם וכיון דלא ניתקן ע"י כתב האחרון שוב באמת פטור על הכתיבה משום אין כתב ע"ג כתב ושפיר תנן במתני' כתב ע"ג כתב פטור היינו מכל ענין כיון דלא מהני, ומל"מ פ"ח ממלוה דדעת רמב"ם לפסוק כאביי דאמר דמהני, וי"ל רמב"ם שפסק גט שנכתב שלא לשמה ומעביר בקולמוס אינו גט והקשו הראשונים עכ"פ לחומרא הי' לו לחוש לדברי ראב"י דאמר גם רבנן מודו בגט דכשר ע"ב, לפי הנ"ל ניחא דראב"י מפרש דמתניתין דשבת כתב ע"ג כתב פטור משום דאינו מתקן כי אי עביד לא מהני, אבל רמב"ם דסובר כאביי דמהני א"א לומר כראב"י דא"כ מתניתין דשבת תקשי למה כע"כ פטור אם כתב עתה לשמה ומתקן כתב הראשון ושפיר הוכיח דהלכה לגמרי כר' חסדא, ומצאתי ג"כ במחנה חיים ח"ב על או"ח סי' ו' שהקשה על תוס' כהנ"ל:

רמב"ן בגיטין כתב אי קשיא לרב אב"י דאמר לא קאמרי רבנן אלא דבעי זה אלי ואנוהו הא דתנן בשבת כתב ע"ג כתב פטור מני, איכא למימר מוקי לה בסיקרא ע"ג דיו וד"ה, א"נ סבר איהו שאני לשמה משבת, דגבי שבת מלאכת מחשבת בעינן ולא אהנו מעשיו שכבר נכתב:

פרט ה':

אעתיק תשובה אשר קבלתי מהגאון בעל דברי ירמי' זצ"ל:
בעה"י אויהעל י' מנחם אב שנת תבר"ך:
שלו' וכ"ט סלה לכבוד ידידי הרב המאור הגדול החריף המופלג בתורה וביראה מו' זוסמאן נ"י:
מכתבו הגיע לידי בעיר אפען בעת כי העתקתי רגלי ללכת לאייזענבאהן לפנות לביתי וכו' וזה בדבר ס"ת שנכתב שם הקודש בחק תוכות, ובראשונה הביא מעכ"ת נ"י דברי הרמ"ע המובאי' בנב"י סי' ע"ח שאסור למחוק שם הנכתב בחק תוכות והביא ג"כ דברי תורת גיטין בחי' דף כ' שמסתפק בזה: והנה בשיקול הדעת נראה פשוט לאיסורא דרק בס"ת דבעינן וכתב ולא מקרי כתב בכה"ג אבל במחיקת השם משו' לא תעשון כן וכו' שייך בכל גונא, והרי בס"ת בשלא נכתב מיוחד לקדושת השם אף שנכתב לקדושת הס"ת מסתמא פסול, ולענין מחיקה אפי' שלא במקומו אסור כדאי' במס' שבת ועירכין, ובאמת יש לעיין לפ"ז בנכתב שלא בכונה המובא בהגמיי' פ"ו מיסה"ת ובב"ה סי' רע"ו שמותר למחקו, וכנראה למד כן ממאי דפסול לס"ת עומד למחיקה כמ"ש שם ובס' יראים ובסמ"ג ממס' גיטין הנ"ל, ודין זה מפורש בירושלמי בפ' הבונה ה"ה ובמס' סופרים פ"ה ה"ג ובש"ך שם שדא בי' נרגא דדוקא לצורך תיקן מותר כן ויעי' בס' שערי דיעה לאאמו"ז זצ"ל ובס' מחנה אפרים בחי' לטור יו"ד ובפי' במס' גיטין הנ"ל, והנראה לומר בזה לכאורה דבעי' בקדושת השם דוקא דומיא דמ"ע של ואבדתם בע"ז דהוי בהנעשה לע"ז וכן לא תעשון וכו' בכה"ג, אמנם בכונת הש"ך נראה שבא לפרש דברים הנאמרים דבצורך תיקן לא מקרי קלקול ואיבוד כמו בשבת כן בזה ועי"ב ולכן כשלא כתב לשם קדושה כלל מעקרא כמ"ש ז"ל יע"ש, וא"כ י"ל דהוי ע"מ לתקן במה שמוסיף אח"ז בקדושה ולא מקרי אבוד ולא תעשון וכו' אבל אם גם מעקרא נכתב בקדושת השם לא הוי ע"מ לתקן במה שמוסיף לשם קדושת ס"ת ביחוד והוי בכלל לא תעשון וכו' זה הנראה בכונת הש"ך להסר הקושי' למה נתיר מחיקה בשלא בכונה ואדרבה נדמה מה שפסול לס"ת לענין איסור מחיקה וא"ש, וא"כ לפ"ז בחק תוכות דהוי לשם ה' וקדושתו בכל גונא אסור במחיקה:
ומזה במחיקה ע"מ לתקן ג"כ היטב דיבר מעכ"ת נ"י דשאני טיפת דיו על ה' ואי' ניכר כאן שה' בקדושתו זה פשוט ונראה ברור מלשון הפוסקי' ז"ל, וביותר למ"ש דמחיקה לתיקן לא מקרי רק כשמוסיף בתיקנו כמו שם שנפל עליו דיו והוי כנמחק כבר וכ"כ כשנכתב בלי כונה והביאו לקדושה ע"י המחיקה והכתיבה אח"ז והוי מוחק ע"מ לתקן משא"כ בכה"ג, והנה האי דינא דכותב שלא בכונה דמותר למחוק והאי דטיפת דיו וכו'

שניהם נאמרי' יחד בהגמיי' פ"ו מיסה"ת וב' דינים מקורם במס' סופרי' פ"ה ה"ג וה"ז ודעת הש"ך לעשות משניהם דין אחד וטעם אחת להם, ויעוי' בש"ג ס"פ שבועות העידות במוחק ע"מ לתקן שהאריך בזה:

גם חקר מענ"ת נ"י בדין להעביר בקולמוס בזה, וכ' כי הסופרי' נוהגים בספרים הישינים להעביר ה' בקולמוס ועמד על מנהגם למצוא שורש למעשיהם, דאף כמובא בש"ע או"ח סי' ל"ב סעיף כ"ז ברשומן ניכר יוכל להעברו בקולמוס ולא הוי שלא כסדרן, אבל לעזן שם קודש באי' רשומו ניכר:

ודיו ע"ג רושם יהי' בכלל מחיקה גמורה זה דעת מעכ"ת כ"י לחוש על מעשי הסופרים גם שקיל וטרי בשמות הנכתבי' בקדושה וכדינם בהעברת הקולמוס לאיסורא לכ"ע:

והנה מלשון הטור יו"ד בסי' רע"ו וא"צ להעבירו בקולמוס ומקורו ולשונו מרא"ש בשו"ת כלל ג' המובא בב"י שם נראה דלא הוי בהעברת הקולמוס איסורא דמחיקה, וכן כתב בשו"ת נב"י חלק אהע"ז סי' פ"ה דאפי' בדיו המשחיר ביותר מותר יע"ש ומשום זה אלי ואנהו הנה כמ"ש בירושלמי במס' שבת בפ' הבונה דהוי רק לכתחילה ומשני דלשיטתו של ר"י אמרו כן ולרבנן בלא"ה אסור אף בדיעבד, ובכה"ג לתקן הס"ת הוי כדיעבד, וכ"נ בכונת הטור הנ"ל וראש שכ' שא"צ להעביר וכו' דס"ד דיעביר בקולמס ול"ש זה אלי ואנוהו וכו' בדעבד בכה"ג ולכן כתב דא"צ וכו' וי"ל לפ"ז דכיון דא"צ באמת אסור משום זה אלי ואנוהו דהוי כמנומר עי"ז כמו שפי' המג"א בסי' ל"ג ס"ק ז' עיי"ש במס' גיטין נ"ד:

רק בזה לדון משום דהוי כתב ע"ג רושם אם מקרי מחיקה הנה כמ"ש בתה"ד מובא במג"א ס"ק ל"ט ולא הוי שלא כסדרן כיון שעכשיו הכתב כשר ומה שמוסיף עליו איני אלא שמשמרו שלא יתמחק יותר שרי וכו' עכ"ל, ואם נאמר ברשימה הוי הכתב ע"ג מחיקה יהי' שלא כסדרן ממש, וע"כ דגם לענין שלא יהי' שלא כסדרן צ"ל דלא הוי מחיקה וכתב הראשון כשאר קיים וכ"כ בשם הקודש נאמר ברשומו ניכר דלא מקרי מחיקה בכתב ממש ע"ג, וממנ"פ אם אי' רשומו ניכר לא הוי בכלל מחיקה, ובנזיכר הוי כמוסיף להאירו ובכ"ג אי' בכלל מחיקה:

גם הקשה מעכ"ת נ"י במס' גיטין נ"ד שר"י מאי מקשי' ולעביר ולקדשו דהוו מוחק השם נראה דאף לר"י דס"ל כתב העליון הוי כתב מ"מ בדיו ע"ג דיו לא מקרי מוחק באותו מין ודוקא ע"ג סקרא שהוא מין וצבע אחר, (גם יש לפרש שנכתבו שלא בכונה כלל וכמ"ש בהגמיי' הנ"ל) ולפמ"ש בתוס' בד"ה דיו דדוקא כשכתב שני מתקן בלשמה הוי כתב, והנה כ"ז שייך לענין כותב אבל לענין מוחק נאמר בכ"ג דהוי מוחק וע"כ דלא הוי

מוחק בשום אופן רק לענין כותב ס"ל לר"י דהוי כתב ע"ג כתב ובזה שייך לחלק כמ"ש בתוס' שם:

וראיתי כי מעכ"ת נ"י כותב לחלק בין כתב ה' שלא בכונה אז כתב ה"ב מקרי מחיקה משום שהוסיף בתיקונו, ודבר זה קשה בעיני לומר כן שבשביל הוספת קדושה ותיקונו ביותר יקרא מחיקת כתב הראשון דלא שייך לומר בשביל שהועיל ביותר בה"ב משום זה הראשון כנמחק והמחיקה בלתי תלוי בתיקן כתב ה"ב, גם מ"ש לומר דרק אם כתב הא' כתב רק חסר הכונה מהני כתב הב' אבל לא כשכתב הא' לא מקרי כתב כלל כמו בחק תוכות אז לא מהני כתב הב' להשות שאינו כתב לכתב, גם זה קשה בעיני לומר כן דבכל פעם כונה בלי כתב לא מהני וע"כ צ"ל דבכתב שני הוי כתב וכונה כיון דכתב שני מקרי כתב וא"כ כתב הא' אף שאינו כנמחק מ"מ אי' מפסיד משום דכתב הב' העיקר לר"י:

גם עמד מעכ"ת נ"י על דברי הש"ך בסי' רע"ו שכ' באם כתב שלא לשמן דלא מהני העברת הקולמוס, וזה תלי' במחלוקת ר"י ורבנן ובאהע"ז בש"ע בסי' קל"א ס"ק ה' ב' דיעות בזה ועבור סתימות דברי הש"ך כר"י אמר מעכ"ת נ"י דברי הנ"ל, ולבסוף דבריו כתב כי לדעתו העברת הקולמס דלא מהני לרבנן אינו מהתורה:

הנה נראה כי לשון שאינו מהמובחר מישב למעכ"ת נ"י לומר שהוא מדרבנן אבל כמ"ש בירושלמי הנ"ל אין זה מעיקר הטעם וא"כ הו' מדאו' לרבנן, ויעוי' במג"א בסי' ל"ג ס"ק י"ז שנראה שתפס לעיקר טעמא דמנומר ויעי' בדג"מ ובנב"י ח"א סי' א' בזה, ולר"ח פסול מדאור' ולכן דעת הש"ך להחמיר וכמ"ש בדג"מ המג"א רק שם כ"כ דאי' ספק בלא"ה יע"ש, וא"כ נראה ברור דלא מהני העברת הקולמס בכה"ג בחק תוכות לדדן ובפרט לירושלמי במס' שבת יע"ש, לכ"ע לא מהני:

אמנם יש לחקור מצד אחר שהרי מתחלה הי' ה' נכתב באות ח' ואז לא הי' לו תורת שם קודש ולא הי' הני כונתו לקדשו ואח"ז כשמחק ועשה חק תוכות אם גם הי' לו אז כונה לקדשו יש לומר דעכ"פ תורת ה' עליו וכנראה לא הי' מסתמא דעת הסופר ע"ז ונוכל לישאל אותו ובמסופק יש לצדד ספיקו של הדיעות באעה"ז וספיקא דכונה והוי כאופן שכ' בדג"מ במג"א הנ"ל, ובלא כיון לקדשו אז שייך למחוק ע"מ לתקן וכמ"ש בש"ך הנ"ל:

ואחר שכתבתי חפשתי ומצאתי בס' בית אפרים שו"ת חיו"ד סי' ס"א וס"ב פלפול ארוך ועצום ואין העת מסכים עמי לעיין בדבריו ובהשקפה ראשונה ראיתי שמאריך במוחק ע"מ לתקן וגם בגורם למחוק וע"י קטן וספר הזה נמצא בלי ספק בידו או ביד חמיו הגאון נ"י, וביד ידי' הרב מו' מהר"ם נ"י נמצא כ"כ:

ולפום רהיטא חשבתי בענין גרם מחיקה די"ל דאף דאי' במס' שבת דף ק"כ דגרם מחיקה מותר י"ל דתלי' כמ"ש במ"א לחלק באיסור בין אם הדבר מצד עצמו אסור ונגד רצון התורה או רק העשיה וכמ"ש תוס' במס' תמורה דף ב' ע"ב לחלק בכל שתיעבתי לך כן יע"ש דאם האיסור רק מצד העשיה כמו כל מעשי שבת אז גורם מותר דלא הוי בכלל עושה, אבל אם הדבר מצ"ע אסור אפי' גורם אסור ובמחיקת השם י"ל דמצד לא תעשון כן וכו' הוי האיסור מצד העשייה בלבד ומותר בגורם, אבל בשם הקודש בס"ת דנכתב בו מצד מצוה וא"כ הדבר מצ"ע אסור מרצון התורה בהדבר:

והאיסור על הדבר בעצמה שלא תהי' נמחק וא"כ אף גורם אסור, אבל בנכתב בטעות ושלא כדינה י"ל דלא הוי בכלל מצוה והוי רק מצד לא תעשון כן וכו' בלבד ומותר בגורם כנלענ"ד בחפזי:

גם בהדרך לגרום הנה לכתוב ד' בתוך השם או אות אחר נראה דהוי בכלל מחיקה ואיבוד, וכמדומה כתבו כן בפירוש לאסור מ"מ אחרי המצאות שארי התירי' עם יהתר הגרע ע"י קטן יש להוסיף שמקודם יהי' הוספה בתוך ה' שמסברה קיל ממחיקה דהוי דרך בזיון ביותר, כ"ז לא כתבתי למעשה רק בצירוף וסניף לשאר התירים (כי י"ל דחק תוכות הוי כנכתב ממילא והוי כשם בלי כונה אבל הוא נגד דעת הרמ"ע הנ"ל), גם יש למצוא תיקן באופן דהוי נכתב שלא בקדושה וכמ"ש לקדור ה' אף שהחמירו והזהירו ע"ז וכמ"ש בס' בני יונה ביותר בזה כאשר בזכרוני מ"מ בכה"ג טוב ממחיקה רק לגנזו יפה (וטוב לדבקו בדבק בספר), ובענין גניזה הנה בס"ת פסול אי' לגנזו אצל ת"ח אף דיש בו הרבה שמות וכן הי' נראה בשם כזה וטוב מלקדור כי פעמים הדיו מתפשט וקשה הקידור כמ"ש ז"ל, ובאשכזי' אין המנהג הנ"ל רק כאשר שמעתי בספרדי' ככה והכלל לחוש הרבה על הגניזה וה' ישמרנו ויצילנו מעלבונה של תורה ח"ו ויראינו בכבודה הודה והדרה וכו' כאות נפשו ונפש או"נ הדש"ת:

הק' ירמי' בלאאמ"ו הגאון מו' בנימין ז"ל:

ואח"כ ראי' בשו"ת שב יעקב חיו"ד סי' נ"ד ונ"ה שכ' מנוגע לענין זה. עכ"ל הגאון ז"ל:

אעתיק קצת מפלפול שהשיב לי הגאון דבאגארדא מו"ה אברהם צבי זצ"ל בשנת תרט"ו:

עוד הקשה מעלתו נ"י ח"ל בגט פשוט סי' קכ"ד מחדש שלא יתן על גט עפרות דעפר מבטל הכתיבה ואם נתן וחזר וגרר צ"ע אי הוי כשר דדמי לח"ת דפסול ופליאה בעיני הוא דין מפורש דדוקא באזכרה פסול אם נתן זהב כי אסור למחוק אבל בשאר מותר למחוק כמבואר בא"ח סי' ל"ב עכ"ל:

תחלה אני אומר האף שהביא המחבר סי' ל"ב סעי' ג' אם העביר הזהב כשר מ"מ תמוה הוא בעיני דלכאורה יש להביא ראיה להיפך מדברי תשו' ריב"ש שהביא ב"י יו"ד סי' רע"ו וז"ל נראה שאם עבר וגררן וכתבן בדיו כשר מיהו בכל אזכרות אפי' דיעבד פסול דמחזי כמנומר וכו' עכ"ל הנה ס' תשובת ריב"ש אינו בידי אבל כפי מה שהעתיק הב"י על דברי הנימוקי שם שכתבן תחלה בדיו ואח"כ זרק עליהם זהב עיי"ש קשה אמאי הוצרך הריב"ש לומר שעבר וגררן וכתבן וכו' ואמאי לא קאמר שעבר והעביר הזהב מעליהם ועוד אפשר דבכה"ג אפי' בכל אזכרות כשר ולא הוי כמנומר דהכתיבה הראשונה כדקאי קאי ואינו מחליט זה לדינא ובדרישה ופרישה לא"ח סי' ל"ב כ' וז"ל וכ' ב"י ולי נראה וכו' אבל בשאר תיבות אין צריך לגונזן אלא מעביר זהב וחוזר לכשרותו ועי' בי"ד סי' רע"ו כתבתי בשם ריב"ש דיש לחשוש משום כתב מנומר, והנה ס' פרישה על הי"ד אינו בידי אבל עתה על מי נסמוך שהב"י הביא דברי הריב"ש שחזר וכתבן בדיו כהנ"ל, ועפ"י זה הי' נראה ראי' לס' הגט פשוט דאם לא כתבן בדיו אלא שהעביר הזהב לא מהני והו ח"ת ועיי' מ"ש אי"ה בסמוך ומ"מ בעיקר הקושי' ס' גט פשוט אינו בידי ולא אוכל לדקדק אחרי' שאותיותיו יחכמני, אבל לפענ"ד דבריו פשוטי' שכוונתו לפמ"ש באה"ע ס"ס קכ"ד שלא לתת הגט עד שתתייבש הכתיבה דהוי כתב שיוכל להזדייף מעתה ה"ט של הג"פ שאם זרק עפר כיון שכ"ז שהוא לח פסול לתנו לה וכיון דהזהב מבטל הכתיבה אם העבירו הוי ח"ת שהרי לא נגמר הכתיבה כ"ז שהוא לח, ואין זה כתב גבי גט ועיי' בח"מ שם ס"ק כ"ד שכ"ז שהוא לח הרי הוא כמשקין וכ"ז בגט משא"כ בס"ת ותפילין מלבד שי"ל דמיירי שזרק זהב לאחר שנתבייש, אלא אפי' לח"י כבר נגמר הכתיבה ולדעת הסמ"ק כל שנגמר הכתיבה לא שייך ח"ת כמבואר כ"ז בא"ח סי' ל"ב ואפי' להחולקים היינו כשנתבטל צורת האות אבל בכה"ג כ"ע מודי' דרשאי לגררו כל שנגמר האות מקודם שוב ראיתי שהב"ש סי' קנ"ה ס"ק י"א כ' וז"ל ובלבוש כ' אם נתייבש האות ואח"כ נפל הדיו ונטל הדיו כשר וכו' ובס' מהרמ"ב פי' דברי הלבוש דכוונתו דאם נפל טיפת דיו על האות ולא נתפשט כלל אז אם האות כבר נתייבש דומה לעפרות זהב דקיי"ל דיכול לגרר הזהב עכ"ל והן הן הדברי' שכתבתי כנ"ל פשוט. והנה ס' לבוש אינו בידי אבל הש"ך יו"ד סי' רע"ו מביא שם ס"ק ו' שכ' דוקא באזכרות אבל שאר ס"ת כשר יעיי"ש שהש"ך התפלא כיון שהכתב נתבטל וכו' עיי"ש ולפענ"ד שנתכוון למ"ש והיינו משום דלפמ"ש הב"י שאם העביר הזהב כשר והוי קשי' לי' לבעל הלבוש דברי הריב"ש הנ"ל דמשמע מדבריו דהעביר לא מהני, מש"ה ס"ל להעביר לא מהני רק בשאר אותיות

אבל באזכרות לא מהני, ומעתה מה שמחלק הלבוש בין אזכרות לשאר אותיות היינו בהעביר הזהב ובזה נסתלק השגת הש"ך ולבושי' כתלג חוור:
ואמינ' בטעמ' דמלת' לחלק בזה בין אזכרות לשאר אותיות היינו דס"ל לבעל הלבוש דבשאר אותיות לא הוי ח"ת כמ"ש הב"ש שם דהוי כהעביר הכיסוי מעליהם משא"כ באזכרות כיון שאסר להעביר אפי' אם העביר הוי: ח"ת ולא הוי ככסוי כיון שאסור להעביר משום מוחק השם ודו"ק, כן נראה נכון להשות דעות הפוסקי' ושלא לסתרו דברי הב"י לדברי הריב"ש כמש"ל, ודלא כבעל הפרישה דלא נחית לחלק בזה בין האזכרות לשאר אותיות כמו שהבאתי לעיל, וצ"ע לדינא באזכרות אם עבר והעביר הזהב, עכ"ל.
[ועיי' בנחלת בנימין סי' כ"ג וסי' כ"ד מה שהשיב לי הגאון הנ"ל ז"ל בענינים אלו]:
פרט ו':
אעתיק אשר השבתי לפני כמה שנים לרב גדול א':
אודות השאלה שנמצא בס"ת שנכתבו כל חיתו"ן במקל בצד הימין אם צריך תיקון ואם כשר לקרוא בו קודם תיקון, אליך ה' דלפה נפשי גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך:
בקומץ דף כ"ט א"ר אשי חזינו להו לספרי דווקני דבי רב דחטרי להו לגגיה דחית ותלו ליה לכרעיה דהי חטרי לגגיה דחית כלומר חי הוא ברומו של עולם וכו', פרש"י כאשר מובא בתוס' שהגביה רגל שמאלו של ח' עד למעלה ור"ת מפרש באמצע גגו של חית גבוה מעט כמו חטרתא דגמלא דבאמצע, לפי' רש"י לא יתישב כל הך הא דאמרי' בשבת ק"ד כגון שנטלו לגגו של חית ועשאו שני זיינין עכ"ל וח"ס סי' רע"א כתב לכאורה קשה אדרבא לרש"י יש לומר בשבת מיירי מסתם חית שנעשו כעין ב' זיין וגג על גביהן ואתא רב אשי להעיד שראה לספרי דווקנא שהוסיפו חוטרא בראש הגג, אבל לר"ת מה חידש ר"א בשם ספרא דווקנא הא כולהי נמי הכי עבדי ולא עוד אלא שכבר הוזכר כן במתני' שם נתכוון ליכתב חית וכתב ב' זיינין, ע"ש שכתב שעיקר צורת חית כזה בקו דק מחבר מזה מיירי מתני' בשבת נתכוין ליכתב חית וכתב ב' זיין ר"ל שחיסר הקו הדק באמצע וזה מדקדק לשון רש"י במתני' שם למעיין היטיב עכ"ל, והנה לא מצינו צורת אותיות ברמב"ם, ונ"ל שסובר ג"כ כרש"י מלשונו פי"א משבת המגיה אות אחת ועשה אותה שתיים כגון שחלק גג החית ונעשה שני זיין חייב וכן כל כיוצא בזה:
וטור ל"ו כתב שיטת רש"י במקל בצד שמאל, ושיטת ר"ת גובה באמצע גגה, וב"י כתב אנו עושים כדברי שניהם והא דאמרינן באותיו' דרע"ק חי"ת מפני מה אין קושר כתר מפני שבעלי חטא יש להם בושת משמע שאין לה מקל תי' בהג"מ מקל שבצד שמאל שרגילים הסופרים אף בלא חיובא אין ידוע שהוא כתר מחויב ומשם דקדק בהגה שאין

לעשות לה עוקץ בצד ימין ויהי' שמה הקרן עגול בכח זויות, עוד מביא ז"ל ר"י אסכנדרני חי"ת היא מאותיות המרובע ע"כ אין להאריך איתה בסיף שטה דאי הכי לא הוי' ב' זיינין וכן אין לעשותה כמין דלית וזיין וכתב בספר יראים יעשה כרש"י ור"ת ואין בתוס' זו קלקול לאות ואי משום הא דאמרי' באותי' דרע"ק חית אין קשור לה כתר פי' שאינו מחויב לעשות כן ובלבד שיעשנה בסוף הגג בשמאל שתהא נראה כמו ראש רגל שמאל ולא למעלה ככתר על גגה ע"ש, ומובא במג"א ל"ו, ומבואר יותר בהג"מ פ"ב כיון בתחלת רגל שמאלי כמו שרגילים סופרים לעשות אין נראה כתר ולצד ימין קאמר מפני מה אין קשור כתר כי שם אין רגילות לעשות לסופרים וגם משם יש לדקדק שאין לה עוקץ בצד ימין ע"ב, א"כ נראה מכל הנ"ל שיש קפידא שלא יהי' ימין ע"כ בודאי צריך לתקן הספר אבל אם פסל בזה נ"ל, ברוך החונן דעת שמצאתי דבר חדש במרדכי בקומץ כתב יש לדקדק מההיא דשקליה לגגו דחית ועשאו שני זיין דצורת החית אינה עגולה מן הצדדין אלא תגין אית לה מכאן ומכאן כמו זיין לצד ימין לגגה ואז כי שקלת אמצע הגג נשארו שני זיינין ואומר ר"י נהי דאין צורתה כך מ"מ לא מיפסלא בהכי וזמנין דמתרמי דעביד הכי ע"ש וגם רשב"א בשבת ק"ד וכ"ל חיתן ההי"ן וכו' וכן צריך להיות שני חטוטרות לחי"ת בגגה כגון זה ח" ותדע מתנן בפרקין נתכיון לכתוב חי"ת וכתב שני זיינן, ותניא נמי בגמרא כגון שנטלו לגג של חי"ת ועשאו שני זיינין דאלמא לשני ראשי גג יש כמין חטוטרות כצורת הזין עכ"ל וגם משמע כן מלשון הגה"מ שכתב שם, שנטלה לגגו דחית ועשאו שני זיינין והרי הזיין צריכה זיון אלמא במחיקת אמצעית החי"ת נעשית שני זיינין ותגין שלהן עכ"ל, א"כ משמע גם לצד ימין הי' תגין כאשר כתב לשני ראשי הגג, א"כ עמוד גדול לסמוך שלא לפסול ס"ת אם מצא כן שמקל בצד ימין, ואולי אם יש בצד ימין לבד נראה יותר ככתר אשר מקפיד עליו באותיות דרע"ק ועי':

ורשב"א לשיטתו תי' מוכרח לומר כן שיש בשני ראשים תגין, כי בדף ק"ד תנא הגיה אות אחת חייב השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב א"ר ששת הכי' במ"ע כגון שנטלו לגגו של חית ועשאו שני זיינין פרש"י והספר צריך לכך, רבא אמר כגון שנטלו לתגו של דלת ועשאו ריש, פרש"י הואיל וזהו תיקון הספר דאסור לאדם לשהות ספר שאינה מוגה משים אל תשכן באהליך עולה והוה ליה נכתב אות אחת והשלימה לספר דאמרן לעיל דחייב, הנה כוונת רש"י שכתב בעבור שאסור לשהות, ולא כתב שמתקן הספר שהי' פסול בל"ס יען שספר עדיין פסול מצד חוק תוכות, רק קצת תיקון נעשה שאין עוד בביתו ספר שאינה מוגה, וגם אי אפי' שלא יהי' פסול מצד חוק תוכות עדיין פסול מצד זיין צריך לזיון ולא נעשה אות זיין כדינו ע"כ פרש"י כהנ"ל:

אבל לא כן דעת רשב"א שכתב מהא שמעינן דכה"ג לא מקרי חוק תוכות שאינו אלא כמפריד בין שני:

אותיות דבוקות וכן שנטלו תגו של ד' [תגו גירס' פמג"ד] ועשאו ריש אינה אלא כדיו שנפל ע"ג האות ומעבירו עכ"ל ואולי לא רצה לפרש כרש"י שמתקן קצת אם גם שפסל הוא, אולי סובר שמקלקל יותר ואין ואומר סברה אחת הלא מבואר בט"ז או"ח סי' ל"ב ס"ק ט"ז אם יוסיף דיו על ריש ונעשה ד' או דיו על ד' ונעשה ריש אין זה חוק תוכות כמובן כי כך דרך הכתיבה ועדיין לא נפסל גוף האות כי בידו להוסיף דיו ולעשות כרצונו, אבל בל"ס אם נעשה ריש על ידי ח"ת גם אם יוסיף אח"כ ומעבה בדיו סכ"ס כבר הריש נפסל מה יועיל אם יוסיף עליו על אות פסול ועי' הגם שמבואר בש"ע א"ע קכ"ה ועי' ב"ש סי' ק"ל ס"ק כ"ח שמביא ראיה לתה"ד שסובר אם לא נגמר האות וצריך להוסיף דיו, אין זה חוק תוכות ועי' מג"א ל"ב ס"ק כ"ג שם לא נגמר רק חצי אות, אבל כאן אני אומר אם נגמר הריש על ידי שנטל תגו של דלית ונעשה חוק תוכות ואז בודאי פסול גם אם מעבה הריש עם דיו כיון שכבר נפסל, א"כ סובר רשב"א ע"י תיקון נעשה גם קלקול אם לא נטל תגו של דלית הי' יכול להוסיף דיו לעשות ריש, וכעת שנעשה ריש ע"י ח"ת נפסל הריש ולא מהני תיקון עוד א"כ רשב"א שמוקמי הדין בספר קשה עדיין צריך הזיין זיון, ע"כ לשיטתו שיש לזיין זיון כוחות יש חטוטרות בשני ראשים, א"כ לא קשה מה שפמג"ד בסי' מתקשה לרב ששת שצריך זיין לזיין, לרש"י מירי לא להכשיר ס"ת רק שאר ספר ולרשב"א באמת יש זין, ואחרונים הקשו על רשב"א שסותר עצמו כי בתשובה מובא בב"י סי' ל"ב פסק אם נגע אות קוף או ה' למעלה דלא מהני גרירה כי זה ח"ת ועי' בתשובת פמ"א ח"ג סי' כ' שמאריך בסתירה זו ונראה על אות ח' שנטלה גגו ומפריד ונעשה שני זיינין כמו שהי' מקודם, וכן סבר בתשובה לפרש הירושלמי אם נדבק למעלה פסול לפי שעד שלא נעשית אות נפסלה צורתה והילכך אם בא לגרור ה"ז ח"ת שלא נעשית אות מעולם ע"ש אבל בשני זיין כבר הי' אות קודם שנדבקו בחטוטרות אין זה ח"ת, אבל גם מנטלה תגו של דלית דמהני, אין קושי' כי נ"ל סברה אחת אם האות נכתב על אופן זה שלא הי' אפשר להיות צורת האות שצריך לספר, גם אם מעבה בדיו ויוסיף עליו א"א למשל שאות מ' סתומה לא יוכל להיות פתוחה א"כ כבר חל הפסול ואם יגרר אח"כ נעשה אות חדש מעצמו וזה נקרא ח"ת המו תעשה ולא מן העשוי, אבל אם מעולם לא הי' שם פסול על אות זה למשל שכתב דלית תחת ריש הלא בידו להוסיף ומעבה הקרן בדיו להיות עגולה ויהי' ריש וכשר יהי' גם אם עשה תחת שמוסיף דיו הלך ומגרר מעט מדיו ונעשה ריש סובר רשב"א אין זה חית כי האות הי' ראוי' להיות ריש אם לא הי'

נותן העוקץ בסוף וגם כעת עדיין בידו להוסיף על העוקץ ועיקר האות מעולם כשר הי' אין זה ח"ת, ולמדתי זאת ממחהש"ק סי' ל"ו אם כתב דלית וזיין וחטוטרת כשר לגרור רק קצת מן דלית [עי' פמג"ד שהקשה למה כשר] ולא בעי שימחק כל הדלית כי מבואר בסי' ל"ב שבעי למחוק כל מה שנעשה בפסול, זה אינה דאין פסול בעשית הדלית דהא איבעי כשכתב דלת הי' גומר החית כדעת רש"י ע"י מקל אע"ג דהשתא עשה בצד שמאל זיין ועשה כר"ת מ"מ הדלת נכתב בהכשר ועי' עבודת גרשוני סי' פ"ב עכ"ל א"כ סובר רשב"א בודאי אם נוגע קוף או ה' ונשחת האות וחל עליו שם פסול כי א"א לתקנו ואם יגרר אח"כ נעשה בפסול ע"י ח"ת, אבל בדלת לעשות ריש כבר נעשה האות קודם שעשה העוקץ וגם כעת בידו לתקן אם יוסיף עליו אין זה ח"ת, אבל בש"ע מבואר בסי' ל"ב נגד רשב"א כי הר"ן בשבת כתב על רשב"א ול"נ דאין מכאן ראיה דלגבי שבת ליכא קפידא בין ח"ת לחק יריכות דכל היכא דהוי מלאכת מחשבת מחייב שהרי אפי' מוחק ע"מ לכתוב חייב, אבל במידי דבעינן כתיבה כי האי גונא אין לנו עכ"ל ומבואר יותר במרדכי פ"ב דגיטין ת"ר וכתב לה ולא חקק וכו' וא"ת והלא כה"ג ח"ת מקריי כתיבה לענין מלאכות שבת כדאמר בפרק הבונה נטל לגגו של חית ונעשה שני זיין חייב, וי"ל התם מלאכת מחשבת אסרה תורה דברים התלוין במילי דשבת וכיון שמתכוין לעשות אותיות אין קפידא באיזה ענין שנעשה רק שיהי' ע"י מעשיו ועל קרשי משכן שהי' עושין עליהן אבג"ד לדעת איזה בן זוגו ולא הי' חוששין באיזה ענין יהי' האותיות עשויות אבל במקום שנאמר וכתב צריך שיכתב גוף האותיות ולא שיהי' נעשות מאליהם וגם להעביר עליו קולמוס לאחר התיקון לא יועיל לא לר"י ולא לרבנן דאם מועיל על האות שנכתב שלא לשמה לשווייהו לשמה מ"מ לשווייי' לאות לא יועיל עכ"ל, ופמ"א ח"ר סי' ס"ו כתב ואני בער לא מבין מה דקאמר ר"ן דכל היכי דהוי מלאכת מחשבת מיחייב א"כ לדברי הכותב בשמאל נמי ליחייב משום דהוי מלאכת מחשבת אלא ע"כ משום דכיון דאין דרך כתיבה בכך בטלו דעתו ומחשבתו וכן במוחק ע"מ ליכתב שתי אותיות דחייב דזה הוי תיקונו כמו קורע ע"מ לתפור אבל במה שכותב ואינו מתקן הספר בכך אף שמכוין לזה מ"מ יהי' פטור דלא תיקון מידי [בח"ג סי' כ' כתב ודוחק לומר שלא מיירי הש"ס בס"ת אלא בשאר ספרים שלומדים בו ע"ש וכמה אחרונים השיגו עליו ולא ראו שבעצמו הרגיש בזה ודוחק לאוקמי בשאר ספרים] ועוד שהנך גאונים שהכריחו דאין התגין מעכבין מנטל גגו של חית ועשאו זיינין אף שאינם מתויגים ש"מ דכשר בדיעבד מנ"ל לומר דילמא מש"ה חייב דהוי מלאכת מחשבת שהוא חישב לעשות שני זיינין בלתי מתויגים אלא פשוט דבטלה דעתו בזה כיון דלא תיקון כלום וא"כ שפיר יליף הרשב"א אי דס"ד דזה

הוי ח"ת אמאי ליחייב עכ"ל, וקשה להבין הדמיון כי כותב בשמאל אי: זה דרך כתיבה ולא נקרא מלאכה או באות שצריך זיון ולא נגמר האות עדיין בודאי לא שייך על חצי אות למימר אחשביה ומצאתי בבית אפרים סי' ס"א ובספר מלאכת השמים גם ב"ש סי' קכ"ה מביא סברת הר"ן בשבת ח"ת נקרא כתיבה ובית מאיר הקשה מגיטין י"ט שמדמה דיו ע"ג סיקרא בשבת לכתיבת עדים, דלמא בשבת חייב כי הוא מחשב לכתב ע"ב, ג"כ לא זכיתי להבין אם כתב ע"ג כתב לא נקרא כתב לא שייך אחשביה כמו אין בישול אחר בישול וכדומה, רק בח"ת שהוא באמת כותב ונעשה מלאכה רק במקום שתורה מקפיד על הכתיבה שם פסול ח"ת, אבל בשבת סובר הר"ן ומרדכי שנקרא מלאכה, אבל קושי' פמ"א על ר"ן שלא תיקון כלום קמה ונצבה לא ינוע מכל אחרונים רק שמיירי בשארי ספרים וכבר כתבתי שבעצמו הרגיש בזה ולא רצה בזה וכן מוכרח כאשר בספר מלה"ש בעצמו הקשה א"כ גם על ראשונים שמביאים ראיה שזיון אינה מעכב מנטל גגו דחית, ואי מיירי בשארי ספרים א"כ אינה ראיה לס"ת ועי' מרדכי בפרק הקומץ, וראיתי בספר יד שאול סי' רע"ג שכתב לישב הר"ן עפ"י תוס' שבת ק"ו בחובל דכל שסבר שיוכל להנות מאיסר הנאה מקרי מלאכה א"כ גם כאן שחישב בשוגג שס"ת מתוקן עי"כ שפיר נקרא מלאכה ע"ב לדעתי הקלושה יש חילק רב בחובל הוא עושה מלאכה כי חבלה מלאכה היא, רק מלאכה שאינה צריכה היא, ע"כ אם טעה וחישב שיוכל להינות מאיה"נ שפיר מלאכת מחשבת היא, אבל בנטל תגו של דלית אין באות אחת שום מלאכה, רק אם הוא באמת מתקן בו הספר אז חשוב למלאכה כמו כותב אות אחת ונשלם בו הספר עי' רש"י, אבל כיון שלא נעשה התיקון והוא לא כתב רק אות אחת, ולא עשה שום מלאכה, ועל דבר שאין שם מלאכה לא שייך יען שחישב למלאכה והבן:

ופמג"ד סי' ל"ו הקשה דתנן נתכוון לכתוב אות אחת ועלו שתים חייב והתנן פטור לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני פרש"י דבעי זיוני שעדיין צריכות לזיין בתגין שלהן שהזייניין צריכות ג' זיונין כדאמרינן במנחות דף כ"ט, מבואר מכאן בלא זייני שעטנז גץ לאו אות כלל, ור"ש אמר שנטל במגיה גגו דחית ועשאו ב' זיינין משמע אפי' בלא זיינין משמע דלרש"ש הא בריית דלא כהילכתא ע"ב וחידש בעיני שכבר הקדימו בזה השלט"ג כתב לדברי תוס' דאם נתכוין לכתוב אות אחת וכתב ב' והן אותיות דלא צריכי זיונים חייב, אבל אם הם אותיות דצריכין זיונים פטור כיון שלא עשה להם הזיונים ואינו נקרא אות שלם עד שיהי' לו התגין, מכאן ראיה למ"ד אם חסר התגין בס"ת פסול, מיהו מהאי דשקל לגגו דחית ועביד ב' זיינין יש ראיה דס"ת שאין בו תגין כשר ע"ש וכן כתב המרדכי בפ' הקומץ ע"ש, והנה שיטת רמב"ם פ"ה מתפילין התגין שעושין

במזוזה שעטנז גץ, ואם לא עשה תגין לא פסל, והג"מ פ"ב כתב רבינו לא הזכיר כלום משמע שדעתו כדעת רא"מ שכתב אמר רבא שעטנז גץ צריך לזיין פי' זיונין שלא יעשה ראשו עגיל אלא משוך שיהא לכל ראש האות שלשה פינים שלא בא רבא אלא ללמדנו גוף האותיות היאך נמסרו למשה מסיני עכ"ל ושוב ראיתי שרבינו רוצה לומר דלא אמר רבא אלא אמזוזה דמתניתן דשני פרשיות שבמזוזה קאי כאשר תמצא לקמן פ"ה עכ"ל, אבל לא ביאר הטעם למה דוקא במזוזה, ומצאתי באור זרוע סי' תקנ"ד אמר רבא שבע אותיות שעטנז גץ וכו' ולהכי נקיט להו בהא סידורא ולא כמש"כ באלף בית, גז"ט, משום דסידורא דמזוזה נקיט דהכי כתיב במזוזה ש' וע' דשמע ט' דטוטפת נ' דעיניך עכ"ל, וחידש ראיתי בספר מלאה"ש הקשה על הגה"מ שעוד ב' מקומות בפ"ב ה"ח, ובפ"ז ה"ח שכתב רמב"ם התגין ולא לבד בפ"ה במזוזה ע"ב כלל כ"ה, במכ"ת כי שעטנז גץ צריכין תגין בכל מקומות, ושם כתב רמב"ם מתגים אחרים בכמה אותיות וכמה תגים והבדל רב בין תגין אלו לאלו ועי' טור או"ח ל"ו שמשיג על שמושא רבה שמערב תגין של שעטנז גץ עם שארי תגים על אותיות אחרים, והנה שמקשים על רמב"ם שלא צריך תגים א"כ האיך יפרנס הגמרא דבעי זיוני, או שצריך לפרש כפי' רא"ם שאותיות בעצמם צריכין להיות זויות אז לא נגמר האות כל זמן שלא נעשה הזויות, או דמיירי במזוזה שצריך לזיין כפרש"י, ורב ששת מיירי בס"ת ולא קשה קושי' פמג"ד הנ"ל וכן פסק רמב"ם חלק לגגו דחית ונעשה שני זיין חייב כי לא צריך זיינין למעלה, אפי' במזוזה כשר בדיעבד:

ואגב הודעהו אשר אמרתי לישב קושי' מהרש"א גיטין דף י"ט שכתב תוס' אם כתב שני פועל יותר מכתב ראשון אז כתב ע"ג כתב כשר, והקשה מהרש"א א"כ מאי מבעי מר"ח בעדים אם יכתב בסיקרא ויחתמו הלא כתב שני כתב יע"ש ונראה לפי מרדכי שכתבתי וגם מובא בהג"א שכתב ע"ג ח"ת לא מהני והסברה שכתב שני רק מתקן כתב ראשון אבל אם כתב ראשון אינה כתב רק ח"ת מה מהני לכתב הראשון כיון שאינה כתב, וכן בסיקרא כיון שאינה כתב לא מהני כתב שני לתקן הראשון ומיושב גם קושי' תוס' ע"ז דף כ"ז למה המיעוט מוקשרתם שגוי לאו בר כתיבה תיפוק ליה שכותב שלא לשמה יע"ש ונראה אם מצד שלא לשמה הי' מהני מעבור בקלמוס לשמה אבל אם לאו בר כתיבה לא מהני כתב ע"ג כתב ועי':

בענין זה אודעהו למעכ"ת נ' אשר אמרתי מכבר מה שמותר מחיקת השם ע"מ לתקן רק במתקן אותו הדבר אבל לא לתקן בעבור דבר אחר [עי' בילקוט אליעזר ח"ג תשובה מגאון מהרי"א זצק"ל] והנה ב"י רע"ו מביא ר"י אלכסנדרי שמחיקה עמ"ל מותר אם נוגע קו רגל הא כחוט:

שני החלקים בפיו ובלען בבת אחת חייב לכ"ע, ואין נראה וכו' ונראה לפרש דחלקו מבחוץ פטור ואפי' אכלו בבת אחת דבעיא שיהא מחובר בפיו ע"ש:

ח"ס או"ח ק"מ, כתב יש כאן מקום עיון, פרש"י באבמ"ח אין לך אלא חידושו צריך שיכנסו כולו בבת אחת לתוך פיו, ובזבחים דף ע' אמרי' דס"ד בבליעת עוף טהור חדוש הוא ואפי' יותר מכדא"פ ליצרף, ולפי הנ"ל הו"ל איפכא הואיל וחידש הוא בעי שיכנסו בפ"א לתוך פיו, ונראה דבהא פליגי שמעתתא דחולין ס"ל סתם אכילה בכזית והל"מ דסגי בצירף כדא"פ, ובאמ"ח וה"ה בכל מקום שהוא חידש אין לך בו אלא חידושו וצריך להכניס כלו לתוך פיו, וסוגי' דזבחים ס"ל סתם אכילה בכ"ש ואתו הל"מ דעכ"פ צריך לאכול בכא"פ כזית ובמילי דחידש הוא סגי לכה"פ בכ"ש בצירף כל היום ואפי' כזית לא ה"ל למיבעי ועכ"פ לכל הפחות ה"א דסגי לצרף המשהויי' אפי' כל היום קמ"ל, ועי' שומ"ש חלק ד' סי' קצ"ה, ומנ"ח סי' ג', קס"א:

כי אתא רבין אמר חלקו מבחוץ פטור מבפנים, ר"י אמר חייב הרי נהנה גרונו בכזית ורל"ק אמר פטור אכילה במעיו בעינן וליכא:

ארשב"ל כזית שאמרו חוץ משל בין השינים ור"י אמר אף עם בין השינים, אר"פ בשל בין שינים כ"ע לא פליגי כי פליגי בין החניכיים מ"ס הרי נהנה גרונו בכזית ומ"ס אכילה במעיו בעינן:

א"ר יוסי אר"י אכל חצי זית והקיאו וחזר ואכל ח"ז אחר חייב מ"ט הרי נהנה גרונו בכזית, בעי' ר' אלעזר מ"ר אסי אכל ח"ז והקיאו וחזר ואכלו מהו וכו':

ת"ח כתב פרש"י רב אסר פליגו אדרב דימי ורבין, ודבריו תמוהים וכו' על כן נראה הא דרל"ק כזית שאמרו וכו' לאו אאבר מה"ח קאי אלא אשאר איסורים שבתורה וכו' ועי' במהרש"א:

לב אריה כתב, הפמג"ד סי' ס"ב מביא קושיא בשם ר' יעקב ז"ל על הטור שכתב דח"ש באבמ"ח אסור מה"ת, ותמה ב"י למה הוצרך לכתבה דפשיטא מ"ש מכל איסורים, וקשה להיפך מנ"ל לטור דח"ש אסור באבמ"ח לא שייך חזי לאיצטרופי, כיון דחלקו מבחוץ פטור ע"ש, ולק"מ דע"כ לא בעינן חזי לאיצטרופי אלא בשאר איסורים, אבל באבמ"ח דאסור לב"נ כ"ש כמבואר ברמב"ם לא ניתנו שיעורין לב"נ, גם לישראל אסור ח"ש מה"ת מחמת מי איכא מידי ע"ב תוס' חולין ל"ג ודו"ק. עי' כלל ס"ב הבאתי ח"ס וטהרת הקודש שייך לכאן:

רמב"ם פיה ממ"א, הלכה ג' חתך מן האבר בשר כברייתו וגידים ועצמות כזית ואכלו לוקה אע"פ שאין בו בשר אלא כ"ש, אבל אם הפריד אחר שתלשו מן החי והפריד הבשר

מן הגידים ומן העצמות אינו לוקה עד שיאכל כזית מן הבשר לבדו ואין העצמות והגידים מצטרפין בו לכזית מאחר ששנה ברייתו, וה"ה כתב מתבאר שם במה שאמרו בשם ר' יוחנן חלקו מבחוץ פטור ועי' לח"מ באריכות:

הלכה ד' חלקו לאבר זה ואכלו מעט מעט אם יש במה שאכל כזית בשר חייב ואם לאו פטור לקח כזית מן האבר כברייתו בשר וגידים ועצמות ואכלו אע"פ שנחלק בפיו בפנים קודם שיבלענו חייב:

פרק י"ד ממ"א כזית שאמרנו חוץ משל בין השינים אבל מה של בין החניכים מצטרף למה שבלע שהרי נהנה גרונו מכזית אפי' אכל כחצי זית והקיאו וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיא חייב שאין החיוב אלא על הנאת הגרון בכזית מדבר האסור, ועי' כ"מ וראש יוסף:

מל"מ כתב, נסתפקתי בהא דקי"ל דאם בלע מצה יצא דלא בעינן שיטעם טעם מצה, אך אם כרך המלה בסיב דלא יצא דנהי דלא בעינן טעם מצה מ"מ בעינן שיגע המצה בגרונו כדאיתא בפסחים, אם נאמר באיסורים דאם כרך דבר איסור בסיב שיהי' פטור דכי היכי במצוה דרחמנא אמר תאכל אמרי' אם כרכו בסיב דלא הוי אכילה לפי שלא נגעה אכילה בגרונו ה"כ באיסורין ע"ש וכ"ס צ"ו:

יומא דף פ"א, אר"י זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן ואכלו אחר ראשון משלם קרן וחומש שני אין משלם אלא דמי עצים לראשון בלבד, תוס' ישנים הקשה דהכא משמע כשהקיאן ביטלן ולא חזו למיכל כלל אלא כמו עצים בעלמא ובג"ה אמרי' דאכל ח"ז והקיאו וחזר יבלעו חייב שהרי נהנה גרונו בכזית, וי"ל דהתם מיירי שלא בפניו, והר' חיים כהן תירץ דהכא מיירי בתרומה שנתחללה באכילת הראשון ונפקא ליה מתורת תרומה ע"ש, ועי' תוס' מנחות דף ס"ט, וכ"ס סי' צ"ו תי' בגה"נ כשחוזר ובולע המקיא אינו מאוס, אבל ביומא דאחר חוזר ובולע בודאי מאיס לאחר לאכול מה שמקיא חבירו, ועי' רמב"ם תרומות פ"י ה"ט:

בית יצחק ח"ב סי' צ"א, כתב תוס' יבמות דף ע"ג ד"ה ואסורים לזרים דקמ"ל אפי' ח"ש וכ"כ ירושלמי פ"ב דבכורים, ופני משה הקשה מאי קמ"ל בתרומה הרי בכל איסורין ח"ש אסיר מה"ת, ונראה לישב דיש לפרש טעמא דר"י דחזי לאצטרופי הוא לשיטתו דס"ל בהקיאו וחזר ואכלו חייב משה"ה ח"ש אסור דמשכחת לה דחייב בח"ש באפי נפשיה בהקיאו וחזר ואכלו, לפ"ז בתרומה ח"ש אינו אסור לשיטת רבינו חיים דבתרומה נתחללה באכילת ראשון ונפקיה ליה מתורת תרומה לפ"ז בתרומה בחצי זית והקיאו

וחזר ואכלו אינו חייב לר"י וס"ד דח"ש אינו אסור מה"ת קמ"ל מ"מ אסור דפי' חזי לאצטרופי לצרף עם אחר עי' כלל ס"ב פרט א' מאמרי בינה:

מג"א סי' תע"ה, כתב לכתחילה צריך לאכול ביחד וכ"מ בחולין ספ"ז דצריך לבלוע ביחד, ועי' פמג"ד שמתקש' בו, ומחהש"ק כתב לשיטת רש"י יש קצת ראיה שכתב דסתם אכילה היא בבת אחת אלא בכל איסורי' גלי רחמנא דמצטרפין תוך כדא"פ אבל אבמ"ח חידש הוא ואין לך בו אלא חדושו וצריך לאכלו בבת אחת, וס"ל למג"א דע"כ לא שמעי' ההלכה למשה מסיני להצטרף כי אם באיסר אבל במצות עשה נשאר משמעות הקרא דכתיב בערב תאכלו מצות ואכילה בבת אחת משמע דהא אפי' באבמ"ח כיון דחידש הוא אמרי' דלא קאי עלה ההל"מ, וניהו דר"י ס"ל אם חלקו בפנים חייב דנהנה גרונו בכזית מ"מ הכא מודה לרל"ק דבעי אכילה במעיו:

רמב"ם תרומות פ"י ה"ג שתה וחזר ושתה אם יש מתחילת שתיה עד סוף שתיה כדי שתיית רביעית הרי אלו מצטרפין, ובפ"ח מאבות הטומאות פסק כדי אכ"פ וכ"מ מביא ר"י קורקס תי' דאכילת האיסורים אאכילה והנאת גרונו הוא דמיחייב ולכן אם יש כדי שתיית רביעית מצטרפת הנאתה והאכילה נמשכת הנאתה יותר ולכך מצטרפת עד כא"פ, אבל טומאת ע"ז לאו באכילה שתיה והנאה תליא מילתא דאפי' תחב לו חבירו בבית הבליעה נטמא גופו ולכך אין לחלק בין אכילה לשתיה ובתרווייהו בא"פ מצטרפין עכ"ל ובית יצחק ח"ב סי' פ"ח מאריך בו כי בכתובות דף ל' מבואר בתחב לו חבירו בבית הבליעה חייב רק פטור משום אונס ע"ש:

פרט ב'. אם יוצא במצוה בהנאת גרון:

ח"ס או"ח סי' קכ"ז, כתב בתשובת פנים מאירות ח"ב סי' כ"ז מסיק מלשון רא"ש ברכות פ"ב ססי' ו' דבה"מז אכילה במעיו בעינן, נהי דבאכילה של אסורים חייב בכזית מצומצם עם של בין החניכים כמבואר פג"ה, מ"מ בבהמ"ז דכתיב ושבעת בעי שישבעו מעיו, ומבואר מדבריו דה"ה כל המצות דכתיב ביה אכילה סתם ולא שביעה סגי בכזית מצומצם, ויש להביא ראיה קצת ממש"כ תוס' דשם ירושלמי דתיתי עשה דמצה ולדחי ל"ת דחדש, ואס"ד דאיסר חדש כבר עבר בהנאת גרונו, וידי מצוה לא יצא עד שיכנס למעיו לא הוה ק"מ דבעידנא דמיעקר ללאו לא מקיים עשה, דומי' למ"ש תוס' ב"ב דף י"ג דמשעת העראה עבר ללאו ע"ש, מיהו בנמ"י פ"ב ב"מ בשם הרנב"ר לא ס"ל כסברת התוס' הנ"ל, מ"מ מסברת תוס' מוכח דלענין מצות נמי בתר גרונו אזלינן ומהרא"ש דברכות מוכיח פ"מ דהנאת מעיו בעי לבהמ"ז נמצא האוכל מצה כזית מצומצם ונשאר לו בין החניכים כבר יוצא ידי מצה ולחיוב בהמ"ז לא הגיע ופטור מנט"י ע"ש, ועי' כ"ס

סי' צ"ו וסי' קי"ז שמאריך בנפלאות בזה, [מצאתי ברשב"א סוכה ל"ה ד"ה אלא מצה שכתב דמכי לעסיה קנייה ותו ליכא בשעת הנאת גרונו ומעיו דעביד מצוה ע"ש משמע במצוה ג"כ צריך למעיו]:

לענין יוכ"פ כתב ח"ס סי' קכ"ז, כותבת יוכ"פ לכ"ע בעי שיעור מרובה שישאר כותבת במעיו אחר שנדבק ממנו בין החניכים דעינוי נפש כתיב וכל שלא נכנס למעיו שיעור כזה לא עבר על אשר לא תעונה וסברה זו איתא בירושלמי תרומה פ"ח ואני עשיתי סמוכים מכתובות ל"א הגונב חלבו של חבירו ולא אמר לחמו ביוכ"פ אע"כ משום דאגניבה מחייב בבית הבליעה דלא מצי להדרי ואאכילה דיוכ"פ לא חייב עד דנחית למעיו משא"כ חלב ע"ש, וכ"ס סי' צ"ו הקשה מר"ש דאמר אוכל נבילה ביו"כ פטור דאין יוכ"פ חל על איסר נבילה הא על איסר נבילי' חייב כשהגיע לגרון ומשום יוכ"פ חייב על הנאת מעיו ע"ש שמאריך ובסי' קי"ז מביא רבים תמהו שח"ס כתב דסברה איתא בירושלמי שם מבואר להיפך ר"א ס"ל לועס כבלע לענין יוכ"פ ע"ש גם כ"ס מביא מח"ס מסוכה מ"ט ע"ב כי שבע אינש חמרא מגרונו לפ"ז בשתיה לכ"ע בתר גרונו אזלי' לענין יוכ"פ ע"ש, ולי צ"ע מרש"י כתובות ל"ב ביין תרומה כתב הנאת גרון ומעיו ועי' מנ"ח סי' שי"ג מאריך אם ביוכ"פ הנאת מעיו בעינן ועי' מג"א סי' ר"י ופמג"ד שם אם אכל יותר מכא"פ אם מחויב לברך בהמ"ז עי' כלל שיעורין:

אחי מורי הגאון הקדוש ני' בספרו בית אפרים דף ג' הראה שתוס' עירובין דף כ' ד"ה לא, מבואר שם שגם ביוכ"פ חייב בהנאת גרונו יע"ש, אולי כוונת תוס' שמתחיל האיסור בהנאת גרון צ"ע:

שבועות דף י"ג כרת דיממא לר' לית ליה אלמה לא משכחת לה דיאכל אומצא וחנקיה ומית, מקשי לח"ס שכתב ביוכ"פ לכ"ע הנאת מעיו בעינן, הרי מית קודם הנאת מעיו האיך חייב:

כ"ס י"ד סי' נ"ז כתב הריב"ש סי' רפ"ח העלה דטעימה באסורים מגמע ופולט אין בו איסור דאוריי' וכו' ונראה פשוט דכוונתו מגמע ופולט היינו שלא הגיע עד סמוך לבית בליעתו דאז אסור וחייב מדאוריי' דקי"ל כר"י דעל הנאת גרונו חייב, ופשוט דודאי אפי' לא בלע כלום רק אחר שבא סמוך לבית בליעסו ואפי' חוזר ומקיאו משם חייב וכו' אבל פמג"ד צ"ח במשבצות ס"ק ב' כתב בעיקר הדין טעימא במ"א אי הוה ד"ת יש לעיין בחולין ק"ג הרי נהנה גרונו כפי הנראה דחיך אוכל יטעם וע"י טעם למה דוקא כי בלע מיחייב הא חזינן דמצטרפין בין החניכים לכזית נימא אפי' נתן לפיו ופולט הרי נהנה ועי' פי"ד ממ"א ברמב"ם וצ"ע:

טהרת הקודש דף ע"ט כתב על קושי' תוס' למה לא אמרי' באיסורין רואין, די"ל דהא מילתא אם נימא מין במינו רואין תלי' בפלוגתי ר"י ורל"ק למ"ד על הנאת:
גרון א"כ מה שאסרה תורה בשא"מ עד ס' הי' הטעם משום שמרגיש טעם האסור ונהנה ממנו, לפ"ז ראוי לאמור במין במינו שאינה מרגיש דאינו צריך ס' אבל למ"ד על הנאת מעיו חייב וא"כ מאחר דבמעיו אינו מרגיש טעם האוכל א"כ ע"כ עם הדין הוא שכשמעיו נהנים בדבר שיש בו שיעור כ"כ שהחיך מרגיש אז חייב וא"כ הרגשת טעם האיסור אינו רק סימנא בעלמא דשיעור זה אינו מתבטל אבל החיוב אינו מפני הרגשת הטעם כלל ע"ש שמאריך שסוגי' קאי לרל"ק דסובר הנאת מעיו:
תשובת אמרי אש או"ח סי' י"ב כתב על ח"ס מתוס' סוכה דף כ"ט ד"ה איבעיא אכיל מוכרח דלא ס"ל הכי שהרי כתבו בהא דצריך לחזור ביו"ט אם שכח לומר יעלה ויבוא היינו בליל יו"ט ראשון של פסח וסוכות בלבד, ואם איתא גם בליל יו"ט הראשין לא הי' צריך לחזור דהרי מפני אכילת עשה דמצה וסוכה אין צריך לאכול רק כזית עם בין החניכים דאין מברכין עליו ומשם מוכרח ג"כ כדעת מג"א דאם שהה באכילת כזית יותר מכדי אכ"פ אין שם חיוב ברכה אחרונה דלא ככנה"ג ובעל פ"מ שהחזיק אחריו דאל"כ מעיקרא לא קשיא קושי' כל ראשונים דאי בעי אכיל דקאמר בסוכה דף כ"ט איכא למימר היינו בתוך אכ"פ ומצוה דמצה וה"ה של סוכה צריך שיהי' בתוך כדא"פ כמבואר להדי' בפסחים קי"ד, ומשם מוכרח דלא כפ"א וכו' ועוד יש קצת ראיה מדאמרי' לר"ש אין יוכ"פ חל על נבילה ואם הי' איסור נבילה בבליעתו ואיסר יוכ"פ רק בהגעתו לתוך מעיו דאז מתייתבא דעתי' א"כ יהי' איסור יוכ"פ חל כי חלף איסור נבילה, ועי' רש"י יבמות ל"ד: מר"ם שיק או"ח סי' ר"נ כתב מצאתי במחהש"ק תע"ה דפשיטא ליה דבמ"ע בעינן הנאת מעיו ומייתי ראיה מברכה אחרונה וכו' מדברי ריב"ש ר"פ דמביא ראיה דטועם ופולט אינו אסור באיסר מה"ת מברכה, ואי אמרי' כפנים מאירות קשה מאי ראיה, הא איסר שאני דבהנאות חיך תליא, וראיתי בפמ"ג צ"ח שהקשה על ריב"ש למה מתיר בפולט הא חיך נהנה ובאיסר בהנאת גרון חייב, לפענ"ד לא ק"מ דודאי דרך אכילה הוא לבלוע ולא לפלוט ואם פולט אינו כדרך אכילה ושלא כד"א פטור ולא מקרי אכילה ושפיר כ' ריב"ש, לפ"ז אין ראית פ"מ ראיה דלעולם איכל"מ דרא"ש סובר דגם בברכה אחרונה בהנאת גרונו תליא מ"מ אכילה ודרך אכילה בעינן ואי פולט אין זה אכילה וא"כ שיעור ברכה ואיסורן שוין ולא קשה קושי' פמג"ד ע"ש: ראיתי בספר תבואות השדה דף ע"ח, שכתב לישב רמב"ם פי"ח ממוקדשין כתב דמותיר מן מוקדשין אין לוקין דהו"ל ניתק לעשה והקשה כ"מ אמאי שביק טעמא דלאו שאב"מ, ומחדש לסברת מחהש"ק

דמצוה צריך הנאת מעיו משכחת לה בנותר לאו שיש בו מעשה כגון שאכל קדשים ולאחר זמן אכילה הקיאו א"כ חייב משום נותר על כן נקוט רמב"ם שניתק לעשה יע"ש שכתב עוד אי אמרי' דסגי' בהנאת גרון שפיר י"ל כל היכי דאכל ואח"כ הקיאו כבר קיים מ"ע דאכילת קדשים תו לא מחייב משום נותר ע"ש, לא אוכל להבין במכ"ת שקפידת התורה שקדשים יהי' נאכל ולא נשאר ממנו: וכי בעבור שקיים בו העשה אין חל נותר על זה ועי':

בספר חא"ר כתב לצל"ח ברכות ל"ח שמחדש דבתרומה חייב קרן וחומש אף שלא כדה"נ, דלא פטר רחמנא רק מזיק דבי יאכל פרט למזיק כתיב אבל שלכ"א חייב א"כ גם בהנאת מעיו חייב ועי' מל"מ פי"ד מ"א:

פמג"ד סי' צ"ח למה בולע ופולט מותר דקי"ל כר"י הנאת גרון ועי' כ"ס יו"ד נ"ז שמתפלא, עי' תוס' כתובות אלו נערות רק בבית הבליעה שא"א לחזור זה הנאת גרון ועי' מר"ם שיק קמ"ד:

השמטות לעט סופר כלל יז טריפה חיה

שבת דף קל"ו, אמר אביי כתנאי, וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה להביא בן שמונה שאין שחיטתו מטהרתו ר"י בר יודא ור"א בר"ש אומרים שחיטתו מטהרתו מאי לאו בהא קמפלגי דמ"ס חי הוא, ומר סבר מת הוא ע"ש: תוס' רי"ד כתב, מ"ס ח"י הוא, פי' חשוב חיותו קצת ולפיכך שחיטתו מטהרתו והה"נ דחשיב חיותו שאסור לחבול בו בשבת דלא כמחתך בשר מת דמי, ומש"ה אין מלין אותו בשבת, דאע"ג דאמרי חי הוא לאו שנחלל עליו את השבת דכיון דקים לן שאינו יכול לחיות לאו בר מילה הוא ולא דמי לטרפה שאינה יכול לחיות. דטרפה אע"ג דאינה יכולה לחיות הרי הוא כחי לכל דבר וגיטו גט, כדאמרי' בו שחט בו שנים ואמר כתבו גט לאשתו כותבין ונותנין וכי היכי דגיטו גט ה"נ קידושיו קידושין וזוקק לייבום ופוטר מן הייבום, ובקומץ:

אמרי' דטריפה חייב ליתן חמש סלעים וחייב הוא בכל המצות שבתורה ואם נולד טריפה בר מילה לשמונה הוא ודחי שבת, כללו של דבר הרי היא כחי לכל דבריו לבד בזה שההורגו אינה נהרג, ומ"ש טרפה מבן שמנה, שבן שמנה ראוי לחיות עד שלושים יום והילכך אינו כחי לכל דבריו אבל טרפה יכיל לחיות עד שנים עשר חודש, והילכך הוא כחי לכל דבריו ומ"ס מת הוא פי' ולא בר חבורה הוא אבל מיהא לא מטמא עד שימות וכו', וראיתי שריב"ם ז"ל כתב על דכ"ע מת הוא כמו טרפה והחובל בין בטרפה בין בבן ח' לא יהי' חייב דכמתים דמי דהוצאת נשמה היא ונטילת נשמה לא שייך בהו דמתים

הם וההורג אפי' אדם טרפה פטור דגברא קטילא קטל וה"נ לא שייך בהו חבורה, ואינם כ"ל דבריו כלל, דטרפה כחי הוא לכל דבריו ומש"ה שחיטתו מטהרתו משא"כ בבן ח' וכיון דשחיטתו חשובה לטהרו היאך לא תהא חבורתו חבורה, ואל תביא ראיה מההורגו שפטור משום דבעי כל נפש והאי כיון דעתיד הוא למות כגברא קטילא הוי ודוקא לענין זה אבל לכל דבר כחי הוא לכל דבריו שהרי גיטו גט וה"ה לכל מילי עכ"ל:

פמג"ד סי' שט"ז משבצות סק"ה וסי' תרכ"א כתב בשחט רוב שנים ומפרכסת חייב החובל משום נט"ש והעד לזה דב"כ החותך ממפרכסת חייב משום אבמה"ח היינו בשר בנפשו אי לאו משום איכא מידי חזינן דהוי כחי, ומנ"ח במלאכת שחיטה כתב לענ"ד מאמה"ח אין ללמוד אעפ"י דחי הוא מ"מ כיון דנפסקו סימני חיותא לא שייך נט"ש כמו הורג טרפה דודאי חי מ"מ פטור כרוצח ה"ה נמי בשבת עכ"ל, ולפי תוס' רי"ד אין ראיה מרוצח משום דבעי כל נפש, ומנ"ח אות ל"ט במוסך שבת כתב שמחללין שבת בשביל טריפה, ועי' נב"י ח"ב ח"מ סי' נ"ט משמע ג"כ שמותר לחלל שבת בעבורו, ואסור להרוג טריפה להציל את השלם, [עי' כלל ס"ח פרט א' אות ב']:

אם זכר טריפה מוליד עי' בפנים ומצאתי תשובה נפלאה בשו"מ ח"ר סי' ר"א גם מאריך שם אם קידושין חלין בטריפה:

הרב המאה"ג מו"ה יודא אלטמאן נ"י הקשה לשיטת שחובל בטריפה פטור בשבת כמת חשוב, א"כ האיך יפרנס בפסחים דף ע"ב השוחט פסח ונמצא טריפה משמע שחייב וצע"ג, ואולי בניקב גלגלות חי יחיה כי טריפה רק כי סופו לינקב ועי' פרט ד':

ב"י בסי' ל"ג כתב דטריפה פסול להעיד ואח"כ מביא מרדכי בממון לא צריך עדות שצריך להזימן וש"ך שם מאריך בו, וים התלמוד דף פ"ב כתב דטריפה כשר להעיד דהא קי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר רוב א"כ האיך אנו מוציאין ממון עפ"י עדים ניחוש דלמא טריפה הם, אלא ע"כ דטריפה כשר בעצמותו רק בד"נ פסול משום עדות שא"א יכול להזימם ע"ש ובני ר' שמואל בנימין נ"י אמר דלא מצינו דאין הולכי' במא"ר רק אם המיעוט מסייע לחזקת ממון כסברת התוס' בפ' המניח דסמוך מיעוטא לחזקה וכדעת תה"ד סי' שמ"ט דהתורה אמרה המע"ה ורוב לא מקרי ראי' ועי' שעה"ת ח"ב כלל כ"ו פ"ו אבל גבי עדות גם אם ניחוש למיעוט אינם מסייעי' לחזקת ממון ואדרבא מעידים נגדה וא"כ בודאי הרוב אלים וראי' מקרי. וע"ש במפרשי הים וחתנ"ס בסוגי' דרוב וקבוע אות ס"ב:

ערוך לנר נדה דף נ' כתב אם טריפה כשר לדון דיני נפשות צ"ע דאף דממה שפסול בעל מום לדון אין לפסול ג"כ טרפה דע"כ טרפה עדיף מבעל מום שהרי בעל מום פסול

לעבודה וכהן טרפה מותר לעבוד כדאמרי' בכורות דף מ"ה וא"כ אין למעט טרפה מקרא דכלך יפה רעיתי ומום אין בך מכ"מ יש לפסול טרפה מאתך בדומין לך כדאמרי בע"ז דף ו' דילפי' בן נח אסור להקריב טרפה מאתך בדומין לך ע"ש ובני הנ"ל הק' דא"כ ניליף גם רובא דליתא קמן מסנהד' דדלמא טריפה הן ולע"ד רק אם כבר ידעינן רוב, טריפה ל"ה בדומה לך והבן:

בית יצחק או"ח סי' ח"י אות ט"ז כתב ראיתי במנ"ח סי' מ"ט שכתב במכה טרפה הכאה פחות מש"פ וכן מקלל טרפה פטור ממלקות וחילי' מסנהדרין פ"ה שממעיטין מי שנגמר דינו וה"ה טרפה שעומד למות, לענ"ד נראה מדכתב רש"י עירוכין דף ז' טעם דנגמר דינו פטור מחבלתו משום שעומד להכאה ע"כ לפ"ז בטרפה חייבין ע"ש ועי' בית יצחק יו"ד סי' ט"ל שהקשה על תוס' מכות דף ז' שכתב שמחלל שבת לא נהרג שמא טרפה הוא וקשה ממקושש האיך סקלוהו דלמא טריפה הוא:

מלא רועיה ערך טריפה חי' אות ל"ג כתב מדס"ל טריפה חי' מודה בדרוסה דאינו חיה והטעם בדרוסה כתיב לכלב תשליכין אותו משמע דאינו ראוי אלא לכלב כמו דיליף רמב"ם מהכא דטריפה אינו חי' ע"ש:

עי' תוס' נדה דף ב' ד"ה דאיכא ריעותא וכ"כ מרדכי חולין ועי' בפנים ופלא ממכה אביו מוכיח רוב דילמא לאו אביו הוא. וגם אם אב טריפה וכי מותר להכות בעבור שהוא טריפה, ועי' בספר ויקן יוסף סי' ה' ו': עי' בפנים בשם הגאון ר' דוד ז"ל ועי' תומים סי' ז' ועי':

השמטות לכלל נ"ב אמבטי:

עי' שעה"מ סוף פרק י"ז מאיסר ביאה:

ברכי יוסף סי' י"ג כתב יש להסתפק באשה שנתעברה באמבטי אי שריא לינשא כשהיא מעוברת ומניקה או אסירא כדין מעוברת חבירו ומניקת חבירו והקשה על האיבעי מהו לכ"ג, והא לאחר שילדה ודאי בעולה היא וקודם שילדה מעוברת חבירו היא ע"ש שמאריך על חקירת מל"מ אם בעולה שבא עליה בהטיה ועדיין בתוליה קיימין מותר לכהן גדול, ועי' מר"ם שיק א"ע סי' כ"ז: תשובת יעב"ץ ח"ב סי' צ"ז אם מקיים פ"ו אם נתעבר' אשה באמבטי ע"ש: בהגהות של ח"ס בש"ס דף י"ד, בתולה וכו' מהימנא צ"ל לא מהימנא כן הוגה בגליון ש"ס מורי הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל, וחיישינן לדשמואל לחומרא, וחיישינן דאמבטי לקולא, וכן משמע מפרש"י שבת קנ"א ע"א ד"ה ושמואל, דמייתי דחיישי' לאמבטי ולא מייתי מדשמואל ש"מ שהוא לחומרא: מר"ם שיק על תרי"ג מצות. מצוה א' כתב אם נתעברה באמבטי כתב ח"מ וב"ש דקיים פ"ו, לענ"ד אפי' אי

חשוב כבנו לענין שאר דברים מ"מ לא קיים מצות פ"ו שהמצוה הוא עליו ומה שנתרבה מאליו לא יצא ידי חובתו, וראיה לזה דקי"ל דבעי דוקא בן ובת ובזה סגי אפי' בבני בנים אבל אי הבן ובת באו לו מחד בן או בת לא יצא ואמאי הרי הם כבניו, אע"כ שהם חשובין כבאו ממילא והמצוה עליו לפרות ולרבות והא דגר שנתגייר יוצא בבנים שהי' לו בגיותו כדאי' יבמות דף ס"ב אע"ג דאמרי' יבמות דף צ"ח דגוי אפקרי' לזרעו, וט"א ר"ה דף כ"ח הקשה על זה ע"ש, מיהו הרדב"ז בטעמי המצות מצוה קכ"ב כתב כיון שגוי ג"כ מחויב בפ"ו לענין זה חשוב כזרעו ורחמנא אחשביה מיהו דוקא אם גם בניו נתגיירו ע"ש, עי' מקנה כלל ח' פרט י"ג, לדעתי הקלושה עי' רמב"ן יבמות דף צ"ח, אר"ה עכו"ם מותר בבתו פי' משום דאין חוששיו לזרע דאב ואע"ג דאית להו חייס ולענין ירושה נמי אמרי' בקידושין דף ח"י עכו"ם יורש אביו דבר תורה התם שאני דגלי ביה רחמנא אבל לענין עריות לית ליה דרחמנא אפקריה לזרעו ע"ש ודו"ק:

לעט סופר ח"ב בסופו בהשמטות לקנין ד' אמות:

רמ"א בסי' רס"ח, שנים שבאו כאחד לתוך ד' אמות או שעומדים שניהם ונפלה המציאה תוך ד' אמותיהן קנו שניהם, וכתב הקצה"ח בגיטין דף ע"ח ה"ד מחצה על מחצה אר"ש בר רב יצחק כגון שהיו שניהם עומדין בארבע ופריך וליחזי הי מינייהו קדים וכ"ת דאתי תרווייהו בהדי הדדי הא אי אפשר לצמצם, ומזה מבואר דכל דאתי קודם זכה בד"א ושוב אין השני הבא אחריו זוכה בד"א של הראשון וכן מבואר בא"ע סי' ל' סעיף ד', וא"כ ה"נ מ"ש רמ"א שנים שבאו כאחד אע"ג דא"א לצמצם קנו שניהן היינו מספק חולקין ואינו מדוקדק מ"ש רמ"א או שעומדין שניהם ונפלה המציאה תוך ד"א דקנו שניהם, דממנ"פ אי קדים אחד ככר זכה בד"א אע"ג דהמציאה נפלה אח"כ כמו גבי גט וקידושין ואי עומדין שניהם היינו שבאו בבת אחת הא א"א לצמצם, ואי מספיקא היינו רישא, דמה לי המציאה היה כבר מונח או שנפל המציאה אח"כ כיון דאין הספק אלא בד"א הי מינייהו קדים עכ"ל ונתיבות כתב, או שעומדים שניהם, פי' כגון שבא אחר קודם לשניהם וזכה בד"א ואחר שבאו אותן שניהם הלך הראשון וזכו שניהם בפעם אחת בד"א אף שבאו זה אחר זה כמ"ש ב"ש סי' קל"ט ס"ק כ"ג:

השמטות לכלל ס"ג מתוך:

ביצה דף כ"ז, מעשה ובאו ושאלו את ר"ט עליה ועל החלה שנטמאת ונכנס לבהמ"ד ושאל ואמרו לו לא יזיזנה ממקומה, כתב רשב"א, וא"ת חלה שנטמאת אמאי לא והא תרומה טמאה בשריפה וקי"ל כב"ה דאמרו מתוך שהותרה הבערה לצורך היתרה נמי שלא לצורך, ולא עוד אלא דשריפה זו לצורך אוכל נפש ממש הויא דהא אפשר דהסיקה

תחת תבשילו כך הקשו תוס', ואם תרומה זו פירות שאינן עומדים לשריפה הן כפת ועיסה וחטה ושעורים אינו רואה בזה קושיא דלא אמרו מתך שהותרה הבערה לצורך וכו' אלא בדברים הראויים לשריפה אלא שאין ההבערה בהם עכשיו לצורך כעושה מדורה להתחמם כנגדה אבל מה שאינו עומד לשריפה אפי' לטלטלו אסור ואפי' להבערה שיש בה צורך ומיהא בשמן תרומה יש להקשות כן שהרי מדליקה על שלחנו, ובתוס' תירצו דגזרינן היכא דנהנה ממנה בשעת:

שריפה אטו היכא שאינו נהנה ממנו דאז אסור מן התורה וכ"פ שלא יהנה ממנה ואז דומה לשריפת קדשים זה נראה לי דחוק, ורש"י ז"ל פי' כאן דגזה"כ הוא דאין שורפין קדשים ביו"ט, וכבר כתבתי בפרק במה מדליקין גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט דשריפת קדשים מצוה היא וכיון שכן הויא לה מלאכה דע"כ צריך לשריפת ולפיכך אסור, ושם אמרו בירושלמי דלמ"ד אין ביער חמץ אלא שריפה אסור להצית האש במדורת חמץ שם כתבתי בארוכה וזה עיקר עכ"ל ראה זה דבר חדש שמחדש בדבר שאין עומד למלאכה זו כפת ועיסה לשריפה לא אמרי' מתוך, וצע"ג האיך יפרנס הסוגי' ש"מ מדע"ק דלא אמרי' מתוך. כיון שחמץ אינו עומד לשריפה על כן לא אמרי' בשריפה מתוך, בני הבחו' מו"ה שמואל בנימין נ' מביא ראיה לסברת רשב"א הנ"ל מקושי' ערוך לנר סנהדרין דף ל"ו, ושו"מ חלק חמשה סי' ל"ח מובא בילקה"ג לסברת רש"י דגם מה שאין בו צורך יו"ט כלל מותר מכח מתוך א"כ קשה לשתרי מיתת ב"ד ביו"ט מתוך שהותר נטילת נשמה לצורך שחיטה הותר נמי שלא לצורך ע"ש והבן. ועוד מובא שם ר"ן פ"ק דביצה גבי מת ביו"ט כתב וכ"ת הא איכא צורך היום כיון דאיכא מצוה ליתא דהא שריפת קדשים מ"ע ואפ"ה אינו דוחה יו"ט ועוד דהא אמרי' בפ"ק דכתובות דלא אמרי' מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש והרי אין כאן נפש עכ"ל ופלא כמובן ומביא פי' ממר"ם שיק או"ח רפ"ב וע"ש בדברי מורי ז"ל שמאריך גם על קושי' למה בנין בהמ"ק אינה דוחה יו"ט עי' שבועות דף ט"ו ועי' עטרת חכמים חחו"מ תשו' י"ט קו' ד':

השמטות לכלל ס"ה פרט ח' בר עונשין:

רמ"א סי' רכ"ה, י"א מי שנעשה בנו בר מצוה יברך בא"י אמ"ה שפטרני מעונשו של זה, וטוב לברך בלא שם ומלכות, מג"א מעונשו של זה, פירוש דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו בלבוש פירש איפכא דעד עתה הבן נענש בעון האב, ופי' המחהש"ק עפ"מ דאמרי' כל שחברו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה:

לבוש כתב י"א מי שנעשה בנו בר מצוה יברך בא"י וכו' שפטרני מעונשו של זה אבל אין זה ברור דהא אם אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם לא נפטר עד כמה דורות כדכתיב עון אבות וכו' וטוב לברך אותה בלא שם ומלכות: א"ר כתב על לבוש בידיהם לא, פי' דס"ל שאין הפי' שאב נפטר מעונש בן דהא הבן עדיין קטן ולאו בר עונשין הוא, אלא דאב מברך שנפטר הבן ממנו שאין נענש עבורו ועל זה נראה מכוון הלשון מעונשו, כמ"ש תוס' ב"ב דף כ"ב שכל אחד הי' מתאונן שמא נענש על ידו ועל זה הקשה הלבוש הא עדיין לא נפטר, מיהו בל"ח כתב פי' הברכה שעד עתה הי' מחויב לחנכו במצות ולגדלו בתורה ונמצא האב פטור וכן נמצא פ' תולדות, ארע"ק צריך אדם לטפל בבנו עד י"ג שנים מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני וכו': פמג"ד כתב למה לא יברך בנקיבה לפי' הלבוש דבנים קטנים נענשים בשביל אב ל"ש זכרים ונקיבות ולמ"ד חינוך, י"ל דאין מחויב לחנוך בתו קטנת עי' מ"א שמ"א, גם למ"ד מחויב אין בה כ"כ מצוה שמחויב לחנכו בקטנותה ואם משיאה לאיש בקטנותה קנין אשה הוית ואין נענשה בשביל אביה, ובאשה שנעשה בנה בר מצוה היא אין מחויבת לחנכה עמ"א שמ"א, ואפשר אין הבן נענש בשביל חט אמו והכין מסתבר ודאי דכתיב פוקד, ורמב"ם פ"ו מתשובה בניו קטנים כקנינו הם וכתיב איש בחטאו ימותו כשהוא איש והיינו בין זכרים ונקיבות אצל האב יע"ש למה לא יברך בשם ומלכות כתב א"ר דברכה זו לא הוזכרה בש"ס ועי' מג"א וט"ז סי' מ"ו, ועי' בהגהות שו"מ דח"א בירך כשנעשה בנו בן כ' שנים ועי' מר"ם שיק או"ח סי' פ"ו:

ב"ר פ"ד א"ר יוחנן אדם וחוה כבני עשרים שנה נבראו:

השמטות לכלל התראת ספק:

בשו"מ ח"ד סי' ד' כתב ראיתי דבר נפלא בפסקי תוס' בתענית אות נון שכתבו דהתראת ספק לא מקרי רק היכא שמחוסר מעשה דהא המדביק פת בתנור חייב אם לא רדה מיד, וביאר הדברים הוא כמ"ש תוס' בשבת דף ד' דכל האופה אינו מחוסר מעשה דאפייתו יתחייבו ובכה"ג לא מקרי התראת ספק, ובזה מיושב היטב קושי' מל"מ פט"ז מסנהדרין סתירת תוס' מיבמות ונדה, דבשלמא ביבמות דהתרא' ספק הוא שמא יביא ב' שערות ולא יהי' גדול למפרע שפיר כתבו דכל שנולד סימני סריס אגלאי מלתא למפרע דהי' סריס ולא שייך התראת ספק דאדרבא כמו שהוא אין כאן מחוסר מעשה אבל שם בנדה התראת ספק היא שמא לא יביא ב' שערות ולא יהי' גדול וא"כ כמו שהוא לפנינו אין כאן איסור ומחוסר מעשה הבאת שערות ושפיר קרי ליה התראת ספק ח"ב עכ"ל:

בספר לקוטי בית אפרים מאחי מורי הגאון הקדוש ב"מ מטה נפתלי ני' מביא מח"ס בחולין דף פ"א דאמר רבא היא חולין ובנה שלמים וכו' הקשני תלמידי הרב המופלג מו"ה איצק פרענקעל ני' אבדק"ק קאראלע יע"א, הא רבא ס"ל ה"ס שמיה התראה במכות גבי אונס שגירש ע"ש הסוגי', והשבתי לו עפ"י שכתב רמב"ם פ"ה משבועות לחלק היכא שהלאו מפורש הוי ה"ס שמיה התראה, וכ"מ ולח"מ נדחקו בכוונתו, ונ"ל כפשוטיה, היכא שעבר על לאו מפורש אעפ"י שאפשר לתקנו כגון שעבר על לא תקח אם אעפ"י שיוכל לתקנו מ"מ עכשיו עבר על לאו מפורש וליכא התראת ספק, משא"כ בשבועה בשאוכל איסור אינו עובר על שום איסור אך אם שוב יאכל התנאי נעשה איסור למפרע זה הוא לאו שאינו מפורש ולא שמיה התראה, וה"נ הרי לפנינו מקטל קטליה אלא שאם יזרק הדם יהי' איסור למפרע ובזה לכ"ע לאו שמיה התראה, ועי' תוס' יבמות דבדבר דעבידא לאגלוי' אמרי' שמיה התראה, וה"נ הרי סופו לאגלוי' אם יזרוק הדם ע"ש:

בנוב"י מה"ת או"ח סי' ס"א חקירה אם מחמץ חמץ בתוך הפסח לוקה דהוי הת"ס שמא ביטלו קודם שהחמיצה ועי' בהגה שם דל"ש בזה הת"ס ועי' שיבת ציון סי' פ"ח. כ"מ פ"א מע"ז כ' בכוונת רמב"ם דס"ל דמגדף א"צ התראה לפי שאין בו מעשה ועי' ראב"ד פ"כ מ"ה עדות ועי' מנ"ח מצוה ס"ט ועי': השמטה לקנינים קנין ספינה:

ב"ב דף ע"ה, איתמר ספינה רב אמר כיון שמשך כל שהוא קנה, ושמואל אמר לא קנה עד שימשך את כולה, [שיבא סוף הספינה במקום שהי' ראשה עומד דהיינו שעקרה כולה חוץ למקומה] וכו' לימא כתנאי דתניא ספינה נקנית במשיכה, ר' נתן אומר ספינה ואותיות נקנות בשטר ובמשיכה וכו', שטר לספינה למה ל' מטלטלא היא וכו':

כתב השמ"ק דשטר למטלטלי לא מהני ולא מידי, ולא תקנו בשטרא דאין שטר אלא לדבר שיוכל לסיימו בשטר כגון קרקע וא"נ עבדים שהם נכרים בעצמם ויכול אדם לסיימן ולהפרידו מתוך השטר מקרקע אחר אי מעבד אחר, אבל המטלטלין אינם מסיימין שיכול לסיימן בשטר ובחזקה ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה, ועוד הוסיפו בטעמו של דבר לפי שחכמים לא למדו שקניא אלא מן כתוב כדאיתא פ"ק דקידושין, ולא מצינו שטר אלא בקרקע דכתיב וכתוב וחתום אבל במטלטלי מצינו אגב כדכתיב ויתן להם אביהם מתנות עם ערים בצורות עכ"ל:

במאי אוקימתא כרבי ספינה נמי תיקני במסירה, דתניא ספינה נקנית במסירה דברי רבי וחכמים אומרים לא קנה עד שימשכנה, לא קשיא כאן בר"ה [הא דאמר רבי ספינה במסירה היינו בר"ה כגון רקק מים בר"ה דא"א במשיכה דאין משיכה אלא במשוך לרשותו כגון בחצר של שניהם או בסימטא, וכיון דא"א במשיכה קנה ליה במסירה]

כאן בסימטא [כגון מבואות קטנים ויש בהן מים וספינה עומדת שם וכו' וכיון דאיפשר במשיכה לאו אורחא בסימטא במסירה ולא מקניא במסירה וכו']:
במאי אוקימתא להאי ברייתא בר"ה, אימא סיפא וחכ"א לא קנה עד שימשכנה ומשיכה בר"ה מי קניא והקשה תוס' דמשמע דאי מיירי בסימטא ניחא ואמאי תיקשי ליה האיך מהני מסירה בסימטא וכו', ושמ"ק כתב דכיון דלאו רשותו גמורה היא אלא לשעתו אף הוא מסתלק ממנו בנקל וכל שמסר הספינה ללוקח ספינתו ורשותו שקנה ע"י ספינה נתן ללוקח וספינה ורשותא באין לו כאחד ע"ש:
רא"ש כתב רב אמר כיון שמשך כ"ש קנה, ושמואל אמר עד שימשך את כולה, י"מ דהכי נמי במשיכת כל המטלטלין ונקט ספינה לאשמועינן רבותא דשמואל דאע"ג שיש טורח למשוך את כולו אפ"ה קאמר שמואל דבעי שימשך את כולו, ולי נראה דספינה דווקא נקט דלא אשכחן כהא פלוגתא אלא בספינה ובעלי חיים, משום דספינה אי משוך לה כל דהו אזלא וכן בעלי חיים ולהכי אין משיכה כל דהוא מהני בה לשמואל בספינה ולרבי אחא בבהמה, אבל בשאר מטלטלים שמשיכתן מכח אדם המושכן כ"ע מודו דבמשיכה כל דהו סגי והג"א כתב וכן כתב רשב"א דבשאר מטלטלין סגי במשיכה כל דהוא אפי' לשמואל: ריי"ף כתב תניא ספינה נקנית במסירה דברי רבי וחכמים אומרי' לא קנה עד שימשכנה ואוקימנא בר"ה והוא דאמר ליה לך משוך וקנה דרבי סבר מראה מקום הוא לו וקנה במסירה, ורבנן סברי קפידא ולא קני אלא במשיכה, אבל אי אמר ליה לך חזק וקנה כ"ע לא פליגי דקני במסירה, ומאי עד שימשכנה דקאמרי רבנן עד שימשכנה מרשות רבים לסימטא אבל משיכה בר"ה לא קניא, דאביי ורבא דאמרי תרווייהו מסירה קונה בר"ה ובחצר שאינה של שניהם, משיכה קונה בסימטא ובחצר שהוא של שניהם, והגבה קונה בכל מקום, איתמר ספינה רב אמר כיון שמשך כ"ד קנה ושמואל אמר לא קנה עד שמשוך את כולה והילכתא כשמואל עכ"ל:
ונמ"י כתב מדפי' הר"ש ז"ל ספינה במסירה בר"ה כגון רקק מים משמע שאינה קונה אותה במסירה אלא:
כדרך משיכתה שהוא מונחת על המים או ברקק מים, אבל אם הי' מונחת ביבשה אין דרך למשוך ולגדור אותה אלא צריך שיגביהנה, ועי' שלטי גבורים:
הגבהה קונה בכ"מ, כתב השמ"ק קשיא לן דהא באויר חצרו של מוכר הוא עדיין ואויר חצרו כחצרו, י"ל דאיכא דעת אחרת מקנה וכיון דעוקר מן החצר ממש אין אוירו חשוב כל כך שלא תקנה שם הגבהתו אעפ"י שאין משיכה קונה בחצרו ממש ואע"ג דאיכא דעת אחרת מקנה, ועי' במקנה כלל י"א פרט ב':

רמב"ם פ"ג ממכירה, הלכה ג', הספינה הואיל וא"א להגביה ויש במשיכתה טורח גדול ואינה נמשכת אלא לרבים לא הצריכוה משיכה אלא נקנית במסירה וכן כל כיוצא בזה, ואם אמר לו המוכר לך משוך וקנה אינו קונה הספינה עד שימשכנה כולה ויוציאנה מכל המקום שהיתה בו שהרי הקפיד המוכר שלא יקנה זה אלא במשיכה:

וכתב ה"ה דין הספינה כך הוא, אם הי' בר"ה או בחצר שאינה של שניהם קונה אותה במסירה כל זמן שלא הקפיד מוכר, הקפיד המוכר שאמר לו לך משוך צריך למשכה כולה ושיוציאנה מאותו רשות שאין משיכה קונה בו ויכניסנה לרשות שהמשיכה קונה בו, היתה עומדת בסימטא או בחצר של שניהם נקנית במשיכה בהכרח ולא במסירה ע"ש:

פ"ד הלכה ד' דבר הנקנה במשיכה אם הי' בר"ה ומשכו הלוקח לרשות או לסימטא כיון שהוציא מקצת החפץ מר"ה קנה, וכתב ראב"ד נ"ל שאין זה הדין בחפץ דק"ל כשמואל דאמר עד שימשך כולה, אבל בבהמה ודאי סגי לה ביד ורגל כת"ק, וה"ה כתב בודאי אף דעת רבינו כן כשמואל אלא שהוא סובר דה"מ כשהדבר הוא ברשות שהמשיכה קונה ואין חילוק בין ספינה לשאר חפצים, אבל הכא טעמא אחרינא הוא שזה כבר משכה כולה אלא שהיתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו די בכך וב"י סי' קצ"ח מביא שמצא רמב"ן באלו נערות שכתב כן. עי' סמ"ע ס"ק כ':

כתובות דף ל"א הגונב כיס בשבת וכו' כתב השמ"ק ואם תשאל אמאי חייב בתשלומין והא איהו לא איכוון לקנות אלא בהוצאות מרשות לרשות ולא בהגבהה וכבר כתב רשב"א בשם ר"י מגאש ז"ל, היתה הספינה עומדת בר"ה ולא אמר לו מוכר מידי ואזל לוקח ומשך לא קנה עד שימשכנה מר"ה לסימטא אע"ג דנקנית במסירה בר"ה ומסירה אינה צריכה שימסר הלוקח מיד ליד אפ"ה כיון שהתחיל למשוך כבר גלה בדעתו שאינה רוצה לקנות בחזקה זו שהוא מחזיק ותפוש בה אלא במשיכה ע"כ והכי נמי דכוותיה הרי אין כוונתו של גנב זה אלא להוציא מרשות לרשות ע"ש:

לא צריכא דאפקיא לצידי ר"ה, כתב השמ"ק בשם רמב"ם שמעינן דכל שהוא מונח ברשות מוכר או בר"ה משעה שימשכנו מאותו רשות לסימטא קנה ואין צריך למשוך אותו בסימטא כלל דאי אמרת לא קנה עד שימשך בסימטא אין איסור שבת ואיסר שבת גניבה באין כאחד שהרי משעה שהוציא לצידי ר"ה נגמרה מלאכת שבת ואיסר גניבה לא בא לו עד שימשך אותו במילואו בסימטא ע"ש:

קנין חזקה לא מצינו במטלטלין כמבואר בקידושין דף כ"ב ע"ב ופלא פסקי תוס' בכורות סי' כ"ה כתב חזקה שייך במטלטלין, עי' מנ"ח סי' של"ו: